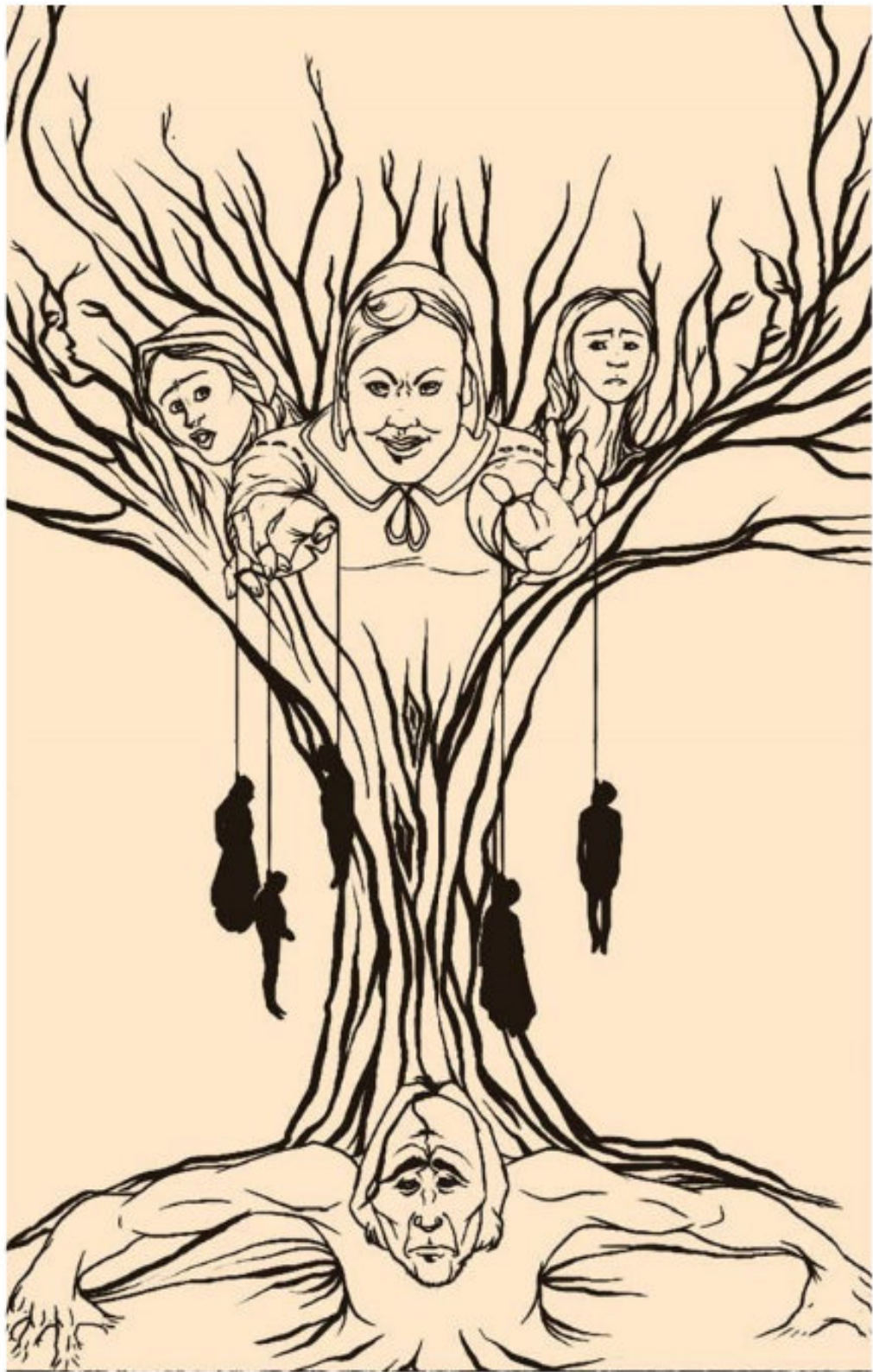

TƏRCÜMƏ MƏRKƏZİNİN KİTABLARI

ARTUR MİLLER

7
pyes

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
NAZİRLƏR KABİNETİ YANINDA
TƏRCÜMƏ MƏRKƏZİ

Tərcümə:

Yaşar

Redaktor:

İlqar Əlfi

Artur Miller. 7 pyes.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında
Tərcümə Mərkəzi. Bakı: 2016. – 728 səh.

ISBN 978-9952-503-18-0

**© Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi,
Bakı-2016**

BİZİ BİZƏ TANIDAN DRAMATURQ

1947-ci ildə “Hamısı mənim oğlum idi” pyesi səhnəyə qoyulandan dərhal sonra, dünənəcən heç kimin tanımadığı jurnalist və yazıçı Artur Miller, nəinki vətəni ABŞ-da, hətta bütün dünyada populyarlaşdı, qeyri-adi, özünəməxsus baxışlı dramaturq kimi şöhrət qazandı. Bəs onu digər dramaturqlardan fərqləndirən nə idi? Seçilmiş pyeslərindən ibarət külliyyatına yazdığı ön sözündə teatr və müasir dramaturgiya ilə bağlı fikirlərini açıqlayarkən Artur Miller, həm də müəyyən mənada bu sualın cavabını verir: “Dramaturq elə yazmalıdır ki, tamaşaçı onun pyeslərini sənət əsəri kimi yox, həyatın özü kimi qəbul etsin. Dramaturq gərək hələ “havada gəzən” və gerçəkdə öz əksini tapmayan, hamının mənəvi sərvətinə çevrilməyən ideyaları tutub kütləyə yaya bilsin.

...Mənim pyeslərim məhz “havada gəzən” ideyaların əksidir. Bu pyeslərlə oxuculara, onların özlərinin anlamadıqları və ya anlamaq istəmədikləri həqiqətləri göstərmək istəmişəm”.

Miller dramaturgiyasının bütün Qərb aləmini bürüyən böyük şöhrəti bir daha sübut edir ki, müəllif öz pyeslərində, həqiqətən də, “havada gəzən” ideyalara ustalıqla toxunmağı bacarıb.

Bunlar nə ideyalar idi?

Əvvəlcə, müəllifin ilk olaraq səhnələşdirilən “Hamısı mənim oğlum idi” pyesinə diqqət edək. Bu pyesdə hadisələr müharibə vaxtı cəbhəyə silindr başlıqları göndərən xırda, əyalət fabrikantının ailəsində cərəyan edir. Bu ailənin bütün üzvlərinin taleyi də, sanki müharibənin içindədir. Hər iki oğul Amerika ordusunun

əsgəri kimi döyüşüb və onlardan qırıcı-təyyarəçi olan oğul itkin düşüb. Artıq heç bir ümid işartısı olmasa belə, ana hələ də onun yolunu gözləyir. Ananın bu gözləntiləri pyesin ovqatına əlavə gərginlik və həyəcan qatır.

Ailənin başçısı Co Keller ömrü boyu varlanmaq arzusunda olub və nəhayət, müharibə ona bu imkanı yaradıb. Amma nəyin bahasına? Pyesin kulminasiyası da məhz burada açılır.

Pyesin o biri qütbündə isə Co Kellerin oğlu Kris dayanır. “Əsl kişilik cəbhədəydi” – Kris bu qənaətdədir və ətrafında heç kimin onun qənaətlərini bölüşmədiyini bilsə də, sonacan öz ideyalarına sadıq qalır. Atasının cinayətini biləndə ondan tələb edir ki, özünü hüquq-mühafizə orqanlarına təslim etsin. Amma atanın da dünya və həyatla bağlı öz baxışları var: “Bu müharibədə kim havayı işləyib? Məgər kimsə qabaqcadan pulunu almamış cəbhəyə cəmi bir mərmə, ya yük maşını göndəribmi? Onlar təmiz pullar idi? Amerikada təmiz pul yoxdur”.

İnsan həyatda uğur qazanmaq üçün hansı keyfiyyətlərə malik olmalıdır? Məgər cəmiyyətdə özünə layiqli yer tapmaq üçün mütləq normalardan çıxmaq, yaxud cinayətə getmək lazımdır? “Hamısı mənim oğlum idi” pyesində olduğu kimi, dramaturqun bir il sonra – 1948-ci ildə səhnələşdirilən, çox güman ki, onun yaradıcılığının vizit kartı sayılan məşhur “Kommivoyajörün ölümü” pyesi də məhz bu sualların izahını axtarır.

Pyesin qəhrəmanı bir çoxunun müasir Lir adlandırdığı Villi Lomen Amerikanın ticarət şirkətlərinin birində otuz ildən artıqdır kommivoyajör işləyir. Cavanlıqda, hələ canının sulu vaxtlarında o, şirkətə xeyli qazanc gətirib; ona elə önəm verilib ki, hətta yaxın vaxtlarda şirkətin şəriklərindən biri olacağını güman edib. Amma bütün insanlar kimi vaxt onun üçün də öz hökmünü verib: Villi qocalıb və şirkət daha onun xidmətlərinə ehtiyac görmədiyindən küçəyə atılıb.

Villi bütün həyatı boyu bu qənaətlə yaşayır ki, “cəmiyyətdə üzdə olmaq üçün əsas şərt zahiri görkəm, şəxsi cazibədarlıqdır”. Amma zaman keçdikcə Villi daha aydın dərk edir ki, onun fəlsəfəsi gerçəkliklə uzlaşmır.

Pyesdə onun qardaşı, uğurlu iş adamı Ben Lomenin fəlsəfəsi Villinin fəlsəfəsinə qarşı qoyulub. Müəllifin təqdimatında Ben bütün həyatını “cəngəllik qanunlarıyla” yaşayıb. “Almaz yiyəsi olmaq üçün gərək cəngəlliyə girəsən”, – Benin qardaşına məsləhəti belə olub. Amma Villi bununla razılaşmaq istəmir və yalnız pyesin sonunda başa düşür ki, onun həyat fəlsəfəsi düzgün deyilmiş, Ben haqlı imiş: “...İndi hər şey quru hesablamayla müəyyənləşir... şəxsiyyət heç bir rol oynamır”.

Beləliklə, “Kommivoyajörün ölümü” pyesində ideya münaqişəsi iki yol, iki həyat fəlsəfəsi – Villi və Benin fəlsəfəsi üzərində qurulur.

Artur Miller yazırdı ki, Villi Lomenin tarixçəsini o, özündən uydurmayıb, həyatdan götürüb. Belə insanlar bugünkü Amerikada kifayət qədərdir. Yəqin, elə bu səbəbdən də pyes səhnəyə qoyulandan sonra Amerikanın müxtəlif yerlərindən olan insanlar müəllifin yanına gələrək ona Villiylə eyni həyatı yaşadıklarını deyirmiş.

Bəs Amerika dramaturgiyasının əfsanəsi olan Artur Miller özü hansı həyatı yaşayıb?

O, 1915-ci ildə Nyu-Yorkda sahibkar ailəsində dünyaya gəlib. Millerin valideynləri – anası Avqusta və atası İsidor çox övladcanlı olublar. Nyu-Yorkun yerli sakini Avqusta oğlanları Kermit və Arturun təlim-tərbiyəsi ilə ciddi məşğul olur, müntəzəm şəkildə sinaqoqa gedir, müqəddəs ailə ocağını qoruyurdu. Polşa mühacirlərinin törəməsi olan həyat yoldaşı İsidor da ona sədaqətli ər, övladlarına əsl ata idi. Amma böyük böhran İsidorun biznesinə də güclü zərbə vurdu. Bununla belə, ailə hər şeyə tab gətirə bildi.

Artur 1940-cı ildə Meri Qrey Sletteri ilə nikah bağladı. Ər-arvad 15 ildən artıq birlikdə yaşadı, 2 övlad böyütdü,

amma onlar ayrıldılar. Və günlərin birində Artur teatr camiasının təşkil etdiyi ziyafətlərdən birində Merilin Monronu görür. Merilin barda oturub şərab içirdi. Onlar bir qədər oradan-buradan danışandan sonra ayrıldılar. Səhəri gün o, rejissor Li Strasberqdən telefon nömrəsini alıb Merilinə zəng vurdu və görüş təyin etdi. Beləcə, onların, təxminən, bir il hamıdan gizlətdikləri eşq romanı başladı.

Merilinlə Miller 1956-cı ildə toy elədilər. Yeri gəlmişkən, Merilin bu toyun yəhudi adət-ənənələriylə keçirilməsini arzulayaraq, hətta iudaizmi qəbul etdi. Onların münasibətlərində ilk çat Merilinin onun təsadüfən stolun üzərində qoyduğu qeydləri görərkən əmələ gəldi. Burada Miller qeyd etmişdi ki, Merilin öz dəlisovluğu ilə ona birinci arvadını xatırladır. Merilin bundan bərk incimişdi.

Toydan sonra Merilinin roman həddinə çatmayan ani eşq macəraları barədə qulağına söz-söhbətlər çatsa da, Miller ondan şübhələnirdi. Bir gün isə o, yadından çıxmış qəlyanını götürmək üçün evə qayıdanda Merilini İv Montanın... ağışında gördü.

Millerin üçüncü və sonuncu xanımı fotoqraf İnce Morat oldu.

1943-cü ildən yazmağa başladığı pyesləri onun dünya dramaturgiyasındakı yerini müəyyənləşdirdi. Qərbin ən nüfuzlu teatrşünasları Artur Miller dramaturgiyasını XX əsrin böyük sənət hadisəsi hesab edirlər. Miller yaradıcılığı, demək olar, bütün teatr araşdırmalarının baş mövzularındandır, hətta onun tələbəlik illərində Miçiqan Universitetinin divarları arasında yazdığı, təxminən 8 pyesi də tədqiq olunur.

Millerin, demək olar, bütün pyeslərinin qəhrəmanları, əsasən, həyatda özünü tapa bilməyən, təsadüfdənmi, ya zərurətdənmi taleyin istehzasına tuş gəlmiş insanlardır. Bir pyesində isə o, bu ideyanın üzərində işləyərkən onu tam çılpalığı ilə açır. Həmin pyes "Bəxti gətirən adam"

adlanır. Bu pyesdə tale, qəzavü-qədər antik yunan dramaturgiyasında, o cümlədən bizim böyük Mirzə Fətəli Axundzadənin əsərlərində olduğu kimi ön plana çıxır. Bu pyesdə, demək olar, heç kimin bəxti gətirmir, özü də qəzavü-qədər səbəbindən. Esterin atası qoca Folk maşın altına düşür, Deyvidin xeyirxahı Den Dibbl bütün var-dövlətindən olur, Qus, Cey Bi və Şorinin şəxsi həyatı, qəhrəmanın qardaşı Eymosun isə karyerası alınmır. Bəli, Deyvidin atası Pet ilə Bell xalanı da bəxti gətirməyənlər sırasına qatmaq olar. Yalnız Deyvid Bivz qarşımızda bəxtəvərlik mücəssəməsi kimidir: onun əli nəyə dəyirsə, sözün hər mənasında qızıla çevrilir.

İlk baxışdan elə görünə bilər ki, adama bundan artıq nə lazımdır? Amma Deyvidə “lənətə gəlmiş bir sual” əzab verir. Niyə axı bəxt həmişə məhz onun üzünə gülür? Bəlkə, bir gün bu bəxtin üzü gülməkdən doydum? Onda necə, hər şey məhv olacaq? Stanislavski demişkən, “əgər tufəng divardan asılıbsa, gec-tez açılmalıdır” axı.

Deyvidə elə gəlir ki, onun arvadı ölü uşaq doğacaq, onun samurlarının hamısı gəbərəcək və o, müflis olacaq. Qisas anı nə vaxtsa baş verməlidir! Amma hər şey yaxşı – tipik amerikan heppi-end-iyə yekunlaşır ki, əslində, elə belə də olmalıydı. Çünki Deyvid Bivz, həqiqətən də, yaxşı adamdır və o, layiq olduğunu alır.

Millerin bir tragik kimi yaradıcılığını təhlil etmək üçün onun bu kitabda təqdim olunmuş “Qiymət” pyesi xüsusi imkanlar açır. Bu pyes gerçəklər və illüziyalar, həqiqət və yalan, insanın bu dünyada yaşayışının hansı məqsəd daşması və bir də ən əsası – doğmalar arasında əlaqələrin itməsi haqqındadır.

Hadisələr bir neçə il əvvəl Frans qardaşlarının atalarının öldüyü köhnə evdə vaxt olur. Balaca qardaşın, polis Viktorun qənaətcə, atanın axırına yoxsulluq çıxıb. Gəncliyində Viktor, ataya qulluq etməklə öz gələcəyini ona qurban verib. O, çox qabiliyyətli bir gənc olsa da,

imkansızlıq ucbatından təhsilini davam etdirə bilməyib. Viktor evdəki əşyalara qiymət qoymaq üçün əntiq mağazasının qiymətləndiricisi Solomon Qreqorini evə dəvət edib. Böyük qardaş həkim Uolter də bura gəlir. Elə “çək-çevir” də onda başlayır. Uolter və Viktor öz həyatlarını “tərəziyə qoyub çəkərək” hansının daha ağır gəldiyi, hansı “qiymətə” olduğu sualına bir-bir cavab istəyirlər. Əsərin kompozisiyasını da elə bu müəyyənləşdirir. Mebelin qiyməti ilə insan əməllərinin qiyməti paralel üzə çıxır. Bu həyat yürüşündə kim birinci olubsa, onun qiyməti də çoxdur. Deyəsən, finişə birinci Uolter çatıb, bu yürüşün qalibi də məhz odur. Amma bu qələbə nəyin bahasına başa gəlib? Onun psixikası pozulduğundan xəstəxanaya düşüb, ailəsi dağılıb.

Bəs Viktor, “oyundankənar” mərhəmət mücəssəməsi olan bu insan necə, xoşbəxtdirmi? Onun taleyi də zədəlidir. Belə ki, təhsil ala bilmədiyindən o, bütün ömrü boyu istəmədiyi işlə məşğuldur, adam kimi yaşamaq istəyən arvadının üzünə baxa bilmir.

Frans qardaşları bundan sonra çətin bir-birini anlayalar: aradan çox sular axıb...

Bu psixoloji dramdan dörd il sonra – 1972-ci ildə Artur Miller bir qədər fərqli – “Dünyanın yaranışı və başqa-başqa işlər” pyesini yazır. Müəllif özü bu pyesin janrını müəyyənləşdirməsə də, ənənəvi Miller mövzusu – seçim, günah və məsuliyyət hissi – əsərdə öz əksini tapır.

Pyesdə doqquz iştirakçı var: Tanrı, Lüsifer, Adəm, Həvva, üç mələk – təbib Rafail, ölüm mələyi Əzrail, mərhəmət mələyi Hemuil, Qabil və Habil. Pyes başlayan kimi aydın olur ki, Miller öz diliylə (daha doğrusu, qəhrəmanlarının diliylə) Əhdi-ətiqin ilk dörd fəslini təqdim edir. Yeri gəlmişkən, müəllifin bu müqəddəs yazıya olan istehzalı münasibəti dərhal üzə çıxır. “Dünyanın yaranışı”nda nəinki Lüsifer, ilk bəndələr, mələklər, hətta

Tanrı özü də gülüş obyektinə çevrilir; məsələn, Tanrı bəyan edir ki, o, əvvəlcə hansısa bir işi görür və yalnız bundan sonra nə etdiyi barədə düşünür. İnsanın yaranışına gəlincə, bu, olsa-olsa, onun eksperimentidir. O, əvvəlcə şimpanzeni yaratdı və gördü ki, gildən bir az qalıb. Odur ki, insanı da... yaratmaq lazım gəldi.

Amma pyesin sonunda janr, hər halda, dəyişir. Bibliyaya görə, qətl törədilməlidir və deməli, qəhrəmanın ölümüylə səhnədə janr dəyişərək, faciə ilə əvəzlənməlidir. Beləliklə, Qabilin Habili öldürməsindən sonra son altı səhifədə müəllif kinayəsi yox olur. Tanrı ilə Lüsifer arasında intellektual mübarizə davam etsə də, pyesin tonu dəyişir. Çox güman ki, Miller bununla belə demək istəyir: ali qüvvələr bir-biriylə o qədər məşğuldurlar ki, başları bir-birinə o qədər qarışıb ki, insanı düşünmək hayında deyillər. İnsan isə onları mərhəmətə çağırır (Adəmin son replikası). Və aydın olur ki, fars, nəticədə tragediya ilə əvəz edildi. Yeri gəlmişkən, dünya dramaturgiyasında farsın tragediyaya keçidi çox nadir hallarda təzahür edir.

“Ağır sınaq” pyesində isə Miller “Kommivoyajörün ölümü”ndə başladığı mövzunu davam etdirərək daha da dərinləşdirir. Yəni əgər bu gün müasir Amerikayı cəngəllik qanunları idarə edirsə, bunun kökünü harada axtarmaq lazımdır? Və bu məqamda dramaturq keçmişə nəzər salır.

Miller ABŞ tarixini araşdırarkən, 1692-ci ildə Seylem şəhərində baş vermiş çox məşhur faciəvi tarixçəyə istinad edir. Bu faciə Amerika qitəsində ilk məskən salanların həyatında baş verir. Qeyd edək ki, bu pyes dünyanın müxtəlif teatrlarında ayrı-ayrı adlarla səhnələşdirilib: “Seylem məhkəməsi”, “Əcinnə ovu”, “Seylem cadugərləri”. “Ağır sınaq” dramının mərkəzində Con və Elizabet Proktorların taleləri dayanır. Bir vaxtlar Con Proktorun məşuqəsi və evinin qulluqçusu olmuş hiyləgər, yalançı

və riyakar Abiqayl Seylemin digər sakinləri ilə bərabər, Conun arvadı Elizabeti də iblislə əlaqədə ittiham edir. O, ümid edir ki, əgər Elizabet edam olunarsa, Con onunla evlənəcək. Amma əslində, Abiqayl özü də qurbandır – təmiz insanlara şər atmaqla, onların torpaqlarına, var-dövlətlərinə sahib çıxmaq istəyənlərin əlində bir alətdir.

Hələlik müttəhimlər kürsüsündən kənarda qalan Con Proktor günahsız insanlara ölüm hökmü kəsilməsiylə barışa bilmir. Con cəsarətlə onların müdafiəsinə qalxır və bununla da özünə “quyu qazır”. Şər-böhtanın hədəfinə tuş gələn Con da canını xilas etmək üçün gərək iblislə əlaqədə olduğunu “etiraf etsin”. Amma belə bir etiraf günahsız günahkarlara qarşı satqınlıq olardı. O, öz əqidəsinə qarşı getməkdənsə, ölümü üstün tutur.

“Ağır sınaq”da Miller hər bir insanın qəhrəmanlığa qadir olduğunu təsdiq edir. Xalqın içindən çıxmış Con Proktor sonda, az qala sinsa da, vicdanı buna yol vermir. O, insan ləyaqətinin, vicdanının, məsuliyyətinin rəmzi kimi çıxış edir.

Dramaturq qeyd edir ki, hətta həyatın bahasına olsa belə, gərək bu idealları qoruyasan.

Amma bu pyesdə dramaturqun qarşıya qoyduğu əsas məsələ Seylem faciəsinə gətirib çıxaran səbəbləri araşdırmaqdır.

Necə oldu ki, bir dəstə tamah məqsədi güdən insan Seylemin ən layiqli vətəndaşları üzərində bu hökmü həyata keçirə bildi? Miller pyesə yazdığı son şərində həmin sualın cavabını verir. İzah edir ki, bu məsələdə günah hər şeydən əvvəl şəhər sakinlərinin özlərində olub.

Şərəf və ləyaqət hisslərinə sədaqət, satqınlığın bütün təzahürlərinə qarşı amansızlıq kimi insani keyfiyyətlər dramaturqu daim düşündürüb.

“Körpüdən görüntü” pyesində isə müəllif bu mövzunun daha dərin qatlarını açmağa müvəffəq olub.

Bu pyesin qəhrəmanları da adi insanlardır. Amma bu dəfə hadisələr müasir dövrdə cərəyan edir; hadisələrin mərkəzində İtaliyadan Amerikaya pul qazanmaq məqsədilə gəlmiş ucuz işçi qüvvəsinin – mühacirlərin həyatının təsviri dayanır. Miller pyesində bu insanların taleyinə işıq tutur.

Limanda yükvuran işləyən Eddi Karbonenin uşaqlıqdan öz qızı kimi saxlayıb böyütdüyü Ketrin on yeddi yaşında gözəllər gözəlinə çevrilib. Eddi öz vicdanına hesabat vermədən bu qıza vurulub. Amma Ketrin bir az pul qazanmaq məqsədilə qardaşı Markoyla Amerikaya gəlmiş gənc italyalı Rodolfoya ərə gedir. Bu zaman Eddi qısqanclıq zəminində satqınlığa əl atır. O, bu iki italyalının yerini immiqrasiya idarəsinə nişan verir. Və vicdanı, qeyrəti, insani dəyərləri hər şeydən üstün tutan Marko sonda Eddini qətlə yetirir.

Eddinin bütün keçmiş dostları da, ömrü boyu bir yerdə işlədiyi insanlar da Markonun tərəfini tutur. Onlar Eddinin bu hərəkətinə heç cür bəraət qazandıra bilməyərək ondan üz döndərirlər. “Körpüdən görüntü”yə maksimal gərginlik gətirmək, təsvir olunan hadisələri ümumiləşdirmək, onlara, haradasa, zamansızlıq ovqatı vermək üçün Miller bu pyesi antraktsiz, birpərdəli eləyib. Bununla o, istəyib ki, tamaşaçıları qəhrəmanlarını, xüsusən Eddini bürümüş “ehtirasların” izaholunmazlığına inandıra bilsin. Bütün pyes vəkil Alferinin dilindən nəql olunur. Hadisələrin gedişinə ara verərkən Alferi bu tarixçəni şərh edərək tamaşaçıların diqqətini qəhrəmanların yaşadıkları daxili psixoloji münaqişələrə yönəldir. Pyesin prozaik mətni tez-tez ağ şeirlə əvəzlənir.

Biz bu kitabda azərbaycanlı oxuculara pyesin vaxtilə ABŞ-da və Avropada böyük təzyiqlərlə üzləşmiş ilk variantını təqdim edirik.. Tənqidçilər və ictimaiyyət bu pyesdə qoyulan kəskin sosial problemləri müəllifə bağışlamaq istəmirdilər. Odur ki, Miller istər-istəməz pyesi dəyişdirmək məcburiyyətində qalır.

Birinci variantda onu daha çox satqınlığın gətirdiyi bəlalar düşündürmüşdüsə, ikinci variantda artıq müəllif süjeti sevgi melodramı üzərində qurur. Melodramatik elementlərin çoxluğu pyesi, haradasa, bədiilik və bütövlükdən məhrum edir.

Ən böyük dəyişikliyə məruz qalan isə Eddi obrazı oldu. Bununla da bütün pyesin traktovkası dəyişdi. Artıq yeni variantda Miller Eddinin satqınlığına bəraət qazandırır. Yəni elə şərait yarana bilər ki, insan istəməz insani yoldan dönməyə məcbur olar.

Artur Miller bir neçə nəsr əsərinin də müəllifidir. Amma Amerika dramaturgiyasının korifeyi sayılan Miller bütün dünyada pyesləri ilə tanınır. Odur ki, bu kitabda Miller dramaturgiyasının çoxsaylı nümunələri arasından onun yaradıcılığının əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirən yeddi pyesini təqdim etmək qərarına gəldik. İnanırıq ki, Azərbaycan oxucusu bu böyük dramaturqun əsərlərinin mütaliəsindən məmnun qalacaq.

Yaşar

**HAMISI MƏNİM
OĞLUM İDİ**

(üçpərdəli pyes)

HAMISI MƏNİM OĞLUM İDİ

(Üçpərdəli pyes)

İŞTİRAKÇILAR:

Co Keller
Ket Keller (Ana)
Kris Keller
Enn Diver
Corc Diver
Doktor Cim Beyliss
Syu Beyliss
Frenk Lyubi
Lidiya Lyubi
Bert

BİRİNCİ PƏRDƏ

Kellerin Amerika şəhərlərindən birinin ətrafında yerləşən evinin arxasındakı həyat. Avqust ayıdır. Səhnənin sağ və solu sıx əkilmiş hündür qovaq ağaclarıyla haşiyələnib ki, bu da bir tənhalıq, rahatlıq mühiti yaradır. Səhnənin dərinliyində evin arxa divarı və iki metr bağa girən açıq eyvan var. Ev yeddiotaqlı, ikimərtəbəlidir. İnşa olunduğu iyirminci illərdə bu ev sahibinə min on beş dollara başa gəlib. İndi bu ev zövqlə rənglənib, yaraşlıq görünəndə, bir qədər dansqaldır.

Otlar bağa yaşıllıq verir, bitkilər artıq çiçək açıb. Evin yanından qovaqlığa asfalt yol uzanır. Sol küncdə iri planda, təxminən, bir metr hündürlükdə olan cavan alma ağacının sınıq gövdəsi görünür. Ağacın qollu-budaqlı hissəsi gövdənin yanındaca yıxılıb qalıb və budaqlarda hələ də almalar var.

İri planda (sağ tərəfdə) balıqqulağı formasında yaşıllıqla əhatələnmiş çox da iri olmayan çardağ görünür. Onun irəliləyən damından ora-bura yellənən bir lampa asılıb. Çardağın ətrafına nizamsız tərzdə bağ kreslosu və stol qoyulub. Çardağdan bir qədər kənarda

zibil vedrəsi, yanında yarpaqları yığıb yandırmaq üçün məftil səbət var. Bazar gününün erkən çağıdır. Co Keller günün altında oturub bazar günü qəzetində verilən elanları oxuyur. Qəzetin o biri səhifələri səllqəylə yerə qoyulub.

Kellerin altmış yaşlarıdır. O, ağır, ləng, bir qədər də küt bir insandır. O artıq neçə illərdən bəri bizneslə məşğul olsa da, hələ də öz cizgilərindən ələbaxan, xırda sahibkar təsiri bağışlayır. O, qəzeti bir çox məlum şeydən hələ də heyrlənən savadsız insanın keçirdiyi gərginlik hissiylə oxuyur, danışır və dinləyir. Onun təcrübəyə və ayıq başa hesablanan mühakimələri aydınlığa çıxıb nəşə kəsb edəncə xeyli vaxt aparır. O, kişi məclisində özünü daha yaxşı hiss edir.

Doktor Cim Beylissin, təxminən, qırx yaşlarıdır. O, özünə inamlyı insandır. Danışmağı xoşlayır; onun yüngül yumor hissəsinə kədər çalarları qatılıb. Pərdə qalxan zaman Cim solda dayanıb sınıq ağaca baxır. O, qəlyanının başını həmin gövdəyə vuraraq cibini eşələyir.

C i m. Tütünün haradadır?

K e l l e r. Məncə, stolun üstündə olmalıdır.

Cim ağır-ağır çardağa keçib, stolun üstündəki tənəkə kisəsini götürüb qəlyanını doldurur.

Axşam yağış yağacaq.

C i m. Nədir, qəzetdə yazıblar?

K e l l e r. Aha, bax burada.

C i m. Onda yağış yüz faiz olmayacaq.

Sağda, qovaqların arasına düşən işıq tərəfdə Frenk Lyubi peyda olur. Cəmi otuz iki yaşları olsa da, o artıq keçəlləşir. Frenk qılıqlı, amma güzəştə getməyən birisidir; o qədər özünə inamly deyil, əksinə, nəşə deyiləndə qıcıqlanmağa meyillidir, amma həmişə istəyir ki, qonşuluqda söz olmasın, hər şey əmin-amanlıqla bitsin. O, bayram ovqatındadır, tələsmədən daxil olur.

F r e n k (*Co Kelleri sezməyərək*). Ehey!

K e l l e r. Salam Frenk. Təzə nə xəbər?

F r e n k. Əşi heç nə. Səhər yeməyindən sonra özümçün gəzişirəm. (*Göyə baxır.*) Havaya bir bax! Buludlar hamısı qeyb olub.

K e l l e r (*başını qaldıraraq*). Hə. Yaxşıdır.

F r e n k. Eh, əgər bütün istirahət günləri hava belə olsaydı!

K e l l e r (*yanındakı qəzet səhifələrini göstərərək*). Oxumaq istəyirsən?

F r e n k. Nəyə lazımdır? Bir xoş söz yazmırlar. Bu gün nələr baş verib?

K e l l e r. Mən nə bilim. Daha son xəbərləri oxumuram. Elanlar daha maraqlıdır...

F r e n k. Nəsə almaq istəyirsiniz?

K e l l e r. Yox əşi, eləcə maraq üçün oxuyuram. Gör bir insanlar nələr axtarırlar? Məsələn, bir cavan oğlan iki *nyufauendlend* axtarır. Deyin görək, bu iki *nyufauendlend* onun nəyinə lazımdır?

F r e n k. Gülməlidir.

K e l l e r. Bir başqası... köhnə lüğətlərlə maraqlanırsınız. Yaxşı da pul verir. Bir düşünün görək, bu köhnə lüğət adamın nəyinə lazımdır?

F r e n k. Necə yəni? Bəlkə, o, kitab yığır?

K e l l e r. Doğrudanmı, bundan qazanc əldə edəcəyini düşünür?

F r e n k. Tək o yox, çoxu.

K e l l e r (*başını bulayaraq*). Gör ha, gör indi nədən pul çıxarırlar. Mənim vaxtımda adam ya vəkil, ya həkim, ya da usta olardı. İndi...

F r e n k. Elə mən də bir vaxtlar meşəbəyi olmaq istəyirdim.

K e l l e r. Mənim vaxtımda belə şeylər yox idi. (*Səhifəyə baxıb atır.*) Əlinə qəzet alan kimi adam öz geriliyinə təəccüblənir. (*Astadan heyrətlə*) Sən bir işə bax!

F r e n k. Ehey, sizin bu ağac niyə bu gündədir?

K e l l e r. Dəhşətdir! Görünür, gecə külək sındırıb. Gecəki o küləyin səsinə eşitdiniz də?

F r e n k. Hə, külək mənim bağımı da pis günə qoyub. (*Ağaca yaxınlaşır.*) Ay, ay, ay, vay, yazıq ağac. Ket görsə, nə deyəcək?

K e l l e r. Hələ yatırlar. Elə mən də onu fikirləşirəm, görən, nə deyəcək?

F r e n k. Qəribədir...

K e l l e r. Nə?

F r e n k. Larri avqustda doğulmuşdu. Bu yay onun iyirmi doqquz yaşı olmalıydı. İndi də ağacını külək sındırdı.

K e l l e r (*təsirlənmiş halda*). Doğrudanmı, onun ad günü yadınızdadır, Frenk?

F r e n k. Mən axı onun qoroskopunu hazırlamışam.

K e l l e r. Siz onun qoroskopunu necə hazırlaya bilərsiniz? Axı qoroskop insanın gələcəyini deyir, elə deyilmi?

F r e n k. Billirsiniz məsələ nə yerdədir... Sizə iyirmi beş noyabrda xəbər eləmişdilər ki, Larri itkin düşüb, eləmi?

K e l l e r. Nə olsun?

F r e n k. Əgər təxmin etsək ki, o məhz iyirmi beş noyabrda öldürülüb... Ket axı istəyir ki...

K e l l e r. Onun qoroskopunu hazırlamağı Ketmi sizdən xahiş eləyib?

F r e n k. Bəli. Ket bilmək istəyir ki, görən, iyirmi beş noyabr Larri üçün münasib gün olub, ya yox. Əgər ulduzun münasib gün deyirsə, deməli, bu, sənin xoşbəxt gündür. Və insan o xoşbəxt gündə ölə bilməz.

K e l l e r. Nədir, həmin o iyirmi beş noyabr Larri üçün xoşbəxt gün olub?

F r e n k. Elə mən də onu müəyyənləşdirmək istəyirəm. Amma mənə vaxt lazımdır. Məsələ də elə bundadır. Əgər iyirmi beş noyabr, həqiqətən, Larrinin xoşbəxt günü olubsa, tamamilə mümkündür ki, o, sağlamatdır, çünki... Mənə elə gəlir, bu, mümkün olan bir şeydir. (*Cimi görür. Cim ona sərsəriyə baxan kimi baxır. Yəndəmsiz təbəssümlə.*) Mən sizi, nəyə, sezmədim.

K e l l e r (*Cimə*). Bunun bir mənası varmı?

C i m. Məna? Onda? Onun. sadəcə, ağılı azıb, vəsalam.

Frenk. Sizin bədbəxtliyiniz ondadır ki, heç nəyə inanmırsınız.

C i m. Sizin bədbəxtliyinizsə hər boş şeyə inanmağınızdadır. Mənim oğlum bu gün gözünüzdə dəyməyib?

F r e n k. Xeyr.

K e l l e r. İşə bir bax! O, atasının termometriylə harasa əkillib. Onu çamadanın içindən əkişdirib.

C i m (*qalxaraq*). Qəribədir. Oğlum elə ki bir qız gördü, o saat onun hərərətini ölçmək istəyir. (*Yola tərəf çıxır.*)

F r e n k. O gənc həkim olacaq. Kəllə uşaqdır!

C i m. Yalnız mənim meyitimın üstündən keçməklə. Yeri gəlmişkən, meyit həkimlik peşəsi üçün heç də pis əyani vəsait deyil.

F r e n k. Bəs necə? Kifayət qədər şərəfli addımdır.

C i m (*yorğun-yorğun ona baxaraq*). Frenk, sizin leksikonunuzdakı çeynənmiş həqiqətlər nə vaxt tükənəcək?

Keller gülür.

F r e n k. Düz demirəm? İki həftə əvvəl baxdığım bir film sizi mənə xatırlatdı. Orada olan bir həkim...

K e l l e r. Don Amiçi?

F r e n k. Hə, deyəsən, o idi.

K e l l e r. Öz zirzəmisində eşələnə-eşələnə nəsə ixtira eləyir. Siz də belə bir işlə məşğul olub bəşəriyyətə kömək eləsəydiniz, bundan...

C i m. Uomer qardaşları kinoaktrisalara verdiyi pulu mənə də versəydilər, məmnuniyyətlə bəşəriyyətə kömək eləyərdim.

K e l l e r (*gülərək barmağını ona tərəf tuşlayır*). Yaxşı dedin, Cim.

C i m (*evə baxaraq*). Deyirlər ki, sizə kimsə bir gözəlçə təşrif buyurub. Haradadır?

F r e n k (*həyəcanla*). Necə? Doğrudanmı, Enni gəlib?

K e l l e r. Əlbəttə, yuxarıda yatıb. Gecə saat birdə onu qarşıladiq. (*Cimə*) Qəribə işdir. Gedəndə yöndəmsiz bir qız idi, cəmi bir-iki ilə əməlli-başlı xanım olub. Ayağı yer tutandan bu həyətdə ora-bura qaçardı, indi tanımaq olmur. Cim, o xoşbəxt ailə sizin evdə yaşayırdı.

C i m. O qızla tanışlıqdan məmnun olardım. Hə,

heç olmasa, bircə gözəli olsa, qəsəbəmiz hörmətə minər. Yoxsa yan-yörədə baxmağa bir nəfər də yoxdur.

Sol tərəfdən Cimin arvadı Syu Beyliss daxil olur. Onun, təxminən, qırx yaşı olar. O, öz artıq çəkisinə xəstəhəlcasına həssaslıqla yanaşan kök bir qadındır.

(Arvadını görərək istehzayla əlavə edir.) Əlbəttə, mənim arvadım istisna olmaqla.

S y u *(eyni tonla)*. Ay köpək, missis Adams telefon-da səni gözləyir, eşitmirsən?

C i m *(arvadını öpməyə hazırlaşaraq Kellərə)*. Biz bax belə yaşayırıq.

S y u *(onu itələyərək gülə-gülə, həm də qətiyyətlə)*. Niyə məni iyləyirsən?

C i m. Məhəbbətim mənim, canım-ciyərim...

S y u. Cəhənnəm ol. *(Sol tərəfi, evini göstərərək)* Cürətin var, onunla şirin danış. Hətta telefonun dəstəyindən də onun vurduğu ətirin qoxusu gəlir.

C i m. Nə olub ona?

S y u. Əzizim, bilmirəm. Səsindən belə hiss elədim ki, ağrıdan qovrula-qovrula qalıb... Əgər ağzına konfet doldurmayıbsa.

C i m. Niyə ona demədin ki, yatağa girsin?

S y u. Bu təklifi sənin özündən eşitsə, ona daha xoş olar. Sən mister Habbarda nə vaxt baş çəkəcəksən?

C i m. Canım mənim, mister Habbard lap dəf kimidir. Mən eləcə yanında oturub onun əlindən tutmaq-dansa, daha maraqlı məşğuliyyət tapa bilərəm.

S y u. Məncə, sən on dollara onun əlindən də tuta bilərsən.

C i m *(Kellərə)*. Oğlunuza deyin ki, əgər qolf oynamaq istəsə, həmişə onun qulluğunda hazırım. *(aralanaraq)* İşdir-şayəd əgər dənizlə dünya səyahətinə çıxmaq istəsə... Tutaq ki, otuz illiyə... nəzərdə saxlayın ki, bu məsələdə də ona yoldaşlıq eləməyə hazırım. *(Sola tərəf gedir.)*

K e l l e r *(Syuya)*. Niyə siz onu qılınclayırırsınız? O,

həkimdir və qadınların ona zəng eləməsində təəcübü bir şey yoxdur.

S y u. Mənə nə var? Mən yalnız onu dedim ki, misis Adams telefonda onu istəyir... Sizdən bir neçə cır kök götürə bilərəmmi?

K e l l e r. Buyurun.

Syu yeşiyə yaxınlaşıb göyərtni çıxarır.

Syuzi, siz xeyli müddət tibb bacısı işləmişiniz. Siz həddən artıq... xudbinsiniz.

S y u (*gülərək*). İlahi, gör bir kim məni xudbinlikdə qınayır!..

Sağ tərəfdən Lidiya Lyubi daxil olur. O, iyirmi yeddi yaşında yekəpər, güləruz bir qadındır.

L i d i y a. Frenk, çörəkqızardan maşını... (*o brirlər görərək*) Salam. (*Frenkə*) Çörəkqızardan maşın hələ düzəlməyib?

F r e n k. Mən elə indicə onu düzəltdim.

Lidiya (*ürək açıqlığıyla, həm də israrla*). Əzizim, xahiş eləyirəm, onu eynən əvvəlki vəziyyətinə qaytar.

Frenk (*narazılıqla*). Heç başa düşə bilmirəm. Necə olur ki, sən bu adı maşını işlədə bilmirsən! (*Gedir.*)

S y u (*gülərək*). İkinci Edisondur.

L i d i y a. Onun əlləri, həqiqətən də, qızıldır.

K e l l e r. Həm də solaxaydır.

L i d i y a. Bir işə bax, külək ağacınızı sındırıb?!

K e l l e r. Hə, bu gecə.

L i d i y a. Nə pis olub... Enni gəlib?

K e l l e r. İndi çölə çıxar. Syu, gözləyin. Enni çox gözəl olub, lap şəkil kimi.

Syu. Görünür, mən kişi olmalıydım. Çünki nədənsə, həmişə məni gözəl xanımlarla tanış eləyirlər. Ona deyərsiniz, bir bizə gəlsin. Evinin indi nə vəziyyətdə olduğunu görmək, yəqin, onun üçün maraqlı olar. Və təşəkkürlər. (*Gedir.*)

L i d i y a. Co, o, hələ də özünü bədbəxt sayır?

K e l l e r. Ennimi? Düzü, sevincdən atılıb-düşdü-yünü görməmişəm, amma elə bil, bir az sakitləşib.

L i d i y a. Ərə getmək fikri yoxdur ki? Kimisə var?

K e l l e r. Elə bilirəm ki, var... Artıq üstündən iki il keçib. Öləncən adaxlısına ağlamayacaq ki.

L i d i y a. Qəribədir... Enni hələ də ərdə deyil, amma mən artıq üç uşaq anasıyam. Mən həmişə bunun əksini düşünmüşəm.

K e l l e r. Hər şeyin günahkanı müharibədir. Mənim iki oğlum vardı, indi biri qalıb. Müharibə hər şeyi alt-üst etdi. Mənim vaxtımda insanlar oğul atası olmaqdan qürur duyurdu. Amma indi oğlanların müharibəyə yararlı olmamaları üçün onların şəhadət barmaqsız doğulmalanna yardımçı olan həkim milyonlar qazanar.

L i d i y a. Bilirsiniz, mən elə indicə oxudum ki...

Kris Keller eyvanda görünür.

Salam, Kris...

F r e n k i n s ə s i (*səhnə arxasının sağından*). Lidiya, bura gəl! Əgər çörəkqızardan maşınının işləməsini istəyirsənsə, onu ütü əvəzi işlətmə!..

L i d i y a (*sıxılır və təbəssümlə*). Məgər mən...

F r e n k i n s ə s i. Gələn dəfə mənə havalı deməyə cürət eləmə! Bura gəl!

L i d i y a. İndi öləncən məni qınaya-qınaya qalacaq.

K e l l e r (*ucadan Frenkə*). Fərqi nədir? Çörəklərin əvəzinə sənin köynəyin ütülü olacaq.

Lidiya gülə-gülə gedir. Kris təbəssümlə artırmaya (evin qabağında pilləli, üstüörtülü əlavə tikili) düşür. Onun otuz iki yaşı var. O da atası kimi möhkəm bədənli, qaradınməzdir. Bu insan dərin sədaqət və inam hissənə malikdir. Bir əlində bir fincan qəhvə, o biri əlində dişlədiyi yumru bulkanı tutur.

K e l l e r. Qəzet oxuyursan? (*Qəzet səhifələrini Krisə uzadır.*)

K r i s (*ona yaxınlaşaraq*). Təşəkkür eləyirəm, yalnız yeni kitablar haqda olan qeydləri. (*Əylərək qəzeti götürür.*)

K e l l e r. Sən elə həmişə kitablar haqda elanları oxuyursan, kitabın özünü almırsan.

K r i s (*qəzeti büküb əyləşərək*). Mən öz bisavadlığımı özümə xatırlatmağı xoşlayıram.

K e l l e r. Doğrudanmı, hər həftə yeni kitab çıxır?

K r i s. Bir topa yeni kitab.

K e l l e r. Hamısı da müxtəlif cür?

K r i s. Hamısı da müxtəlif cür.

K e l l e r (*başını yelləyərək*). İşə bir bax!.. Enni hələ düşməyib?

K r i s. Ana mətbəxdə ona səhər yeməyi verir.

K e l l e r. Gördün də, ağac nə günə qalıb?

K r i s (*baxmayaraq*). Gördüm.

K e l l e r. Ana nə deyəcək?

Yolda səkkizyaşlı Bert görünür. O, taburetlin üstünə, oradan da Kellerin kürəyinə tullanır.

B e r t. Axır ki, yuxudan qalxdınız!

K e l l e r. A! Bert də gəlib çıxdı! (*Onunla birlikdə fırlanıb, sonra yerə qoyur.*) Bəs Tommi hanı? Yenə atasının termometrini əkişdirib...

B e r t. Ona qulaqburması verirlər. Sözlə.

K e l l e r. Əgər yalnız sözlədirsə, onda onunku gətirib. Bert, təzə nə var, nə yox?

B e r t. Heç nə.

K e l l e r. Deməli, sən bütün məhəlləni gəzib-dolaşmamısan. Əvvəllər səni polismen təyin eləyəndə hər səhər mənə hansısa məlumatları məruzə eləyirdin. Görünür, indi yeni bir şey baş vermir.

B e r t. On üçüncü küçənin uşaqlarının elədiklərindən başqa heç nə. Onlar körpü tərəfdən konserv qutularını diyirlədə-diyirlədə gəlirdilər. Siz yatmışdınız deyə, mən onları qovdum.

K e l l e r. Bax bu, başqa məsələ, Bert. Bu işdir. Gözünü açıb-yumunca səni xəfiyyə edəcəyəm.

B e r t (*onun yaxasından tutub özünə tərəf çəkir və qulağına pıçıldayır*). Mənə türməyə baxa bilərəm?

K e l l e r. Bert, özün də bilirən ki, türməni gəzməyə icazə yoxdur.

B e r t. Danışırısan da! Heç bir türmə-filan yoxdur. Anbarın pəncərəsində heç dəmir barmaqlıq da yoxdur.

K e l l e r. Düz sözü müzdür, Bert, o anbar türmədir. Mən öz silahımı sənə göstərmişdim axı?

B e r t. Bəlkə də... O, ov silahıdır.

K e l l e r. Yox, o silah adamları həbs etmək üçündür!

B e r t. Onda niyə siz heç kimi həbs eləmirsiniz? Dünən Tommi yenə Dorisi pis-pis söydü, amma siz heç onu qovmadınız da.

K e l l e r. Ah, bu Tommi yaman təhlükəli vücutdur! *(Berti yaxınına çağırır.)* O, Dorisə nə dedi ki?

B e r t *(qızararaq arxaya çəkilir)*. Deməyəcəyəm!

K e l l e r *(onun köynəyindən tutub özünə tərəf çəkir)*. Heç olmasa, ucundan-qulağından.

B e r t. Deməyəcəyəm. Çox murdar sözdür.

K e l l e r. Qulağıma de. Mən gözlərimi yumaram. Bəlkə, heç o sözü də eşidə bilmədim.

B e r t *(pəncəsi üstə qalxıb ağzını Kellerin qulağına yaxınlaşdırır, amma dərhal da bərk utanaraq çəkilir)*. Deməyəcəyəm, mister Keller.

K r i s *(başını qaldıraraq)*. Ona təzyiqləmə, ata.

K e l l e r. Yaxşı. Mən sənə sözünə inanıram. Get və pusquda dur.

B e r t. Pusquda niyə?

K e l l e r. Niyə? Çünki sən bütün məhəllənin asayişinə cavabdehsən. Bir də ki polis sual verməyin nə olduğunu bilməməlidir. Hər ikisinə nəzarət elə!

B e r t *(o qədər anlamasa da, hər şeyə hazırdır)*. Oldu. *(Qaçır.)*

K e l l e r *(onun arxasınca)*. Heç kimə bir kəlmə də, Bert!

B e r t *(arxaya qanqlaraq)*. Nəyi?

K e l l e r. Belə də, sözgəlişi dedim. Ehtiyatı əldən vermə.

B e r t *(fikirli halda başını tərpədir)*. Yaxşı. *(Gedir.)*

K e l l e r (*gülərək*). Mən buradakı bütün uşaqların başını xarab eləmişəm.

K r i s (*gülür və ağaca baxır*). Günlərin bir günü onlar sənin başını daşla partladacaqlar.

K e l l e r. Anan bu ağacı görsə, nə deyəcək? Bəlkə, onu hadisəyə qabaqcadan hazırlayaq?

K r i s. O görüb.

K e l l e r. Necə görə bilər? Mən birinci qalxmışam. O, hələ yataqdaydı.

K r i s. Ağac sınında o, burada, bağdaydı.

K e l l e r. Gecə?

K r i s. Səhərə yaxın saat dördə. Ağacın xırçıltı səsinə oyanıb pəncərədən baxdım. (*Pəncərəni göstərir.*) Ağac sınında o, burada durmuşdu.

K e l l e r. Səhər saat dördə burada nə işi vardı?

K r i s. Bilmirəm. Ağac sının kimi o, evə qaçdı, sonra mətbəxdə ağıladı.

K e l l e r. Sən onunla danışdın?

K r i s. Yox, mən... Qərara gəldim ki, yaxşısı budur, onu rahat buraxım.

Pauza.

K e l l e r. Gecə onun burada nə işi vardı? (*Qıcıqlandığını güclə gizləyərək*) Larri yenə onun yuxularına girir. Onun Larri öləndəki halı yenə qayıdıb. (*Qısa pauza*) Bu, nə deməkdir?

K r i s. Mən haradan bilim? (*Qısa pauza*) Amma bildiyim bir şey var, ata. Biz dəhşətli bir xəta eləmişik.

K e l l e r. Nə xəta?

K r i s. Biz anaya qarşı düz eləməmişik. Sən bilir-sən ki, Larri daha qayıtmayacaq. Mən də bilirəm. Niyə axı onda anaya, bizim də onun kimi Larrinin qayıdacağına inandığımızı düşünməyə əsas veririk?

K e l l e r. Sən onunla mübahisə etmək istəyirsən?

K r i s. Yox, mübahisəyə ehtiyac yoxdur. Amma artıq o da dərk etməlidir ki, Larrinin sağ olduğuna daha heç kəs inanmır.

K e l l e r (*bu fikirdən tutularaq*). Sən bunu ona deyə bilməzsən.

K r i s. Biz deməliyik.

K e l l e r. Sən necə sübut eləyəcəksən? Sən necə sübut eləyə bilərsən?

K r i s. Üç il keçib! Üç il sonra qayıtmırlar. Buna inanmaq dəlillikdir!

K e l l e r. Sənlə mən belə düşünürük. Amma o, başqa cür düşünür! Sən nəfəsin kəsilənəcən ona təlqin eləyə bilərsən, amma qəbir tapılmayıb axı, elə meyit də. Sənin dəlil-sübutun hanı?

K r i s. Əyləş, ata. Mən səninlə danışmalıyam.

K e l l e r (*bir dəqiqə sinayıcı nəzərlərlə ona baxıb əyləşir*). Hər şeyin baskanı o zəhrimara qalmış qəzetlərdir. Tanrının hər verən ayı hansısa bir cavan, kim bilir, hardan qayıdıb gəlir. O da oturub gözləyir ki, bu biri gələn Larri olacaq və...

K r i s. Yaxşı, mənə qulaq as. (*Qısa pauza*) Bilirsənmi mən Ennini niyə bura dəvət eləmişəm?

K e l l e r (*tərəddüdlə*). Niyə?

K r i s. Özün bilirsən.

K e l l e r. Neynək, mənim müəyyən şübhələrim var, amma... Danış görək.

K r i s. İstəyirəm ki, o, mənə ərə gəlsin.

Qısa pauza.

K e l l e r (*başını tərpədənək*). Kris, bu, sənin şəxsi işindir.

K r i s. Özün də bilirsən ki, bu, tək-cə mənim işim deyil.

K e l l e r. Sən məndən nə istəyirsən? Uşaq-zad deyilsən ki, nə istədiyini özün yaxşı bilirsən.

K r i s (*məmnun qalaraq*). Demək, onda hər şey qaydasındadır.

K e l l e r. Sən qorxursan ki, ana...

K r i s. Görürsən, tək mənim işim deyil.

K e l l e r. Mən də onu deyirəm ki...

K r i s. Hərdən sən məni lap yandırırısan. Məgər

bunun sənə dəxli yoxdur? Əgər mən bunu anaya desəm, o da özündən çıxsın, necə olacaq? Sənin bir heyvətəmiz qabiliyyətin var. Özünü elə göstərsən ki, elə bil, heç nəyin sənə dəxli yoxdur.

K e l l e r. Mənə dəxli olmayan şeyin elə mənə dəxli olmasa yaxşıdır. Enni Larrinin adaxlısıdır.

K r i s. O, Larrinin adaxlısı deyil.

K e l l e r. Ananın nəzərində o ölməyib. Odur ki onun adaxlısına yiyə çıxmağa sənə haqqın yoxdur. *(Qısa pauza)* İndi nə etməli olduğuna özün qərar ver. Mən heç nə bilmirəm. Başa düşdün? Bilmirəm. İndi de görüm, sənə nə köməyim dəyə bilər?

K r i s *(qalxaraq)*. Elə ki mən nəyə istəyirəm, məcbur eləyirlər özümü yığışdırım. Bəs nədir-nədir, kimsə zərər görə bilər! Mənim bu lənətə gəlmiş həyatım boyu, hər dəfə, hər dəfə...

K e l l e r. Sən artıq Enniylə bu haqda danışmışsan?

K r i s. Mən əvvəlcə sizin razılığınızı almaq istədim.

K e l l e r. Onda haradan bilirsən ki, Enni sənə gələcək? Bəlkə, elə onun da bu işə münasibəti ananın kimi olacaq.

K r i s. Neyləməli, onda hər şey bitdi. Məktublarından belə görünürdü ki, o artıq Larrini unudub. Mən bunu aydınlaşdıraram. Sonra biz bu məsələni anamla da yoluna qoyarıq. Oldu?

K e l l e r. Dərd burasındadır ki, sən qadınlarla az ünsiyyətdə olursan.

K r i s. Nə olsun? Mən o qədər də şorgöz deyiləm.

K e l l e r. Nəyə, mənə çatmır: niyə məhz Enni...

K r i s. Elə ona görə.

K e l l e r. Yaxşı cavabdır, amma aydın deyil. Sən axı müharibəyə gedəndən onu görməmişən. Artıq beş ildir.

K r i s. Neyləmək olar. Mən onu hamıdan yaxşı tanıyıram. Biz onunla bir yerdə böyümüşük. Bütün bu illər ərzində öz gələcək arvadımı təsəvvürümə gətirəndə hər dəfə gözümün qarşısında Enni dayanıb. Aydın oldu?

K e l l e r. Ana inanır ki, o qayıdacaq. Sən bu qızla evlənənlə Lariyə ölüm hökmü kəsirsən. Onda ananın aqibəti necə olacaq? Təsəvvürünə gətirirsən?

Pauza.

K r i s. Nə deyirəm. Demək, belə.

K e l l e r (*Krisin geri çəkildiyini düşünür*). Bir də götür-qoy elə.

K r i s. Mən düz üç il götür-qoy eləmişəm. Ümid eləyirdim ki, ananın Larrini yaddan çıxaracağı günə-cən gözləyərəm, sonra necə lazımdır toy eləyərik, hamı da xoşbəxt olar. İndi əgər bu mümkün deyilsə, mən çıxıb getməli olacağam.

K e l l e r. Elə bircə bu çatmırdı.

K r i s. Mən çıxıb gedəcəyəm. Evlənilib başqa bir yerdə yaşayacağam. Ola bilsin, Nyu-Yorkda.

K e l l e r. Nədir, aqlın çasıb?

K r i s. Mən bir xeyli müddət ana uşağı oldum. Buna son qoymağın vaxtı çatıb.

K e l l e r. Bəs bizim müəssisə?

K r i s. O, mənə ilham vermir.

K e l l e r. Məgər sən ondan ilham almalısən?

K r i s. Əlbəttə. Heç olmasa, gün ərzində bir saat. Səhərdən axşama qədər yerdən qazıb pul çıxartmaqla məşğul olmaq məcburiyyətindəyəm. Heç olmasa, bu işdən sonra özümə nəşə arzulaya bilərəmmi? Ailə, uşaqlar. Mən elə bir şey yaratmaq istəyirəm ki, özümü sonacan ona həsr edə bilim. Bu arzu yalnız Enniylə gerçəkləşə bilər.

K e l l e r. Sən demək istəyirsən ki... (*Ona yaxınlaşır.*) Qulaq as, sən müəssisəni atmaq istəyirsən?

K r i s. Bəli. Əgər lazım gələrsə.

Pauza.

K e l l e r. Qulaq as... Sən belə eləyə bilməzsən.

K r i s. Onda burada qalmağıma kömək elə.

K e l l e r. Yaxşı, amma... getməyi ağına da gətirmə. Onda mən, lənət şeytana, belə çıxır ki, nahaq yerə zəhmət çəkmişəm, hə? Axı bunlar yalnız sənin üçündür, Kris. Bütün bu aləmi yalnız sənə görə bir-birinə vurmuşam!

K r i s. Bilirəm! Burada qalmağıma kömək elə.

K e l l e r (*yumruğunu Krisin üzünə qoyur*). Amma sən gərək onun barəsində olan fikirlərini başından çıxarsan, eşidirsən?

K r i s. Bacarmaram.

K e l l e r (*əllərini yanına salaraq*). Səni başa düşə bilmirəm.

K r i s. Haradan başa düşəsən? Mən mülayim xasiyyətli adamlardan deyiləm.

K e l l e r. Görürəm.

Ana eyvanda görünür. Yaşı əlldən bir qədər artıq olar.

A n a. Co, sən buradasan?

K r i s (*artımaya yaxınlaşaraq*). Ana, sabahın xeyir.

A n a (*Kellərə*). Sən əlüzyuyanın altından torbanı götürdün?

K e l l e r. Hə. Götürüb zibil vedrəsinə atdım.

A n a. İndi get, oradan götür. İçindəki kartofdur.

Kris qəhqəhə çəkib gəzişir.

K e l l e r (*gülərək*). Mən də elə bilirəm zibildir.

A n a. Co, Tann xatirinə, özünü o qədər də qayğıkeş göstərmə. Minni dünən axşam vedrəni təmizləyib, qaynar suyla yuyub; o vedrə sənin dişlərinə təmizdir. Kartofu mənə gətir.

K e l l e r. Başa düşə bilmirəm ki, qırx il işləyib evdə qulluqçu saxlaya-saxlaya niyə zibili mən atmalıyam?

A n a. Əgər sən nə vaxtsa dərk eləsən ki, bütün torbalann içi yalnız zibildən ibarət olmur, bəlkə, onda tərəvəzləri tullamağı tərgitdin. Keçən dəfə soğanın başına belə iş açılmışdı.

K e l l e r. Evdə zibil görəndə dözə bilmirəm.

A n a. Onda ac qal. *(Əlində torba mətbəxə keçir.)*

K r i s. Bugünlük səninlə qurtardıq.

K e l l e r. Bəli. Mən yenə bu evdə ən axırıncı adamam. Bir vaxt fikirləşirdim ki, əgər pulum olsa, evdə qulluqçu saxlayarıq, arvadım da əlini ağdan-qaraya vurmaz.

Ana qabağa gəlir.

İndi pulum da var, qulluqçum da. Amma arvadım qulluqçuya qulluq eləyir. *(Əyləşir.)*

A n a *(içində yaşıl noxud olan qabla gəlir).* Bu gün onun istirahət günüdür. Nə mızıldanırsan?

K r i s. Enni hələ yemək yeməyib?

A n a *(fikrli halda həyatı gözədən keçirərək).* İndi gələr. *(sınıq ağaca tərəf gedərək)* Külək burada lap kef eləyib. Neynək, şükür ki, bundan artığına qol qoymayıb.

K e l l e r *(yanındakı stulu göstərərək).* Otur, dilxor olma.

A n a *(ağacın sağlam tərəfinə yaxınlaşır. Əlini gicgahına qoyur).* Nəsə, başımda qəribə bir ağrı var. Bax, burada.

K r i s. Dərman verim?

A n a *(yerdən bir neçə yarpaq götürüb lyləyir, sonra tullayır).* Qızılgüllər çiçəkləyib. Qəribədir *(əyləşir),* elə bil, bilərəkdən hər şey birdən baş verib. Bugün-sabah onun ad günüdür, amma ağacını külək sındırıb, Enni-si də gəlib çıxıb. İndicə anbardaydım, heç ağılıza gələrmə ki, nəylə rastlaşdım? Onun beysbol əlcəkləriylə. Min illərdir onun bu əlcəkləri mənim gözümə dəymirdi.

K r i s. Doğru deyirəmmi, Enni yaxşı görünür?

A n a. Lap qiyamətdir. Kim şəkk gətirir ki? O, gözəllər gözəlidir... Amma hər halda, onu bura nəyin gətirdiyini heç cür başa düşə bilmirəm. Söhbət ondan getmir ki, mən onun gəlişinə şad deyiləm, amma...

K r i s. Mən belə düşündüm ki, bizim hamımızın yenidən bir yerə yığışmağımızın vaxtı çatıb.

Ana ona baxaraq başını bulayır.

(Nəylsə boynuna almış kimi) Mən onu görməyi çox istəyirdim.

A n a *(Kellerə)*. Deyəsən, burnu uzanıb. Amma mənim ona məhəbbətim heç vaxt ölməyəcək. O, adaxlısının başına bir iş gələndə kiminlə gəldi gəzənlərdən deyil.

K e l l e r *(təaccüblə)*. Heç utanmırsan...

A n a. Qəti. Çoxu heç fürsət eləyib o başsağlığını oxumamış... Mən onun gəlişinə şadam, özü də məni dəli yerinə qoymaq lazım deyil.. *(Noxudları antlayır.)*

K r i s. Əgər Enni ərə getməyibsə, bu, o demək deyil ki, hələ də ona ağlayır.

A n a. Niyə ərə getməyib?

K r i s *(sızılaraq)*. Nə bilim... o qədər “niyəsi” var ki...

A n a *(düz gözünün içinə)*. Məsələn?

K r i s *(kanxaraq, amma qətiyyətlə)*. Bilmirəm. O qədər “niyəsi” var ki.

Ana qalxıb ovcunu gicgahına sıxır.

Sənə dərman verim?

A n a *(məqsədsiz halda qapıya tərəf gedərək)*. Bu, nəyə başağrısına oxşamır.

K r i s *(ona yaxınlaşaraq)*. Bu gecə nəyə yuxu görmüsən?

A n a. Yox. Yuxu deyildi.

K r i s *(tərəddüdlə)*. Lərrə idi?

A n a. Yaman bərk yatmışdım, birdən... Yadındadırmı, o vaxt oxuyanda bir dəfə lap alçaqdan –düz evin üstündən necə uçmuşdusa, hətta kabinədə onun sifəti də görünürdü. Bax onu eynən o cür gördüm. Ancaq hündürdə, hündürdəydi. Buludlar olan yerdə. Lap dipdiriydi. Əlimi uzatsaydım *(Əlini uzadır)*, ona toxunardı. O, mənə tərəf qışqırırdı, qışqırırdı: “Ana, ana!” Mən onun səsini apaydın eşidirdim, elə bil, yanımdaydı. “Ana!” – bu, onun səsiydi. Əgər əlimi ona

toxundura bilsəydim, bilirəm ki, onu yıxılmağa qoymazdım. Bircə bunu bacara bilsəydim! (*Susub heysiz halda əllərini yanına salır.*) Oyananda hər tərəf yaman qəribəydi. Külək... küləyin uğultusunu da onun mühərrikinin uğultusuna oxşadırdım. Mən bura çıxdım... Doğrusu, hələ yarıyuxulu haldaydım. Mən mühərrikin uğultusunu eşidirdim, elə bil, Larri düz yanımda uçurdu. Ağac da düz yanımda sındı, mən də... oyandım. (*Ağaca baxıb qəflətən dönür və barmağıyla Kelleri hədələyir.*) Gördün? Biz gərək o ağacı əkməyəydik. Mən dedim axı, onun xatirəsinə ağac əkmək hələ tezdir.

K r i s. Tezdir?

A n a (*artıq əsəbi halda*). Hə, bax belə tələsirdik. Onu dəfn eləməyə hamı tələsirdi, hamının səbri tükənmişdi... Mən dedim axı, o ağacı əkmək lazım deyil. (*Kellerə*) Sənə dedim!

K r i s (*yaxınlaşaraq*). Ana, xahiş eləyirəm... hər şeyi təzədən başlama. Yaxşımı? Onsuz da, bir köməyi olmayacaq. Mənə elə gəlir ki... Bilirsən... biz gərək necə də olsa, onu unudaq.

A n a. Sən bu həftə artıq üçüncü dəfədir bunu mənə deyirsən.

K r i s. Çünki bizdə işlər düz getmir, yaxşı getmir. Biz heç cür təzədən başlaya bilmərik. Elə bil, qatar gözləyən sənişin kimi stansiyada yaşayırıq. O qatar ki, heç vaxt gəlməyəcək.

A n a (*başını əliylə sıxaraq*). Mənə dərman gətir.

K r i s. Ana, gəl bu ağırlıqdan çıxmaq. Yaxşımı?.. Bəlkə, dördlükdə restorana gedib nahar eləyək? Hələ desən, rəqs də eləyərək.

A n a. Əla. (*Kellerə*) Elə bu axşam gedək.

K e l l e r. Məmnuniyyətlə.

K r i s. Bax belə, gəlin şən-lənək. (*Anasına.*) Amma əvvəlcə dərmanı iç. (*Xoş əhvali-ruhiyyə ilə evə gedir.*)

A n a. Kris niyə onu bura dəvət edib?

K e l l e r. Niyə bu, səni narahat eləyir?

A n a. O, üç il yarımdır Nyu-Yorkda yaşayır. Nədən birdən-birə...

K e l l e r. Bəlkə, Krisin ürəyi onu görmək istəyib?
A n a. Bir quruca “görmək” üçün kim yeddi yüz
mil yol gələr?

K e l l e r. O, bütün həyatını Enniylə birlikdə keçirib.
Niyə də bir-birini görmək istəməsinlər?

Ana qınayıcı nəzərlərlə ona baxır.

O, mənə sənə dediklərindən artıq deməyib.

A n a (*xəbərdaredici tonla*). O, onunla evlənməyəcək ki?

K e l l e r. Məgər onun fikrində belə bir şey var?

A n a. Belə görünür.

K e l l e r (*dlqqətlə ananın reaksiyasını müşahidə edir*).
Nədir? Nə olar ki?

A n a. Enni onun adaxlısı deyil, onun adaxlısı deyil,
Co, Enni bilir ki, başqasının adaxlısıdır.

K e l l e r. Sən onun ürəyini oxuya bilmərsən.

A n a. Niyə onda bu vaxtadan tək-tənha qalıb?
Nyu-Yorkda oğlan xirtdəkdəndir. Niyə bəs onda əra
getməyib? (*pauza*) Hamı ona deyirdi ki, bu axmaqlıqdır,
amma Enni gözləyirdi.

K e l l e r. Onun nə gözlədiyini haradan bilirsən?

A n a. O, mən gözlədiyimi gözləyir. Məsələ bun-
dadır. Enni sədaqətli insandır. Qaya kimi. Halım lap
pis olanda yadıma düşür ki, o da gözləyir. İnamım
yenidən qayıdır. Bilirəm ki, haqlıyam.

K e l l e r. Sən bir bax gör bu gün nə qiyamət hava
var!.. Niyə söz güləşdirirsən?

A n a (*hədəylə*). Bu evdə heç kəs Ennidən o inamı
ala bilməz. Yadlar özləri bilər. Amma bizə olmaz – nə
onun atasına, nə də qardaşına.

K e l l e r (*qıcıqlanaraq*). Sən məndən nə istəyirsən?
Sən nə istəyirsən?

A n a. İstəyirəm özünü elə aparasan ki, guya, sən də
Larrinin yolunu gözləyirsən. Hər ikiniz. (*Həyətdə gəzişir.*)
Elə fikirləşmə ki, Kris onu bura dəvət eləyəndən bəri
sənin özünü necə aparmağına göz qoymuram. Mən
dözə bilmərəm ki, belə boş-boş şeylərə görə...

K e l l e r. Ket, amma...

A n a. Əgər o qayıtmasa, mən özümü öldürəcəyəm! (*Hiçqınır.*) Gül. Nə qədər istəyirsən, güll! (*Ağacı göstərir.*) Niyə axı bu məhz həmin gecə, Enni gələn gecə baş verdi? Enni onun otağında yığılıb yatan gecə onun adına əkilmiş ağac qırıldı. Bir ona bax, bax. (*Skamyanın üstündə oturur.*) Co...

K e l l e r. Sakitləş.

A n a. Cəmi bir həftə deyil ki, Larridən də qabaq ölmüş bildikləri birisi qayıdıb gəldi. Özün bu haqda oxudun.

K e l l e r. Yaxşı, yaxşı, sakitləş.

A n a. Sən hamıdan çox inanmalısən. Sən...

K e l l e r (*qalxaraq*). Niyə başqası yox, məhz mən?

A n a. Bircə ümidini üzmə...

K e l l e r. Bu, nə deməkdir? Niyə başqası yox, məhz mən çox inanmalıyam?

Bert qaçıb gəlir.

B e r t. Mister Keller! Qulaq asın, mister Keller... Tommi yenə dedi!

K e l l e r (*artıq unudub*). Nə dedi?.. Kim?..

B e r t. Murdar bir söz.

K e l l e r. Hə, hə, yaxşı...

B e r t. Necə, məgər siz onu həbs eləməyəcəksiniz? Mən axı ona xəbərdarlıq eləmişdim.

A n a (*qəflətən*). Bəsdir, yetər, Bert. Evə get.

Bert anadan kənarlaşır.

Burada heç bir türmə-filan yoxdur.

K e l l e r (*öz-özünə*). Niyə belə deyirsən! Qoy o uşaq inansın ki, burada türmə var! (*Pıçiltıyla*) Ket...

A n a (*hiddətlə Kellerə tərəf dönərək*). Burada heç bir türmə-filan yoxdur. Mən istəyirəm ki, sən bu türmə-türmə oyunundan əl çəkəsən!

Keller xəcalət içində dönür, amma hələ də qəzəblidir.

B e r t (*anarı saymayaraq Kellerə*). O, orada, küçədədir...
A n a. Bert, evə get!

Bert təəccüblə anaya baxır, sonra nəzərlərini Kellerə dikir və dönüb yolla gedir.

(*Qınc-qınc səslə və israrla*) Mən istəyirəm, sən bu oyuna son verəsən, Co. Bu türmə səfehləmələrinə!

K e l l e r (*həyəcanlı olduğundan fikri bir qədər dağınıqdır*).
Özünə bir bax, bir bax gör necə əsirsən.

A n a (*sakitləşməyə çalışaraq əllərini sıxıb gəzişir*). Mən özümlə heç cür bacara bilmirəm.

K e l l e r. Mən nəyi gizlətməliyəm ki? Sənə nə olub, Ket?

A n a. Mən demirəm ki, sən nəylə gizləyirsən. Mən səndən bircə xahiş eləyirəm ki, yığışdırasan. Bu oyunu yığışdırasan!

Enn Diver və Kris astanada görünür. Enn iyirmi altı yaşlı zərif bir qızıdır, həm də hiss olunur ki, sözlünün üstündə durmağı bacarır.

Enn (*təbəssümlə*). Sabahın xeyir, Co!

K r i s (*pilləkəni düşməkdə Ennə kömək eləyərək*). Balası, bir buranın havasına bax! Bura sizin o Nyu-York deyil.

A n a (*səmimi heyranlıqla*). Enni, sən bu cür donu haradan tapmısan?

E n n. Özümü saxlaya bilməyib aldım. Nə qədər ki bulaşmayıb, gərək çıxarım. (*Fırlanaraq*) Necədir, üçhəftəlik maaşa dəyər?

A n a (*Kellerə*). Sən bir ona bax ... (*Ennə*) Əsl gözəllik bax belə olur!

K r i s (*anasına*). Etiraf elə, indiyəcən gördüyün qızların arasında belə gözəli olubmu?

A n a (*onun bu açıq-aşkar heyranlığından narahat olaraq, əlini Krisin tutduğu bir stəkan suya və dərmana uzadır*). Mənə elə gəlir ki, sən bir balaca kökəlmisən, əzizim. (*Dərmanı atıb, üstündən su içir.*)

E n n. Mən gah kökəlirəm, gah da arıqlayıram...

K e l l e r. Bax gör, onun necə gözəl ayaqları var!

E n n (*bağa tərəf yaxınlaşır*). Kris, bu qovaqlar necə də böyüyüb, eləmi?

K e l l e r. Necə olmalıdır ki, Enni, üç il keçib. Biz özümüz də qocalırıq, balası.

A n a. Anan necə, Nyu-Yorku bəyənirmi?

E n n (*budaqları aralayıb bir qədər kədərlə Cim Beylissin bağına baxır*). Niyə onlar bizim tor yelləncəyi çıxarıblar?

K e l l e r. Yox, o, sadəcə, cınlmışdı. İki il əvvəl.

A n a. Cınlmışdı? Yox, sadəcə, Cim nahardan əvvəl balaca vurmuşdu deyə necə yelləncəyin üstünə gəldisə, o da məlum məsələ...

E n n (*gülüb yenidən Cimin bağına baxır*). Üzr istəyirəm.

Cim o biri tərəfdən çəpərə yaxınlaşıb Ennə baxır. Onun əlində siqar var. Sonra doqqaza tərəf gedib səhnəyə çıxır.

C i m. Salam. (*astadan Krisə*) Bilirsən, onun çöhrəsi heç də pis deyil.

K r i s. Enn, bu, Cimdür... Doktor Beyliss.

E n n (*Cimin əlini sıxaraq*). Kris mənə sizin barənizdə çox yazıb.

C i m. Onun yazdıqlarına inanmayın. O, hər şeyi bəyənilir. Bizim ordu Lüksemburqda olanda ona "Keller ana" deyirmişlər.

E n n. Bu ad ona yaraşır... (*Cimi göstərərək o birilərə*) Qəribədir, o, oradan necə çıxıb? (*Krisə*) Mənə elə gəlir ki, hələ də böyüməmişəm. Atamla anam indi oradadır, sən mənim qardaşım ilə cəbri öyrənirsən, Lari də məndən dərsləri köçürür. İlahi, o xoşbəxt günlər bir də dönməyəcək.

C i m. Ümid eləyirəm ki, siz mənə buradan köçməyi təklif eləməzsiz, eləmi?

S y u n u n s ə s i. Cim, bura gəl! Mister Habbard səni telefona çağırır.

C i m. Sənə dedim axı, mən istəmirəm ki...

S y u n u n s ə s i (*ərlə*). Əzizim, xahiş eləyirəm!

C i m (*İtaətlə*). Yaxşı, Syuzi. (*Həvəssiz-həvəssiz*) Yaxşı, yaxşı... (*Ennin əlindən tutur.*) Mən elə indicə sizinlə tanış oldum, Enn, amma icazənizlə sizə bir məsləhətim var. Ərə gedəndən sonra heç vaxt, hətta xəyalınızda belə ərinizin pullarını saymayın.

S y u n u n s ə s i. Cim?!

C i m. Bu dəqiqə! (*Dönüb sol tərəfə gedir.*) Bu dəqiqə! (*Gedir.*)

A n a (*əhəmiyyətli bir söz deyirmiş kimi Ennə*). Mən onun arvadına məsləhət gördüm ki, gitarada çalmağı öyrənsin. Yalnız bu zaman onlarda ümumi maraq yaranacaq.

Hamı gülür.

O, gitarada çalmağı xoşlayır.

E n n (*qəflədən eyni açılır*). Gəlin bu gün sahilə elə şənlənək ki, lap nəfəsimiz kəsilənəcən. Larrinin vaxtında olduğu kimi!

A n a (*təsirlənərək*). Sən onu düşünürsən! Görürsünüz? (*qürurla*) Enni onu düşünür!

E n n (*bir şey anlamayaraq təbəssümlə*). Kət, siz bununla nə demək istəyirsiniz?

A n a. Heç nə. Ki... sən onu unutmamısan.

E n n. Gülməlidir, mən onu necə unuda bilərəm?

A n a (*söhbət onun istəmədiyini məcraya yönəlir. Ennə yaxınlaşaraq*). Sən şey-şüylərini şkafdan asdın?

E n n. Hə... (*Krisə*) Qulaq as, sən lap modabaz olmusan. Mən orada güclə yer tapdım. Şkaf elə dolub ki...

A n a. Yox. (*əyləşir.*) Məgər unutmusan? Ora axı Larrinin otağıdır.

E n n. Necə... onlar Larrinindir?

A n a. Məgər sən onları tanımadın?

E n n (*yüngülcə qızaranaq*). Ağılıma da gəlməzdi ki, siz... Yarımboğazlar da par-par yanırdı.

A n a. Hə, əzizim...

Qısa pauza. Enn gözlərini anadan çəkə bilmir.

(*Qəzəb və sevinc hisslərinin müəyyən qarışığıyla*) Enni,

mən çoxdan səninlə ürəkdolusu söhbət eləmək istəyirdim. Danış görək.

E n n. Nə danışım, Ket?

A n a. Bilmirəm. Nəsə, yaxşı bir şey.

K r i s (*bic-bic*). Axşamlar harasa tez-tez gedib-gəlməyin olmur ki? Ona bundan danış.

A n a. Gic-gic çərənləmə.

K e l l e r. ...Və sənin pərəstişkarlarının məqsədi ciddidimi?

A n a (*gülərək əyləşir*). Ah, təlxəklər, ikinizi də görüm boğulub çatlayasınız!

K e l l e r. Billirsənmi, Enni, mən bu arvadla restorana getməyə qorxuram. Heç beşcə dəqiqə keçmir ki, bir qırx yad kişi bizim stolun arxasında əyləşib ona ürəklərini açır.

A n a. Əgər Ennidən necə yaşadığını mən də soruşa bilmirəmsə...

K e l l e r. Buyur, soruş, amma niyə axı sən onun içini dartıb çölə çıxarırsan?

Hamı gülür.

E n n (*içində yaşıl noxud olan qabı taburetin üstündən götürərək yerə qoyub əyləşir*). Onlara imkan verməyin ki, sizi məsxərəyə qoysunlar. Ürəyiniz nə istəyir, soruşa bilərsiniz? Di gəlin qeybət eləyək.

A n a (*Krisə və Kellerə*). Yaxşı ki, heç olmasa, onun ağılı yerindədir! (*Ennə*) Sənin anan boşanmaq istəmir ki?

E n n. Yox, axır vaxtlar bir az sakitləşib. Ümid eləyirəm ki, o, türmədən çıxanda onlar birlikdə yaşayacaqlar. Əlbəttə, Nyu-Yorkda.

A n a. Əla. Sənin atan, hər halda... Demək istəyirəm ki, bütün olanlara baxmayaraq, o, hər halda, abırlı adamdır.

E n n. Bunun mənə dəxli yoxdur. Anam özü bilər, istəsə, onunla yaşayar.

A n a. Bəs sən? Sən... cavan oğlanlarla çoxmu bir yerdə olursan?

E n n (*nəzakətlə*). Siz onu gözləyib-gözləmədiyimi bilmək istəyirsiniz?

A n a. Yox, mən sənə onu gözlədiyini güman eləyə bilmərəm, amma...

E n n (*ona qoşularaq*). Amma bu cür düşünürsünüz, eləmi?

A n a. Yəqin ki... hə.

E n n. Yox, Ket, mən onu gözləmirəm.

A n a (*zəlf səslə*). Gözləmirsən?

E n n. Axı bu səfehlikdir. Axı elə siz də inanmalı deyilsiniz ki, o, hələ də...

A n a. Buna səfehlik demə. Qəzetlər belə hadisələrlə doludur. Nyu-Yorkda necədir, bilmirəm, amma bizdə qəzetin yansı Detroytdan olan birsinə həsr olunmuşdu. Larridən də artıq müddət ondan xəbər-əətər yoxmuş, budur, Birmadan qayıdıb gəlib.

K r i s (*Ennə yaxınlaşır*). Ana, çətin ki onun evdən ötrü burnunun ucu göynəyirmiş.

A n a. Hazırcavablıq eləmə.

K r i s. Həmin o Birmada onların günü elə də xoş keçməyib.

E n n. Hə, deyirlər elədir.

K r i s. Ana, göydəkinə and içərəm ki, bu üç ildən sonra aramızda bir sən qalmısan ki, hələ də...

A n a. Bəs sən əminsən?

K r i s. Bəli, əminəm.

A n a. Neynək, əminsənsə, əmin də ol... (*Bir anlıq başını döndərir.*) Rədioda deməsələr də, mən əminəm ki, bütün analar gecənin səssizliyində öz oğullarını gözləyirlər.

K r i s. Ana, sən tamamilə...

A n a (*jestlə onu kənarlaşdıraraq*). Mənə dərs vermə! Mumlal (*qısa pauza*) Sənə bilmədiyən şeylər var. Heç kəsin bilmədiyi. Onlardan birini sənə açıb deyəcəyəm, Enn. Ürəyinin bir guşəsində sən həmişə Larrini gözləmişən.

E n n (*qətiyyətlə*). Düz deyil, Ket.

A n a (*israrla*). Ürəyinin ən dərin guşəsində, Enn!

K r i s. Özünü daha yaxşı bilir.

A n a (*Ennə baxaraq*). Sənin düşüncəni idarə etməyə onlara imkan vermə. Öz ürəyinin səsinə qulaq as. Yalnız öz ürəyinin.

E n n (*ona yaxınlaşaraq*). Məgər sizin ürəyiniz deyir ki, o sağdır?

A n a. Başqa cür ola da bilməz.

E n n. Niyə ola bilməz, Ket?

A n a. Çünki elə şeylər var ki, olmalıdır, elə şeylər də var ki, olmamalıdır. İnsan yalnız səhərlər günəşin çıxdığına əmin ola bilər. (*Dönüb səhnənin ortasına tərəf gedir.*) Nə olacağını yalnız göydəki bilir... Amma mən o vaxtkı kimi hiss eləyərdim, başa düşürsən, bunun (*Krisi göstərir*) döyüşə getdiyi günü nəzərdə tuturam. Məgər o, bu barədə məktubda yazmışdı? Xeyr, özüm hiss eləmişdim. Codan soruş. Elə həmin gün o, ölümdən qurtulubmuş.

E n n. Düz danışmırsınız, Ket.

Pauza.

A n a. Mən çay istəyirəm.

Sağ tərəfdə Frenk əlində nərdivan peyda olur.

F r e n k. Enni! (*yaxınlaşaraq*) Balaca, necəsən?

E n n (*onun əlini sıxır*). Frenk, əməlli-başlı keçəlləşirsən.

K e l l e r. Onun üzərində axı çox böyük məsuliyyət var. Əgər Frenk olmasaydı, göydə ulduzlar da azıb qalardı.

F r e n k (*gülərək*). Sən əsl xanım olmusan. Sən...

K e l l e r. Asta ol, sən axı evlisən.

E n n (*gülənlərə qoşularaq*). Yenə həmin qalantereyanla əlləşirsən?

F r e n k. Niyə də yox? Bəlkə, mən də nə vaxtsa prezident oldum? Qardaşın necədir? Eşitdim ki, diplomunu alıb.

E n n. Corc indi vəkilidir, öz şəxsi kontoru var.

F r e n k. Ola bilməz! (*Təəssüf hisslylə*) Bəs sənın atan? Hələ də...

E n n (*söhbətı dəyişərək*). Nə yaxşı. Gəlib Lidiyaya da dəyəcəyəm.

F r e n k (*təəssüflə*). Yəqin, atan tezliklə azadlığa çıxacağı günü gözləyir, eləmi?

E n n (*artan çəşqinliqlə*). Doğrusu, bilmirəm.

F r e n k (*onun xətrı üçün atasını qətiyyətlə müdafiə edərək*). Bilirsən, mənim qənaətim belədir: əgər sənın atan kimi müdrük bir insanı həbsxanaya basıblarsa, ya edam etməli, ya da tez bir zamanda azadlığa buraxmalıdırlar.

K r i s. Nərdivanı aparmağa kömək eləyim?..

F r e n k (*atmacanı tutaraq*). Təşəkkür eləyirəm, mən... (*Nərdivanı qaldıraraq*) Ket, bu axşam mən qoroskopu tamamlayacağam. Biz də hələ görüşəcəyik, Enn. Sən əla görünürsən.

Enn başını tərpədir və Frenk sağ tərəfə gedir. Qalanlar hamısı Ennə baxır.

E n n (*ağır-ağır kresloya oturaraq, Krisə*). Doğrudanmı, onlar bu vaxtacan atamın qeybətini qırmaqla məşğuldurlar?

K r i s (*ona yaxınlaşıb kreslonun qoltuq tərəfində əyləşir*). Daha heç kim onun söhbətini eləmir.

K e l l e r (*o da yaxın gəlir*). Gözdən iraq...

E n n (*Kellerə*). O hadisəni qonşular hələ də unutmayıblar? Sizdən danışirlar?

K e l l e r. Bu haqda yeganə danışan şəxs mənim arvadımdır.

A n a. Çünki sən bütün günü uşaqlarla polis-polis oynayırsan. Onlar da səndən eşitdiklərini gedib evdə valideynlərinə deyirlər. Bu türmə, türmə, türmə, bir də türmə.

K e l l e r. Məsələ burasındadır ki, mən türmədən buraxılıb gələndə uşaqlar üçün böyük maraq kəsb etdim. Billirsən də, uşaq nə deməkdir. Mən onların

gözündə (*gülür*) türmə həyatının bilicisinə çevrildim. Vaxt keçdikcə, onların təsəvvürlərində hər şey bir-birinə qarışdı və... mən dustaq oldum. (*Gülür.*)

A n a. Hər şey sən deyən kimidir, amma uşaqlar heç nəyi qarışdırmayıblar. (*Ennə*) O, uşaqlara biskvit etiketlərini polis nişanı kimi sınıyr.

Hamı gülür.

E n n (*yaxın gəlib təbəssümlə əlini Kellern çiyinlərinə qoyur*). İlahi, belə şeylərə gülə bilməyiniz necə də gözəldir.

K r i s. Axı niyə də yox?

E n n. Burada mənim axırıncı eşitdiyim söz “qatillər” olub. Yadındadırmı, Ket? ...Missis Hemmon bizim evin qarşısında dayanıb bu sözü qışqırırdı. O, hələ də buradadır?

A n a. Onlar hələ də buradadır.

K e l l e r. Ona qulaq asma. Hər bazar axşamları bütün o dəstə bura, bağa yığılıb poker oynayır. Bir vaxtlar “qətl-qətl” qışqıranlar indi də məni kartda udurlar.

A n a. Lazım deyil, Co, o axı dərrakəli qızıdır, aldatma onu. (*Ennə*) Onlar hələ də sənın atanı unutmayıblar. Onun (*Kellert göstərir*) işi asandır, axı bəraət ala bilib. Sənın atansa hələ də türmədədir. Bax elə ona görə də sənın gəlişinə mən çox da sevinmədim. Mən sənın necə həssas qız olduğunu yaxşı bilirəm. Krisə dedim ki... Ona dedim...

K e l l e r. Mənim kimi yaşasan, hər şey qaydasında olacaq. Qayıtdığım həmin gün, elə ki evin qabağında maşından düşdüm... dalanda. Heyif ki, sən burada yox idin, Enni, elə sən də, Kris. Maraqlı şeylər çox idi. Onlar mənim hansı gün türmədən çıxacağımı bildirdilər. Hər künc-bucaqda dəstə-dəstə adamlar toplaşmışdı. Mənim günahkar olduğuma hamı əmin idi. Şayiələr gəzirmiş ki, guya, bəraət almaq üçün mən rüşvət vermişəm. Nə isə, maşından düşüb küçəylə gedirəm. Ağır-ağır addımlarla. Gülə-gülə. Ürəklərin-

də mənə: “Ay əclaf, ay əclaf, – deyirlər, – bizim aviasiyaya xarab silindr başlıqları satan əclaf, – deyirlər, – sənin ucbatından bizim neçə qırıcımız Avstraliyada həlak oldu...” İyirmi bir qırıcı... Bəli. Sizə deyim ki, həmin gün mən onların gözündə iblisdən də betər idim. Amma onlar səhv düşünürdülər. Cibimdə mənim günahsızlığımı sübut edən məhkəmə qərarı var idi. Mən... bütün bu qapıların... yanından ötüb-keçdim. Bəs sonra? On dörd aydan sonra yenə ştatın ən yaxşı zavodlarının birinin sahibiydim, yenə ən nüfuzlu şəxslərdən idim, hətta əvvəl olduğundan da nüfuzlu.

K r i s (*qürurla*). Hə, sənin səbrinə söz ola bilməz.

K e l l e r (*daha da ehtirasla*). Bəli, onların ağzını yummağın yeganə yolu da təmkin nümayiş eləməkdir! (*Ennə*) Siz gərək buradan getməzdiniz. Bununla siz atanızı da, məni də zərbə altında qoydunuz. Bəli, onlar mənimlə poker oynayırlar, amma nəcib təbəssümlərinin arxasından qara-qara fikirləri boylanır. Ki, Keller, sən qatillə dost olmusan. Bax elə buna görə də sənin atanı təzədən burada, bu evdə görmək istəyirdim.

A n a (*ağryla*). Məgər o, bura gələ bilərmə?

K e l l e r. O qayıtmayınca bunun axırı olmayacaq. (*Ennə*) O vaxtacan ki, insanlar yenidən onunla kart oynayacaq, söhbət eləyəcək, üzünə güləcək... Səninlə kart oynayırlarsa, deməli, daha qatil deyilsən. Bu dəfə ona məktub yazanda dediklərimi orada qeyd eləyərsən.

Enn gözüni ondan çəkmir.

Sən məni başa düşdün?

E n n (*təəccüblə*). Məgər sizin içinizdə ona qarşı heç nə yoxdur?

K e l l e r. Enni, mən həmişə insanların cəzalandırılmasının əleyhinə olmuşam.

E n n (*anlamayaraq*). O axı sizin kompanyonunuz idi, sizi çirkəbə bulaşdıran da elə...

K e l l e r. Bağışlamağı da bacarmaq lazımdır, elə deyil?

E n n. Ket, sizdə də ona qarşı heç bir...

K e l l e r. Sən bu dəfə atana məktub yazanda...

E n n. Mən ona yazmayacağam.

K e l l e r (*sarsılıb*). Axı hərdən-hərdən sən...

E n n (*bir qədər xəcalət çəkir, amma yenə qətiyyətlidir*).
Yox, mən bir dəfə də ona məktub yazmamışam. Elə qardaşım da. (*Krlsə*) De görüm, sən də onun haqqında belə düşünürsən?

K r i s. O, iyirmi bir təyyarəçinin qatilidir.

K e l l e r. Bu nə səfeh söhbətdir?

A n a. Kiminsə haqqında belə danışmaq yaxşı deyil.

E n n. Onun haqqında başqa cür necə danışasan? Onu tutub aparanda mən də arxasınca getdim. Mən hər gün tüməyə baş çəkirdim. Səhərdən axşamacan ağlayırdım. Larridən xəbər gələn günə qədər. Onda mənə çatdı. Belə bir insana rəhm eləmək olmaz. Hətta o, sənın atan olsa belə, fərq eləməz. O, xarab detalları bilərəkdən işə vermişdi. Bizim təyyarəçilərimiz onun güdazına getdilər. Haradan bilirsiniz ki, Larri həmin qurbanlardan biri deyil?

A n a. Mən sənın bu sözü deyəcəyini gözləyirdim. (*Ona yaxınlaşır.*) Enni, nə qədər ki buradasan, bir də belə bir sözü ağzına alma.

E n n. Heç cür mənə çatmır. Elə bilirdim, siz ona nifrət etməlisiniz.

A n a. Sənın atanın elədiklərinin Lariyə heç bir aldiyyəti yoxdur. Heç bir.

E n n. Biz axı bunu necə bilərik?

A n a (*özünü birtəhər saxlayaraq*). Nə qədər ki buradasan...

E n n. Ket, amma...

A n a. ...Bu fikri başından çıxart!

K e l l e r. Çünki...

A n a (*tələsik Kellərə*). Qurtardı! Kifayətdir! Gəlin evə gedib bir çay içək. (*Dönüb evə tərəf gedir.*)

K e l l e r (*Ennə*). Sən bircə...

A n a (*kəskin tərzdə*). O ölməyib, ona görə də heç bir qanqaraçılıq yoxdur! İndi gəlin gedək!
K e l l e r (*əsəbi halda*). Bircə dəqiqə!

Ana evə daxil olur.

Qulaq as Enni...

K r i s. Yaxşı, ata, gəl unudaq...

K e l l e r. Yox, Enni, o istəmir ki...

K r i s. Lap boğaza yığıldım! Bəsdir!

K e l l e r. Sən onu bu vəziyyətdə qoymaq istəyirsən? (*Ennə*) Mənə qulaq as. O silindr başlıqları yalnız P-40 təyyarələrinə gedirdi. Sən axı bilirən ki, Larri heç vaxt P-40-da uçmayıb.

K r i s. Bəs o P-40-da uçan kimlər idi, donuzlar idi?

K e l l e r. O, axmaq hərəkət eləyib, amma qatilliyin bura nə dəxli? Sən səfəhləyirsən! Ananın necə həyəcan keçirdiyini görmürsən? (*Ennə*) Müharibə dövrünün zavodunu bir təsəvvürünə gətir. Əsl dəlixana! Hər yarım saatdan bir yeni silindr başlıqları sifariş olunurdu. Yükdaşıyanlar başlıqları birbaşa sobanın içindən isti-isti daşıyıb aparırdılar. Mən istəyirəm sən bütün bunlara insani münasibət bəsləyəsən. Odur ki günlərin bir günü başlıqların hansısa bir partiyası çatlaq, xarab alındı. Bizim işdə belə şeylər olur, lap saç kimi nazik bir çat. O da... sənin atanı deyirəm, qorxaq adamdır axı. Üstünə qışqıranda rəng-ruyu ağarır. Görən, mayor nə deyər? Bütün növbə boyu ərsəyə gələn məhsulu necə tullasınlar? Mən nə deyə bilərəm? Bu məsələyə gərək insani münasibət olsun. (*qısa pauza*) O da neyləsin, öz alətlərini götürüb... çatları silib yox elədi. Bax belə... Əlbəttə, bu, düzgün deyil, dəlilikdir, amma zəif insanlar məhz bu cür hərəkət eləyirlər. Əgər həmin gün mən zavodda olsaydım, deyərdim: "Stiv, tulla onları, bununla bizə bir şey olmaz". Amma o, tək olmuşdu deyə qorxmışdu. Mən bilirəm ki, Stiv heç bir pislilik-zad eləmək istəməyib. O əmin idi ki, başlıqlara bir şey olmayacaq. Bəli, səhv olub,

amma burada hansı qətdən söhbət gedə bilər? Sən gərək atana bu cür yanaşmayısan, anladın? Bu, yaxşı deyil.

E n n (*ona baxır*). Co, gəlin hər şeyi unudaq.

K e l l e r. Enni, Larridən həmin xəbər gələn gün o, qonşu kameradaydı... sənın atanı deyirəm... O ağlayırdı, Enni... O, gecənin yarısına qədər ağladı.

E n n (*təsirlənib*). O, bütün gecəni ağlamalıydı.

K e l l e r (*artıq hirsli*). Enni, mənə heç cür çatmır: nədən axı sən...

K r i s (*hiddətlə və qətiyyətlə onlann söhbətini kəsərək*). Siz bu söhbəti qurtaracaqsınız, ya yox?

E n n. Ona qışqırma. O istəyir ki, hamının ürəyi yumşalsın.

K e l l e r (*təbəssümlə Ennin belni qucaqlayır*). Bəli, istəyirəm. Bifşteks yeyəcəksiniz?

K r i s. Şampan da içəcəyik!

K e l l e r. Bax bu, başqa məsələ! Svensona stol sifariş eləyəcəyəm. Ay səninlə kefə baxacağıq ha, Enni!

E n n. Siz mənı qorxutmayın!

K e l l e r (*Enni göstərərək, Krisə*). Bu qız mənə uyğun gəlir. Bükün.

Hamı gülür.

(*Artırmaya yaxınlaşır.*) Eh, əgər bu gün hamımız içib keflənsək... sənın gözəl ayaqların var, Enni. Bir ona baxın, qızardı. (*Gülərək evə girir.*)

K r i s (*onun ardınca*). Don Juan, yaxşısı budur, çay iç! (*Ennə*) Mənim atam canlara dəyən oğlandır.

E n n. Sən mən tanıyanlar arasında valideynlərini sevən yeganə adamsan.

K r i s. Mənmi? Nədir, köhnəlik əlamətidir?

E n n (*qəflətən üzünə qonan qüssəylə*). Yox, əslində, belə olmalıdır. Yaxşı. (*Krisə yaxınlaşıb ora-burayı nəzərdən keçirir.*) Bilirsən, bura gözəldir. Havasına da söz ola bilməz.

K r i s (*ümidlə*). Gəldiyinə peşman deyilsən?

E n n. Yox. Amma mən... burada qalmaqam.

K r i s. Niyə?

E n n. Əvvəla, sənın anan düz üzümə dedi ki, çıxıb gedim.

K r i s. Sən nə danışırsan...

E n n. Özün də eşitdin... Bundan başqa, sən... sən özün...

K r i s. Nə?

E n n. Mən bura gələndən, elə bil, nəyə... sıxılırsan.

K r i s. Məsələ burasındadır ki, mən, heç olmasa, bir həftə sənə qulluq eləməyə hazırlaşmışdım. Amma onlar hesab eləyirlər ki, guya, biz qabaqcadan hər şeyi razılaşdırmışıq.

E n n. Bilirdim ki, onlar belə fikirləşəcəklər. Ən azı, sənın anan.

K r i s. Haradan bilirdin?

E n n. Anan elə düşünür ki, mənim bura gəlməyim üçün bundan başqa səbəb yoxdur.

K r i s. Bəs sən?.. Sən özün nə fikirdəsən?..

Enn sinayıcı nəzərlərlə ona baxır.

Sən axı özün bilirsən ki, mən səni nəyə görə çağır-
mışam.

E n n. Elə ona görə də gəlmişəm.

K r i s. Enn, mən səni sevirəm. Mən səni çox sevirəm. *(qətiyyətlə)* Mən səni sevirəm. *(pauza)* Başqa söz tapa bilmirəm. Bundan artıq sənə heç nə deyə bilmərəm. Bu sözləri sənə burada demək istəmirdim. İstəyirdim ürəyimi sənə haradasa, başqa bir yerdə açım... Meşədə... Harada ki, biz heç olmamışıq, harada ki, hər şey bizim üçün yenidir, orada özümüz də özümüz üçün yeni olardıq. Sən axı özün də hiss eləyirsən ki, burada belə danışmaq yaxşı çıxmır. İstəyirdim özün mənə gələsən, səni kimdənsə qoparıb almaq istəmirdim.

E n n *(onu qucaqlayaraq)*. Kris, mən lap çoxdan sənə gəlmişəm.

K r i s. Deməli, o, heç vaxt qayıtmayacaq. Sən də artıq buna əminsən!

E n n. Mən iki il əvvəl, az qala, ərə getmişdim.

K r i s. Niyə getmədin?

E n n. Sənin məktublarını almağa başladım.

Qısa pauza.

K r i s. Hələ iki il əvvəldən səndə mənə qarşı nəşə hisslər var idi?

E n n. Aha.

K r i s. Niyə mənə bunu demirdin?

E n n. Mən səni gözləyirdim, Kris. Axı əvvəllər sən mənə heç vaxt məktub yazmamısan.

K r i s (*evə boylanaraq səsi titrəyə-titrəyə*). Öp məni, Enn. Öp məni...

Öpüşürlər.

İlahi! Mən səni öpdüm, Enn, mən səni öpdüm. Gör bir nə vaxtdır mən bunu istəyirdim...

E n n. Bütün bu illər nəyi gözləmişən? Mən səni heç vaxt bağışlamayacağam. Mən elə hey fikir eləyirdim, fikir eləyirdim, fikir eləyirdim... Sənin dərdindən, elə bilirdim, dəli olacağam.

K r i s. Biz yaşayacağıq, Ennil Xoşbəxt olacağıq... (*Əllərlə toxunmadan onu öpür.*)

E n n. Bu cür məni çox xoşbəxt eləyə bilməzsən.

K r i s (*gülərək*). Niyə? Mən axı səni öpdüm...

E n n. Belə də, qardaş öpüşüylə, Larrinin qardaşı kimi. İndi məni özün kimi öp, Kris.

Kris ondan aralanır.

Sənə nə oldu?

K r i s. Gəl harasa, başqa bir yerə gedək... Mən sənənlə təklikdə qalmaq istəyirəm.

E n n. Nə məsələdir, Kris? Bəs sənənin anan?..

K r i s. Yox... Əlbəttə, yox...

E n n. Nə məsələdir, axı? Məktublarında da, mənə elə gəlirdi ki, nədənsə utanırsan.

K r i s. Bəli. Mən, doğrudan da, utanırdım. Mən... bilmirəm sənə necə izah eləyim. Bu, o qədər müxtəlif şeylərlə qarşıb, özü də lap çoxdan... Mənim taqıma komandirlik eləməyim yadımdadırmı?

E n n. Hə, əlbəttə.

K r i s. Onlar hamısı qırıldı.

E n n. Hamısı?!

K r i s. Hə, demək olar, hamısı.

E n n. İlahil..

K r i s. Bu dərdlə başmaq elə də asan deyil. Onlar axı, sadəcə, əsgər, sırası deyildilər... Bir dəfə göydən yağış tökdü. Bir neçə gün ara vermədi. Bizim gənclərdən ən balacası yanıma gəlib bir cüt quru corabını mənə verdi. Onları cibimə basdı. Doğrudur, xırda bir şeydir... Amma... bax mənim uşaqlarım beləydi. Və onlar elə-belə ölmədilər, bir-birinin uğrunda ölümə getdilər. Başa düş, əgər onların birində bircə damcı özünü istəmək hissi olsaydı, evə sağ-salamat qayırdı. Onların necə öldüklərinə baxdıqca düşündüm: ətrafda hər şey cəhənnəmə dönüb, amma əvəzində başqa bir şey yaranıb. Məsuliyyət hissi... insanın insan qarşısında məsuliyyət hissi. Başa düşürsən? Bu məsuliyyəti qoruyub saxlamaq, bu hissi yer üzündə heykəlləşdirmək üçün gərək hər kəs bunu hiss etsin, bu hisslə yaşasın. *(Pauza)* Sonra evə dönəndə öz gözlərimə inanmadım. Burada hər şey tamam başqaydı. Mən təzədən zavoda, atamın yanına qayıtdım. Yenə köhnə hamam, köhnə tas. Mən xəcalət çəkdim. Bu adamlar burada qəti dəyişməmişdilər. Əksinə... onlardan çoxu həşərata dönmüşdü. Burada nəyəsə toxunmaq məndə ikrah oyadırdı, elə sənə də. Mənə elə gəlirdi ki, burada hamının əli qana batıb...

E n n. İndi də bu hiss səndə qalır?..

K r i s. Yox...

E n n. Bu hiss gərək səndə olmasın.

K r i s. Mən səni istəyirəm, Enni.

E n n. Sənin özünün olan hər şeyə haqqın çatır. Hər şeyə, Kris. Məni başa düşürsən?

K r i s. Sənin bu cür düşünməyinə şadam.

E n n. Sənin mənə də haqqın çatır... Pula da. Co yüzlərcə təyyarə buraxıb. Bununla yalnız qürur duymaq olar.

K r i s. Ah, Enni, Enni... Bizim çoxlu pulumuz olacaq.

Kellerin səsi (*səhnə arxasından*). Alo!.. Bəli. Əlbəttə. E n n i (*asta gülüşlə*). Çoxlu pul nəyimə lazımdır!..

Onlar öpüşürlər.

K r i s. İnan mənə, Enni, biz yaxşı yaşayacağıq, çox yaxşı.

Keller evdən çıxır.

K e l l e r (*baş barmaqıyla evi göstərərək*). Enni, sənin qardaşın orada...

Kris və Enni ürəksiz halda bir-birindən kənarlaşırlar.

Telefondadır.

E n n (*təəccüblə*). Mənim qardaşım?

K e l l e r. Hə, Corcdur. Kolumbusdan zəng vurub.

E n n (*bir qədər həyəcanla*). Nəsə olub?

K e l l e r. Mən bilmirəm. Onunla Ket danışır. Tələs, onunla zəvzəmək qardaşını əlavə beş dollar da tərlə-dəcək.

E n n (*evə tərəf bir addım atıb sonra dönüb Krisin yanına gəlir*). Bilmirəm indi sənin anana demək olarmı? Məncə, o, narazı qalacaq. Mən onunla küsüzmək istəməzdim.

K r i s. Axşamı gözləyək, özü də narahat-zad olma. Ona mən özüm deyəcəyəm. Şam yeməyindən sonra...

K e l l e r. Siz ona nə demək istəyirsiniz?

K r i s. Get, Enn.

Enn evə gedir.

Biz evlənmək istəyirik, ata.

Keller tərəddüdlə başını bulayır.

Sən əleyhinə deyilsən ki?

K e l l e r (*karıxmış halda*). Mən şadam, Kris. Amma...
Corc Kolumbusdan zəng eləyib.

K r i s (*təaccüblə*). Nə olsun?

K e l l e r. Məgər Enni qardaşının bu gün atasına
baş çəkəcəyini sənə deməyib?

K r i s. Yox. Enninin bundan xəbəri yoxdur.

K e l l e r (*özünü birtəhər ələ alaraq soruşur*). Kris, de
görüm... onu yaxşı tanıdığına əminsən?

K r i s. Niyə soruşursan?..

K e l l e r. Elə-belə. Bu üç ildə Corc bir dəfə də ata-
sını görməyib. İndi durub-durub o, ora, bacısı da bura.

K r i s (*üzünü turşudaraq*). Burada nə var?

K e l l e r. Nəsə bu, mənə çəribə gəlir. Necə bilir-
sən, Ennidə mənə qarşı nəsə bir hissə yoxdur ki?

K r i s. Sənin dediklərin mənə çatmır.

K e l l e r. Heç nə... Atasını məhkəmədə son günə-
cən bütün günahları mənim üstümə yıxırdı. Bu da
onun qızıdır. Bəlkə, elə onu göndəriblər ki, nəsə dart-
ıb qoparsın.

K r i s (*hiddətlə*). Kim?! O, nə dartıb qopara bilər?

E n n i n s ə s i (*səhnə arxasında telefonla*). Niyə belə
həyəcanlısan, Corc? Nə baş verib?

K e l l e r (*evə baxaraq*). Bəlkə, onlar bizim acığımıza
işə təzədən baxılmasını istəyirlər.

K r i s. Sən onun barəsində bu cür necə danışa
bilirsən?

K e l l e r. Bu ola bilməz? Dəqiq?

K r i s. Sən məni lap heyrləndirirsən...

K e l l e r (*söhbətli kəsərək*). Yaxşı, bəsdir, yaddan
çıxar. (*Özünü güclə toparlayaraq*) Mən istəyirəm ki, sən
gələcəyin heç kimlə ləkələnməsin, Kris. Mən istəyi-
rəm təzə lövhə sifariş eləyim: "Kristofer Keller səhm-
dar cəmiyyəti".

K r i s (*bir qədər çaşqınlıqla*). “Co Keller” lövhəsinin nəyi pisdir ki?

K e l l e r. Bunu hələ müzakirə edirik. Mən sənə ev tikmək istəyirəm, Kris, böyük, daş ev. İstəyirəm ki, sən kef içində yaşayasan, bu vaxtacan yığıqlarım sənə ixtiyarında olsun. (*İndi Krisə lap yaxın dayanıb.*) Onlardan ürəkdolusu istifadə eləyəsən, çəkinmədən...

K r i s. Yaxşı, ata.

K e l l e r. Hərdən mənə elə gəlir ki, sən bizim bu pullara görə... xəcalət çəkirsən.

K r i s. Yox, başqa məsələdir.

K e l l e r. Bizimki halal pullardır! Burada xəcalət çəkiləsi bir şey yoxdur!

K r i s (*bir qədər təşvişlə*). Sən niyə bunları mənə deyirsən?

K e l l e r (*əlini Krisin boynuna qoyub sevinc içində gülür*). Mən ananı yola gətirirəm. Bu gün onu sərxoş olana-can içirsək, hər şey öz-özünə düzələcək. (*Kənara çəkilib ədalətli bir jest edir.*) Balaca, ay sənəin toyun olacaq hal! Tayı-bərabəri olmayan bir toy! Şampanlar, smokinqlər... (*Telefonla danışan Ennin səsinə eşidib sözünü kəsir.*)

E n n i n s ə s i (*səhnə arxasından*). Sən heç cür özünü ələ ala bilmirsən... O axı sənə dedi? Nə?

Ana evdən çıxır.

Yaxşı. Çıx gəl. Hə, onlar hamısı burada olacaq! Səndən qaçıb gizlənən yoxdur. Özünü ələ al. Yaxşı. Oldu, oldu. Görüşənəcən!

Pauza. Enn dəstəyi asıb eyvana çıxır.

K r i s. Nə olub?

K e l l e r. O, bura gəlir?

E n n. Saat yeddidə Kolumbusdan gələcək. (*Anaya*) Ona dedim ki, siz əsəbiləşməyəcəksiniz.

K e l l e r. Əlbəttə, əlbəttə... Atanız xəstələnib?

E n n. Yox, Corc belə bir söz demədi... Mən... (*Özünü ələ alaraq*) Yəqin, boş bir şeydir. Siz ki mənim

qardaşımı tanıyırsınız. (*Krisə yaxınlaşır.*) Gəl bir az maşınla gəzək, istəyirsən?

K r i s. Əlbəttə. Ata, maşının açanını ver.

A n a. Parkın içiyə sürün. Ora çox gözəldir.

K e l l e r. Doyunca əylənin.

K r i s. Gedək, Enn. (*Valdeynlərinə*) Tez qayıdacağım.

Gedirlər. Ana Kellərdən gözünü çəkmədən ona yaxınlaşır.

K e l l e r (*astadan və bir qədər qısqıncıq səslə.*) Corca, görəsən, nə lazımdır?

A n a. O, bütün səhəri Kolumbusda Stivin yanında olub. İndi də deyir ki, təcili Enni görməlidir.

K e l l e r. Niyə ki?

A n a. Bilmirəm. Co, o axı indi hüquqşünasdır. Corc hüquqşünas olub.

K e l l e r. Nə olsun ki?

A n a. Bütün bu illər ərzində o, Stivə bir cümlə də yazmayıb. Müharibədən qayıdıb gələndən sonra atasına heç açıqca da göndərməyib.

K e l l e r (*əsəbləşərək*). Sözüünün canı nədir?

A n a (*daxili gərginliyi səngiyir*). İndi durub-durduğu yerdə Nyu-Yorkdan təyyarəylə atasını görməyə gedir. Təyyarəylə!

K e l l e r. Hə? Demək, nə?!

A n a (*səsi titrəyərək*). Niyə təyyarəylə?

K e l l e r. Mən başqalarının fikrini oxuya bilmirəm, sən necə?

A n a. Niyə təyyarəylə? Görəsən, Stivin türmədə oğluna təcili nə sözü varmış?

K e l l e r. Bunun mənə nə dəxli?

A n a. Co, əminsənmi, bunun sənə dəxli yoxdur?

K e l l e r. Bəli, əminəm.

A n a (*kreslodə əyləşib belini dikəldir*). Mənə bax, Co!.. O oğlan bura gəlir. Ehtiyatlı ol.

K e l l e r (*onun üzərinə əyllərək*). Mənim sözlərimi biryolluq qulağında sırğa elə! Yadda saxla, mən qorxmuram. Eşidirsən?

A n a (*astadan başını tərpedərək*). Oldu, Co. Amma...
bax ha, Co!..

Keller hiddətlə ona baxıb, sonra dönüb evə keçərək arxasınca şüşə qapını çırpır. Belini dikəldərək kreslodə oturmuş ananın donuq baxışları uzaqlara zillənib.

Pərdə enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

Əvvəlki dekorasiya. Həmin günün axşamı, hava qaralır. Kriş sınıq ağacı xiyabanla sürüyə-sürüyə aparır, çılpaq gövdə isə eləcə yerdə qalıb. Krişin əynində dəbdəbəli şalvar, ayağında ağ yanmboğaz var. Amma hələ üst köynəyini geyinməyib. O, xiyabanın döngəsində gözdən itən kimi ana eyvanda görünür. Ana yerə düşüb onun arxasınca baxır. Ana xalatdadır, əlində tutduğu məcməyidə stəkan və bir qrafin portağal şirəsi var. Stəkanların içinə nanə çubuqları qoyulub.

A n a (*Krişin arxasınca qışqırır*). Bu işi, doğrudanmı, gərək təzə şalvarda görəsən? (*Bağa daxil olub məcməyini stolun üstünə qoyur. Sonra narahatlıqla ora-bura boylanıb şirənin kifayət qədər sərinlədiyini bilmək üçün əlini qrafina toxundurur. Kriş əllərini bir-birinə çırpa-çırpa qayıdıb gəlir.*)

Ağacın sınığı yerdən götürüləndən sonra, elə bil, bura daha işıqlı olub.

K r i s. Niyə əynini dəyişmərsən?

A n a. Bürküdür. Mən Corc üçün portağal şirəsi hazırlamışam. Axı o, bu şirəni həmişə xoşlayıb. İstəyirsən, sən də iç.

K r i s (*hövsələsizliklə*). Di tez elə, get geyin. Ata niyə indiyəcən oyanmayıb? (*Özünə bir stəkan şirə süzür.*)

A n a. O, nəyə dilxordur. Dilxor olanda həmişə yatır. (*Onun gözlərinin içinə baxır.*) Atan da, mən də səfeh adamıq, heç nə qanmırıq. Sən gərək bizi qoruyasan.

K r i s. Boş-boş danışma! Nədən qorxmalısınız ki?

A n a. Stiv məhkəmə qurtaranadək atanı günah-

kar çıxardı. Əgər bu işə təzədən baxsalar, mən tab gətirə bilməyəcəyəm.

K r i s. Corc axmağın blrisidir. Bunu ciddi qəbul eləmə!

A n a. O ailə bizə nifrət eləyir. Ola bilsin, elə lap Enni özü...

K r i s. Ana!..

A n a. Əgər sən hamını istəyirsənsə, elə düşünmə ki, hamı da səni istəyir.

K r i s. Yaxşı, dilxor olma. Bu işi mənim öhdəmə burax.

A n a. Corc getməyə hazırlaşanda qoy Enni də ona qoşulsun.

K r i s. Ennidən narahat olma.

A n a. Stiv axı onun da atasıdır.

K r i s. Sən sakitləşəcəksən, ya yox? Di gedək.

A n a. Sən insanlardakı nifrət hissini təsəvvür eləmirsən, Kris. İnsan nifrətdən bütün dünyanı tikə-parça eləyə bilər.

Enn ziyafət lllbasında eyvanda görünür.

K r i s. Görürsən? O artıq hazırdır. *(Anasıyla birlikdə eyvana, Ennin yanına qalxır.)* Mənə bircə köynəyimi əynimə keçirmək qalıb.

E n n *(cəniyananlıqla)*. Özünüzü necə hiss eləyirsiniz, Ket?

A n a. Nə fərqi, əzizim! Adam var ki, nə qədər çox xəstələnsə, bir o qədər çox yaşayır. *(Evə daxil olur.)*

K r i s. Sən gözəlsən.

E n n. Biz anaya bu axşam hər şeyi deyəcəyik.

K r i s. Əlbəttə.

E n n. Yaxşı olardı ki, elə indi deyək. Mən biclik işlədə bilmirəm, nəyə bu, mənə yad şeydir.

K r i s. Burada biclik işlətməli nə var? O, bir az sakitləşən kimi deyərik.

A n a n ı n s ə s i. Co, bəsdir yatdın!

E n n. Səbrinə söz ola bilməyən bax sənin atandır. *(Gülür.)* Daş kimi yatır.

K r i s. Mən də səbirliyəm.

E n n. Doğrudan?

K r i s. Bax. *(Əlini uzadıb özünü elə göstərir ki, guya, əlləri möhkəmcə əsir.)* Corc gələn kimi mənə xəbər elə. *(Evə daxil olur.)*

Enn artırmaya düşür. O, məqsədsiz şəkildə həyatda veyllənir. Hansısa qüvvə onu sınıq ağaca tərəf çəkir. O, ağaca yaxınlaşıb öz aləmində ola-ola tərəddüdlə əlini gövdəyə toxundurur.

L i d i y a n ı n s ə s i. Conni! Yeməyə gəl!

Syu daxil olub onu sezməyən Enni görərək ayaq saxlayır.

S y u. Mənim ərim burada deyil?

E n n *(səksənib dönrək)*. Oh!

S y u. Üzr istəyirəm, sizi qorxutdum, deyəsən.

E n n. Yox, heç nə olmaz, mən... mən də... mən... qaranlıqdan dəli kimi qorxuram.

S y u *(ora-bura göz gəzdirərək)*. Hə, hava qaralır.

E n n. Siz ərinizi axtarırsınız?

S y u. Həmişə olduğu kimi. *(Yorğun-yorğun gülümsəyir.)* O, burada o qədər vaxt keçirir ki, bugün-sabah bu mənzil üçün də pul ödəməli olacaq.

E n n. Biz hamımız əynimizi dəyişmişik, odur ki qardaşımı sizin əriniz vağzala gedib qarşılamağı oldu. Sərin şirə içmək istəyirsiniz?

S y u. Təşəkkür eləyirəm, içərəm.

Enn şirə süzür.

Demək, Cim vağzala getdi?.. Amma mənə çimərliyə aparmadı, istini bəhanə gətirdi. Kişilər lap uşaq kimi olurlar: qonşu üçün hər şeyə hazırdırlar!

E n n. Kellerlərə hamı can-başla qulluq eləyir. Yadıma gələni, həmişə belə olub.

S y u. Qəribədir! Yəqin, qardaşınız toya gəlir?

E n n *(bir stəkan portağal şirəsini ona verərək)*. Bilmirəm. Bəlkə də.

S y u. Siz, yəqin, çox həyəcan keçirirsiniz.

E n n. Ərə getmək elə də asan iş deyil.

S y u. Baxır kimə. Sizə baxanda bunun elə bir qəliz iş olduğu da görünür.

E n n. Hə, məndə bu imkan dəfələrlə olub.

S y u. Mərc gələrəm ki, beləsi bir dəfə də olmayıb. O birilər heç biri belə romantik ola bilməz... İlahi, özün saxla! Öz adaxlının qardaşına ərə getməklə.

E n n. Romantikadır? Nə bilim. Mən Krisə ona görə ərə gedirəm ki, həmişə həqiqət eşitmək istəyəndə ağılıma yalnız Kris gəlir. Əgər o, nəyə deyirsə, deməli, belə də olmalıdır. Adam yüngülləşir.

S y u. Onun pulu da var. Bu da adama yüngüllük gətirir.

E n n. Mənim üçün fərq eləməz.

S y u. Sizə elə gəlir. Hər şey pulun başındadır. Mən tələbəyə ərə gəlmişdim. Mənim maaşıma dolanırdıq. Bu, pis şeydir. Kişini arvad saxlayırsa, kişi özünü arvad-dan asılı hiss edir. Asılı olduğun adamı kim istəyər?.. Təəssüf! Amma bu həqiqətdir.

E n n. Doktor ürəyinin bir guşəsində, yəqin, sizə çox bağlıdır.

S y u. Şübhəsiz. Amma kişinin öz zəifliyini hiss etməsi pis şeydir. Cimə indi də elə gəlir ki, o, sərbəst deyil.

E n n. Hə...

S y u. Mən sizdən bir şey xahiş etməyə istərdim...

E n n. Əgər mənim imkanım daxilindədirsə, məmnuniyyətlə...

S y u. Tamamilə sizin imkanınız daxilindədir. Toydan sonra özünüza buradan uzaqda bir yer eləyin.

E n n. Siz zarafat eləyirsiniz?

S y u. Zarafat niyə?! Kris burada olanda mənim ərimə rahatlıq yoxdur.

E n n. Niyə?

S y u. Mənim ərimin böyük təcrübəsi var, amma o, ixtiralar etməyə, elmi işlə məşğul olmaq istəyir. Başa düşürsünüz?

E n n. Başa düşürəm. Burada pis nə var?

S y u. Qiymətdir... Tüfeyli üçün... Elmi iş üçün həftəyə iyirmi beş dollar verirlər. Hər şey də gərək öz hesabına ola. Beləcə, bütün ömrün boyu...

E n n. Bunun Krisə nə aidliyyəti?

S y u (*get-gedə artan coşquyla*). Krisin insanlara qəribə təsiri var. Cibləri imkan verdi-vermədi, onun yanında hamı yaxşı görsənmək istəyir.

E n n. Burada pis nə var?

S y u. Əzizim, Cimin çiyində ailə oturub. Krislə hər görüşdən sonra ona elə gəlir ki, özünü elmi işə həsr etməməklə vicdanına qarşı çıxır. Ətrafımızda vicdanını satmayan varmı? Cim hər iki ildən bir vicdanını yada salır. Hazırda o, Krisi özünə kumir eləyib ki...

E n n. Bəlkə, əriniz haqlıdır? Söhbət Krisin kumirliyə yarayıb-yaramamasından getmir, sadəcə...

S y u. Xeyr, əzizim, siz özünüz də bilirsiniz ki, o, haqlı deyil.

E n n. Mən sizinlə razı deyiləm. Kris...

S y u. Gəlin açıq danışaq. Kris öz atasıyla işləyir, eləmi? O hər həftə öz müəssisəsindən qazanc götürür.

E n n. Bunun nə dəxli?

S y u. Siz məndən soruşursunuz ki, nə dəxli?

E n n. Bəli, əlbəttə, sizdən soruşuram. (*Pauza. Budur, artıq özünü saxlaya bilmir.*) Siz gərək belə atmacaları özünüzə rəva... Əgər orada nəsə düzgün olmasa, Kris atasının əlindən beşcə sent də almaz.

S y u. Siz belə düşünürsünüz?

E n n. Bəli, belə düşünürəm. Sizin danışığınız mənim xoşuma gəlmir.

S y u (*ona yaxın gələrək*). Mənimsə, bilirsənmi, nədən xoşum gəlmir, əzizim?

E n n. Bizim sözləşməyimizə ehtiyac yoxdur.

S y u. Mənim bu müqəddəs ailəylə böyür-böyürə yaşamaqdan xoşum gəlmir. Özümü nəsə birtəhər hiss eləyirəm.

E n n. Bu məsələdə mənim sizə heç cür köməyim dəyə bilməz.

S y u. Kim Krisə haqq verib ki, insanın həyatını şikəst eləsin? Hamı bilir ki, qoca Keller azadlığa rüsvətlə çıxıb.

E n n. Düz deyil.

S y u. Bizim məhəllədə bunu bilməyən yoxdur. Gedin, onlardan soruşun.

E n n. Yalandır. Kellerlər öz qonşularıyla hamıdan yaxşı münasibətdədirlər. Onlar bura kart oynamağa gəlirlər...

S y u. Hə, nə olsun? Onlar ona diribaşlığına görə hörmət eləyirlər. Elə mən özüm də. Məndə Coya qarşı heç nə yoxdur, amma Kris başqalarına rəva bildiyini qoy əvvəlcə özünə rəva bilsin. O, öz səfeh idealizmiylə ərimin başını xarab eləyib. Mənim də səbrim dəmirdən deyil.

Kris eyvana çıxır. Köynəkdə və qalstukdadır.

K r i s. Elə bildim Corc gəlib.

S y u. Yox, burada elə ikimizik.

K r i s (*onların yanına düşərək*). Syuzi, xahiş eləyirəm, yuxarı qalxıb anamı sakitləşdirin. O, tamam özünü itiribdir.

S y u. O, hələ heç nə bilmir?

Kris (*qısa gülüslə*). Yox, amma deyəsən, nəşə şübhələnib. Siz ki mənim anamı yaxşı tanıyırsınız.

S y u (*artımaya yaxınlaşır*). Hə, o, bizim öncəgörmən xanımımızdır. (*Eyvandan*) Narahat olmayın. Ana da Enni sevəcək. (*Ennə*) Siz axı Krisin xanım variantısınız.

Kris gülür. Syu evə daxil olur.

K r i s. Maraqlı adamdır, eləmi?

E n n. Bəs necəl Olduqca.

K r i s. Əla da dayədir. Bilirsənmi, o...

E n n (*gərgindir, amma birtəhər özünü saxlayır*). Sən hələ də öz bildiyini eləyirsən?

K r i s (*hələ də gülərək*). Nə mənada?

E n n. Elə rastına çıxan hər adamı mələk qiyafəsin-

də görürsən. Sən onun əla dayə olduğunu haradan bilirsən?

K r i s. Sənə nə olub, Enn?

E n n. Bu qadının səni görməyə gözü yoxdur. O, sənə nifrət eləyir.

K r i s. Qulaq as... sözünün canı nədir?

E n n. Eh, Kris...

K r i s. Burada nə olub?

E n n. Niyə sən mənə deməmişən?..

K r i s. Nəyi?

E n n. O deyir ki, burada hamı sənin atanı günahkar sayır.

K r i s. Hə, nədir... nə olsun?

E n n. Mən bircə başa düşə bilmirəm ki, niyə axı sən bunu inkar eləyirdin? Sən mənə dedin ki, hər şey unudulub.

K r i s. Qorxdum birdən elə fikirləşərsən ki, bura gəlməyin düzgün deyil. Bilirəm, çoxu atanı günahkar hesab eləyir. Mənə elə gəldi ki, sən də ondan şübhələnə bilərsən...

E n n. Mən heç vaxt sənə ondan şübhələndiyimi deməmişəm.

K r i s. Bunu heç kim demir.

E n n. Mən sənin atanı necə istədiyini bilirəm, amma olmaz axı...

K r i s. Elə bilirsən ki, mən onu bağışlaya bilərdim?

E n n. Kris, mən öz doğma atamdan üz döndərdim... Əgər bu hadisə nəsə başqa cürdürsə, onda...

K r i s. Bilirəm, Enn...

E n n. Corc atamın yanında olub. Elə düşünürəm ki, o, oradan bura yalnız atamın xeyir-duasını gətirir.

K r i s. Qoy gəlsin. Sənin Corcdan çəkinməli bir işin yoxdur.

E n n. Təkrar elə. Bu sözü mənə bir də de.

K r i s. Mənim atam günahsızdır, Enn. Yadda saxla: onu nahaqdan ittiham etmişdilər... O, necə yaşaya bilərdi? İnan mənə, Enn, burada hər şey qaydasındadır. İnan mənə, balası!

E n n. Oldu.

Onlar öpüşürlər. Keller səssizcə eyvanda peyda olur.

K e l l e r. Buranın cənnətdən nəyi pisdir?

Onlar bir-birindən aralanıb utana-utana gülürlər.

(Aşağı düşür.) Enni, bu gün bizdə bayramdır. *(Əyləşib ayaqlarını ayaqlarının üstünə aşır.)* Hə, de görüm, evli xanım qiyafəsində özünü necə hiss eləyirsən?

E n n *(gülərək)*. Bu hissi sınaqdan hələ əməlli-başlı keçirə bilməmişəm.

K e l l e r. Sən nəyi nəzərdə tutursan?

K r i s. Ay səni, seladon!

K e l l e r. "Seladon" nədir?

K r i s. Fransız sözüdür.

K e l l e r. Söyüş söymə. *(Gülür.)*

K r i s. Enni, sən heç indiyəcən belə qoca nadan görmüsən?

K e l l e r. Gərək aramızda mənim kimisi də ola!

E n n *(ümumi gülüşə qoşularaq)*. Ona söz çatdırmaq mümkün deyil.

K e l l e r. Bizim bu Amerikada alimlərin sayı o qədər artıb ki, bugün-sabah zibil tullayan tapılmayacaq.

Hamı gülür.

Hər şey ona doğru gedir ki, səfeh yerində ancaq sahibkarlar qalacaq.

E n n. Təvazökarlıq eləməyin, Co. Siz o qədər də səfeh deyilsiniz.

K e l l e r *(köks ötürür)*. Bilirsən, Enni... *(Pauza. Yerini rahatlayıb fikirlil-fikirlil qabağa baxır.)* Məsələn, götürək elə sənin qardaşın Corcu. Mən elə indicə onu düşünürdüm. O gəlib çıxanda istəyərdim ona təklif eləyəsən ki... Ciddi sözümdür, Enn... Deyirsən ki, onun səhhəti nəşə yaxşı deyil... Mən də düşündüm ki, lənət şeytana, Nyu-Yorkda nə iti azıb. Orada adamlar günün

günortaçağı bir-birinin başını kəsir. Mənim burada o qədər tanışım var ki... Şəhərimizin ən mənəm-mənəm deyənləriylə dost münasibətlərdəyəm. Mənim Corca istənilən köməyim dəyə bilər. Qoy gəlib burada kök salsın.

E n n. Co, təşəkkür eləyirəm, siz elə nəcib insansınız.

K e l l e r. Nə nəciblik, canım. Məni düzgün başa düş. Mən Krisi fikirləşirəm. *(qısa pauza)* Bilirsən, sən hələ cavansan. İnsan yaşa dolanda nəyə nail olduğunu görməkdən həzz alır. Mənim yeganə nallıyyatım oğlumdur. Bir il, ilyarımdan sonra sənın atan azadlığa çıxacaq. Kimin yanına gələcək? Öz balasının. Sənın. Qoca, hirsli adam qayıdanda... Sənın evində...

E n n. Co, bunun nə dəxli var?

K e l l e r. İndi sənə elə gəlir ki, yoxdur. Amma qan su deyil, inan mənə. Əgər sənın qulaqlarını doldursalar... Mənim oğlum da elə orada, evdə... Bir sözlə, mən istəmirəm ki, aramızda düşmənçilik olsun. *(Jestlə özünü və Krisi göstərir.)*

E n n. Söz verirəm ki, olmayacaq. Narahatlığa əsas yoxdur. Olmayacaq.

K e l l e r. İndi sən aşıq olmusan. Mən səndən xeyli böyüyəm. Övlad övladdır, ata atadır. Elə ola bilər... *(qısa pauza)* Mən istəyirəm, sən bax elə eləyəsən ki... Atan mənimlə danışmaq istəməyəcək, amma o, səni də, qardaşını da eşidər. İstəyirəm ki, hər ikiniz türməyə onun yanına gedib belə deyəsiniz: "Ata, Co istəyir ki, sən azadlığa çıxanda yenə onunla işləyəsən".

E n n *(heyətlə)*. İstəyirsiniz o, təzədən sizin kompanyonunuz olsun?

K e l l e r. Yox, kompanyon niyə? Mən onu yanımda işə götürəcəyəm. *(Pauza. Qalxır. Gərgindir.)* Enni, istəyirəm o bilsin ki... Nə qədər türmədədir, bilsin ki, azadlığa çıxanda işsiz qalmayacaq. Bu, onun dərdini azaldar. İnsan biləndə ki işi var... sakitləşir.

E n n *(təşviş içində, qınayaraq)*. Co, sizin ona borcunuz yoxdur.

K e l l e r. Hə, hə... Mənim ona, olsa-olsa, bir yumruq borcum var...

K r i s. Elə də mən. Mən zavodda onun kölgəsini də görmək istəmirəm. Vəssalam. Sən nə mıs-mıs eləyirsən, adamlar bunu başqa cür başa düşər.

K e l l e r. Mən də Enninin niyə onun edam olunmasını istəməsini başa düşmürəm.

K r i s. O, öz atasıdır. Əgər Enni belə hiss eləyirsə...

K e l l e r. Yox, yox...

K r i s (*demək olar ki, qəzəblə*). Sənin nə işinə qalıb?

K e l l e r (*üzünü saxlayaraq*). Ata atadır! (*Əlini yanaqlarına toxundurur.*) Yaxşısı budur... üzümü çıxım. (*Arxaya tərəf bir neçə addım atıb, sonra üzündə təbəssüm dönür.*) Mən sənə zor gəlmək istəmirdim, Enn.

E n n. Gəlin bütün bu söhbəti unudaq, Co.

K e l l e r. Doğrudur. (*Krisə*) Bu qız bəyənilə bilər.

K r i s. Yaxşı olar ki, üzünü çıxasan, hə?

K e l l e r. Yenə doğrudur... (*Artırmaya tərəf gedir.*)

Lidiya sağ tərəfdən hövlnak daxil olur.

L i d i y a (*Kellerə*). Tamam yadımdan çıxıb... (*Krislə Enni görərək*) Salam. (*Kellerə*) Ketə söz vermişdim ki, saçını qaydaya salacağam. O, saçını açıb tökübmü?

K e l l e r. Lidiya, həmişəki kimi kefin kökdür, hə?

L i d i y a. Əlbəttə, niyə də yox?

K e l l e r (*eyvana qalxaraq*). Yuxarı gəl, mənim Ketimin saçlarını dara.

Lidiya pilləkənləri qalxır.

Bu gün bizdə bayramdır, onu daha da gözəlləşdir. (*Qapının ağzında dayanıb Krisə və Ennə sarı dönərək*) Bu sözlərdən mahnı da alınar. (*Həzin səslə astadan oxuyur.*) “Yuxarı gəl, mənim Ketimin saçlarını dara...”

Lidiya evə daxil olur.

“Onun gözəlliyindən gərək bütün dünya işıqlana”.

(*Ennə*) Yalnız bircə il axşam məktəbinə getmiş birisinin qələmi üçün heç də pis deyil, hə? (*Evə daxil ola-ola oxuyur.*)
 “Ah, yuxarı gəl, mənim Ketimin saçlarını dara, ah...”

Keller qapının ağzında, demək olar, görünməz olan məqamda Cim sağ tərəfdən həyətdə peyda olur. Cim həyəcanlıdır.

K r i s (*Cimin onlara baxdığını görərək*). Nə məsələdir?
 Corc hanı?

C i m. Bəs anan hanı?

K r i s. Yuxarıda əynini dəyişir.

E n n. Corc hara qeyb oldu?

C i m. Mən xahiş elədim ki, maşında gözləsin.
 Mənə qulaq asın. Mənim məsləhətimi eşidin.

Enn gözləyir.

Onu bura çağırmayın.

E n n. Niyə?

C i m. Ketin halı yaxşı deyil. O, buna dözməz.
 Belə, birdən-birə...

E n n. Ket nəyə dözməz?

C i m. Nədir, niyə məni dolamısınız? Siz axı onun nə üçün gəldiyini bilirsiniz. O hiddətlənib. Onu harasa aparıb təkləkdə danışın.

Enn xiyabanla bir neçə addım atıb Kelleri görərək ayaq saxlayır. Keller evə daxil olur.

K r i s (*təşviş içindədir, ona görə də acıqlıdır*). Özünüzü arvad kimi aparmayın.

C i m. O, Enni evə aparmaq üçün gəlib. Bu, nə deməkdir? (*Ennə san dönlür.*) Bunun nə demək olduğunu siz ki bilirsiniz! Onunla haradasa, başqa yerdə danışın.

E n n (*güclə Krisə*). Mən onu... Harasa, bir yerə çəkib apararam... (*Getmək istəyir.*)

K r i s. Olmaz.

Enn ayaq saxlayır.

C i m. Sənin ağlın nə vaxt başına gələcək?!

K r i s. Mumla! Burada ondan qorxan yoxdur. (*Yolla gedir.*)

Corc Diver daxil olur. Corc Kriislə həmyaşiddir. Rəng-ruyu ağarıb, sanki, hərəkətlərinə nəzarəti itirərək var gücüylə qışqırmaqdan özünü saxlamaq üçün astadan danışır.

(*Bir dəqiqəlik çəşqinliqdan sonra Corca yaxınlaşaraq əlini təbəssümlə ona uzadır.*) Xoş gördük! Niyə orada bu qədər oturub qalmışdınız?

C o r c. Doktor dedi ki, sənin anan xəstədir. Mən...

K r i s. Nə olar ki? Anam, onsuz da, səni görmək istəyəcək. Biz səni səhərdən gözləyirik.

E n n (*əlini Corcun köynəyinin yaxasına sürtür*). Necə çirkəli yaxalıqdır. Özünlə başqa köynək götürməmisən?

Syu evdən çıxır.

S y u. Cim, çimərliyə getməyə necə baxırsan?

C i m. Maşının içi od kimi yanır.

S y u. Bəs vağzala nəylə getmişdin, dirijablla?

K r i s. Syu, bu, Ennin qardaşdır. Corcdur, missis Beyliss.

S y u. Xoş gördük.

C o r c (*şlyapasını çıxararaq*). Bizim evimizi siz almısınız, eləmi?

S y u. Elədir. Çıxıb getməzdən əvvəl bir baxıb görərsiniz, o evi necə düzəltmişik.

C o r c (*ondan aralanaraq*). O ev mənim necə vardısı, o cür xoşuma gəlirdi.

S y u (*Ennə*). Lap baltanı kökündən vurur, hə?

C i m. Onun xasiyyəti belədir. (*Syunun əlindən tutur.*) Biz hələ görüşəcəyik. (*Corca*) Asta, asta ol, cavan oğlan.

K r i s. Onu gətirdiyinizə görə təşəkkür eləyirəm.

Syu və Cim gedir.

Portağal şirəsi içməyə nə deyirsən? Anam bu şirəni məxsusi sənin üçün hazırlayıb.

C o r c (*məcburl nəzakətlə*). Mərhəmətli ürək sahibi mənim portağal şirəsini xoşladığımı unutmayıb.

E n n şirə süzür.

K r i s. Sən bundan bu evdə az içməmişən. İşlər necədir, Corc? Otur.

C o r c (*həyəcandan boğula-boğula elə hey ora-bura vumuxaraq*). Qoy bir özümə gəlim. (*Yan-yörəsinə baxır.*) Doğrudanmı, bu mümkündürmü?

K r i s. Nə?

C o r c. Mən yenə buradayam.

K r i s. Qulaq as, belə görürəm ki, sən əsəbi olmusan, hə?

C o r c. Hə, xüsusən də axşama yaxın. Sən necə-sən? Deyəsən, böyük adam olmusan?

K r i s. Yox, orta adam. Sənin qanunların necə dolanır?

C o r c. Bilmirəm. Hospitalda yatan zaman onları oxuyanda mənə müdrik görünürdü. Amma burada sizin üçün qanun heç də şah deyil. Gör bir ağaclar necə böyüyüb. (*Sınıq gövdəyə işarə eləyərək*) Bu nədir?

K r i s. Dünən gecə külək qırıb. Biz bu ağacı Larrinin xatirəsinə əkmişdik.

C o r c. Niyə? Qorxurdunuz unudarsınız?

K r i s. Yerinə düşən qınaqdır, elə deyil?

E n n (*söhbətə qarşaraq*). Nə vaxtdan sən şlyapada gəzirsən? (*Əlində stəkan ona yaxınlaşır.*)

C o r c (*əlindəki şlyapanı, sanki, indi görərək*). Elə bu gündən. İstədim bu gün prokuror kimi görünəm. (*Şlyapanı ona uzadır.*) Tanımadın?

E n n. Necə? Haradan?..

C o r c. Bu, atamızın şlyapasıdır. Xahiş elədi ki, başıma qoyum.

E n n. Özünü necə hiss eləyir?

C o r c. Nəsə, azalıb.

E n n. Azalıb?

C o r c. Hə. Tamam balacalaşıb. (*Əlini uzadaraq döşəməylə olan məsafəni göstərir.*) İndi, demək olar, heç görünmür. Onurğasızların hamısında belə olur. Yaxşı ki, vaxtında yanına getdim, bir il də geciksəydim, qoxusundan başqa ondan heç nə qalmayacaqdı.

K r i s. Nə olub, Corc? Nə məsələdir?

C o r c. Nə məsələ? Məsələ ondadır ki, əgər insanı onurğasıza çevirmək istəyirsinizsə, gərək bu əməliyyatı onun üzərində iki dəfə aparmayasınız.

K r i s. Bu, nə deməkdir?

C o r c. (*Ennə*). Sən hələ ərə getməmişən ki?

E n n. Hələ yox.

C o r c. Sən ona ərə getməyəcəksən!

E n n. Niyə mən ona ərə getməyəcəyəm?

C o r c. Çünki onun atası sənənin ailəni məhv edib.

K r i s. Qulaq as, Corc...

C o r c. Bəsdir, Kris. Ona denən, mənimlə gəlsin. Gəl dalaşmayaq.

K r i s. Corc, sən özünü intiqam mələyi hesab eləyirsən?

C o r c. Mən...

K r i s. Elə dərd də orasıdadır ki, bütün ömrün boyu arxanı fikirləşmədən qabağa kəllə atmısan. Sən nə deyə bilərsən ki? Boşla görək, uşaq deyilsən.

C o r c. Bəli, mən artıq uşaq deyiləm.

K r i s. Yekəbaşlıq eləmə. Əgər deməyə nəsə bir sözün varsa, nəzakətlə de.

C o r c. Mənə nəciblik dərsi keçmə.

E n n. Sakit!

K r i s. (*onu vurmağa hazırdır*). Sən böyük adam kimi danışacaqsan, ya yox?

E n n. (*Corcun bu çılgınlığının qarşısını almaq üçün dərhal*). Otur, əzizim, hirsələnmə. Nə məsələdir?

Corc ona baxa-baxa əyləşməyə razılaşır.

De görüm, nə olub? Sən axı məni bura öpüb yola saldın, bəs indi...

C o r c (*boğula-boğula yalnız Ennə*). Elə o gündən mənim bütün həyatım dəyişdi. Səni yola salandan sonra mən işə gedə bilmədim. İstədim ataya baş çəkib sənəin ərə getdiyini ona deyim. Mən başqa cür eləyə bilməzdim, Enni... Biz çox yaramaz hərəkət eləmişik. Bağışlanılmaz dərəcədə. Mən axı müharibədən qayıdıb gələndən bəri bir dəfə də onu görməmişdim. Hətta ona açıqca da göndərməmişdim. Yeni ilini təbrik eləməmişdim. Sən bircə bilsəydin... Yox, sən onun başına nə oyunlar açıldığını bilmirsən.

E n n (*təşvişlə*). Necə yəni, mən bilmirəm?!

C o r c. Sən haradan biləsən! Həmin gün ata işə gələndə gecə növbətçisi ona silindr başlıqlarını göstərir... Onlar defektli alınmış. Proses haradasa düz getməyirmiş. Odur ki ata Coya zəng vurub ondan təcili zavoda gəlməyini xahiş eləyir. Amma nə qədər gözləsə də, Co gəlib çıxmır. Ata bir də zəng eləyir. Həmin vaxtacan artıq iki yüzdən artıq detal defektli imiş... Orada bu detalları, əlbəttə ki, bıçağı boğaza dirəyə-dirəyə tələb eləyirlər. Atada da göndərməyə bir şey yox. Elə bu vaxt Co ona... telefonla deyir ki... qaynaq eləməklə, silməklə, bir sözlə, bütün vasitələrlə o çatları gizləyib, başlıqları göndərsin.

K r i s. Vəssalam?

C o r c. Yox, dalı da var. (*Ennə*) Ata qorxubmuş. O, başlıqların uçuş zamanı davam gətirəcəklərindən bədgüman imiş. Qorxurmuş ki, hərbi nəzarətçi defekti görə bilər. Amma Co onu əmin eləyib ki, başlıqlar uçuşa tab gətirəcək. Üstəlik, telefonla buna görə bütün məsuliyyəti öz üzərinə götürdüyünə and içib. Ata təzədən israrla Codan zavoda gəlməyini, öz göstərişlərini verməyini tələb edib. Amma Co elə də gəlib çıxmayıb... O xəstələnibmiş. Xəstələnibmiş! Qəflətən qripə tutulubmuş! Qəflətən! Doğrudur, o, bütün məsuliyyəti öz üzərinə götürəcəyinə söz veribmiş. Anlayırsanmı? Amma məhkəmədə istənilən vaxt telefon söhbətindən imtina etmək mümkündür. Co elə belə də elədi. Odur ki indi Co yekələrdən birisi, sənəin atansa

canidir. (*Qalxır.*) İndi sən nə eləmək fikrindəsən? Onların çörəyini yeyib, onlarla bir damın altında yaşamaq-mı istəyirsən? Cavab ver, nə eləmək fikrindəsən?

K r i s. Bəs sən nə eləyəcəksən, Corc?

C o r c. Sənin atan mənim üçün həddən artıq mürək-kəb işdir. Mən telefon söhbətini məhkəməyə təqdim eləyə bilmərəm. Ona istinad etmək olmaz.

K r i s. Bəs burada istinad eləməyə necə cürət elə-yirsən?

E n n. Corc, axı hakimlər...

C o r c. Hakimlər sənin atanı tanımayıblar! Sən axı onu tanıyırsan. Ürəyinin bir guşəsində sən də bilirsən ki, təqsir Codadır.

K r i s (*onun yaxasından tutub silkələyərək*). Sakit ol, yox-sa səni buradan çölə ataram!

C o r c. Enn axı bilir. O bilir.

K r i s (*Ennə*). Onu buradan rədd elə, Enn. Yaxşı olar ki, onu buradan rədd eləyəsən.

E n n. Mən hamısını bilirəm. Ata bunları məhkə-mədə demişdi, amma onlar...

C o r c (*az qala, qışqırır*). Hakimlər onu tanımırdılar!

E n n. Sus! Amma axı o, nə gəldi deyə bilər. Özün də bilirsən ki, yalan danışmaq onun əlində su içmək kimi bir şeydir.

C o r c (*hədəylə Krisə*). Sənə bir sualım var. Cavab verəndə düz gözlərimin içinə bax.

K r i s (*hədəylə*). Düz gözlərinin içinə baxacağam.

C o r c. Sən öz atanı tanıyırsan...

K r i s. Mən onu tanıyıram.

C o r c. Belə bir sahibkar onun icazəsi olmadan yüz-yüz iyirmi silindr başlığının təmizlənilib zavoddan yola salınmasına icazə verə bilərmi?

K r i s. Bilər.

C o r c. Bütün işıqların sönüb-sönmədiyini yoxla-madan zavoddan çıxmayan həmin o Co Kelleri nəzər-də tutursan?

K r i s (*get-gedə artan hiddətlə*). Bəli, həmin o Co Kel-leri.

C o r c. Fəhlələrinin günün neçə dəqiqəsini ayaq-yolunda keçirdiyini bilən həmin o adamımı?

K r i s. Bəli, həmin o adamı.

C o r c. Və mənim atam – özbaşına hətta əyninə köynək belə almayan o qorxaq siçan durub-durub qorxmadan bu boyda riskə getdi?

K r i s. Bəli, qorxmadan riskə getdi. Günahı da başqalarının üstünə atdı. Məhz ona görə ki, o, qorxaq siçandır. Məhz ona görə ki, günahını etiraf eləməyə kişiliyi çatmadı. Odur ki belə elədi. Məhkəmədə ona inanmadılar, amma sənin kimi axmaq ona inandı!

C o r c. Niyə sən öz-özünü aldadırsan?

E n n (*dərindən sarsılaraq*). Bəsdirl!

K r i s. Mənə bir şey maraqlıdır, Corc. Nə baş verib?.. Niyə sən bu illər uzununu məhkəmənin qərarını ədalətli saydığın halda, indi...

Qısa pauza.

C o r c. Çünki Coya sən də inanırdın... Doğru sözümdür, Kris. Sən inanırdın deyə, mən də inanırdım. Amma bu gün mən atamdan həqiqəti öyrənə bildim. Özü də bu həqiqət məhkəmənin qərarına heç oxşamır. Sənin atandan başqa onu tanıyan hər kəs onun yalan demədiyinə inanar. Sənin atan onu aldatdı. Sənin atan bizim olub-qalan hər şeyimizi əlimizdən aldı. Bu, mənim gücüm çatan iş deyil. Amma bizdə hələ də nəşə qalıb və sizə onu da qamarlamağa imkan vermərəm! (*Ennə san dönərək*) Çamadanını hazırla. Onlarınkı olan hər şey qana batıb. Sən belə şeylərə göz yuma bilənlərdən deyilsən. Çamadanını yığ.

K r i s. Enn, məgər sən ona inanacaqsan?

E n n (*ona yaxınlaşır*). Doğru demir? Sən əminsən?

C o r c. Niyə ondan soruşursan? Axı bu işin baiskarı onun atasıdır. (*Krisə*) Sən heç vaxt heç nədən şübhələnmişən?

K r i s. Şübhələnmişəm. İnsan nədən desən şübhələnə bilər.

C o r c. O bilir, Enni... O bilirl

K r i s. İntiqam mələyl!

C o r c. Niyə sən şirkətə öz adını verməmişən?
Bunu bir Ennə izah elə.

K r i s. Mənim adımın məsələyə nə aidiyyəti?.. Şirkət mənim deyil ki.

C o r c. Sən kimə kəf gəlirsən?.. Özünə, yoxsa Ennə? O öləndən sonra bu şirkət kimin olacaq? (Ennə)
Axı sən onları tanıyırsan, hər ikisini tanıyırsan. Onlar məgər şirkətin üstündən "Co Keller və oğlu" lövhəsini asmazdılar mı?

Pauza

Enn baxışlarını ondan çəkib Kriyə tuşlayır.

Mən izah eləyəyəm. Əgər sən qorxursansa, özüm izah eləyəyəm.

K r i s. Mən nədən qorxmalıyam?

C o r c. Qoy atanla danışım. Onca dəqiqədən sonra sən həqiqəti biləcəksən. Yoxsa həqiqətdən qorxursan?

K r i s. Mən həqiqətdən qorxmuram. Mən həqiqəti bilirəm. Amma anam xəstədir, istəmirəm burada hay-küy qalxsın. Sənin yeganə qazancın da elə bu hay-küy olacaq.

C o r c. İmkan ver, onunla danışım.

K r i s. Mən sənə burada hay-küy qaldırmağa imkan vermərəm.

C o r c (Ennə). Gördün?

E n n (başıyla ev tərəfi göstərərək həyəcanla). Kimsə gəlir.

K r i s (ev tərəfi baxır. Astadan Corca). Sən bir söz deməyəcəksən.

E n n. Tez elə get. Mən taksi çağırıram.

C o r c. Sən də mənimlə gedəcəksən.

E n n. Özü də toyun adını da çəkmə. Çünki Ket heç nə bilmir. Eşidirsən?! Belə şey eləmə. Corc, xahiş eləyirəm, aləmi qatma. (Addım səsləri eşidilir.)

Ana eyvanda görünür. Geyimli-kecimlidir, saçları səliqəylə daranıb. Hamı ona sarı dönür. O, Corcu görüb, əlini ona uzadaraq aşağı düşür.

A n a. Corc, mənim balam.

C o r c (*bir qədər sıxılır*). Xoş gördük, Ket!

A n a (*əllərini sifətinə sürtür*). Corc, onlar səni yaman qocaltdılar. (*Onun saçlarına toxunur*.) Bir bura bax, saçın da tamam ağarıb.

Corc (*Ketin çəkinmədən, açıq-aşkar nümayiş elətdirdiyi bu mərhəmət hissi onun ürəyinin başına od salır. Kədərli baxışlarla gülərək*). Hə, mən...

A n a. Müharibəyə gedəndə sənə dedim axı, orden dalınca qaçma.

C o r c (*yorğun-yorğun gülümsəyir*). Mən qaçmadım. Onlar özləri yanıma gəldilər.

A n a (*hirsələnərək*). Yaxşı görək! Hamınıza söz ola bilməz. (*Ennə*) Sən bir ona bax. Corcun yaxşı olduğunu deməyə necə dilin gəldi? O ki bir dəri, bir sümük qalıb.

C o r c (*onun bu diqqətindən təsirlənərək*). Mən sapsağlamam.

A n a. Amma sənə baxanda mənim ürəyim ağrıyır. Anan nə fikirləşir, niyə səni yedirmir?

E n n. Onun, sadəcə, iştahası yoxdur.

A n a. Əgər mən onu yedirsəydim, iştahası olardı. Mənim sənə gələcək ərinə yazığım gəlir. (*Corca*) Otur, mən sənə buterbrod düzəldim.

C o r c (*karıxmış halda gülür*). Mən, doğru sözümüdü, ac-zad deyiləm.

A n a. Bizim uşaqları bu gündə görəndə adamın ürəyi partlayır. Gecə-gündüz bilmədən canımızı sizin yolunuzda qoymuşduq. Demək, hamısı əbəs imiş.

C o r c (*dərin hissiyyatla*). Ket, siz heç dəyişməmişiniz.

A n a. Bizlərdən heç kim dəyişməyib. Biz hamımız səni elə əvvəlki kimi sevirik. Elə indicə Co ananın səni doğduğu günü yadıma saldı. Suyumuzu kəsmişdilər deyə bütün məhəllə boyu qaçaraq vedrə-vedrə su

daşıyırdıq. Qıraqdan baxan elə bilərdi ki, buranı yan-
ğın bürüyüb.

Hamı gülür.

(İçində portağal şirəsi olan qrafını görür. Ennə) Niyə sən
ona şirə süzməmişən?

E n n. Mən ona təklif elədim.

A n a *(ona gülərək)*. Təklif elədim... *(Stəkani Corcun əllə-
nə dürtür.)* Ona şirəni vermək lazım idi.

Corc gülür.

Otur iç. Bəlkə, onda adama oxşadın.

C o r c *(əyləşərək)*. Ket, mən artıq hiss eləyirəm ki,
acmışam.

K r i s *(qürurla)*. O, aclıq eləyən hindunu ağırçəkili
çempiona döndərə bilər.

A n a *(böyük coşquyla Krisə)*. Qoy o restoran cəhən-
nəm olsun. Mənim soyuducumda vetçina, soyuq çiyə-
lək, şaftalı, nə bilim...

E n n. Əla. Mən sizə kömək eləyəyəm!

C o r c. Enn, qatar səkkiz otuzda tərpənir.

A n a *(Ennə)*. Sən gedirsən?

K r i s. Yox, ana, o heç hara...

E n n *(onun sözlünü kəsərək cəld Corca yaxınlaşır)*. Sən elə
indicə gəlmisən. Bir gəzişib buranın camaatıyla təzə-
dən tanış ol.

K r i s. Əlbəttə, sən tamam bizdən uzaqlaşmışan.

A n a. Yaxşı, Kris, əgər onlar qala bilmirlərsə...

K r i s. Yox, ana, getmək məsələsi yalnız Corca aidi-
dir. O, elə hazırlayırdı ki...

C o r c *(qalxır. Ketin xətrinə özünü səmimi və nəcib apar-
mağa çalışır)*. Kris, bir dəqiqə səbir elə...

K r i s *(gülərək amlranə tərzdə onun sözlünü kəsir)*. Əgər
getmək niyyətin varsa, mən səni vağzala ötürə bilə-
rəm. Əgər qalmaq istəyirsənsə, nə qədər ki burada-
san, aranı qatma!

A n a (*nəhayət, öz həyəcanının səbəbini anlayır*). O, nədən aranı qatmalıdır? (*Corca yaxınlaşır. Ümitsiz halda onun saçlarını sığallayır.*) Bizimlə Corcun arasında qatılacaq heç nə yoxdur. Nə olasıdır ki? Bizim hər ikimizi eyni ildırım vurub. Corc, sən Larrinin ağacının başına nələr gəldiyini gördün? (*Onun əlindən tutur və Corc istər-istəməz onunla səhnə boyu addımlayır.*) Təsəvvür eləyirsən, axşam yuxuma girdi, elə bu vaxt külək qalxıb...

Lidiya evvanda görünür.

L i d i y a. Salam, Corc! (*Yeyin addımlarla ona yaxınlaşır. Əlində güllü şlyapa var.*)

Onlar əl verib mehribancasına görüşürlər.

C o r c. Salam, ay güləyən qız. Neyləyirsən? Hələ də böyüyürsən?

L i d i y a. Mən artıq böyümüşəm.

A n a (*şlyapanı onun əlindən alır*). Bax gör şlyapaya necə yaraşır verib!

E n n (*şlyapaya heyranlıqla baxaraq Lidiyaya*). Bunu sən özün eləmişən?

A n a. Onca dəqiqəyə. (*Şlyapanı başına qoyur.*)

L i d i y a (*şlyapanı onun başına yaxşıca oturdaraq*). Mən yalnız ona əl gəzdirmişəm.

C o r c. Sən hələ də özünə paltar tikirsən?

K r i s (*anası haqqında*). Məgər o, gözəllər gözəli deyil? Yalnız müsabiqə çatışmır.

A n a (*Lidiyanı və Corcu öpərək*). Lidiya dahidir. Bax sən gərək beləsi ilə evlənəsən... Beləsi səni ac qoymaz.

L i d i y a (*nəsə utanır*). Bədir, Ket.

C o r c (*Lidiyaya*). Eşitdim, uşağın olub?

A n a. Sən yaxşı eşitməmişən. Üçü olub.

C o r c (*bu sözdən bir qədər tutularaq Lidiyaya*). Zarafatsız, üçdür?

L i d i y a. Bəli, bir-iki-üç. Sən axı gör bir nə vaxtdır buradan getmişən.

C o r c. İndi mənə çatır.

A n a (*Krisə və Corca*). Sizinlə yaman çətindir, ay oğlanlar, yaman çox bilirsiniz.

L i d i y a. Bizim də hərdən nədənsə başımızın çıxan vaxtları olur.

A n a. Bəli, hərdən.

C o r c (*açıq həsəd hissiylə*). Deməli, Frenki müharibəyə aparmadılar.

L i d i y a (*sanki, üzr istəyərək*). Xeyr, onun yaşı hər dəfə çağırış yaşından bir il artıq oldu.

A n a. Qəribədir. İyirmi yeddi yaşlı oğlanlara çağırış göndərəndə Frenkin düz iyirmi səkkiz yaşı vardı, elə ki iyirmi səkkiz yaşlıları çağırırdılar, onda da onun yaşı iyirmi doqquz idi. Bax elə buna görə də o, astrologiya elmini seçdi. Hər şey adamın doğum günündən asılıdır.

K r i s. Doğum günündən nə asılıdır?

A n a (*Krisə*). Özünü savadlı göstərmə. Bəzən qədər də inanmaq lazımdır. (*Lidiyaya*) O artıq Larrinin qoroskopunu hazırlayıb qurtarıb?

L i d i y a. İndi soruşaram. Mən evə gedirəm. (*Bir qədər qəmgin baxışlarla Corca*) Mənim uşaqlarıma baxmaq istəyirsən?

C o r c. Nəyə lazım...

Qısa pauza.

L i d i y a (*anlaşıqlı tərzdə*). Oldu. Sənə uğurlar arzulayıram, Corc.

C o r c. Təşəkkür edirəm. Mən də sənə... Frenkə də.

L i d i y a onun üzünə gülərək dönüb sağa, evinə tərəf gedir. Corc onun arxasınca baxır.

A n a (*onun fikirlərini oxuyaraq*). Çox yaxşılaşıb, hə?

C o r c (*qüssəylə*). Çox.

A n a (*qınayaraq*). O gözəldir. Səfeh!

C o r c (*qüssəylə yan-yörəsinə baxaraq astadan, qırıq-qırıq səslə*). O, burada hər şeyə elə yaraşır verir ki... (*Ayaqlarının altına baxa-baxa ağır-ağır səhnə boyu addımlayır.*)

A n a (*barmağıyla hədələyərək*). Gördün, mənə qulaq asmadın deyə, nə günə qaldın. Sənə dedim ki, onunla evlən, bu lənətə gəlmiş müharibəyə getmə!

C o r c (*öz-özünə gülərək*). Mənə elə gəlirdi ki, o, yaman çox gülür.

A n a. Əvəzində sənə heç dodacağın da qaçmırdı. Sən orada faşistlərlə vuruşanda Frenk burada Lidiyanı hədəfə aldı.

C o r c (*Krisə*). Müharibəni Frenk uddu.

K r i s. Bütün cəbhə boyu qalib gəldi.

A n a (*İsrarla söhbət əvvəlki axarına qaytararaq*). Könüllü cəbhəyə adını yazdırmağa gedəndə ürəyimdə dedim ki, sən bu qızı sevirsen.

C o r c (*gülərək*). Necə dəqiq müşahidə!

A n a. Mən hamınızdan ağıllıyam. Sən gərək mənə qulaq asasan. Sizin hər üçünüzün ideali vardı. Onlardan nə qaldı? Bax, mənim bu ağacım, bu da (*Krisə göstərir*) bir pis havaya dözə bilmədi. (*Başıyla Lidiyanın evini göstərərək*) Amma o yekəpər öküz yuxu yozumlarından başqa heç nə oxumaya-oxumaya üç uşaq da əkib, evinin pulunu da ödəyib qurtarıb. Filosofluğu tulla. Özünü fikirləş. Co deyənə qulaq as. Bura qayıt gəl, Co sənə iş, mən də sənə qız taparam. (*Üzündə təzədən təbəssüm əmələ gəlir.*)

C o r c. Co? Co istəyir ki, mən burada qalım?

E n n (*qınc-qınc səslə*). Xahiş elədi ki, mən bunu sənə çatdırım.

A n a. Niyə naz eləyirsən? Nədir, bizdən zəhlən gedir? Nədir, idealların tələb eləyir ki, bizi görən gözün olmasın? Yox, Corc, sənə ürəyində bizə qarşı nifrət yoxdur. Mən səni tanıyıram. Sən məni aldatmazsan. Səni axı mən bələmişəm. (*qəflətən Ennə*) Mister Mersinin qızı yadına düşür?

E n n (*gülərək*). Bir bax, Ket səni evləndirdi!

Corc da gülür.

A n a. Sən ona yaxşı-yaxşı bax, Corc. Görəcəksən, canlara dəyən qızıdır.

K r i s. Onda sızanaqlar var.

A n a (*Krisə*). Onda heç bir sızanaq-zad yoxdur! (*Corca*) Qızın buxağında balaca bir xal var.

K r i s. İkisi də bumunda.

Hamı qəhqəhə çəkir. Artırmada Keller görünür.

K e l l e r (*sevində pilləkənlə düşür*). İlahi! Bir gör kim gəlib! (*Əlini uzadır*.) Corc, səni görməyə şadam.

C o r c (*əlini sıxaraq, qəmgin-qəmgin*). Necəsiniz, Co?

K e l l e r. Belə də. Qocalıq. Bizimlə çörək yeməyə gedirsən?

C o r c. Yox. Mən Nyu-Yorka qayıtmalıyam.

E n n. Mən taksi sifariş eləyim. (*Qalxıb evə keçir*.)

K e l l e r. Təəssüf ki, qala bilmirsən. Əyləş. (*Ketə*) Yaxşı görünür.

A n a. Çox pis görünür.

K e l l e r. Elə mən də məhz bunu demək istəyirdim. Sən çox pis görünürsən, Corc.

Hamı gülür.

Şalvarım əynimdə olsa da, toqqası Ketin əlindədir.

C o r c. Vağzaldan bura gələndə zavodunuzu gördüm. Eynilə Fordun zavodu kimi olub.

K e l l e r. Mən də istərdim Fordun zavodu kimi olsun, amma heyhat! Belə deyil. (*Ayaqlarını rahatlayır*.) Nəsə eşitdim, nəhayət ki, atanla görüşmək qərarına gəlmişən, hə?

C o r c. Bəli, mən bu səhər onun yanında olmuşam. Sizin zavod indi nə buraxır?

K e l l e r. Hər şeydən bir az. Elektrik çayniki, paltar-yuyan maşın üçün hissələr. İndi adlı-sanlı bir müəssisəm var. Atan gözünə necə dəydi? Səhhəti yaxşıdır?

C o r c. Yox. Amma ürəyi yox, ruhu xəstədir.

K r i s (*qalxaraq*). Evinizə nə görkəm verdiklərinə baxmaq istəmirsən?

K e l l e r. Onu rahat burax. Elə indicə gəlib. Həyat belədir, Corc. Xırda adam səhv eləyəndə hamı bəhbəhlə onu hoydu-hoyduya götürür, amma böyük adamı eyni səhvə görə səfir təyin eləyirlər. Heyif, atanın yanına getdiyini bilməmişəm.

C o r c (*ondan gözünü çəkməyərək*). Ağılıma gəlməzdi ki, bu, sizin üçün maraqlı ola bilər.

K e l l e r. Məlum mənada, bəli, maraqlıdır. Qoy bilsin ki, əgər məndən asılı olsa, o, istədiyi vaxt mənim zavodumda işləyə bilər. İstəyirəm o, bunu bilsin.

C o r c. Co, bilirsiniz axı o, sizə nifrət eləyir.

K e l l e r. Elə... mən belə də güman eləyirdim. Amma insan dəyişir.

A n a. Stiv nifrət eləməyi bacarmırdı.

C o r c. İndi bacarır. O, müharibənin hesabına qazananların hamısını divara dayamaq istədi.

K e l l e r. Buna onun gülləsi çatmaz.

C o r c. Sizin üçün yaxşı olardı ki, onun bir gülləsi də olmasın.

K e l l e r. Təəssüf.

C o r c (*İndi daha aşkar ittihamla*). Təəssüf?.. Bəs siz ondan özünüza qarşı nə münasibət gözləyirdiniz?

K e l l e r. Təəssüf ki, o dəyişməyib. Onu tanıdığım bu iyirmi beş ildə bu xüsusiyyəti həmişə məni dilxor eləyib. O, heç vaxt öz hərəkətlərinə cavabdeh olmayıb. Corc, məgər düz demirəm?

C o r c (*etiraz eləyərək*). Bilirsiniz...

K e l l e r. Bəli, düz deyirəm. Düzdür, sən bura elə gəlmisən ki, görən deyər, mən xatırlayanı sən unutmusan. Yadındadırmı, min doqquz yüz otuz yeddinci ildə bizim Flod-stritdə düz iki gün susuz qaynayan qazanxana, az qala, partlayıb hamımızı o dünyalıq eləyəcəkdi. O, elə də öz təqsirini boynuna almaq istəmədi. Sənin atanın nüfuzunu qorumaq üçün mən mexaniki qovmalı oldum. Yadına gəlir?

Enn evdən çıxır.

Elələri var ki, öz səhvini etiraf etməkdənsə, başqalarının asılmağını istəyir.

Keller və Corc bir-birinin üzünə baxa-baxa dayanıb-durublar.

E n n (*yaxın gələrək*). Taksi gələcək. Yuyunmaq istəyirsən?

A n a (*ümidlə*). Niyə indi getsin ki? Gecə yola çıxarsan, Corc.

K e l l e r. Əlbəttə, bizimlə bir tikə çörək kəs.

E n n. Necə baxırsan? Niyə axı qalmayasan? Yeməyə gölün qırağına gedəcəyik. Şənlənərik...

C o r c (*Kellərə, sonra Krisə, Ennə baxır*). Yaxşı. (*Anaya*) Bəs Lidiya... Demək istəyirəm ki, Frenkiə Lidiya da bizimlə olacaq?

A n a. Mən sənə elə bir qız tapım ki, Lidiyan heç onun əlinə su tökməyə də yaramasın! (*Səhnənin dərinliyinə addımlayır.*)

C o r c (*gülərək*). Mənə başqası lazım deyil.

K r i s. Mən eynilə sənənin boyuna biçilən birisini tanıyıram. (*Anaya*) Şarlotta Tanner!

A n a. Düz tapmışan. Ona zəng elə.

Kris gedir.

Yuxarı qalx, köynəyini düzəlt, qalstukunu dəyiş.

C o r c (*ağır-ağır yan-yörəsinə baxır*). Mən buradan başqa heç bir yerdə... heç bir yerdə özümü evdəki kimi hiss eləməmişəm. Ket, siz lap cavan qızınsınız. Siz qəti dəyişməmişsiniz. (*Coya tərəf dönür.*) Elə siz də, Co, elə əvvəlki kimi sapsağlamsınız. Buranın havası da əvvəlki kimidir.

K e l l e r. Bilirsən, mənim xəstələnməyə vaxtım yoxdur.

A n a. On beş ildir ki, bir dəfə də naxoşlamayıb...

K e l l e r (*tələsik*). Müharibə vaxtı tutulduğum o qripi saymasaq.

A n a. Hə?

K e l l e r. Yadındadırmı, müharibə vaxtı mən qripə tutulmuşdum.

A n a (tələsik). Hə, düzdür, əlbəttə... (Corca) Elə mən də “o qripə saymasaq” demək istəyirdim.

Pauza. Corc donub-qalıb.

Tamam yadımdan çıxmışdı, Corc.

Corc tərpənmir.

O, elə nadir hallarda xəstələnir ki, bu qripə ağlıma gəlmədi. Qorxdum ki, ağciyərləri sətəlcəm olub. Yataqdan qalxa bilmirdi.

C o r c. Bəs niyə dediniz ki, o, bir dəfə də xəstələnməyib?..

K e l l e r. Başa düşürəm, cavan oğlan, səni başa düşürəm. Amma nə eləmək olar? Belə olduğuna görə özüm də özümü bağışlaya bilmirəm. Əgər həmin gün mən zavoda gedə bilsəydim, atana o zəhrimar silindrlərə əl vurmağa imkan verərdimmi?

C o r c. Ket dedi ki, son on beş ildə siz bir dəfə də xəstələnməmişiniz.

A n a. Mən dedim ki, o xəstələnmişdi!

C o r c (Ennə). Sən onun dediklərini eşitdin?

E n n. Bəs sən necə, nə vaxt xəstələndiklərinin hamısını bilirsən?

C o r c. Ağciyər sətəlcəmi olsaydım, heç vaxt yadımdan çıxmazdı.

E n n. Corc, bəsdir.

C o r c. Xüsusən də əgər mənim kompanyonum aviamühərriklərdəki çatları təmizləyən zaman xəstələnsəydim. Həmin gün nə baş vermişdi, Co?

Ana əlində vərəq bağa daxil olan Frenki görür.

F r e n k. Ket! Ket!

A n a. Frenk! Sən Corcu görmüsən?

F r e n k (*əllni uzadaraq*). Lidiya mənə dedi. Çox şadam... (*Həyəcan içində susur*). Üzr istəyirəm... (*Anaya*) Mənim sizə nəsə qeyri-adi bir xəbərim var. Ket, mən Larrinin qoroskopunu hazırlayıb qurtardım.

A n a. Sənin üçün bu, maraqlı olmalıdır. Corc, lap inanılmazdır, o, bu ulduzlardan elə baş çıxarı ki...

Kris evdən çıxır.

K r i s. Corc, Şarlotta telefonda səni gözləyir. Get, onunla danış.

A n a. O, Larrinin qoroskopunu yekunlaşdırıb.

K r i s. Frenk, sən münasib bir vaxt tapa bilmədin?

F r e n k. Ən dahi insanlar da ulduzlara inanıb.

K r i s. Boş şeylərlə anamın başını xarab eləmə!

F r e n k. Məgər yer üzündə bizdən də güclü qüvvələrin olduğuna inanmaq boş şeydir? Mən onun ulduzlarını yoxlayıb öyrənmişəm. Səninlə mübahisə eləmək həvəsində də deyiləm. Amma sizin qardaşınız sağ-salamat haradasa yaşayır.

A n a (*dərhal Krisə*). Niyə sən bunu mümkün hesab eləmirsən?

K r i s. Çünki bu dəlilikdir.

Frenk. Bir dəqiqə gözləyin. Qoyun bir sözümlü deyim. Kris, mən onun həyat yolunu müəyyənləşdirən ulduzlar barədə öyrəndim, burada mübahisə eləməli bir şey yoxdur. Sən məni dinlə. Sizə onun iyirmi beş noyabrda itkin düşməsi xəbərini veriblər. Amma iyirmi beş noyabr onun xoşbəxt günüdür. Sən gülə bilərsən. İnsanın öz xoşbəxt günündə ölməsi milyon-dabir ola bilər. Bu faktdır, Kris, bu faktdır!

A n a. Məgər bu mümkün deyil? Niyə sən bunu mümkün hesab eləmirsən, Kris?

C o r c (*Ennə*). Ket nə demək istədiyini anlamırsan? Axı o, elə indicə sənə “çux get” dedi. Nəyi gözləyirsən?

Küçədən avtomobil signalı eşidilir.

A n a (*Frenkə*). Çox sağ ol, əzizim. İndi də, nə olar, taksidən xahiş elə gözləsin, yaxşımı?

F r e n k (*xiyaban boyu qaçır*). Bu dəqiqə!

A n a (*qışqırır*). Sürücü, eşidirsiniz, onlar bu saat gəlirlər.

K r i s. Ana, onlar heç hara getməyəcəklər.

C o r c. Sən nəyi gözləyirsən? Eşitmədin Ket nə dedi? Dedi ki, o, bir dəfə də xəstələnəməyib...

A n a. Mən belə demədim! Eşidirsən, Kris?

Kris donuq nəzərlərlə Ketə baxır.

C o r c (*Ennə*). O, sənin atanı bizim təyyarəçiləri öldürməyə məcbur eləyib, özü də yataqda gizlənməmiş!

K r i s. Enni, denən ona. Ona denən.

A n a. Enni, əzizim, mən sənin şey-şüylərini yığmışam...

K r i s. Nə?

A n a. Mən Enninin çamadanını hazırlamışam. Ona ancaq çamadanı bağlamaq qalıb.

E n n. Mən heç nəyi bağlayan deyiləm. Məni bura Kris çağırıb, özü mənim getməyimi deməyincə burada qalacağam... (*Corca*) Özü mənim getməyimi deməyincə!

K r i s. Bəsdir! Get buradan, Corc!

A n a (*Krisə*). Əgər Corc bizim haqqımızda belə düşünürsə...

K r i s. Bəsdir! Qiyamət gününəcən sənə bu mövzuda danışmağı qadağan eləyirəm. Nə qədər ki mən buradayam, nə məhkəmə işi, nə də Larri haqqında bir kəlmə də! Sənsə, Corc, çıx get, eşidirsən?

C o r c. Onlara "yox" de, Enni. Nəhayət, kimsə onlara "yox" deməlidir axı...

E n n. Xahiş eləyirəm, əzizim, səndən xahiş eləyirəm... Ağlama, nə olar, ağlama...

Gedirlər.

K r i s (*anasına sarı dönür*). Bu, nə deməkdir? Niyə sən onun çamadanını yığdın? Necə cürət elədin?

A n a. Kris...

K r i s. Necə cürət elədin?

A n a. Burada ona yer yoxdur.

K r i s. Onda mənə də yer yoxdur.

A n a. O, Larrinin adaxlısıdır.

K r i s. Mən də Larrinin qardaşıyam. O ölüb, adaxlısıyla da mən evlənəcəyəm.

A n a. Heç vaxt! Heç vaxt!

K e l l e r. Sənə nə olub, havalanmısan?

A n a. Sən mumla. Sən susmalısan.

K e l l e r (*kəskin tərzdə*). Mən susmayacağam! Üç il yanımdır ki, sən havalı kimi gəzirsən, mən də gərək...

A n a (*onun sifətinə şillə vurur*). Mumla. Sən heç nə deyə bilməzsən. İndi söz mənimdir. O qayıdır, yoldadır. Biz hamımız onu gözləyirik.

K r i s. Ana, mənim əziz anam...

A n a. Gözləməliyik, gözləməliyik...

K r i s. Nə vaxtacan? Nə vaxtacan gözləməliyik?

A n a (*özündən çıxaraq*). Qayıdanacan. Nə qədər ki qayıtmayıb, bütün ömrümüz boyu.

K r i s (*hədələyici tərzdə*). Ana, yetər. Mən onunla evlənirəm.

A n a. Kris, mən ömrümdə bir dəfə də sənə “yox” deməmişəm. İndi “yox” deyirəm!

K r i s. Mən Ennlə evlənməsəm, sən Larridən heç vaxt ayrılmayacaqsan.

A n a. Mən heç vaxt ondan ayrılmayacağam, sən də heç vaxt ondan ayrılmayacaqsan!

K r i s. Mən onu çoxdan basdırmışam.

A n a (*dönərək, var gücüylə*). Onda öz atanı da basdır.

Pauza. Kris sarsılıb.

K e l l e r. O, dəli olub.

A n a (*hər ikisinə baxaraq, Krisə*). Onu da basdır. Sənin qardaşın ona görə sağdır ki, əgər ölübsə, atasının əliy-

lə ölüb. Sənin atanın, başa düşürsən? Ona görə də nə qədər ki sən sağsan, o da yaşayacaq. İndi məni başa düşdün? Tanrı atalara öz oğlanlarını öldürməyə izin vermir. Anladın? İndi anladın? (*Özünə nəzarəti itirərək evə qaçır.*)

Kris tərpənmir.

K e l l e r (*dili topuq çala-çala*). O, dəli olub.

K r i s (*pıçıltyla*). Deməli... sənin işindir?

K e l l e r (*yalvararaq*). Larri heç vaxt qıncı təyyarələrdə uçmayıb.

K r i s. Bəs başqaları?..

K e l l e r (*İsrarla*). O, dəli olub. (*Krisə tərəf bir addım atır.*)

K r i s (*yumşalmayaraq*). Ata... sənin işindir?

K e l l e r. O, heç vaxt P-40-da uçmayıb. Sənin nəyinə lazım?

K r i s (*hələ də soruşaraq və artıq təsdiqləyərək*). Deməli, başqalarının başına gələn sənin əlinlə olub.

K e l l e r (*onun bu dəhşətli təkidindən ehtiyatlanaraq*). Sənin nəyinə lazım? (*Ona yaxınlaşır. Krisin hədəqəsinə çıx-mış gözlərini görüb hirsli.*) Lənət şeytana, sən nə istəyir-sən?

K r i s (*çaşqınlıq içində astadan*). Necə... Sən bunu necə eləyə bildin?

K e l l e r (*yumruqlarını qaldıraraq*). Bunun axı sənə nə dəxli?

K r i s. Ata... ata, sən qatilsən...

K e l l e r. Qatil?!

K r i s. Onları sən öldürmüşsən.

K e l l e r. Məgər mən kimisə öldürə bilərəm?

K r i s. Onda nə baş verdiyini mənə izah elə. İzah elə, yoxsa özüm öz əllərimlə səni öldürəcəyəm!

K e l l e r (*onun hiddəti qarşısında dəhşətli görkəm alıb*). Lazım deyil, Kris, lazım deyil...

K r i s. Mən sənin nə elədiyini bilmək istəyirəm. Di de görüm, sən nə eləmişsən? Demək, sənin silindrlərin çatlayıbmiş. Onları necə eləmişsən?

K e l l e r. Əgər sən məni asmaq istəyirsənsə...
K r i s. Mən səni gözləyirəm! Səni gözləyirəm!

Keller bütün bu müddət ərzində Krislə öz arasında bir addımlıq məsafə saxlayır. Onların bu hərəkəti indi qaçdı-tutdu oyununu xatırladır.

K e l l e r. Sən hələ uşaqsan. Nə anlayırsan ki? Mən necə hərəkət eləməliydim? Mənim öz işim, zavodum var. Yüz iyirmi bir çatlaq detal bilirsən nə deməkdir? Bütün müəssisə alt-üst olur, deməli, sən işi düzgün qura bilmirsən deyə zay məhsul buraxırsan. Onda onlar zavodu bağlayıb sənənlə müqaviləni pozurlar. Lənət şeytana, niyə sən təslim olmalısən? Qırx ilini öz müəssisənə qurban elə, beşcə dəqiqənin içində də çölə atıl. Nədir, onlara imkan verməliydim ki, bu qırx ilin üstündən xətt çəksinlər? Mənim bütün ömrümün üstündən? (*Xinlityla*) Hə, mənim heç ağıma da gəlməzdiki, onlar bu silindrləri təyyarələrə yükləyəcəklər. Yaradanımıza and olsun, mən elə bilirdim onlar bu defekti yerdəcə görəəcəklər.

K r i s. Onda sən bu detalları niyə göndərirdin?

K e l l e r. Fikirləşirdim ki, onlar defekti aşkar eləyəncən mən təzədən müəssisədə işləri qaydasına salıb onlara lazım olduğumu sübut eləyəyəm. Onlar da bu xətanı mənə keçərlər. Amma həftələr bir-birini əvəzləsə də, onlardan səs-səmir gəlmirdi. Onda qərar aldım ki, özüm hər şeyi açıb deyim.

K r i s. Bəs niyə demədin?

K e l l e r. Artıq çox gec idi. İyirmi bir təyyarəçi həlak olmuşdu. Bütün qəzetlər çığır-bağır salmışdı. Çox gec idi. Onlar zavoda qandalla gəldilər. Mən nə eləyə bilərdim? (*Ağlaya-ağlaya Krisə yaxınlaşır.*) Kris... Kris, bunu mən sənə görə elədim. Bu, mənim yeganə şansım idi, sənə görə riskə getdim. Mənim altmış bir yaşım var. Bundan sonra bir də naxışımın gətirəcəyinə ümid eləyə bilərdimmi? Altmış bir yaşda belə şeylər olmur, eləmi?

K r i s. Sən bilirdinmi ki, detallar uçuş zamanı tab gətirməyəcək?!

K e l l e r. Mən bunu yaqın eləyə bilməzdim.

K r i s. Amma axı sən onlara demək istəmişən...

K e l l e r. Bu, o demək deyil ki...

K r i s. Demək, sən onların məhv olacağını bilirdin.

K e l l e r. Elə şey yoxdur.

K r i s. Onların məhv ola biləcəyi sənın aqlına gəlib.

K e l l e r. Mən qorxurdum, birdən...

K r i s. Sən qorxurdun ki, birdən! İlahi, özün saxla, sən necə adamsan? Sən bilirdin ki, bizim cavanların həyatı bu detallardan asılıdır.

K e l l e r. Sənə görə, sənın zavoduna görə!

K r i s (*hiddətdən boğularaq*). Mənə görə! Sən harada yaşayırsan? Sən haradan peyda olmusan? Mənə görə! Mən hər gün ölümün gözünün içinə baxırdım, sənə mənim əsgərlərimi öldürdün! Mənə görəmi? Sevinirdim ki, sən bizim ümumi qələbəmiz üçün əziyyət çəkirsən! Amma demə, hər şey tək mənə görəmiş! Sənın o müəssisən qoy cəhənnəm olsun. Doğrudanmı, sənın üçün bu dünyada o müəssisədən savayı heç nə yoxdur? Nədir, bütün dünya bir o müəssisədən ibarətdir? Sənın ürəyin nədəndir, dollar kağızlarından? Sən bununla nə demək istəyirsən? Mənə görə belə eləmişən? Məgər sənın vətənin yoxdur? Məgər sən insan deyilsən? Lənət şeytana, sən nəşən axı? Sən heç yırtıcı da deyilsən. O vəhşi heyvanlar da özləri kimilərini öldürmürlər. Sən nəşən axı? Mən sənınlə neyləyim? Sənın o mürdar hülqumundan dartıb dilini çıxarırmı? Mən nə eləyim? (*Ağlaya-ağlaya atasının çiyinə vurur. Hər zərbənin ardınca təkrarlayır.*) Nə?! Nə?! Nə?! (*Əlləriylə üzünü tutub səndirləyə-səndirləyə gedir.*) Mən nə eləyim, ilahi, nə eləyim?

K e l l e r. Kris... Kris...

Pərdə enir.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Gecə saat ikidir. Ana gözünü harasa, uzaqlara zilləyib, düşüncələrə qapılaraq dayanmadan yelləncək kresloda yırğalanır. Bu, yüngülcə sezilən, amma gərginliklə dolu bir yırğalanmadır. İkinci mərtəbədəki yataq otağında işıq yanır. Apaydın ay işığı bağı öz mavi işartısına bürüyüb. Sol tərəfdə Cim peyda olur. Əynində pəncək, başında şlyapa var. Ananı görüb yaxınlaşır.

C i m. Nəsə bir xəbər var?

A n a. Heç nə.

C i m (*yumşaq tərzdə*). Əzizim, bütün gecəni burada oturub qalmaq olmaz axı. Niyə gedib uzanmırsınız?

A n a. Krisi gözləyirəm. Cim, mənə görə narahat olmayın. Özümü lap əla hiss eləyirəm.

C i m. Amma axı saat, az qala, ikidir.

A n a. Nəsə yuxum yoxdur. (*Qısa pauza*) Sizi təcili xəstə yanına çağırmışdılar?

C i m (*yorğun-yorğun*). Pasiyentimin başı ağrıyırdı. O da elə bilmişdi ölür. (*Qısa pauza*) Mənim pasiyentlərimin yarısı başdan xarabdır. Bizim aramızda olan ruhi xəstələrin sayını heç kim bilmir. Tamam havalanmışlan deyirəm. Pul. Pul, pul, pul, pul. Əgər sözü elə hey təkrarlaya-təkrarlaya qalsan, mənasını tamam itirəcək.

Ana səssizcə gülür.

“Pul” sözünün, həqiqətən də, mənasını itirəcəyi günü görmək istəyərdim. O günəcən yaşaya biləcəyəmmi?

A n a (*başını bulayaraq*). Bu, heç vaxt olmayacaq. Siz lap uşaqsınız, Cim!

C i m (*ona baxır*). Ket. (*Pauza*) Nə olub?

A n a. Krisin Coyla dalaşdığını sizə dedim axı. Sonra da Kris maşına oturub getdi.

C i m. Nəyə görə dalaşdılar?

A n a. Elə-belə. Co uşaq kimi... ağlayırdı.

C i m. Onlar Ennə görə dalaşdılar?

A n a (*yüngülcə təəddüdlə*). Yox, Ennə görə yox,

təsəvvür eləyirsiniz? *(Yuxarıdakı işıq yanan otağı göstərir.)*
Kris gedəndən Enn otaqdan çıxmır. Bütün gecəni yuxarıda tək-tənha qalıb.

C i m *(pəncərəyə, sonra ona baxır)*. Co necə eləyəcək?
Ona deyəcək?

A n a *(yırğalanmağını saxlayır)*. Nəyi?

C i m. Qorxmayın, Ket. Mən hər şeyi bilirəm.
Həmişə də bilmişəm.

A n a. Haradan?

C i m. Çoxdan güman eləmişdim.

A n a. Mənə həmişə elə gəlib ki, ürəyinin bir guşə-sində Kris də... belə güman eləyir. Bunun ona belə ağır zərbə olacağını ağılıma da gətirməzdim.

C i m *(qalxaraq)*. Siz öz oğlunuzu tanımırsınız. Kris bunu bilə-bilə yaşaya bilməzdi. Yalan qoşmaq üçün xüsusi istedad lazımdır... Sizde bu istedad var, elə məndə də. Amma onda yoxdur.

A n a. Deyirsiniz ki, o qayıtmayacaq?

C i m. Yox, qayıdacaq. Hamı qayıdır, Ket. Bizim xırda ailə qiyamları həmişə əliboş qalır. Güzəştə həmişə yer var. Frenk də özünə görə haqlıdır. Hər bir insanın öz ulduzu var. Onun vicdanının ulduzu. İnsan bütün ömrü boyu onu axtarır, amma elə ki söndü, bir də heç vaxt yanmayacaq. Yox, o çox da uzağa getməyib. Yəqin, ulduzunun necə söndüyünə tamaşa etmək üçün ona təklif lazım olub.

A n a. Bircə qayıdıb gəlsəydi.

C i m. Mən istərdim o qayıtmasın, Ket. Bir neçə il əvvəl mən buradan baş götürüb Yeni Orleana yollandım. İki ay tək-cə banan yeyib təbabəti öyrəndim. Bu necə də gözəl idi. Sonra Syu ağlaya-ağlaya yanıma gəldi. Mən də evə qayıtmalı oldum. İndi mən yenə əvvəlki kimi günümü zülmət qaranlıqda keçirirəm. Daha çətin bir də özümü tapa biləm. Nə vaxtsa kim olmaq istədiyimi də hətta hərdən yadıma sala bilmirəm. Amma... mən yaxşı ərəm. Kris də yaxşı oğuldur. O qayıdacaq.

Keller əynində xalat və ayağında gecə ayaqqabısı artırmaya çıxır. Xiyabanla addımlayır.

C i m (*ona yaxınlaşır*). Nəsə mənə elə gəlir ki, o parkdadır. Gedim bir onu axtarım. Onu yatağa salın, Co. Burada oturub qalmaq ona ziyandır. (*Yolla gedir.*)

K e l l e r (*ona yaxın gələrək*). Onun burada nə işi var?

A n a. Onun dostu evdə deyil.

K e l l e r (*xırıltıyla*). Onun bizim işlərimizə qarışması mənim xoşuma gəlmir.

A n a. İndi daha bu haqda danışmaq gecdir. O, hər şeyi bilir.

K e l l e r (*həyəcanla*). Haradan?

A n a. O lap çoxdan belə güman eləyirmiş.

K e l l e r. Bu nəsə mənim xoşuma gəlmir.

A n a (*hədələyici gülüslə*). Yaxşı görək! Bu məsələdə hay-küylə heç nə alınmaz, Co. Yaxşısı budur, gözdə-qulaqda olasan. Hələ dünyanın axın deyil.

K e l l e r (*yuxarıdakı işığı gələn pəncərəni göstərir*). O, orada nə eləyir? Niyə çölə çıxmır?

A n a. Nə elədiyini bilmirəm. Otur, bəsdir qurdu-landın. Sən yaşamaq istəyirsən? Onda yaxşısı budur, bundan sonra nə eləyəcəyin barədə düşün.

K e l l e r. Enn hələ heç nə bilmir, hə?

A n a. O, Krisin buradan necə baş götürüb qaçdığını gördü, hər şey iki vur iki qədər sadədir. Enn saymağı bacarır.

K e l l e r. Bəlkə, gedib bir onunla danışım?

A n a. Məndən heç nə soruşma, Co.

K e l l e r (*coşaraq*). Bəs kimdən soruşum?! Amma mən elə düşünürəm ki, Enn nəsə bir tədbir görəcək.

Ana susur.

Mən səndən soruşuram! Nədir, mən sənə yad adamam? Elə bilirdim mənim ailəm var. Mənim ailəm hara qeyb oldu?

A n a. Sənin ailən yenə var. Amma mənim taqətim daha yoxdur.

K e l l e r. Taqətin yoxdurl Dərd gələndə taqətin qaçıb yox olur?!

A n a. Co, sən yenə köhnə havanı çalırsan. Elə dərd-azann gəlməyinə bəndсэн. Elə bilirsən mənə qışqırsan, bütün işlər qaydasına düşəcək...

K e l l e r. Bəs mən nə eləyim? De görüm, mən nə eləməliyəm? Danış mənimlə!

A n a. Co... əgər o qayıtsa...

K e l l e r. O qayıdacaq! Niyə sən "əgər" deyirsən? O qayıdacaq. Amma bu vaxt mən nə eləyim?

A n a. Sən Krislə yanaşı oturub... hər şeyi ona izah elə. Ki, bəs bu əməlinin dəhşətini özün də anlamısan. (Onun baxışlarından yayınaraq) Əgər o, sənin də hər şeyi anladığına inansa...

K e l l e r. Nə xeyri var?

A n a (bir qədər qorxa-qorxa). De ki, elədiklərinə görə cavab verməyə hazırsan.

K e l l e r (astadan). Nəyi nəzərdə tutursan?

A n a. Ona de ki... sən türmədə yatmağa razısan.

Pauza.

K e l l e r (hiddətlə). Öz ayağımla türməyə gedim?..

A n a (dəhşətlə). Sən ora getməli olmayacaqsan. O, səni türməyə getməyə məcbur eləməyəcək. Amma əgər sən belə desən... əgər o, sənin bu addımı atmağa hazır olduğunu bilsə, bəlkə də, bağışladı.

K e l l e r. Məni bağışladı?! Nəyə görə?!

A n a. Co, sən nə dediyimi yaxşı başa düşürsən.

K e l l e r. Mən səni başa düşürəm! Sən pul istəyirdin. Mən də sənə pul gətirirdim. Məgər belə deyil? O, məni nəyə görə bağışlamalıdır? Sən axı pullu olmaq istəyirdin, eləmi?

A n a. Mən belə pulları istəmirdim.

K e l l e r. Elə düşünürsən ki, mən məhz belə pullar istəyirdim? Sənin nə istədiyini kimin nəyinə lazım? Mən sizin hər ikinizi pozdum. Özüm necə olmuşdumsa, gərək onu da işləmək üçün əllərə verəydim ki, özü

öz çörəyini çıxarmağa məcbur olsun. Onda Amerika-da pulun daşdan çıxdığını bilərdi. Sən bir işə bax, o, məni bağışlamalıdır. Özüm günümə iyirmi beş sentlə də dolana bilərdim, amma kürəyimdə ailəmin yükü...

A n a. Co, Co... Sən ailən üçün belə eləmişən, amma bu, heç nəyi dəyişmir.

K e l l e r. Necə yəni heç nəyi dəyişmir?

A n a. Kris üçün ailədən də vacib şeylər var!

K e l l e r. Yer üzündə ailədən vacib heç nə yoxdur, ola da bilməz.

A n a. Onun üçün var.

K r i s. Mən ona hər şeyi bağışlaya bilərəm. Çünki o, mənim oğlumdur. Çünki mən onun atası, o, mənim oğlumdur.

A n a. Co, sənə deyirəm...

K e l l e r. Ailədən vacib heç nə yoxdur, ola da bilməz. Sən gərək bunu ona deyəsən! Aydındır? Mən onun atası, o, mənim oğlumdur. Gülləni alınma çaxaram ki, bundan vacib nəşə yoxdur.

A n a. Bəsdır!

K e l l e r. Ona nə deməli olduğunu özün bilirən. *(Pauza. Ondən kənarlaşıb dayanır.)* Amma o, mənim üzümə ağ olmaz... O, belə eləməz... Eləmi?

A n a. O, səni sevirdi, Co, amma sən onun ürəyini qırdın.

K e l l e r. Məndən imtina eləməz...

A n a. Elə bilirəm ki, biz onu yaxşı tanımırıq. Deyirlər ki, müharibədə o, yaman əzazilmiş. Amma burada siçandan da qorxurdu. Mən onu tanımıram. Əlindən nə desən gələr.

K e l l e r. Lənət olsun! Larri sağ olsaydı, belə eləməzdi. Larrinin həyatdan başı çıxırdı. O, məni eşidir-di. Onun gözündə dünya bizim hasara qədər idi. Amma bu birisi heç nəyə şükürlü deyil. O, pulun nə olduğunu anlamır. Çünki pul üçün əziyyət çəkməyib. Larri... Bax o, əsl oğul idi. Biz o cür oğulu itirdik. Larri! Larri! *(Özünü yanındakı stulun üstünə yıxır.)* Denən, mən nə eləməliyəm?

A n a. Co, Co, səndən xahiş eləyirəm... hər şey yaxşı olacaq...

K e l l e r (*ümitsiz halda*). Ket, mən axı bunu sənə görə, sizin ikinizə görə... Axı siz mənim üçün hər şey idiniz... bütün dünyada...

A n a. Bilirəm. Mən bilirəm.

Enn evdən çıxıb gəlir. Onlar gözləyirlər ki, birinci o özü danışsın.

E n n. Siz niyə uzanmırsınız? O qayıdıb gələndə mən sizə xəbər eləyərəm.

K e l l e r. Sən şam eləmişən? (*Anaya*) Niyə sən ona yeməyə bir şey verməmişən?

A n a. Əlbəttə, indi...

E n n. Lazım deyil, Ket, mən heç nə istəmirəm. (*Pauza*) Sizə bir sözüm var. (*Evə sarı gedib dayanır.*) Mən Coya qarşı heç nə eləməyəcəyəm.

A n a. Sən çox yaxşı qızsan. (*Kellerə*) Gördün? O...

E n n. Mən Coya qarşı heç nə eləməyəcəyəm, amma siz... siz gərək mənə kömək eləyəsiniz. (*Anaya*) Siz Krisi özünü günahkar hiss eləməyə vadar etdiniz. Mənə görə. İstəsəniz də, istəməsəniz də, siz onun mənə olan hissələrini soyutdunuz. İndi ona deyiniz ki, Larri ölüb, siz də bunu bilirsiniz. Mən buradan tək getməyəcəyəm. Mən onsuz yaşaya bilmərəm. Mən istəyirəm ki, siz onu azad eləyəsiniz. Söz verirəm, onda hər şey bitəcək, biz çıxıb gedəcəyik.

K e l l e r (*anaya*). Sən ona deyəcəksən... Sən bunu ona deyəcəksən.

E n n. Özü də elə deyiniz ki, sizə inansın.

A n a. Mənim əzizim! Əgər Larri ölsəydi, mənim bunu Krisə inandırmağıma da ehtiyac olmazdı... Onun sənənin yanına gələcəyi elə həmin gecə ürəyi büzüşüb qurquru olacaq. Axı o da, elə sən də bilirsiniz ki, Larri sağdır. Öldüyü günün son dəqiqəsinə qədər o, öz qardaşını gözləyəcək! Yox, əzizim! Sən səhər tezdən gedəcəksən. Səni tək-tənha bir ömür gözləyir. (*Evə sarı gedir.*)

E n n. Ket, Larri ölüb.

A n a. Mənə belə söz demə.

E n n. O ölüb. Mən bunu bilirəm. O, iyirmi beş noyabrda Çin sahillərində həlak olub. Təyyarəsinə heç nə olmayıb, özü ölüb. Mən bilirəm.

A n a. Necə... o, necə ölüb? Sən yalan deyirsən. Əgər bilirsənsə, de görüm, o, necə ölüb?

E n n. Mən onu sevirdim. Siz də bilirsiniz, mən onu sevirdim. Əgər onun öldüyünə əmin olmasaydım, heç kəsə gözümlün ucuyla da baxmazdım. Bu, sizə bəs eləyər?

A n a (*ona yaxınlaşaraq*). Mənə nə bəs eləyər? Sənin sözün nədir? (*Ennin əllərindən tutur.*)

E n n. Əllərimi buraxın, ağrıdır...

A n a. Sənin sözün nədir? (*Ennə baxır, sonra Coya yaxınlaşır.*)

E n n. Co, xahiş eləyirəm, evə gedin...

K e l l e r. Niyə?..

E n n. Sizdən xahiş eləyirəm. Gedin.

K e l l e r. O qayıdanda mənə xəbər eləyin. (*Evə daxil olur.*)

A n a (*Ennin cibindən məktub çıxardığını görür*). Bu nədir?

E n n. Əyləşin...

Ana stula sanı getsə də, oturmur.

Amma yadda saxlayın ki, bura gələndə mənim Co barədə heç bir şübhəm yox idi... Məndə ona, yaxud sizə qarşı heç bir şey yox idi. Mən bura ələ getmək üçün gəlmişdim. Ümid eləyirdim... Mən bu məktubu sizə ağrı vermək üçün gətirməmişdim. Qərara almışdım ki, yalnız ən bəd ayaqda bunu sizə göstərim... Əgər sizi Larrinin ölümünə inandıрмаğa başqa bir şey tapa bilməsəm...

A n a. Bu nədir? (*Məktubu Ennin əlindən alır.*)

E n n. Larri bu məktubu mənə yazan gün...

Ana məktubu açıb oxumağa başlayır.

Mən sizi ağrıtmıq istəmirdim, Ket. Özünüz məni buna vadar etdiniz. Bunu unutmayın... Unutmayın...

Ana oxuyur.

Mən bütün bu illər boyu necə də tənhaydım, Ket... Mən daha tək qala bilmirəm.

Məktubu oxuyan vaxt ananın sinəsindən uzun, asta inilti səsi gəlir.

Bu məktubu sizə göstərməyə özünüz məni vadar etdiniz. Siz mənə inanmadınız. Mən neçə dəfə sizə dedim! Niyə siz mənə inanmadınız?

A n a. Ah, İlahi...

E n n. (*qorxu və canıyananlıqla*). Ket, lazım deyil, lazım deyil...

A n a. İlahi, ilahi...

E n n. Ket, məni bağışlayın... Bağışlayın...

Kris xiyabanla gəlir. O, tamam heysizdir.

K r i s. Burada nə məsələdir?..

E n n. Sən haradaydın?.. Tamam suyun içindəsən.

Ana tərpənir.

Sən haradaydın?

K r i s. Mən elə bilirdim ki, sən çıxıb getmişən.

E n n. Hara gedim? Getməyə yerim yoxdur.

K r i s. (*anaya*). Ata hanı?

E n n. O, öz yerindədir. Getdi uzansın.

K r i s. İkiniz də oturun. Mən sizə nə lazımdırsa... hamısını deyəcəyəm.

A n a. Mən maşının necə gəldiyini eşitmədim.

K r i s. Mən onu qarajda qoydum.

A n a. Cim səni axtarmağa getdi.

K r i s. Ana... mən gedirəm. Elə düşünürəm ki, Klivlenddə özümə şərait yarada biləcəyəm. Başa düşürsən, mən həmişəlik gedirəm. (Ennə) Sənin nə fikirləşdiyini bilirəm, Enni... Mən olanı deyirəm! Mən, doğrudan da, qorxağın birisiyəm. Burada məni qorxaq elədilər. Bax bu evdə atamdan şübhələnsəm də, susurdum. Amma indi bildiklərimi mən o vaxt, müharibədən qayıdanda bilsəydim, o, çoxdan prokurorun qarşısında oturmuşdu. Onu ora özüm aparardım. Amma indi... təkcə ağlaya bilərəm.

A n a. Sən nə danışırsan? Sən nə eləyə bilərdin?

K r i s. Onu türməyə göndərərdim. Mən bu sözləri hər ikinizə deyirəm. Hələ də adam olsaydım, onu türməyə basardım. Amma indi mən də hamı kimiyəm. Mən başı yerində olan adamam. Siz məni belə elədiniz.

A n a. İnsanın başı gərək yerində olsun.

K r i s. Damdakı pişiklərin də başı yerindədir. Biz döyüşən vaxt künc-bucaqda gizlənən əclafların da başı yerindədir! Yalnız öldürülənlərin başı yerində olmur! Mənim indi başım yerindədir və mən bu başa tüpürürəm. Mən elə indi buradan baş götürüb gedirəm!

E n n. Mən səninlə gəlirəm...

K r i s. Yox, Enn. Bu, mümkün deyil.

E n n. Mən Coya görə... səndən heç nə soruşmayacağam. And içirəm, mən səndən heç vaxt heç nə soruşmayacağam.

K r i s. Yox, soruşacaqsan. Ürəyinin bir guşəsində həmişə soruşacaqsan.

E n n. Onda necə etməlisənsə, elə də elə!

K r i s. Nə? Nə eləmək olar? Mən bütün gecəni ondan necə qisas almağın yollarını axtarmışam...

E n n. Sən o yolu tapa bilərsən.

K r i s. Bunun nəyi qisasdır? Məgər onu türməyə basdırsam, ölənlər diriləcək? Onda bunun nəyi qisas oldu? Cəbhədə biz özünü it kimi aparan hər kəsi it kimi də gəbərdirdik. Hər kəsin qorumalı olduğu şərəf deyilən şey yalnız cəbhədəydi. Bəs burada? Qudurmuş itlər ölkəsi! Burada hamı bir-birinə nifrət eləyir,

bir-birinin ətini yeyir. Buranın qanunu belədir. Bizi yaşadan yeganə qanun... Neynək, bir neçə adam ölüb, böyük iş deyil ki! Dünya belə dünyadır... Mən bütün düzlükləri yalnız atamın üstündə bərqərar etməliyəm? Tək onun?! Bu, vəhşilikdir, yırtıcılıqdır!

E n n (*anaya*). Siz niyə susursunuz? Siz ki onun nə etməli olduğunu bilirsiniz! Deyin ona!

A n a. Qoy çıxıb getsin.

E n n. Mən onu buraxmayacağam. Siz, siz ona deyəcəksiniz.

A n a. Enn!

E n n. Onda özüm deyəcəyəm!

Keller evdən çıxır. Kriş atasını görüb kənara çəkilir.

K e l l e r. Sənə nə olub? Mən səninlə danışmaq istəyirəm.

K r i s. Mənim sənə deməyə sözüm yoxdur...

K e l l e r (*onun əlindən tutur*). Mən səninlə danışmaq istəyirəm!

K r i s (*hiddətlə əlini dartıb çəkərək*). Belə eləmə, ata. Sənə pis olar. Bizim bir-birimizə deməyə sözümüz yoxdur. Ona görə də qısa elə.

Keller. Axı nə məsələdir? Amma filosofluq eləmə. De görüm, nə məsələdir? Sənin pulun həddən artıq çoxdur? Səni narahat eləyən budur?

K r i s (*müəyyən qədər sarkazmla*). Bəli, bu, məni narahat eləyir.

K e l l e r. Düyün haradadır? Əgər nəsə səni narahat eləyirsə, ya barışmalısən, ya da o mane olan şeydən azad olmalısən. Əgər sən pula öyrəşə bilmirsənsə, at getsin. Axırncı sentə qədər götürüb payla, ya da zibilliyə tulla. Onda hər şey qaydasına düşər. Zibilliyə! Elə bilirsən, mən zarafat eləyirəm? Əgər onlar çirkli pullardır, yandır. Bu, mənim yox, sənin pullarıdır. Mən ölmüş bir insanam. Mən qoca, ölmüş bir insanam. Mənim heç nəyim yoxdur. Amma bu cür susub dayanma, nə istədiyini de!

K r i s. Məsələ mənim nə istəməyimdə deyil. Sən nə istəyirsən?

K e l l e r. Mən nə istəyirəm? Həbsxana istəyirəm, eləmi?

Kris susur.

Sən bunu istəyirsən? Əgər istədiyini budursa, denən! Mənim yerim türmədir?! Denən! *(Qısa pauza)* Nə məsələdir, niyə dillənmirsən? *(Hiddətlə)* Sən həmişə hər şeyi mənə demisən, bunu da de! *(Qısa pauza)* İstəyirsənmi susmağının səbəbini sənə izah eləyim? Sən bilirsən ki, ora mənim yerim deyil. Sən bilirsən! *(Krisin böyür-başına fırlana-fırlana, nəfəsi kəsilə-kəsilə, son ümidlə, ehtirasla)* Əgər mənim pullarım çirklidirsə, onda bütün Amerikada bir sent də təmiz pul yoxdur. Bu müharibə üçün kim havayı işləyib? Əgər Amerikada müharibə üçün bir nəfər havayı işləyən olsaydı, mən də havayı işləyərdim. Məgər kimsə cəbhəyə qabaqcadan pulunu almamış, heç olmasa, bir mərmə, heç olmasa, bir yük maşını göndəribmi? Onlar təmiz pullardır? Xeyr, Amerikada təmiz pul yoxdur. Hərb və sülh dollarlar və sentlər, gümüşlər və qızillər deməkdir. Burada təmiz nə ola bilər? Tək mənim yox, lənətə gəlmiş Amerikanın tən yarısinin yeri türmədir. Bax sənə susmağının səbəbi də budur.

K r i s. Bəli, mən buna görə susuram.

K e l l e r. Onda... mənim günahım nədir?

K r i s. Mən bilirəm, sən heç də başqalarından pis deyilsən, amma axı sənə başqalarından yaxşı bilirdim... Sənin kim olduğunu mən anlamamışam. Mən səni çox istəyirdim. *(Göz yaşlarını saxlayaraq.)* İndi sənə baxa bilmirəm... özümə də... *(Cəld dönüb artırmaya tərəf gedir.)*

Enn tez anaya yaxınlaşıb məktubu onun əlindən alaraq Krisin arxasınca atılır.

A n a *(məktubu Enndən almaq üçün irəliləyir).* Mənə ver!
Enn. Kris bunu oxumalıdır! *(Əlindən çıxaraq məktubu*

Krisin əlinə dürtür.) Bu, Larrinin məktubudur. Bu məktubu mənə öldüyü gün yazıb.

K e l l e r. Larrinin?

Ana. Onu mənə ver! *(Krisin əlindən yapışır.)* Co... get... *(Krisə baxa-baxa Kelleri ümitsiz halda itələyir.)* Küçəyə çıx, Co!

Keller müqavimət göstərir.

Lazım deyil, Kris... *(yalvararaq)* Ona demə!

K r i s *(dəhşətli dərəcədə təmkinlə atasına).* Üç il yanmıdır... söz-söhbətlər... söz-söhbətlər... İndi nə etməli olduğunu mənə deyəcəksən... Eşit gör Larri necə ölüb... İndi sənin yerinin hara olduğunu mənə deyərsən.

K e l l e r *(geri çəkilərək).* Dünya müqəddəslər üçün deyil, Kris.

K r i s. Mən bu lənətə gəlmiş dünya haqqında hər şeyi bilirəm. Onun bütün murdarlıqlarını. İndi sən mənə qulaq as, de ki, insan necə olmalıdır. *(Oxuyur.)* "Mənim əziz Ennim!.." Sən eşidirsən? O, bunu öldüyü gün yazıb. Qulaq as! Özü də ağlayıb-eləmə! "Mənim əzizi Ennim! Nələr çəkdiyimi təsvir eləmək gücündə deyiləm, amma bunu sənə yazmalıyam. Dünən təyyarə şatlardan qəzetləri gətirmişdi. Mən orada öz atamla sənin atan haqqında olan yazını oxudum. Yazılmışdı ki, onları mühakimə eləyirlər. İndi mən adamların gözünə necə baxım?.. Mən daha yaşaya bilmirəm. Dünən gecə iyirmi dəqiqə bazanın üstündə dövrə vurdum. Yerə enməyə özümü zorla məcbur etdim. Atamın belə eləməyə necə ürəyi gəlib? Hər gün bizim hissədə üç-dörd uşaq ölür, onlarsa orada oturub "pul qazırlar". İnsanların gözünə necə baxacağam? Bilmirəm!.. Bir neçə dəqiqədən sonraya uçuş tapşırığı almışam. Çox güman ki, sizlərə mənim itkin düşməyim xəbərini verəcəklər. Onda bil ki, daha məni gözləmək lazım deyil. Enn, əgər atam burada olsaydı, onu öz əllərimlə öldürərdim".

Keller məktubu Krisin əlindən dartıb ürəyində oxuyur. Pauza.

K r i s. İndi özünə bəraət qazan ki, Amerika sənin kimilərlə doludur. Larrinin sözləri sənə çatdı?

K e l l e r (*gözlərini boşluğa zilləyərək zorla eşidilən səslə*). Elə bilirəm ki, çatdı. Maşını işə sal. Gedim pencəyimi geyinim. (*Dönəndə az qalır yıxılısın.*)

A n a (*saxlamaq istəyir*). Sən hara, Co?.. Sən get yat.

K e l l e r. Mən belə qala bilmərəm. Qoy gedim, özümə gəlim.

A n a. Səfeh, axı Larri də sənin oğlundur. O, heç vaxt səni məcbur eləməzdi ki...

K e l l e r (*məktuba baxaraq*). Görürsən, o, məcbur eləyərdi. Hə, düzdür, o, mənim oğlum idi. Amma onun gözündə onlar hamısı mənim oğlum idi. Əslində, elə, doğrudan da, belədir... Əslində, onlar hamısı mənim oğlum idi, bizim o cavanların hamısı.

A n a (*qətiyyətlə Krisə*). Sən onu özünlə aparmayacaqsan, eşitdin?

K r i s. Yox, aparacağam!

A n a. Sən ona "qal" desən, qalacaq. Get, ona de!

K r i s. İndi onu heç kim saxlaya bilməz.

A n a. Sən, sən onu buraxmayacaqsan. O, türməyə tab gətirə bilərmə? Onda, yaxşısı budur, onu öz əllərinlə öldür.

K r i s (*məktubu ona uzadaraq*). Sən Larrinin məktubunu oxumusan?

A n a (*Larri və məktub barədə*). Müharibə qurtarıb. Məgər sən eşitməmişən, müharibə qurtarıb!

K r i s. Bəyəm Larri suya düşüb heç bir izi qalmayan daş-zaddır? O, həlak olub. Siz istəyirsiniz ki, bu ölümü nahaqqa yozasınız? Gərək biryolluq anlayasınız ki, bu hasarlar bütün dünyanı gizləyə bilməz, onların arxasında bütöv bir kainat var. Biz də, adi insanlar da bu kainata görə cavabdehik. Əgər belə deyilsə, onda siz öz oğlunuzu düz eləyib öldürmüşünüz. Çünki o, bu amal uğrunda ölüb!

Evdən güllə səsi gəlir. Hamı bir anlıq donub-qalır.

K r i s (*Ennə tərəf gələrək*). Cimin dalınca get. (*Evə daxil olur.*)

Enn küçəyə qaçır.

A n a (*astadan iniltiyə*). Co... Co... Co... Co... Co...

Kris evdən çıxır.

K r i s. Ana... Mən istəmirdim...

A n a. Sus...

K r i s (*onu qucaqlayaraq*). Mən istəmirdim ki, o...

A n a. Sus! Sus!.. Lazım deyil, lazım deyil, əzizim.
Burada sənlik heç nə yoxdur. Unut. Yaşa.

Kris ona nəşə demək istəyir.

Sus! (*Ehmalca onun əllərindən çıxıb evə tərəf gedir.*)

Sus! (*Hönkürtüylə pilləkənlə qalxır.*)

Pərdə enir.

KOMMİVOYAJÖRÜN ÖLÜMÜ

(ikipərdəli şəxsi söhbətlər
və rekviyem)

KOMMİVOYAJÖRÜN ÖLÜMÜ

(İkipərdəli şəxsi söhbətlər və rekviyem)

İŞTİRAKÇILAR:

Villi Lomen
Linda – Villi Lomenin arvadı
Bif – Villi Lomenin oğlu
Heppi – Villi Lomenin oğlu
Ben – Villi Lomenin qardaşı
Çarli – Villi Lomenin qonşusu
Bernard – Çarlinin oğlu
Cenni – Çarlinin katibəsi
Hovard Vaqner – şirkət sahibi
Stenli – ofisiant
İkinci ofisiant
Miss Forsayt
Letta – miss Forsaytın rəfiqəsi
Qadın

Hadisələr bizim günlərimizdə Villi Lomenin evində və həyə-tində, həmçinin onun təşrif buyurduğu Boston və Nyu-Yorkun müxtəlif yerlərində vaxt olur.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Fleytada çalınan melodiya səslənir. Çox ürəyəyatımlı, həzin bir mahnıdır. Otdan, yarpaqdan, göyün ənginliklərindən bəhs edir. Pərdə qabır.

Qarşımızda görünən kommivoyajörün evidir. Bu evin arxa-sında binaların ayrı-üyrü siluetləri ucalır. Ev və səhnə göy üzünün mavi işığına qərç olur və ətrafda olan vahiməli narıncı rəng, san-ki, istiyə düşmüş kimi əriyir. Səhnə işıqlanır və biz bu xudmani, üzdən aciz təsir bağışlayan evin başı üzərindən boylanan nəhəng binaların ağır baxışlarını görürük. Bu mənzərədə hər şey yuxunu

xatırladır, amma gerçək həyatı xatırladan yuxunu. Səhnənin ortasındakı mətbəx isə əsl mətbəxi xatırladır. Bu təəssüratı yaradan mətbəx stolu, üç stul və soyuducudur. Bunlardan başqa heç nə gözə dəymir. Mətbəxin arxa divanında pərdəylə örtülmüş qapı qonaq otağına açılır. Mətbəxin sağ tərəfində, azca hündürdə yataq otağıdır. Burada dəmir çarpayı və stul var. Çarpayının üstündəki rəfə gümüş kubok qoyulub. Pəncərədən evin ön tərəfi görünür.

Mətbəxin arxasında altı yarım fut hündürükdə olan aynabənddə oğlanların yataq otağıdır ki, hazırda bura, demək olar ki, işıq düşmür. Tavanın altındakı pəncərə və iki çarpayı qaranlıqda gücdə görünür. (Bu yataq otağı bizim hələlik görmədiyimiz qonaq otağının üstündədir.) Mətbəxin sol tərəfindən bura dolama pilləkən qalxır.

Bütün dekorasiyalar ya bütünlükdə, ya da qismən şərtidir. Damlanın, sadəcə, cizgiləri qeyd olunub. Onların altında və üzərində, sanki, adamı daş evlərin düz onun üstünə gəldiyinin vahiməsi basır. Evin qarşısında, rampa arxasında, aşağı orkestrə düşən tərəfdə böyük səhnə görünür. Bura Lomenin həyatidir. Villinin xatırladığı və şəhərdəki bütün əhvalatlar məhz burada vaqə olacaq; hadisələr indiki zamana aid olanda aktyorlar divar arakəsmələri vasitəsilə qoyulmuş rəmzi sərhədlərə riayət edərək evə yalnız sol tərəfdəki qapıdan daxil olacaqlar. Amma keçmişdən bəhs edən səhnələrdə bütün məhdudiyətlər pozulacaq və iştirakçılar böyük səhnənin divanını “yanb” keçəcəklər.

Solda kommivoyajör Villi Lomen görünür. Onun əlində içi satlıq mal nümunələriylə dolu iki iri çamadan var. Fleyta çalmağında davam eləyir. O, bu səsi eşitsə də, əhəmiyyət vermir. Yaşı altmışı ötmüş Villi sadə geyimdədir. Səhnəni keçib evinə tərəf getdiyi anda belə onun yorğunluğu hiss olunur. Qapını açıb mətbəxə daxil olur və yükünü yerə qoyub yüngülləşir. Sonra əllərini bir-birinə sürtüb, sanki, yorğunluğunu çıxarır. Deyəsən, nəsa deyir: ya köks ötürür, ya da, ola bilsin, Tannya müraciətlə “İlahi, İlahi” çağırır. Qapını bağlayıb çamadanları qonaq otağına daşıyır. Yataq otağının sağ tərəfində uzanan arvadı Linda artıq oyanıb. O, yataqdan qalxır, səs gələn tərəfə diqqət verib xalatını geyinir. Təbiətən mülayim insan olan Linda, Villinin hərəkətlərinə qarşı özündə dəmir təmkin tərbiyə eləyib. Axı o, Villini yalnız sevməklə kifayətlənmir, həm də onunla fəxr edir. Villinin ipə-sapa yatmaması, çılğınlığı, ölçüsüz arzuları, qeyri-iradi amansızlığı Lindaya, sadəcə, onun hədd tanımayan ehtiraslarının təzahürü kimi görünür. Linda bu ehtirası heç vaxt özündə hiss edə, sınaqdan keçirə bilməzdi.

L i n d a (*Villinin addım səslərini eşidib narahatlıqla onu çağırır*). Villi!

Villi yataq otağına daxil olur.

V i l l i. Hər şey qaydasındadır. Mən qayıtdım.
L i n d a. Niyə? Nə baş verib?

Qısa sükut.

L i n d a. Nəsə olubmu, Villi?

V i l l i. Yox, heç nə olmayıb.

L i n d a. Nədir, maşını vurmusan?

V i l l i (*yüngül əsəbiliklə*). Sənə dedim ki, heç nə olmayıb! Nədir, qulağın eşitmir?

L i n d a. Özünü pis hiss eləyirsən?

V i l l i. İt kimi yorulmuşam. (*Sanki, qaxaca dönmüş halda çarpayının bir qırağında əyləşir.*)

Fleyta susur.

V i l l i. Bacarmadım. Başa düşürsənmi, heç cür bacarmadım, vəssalam.

L i n d a (*həddən ziyadə mülayimliklə*). Bütün günü harada olmusan? Adam sənə baxanda qorxur.

V i l l i. Demək olar ki, birbaş düz Yonkersəcən yol gəlmişəm. Dayandım ki, bir fincan qəhvə içim. Bəlkə də, o qəhvə işləri korladı.

L i n d a. Nədən axı?

V i l l i (*dilxor halda*). Qəflətən gördüm ki, maşını idarə eləyə bilmirəm. Maşın yanpörtü gedirdi, anlayırsan?

L i n d a (*ona ürəyi yanaraq*). Yəqin, yenə sükana nəsə olub. Məncə, Anjelonun bu “stadbekker”lərdən qəti başı çıxır.

V i l l i. Yox, mən özüm, mən özüm. Qəflətən mənə çatdı ki, artıq neçə dəqiqədir özümün də xəbərim olmadan saatda yüzlə gedirəm. Heç cür özümlə bacarmıram, özümü toplaya bilmirəm.

L i n d a. Məsələ eynəkdədir. Özünə təzə eynək almaq həmişə yadından çıxır.

V i l l i. Gözlərim qaydasındadır. Geriyə saatda iyirmi beşlə sürdüm. Yonkersdən bura, təxminən, dörd saata gəlmişəm.

L i n d a (*itaətlə*). Sən dincəlməlisən, Villi. Artıq belə davam eləyə bilməz.

V i l l i. Mən ki Floridadan elə indicə qayıtmışam!

L i n d a. Beyninə axı dinclik vermirsən! Elə hey fikir, fikir, fikir içindəsən. Hər şeyin kökü də elə başdadır.

V i l l i. Sabah yenə gedəcəyəm. Bəlkə, səhər özümü yaxşı hiss elədim.

Linda onun yaniboğaz çəkmələrini çıxarır.

V i l l i. Lənətə gəlmiş supinatorlar! Mənə lap qənim kəsiliblər.

L i n d a. Aspirin iç. Bir həb verim? Yüngülləşərsən.

V i l l i (*çaşqınlıqla*). Başa düşürsənmi, mən yol gəlirdim, özümü də yaxşı hiss eləyirdim. Hətta yan-yörəmi də nəzərdən keçirirdim. Heç bilirsənmi bütün ömrünü yollarda keçirən adamı təbiət necə bezdirir? Amma ora çox gözəldir, Linda! Sıx meşəlik, günəş bərq vurur. Şüşəni aşağı salanda mənə isti meh vurdu. Elə bu vaxt durub-durduğum yerdəcə yoldan kənara çıxıram! Sənə dedim axı, sükan arxasında olduğum, sadəcə, fikrimdən çıxmışdı. Əgər ağ xətti keçsəydim, bəlkə, kimisə əzərdim. Yoluma davam elədim, amma beşcə dəqiqə sonra yenə huşa getdim. (*Barmağıyla gicgahını sıxır.*) Mənə nə olub axı? Başımda hər şey birbirinə qarışıb.

L i n d a. Qulaq as, Villi, idarəndə bir də danış. Başa düşürəm ki, niyə axı sən burada, Nyu-Yorkda işləməyəsən?

V i l l i. Mən Nyu-Yorkda onların nəyinə lazımam?.. Mən Yeni İngiltərə üzrə mütəxəssisəm. Mən onlara Yeni İngiltərədə lazımam.

L i n d a. Amma sənin artıq altmış yaşın var! Onlara ayıb olsun ki, hələ də səni təkərlər üstündə yaşamaq məcburiyyətində qoyublar.

V i l l i. Portlendə teleqram göndərmək lazımdır. Sabah səhər saat onda mən Brounla, Morrisonla görüşüb onlara bizim malları göstərməliyəm. İlahi, görən, nə qədərini sata biləcəyəm! (*Pencəyini geyinmək istəyir.*)

L i n d a (*pençəyini onun əlindən alaraq*). Sən elə günü sahab idarəyə gedib Hovarda izah etməlisən ki, Nyu-Yorkda işləməyin labüddür. Sən həddən artıq yumşaq adamsan.

V i l l i. Əgər qoca Vaqner sağ olsaydı, deyərdi ki, buradakı müştərilərlə işləməyi çoxdan mənə həvalə edərdilər. Bax o, əsl insan idi! Nəhəng insan! Amma onun oğlu heç kimi adam yerinə qoymur. Mən ilk dəfə Şimala yollananda Vaqnerin şirkətinin bu Yeni Afrika barədə təsəvvürü belə yox idi.

L i n d a. Niyə bütün bunları Hovarda deməyəsən?

V i l l i (*toxtayaraq*). Deyəcəyəm. Mütləq deyəcəyəm. Evdə pendir var?

L i n d a. Mən sənə buterbrod eləyəyəm.

V i l l i. Uzan. Mən süd içəcəyəm. İndi qayıdıram. Oğlanlar evdədir?

L i n d a. Yatıblar. Bu gün Heppi özüylə Bifi harasa qonaq aparmışdı.

V i l l i (*eyni açılaraq*). Belə də.

L i n d a. Vanna otağında onların yanaşı dayanıb üzlərini necə tərəş eləmələrinə baxmaq necə də xoşdur. Qonaqlığa da bir yerdə gedirlər. Sən hiss elədin? Bütün evi odekolon iyi basıb.

V i l l i. Dünyanın işinə bax. İşləyirsən, bütün ömrün boyu işləyirsən ki, bir evin pulunu verə biləsən. Nəhayət, ev sənin olanda içində yaşamağa adam olmur.

L i n d a. Neyləmək olar, əzizim, gənclər həmişə lövbərlərini qaldırıb dəniz səyahətinə çıxır, qocalar da sahilə onlara əl eləyə-eləyə qalır.

V i l l i. Düz deyil! İnsan yerindən tərpənmədən də uğur qazana bilər. Gedəndə Bif nə dedi?

L i n d a. Onu acılamaq lazım deyildi. Axı yenicə qayıdıb. Ona görə bu cür əsəbiləşməyə dəyməz.

V i l l i. Mən qətl əsəbiləşmək niyyətində deyiləm. Mən eləcə soruşdum ki, bir şey qazana bilimi. Məgər bu təhqirdir?

L i n d a. Mənim dostum, o, necə pul qazana bilər?

V i l l i (*həyəcanlı və hikkəll tərzdə*). Onun ürəyi, elə bil, daşdandır. Nəsə korlanıb, zalımlaşmış. Anlayırsan? Heç olmasa, üzr istəyərdi!

L i n d a. Oğlan, sadəcə, ümitsizliyə qapılıb. Özün də bilirən ki, onun sənə münasibəti necədir. Təki həyatda öz yerini tez tapaydı, onda hər ikiniz rahatlaşmış bir-birinizə xor baxmazdınız.

V i l l i. Məgər ferma onun yeridir? Məgər bu həyatdır? Muzdur! Əvvəl düşünürdüm, neynək, hələ cavandır, anlamır. Qoy dünyanı gəzib-dolaşmış ürəyinə yatan bir iş tapsın. İndi üstündən on il keçib, amma o, hələ də həftəyə otuz beş dollar güclə qazanır.

L i n d a. O, hələ özünü tapmayıb, Villi.

V i l l i. Otuz dörd yaşlı adamın hələ də özünü axtarması ayıbdır!

L i n d a. Sus!

V i l l i. Dərd burasındadır ki, o, lənət şeytana, tən-bəlin birisidir.

L i n d a. Villi!

V i l l i. Bif havayıyeyəndir! Əcləfdir!

L i n d a. Onlar yatıblar. Aşağı düş, bir şey ye.

V i l l i. Niyə o, evə gəlib? Bilmək istərdim, onu bura nə çəkib gətirib?

L i n d a. Belə görürəm ki, o, özünün əsl yerini heç cür tapa bilmir. O, nəsə tamam ümitsiz haldadır.

V i l l i. Bif Lomenmi öz yerini tapa bilmir? O cavan oğlan bu cazibəsiyləmi dünyanın bu nəhəng ölkəsində özünə yer tapa bilmir? Özü də necə bir işçi! Onun haqqında hər nə istəsən demək olar – indicə səhv etdim, xeyr, o, tən-bəl deyil.

L i n d a. Əlbəttə.

V i l l i (*rəhmə gələrək, həm də qətiyyətlə*). Səhər açılan

kimi onunla danışacağam! Ürəkdolusu söhbət edəcəyəm. Kommıvoyajörün nə olduğunu ona anladacağam. İlahi, o, beşcə dəqiqənin içində böyük bir adam ola bilər! İlahi, özün kömək ol! Yadındamı, məktəbdə ona necə pərəstiş edirdilər? Bircə təbəssümü kifayət idi ki, hamının eyni açılısın. O, küçəylə gedəndə... (*Xatirələrə dalır.*)

L i n d a (*onu bu günə qaytarmağa cəhd edir*). Villi, dostum, mən bu gün təzə pendir almışam. Bərk pendirdir.

V i l l i. Mənim İsveçrə pendiri xoşladığımı bildiyin halda, niyə sən Amerika pendiri alırsan?

L i n d a. Rəngarənglik üçün.

V i l l i. Rəngarəngliyin məsələyə nə dəxli? Mən İsveçrə pendiri istəyirəm. Niyə hamı mənə qarşıdır?

L i n d a (*gülməyini gizləyərək*). Mən sənə sürpriz etmək istədim.

V i l l i. İlahi, niyə axı sən pəncərəni açmırsan?

L i n d a (*hədsiz təmkinlə*). Pəncərə açıqdır, əzizim.

V i l l i. Bizi burada kefin istəyən kimi boğurlar. Kərpic və yad pəncərə. Yad pəncərə və kərpic.

L i n d a. Qonşu sahəni almaq lazım idi.

V i l l i. Bütün küçə maşınla doludur. Bir udumluq təmiz hava yoxdur. Ot nədir ki, o da boy atmır, öz həyatında heç kök də əkə bilmirsən. Bu daş tabutların tikintisinə qadağa qoyulmalıydı. Yadındamı, orada necə gözəl iki ağac vardı. Biz Biflə oradan yelləncək asmışdıq.

L i n d a. Hə, adama elə gəlirdi ki, buradan şəhərə milyon kilometr məsafə var.

V i l l i. Bu ağacları kəsənləri dörd şaqqa eləmək lazım idi. Yan-yörədəki bütün ağacları qırdılar! (*Kədərlənir.*) Mən günü-gündən keçmişə daha çox qayıdıram. İlin bu vədəsində həyatımızda yasəmən çiçəkləyərdi. Ardınca da pionla nərgizin sırası gələrdi. Otaqda necə də xoş qoxu olardı!

L i n d a. Bir üzünə qalanda, başqaları da yaşamağıdır axı.

V i l l i. Adam yaman çoxalıb.

L i n d a. Deməzdim ki, adamların sayı artıb. Məncə...

V i l l i. Artıb. Bizi bu günə qoyan da budur. Əhali durmadan artır. Dəlicəsinə rəqabət! Udduğun ancaq başqasının evinin üfunətidir. Bir bax, o tərəfdə də təzə bina inşa olunur. Bu pendiri necə doğrayırlar?

Bif və Heppi yataqlarıdan qalxıb onların söhbətinə diqqət kəsilirlər.

L i n d a. Aşağı düş, bir dadına bax. Özü də səs salma.

V i l l i (*günahkarcasına Lindaya sarı dönərək*). Sən mənə görə narahat olma. Yaxşımı, əzizim?

B i f. Orada nə olub?

H e p p i. Sən də eşidirsən?

V i l l i. Sən mənim yeganə sirdaşım, yeganə dayağımın, Linda.

L i n d a. Bir az dincəl, əzizim. Dilxor-zad olma.

V i l l i. Mən daha onlarla sözləşən deyiləm. Təzədən Texasa getmək istəyirsə, neynək, yolu açıq olsun.

L i n d a. Hər şey öz yoluna düşəcək.

V i l l i. Əlbəttə. Bəziləri, sadəcə, sonradan mövqe qazanır, vəssalam. Elə Tomas Edisonu götürək. Yaxud da o milyonçu Qudriçi. Onlardan hansısa biri kar olub. (*Qapıya tərəf gedir.*) Mən bütün varidatımı Bifə etibar etməkdən qorxmaram.

L i n d a. Qulaq as, əgər bu bazar hava isti olsa, şəhərə gedərik. Maşının şüşəsini aşağı salarıq, özümüzə də yemək-içmək götürərik.

V i l l i. Təzə maşınlarda şüşəni aşağı salmaq olmur.

L i n d a. Bəs sən axı bu gün belə eləmişən!

V i l l i. Mən? Belə şey olmayıb. (*Pauza*) Yox, sən bir düşün, necə də qəribədir! Lap adamı heyret bürüyür! (*Heyrət və təşviş içində susur.*)

Yenə uzaqdan fleytanın səsi gəlir.

L i n d a. Nəyi nəzərdə tutursan, əzizim?

V i l l i. Məgər qəribə deyil?..

L i n d a. Axı nə?

V i l l i. Mənim “şevvi” yadıma düşmüşdü. (*Qısa pauza*) Min doqquz yüz iyirmi səkkizinci ildə məndə olan həmin o qırmızı “şevrole”. (*Qısa pauza*) İlahi, necə də gülməlidir! Nəyə desən and içərəm ki, mən bu gün həmin o «şevrole»ni sürmüşəm.

L i n d a. Neyləməli, dostum? Görünür, bu gün nəşə sənə onu xatırladıb.

V i l l i. Heyrətamiz işdir! (*Ağzını marçıldadaraq*) Yadındamı? Yadındamı, Bif həmin maşına necə qulluq edirdi? Sonralar müştəri onu alanda həmin maşının yüz otuz min kilometr yol getdiyinə heç cür inana bilmirdi. (*Başını yelləyir.*) Belə-belə işlər. Gözünü yum, mən indi qayıdıram. (*Yataq otağından çıxır.*)

H e p p i (*Bifə*). İlahi, özün saxla, məgər o, yenəmi maşını vurub?

L i n d a (*Villinin arxasınca*). Dost, pilləkənlə asta düş! Pendir orta rəfdədir.

Oğlanların otağı işıqlanır. Villi daha görünür, yalnız onun öz-özülə danışdığı eşidilir: “Yüz otuz min kilometr” və Villinin astadan gələn gülüş səsi. Bif yataqdan qalxıb diqqət edir. Heppidən iki yaş böyük olan Bif qədd-qamətli. Amma sifətindən yorğunluq yağır və hiss olunur ki, qardaşından daha özünənamlıdır. Bifin həyatı qardaşı kimi alınmayıb. Onun arzuları daha böyük olduğundan daha əlçatmazdır. Heppi də hündür, qədd-qamətli. Onun hissiyyəti, sanki, xüsusi rəng, yaxud qoxu kimi əksər qadınların ağılına almağa qadirdir. Qardaşı kimi o da özünü həyatı alınmamış hesab edir, amma səbəb tamam başqadır. O, çətinliklərə sinə gərməyə özündə cəsarət tapmır. Hər şey ona yeknəsəq və düşmən qiyafəsində görünür. Bununla belə, dünya Heppinin nəzərində Biflə müqayisədə daha keçərlidir.

H e p p i (*yataqdan qalxaraq*). Əgər belə davam eləsə... Ondan yaman narahatam.

B i f. Onun görmə qabiliyyəti zəifləyir.

H e p p i. Yox, mən onunla getmişdim. Görməyi yaxşıdır. Sadəcə, diqqətini yola cəmləyə bilmir. Ötən

həftə onunla şəhərə getmişdim. Yaşıl işığın qarşısında saxladı, işıqforda qırmızı yananda qaza basdı. *(Gülür.)*

B i f. Bəlkə, daltonikdir?

H e p p i. Atamız ha? Nə danışsən, onun gözü tükü-tükdən seçir. Üstəlik, onun peşəsi... Məgər yadında deyil?

B i f *(çarpayuya əyləşir)*. Yaxşısı budur, mən yatım.

H e p p i. Sən ona qarşı acıqlısan?

B i f. Yox, niyə ki?

V i l l i *(aşağıdan, qonaq otağından)*. Bəli, ser, yüz otuz min kilometr, həttə yüz otuz üç min!

B i f. Çəkirsən?

H e p p i *(siqaret qutusunu ona uzadaraq)*. Götür.

V i l l i. Bax maşına belə baxarlar.

H e p p i *(ürək yanğısıyla)*. Gülməlidir. Gör ha, biz indiyəcən bir yerdə yatırıq. Eyni çarpayılarda. *(Öz yatağını nəvazişlə sıgallayaraq)* Bu çarpayılarda qulaqları nələrlə eşitməyib! Danışılmayan nə qaldı ki?! Beləcə, bütün ömür keçdi.

B i f. Hə. Bizim bütün arzularımız, istəklərimiz.

H e p p i *(içəridən boğulan asta gülüşlə)*. Bu otaqda nələrdən danışıldığını bilmək, ən azı, beş yüz qadın üçün çox maraqlı olardı.

Hər ikisi astadan gülür.

B i f. O yekəpər Betsi yadındamı? Yoxsa adı başqaydı? Lənət şeytana, adı nə idi? O Başuik-avenyudan olanı deyirəm.

H e p p i *(qaşınaraq)*. O iti olanı?

B i f. Hə, özüdür ki var. Yadındamı, səni onun yanına aparmışdım.

H e p p i. Hə, deyəsən, mənim sifləm elə o oldu. Donuzun birisiydi! *(Gülüb bir qədər qaba tərzdə)* Qadının nə olduğunu sən mənə öyrətdin. Mənə verdiyin dərslər yadındamı?

B i f. Hə, o vaxt necə də utancaq idin. Xüsusən qızlarla olanda.

H e p p i. Mən o qızların yanında yenə utanıram.
B i f. Torbada pişik var.

H e p p i. Mən, sadəcə, özümü o yerə qoymuram, vəssalam. Amma elə bilirəm ki, indi sən məndən də artıq utancaq olmusan. Niyə belə, Bif? Sənin o köhnə təpərin, özünəinam hissini hara qeyb oldu? *(Bifin dizləri-nə vurur.)*

Bif ayağa qalxıb otaqda narahatlıqla var-gəl edir.

H e p p i. Sənə nə olub?

B i f. Niyə axı atamız mənimlə məzələnir?

H e p p i. O məzələnmir, eləcə...

B i f. Mən nə dedim, nə demədim – həmişə üzündə istehza var. Bizim aramızda divar yaranıb.

H e p p i. Onun bircə istəyi odur ki, sən hərəkətə gələsən. Mən çoxdan səninlə onun barəsində danışmaq istəyirdim. Atamıza nəyə olub. O, özüylə danışır.

B i f. Mən bu səhər hiss etdim. Amma o, onsuz da, bütün ömrü boyu elə öz-özünə mızıldanıb da.

H e p p i. Bu, ondan deyil. Məsələ o həddə çatdı ki, mən onu Floridaya yolladım. Bilirsən, o, demək olar, bütün günü özüylə danışır.

B i f. Məndən nə deyir?

H e p p i. Ayırd eləyə bilmirəm.

B i f. Soruşuram, məndən nə deyir?

H e p p i. Nə bilim, sən hələ özünü tapmamısan, nə bilim, hələ havadan asılı qalmısan...

B i f. Onu qıcıqlandıran ancaq bu deyil.

H e p p i. Bəs nədir?

B i f. Heç nə. Amma xahiş eləyirəm, bircə hər şeyi mənim üstümə yıxma.

H e p p i. Əminəm: sən ayaq üstə duran kimi... Qulaq as, sən o işində nəyəsə ümid eləyə bilərsənmi?

B i f. Mən haradan bilim, Hep? İnsan həmişə ümid eləyə bilər. Düzünü desəm, nə etməli olduğumu özüm də bilmirəm.

H e p p i. Bu, necə olur?

B i f. Çox sadə. Məktəbi qurtarandan sonra adam olmaq üçün altı-yeddi il mən dəridən-qabıqdan çıxdım. Nəqliyyat agentı, kommivoyajör, iş icraçısı, nə bilim nə. İt günü. Sühb tezdən başını nəmiş zirzəmiyə soxursan, ömrünün ən yaxşı illərini ancaq ona həsr edirsən ki, mallar qaydasında olsun, telefonda asılıb qalırsan, alırsan, satırsan. Zəhrimara qalmış o ikihəftəlik istirahət üçün ilin əlli həftəsi zülm çəkirsən. İnsanın istədiyi nədir? Hər şeyi canından qovub azad nəfəs almaq. Amma sən həmişə hərəkətdəsən: necə eləyəsən ki, o birilərini ötəsən, çapıb keçəsən. Məqsəd nədir? Bundan nə qazanacaqsan?

H e p p i. Deməli, doğrudan da, ferma səni qane edir, eləmi? İşindən razısan?

B i f (*get-gedə artan hərəkətlə*). Qulaq as, evi tərk edəndən bəri mən iyirmi beş-otuz iş yeri dəyişmişəm. Hər yerdə də eyni şey. Bu, mənə lap yaxınlarda ağah olub. Nebraskada mən mal-qaraya baxırdım, Dakotada, Arizonada, indi də Texasda eyni işi görürəm. Bunu anladım deyə, evə qayıtdım. Mənim işlədiyim fermada indi bahardır. Anlayırsanmı, bu, nə deməkdir? Bir ilxı cavan at. Yanlarında da madyanlarıyla gəzişən, qaçısan bu atlara baxmaq, heç bilirsənmi, necə xoşdur? Məgər dünyada bu mənzərədən də gözəl nəsə varmı?! İndi oralarda hava soyuqdur, anlayırsan? İndi Texasda havalar çox soyuqdur. Mən yaşadığım o yerə bahar gələndə həyatda hələ də heç nəyə nail ola bilməməyimin fikri mənə ikiqat əzab verir. Fikirləşirəm ki, nədən axı mən həftəyə iyirmi səkkiz dolların müqabilində bu atların böyür-başına fırlanmalıyam? Artıq mənim otuz dörd yaşım var. Bəsdir daha, gələcəyimi düşünməliyəm. Odur ki dabanıma tüpürüb evə qaçıram. Bura gəlib çatanda da karxıb qalırım, nə edəcəyimi bilmirəm. (*Susur.*) Bütün ömrüm boyu ancaq bir şey istəmişəm: nəyin bahasına olur-olsun, həyatımı boş-boş şeylərə sərf etməməliyəm. Amma hər dəfə bura qayıdanda başa düşürəm ki, bu ömrü havayı xərclədim, ömrüm yanımdan ötüb-keçdi.

H e p p i. Bif, sən lap şairsən ki! Əsl idealistsən.

B i f. Sən də söz dedin. Başımda bu saat duman-
dan, həftəbecərdən başqa bir şey yoxdur. Bəlkə, evlə-
nim? Bəlkə, hansısa sahilə üzüb nədənsə yapışmalı-
yam? Bilmirəm. Elə dərd də burasındadır. Mən hələ
də uşaq kimiyəm. Evli deyiləm, babat işim-gücüm
yoxdur, yaşayıram da, belə, özümçün. Eynən uşaq
kimi. Sən necə, Hep, taleyindən razısanmı? Barı, sən
xoşbəxtsənmi, Hep? Heç olmasa, sən həyatdan razı-
sanmı?

H e p p i. Zəhrimara qalsın!

B i f. Niyə axı, sən ki yaxşı qazanırsan?

H e p p i (*otaqda var-gəl edib əl-qolunu ölçərək*). Mənim
bu dəqiqə işim onun ölümünü gözləməkdir – əmtə
şöbəsinin müdirini deyirəm. Amma tutaq ki, mən
onun yerinə qoydular. Hə, nə olsun? O, mənim dos-
tumdur. Bu yaxınlarda Lonq-Aylenddə özünə möhtə-
şəm malikanə tikdirmişdi. İçində cəmi ikicə ay yaşadı.
Satıb indi də başqasını tikdirir. Deyir, elə ki bir işi sona
çatdırırsan, dərhal ləzzəti gedir. Bilirəm, məndə də
belə olacaq. Tann mənə qənim olsun, əgər niyə işlə-
diyimi özüm bilirəmsə. Hərdən evdə bax beləcə tək-
tənha oturub fikirləşirsən: gör ha, boş-boş şeylərə nə
qədər pul gedir. Adam az qalır dəli olsun! Amma mən
bütün ömrüm boyu elə buna can atmışam. Şəxsi mən-
zilim, maşınlarım, qadınlarım, xeyli qadınım olsun.
Əşi, hamısı cəhənnəm olsun. Onsuz da, bayquş kimi
tək-tənhayam!

B i f (*ehtirasla*). Qulaq as, niyə sən mənimlə Qərbə
getməyəsən?

H e p p i. Mənmi? Səninlə?

B i f. Hə, əlbəttə. Ranço alarıq, mal-qara saxlaya-
nıq, öz əlimizin zəhmətiylə yaşayarıq. Bizim kimi pəh-
ləvanlar gərək təmiz havada işləsinlər.

H e p p i (*maraqla*). Lomen qardaşları, hə?

B i f (*dərin nəvazışla*). Əlbəttə. Şöhrətimiz hər yərə
yayılacaq!..

H e p p i (*maraqla*). Mən həmişə məhz belə bir şey

arzulamışam! Bəzən özümü zorla saxlayıram. Düz mağazanın ortasında əynimdəki kostyumun pencəyini çıxarıb necə də ürəkdən əmtəə şöbəsinin müdirinin üstünə atardım! Başa düş, boksdə, qaçışda, güləşdə mən onlardan olan istənilən kəsin kürəyini yerə vura bildiyim halda bu kütbeyinlərin, bu it balalarının əl buyruqçusu olmaq məcburiyyətindəyəm.

B i f. Tanrıya and olsun ki, balaca, mənimlə getsən, əla olar!

H e p p i (şövlə). Bilirsən, Bif, burada hamı elə ikiüzlüdür ki, adamda heç nəyə inam qalmır.

B i f. Balaca, ikilikdə biz dağı dağ üstə aşırıraq.

H e p p i. Əgər səninlə birlikdə olsam...

B i f. Dərd burasındadır ki, bizə pul qazanmağın yollarını öyrətməyiblər. Mən bu işi bacarmıram.

H e p p i. Elə mən də.

B i f. Onda nə deyirsən, gedəkmi?

H e p p i. Bir şeyi dəqiqləşdirməliyik: biz orada nə qədər qazana bilərik?

B i f. Dostunu gözünün qabağına gətir. Özünə malikanə yaradıb, amma ürəyi rahatlıq tapmayıb, tapmayacaq da.

H e p p i. Əvəzində mağazaya girəndə hamı ona yol verir. Baxma ki, içəriyə ilə əlli iki min dollar girir, amma mən bir tikə də olsa ondan ağıllıyam axı.

B i f. Axı indicə özün razılaşdın.

H e p p i. Xeyr, mən bu dikbaş, cındır həşəratlara sübut etmək istəyirəm ki, Hep Lomen heç də onlardan əskik deyil. Mən də mağazaya onun kimi girmək istəyirəm. Bax onda mən səninlə gedərəm, Bif. And içirəm, biz hələ bir yerdə çox olacağıq. Qulaq as, amma bugünkü qızlara söz ola bilməz, eləmi?

B i f. Mən bu vaxtacan elələrini görməmişdim.

H e p p i. Elə qızlar məndə ürəyin istəyən qədərdir. Yaşamaqdan tamam boğulanda... Adam bircə ona təəssüflənir ki, elə bu özü də, elə bil, keqli oyununa oxşayır. Birini, o birini vurursan, amma ürək yenə bomboşdur. Sənin də əlində qızlar əvvəlki kimi çoxdur?

B i f. Yox. İstəyirəm həmişəlik bir qızım olsun. Əsl qız! Hansı ki onda, onun ruhunda məni nəşə özünə cəzb etsin.

H e p p i. Mən, elə bilirsən, beləsini arzulamıram?..

B i f. Danış görək! Amma inanmıram ki, kimsə səni evə bağlaya bilsin.

H e p p i. Niyə də yox! Əgər rastıma şəxsiyyətli, təmkinli, məsələn, anamız kimi birisi çıxsas... amma düzünü desəm, mən əclafın birisiyəm. Dünən birlikdə olduğum o qız bu yaxınlarda ərə gedir. Bir aydan sonra. *(Təzə şlyapasını başında yoxlayır.)*

B i f. Sən zarafat eləyirsən?

H e p p i. And içirəm. Onun nişanlısını bizim mağazaya müavin təyin etməlidirlər. Bilmirəm hansı şeytan məni yoldan çıxardı? Bəlkə də, sırf idman marağına görə. Qızı korladım, indi də canımı ondan qurtara bilmirəm. Görürsən də, mən necə əclafam? Hələ onların toyuna da getməli olacağam! *(Təəcclə, amma ardınca gülüşünü saxlaya bilməyərək)* Lap rüsvət kimi bir şeydir. Onu almaq qanunsuzluqdur, amma sifarişdir deyə, istədin-istəmədin, fabrikant sənin cibinə bir yüzlik dollar dürtəcək. Bax bu qızla da belədir. Özünə nifrət eləsən də, dadına baxmaqdan imtina eləmirsən.

B i f. Gəl yataq.

H e p p i. Bir ortaq fikrə gələ bilmədik axı?

B i f. Ağıma bir fikir gəlib.

H e p p i. De görək.

B i f. Billi Oliveri xatırlayırsanmı?

H e p p i. Əlbəttə. Oliverin indi işi daha da genişləniş. Təzədən onun yanında işləmək istəyirsən?

B i f. Yox. Amma o vaxt onun yanından gedəndə əlini çiynimə qoyub belə dedi: “Bif, əgər sənə nəşə lazım olsa, mənə üz tuta bilərsən”.

H e p p i. Yadımdadır. Deyirsən, nəşə alınar?

B i f. Gedib ona dəyəcəyəm. Əgər ondan on min, ya da, heç olmasa, yeddi-səkkiz min dollar qopara bilərəm, yaxşı bir ranço alacağam.

H e p p i. O, sənə həmin pulu verər. Əminəm. O, sənə elə qiymət verirdi ki, başqaları da səni deyib durmuşdu. Sən pərəstiş yerisən, Bif. Səni hamı bəyənir. Ona görə də deyirəm: mənimlə gəl, birlikdə yaşayaq. Özü də əmin ol, Bif, ürəyindən keçən qızı barmağınla göstərməyin kifayətdir...

B i f. Əgər rançom olsaydı, ürəyim istəyəni eləyərdim, mən də adam olardım! Maraqlıdır, görəsən, Oliver yenə o fikirdədir ki, bir qutu beysbol topunu mən oğurlamışam?

H e p p i. Boşla görək! Çoxdan unutmuş olar. Üstündən, az qala, on il keçib. Sən yaman xırdaçısan. Əslinə qalsa, heç səni işdən də o çıxarmayıb.

B i f. Hazırlaşırıd. Ona görə də onu qabaqladım. Onun bu oğurluq hadisəsi barədə nə düşündüyü heç vaxt da mənə bəlli olmadı. Doğrudur, o, mənim barəmdə çox yüksək fikirdəydi, hətta gecə dükanı bağlamağı da mənə etibar eləyirdi.

V i l l i. Bif, maşını yuyarsan?

H e p p i. Sus.

Bif Heppiyə baxır. Bif diqqətini cəmləyərək aşağı baxır. Villi qonaq otağında nəsə mızıldanır.

H e p p i. Eşidirsən?

Onlar qulaq asırlar. Villi gülür.

B i f. Niyə axı anlamır ki, anamız onu eşidir.

V i l l i. Bif, bax ha, sviterini bulaşdırma.

H e p p i. Necə də dəhşətdir! Daha çıxıb getmə, yaxşımı? İş burada da tapılar. Sən qalmalısan. Özüm də bilmirəm onun barəsində nə fikirləşək. Adam bilmir özünü necə aparsın.

V i l l i. Bax maşına belə baxarlar.

B i f. Axı anamız da onu eşidir.

V i l l i. Zarafat eləmə, Bif. Sən, doğrudanmı, qızla görüşə gedirsən? Nə gözəl!

H e p p i. Yıxıl yat. Amma sabah onunla mütləq danış, yaxşımı?

B i f (*könülsüz halda yerinə girərək*). Anamız düz yanındadır. Gör bir başımıza nələr gəlir, qardaş.

H e p p i (*yerinə uzanaraq*). İstəyirəm sən onunla ciddi söhbət eləyəsən!

Qardaşların otağındakı işıq öləziyir.

B i f (*yanyuxulu halda öz-özünə*). Xudbin, səfeh xudbin.
H e p p i. Sakit ol, yat.

Qardaşların otağındakı işıq sönür. Onlar söhbətlərini kəsəne yaxın aşağıda, qaranlıq mətbəxdə Villinin vücudu görünür. O, soyuducunu açıb əlilə eşələyir və oradan bir şüşə süd çıxanır. Evlərin silueti əriyir və artıq Villinin evinin ətrafı sıx yarpaqlarla örtülüb. Musiqi səsi daha aydın eşidilir.

V i l l i. Qızlarla ehtiyatlı davran, Bif. Bu işin ləzzəti də bundadır. Onlara heç nə vəd eləmə. Heç bir öhdəlik-filan olmaz, eşitdin? Onlar qulaqları eşidən hər sözə inanırlar, sənin onlarla ciddi olmağın hələ tezdir, çox gənçsən, anladın?

Mətbəxdə işıq yanır.

V i l l i (*soyuducunun qapısını örtüb mətbəx stoluna tərəf gedir. Südü stəkana tökür. O, bütünlüklə öz aləminə qapılıb, arasına gülümsəyir*). Sən hələ lap sütülsən, Bif. Əvvəlcə gərək təhsilini başa vurasan. Ayağına yer eləyəndə sən kimi cavanın üstündə qızlar dava salacaq. Elə bircə barmağınla göstərməyin kifayətdir. (*Mətbəx stoluna baxa-baxa ürəkdən gülür.*) Eləmi? Sənin pulunu qızlar verir, hə? (*Gülür.*) Bax bu, əsl qələbədir! (*Bütün diqqətini səhnənin arxasında nəyəsə yönəldərək, mətbəx divarının arasına xitabən deyir. Səsi get-gedə güclənir.*) Mən də fikirləşirəm, görəsən, bu uşaq nədən maşının üstündə belə əsir? Ha-ha! Uşaqlar, faraları silməyi unutmayın! Onları parçayla bərk-bərk silin, eşitdiniz? Heppi, indi sən qəzetlə şüşə-

ləri sil. Bif, ona silməyi öyrət. Heppi, gördün? Qəzeti bük, ovcunda bükmələ. Bax belə, düzdür! Hə, indi iş başına. *(Susur. Bir neçə saniyə razılıqla başını tərpədir sonra yuxarı baxır.)* Qulaq as, Bif, əvvəlcə evin üstündəki o böyük budağı kəsmək lazımdır. Yoxsa qar-çovğun olanda qırılıb damımızı pis günə qoyar. Bilirsən neyləyək? Budağı kəndirlə bağlayıb kənara çəkək, sonra qalxıb yuxarisını ehtiyatla kəsək. Uşaqlar, maşınla işinizi qurtarıb yanıma gəlin. Sizə böyük sürprizim var.

B i f *(səhnə arxasından).* Ata, de də! De də!

V i l l i. Əvvəl işini gör qurtar, sonra. Yadda saxla: heç vaxt bir işi yarımçıq qoymazlar. *(İri ağaclara baxaraq)* Bilirsən, Bif, orada, Olbanidə mən qiyamət bir yelləncək görmüşəm. Gələn dəfə yolum ora düşəndə alaçağam, gətirib burada iki budağın arasından asırıq. Məgər pisdir, hə? Budaqların arasında hey yellənərik. Cavan oğlan, əla olacaq!

Villinin baxdığı səmtdə gənc Biflə Heppi peyda olur. Heppi əlində bir vedrə su və əsgil tutub. Bifin əynində üstündə «S» hərfi yazılmış sviter, əlində futbol topu var.

B i f *(səhnə arxasını, maşını göstərərək).* Atacan, necədir? İş qəbul edirsənmi? Qarajda olduğundan pis deyil, hə?

V i l l i. Par-par yanır. Əla işləmişiniz, uşaqlar. Afərin, Bif!

H e p p i. Bəs sürprizin hanı?

V i l l i. Arxa oturacaqda.

H e p p i. Ura! *(Qaçır.)*

B i f. Ata, orada nə var? De görək, nə almısan?

V i l l i *(nəvazişlə onun yanına vurur).* Hələ gözlə.

B i f *(Heppinin ardınca qaçır).* Orada nədir, Hep?

H e p p i *(səhnə arxasından).* Boks armudu.

B i f. Atacan!

V i l l i. Üstündə Cinni Tanninin avtoqrafı var!

Heppi əlində tutduğu boks armuduyla qaça-qaça səhnəyə qayıdır.

B i f. Haradan bilirdin ki, biz bunu çoxdan istəyirik?
V i l l i. Məşq üçün bundan yaxşı nə ola bilər ki?
H e p p i (*arxası üstə uzanıb, guya, ayaqlarıyla velosiped pedalını fırladır*). Mən arıqlayıram. Hiss edirsənmi, ata?
V i l l i. Atılıb-düşmək çox xeyirli şeydir.
B i f. Mənim təzə futbol topumu görmüsən?
V i l l i (*topa baxa-baxa*). Bu top haradan?
B i f. Məşqçi mənə tapşırıb ki, ötürmələri məşq edim.
V i l l i. Yaxşı görək? Topu da o verdi?
B i f. Yox, mən onu klubun anbarından əkişdirmişəm. (*Ürəkdən güllür.*)
V i l l i (*onlara qoşularaq dostcasına güllür*). Ay səni, yaramaz! Apar yerinə qoy.
H e p p i. Sənə dedim axı, atamız hirsələnəcək.
B i f (*əsəbl tərzdə*). Nə olub ki? Aparıb yerinə qaytararam.
V i l l i (*əsəb gətirən bu mübahisəni kəsmək məqsədlə Həppiyə müraciətlə*). Amma axı ona əsl topla məşq eləmək vacib idi! (*Bifə*) Bu qərana görə məşqçi səni tərifləyəcək.
B i f. O, məni həmişə tərifləyir.
V i l l i. O, səni çox istəyir. Əgər o topu başqası götürsəydi, aləmi bir-birinə qatardı. Yaxşı, deyin görək, başqa nə var, nə yox?
B i f. Ata, sən haradaydın? Sənin üçün yaman darıxmışdıq.
V i l l i (*xoşbəxtcəsinə övladlarını qucaqlayıb onlarla birlikdə baş səhnəyə çıxır*). Doğrudan, darıxmışdınız?
B i f. And içirəm ki, düz deyirəm.
V i l l i. Doğrudan? Uşaqlar, sizə bir sirr açım, amma gərək eşidib-bilən olmasın. Yaxın günlərdə öz işim olacaq, daha evdən heç hara getməyəcəyəm.
H e p p i. Çarli əmi kimi?
V i l l i. Sizin Çarli əminiz nə karədir ki! Çarlidə heç bir cazibə-filan yoxdur. Doğrudur, adamlar onu bəyənlir, amma...
B i f. Bu dəfə hara getmişdin, ata?
V i l l i. Provedensə. Orsinin meriylə görüşdüm.

B i f. Şəhərin meriylə?

V i l l i. O, mehmanxananın hollunda oturmuşdu.

B i f. Nə dedi?

V i l l i. Dedi ki, sabahın xeyir. Mən də ona dedim ki, çox gözəl şəhəriniz var. Sonra qəhvə içdik. Mən oradan Uoterberiyə getdim. O şəhər də çox gözəldir. O şəhər öz saatlarıyla məşhurdur – Uoterberinin məşhur saatları. Malın bir xeyli partiyasını sata bildim. Sonra Boston tərəfə baş alıb getdim. Boston bizim inqilabın beşiyidir. Qiyamət şəhərdir. Massaçusets ştatının bir cüt şəhərinə də baş vurdum: Portlenddə, Banqordada oldum; oradan da birbaşa evə döndüm.

B i f. Necə də istərdim, heç olmasa, bircə dəfə səninlə yola çıxım!

V i l l i. Gözlə, qoy yay gəlsin.

H e p p i. Bizi də özünlə aparacaqsan?

V i l l i. Üçlükdə gedəcəyik: mən, sən, bir də Heppi. Sizə o qədər maraqlı yerlər göstərəcəyəm ki! Amerikada gözəl şəhərlər xirtəkdəndir. O şəhərlərdə yaxşı, ləyaqətli insanlar yaşayır. Özü də, uşaqlar, orada mənə tanıyırlar. Yeni İngiltərədə mənə balacadan böyüyəcəm hamı tanıyır. Ən yaxşı insanlar. Biz ora çatanda bütün qapılar üzümüza açıq olacaq. Çünki hər yerdə mənim dostlarım var. Maşınımı istədiyim küncdə saxlaya bilərəm. Polis onu öz şəxsi maşını kimi qoruyacaq. Nədir, yayda gedirik?

B i f və H e p p i (*xorta*). Mütləq!

V i l l i. Özümüzlə çimərlik paltarı götürərik.

H e p p i. Sənin çamadanlarını biz daşıyaıq.

V i l l i. Lap qiyamətdir! Bostonda mağazalardan birinə gedirəm, ardımca da iki cavan oğlan malların nümunələrini gətirir. Nə gözəl mənzərə!

Bif ötürmə məşqini eləyə-eləyə atasının böyür-başına fırlanır.

V i l l i. Maçtöncəsi həyəcan keçirirsən, hə?

B i f. Yox, əgər sən yanımdasansa...

V i l l i. İndi, futbol komandasının kapitanı olandan sonra məktəbdə sənə münasibət necədir?

H e p p i. Hər fasilədə bir topa qız onun dalınca sülənir.

B i f (*Villinin əlindən tutur*). Atacan, bu şənbə qolu yalnız sənin şərəfinə vuracağam.

H e p p i. Qol sənlik deyil, sənin işin ötürmə verməkdir.

B i f. Mən sənin şərəfinə oynayacağam, ata. Məni yaxşı izlə. Elə ki dəbilqəmi çıxardım, bil ki, bu, hücum keçməyimə işarədir. Onda görərsən, onların müdafiəsini oğlun necə yanb-keçir.

V i l l i (*Bifə öpərək*). Hə, Bostonda dostlara deməyə sözümlə olacaq.

Bernard şortda içəri keçir. O, Bifdən cavandır, dostluqda sədaqətli, ciddi bir oğlandır. Bir qədər həyəcanlıdır.

B e r n a r d. Bif, haralardasan? Sən axı bu gün mənimlə məşğul olmalıydın.

V i l l i. Ey, Bernard, nədən rəng-ruyun qaçıb?

B e r n a r d. Villi dayı, biz hazırlaşmalıyıq. Gələn həftə bizi çətin sınaq gözləyir.

H e p p i (*Bernardı qıcıqlandırır, onu ora-burasından dartır*). Di gəl gülüşək!

B e r n a r d (*ondan canını qurtararaq*). Bif! Qulaq as, Bif, mister Birnbom dedi ki, əgər riyaziyyatdan hazırlaşmasan, sənə qiymət yazmayacaq, sən də attestatsız qalacaqsan. Onun sözlərini öz qulağımla eşitdim.

V i l l i. Onunla məşğul ol, Bif. Gedin.

B e r n a r d. Öz qulağımla eşitdim.

B i f. Ata, sən mənim təzə butslarımı¹ görmüsən? (*Ayağını qaldırır.*)

B e r n a r d (*eynəyini silərək*). Attestatı gözəl butsa görə vermirlər.

V i l l i (*hirslə*). Nə çərənləyirsən? Onu kəsməyə kim cürət eləyə bilər? Ona üç universitet təqaüd təklif eləyir.

¹ Buts – futbol ayaqqabısı

B e r n a r d. Mən öz qulağımla eşitdim, mister Birbom...

V i l l i. Sən də zəli kimi yapışıb buraxmırsan!
(*Oğlanlarına*) Sən bir buna bax!

B e r n a r d. Yaxşı. Bif, mən səni evdə gözləyirəm.
(*Gülür.*)

Lomenlər gülüşürlər.

V i l l i. Bernard sizi o qədər də çox istəmir, hə?

B i f. İstəyir, amma çox istəmir.

V i l l i. Elə iş də burasındadır. Bernard məktəbdə ən yaxşı qiymətləri ala bilir, amma biznes aləmində siz ondan bir baş üstün olacaqsınız. Nə dediyimi anlayırsınız? Mən Tanrıya əbəs yerə dua eləmirəm ki! O, sizi lap Adonis kimi qədd-qamətli yaradıb. Biznes mühitində əsas zahiri görünüş, cazibədir. Bu varsa, uğur bir addımlıqdadır. Cazibədarlığınız varsa, heç nədən korluq çəkməyəcəksiniz. Elə məni götürün. Alıcı özü gəlib məni tapır. "Villi Lomen gəldi". Mən də onları qarşılayıram.

B i f. Ata, sən yenə hamının kürəyini yerə vurdun?

V i l l i. Hə. Providensdə hamının kürəyini yerə vurdum, Bostonda da hamını nokouta saldım.

H e p p i (*təzadən arxası üstə uzanıb ayaqlarını fırladır*).
Ata, hiss edirsənmi necə anıqlayıram?

Linda görünür. O, cavanlığındakı kimi saçlarına lent bağlayıb. Əlindəki səbət yuduğu paltarlarla doludur.

L i n d a (*gənclik ehtirasıyla*). Salam, əzizim.

V i l l i. Göyərçinim mənim!

L i n d a. Bizim "şevvi" özünü necə apardı?

V i l l i. "Şevrole" kimi dünyada maşın yoxdur.
(*Oğlanlara*) Nə vaxtdan anamız ağları yuxarı özü aparır?

B i f. Yapış, qardaş!

H e p p i. Hara aparacaq, ana?

L i n d a. İpdən asın. Bif, sən yaxşı olardı ki, dostla-

nın yanına düşəsən. Anbardadırlar, bilmirlər nə işlə məşğul olsunlar.

B i f. Atam evdə olanda oğlanlar gözləyə də bilər.

V i l l i (*razılıq ifadə edir*). Sən gərək onlar üçün nəsə bir məşğuliyyət tapasan.

□□□□□. Onlara de ki, sobanın içini süpürsünlər.

V i l l i. Afərin!

B i f (*mətbəxdən arxa qapıya tərəf keçib qışqırır*). Uşaqlar, di haydı, sobanın içini süpürün. Cəld olun. Mən də indi gəlirəm.

Səslər: Yaxşı! Oldu, Bif!

B i f. Corc, Sem, Frenk, siz bura gəlin. Biz ağıları ipdən asacağıq. Di haydı, Hep, qaçdıq.

Bif və Heppi səbətə gətirir.

L i n d a. Görürsən də, onu necə eşidirlər!

V i l l i. Hamısı futbola, futbola görədir! Elə mən özüm də eşidən kimi, alverim nə qədər əla getsə də, evə cumdum.

L i n d a. Onun necə oynadığına tamaşa eləmək üçün bütün qəsəbə axışıb gəlir. Nə qədər sata bildin?

V i l l i. Providensdə beş yüz, Bostonda yeddi yüz ədəd.

L i n d a. Ola bilməz! Dayan. Burada karandaş olmalıdır. (*Yaxalığının cibindən karandaş və kağız çıxanır.*) Deməli, sənin xeyrin iki yüz dollar eləyir! İlahi, düz iki yüz on iki dollar!

V i l l i. Hələ dəqiq hesablamamışam, amma...

L i n d a. Villi, sən nə qədər sata bildisən?

V i l l i. Bilirsən, Providensdə, təxminən, yüz səksən ədəd. Ya da yox. Qıtası, bütün səfər boyu, təxminən, iki yüz ədəd.

L i n d a (*təmkidlə*). İki yüz ədəd. Bu eləyir... (*Hesablayır.*)

V i l l i. Dərd burasındadır ki, Bostonda üç mağaza yoxlamaya görə bağlıydı. Yoxsa mən bütün rekordları qıradım.

L i n d a. Neynək, belə çıxır ki, qazanc yetmiş dollardan çoxdur. Heç də pis deyil.

V i l l i. Borcumuz nə qədərdir?

L i n d a. Ən əvvəl soyuducuya görə on altı dollar verməliyik...

V i l l i. Niyə on altı?

L i n d a. Çünki yelvuran kəməri qınıldığına görə bir dollar səksən sent də üstünə gəlib.

V i l l i. Soyuducu axı qəttəzədir.

L i n d a. Montyor deyir ki, burada təəccüblü bir şey yoxdur. Həmişə əvvəl belə olur, sonra qaydasına düşür.

Onlar mətbəxə keçirlər.

V i l l i. Ümid eləyirəm ki, bu soyuducu haqq-hesabında bizə kəf gəlməyiblər.

L i n d a. Onu elə reklam eləyirlər ki.

V i l l i. Doğrudur, çox yaxşıdır. Başqa nə borc var?

L i n d a. Paltaryuyan maşın üçün doxsan altı sent. On beşinə qədər də üç dollar yarım tozsorana görə verməliyik. Sonra da evin damı üçün... iyirmi bir dollar borcumuz qalıb.

V i l l i. Daha dammır ki?

L i n d a. Əlbəttə yox. O ustalar əla işləyiblər. Karbüratora görə sənin Frenkə də borcun var.

V i l l i. O pulu verməyi ağıma da gətirmirəm. O "şevrole"ni görüm lənətə gəlsin! Görəsən, bu maşının istehsalına nə vaxt qadağa qoyacaqlar?

L i n d a. Sənin ona üç dollar yarım borcun var. On beşinəcən xırda-xuruşla birlikdə gərək bizdən yüz iyirmi dollar çıxa.

V i l l i. Yüz iyirmi dollar! İlahi, özün saxla! Əgər vəziyyət düzəlməsə, işlər şuluqdur!

L i n d a. Darıxma, gələn həftə gəlirin çox olar.

V i l l i. Əlbəttə, gələn həftə mən onların canını alacağam. Hartfordda gedəcəyəm. Hartfordda mənim xətrimi çox istəyirlər. Bilirsən, Linda, dərd burasında-

dır ki, insanların qəbul etmələri üçün həmişə zamana ehtiyac var.

Onlar böyük səhnəyə çıxırlar.

L i n d a. Axmaqılıqdır.

V i l l i. Mən də bunu hiss eləyirəm. Hətta mənə məsxərəyə də qoyurlar.

L i n d a. Niyə? Onlar nədən səni məsxərəyə qoymalıdırlar? Belə danışma, Villi.

Villi səhnənin kənnəna gəlir. Linda mətbəxə keçib uzunboğaz corabların söküyünü tikir.

V i l l i. Bilmirəm, nədənsə, hərdən mənə əhəmiyyət belə vermirlər. Mən nəyə görə dəymirəm-nədir?

L i n d a. Dostum, axı sənə işlərin yaxşı gedir. Həftəyə yetmişdən yüz dollaracan pul qazanırsan.

V i l l i. Amma mən bunun üçün on-on iki saat dəridən-qabıqdan çıxıram. Başqaları, düzü, səbəbini bilmirəm, amma başqaları bu pulu çox rahat qazanır. Hə, heç cür başa düşmürəm, bəlkə, səbəb mənim çox danışmağımıdır. Nəyə, özümü saxlaya bilmirəm. Mənim işimdə susmaq qızıldır. Çarliyə haqq qazandırırım. O, sakit adamdır. Ona görə də hörməti var.

L i n d a. Sən heç də zəvzək adam deyilsən. Sən, sadəcə, çox diribaşsan!

V i l l i (*gülümsəyərək*). Belə götürəndə boş şeydir, qoy hamısı cəhənnəm olsun! Ömür elə qısa ki, gözünü açıb-yumunca, bir də görürsən, vəssalam, kitab bağlandı. (*Öz-özünə*) Mən yaman çox zarafat eləyirəm. (*Təbəssüm üzündən qeyb olur.*)

L i n d a. Niyə axı?.. Sən...

V i l l i. Mən gonbulam. Anlayırsanmı, mənim gül-məli görkəmə var. Bu vaxtaca sənə danışmadığım bir şeyi deyəcəyəm. Milad bayramında müştərim

Stüartsa baş çəkəndə orada mənim kimi kommivoyajör olan cavan tanışlarımdan biri oturmuşdu. Mənim bərəmdə nə deyib-danışdığını yaxşı eşidə bilməsəmdə, “morj” sözünü qulağım yaxşı aldı. Mən də onun ənginə birini ilişdirdim. Heç kimə məni təhqir etməyə imkan vermərəm. İmkan vermərəm! Amma onlar elə hey mənə gülürlər.

L i n d a. Əzizim...

V i l l i. Mən onlara bunu tərgidəcəyəm. Bilirəm, mən özümü qaydaya salmalıyam. Bəlkə, geyimimdə nəsə qüsurlar var?

L i n d a. Villi, sən dünyanın ən gözəl kişisisən...

V i l l i. Nə danışsən...

L i n d a. Mənim gözümdə sən gözəllər gözəlisən. *(qısa pauza)* İnsanlar arasında ən gözəli.

Qaranlıqdan qadın gülüşü eşidilir. Bu gülüş, sanki, Lindanın sözlərini müşayiət edir. Villi gülüş səsi gələn tərəfə baxmır.

L i n d a. Oğlanlarımız da mənim kimi düşünür. Sən heç ömründə ataya bu cür pərəstiş edən övladlar görmüsən?

Evin sol tərəfindən, səhnənin arxasından musiqi səsi gəlir. Hansısa bir qadının tutqun silueti görünür. O, paltarını geyinir.

V i l l i *(təsirlənmiş halda)*. Sən özün bütün dünyanın ən yaxşısısan, Linda. Sən əsl dostsan, əsl dost. Həmişə yolda olanda hər dəfə ürəyimdən keçir ki, kaş yanımda olaydın, səni bağrıma basıb elə hey öpəydim.

Qadın gülüşü daha ucadan eşidilir. Villi artıq səhnədə o qadının dayandığı sol tərəfə keçir. Səhnə arxasından çıxan qadın güzgüyə baxa-baxa şlyapasını başına qoyur.

V i l l i. İşlər pis gedəndə, dərdləşməyə adam tapmayanda elə qüssələnirəm ki. Adama elə gəlir ki,

daha heç nə sata bilməyəcək, dolanışığını təmin edə bilməyəcək, öz işini qurmağa pul toplaya bilməyəcək, övladlar üçün təminat yarada bilməyəcək.

Onun sözləri get-gedə qadının gülüş səslərini eşidilməz edir. Qadın güzgünün qabağında özünə bərbəzək verməklə məşğuldur.

V i l l i. Elə istəyirəm ki, həyatda nəyəsə nail olum.
Q a d ı n. Bəs mən? Siz mənim yolumda heç bir əziyyət çəkmədiniz. Mən özüm sizi seçdim.

V i l l i (*qürurla*). Siz özünüz məni seçdiniz?

Q a d ı n (*çox bəçimli görkəmi var. Elə Villi yaşda olar*). Əlbəttə. Mən özüm idarəmdə oturub hər verən gün siz kommivoyajörləri müşahidə eləyirəm. Siz axı elə səhər-axşam yollardasınız. Amma Villi, sizdə elə yumor hissi var ki. Sizinlə adam darıxmaz. Eləmi?

V i l l i. Hə, hə, əlbəttə. (*Onu qucaqlayır.*) Məgər artıq gedirsiniz?

Q a d ı n. Gecə ikidən keçib.

V i l l i. Gedək. (*Onu arxasınca dartır.*)

Q a d ı n. Bilsə, bacılanm dəhşətə gələcək. Bir də nə vaxt gələcəksiniz?

V i l l i. İki həftədən sonra. Yanıma qalxacaqsınız?

Q a d ı n. Mütləq. Sizinlə adam qəti darıxmaz. Gülmək mənə xeyirdir. (*Onu qucaqlayıb öpür.*) Siz nadir insansınız!

V i l l i. Deməli, siz məni seçdiniz, eləmi?

Q a d ı n. Əlbəttə. Siz elə ürəyəyatımlısınız ki, həm də baməzəsiniz!

V i l l i. Neynək, gələn səfərimdə bir də görüşərik.

Q a d ı n. Mən bütün müştəriləri sizə tərəf istiqamətləndirəcəyəm.

V i l l i. Əla! Qaşqabağım düzələr.

Q a d ı n (*cavabında gülərək yüngülcə onun kürəyinə vurur*). Siz lap adamı öldürərsiniz, Villi.

Villi qəflətən onu qamarlayıb dəlicəsinə öpür.

Q a d ı n. Adam lap ölmək istəyir. Corablara görə təşəkkür eləyirəm. Corabların çox olanda sevinirəm. Di gecəniz xeyrə qalsın.

V i l l i. Xeyrə qarşı. Dərindən nəfəs alın!

Q a d ı n. Ah, Villi!

Qadın gülməkdən uğunub gedir. Lindanın gülüşü də bu səsə qarşır. Qadın qaranlıqda qeyb olur. Səhnədə mətbəx stolu olan hissə işıqlanır. Linda bayaqkı yerində oturub ipək corabları yamayır.

L i n d a. Sən dünyanın ən gözəl kişisisən. Haradan beyninə salmışsan ki...

V i l l i (*İndicə qadının olduğu yerdən qayıdaraq Lindaya yaxınlaşır*). Mən hamısını ödəyəcəyəm. Pulum çatar.

L i n d a. Dostum, sən qəti narahat olma. Onsuz da, işlərin yaxşı gedir. Başqalarından yaxşı gedir.

V i l l i (*onun tikilə məşğul olduğunu görüb*). Bu nədir?

L i n d a. Uzunboğaz corabları yamayıram. Onlar elə bahadır...

V i l l i (*hirsli corabları onun əlindən dartıb alır*). Mən imkan vermərəm ki, yamayasan! Tez elə tulla!

Linda corabları cibinə basıb gizləyir. Bernard qaçıb mətbəxə gəlir.

B e r n a r d. Haradadır o? Əgər hazırlaşmasa...

V i l l i (*əsəbi halda avansəhnəyə çıxır*). Sən cavabı ona deyəcəksən də!

B e r n a r d. Mən, onsuz da, həmişə ona deyirəm. Amma müəllimlərin qabağında necə deyim? Bu axı buraxılış imtahanıdır. Buna görə məni türməyə basa bilərlər.

V i l l i. O haradadır? Mən onu şallaqlayacağam.

L i n d a. Villi, qoy o, topu qaytarsın. Yaxşı deyil.

V i l l i. Bif! O haradadır? O, həmişə başqasının nəyinsə əkişdirir.

L i n d a. O, qızlarla çox kobud davranır. Bütün analar ondan vahiməylə danışır.

V i l l i. Mən onu şallaqlayacağam.
B e r n a r d. O, vəsiqəsiz maşın sürür.

Qadının gülüş səsi gəlir.

V i l l i. Mumla!
L i n d a. Bütün analar...
V i l l i. Mumla!

B e r n a r d (*təşviş içində kənarlaşır*). Mister Birnbom deyir ki, o, tamam kütləşib.

V i l l i. Cəhənnəm ol!
B e r n a r d. Əgər Bif dərslərini çatdırma bilməsə, riyaziyyatdan kəsiləcək. (*Gedir.*)

L i n d a. Bernard haqlıdır, Villi, sən gərək...

V i l l i (*coşaraq*). Nə onun üstünə düşmüşünüz? İstəyirsiniz o da Bernard kimi mağminin birisi olsun? O, çilğın uşaqdır, başqalarına oxşamır...

Linda göz yaşlarını zorla saxlaya-saxlaya qonaq otağına gedir. Villi mətbəxdə tək qalır. O, boynunu büküb diqqətlə qaranlığa baxır. Evnin ətrafındakı yarpaqlar yox olub. Yenə gecədir, adamı dörd bir tərəfi tutan yaşayış binalarının vahiməsi basır.

V i l l i. Bezdirdilər! Məni tamam boğaza yığdılar! Məgər o oğrudur? Axı o, götürdüyünü geri qaytarır. Nəyi oğurlayıb? Mən ona pis nə demişəm axı? Bütün ömrüm boyu ona ancaq yaxşı şeylər öyrətmişəm.

Heppi pijamada pilləkənlə aşağı düşür. Villi onu görür.

H e p p i. Bəsdir burada tək qaldın. Gəl gedək.

V i l l i (*stolun bir tərəfində oturaraq*). İlahi! Niyə anan döşəməni silir? Hər dəfə döşəməni siləndə anan birtəhər olur. Axı özü də bilmir ki, ona olmaz.

H e p p i. Sus. Sakit. Niyə qayıdıb gəldin?

V i l l i. Qorxdum. Yonkersdə, az qala, maşınla bir uşağı vuracaqdım. İlahi! Niyə axı mən o vaxt qardaşım Benlə Alyaskaya getmədim? Ben! Bax o, əsl dahiydi,

hər şey özü onun ayağına gəlirdi! Hə, mən böyük səhv elədim! Axı o özü məni çağırırdı.

H e p p i. İndi nə xeyri...

V i l l i. Sizin nə dəyəriniz var? Amma o insan boş əllə işə başlayıb axırını almazla qurtardı!

H e p p i. Bilmək istərdim ki, onda bu iş necə alındı?

V i l l i. Nə böyük sirdir ki. Adam nə eləmək istədiyini bilirdi, istədiyini də elədi. Ben iyirmi bir yaşında cəngəlliklərə girdi. Oradan da var-dövlət yiyəsi kimi çıxdı. Yaşamaq çətin işdir, adama oturduğu yerdə çörək verən olmur.

H e p p i. Ata, mən istəyirəm, sən bu işi atasan!

V i l l i. Bəs onda məni kim yedirəcək? Sən? Həftəyə yetmiş dollarlamı? Bəs sənin gəzdüyün arvadlar, maşının, mənzilin? Hamısı yetmiş dollarlamı? İlahi, mən bu Yonkersə gedib çata bilmədim. Uşaqlar, haradasınız, siz haradasınız? Köməyə gəlin! Mən daha maşını idarə eləyə bilmirəm.

Çarli qapıda görünür. O, ağır-ağır danışan kök bir kişidir. Villyə dediklərindən ona qarşı dərin mərhəmət, səmimi həyəcan hiss olunur. Pijamanın üstündən xalat geyinib, ayağında başmaq var.

Ç a r l i (*içəri daxil olur*). Hər şey qaydasındadır?

H e p p i. Hə, Çarli, üzdən belə görünür ki, qaydasındadır.

V i l l i. Nə məsələdir?

Ç a r l i. Qulağıma səs gəldi. Fikirləşdim, bəlkə, nəşə olub. Lənətə gəlmiş divarlar. Doğrudanmı, bu divarlara əl gəzdirmək olmaz? Siz burada asqıran kimi evdə şlyapam başımdan düşür.

H e p p i. Ata, gedək yataq.

Çarli Heppiyə işarə edir ki, getsin.

V i l l i. Sən get. Mənim yuxum yoxdur.

H e p p i (*Villyə*). Sən qəti dilxor olma, yaxşı? (*Gedir.*)

V i l l i. Sən niyə yatmırsan?

Ç a r l i (*Villnin qarşısında əyləşərək*). Yuxuya gedə bilmirəm. Mədəm qıvcıdır.

V i l l i. Nə gəldi yeyirsən...

Ç a r l i. Nə verdilər yeyirəm.

V i l l i. Sən çox geridə qalmısan. Yəqin, vitamin, nə bilim başqa şeylər haqqında təsəvvürün belə yoxdur.

Ç a r l i. Gəl oynayaq. Bəlkə, yuxunu bu cür gətirə bildik.

V i l l i (*tərəddüdlə*). Nə bilim axı. Səndə kart var?

Ç a r l i (*cibindən kartı çıxarıb*). Bəs necə, kart həmişə cibimdədir. O vitamin dediyin nədir ki?

V i l l i (*kartı paylayaraq*). Deyir ki, sümükləri bərkidir.

Ç a r l i. Mənim mədəm qıvcıdır, sümüyün nə dəxli?

V i l l i. Səndə baş var ki!

Ç a r l i. Buynuzunu çobanın çomağına sürtmə!

V i l l i. Sən də qanmadığın şeyi danışma.

Kart oynayırlar. Pauza.

Ç a r l i. Niyə evdəsən?

V i l l i. Maşında balaca nasazlıq var.

Ç a r l i. Belə de... (*Pauza*) İstəyirəm Kaliforniyaya gedim.

V i l l i. Bu, nə qəfil səfərdir belə?

Ç a r l i. İstəsən, sənə iş verərəm.

V i l l i. Sənə yüz dəfə demişəm, mənim işim var. (*qısa pauza*) Lənət şeytana, nədən öz işini mənə dürtə-dürtə qalmısan?

Ç a r l i. Dedim axı, buynuzunu çomağa sürtmə.

V i l l i. Sən də məni haldan çıxarma.

Ç a r l i. Başa düşürəm ki, sən niyə elə bu işdən yapışıb durmusan. Başa düşə bilmirəm ki, nədən sən belə zülm çəkməlisən.

V i l l i. Mənim yaxşı işim var. (*Qısa pauza*) Səni axı bura hansı məqsəd dartıb gətirib?

Ç a r l i. İstəyirsən gedim?

V i l l i (*susub qayğılı tərzdə*). Niyə axı o, təzədən Texasa qayıtsın? Niyə? Şeytan yoldan çıxarıb...

Ç a r l i. Qoy getsin.

V i l l i. Mənim ona verməyə heç nəyim yoxdur, Çarli. Cibimdə siçanlar oynayır.

Ç a r l i. Heç nə olmaz, ölməz. Hələ ki bizdə acından ölən olmayıb. Bunu yaddan çıxar.

V i l l i. Bəs nəyi yadda saxlayım?

Ç a r l i. Sən hər şeyi yaman çox ürəyinə salırsan. Hər şey qoy cəhənnəm olsun! Əgər su şüşəsində çat varsa, ona görə pul verməzlər.

V i l l i. Sənin üçün belə demək asandır.

Ç a r l i. Yox, asan deyil.

V i l l i. Gördünmü, qonaq otağında necə tavan düzəltmişəm?

Ç a r l i. Hə, bax bu işdir! Məndə, yəqin, bir şey alınmazdı. De görək, səndə bu, necə alındı?

V i l l i. Sənə nə?

Ç a r l i. Elə-belə, sadəcə, maraqlıdır.

V i l l i. Sən də təzə tavan qoymaq istəyirsən?

Ç a r l i. Məgər mən bacararam?

V i l l i. Bəs onda hansı cəhənnəmə mənə ilişirsən?

Ç a r l i. Bax sən təzədən buynuzunu sürtürsən.

V i l l i. Adi bir alətin öhdəsindən gələ bilməyən adama adam demək olmaz. Hətta bu, adamda ikrah yaradır!

Ç a r l i. Nədən mən səndə ikrah yaradırəm?

Ben əlində çətir və çamadanla sağ tərəfdən avansəhnəyə çıxır. Ben, təxminən, altmış yaşında qədd-qamətli və hökmlü bir kişidir. O, həyatdakı təyinatını çox gözəl bilir. Uzaq-uzaq səfərlərin izi onun ömür yoluna yazılıb.

V i l l i. Elə yorğunam, Ben, lap dözülməz həddə.

Benin musiqisi səslənir. Ben ətrafına baxır.

Ç a r l i. Yaxşı, oyna, rahat yatarsan. Nədən sən məni Ben adlandırdın?

Ben saata baxır.

V i l l i. Gülməlidir. Sən, nədənsə, qəflətən mənə qardaşım Beni xatırlatdın.

B e n. Mənim ixtiyarımda cəmi bir neçə dəqiqə var. (*Ətrafda olanları nəzərdən keçirə-keçirə gəzişir.*)

Villi və Çarli oyunlarına davam eləyir.

Ç a r l i. Sən daha onun barəsində heç nə eşitmədin də, hə? Elə o vaxtdan, eləmi?

V i l l i. Məgər Linda sənə deməyib? Bir neçə həftə əvvəl biz onun arvadından məktub aldığımız. Afrikadan. O ölüb.

Ç a r l i. Belə de!

B e n (*piçqıldayaraq*). Hə, sizin Bruklin, demək, beləymiş, hə?

Ç a r l i. Bəlkə, ondan sizə bir az pul qalıb?

V i l l i. Yaman iştahalısan. Onun özünün yeddi oğlu var idi. O insanla mən imkanı əldən verdim, gərək razılaşıydım.

B e n. Mən qatara gecikirəm, Vilyam. Mən Alyaskada bir neçə daşınmaz əmlakı saf-çürük eləməliyəm.

V i l l i. Hə. Əgər o vaxt onunla Alyaskaya getsəydim, indi hər şey tamam başqa cür olardı.

Ç a r l i. Beynimi xarab eləmə, sən orada uzağı əl buyruqçusu olacaqdın.

V i l l i. Boş-boş danışma!

B e n. Alyaskada ağlagəlməz imkanlar var. Heyrətlənirəm ki, nədən sən hələ də orada deyilsən.

V i l l i. Ağlagəlməz imkanlar.

Ç a r l i. Nə?

V i l l i. O, uğura aparacaq yolun sirrini bilən yeganə insan idi.

Ç a r l i. Kim?

B e n. Siz burada necə dolanırsınız?

V i l l i (*kartda bank pulunun uduşunu götürüb gülümsəyərək*). Yaxşı, çox yaxşı.

Ç a r l i. Ay hiyləgərsən ha.

B e n. Anamız səninlə qalır?

V i l l i . Yox, çoxdan ölüb.

Ç a r l i . Kim?

B e n . Çox heyif. Anamız ləyaqətli qadın idi.

V i l l i (*Çarllyə*). Nə dedin?

B e n . Mən də ümid edirdim ki, qanını görəcəyəm.

Ç a r l i . Kim ölüb?

B e n . Atamızdan nəsə bir xəbər çıxmışdı?

V i l l i (*çaşqın halda*). Necə yəni kim ölüb?

Ç a r l i (*uduşu götürərək*). Sən kimdən danışırısan?

B e n (*saata baxaraq*). Vilyam, artıq doqquzun yansıdır!

V i l l i (*sanki, özünə gəlmək üçün hirsə Çarlinin əlindən tutur*). Pul mənimdir.

Ç a r l i . Mən tuz çıxardım.

V i l l i . Əgər sən oynaya bilmirsənsə, mən pulumu sağa-sola səpələmək niyyətində deyiləm!

Ç a r l i (*qalxaraq*). Amma axı and olsun, tuz mən-
dəydil!

V i l l i . Bir də səninlə oynamayacağam. Heç vaxt.

B e n . Anamız nə vaxt öldü?

V i l l i . Çoxdan... Sənin heç vaxt kartdan başın çıx-
mayıb.

Ç a r l i (*kartları yığıb qapıya san gedir*). Yaxşı, gələn dəfə
mən beş tuzlu kart gətirəcəyəm.

V i l l i . Məgər mən sənə kaf gəlirəm?

Ç a r l i (*ona san dönərək*). Sənə ayıb olsun!

V i l l i . Yaxşı görək.

Ç a r l i . Yaxşını necə görək? (*Gedir.*)

V i l l i (*onun arxasınca qapını çırparaq*). Səndən nəyi
öyrənmək olar axı? Nadanın birisisən!

B e n (*mətbəxin küncündən ona yaxınlaşaraq*). Vilyam,
sənsən?

V i l l i (*onun əlini sıxaraq*). Ben! Nə vaxtdır yolunu
gözləyirəm. Sırr nədədir? Sən necə hər şeyə çatdın?

B e n . Bu, uzun əhvalatdır...

Gənc Linda əlində alt paltarı ilə dolu səbət avansəhnəyə çıxır.

L i n d a . Ben, sizsiniz?

B e n (*nəzakətlə*). Əzizim, necə dolanırsınız?

L i n d a. Bu neçə illə haradaydınız? Villi həmişə heyrətlənirdi ki, nədən siz...

V i l l i (*tələsik Benl Lindadan ayınb kənara çəkərək*). Atamız hanı? Məgər sən onun sorağıyla getməmişdin? İşə nədən başladın?

B e n. Bilmirəm, hər şeyi xatırlayırsanmı...

V i l l i. Əlbəttə, o vaxt mən uşaq idim, cəmi üç yaşım vardı...

B e n. Üç yaş on bir ay.

V i l l i. Ay səndə də yaddaş var ha, Ben!

B e n. Mənim bir xeyli müəssisəm var, amma mühasibatlıq işi aparmıram.

V i l l i. Mən furqonun altında oturmuşdum. Haradaydın, Nebraskada?

B e n. Cənubi Dakotada. Mən sənə bir dəstə səhra gülü gətirdim.

V i l l i. Yadımdadır, sən kimsəsiz küçəylə gedirdin...

B e n (*gülərək*). Mən Alyaskaya atamızı axtarmağa gedirdim.

V i l l i. İndi o haradadır?

B e n. O illər coğrafiya barədə təsəvvürlərim bəsit idi. Bir neçə gündən sonra anladım ki, cənub yox, şimal səmtə üz tutmuşam. Odur ki Alyaskanın əvəzinə gedib Afrikaya çıxdım.

L i n d a. Afrikaya?

V i l l i. Qızılı sahilə?

B e n. Alman yataqlarına.

L i n d a. Alman yataqlarına?!

B e n. Bəli, əzizim. Mənim ixtiyarımda cəmi bir neçə dəqiqə var.

V i l l i. Yox! Yox! Uşaqlar! Uşaqlar!

Yeniyetmə qardaşlar Bif və Heppi peyda olur.

V i l l i. Siz bir qulaq asın! Bu, bizim əmimiz Bendir! O, qeyri-adi insandır! Mənim oğlanlarıma da danış, Ben!

B e n. Neynək, qulaq asın. On yeddi yaşım olanda mən cəngəlliyə baş vurdum, iyirmi bir yaşında da oradan çıxdım... *(Gülür.)* Tanrı özü şahiddir ki, artıq var-dövlət yiyəsiydim.

V i l l i *(oğlanlara)*. Neçə vaxtdır sizə nəyi təlqin elədiyimi indi anladınız mı? İnsanın payına ən ağlagəlməz uğur düşə bilər!

B e n *(saatına baxaraq)*. Cümə axşamı mənim Ketçikanda işgüzar görüşüm var.

V i l l i. Dayan, Ben! Atamızdan danış. İstəyirəm oğlanlar əcdadlarını tanısinlər. Bircə o yadımdadır ki, yaman uzun saqqalı vardı. Həm də yadımdadır, hərdən ocaq qırağında anamın dizləri üstündə oturub nəsə səsi aydın gəlməyən musiqiyə qulaq asırdım.

B e n. Fleyta idi. Atamız fleytada çalırdı.

V i l l i. Əlbəttə, fleyta idi. Yadımdadır!

İndi əsl musiqi səsi gəlir.

B e n. Atamız islah olunmaz ruha malik böyük insan idi. Hərdən furqonu Bostonda qaydaya salıb bütün ailəni içinə yığardı. Sonra da, haydı, bütün ölkə boyu – Ohayo, İndiana, Miçiqan, İllinoys, bütün qərb ştatları da daxil olmaqla gəzib-dolaşardıq. Şəhərlərdə dayanıb onun yolboyu düzəltdiyi fleytaları satardıq. Atamız dahi ixtiraçı idi. O, xırdaca bir ixtirasına görə bir həftəyə sənin ömrün boyu qazandığından artıq qazandı.

V i l l i. Mən də uşaqlarımı bax bu ruhda tərbiyə eləyirəm, Ben. Gümrah, cazibədar, əlləri qızıl...

B e n. Eləmi? *(Bifə)* Di haydı, vur məni, cavan oğlan. Gücün çatdıqca vur! *(Qamını göstərir.)*

B i f. Nə danışırsınız, ser!

B e n *(boksçu duruşu alaraq)*. Di haydı, vur görək! *(Gülür.)*

V i l l i. Başla, Bif! Dərsini ver!

B i f. Oldu! *(Yumruqlarını düyünləyib irəli gəlir.)*

L i n d a *(Villiyə)*. Dostum, niyə axı o dalaşmalıdır?

B e n (*zərbələri dəf edərək*). Afərin! Afərin sənə!

V i l l i. Hə, Ben, necədir?

H e p p i. Solla, solla vur, Bif!

L i n d a. Siz niyə dalaşırsınız?

B e n. Eşq olsun! (*Qəflətən əyilib onun ayağını çəkir.*)

Bif yıxılır. Ben onun üstündə dayanıb çətirin ucunu gözlərinə san tuşlayır.

L i n d a. Qorun, Bif!

B i f. Ay!

B e n (*Bifin dizlərinə vuraraq*). Ey cavan, tanımadığın rəqiblə döyüşəndə heç vaxt düzgünlük gözləmə. Yoxsa cəngəllikdən çıxıbilməzsən. (*Lindanın əlindən tutub qarşısında təzim edir.*) Sizinlə tanışlığa səmimi-qəlbdən şad oldum. Bu, mənim üçün böyük şərəfdir.

L i n d a (*əlini çəkərək soyuq tərzdə*). Yaxşı yol.

B e n (*Villyə*). Sənə uğurlar arzulayıram. Yeri gəlmişkən, nə işlə məşğulsan?

V i l l i. Mən kommivoyajörəm.

B e n. Belə de! Neynək... (*Əliylə vidalaşır.*)

V i l l i. Ben, istəyirəm sən düşünməyə sən ki... (*Onun əlindən tutub çəkir.*) Düzdür, bura, olsa-olsa, Bruklindir, amma biz də ovsuz qalmırıq!

B e n. İcazə ver...

V i l l i. Hə, hə, burada ilan da var, dovşan da. Elə ona görə də mən bura gəldim. Bif bu ağaclardan ürəyi istəyəni kəsə bilər. Uşaqlar! Di haydı, o iri binalar tikilən tərəfə qaçıb oradan qum gətirin. Biz indi buranı büsbütün dəyişəcəyik. Sən ancaq tamaşa elə, Ben!

B i f. Eşidirəm, ser! Di haydı, qaç, Hep!

H e p p i (*Biflə birlikdə qaçaraq*). Mən anqlayırammı, ata?

Çarli qısa şalvarda daxil olur.

Ç a r l i (*Villyə*). Bifə aman vermə ki...

Ben gülməkdən uğunub gedir.

V i l l i. Onların ötən həftə dartıb bura gətirdikləri əsl meşəni bir görəydin. Nə qədər şalban vardı. Onun üçün gərək bir ətək pul verəydin!

Ç a r l i. Əgər qarovulçu...

V i l l i. Əlbəttə, mən onlara qulaqburması verdim. Amma bilirsənmi, bu uşaqlar yenilməz uşaqlardır.

Ç a r l i. Türmələr belə yenilməz uşaqlarla doludur.

B e n (*Villinin kürəyinə vurub Çarlını məsxərəyə qoyur*). Elə birjalar da doludur!

V i l l i (*Benin gülüşünə qoşulur*). Çarli, sənin şalvannı kim bu günə salıb?

Ç a r l i. Arvadım belə qisasını alıb.

V i l l i. Onda qolf taxtasını götür, get yat. (*Benə*) Onun əlləri qızıldır! Nə özü, nə də oğlu bir mismar vura bilmir.

Bernard qaçaraq gəlir.

B e r n a r d. Qarovulçu Bifin arxasınca qaçır.

V i l l i (*acıqlı-acıqlı*). Mumla! O, heç nə oğurlamayıb!

L i n d a (*həyəcan içində sol tərəfə qaçır*). O haradadır? Bif, mənim balam!

V i l l i (*Bəndən uzaqlaşaraq sola çəkilir*). Qorxulu bir şey yoxdur.

B e n. Çılğın oğlandır. İpə-sapa yatmamaq yaxşı şeydir.

V i l l i (*gülür*). Mənim Bifimin əsəbləri dəmirdəndir.

Ç a r l i. Bu, nə deməkdir axı, heç cür başa düşə bilmirəm?.. Mənim adamım Yeni İngiltərədən it günündə qayıdıb. Orada onun başına oyun açıblar.

V i l l i. Hər şey şəxsi münasibətlərdən asılıdır, Çarlil Məsələn, mənim hər yerdə əlaqələrim var.

Ç a r l i (*sancaraq*). Sənə görə çox şadam. Bir azdan gələrsən, kart oynayarıq. Sənin qazancının yarısını əlindən qopararam. (*Gülərək gedir.*)

V i l l i (*Benə sarı dönrək*). İşlər yaman pis gedir. Əlbəttə, mənim özümə dəxli...

B e n. Geri dönəndə sənə baş çəkəcəyəm.

V i l l i (*qüssəylə*). Heç olmasa, bir-iki gün qala bilməzdin? Sən mənə elə lazımsan, Ben... Düzdür, mənim vəziyyətim yaxşıdır, amma atamız çıxıb gedəndə mən hələ lap uşaq idim, onunla bir kəlmə də kəsə bilmədim. Mən həyatda özümü, necə deyirlər, müvəqqəti sakin kimi hiss eləyirəm.

B e n. Mən qatara gecikəcəyəm.

Onlar səhnənin əks istiqamətlərində dayanıblar.

V i l l i. Ben, mənim oğlanlarım... Doğrudanmı, qala bilmirsən? Düzdür, onlar mənə görə özlərini oda, alovə atarlar, amma mən, görürsənmi...

B e n. Vilyam, sən övladlarını çox gözəl tərbiyə eləyirsən. Onlar qiyamət cavanlardır, əsl kişidirlər.

V i l l i (*açgözlüklə onun sözlərini həzm eləyərək*). Ah, Ben, sən bu fikirdə olmağın məni necə də sevindirir. Hər-dən dəhşətə gəlirəm ki, deyəsən, onlara lazım olanı təlqin eləmirəm... Ben, onlara nə öyrədim?

B e n (*hər sözünü çoxmənalı tərzdə, həm də nəsə hikkəylə qeyd edərək*). Vilyam, cəngəlliyə girəndə mənim cəmi on yeddi yaşım vardı. Oradan çıxanda iyirmi bir yaşım olardı, ya olmazdı. Amma Tanrı özü şahiddir ki, artıq hər şeyim vardı. (*Evin qaranlıq küncündən qeyb olur.*)

V i l l i. Var-dövlət sahibi olmaq!.. Bax mən onlara bunu təlqin eləmək istəyirəm! Mən haqlıydım! Mən haqlıydım! Mən haqlıydım!

Ben artıq yoxdur, amma Villi hələ də onunla danışır. Linda gecə köynəyində və xalatda mətbəxə daxil olub Villini axtarır. Sonra qapıya yaxınlaşıb həyəətə baxır.

L i n d a (*onu görərək*). Villi, əzizim! Villi!

V i l l i. Mən haqlıydım.

L i n d a. Sən pendirl yedin?

O cavab vermək gücündə deyil.

L i n d a. Gecdir, gedək yataq, dostum, nə deyirsən?

V i l l i (*başını qaldırıb göyə baxaraq*). Bu həyatın üstündə bir ulduz görünəcə, adamın boynu qınılır.

L i n d a. Sən evə gəlirsən?

V i l l i. Almazdan olan o saat zənciri hara qeyb oldu? Yadındamı, Ben onu Afrikadan gələndə gətirmişdi. Məgər o vaxt Ben mənə almazdan saat zənciri hədiyyə eləməmişdi?

L i n d a. Sən onu satdın, dostum. On iki, ya da on üç il olar. Bifin qiymətli radiokurslarının pulunu ödəmək lazım idi.

V i l l i. İlahi, o zəncir necə də gözəl idi! Gedim bir az gəzişim.

L i n d a. Sən axı ev başmağındasan!

V i l l i (*evin solundan keçərək*). Mən haqlıydım! Haqlıydım! (*Lindaya, ya da özünə baş bulaya-bulaya*) Adamam ki?! Bax onunla razılaşmaq lazım idi. Mən haqlıydım!

L i n d a (*onun arxasınca qışqıraraq*). Sən axı ev başmağındasan, Villi...

Villi artıq, demək olar ki, görünmür. Bif pilləkənlə aşağı düşür. O pijamadır.

B i f (*mətbəxə daxil olaraq*). O, orada neyləyir?

L i n d a. Sus!

B i f. İlahi, özün saxla! Ana, o, çoxdan belədir?

L i n d a. Sakit, eşidər.

B i f. Ana, ona nə olub? Bu, nə dəlilikdir axı?

L i n d a. Səhərə hər şey keçib-gedər.

B i f. Məgər indi heç nə eləmək olmaz?

L i n d a. Ay mənim əziz balam, sən bayaqdan yanımda olmalıydın, artıq gecdir. Ona görə də, yaxşısı budur, gedib yatasan.

Heppl yuxarıdan düşüb pilləkəndə oturur.

H e p p i. Ana, mən hələ indiyəcən onun belə uca-dan danışdığını eşitməmişəm.

L i n d a. Neynək, bu tərəfə tez-tez gəl, eşit. (*Stolun bir qırağında oturub Villinin pencəyinin çiyindəki söküyü tikir.*)

B i f. Niyə yazıb mənə xəbər eləməmişən?

L i n d a. Hara yazaydım? Üç ay ünvanın bilinmədi.
B i f. Hə, mən elə həmişə ora-bura köçəköçdə qalmışdım... Amma bilirsən, sən həmişə yadımdaydın. Mənə inanırsanmı, dost?

L i n d a. İnanıram, əzizim, inanıram. Amma o, məktub almağı elə xoşlayır ki. Onda o da inanır ki, bundan sonra hamımıza yaxşı olacaq.

B i f. Ana, o, həmişə belədir?

L i n d a. Sən evə gələndə onun halı korlanır.

B i f. Mən evə hər gələndə?

L i n d a. Sən yazanda ki tezliklə gələcəksən, onun sevincdən çiçəyi çırtlayır, elə hey gələcəyimiz barədə danışır. Belə vaxtlarda onun əvəzi yoxdur! Amma sənün gəlişin yaxınlaşdıqca onun da əsəbləri tarıma çəkilir. Sən burada olanda da o elə hey özüylə danışır, sənə acıqlı olur. Yəqin, səbəb odur ki, atan sənə ürəyindəkiləri açıb tökməyə ürək eləmir. Nədən siz bir-birinizə qarşı belə dözümsüzsünüz? Hə, nədən?

B i f (*yayınaraq*). Məgər mən dözümsüzəm?

L i n d a. Elə mənim evə girməyimə bəndsiniz, o dəqiqə didişmə başlayır!

B i f. Özüm də bilmirəm niyə belə olur? Mən başqa cür olmaq istəyirəm, dəridən-qabıqdan çıxıram, ana, başa düşürsən?

L i n d a. Sən evə həmişəlik qayıtmısan?

B i f. Bilmirəm. Hələ bir baxım görüm...

L i n d a. Bif, bir əsr "baxım görüm" olmaz!

B i f. Ana, mən nədənsə yapışıb qala bilmirəm. Mən öz yolumu tapa bilmirəm.

L i n d a. Amma insan quş deyil. O, haralarasa uçub hər bahar yenidən qayıda bilməz.

B i f. Anacan, saçların... (*Saçlarına toxunur.*) Saçların tamam ağarıb...

L i n d a. Sən də söz danışdın, bu saçlar sən hələ məktəbdə oxuyanda ağarmışdı! Sadəcə, indi saçıma rəng vurmuram, vəssalam.

B i f. Saçlarını yenə rənglə, yaxşımı? Mən istəmirəm dostum qocalsın. (*Gülür.*)

L i n d a. Sən hələ də uşaqsan. Elə bilirsən, illərlə burada olmayandan sonra gəlib hər şeyi qoyub getdiyin kimi görəcəksən. Nəzərə al, bir də görəcəksən, bu qapını döyəndə onu sənün üzünə yad insanlar açdı...

B i f. Belə danışma! Sənün yaşın hələ heç altmış olmayıb.

L i n d a. Bəs atanın?

B i f (*çaşqın halda*). Mən elə onu da deyirəm.

H e p p i. O, ataya pərəstiş edir.

L i n d a. Bif, əzizim, əgər sən onu istəmirsənsə, deməli, mənə də istəmirsən.

B i f. Mən sənə çox istəyirəm, ana.

L i n d a. Yox! Sən yalnız mənə görə gəlməməlisən. Çünki mən onu sevirəm. (*Səsində ağladığına işarə, yalnız işarə var.*) O, mənə dünyada hamıdan, hər şeydən əzizdir. Mən imkan vermərəm ki, o, özünü alçalmış, bədbəxt, artıq bir insan kimi hiss eləsin. Yaxşısı budur, dərhal qərar qəbul et. Uzatmağın heç bir mənası yoxdur: ya sən bir ata kimi ona hörmət eləməlisən, ya da xoş gəldin, bir də ayağın bura dəyməsin. Bilirəm, onunla danışmaq elə də asan deyil... Onu məndən yaxşı kim tanıyır ki? Amma...

V i l l i (*sol tərəfdən, gülərək*). Ey, Bif!

B i f (*onun yanına getmək məqsədillə qalxaraq*). Ona nə olub?

Heppi Bifi saxlayır.

L i n d a. Ona yaxın getmə! Ona yaxın getmə!

B i f. Sən də onu çox əzizləmə! O, həmişə sənə zülm verib. Yanında birqəpiklik hörmətin olmayıb.

H e p p i. O, həmişə anamıza hörmətlə yanaşıb...

B i f. Sən axı nə bilirsən?

H e p p i (*hədəylə*). Ona dəli deməyi ağlına da gətirmə!

B i f. Onda iradə deyilən şey yoxdur. Çarli heç vaxt belə şeyi özünə rəva bilməz. Öz halalca evində... Bütün bu bəlgəmi içindən açıb tökəsən!

H e p p i. Çarliyə heç vaxt o dözənlərə dözmək lazım gəlməyib.

B i f. Çox adam Villi Lomendən də pis günlərə düşüb. Sən mənə inan, elələrini öz gözlərimlə görmüşəm.

L i n d a. Onda sən Çarlını özünə ata elə. Nədir, dəyişmişən? Mən demək istəmirəm ki, sənin atan belə bir qeyri-adi insandır. Villi Lomen elə də var-dövlət yiyəsi deyil. Qəzetlər heç vaxt onun haqqında yazmayıb. Dünyanın ən mülayim xasiyyətli insanı da deyil... Amma o da adamdır axı! Özü də indi halı heç də yaxşı deyil. Ona qarşı çox diqqətli olmalıyıq. İmkan verməməliyik ki, o, beləcə canını tapşırıb getsin... Qoca, heç kimə lazım olmayan it kimi... Bu insana diqqət lazımdır, anladın? Sən də ona dəli dedin...

B i f. Mən belə bilmirdim...

L i n d a. Bəli, çoxu bu qənaətdədir ki, o, ağılını itirib. Amma məsələnin nə yerdə olduğunu başa düşmək üçün baş işlətməyə çox elə ehtiyac yoxdur. O, sadəcə, heydən düşüb.

H e p p i. Doğrudur.

L i n d a. Balaca adam da böyük adam kimi heydən düşə bilər. Martda onun həmin o şirkətdə işləməsinin otuz altı ili tamam olur. O, onlara mallarının satışı üçün yeni bazarlar aşkar etdi, indi qocalıqda da mükafatı məvacibinin kəsilməsi oldu.

H e p p i (*çaşqınlıqla*). Necə? Mən bilmirdim.

L i n d a. Əzizim, bilmək üçün gərək soruşasan. İndi sənin cibxərcliyin artıq atadan gəlmir. Niyə axı atadan narahat olasan?

H e p p i. Mən axı sizə pul vermişəm.

L i n d a. Milad bayramında? Hə, əlli dollar. Tək isti su çəkmək doxsan yeddi dollar əlli sentə başa gəlirdi. Budur, artıq beş həftədir o, günəməzd işləyir. Elə bil, indicə işə götürülüb, küçədən gələn birisidir.

B i f. Ay burnunuzdan gəlsin. Əclaf!

L i n d a. Onlann onun öz doğmaca övladlarından nəyi pisdir ki! O kişi cavan olanda, sahibinə gəlir gətirəndə xətir-hörməti də var idi. Amma indi onu çox istəyən, ən ağır anlarda mallarına yiyə duran köhnə

dostlarının, qoca müştərilərinin yarısı ölüb, yarısı da bir kənara çəkilib ölümünü gözləyir. Əvvəllər Boston-da altı-yeddi şirkətə baş vurmaq onun üçün su içmək kimi bir şey idi. Amma indi bir çamadanı maşından çıxarıb təzədən yerinə qoyanacan o dünyanı görüb gəlir. İndi ayağına güc vermək əvəzinə, dilinə güc verib. Min kilometr yol gedib qəflətən görür ki, daha onu tanıyan qalmayıb, bir nəfər də xoş söz deyən yoxdur. Min kilometr yol gedəsən, bir sentin də yiyəsi olmayasan, adam havalanar, ya yox?! İstər-istəməz başlayırsan öz-özünə dərdləşməyə! Axı o hər həftə Çarlinin yanına gedib ondan borca əlli dollar almalı olur, məni də əmin eləyir ki, guya, özü qazanıb. Belə nə qədər davam edə bilər? İndi başa düşdünüzmü mən nələr çəkirəm? Sən də mənə deyirsən ki, o adamın iradəsi yoxdur. Sizin yolunuzda bütün ömrü boyu canına dinclik verməyən o deyildimi? Bu zəhmətinə görə onun döşünə nə vaxt medal taxacaqlar? İndi, bu altmış üç yaşının tamamında onun mükafatı nə oldu? Görür ki, həyatından çox istədiyi övladları... Onlardan biri nankordur...

H e p p i. Ana!

L i n d a. Hə, bala, sən də belə çıxdın! (Bifə) Bəs sən? Sənin ataya məhəbbətin hara qeyb oldu? Siz axı can bir dostlarıydınız! Yadındamı, sən hər axşam onunla telefonla danışardın? Sənsiz qalanda o necə də darıxardı!

B i f. Oldu, ana. Mən sizinlə yaşayacağam, burada özümə iş də tapacağam. Elə eləyərəm ki, gözüne görünməyim. Vəssalam.

L i n d a. Yox, Bif. Sən burada yaşasan da, heç vaxt onunla yollaşmayacaqsan.

B i f. Yaddan çıxarma ki, o, məni evdən qovub.

L i n d a. Nəyə görə? Səbəbini indiyəcən bilmirəm.

B i f. Əvəzində mən onun necə yalançı olduğunu bilirəm. O da istəyir ki, bunu heç kəs bilməsin.

L i n d a. Yalançı? Nə mənada? Sən nə demək istəyirsən?

B i f. Tək məni günahlandıma. Sənə demək istədiyim ancaq budur: mən öz payımı verəcəyəm, qazancımın yarısını. Daha nəyin dərdini çəkir? Hər şey qaydasına düşəcək. Daha gecdir, gedim yatım. *(Pilləkənə tərəf istiqamət alır.)*

L i n d a. Heç nə qaydasına düşməyəcək.

B i f *(pilləkəndəcə dönüb hıkkəylə).* Mənim bu şəhərdən zəhləm gedir, amma qalırım. Başqa nə sözün var?

L i n d a. O ölür, Bif.

Heppi təlaş içində Lindaya baxır.

B i f *(susub).* Ölür? Nədən?

L i n d a. O, özünü öldürmək istəyir.

B i f *(təzahəgəlməz dəhşət içində).* Necə?!

L i n d a. Bilirsənmi, mənim indi günüm necə keçir – yalnız hər keçən günə şükür eləməklə.

B i f. Sən nə danışsan?

L i n d a. Yadındamı, sənə yazmışdım ki, maşını yenə vurub. Fevral ayında.

B i f. Nə olsun?

L i n d a. Sığorta müfəttişi gəlmişdi. Dedi ki, onların şahidləri var. Demə, ötən il başımıza gələn bədbəxt hadisələrin heç biri təsadüf deyilmiş.

H e p p i. Bunu necə bilmək olar? Yalandır!

L i n d a. Məsələ burasındadır ki, bir qadın... *(Onu qəhər boğur.)*

B i f *(qətiyyətlə, amma həm də təmkinlə onun sözünü kəsir).* Nə qadın?

L i n d a *(onunla eyni vaxtda).* O qadın... Sən nə dedin?

B i f. Heç nə. Danış görək.

L i n d a. Sən nə dedin?

B i f. Heç nə. Eləcə o qadının kimliyini soruşdum.

H e p p i. Hə, o qadın nə deyib?

L i n d a. Deyirmiş ki, küçəylə gedəndə onun maşınını görüb. Deyirmiş ki, maşını elə də bərk sürmürmüş, heç bir təhlükə-filan da yoxmuş. Sonra o, maşını körpüyə sürüb onun kənarından aşırıb. Xoşbəxtlikdən, çay elə də dərin deyilmiş.

B i f. Yəqin, yenə yuxulayıbmış.

L i n d a. Mən inanmıram.

B i f. Niyə?

L i n d a. *Ötən ay... (Gərginlik keçirərək)* Ah, uşaqlar, belə şeylər danışmaq necə də ağırdır. Axı sizlərin gözündə o, olsa-olsa, qoca, səfeh bir insandır... Amma mən sizə təkrar etməkdən heç vaxt yorulmayacağam: bəli, o, çoxlarından yaxşıdır... *(Qəhərini udub, gözlərini silir.)* Məgər mən onun xətrinə dəyə bilərəmmi? Özüm də bilmirəm nə eləyim. Səhəri dirigözlü açıram. Ah, uşaqlar, uşaqlar, bircə siz də bilsəydiniz... Axı mən onun fikrindən keçənləri hiss eləyirəm. Onun fikrindən keçən hər şey mənə aydındır. Ola bilsin, mən gicləyirəm, hissə qapılıram, amma Tann özü şahiddir ki, o, bütün ömrünü sizə qurban eləsə də, bu ayaqda siz ondan üz çevirdiniz. *(Başını aşağı salıb əliylə üzünü tutaraq ağlayır.)* Bif, Tannıya and olsun ki, Bif, məni eşidirsən? Onun həyatı səndən asılıdır.

H e p p i *(Bifə)*. Nədir, bu qoca səfehlə yollaşa biləcəksən?

B i f *(anasını öpərək)*. Yaxşı, dostum, yaxşı. Qərar qəbul olundu, qol da çəkildi. Hə, mən haqlı olmamışam, özüm də bilirəm, ana. Həvəsdir, bəsdir, daha qalırım, özü də sənə and içirəm ki, işlə ciddi məşğul olacağam. *(Onun qarşısında diz çökərək dəlicəsinə məhəbbətlə)* Məsələ burasındadır ki... Bilirsən, ana, alver işi o qədər də mənlilik deyil. Amma elə düşünmə ki, mən əlimi yanına salıb oturacağam. Mən inad eləyəcəyəm, məqsədimə də çatacağam!

H e p p i. Əlbəttə çatacaqsan. Bilirsən, alverdə əlin niyə gətirmirdi? Sən o qədər də qılıqlı deyildin, adamlardan qaçırdın.

B i f. Bilirəm, mən...

H e p p i. Məsələn, elə Harrisonun yanında işlədiyən vaxtları götürək. Yadındamı, Bob Harrison ilk əvvəl deyirdi ki, sənın tayın-bərabərin yoxdur! İblis səni necə yoldan çıxardısa, özün öz ayağının altını qazıdın. Təlxək kimi liftdə fit çalmağın yeri yədi?

B i f (*əsəbi tərzdə*). Hə, nə olsun? Mən fit çalmağı xoşlayıram.

H e p p i. Liftdə fit çalanın birisinə heç kəs məsul vəzifə etibar eləməz.

L i n d a. İndi bu mübahisənin yeridir?

H e p p i. Məgər günün günortaçağı heç nədən işi atıb üzməyə gedən necə, sən deyildinmi?

B i f (*get-gedə artan əsəblə*). Guya, sən özün işdən qaçmırsan? Axı sən də istirahət sarıdan özünə korluq verən deyilsən. Qızmar yay günlərində...

H e p p i. Elədir, amma mən sənə kimi ələ keç-mirəm!

L i n d a. Uşaqlar!

H e p p i. Əgər mən aradan çıxmağı qərarlaşdırdımsa, eləyəcəyəm. Sahibkar mənim ola biləcəyim hər yerə zəng eləyə bilər, hər yerdə ona and içəcəklər ki, mən elə indicə çıxmışam. Bunu demək mənə xoş olmasa da, Bif, amma ticarət aləmində çoxu səni anormal insan kimi qəbul edir.

B i f (*təbdən çıxaraq*). Sənin o ticarət aləminə tüpürüm!

H e p p i. Raziyəm. Amma gərək insan heç kimə bəhanə verməsin.

L i n d a. Hep! Hep!

B i f. Mənim bərəmdə nə istəyirlər qoy fikirləşsintlər. Cəhənnəmə ki! Onlar ömürləri boyu atamıza da gülüblər. Özü də bilirsən niyə? Çünki biz həmin o üf-nətxanada onlara yad məxluqlarıq. Biz haradasa, bir kənardə ya sement qarışdırmalı, ya da... dülgərlik elə-məliydik. Dülgərin fit çalmağa tam haqqı var.

Villi evin girişinin solunda peyda olur.

V i l l i. Hətta sənə baban da dülgər olmaq istə-məzdi. (*pauza*)

Hamı onu müşahidə edir.

V i l l i. Sən elə də böyüyüb qurtara bilmədin. İnan mənə, liftdə fit çalmağ Bernardın ağına gəlməz.

B i f (*Villinin kefini açmaq üçün hər şeyi zarafata salmaq istəyir*). Elədir, ata, amma axı sən də fit çalırsan.

V i l l i. Mən ömrümdə heç vaxt liftdə fit çalmamışam! Bir də bilmək maraqlı olardı: ticarət aləmində mənə anormal sayan o insan kimdir?

B i f. Mən belə demək istəmirdim. Gəlin qarışqadan fil düzəltməyə, yaxşımı?

V i l l i. Təzədən öz Qərbinə qayıt. Canın sağ olsun, kovboydan-zaddan özünə bir iş tapıb işləyərsən.

L i n d a. Villi, o elə indicə deyirdi ki...

H e p p i (*Villini sakitləşdirmək istəyir*). Qulaq as, ata, boşla...

V i l l i. Onlar mənə gülürlər, hə? Sən get bir Bostonda Faylinə, Hebə, Slatterə baş çək... Villi Lomenin bircə adının onlar üçün nə demək olduğunu görürsən!.. Villi Lomen böyük şəxsiyyətdir!

B i f. Oldu, ata.

V i l l i. Eşidirsən, böyük şəxsiyyətam?!

B i f. Oldu.

V i l l i. Nədən sən mənə həmişə təhqir eləyirsən?

B i f. Mənim dilimdən təhqiramiz bir söz də çıxmadı. (*Lindaya*) Məgər mən nəşə dedim?

L i n d a. Villi, o, pis heç nə demədi.

V i l l i (*qonaq otağının qapısına yaxınlaşaraq*). Yaxşı, yaxşı, gecəniz xeyrə qalsın. Gecəniz xeyrə qalsın.

L i n d a. Villi, əzizim, o, elə indicə qərara gəldi ki...

V i l l i (*Bifə*). Əgər sabah bıkarçılıqdan bezsən, qonaq otağının tavanını rənglə.

B i f. Mən sabah evdən tez çıxacağam.

H e p p i. Billi Oliverlə görüşmək istəyir, ata.

V i l l i (*maraqla*). Oliverlə? Xeyir ola?

B i f (*təbdən çıxmamaq üçün özünü zorla saxlayır*). O demişdi ki, mənə kömək eləyəcək. Mən təzə nəşə bir iş açmaq istəyirəm. Bəlkə, o da mənə dayaq oldu.

L i n d a. Məgər bu, əla deyil?

V i l l i. Sözümlü kəsmə. Burada əla nə var? Nyu-Yorkda ona sələm verməyə məmnuniyyətlə razı olan əlli nəfər tapılar. (*Bifə*) İdman malları?

B i f. Elə nəzərdə tutmuşam. Bu işdən az-maz başım çıxır, hə?..

V i l l i. Az-maz başı çıxır! İlahi, özün saxla, idman mallarından sən Spoldinqdən də artıq baş çıxarırsan! O, sənə nə qədər pul verir?

B i f. Bilmirəm. Hələ görə bilməmişəm, amma...

V i l l i. Bəs nə danışırsan?

B i f (*əsəblərlə gərilir*). Mən nə dedim ki? Dedim ki, onu görmək istəyirəm, vəssalam!

V i l l i (*üzünü çevirərək*). Yenə də öz köhnə havandasan, xəyallarla yaşayırsan.

B i f (*pilləkənə tərəf gedərək*). Lənət şeytana! Mən gedirəm yatam!

V i l l i (*onun arxasınca*). Söyüş söymə!

B i f (*ona sən dönərək*). Nə vaxtdan mömin olmusan?

H e p p i (*onları sakitləşdirmək məqsədilə*). Bir dayanın...

V i l l i. Mənimlə belə danışma! Bu nə deməkdir?

H e p p i (*Bifin əlindən tutub qışqırır*). Bir dəqiqə dayanın! Mənim ideyam var! Əla ideyadır! Bura gəl! Bif, gəl söhbət eləyək, fikrimizi bir yerə cəmləyək. Ötən dəfə Floridada olanda idman mallarını necə satmağın yolunu anladım. İndi sən də onu mənə xatırlatdın. Mənim də, Bifin də qoy öz işi olsun. Biz ayrıca alver eləyək. “Lomen” şirkəti. Necədir, hə? Bir neçə həftə hazırlıq keçib bir-iki yarışma da təşkil edərik. Aydındır?

V i l l i. Bax bu ideyadır!

H e p p i. Qulaq as. İki basketbol komandası yara-danq, necədir? Sonra iki su polosu komandası. Bir-birimizə qarşı oynayırıq. Təsəvvür edirsənmi, necə reklam olar? Qardaş qardaşa qarşı, necədir? Lomen qardaşları. Ən yaxşı hotellərin vitrinlərində “Kral palmarları”. Stadionların üzərində “Lomen qardaşları” yazılıb. Uşaqlar, bax bu, idman mallarının satışı üçün əsl təkən olacaq.

V i l l i. Belə ideyanın qiyməti milyon dollardır!

L i n d a. Əla!

B i f. İş ki bu yerə gəlib çatdı, bu ideya elə mənim də ürəyimcədir.

H e p p i. Ən ləzzətli si də bundadır ki, Bif, bu iş heç də adi alverə bənzəməyəcək. Sanki, biz təzədən uşaqlığımızı qayıtmışıq, futbol oynayırıq.

B i f (*qışqıraraq*). Bax buna deyərəm, hə!

V i l l i. Əla fikirdir!

H e p p i. Sən də bezməzsən, Bif, ailəmiz də əvvəlki günlərə qayıdar. Doğmalığı, qarşılıqlı anlaşma – hər şey köhnə vaxtlardakı kimi. Əgər üznmək üçün yenə aradan çıxmaq eşqinə düşsən, neynək, bu da sənə haqqındır! Buna görə heç kim sənə güldən ağır söz deməz.

V i l l i. Hamının kürəyini ay yerə vuracaqsınız hal Balaları, siz ikilikdə kimi istəsəniz aşıra bilərsiniz!

B i f. Sabah Oliverlə görüşəcəyəm. Ey, əgər Hep-lə bu işimiz alınsa...

L i n d a. Tannya dua eləyək ki, hər şey yaxşı alınsın.

V i l l i (*dəlicəsinə, qızarıb-pörtmüş halda Lindaya*). Sözümlü kəsmə! (*Bifə*) Oliverin yanına idman geyimində getməyi ağına da gətirmə!

B i f. Yox, mən...

V i l l i. Ciddi geyimdə, yəni kostyumda olarsan, bacardıqca az danış, zarafatlarını da yığışdır.

B i f. O, mənim xətrimi istəyir. O, mənim xətrimi çox istəyir.

L i n d a. O, sənə pərəstiş eləyir.

V i l l i (*Lindaya*). Sən mumlayacaqsan? (*Bifə*) Təmkinlə, nəzakətlə danış. Sən axı ondan iş istəməyə gəlməmişən. Söhbət böyük pullardan gedir. Özünü ləyaqətli apar. Dilinə güc vermə. Hazırcavab adamı hamı xoşlayır, amma onlara sələmə pul verən olmur.

H e p p i. Mən də görüm haradan pul tapıram. Yəqin, əlləşib bir şey taparam.

V i l l i. Uşaqlar, sizi parlaq gələcək gözləyir. Bütün dərd-sərimiz daha arxada qaldı. Amma yadda saxlayın ki, böyük gəmi üçün böyük də dəniz lazımdır. On beş istə. Sən nə qədər istəmək fikrindəsən?

B i f. And olsun ki, bilmirəm...

V i l l i. And-zad içmə. Bu, ciddi söhbət deyil. On beş min dollar istəyən adam and içməz!

B i f. Məncə, on min, artıq heç cür...

V i l l i. Sıxılıb-eləmə. Sən, onsuz da, həmişə aza qane olmusan. Özünü tox tut, hiss elətdirmə ki, həyəcanlısan. Siftə-siftə ona bir-iki lətifə danış, sonrası yağ kimi gedəcək. Əsas nə deməyin yox, dediyini necə deməyindir. Şəxsi cazibə, şəxsi yanaşma... Bax əsas diqqət bura cəmlənməlidir!

L i n d a. Oliver onun haqqında həmişə yüksək fikirdə olub.

V i l l i. Mənə ağzımı açmağa imkan verəcəksən?

B i f. Sən ona qışqırma, eşitdin?

V i l l i (*hirsli*). Mənim sözümlü ağzımda qoyur axı!

B i f. Mən də istəmirəm ki, sən həmişə onun üstünə qışqırasan.

V i l l i. Məgər sən başımızın ağasısan?

L i n d a. Villi...

V i l l i (*onun üstünə atılaraq*). Niyə axı sən həmişə onu qoruyursan, ay lənətə gəlmiş!

B i f (*hiddətlə*). Onun üstünə bağırma!

V i l l i (*qəflətən, sanki, vicdan əzabı çəkirmiş kimi susur*). Məndən Billi Oliverə salam deyərsən. Kim bilir, bəlkə, yadında qalmışam. (*Qonaq otağına gedir.*)

L i n d a (*səslini alçaldaq*). Sən yenə niyə belə elədin?

Bif üzünü çevirir.

L i n d a. Səndən bir damla ümid işığı görən kimi onun necə yaxşılaşdığını hiss etmədin? (*Bifə yaxınlaşır.*) Gəl yuxarı qalxaq, ona gecənin xeyirini dilə, xeyirli gecələr dilə. Onu bu halda yatmağa qoymaq olmaz.

H e p p i. Gedək, Bif, qocaya ürək-dirək verək.

L i n d a. Di gedək, əzizim, gedək ona "gecən xeyrə qalsın" de. Ona çox az şey lazımdır. Gedək. (*Qonaq otağına keçib yuxarı səmtə qışqırır.*) Sənin pijaman vanna otağındadır, Villi!

H e p p i (*Lindanın arxasınca baxaraq*). Bax qadın belə olar! Belələri daha doğulmur. Elə deyilmi, Bif?

B i f. Onun məvacibini kəsiblər. İndi pulu işəməzd alır!

H e p p i. Gəl məsələyə ayıq başla baxaq. Kom-mivoyajör kimi o artıq çoxdan işə yaramır. Amma düzdür, etiraf edək ki, o, hələ də cazibədarlığını itirməyib.

B i f (*qərar qəbul edərək*). Mənə borca on dollar verə bilərsən? Bir cüt təzə qalstuk almaq istəyirəm.

H e p p i. Mən səni bir yerə aparacağam. Orada qiyamət mallar var. Sabah mənim mil-mil köynəklərimdən birini geyinərsən.

B i f. Anamızın saçı yaman ağarıb. Dəhşətli qocalıb. İlahi, özün kömək ol, mən sabah mütləq Oliverə dəyib ondan bu pulu qoparmalıyam.

H e p p i. Gəl yuxarı qalxaq. Ataya da denən. Qoy ürəyi bir az rahatlınsın. Gedək.

B i f (*coşaraq*). Ay uşaq, təsəvvür edirsənmi, əgər biz bu on beş min dolları ala bilsək!..

Heppl və Bif qonaq otağına gedir.

H e p p i. Bax buna əsl söhbət deyərəm. Nəhayət, mən bizdə o köhnə təpəri görürəm. (*Qonaq otağından da get-gedə uzaqlaşır.*) Qardaş, biz səninlə gərək bir yerdə yaşayaq. Ürəyindən hansı qız keçsə, barmağınla bircə göstərməyin bəsdir... (*Artıq onun səsi güclə eşidilir.*)

Linda yataq otağına daxil olur.

L i n d a (*onun döşəkağını yatağına sərərək vanna otağında olan Villiyə*). Duşa bir əncam qıla bilərsən? Nəsə oradan yenə su sızır.

Villinin səsi (*vanna otağından*). Gözəl günlərin birində olub-qalanımız da xarab olacaq. Bu lənətə gəlmiş su çəkənləri məhkəməyə vermək lazımdır. Birini düzəltməmiş o biri sıradan çıxır... (*Aydın olmayan sözlərlə mızıldanır.*)

L i n d a. Maraqlıdır, görəsən, Oliver onu tanıyacaq? Necə bilirsən, Oliver onu tanıyacaq?

Villi vanna otağından çıxır. O pijamadadır.

V i l l i. Onumu? Nədir, başın xarab olub? Əgər səninki Oliverin yanından getməsəydi, indi onun sağ əliydi. Oliverin bircə onu görməsi kifayətdir. Sən tamam başını itirmisən. Bilirsənmi indiki cavanlar nə gündədir?.. *(Yatağına girərək)* Bir qara çəpik də qiymətləri yoxdur. İşləri, gücləri ancaq avaralanmaqdır...

Bif və Heppi yataq otağına girir. Qısa pauza.

V i l l i *(sözünü yanmıçq saxlayaraq Bifə baxır)*. Ay uşaq, sənə görə çox şadam.

H e p p i. O, sənə xeyirli gecələr diləmək istəyir.

V i l l i *(Bifə)*. Yaxşı! Ay uşaq, onun kürəyini yerə vur. Mənə nəse sözün var idi?

B i f. Fikir eləmə, ata. Gecən xeyrə qalsın. *(Dönüb getmək istəyir.)*

V i l l i *(özünü saxlaya bilməyərək)*. Sən orada olanda əgər təsadüfən kağızdan-zaddan nəse yerə düşsə, birdən qaldırırsan ha. Ağına da gətirmə.

L i n d a. Sabah doyumlu bir səhər yeməyi hazırlayacağam...

V i l l i. Mənə danışmağa aman verəcəksən? *(Bifə)* Ona deyərsən ki, Qərbdə fermada yox, ticarət sahəsində işləmişən.

B i f. Oldu, ata.

L i n d a. Ümid eləyirəm ki, daha...

V i l l i *(sanki, onu eşitmiş kimi)*. Bir də bax ha, özünü ucuz tutma. On beş mindən az istəmə.

B i f *(daha dözə bilmir)*. Oldu. Gecən xeyrə qalsın, ana. *(Qapıya san gedir.)*

V i l l i. Yadda saxla, Bif, səndə hər şey var, sən adam ola bilərsən. Səndə ilahi vergi var... *(Təqətsiz halda başını yastığa atır.)*

Bif otaqdan çıxır.

L i n d a *(onun arxasınca)*. Şirin yuxular, əzizim.

H e p p i. Mən evlənmək qərarına gəlmişəm, ana. Bunu nəzərinədən qaçırma.

L i n d a. Get yat, əzizim.

H e p p i (*gedərək*). Mən, sadəcə, istədim ki, sən nəzərindən qaçırmayasan.

V i l l i. İşində ol.

Heppi yox olur.

V i l l i. İlahi, “Ebbets” stadionundakı oyun yadıncadırmı? Şəhər çempionatı?

L i n d a. Dincəl. İstəyirsən sənin üçün oxuyum.

V i l l i. Əlbəttə. Oxu.

Linda astadan layla deyir.

V i l l i. Komandaları meydançaya çıxanda o, aralarında ən hündürü idi. Yadıncadırmı?

L i n d a. Hə, özü də gözləri par-par yanırdı.

Bif qaranlıq mətbəxə keçib cibindən siqaret çıxarır. Evin astanasından keçib dalrəvi qızılı işıqda peyda olur. O, gecənin zülmətinə baxa-baxa siqaret çəkir.

V i l l i. Lap gənc tanrı Herkules kimi, ya da ona oxşar bir başqası... Hər tərəfini tutan gün işığında o, par-par yanırdı. Yadıncadırmı, mənə necə əl elədi? Düz oradan, meydançanın ortasından. Ora üç universitet toplaşmışdı. Mənim müştərilərim də oradaydı, onları özüm dəvət eləmişdim. Meydançaya çıxanda onu necə alqışlayırdılar: “Lomen!, Lomen! Lomen!” Şükür, o, çox böyük adam olacaq. Belə parlaq ulduz məgər sənə bilər?

Villinin yataq otağındakı işıq söndür. Pilləkənin yanında, mətbəx divarına yaxın yerdə qaz pılətəsi yanır və alov dilləri görünür.

L i n d a (*sıxılaraq*). Villi, dostum, axı o, səndən nə istəyir?

V i l l i. Elə yorulmuşam, danışmağa da halım yoxdur.

Bif ağır-ağır mətbəxə qayıdır. Dayanıb diqqətlə qaza baxır.

L i n d a. Hovarddan xahiş edəcəksənmi ki, sənə Nyu-Yorkda iş versin?

V i l l i. Elə səhər açılan kimi... Hər şey yaxşı olacaq.

Bif əlini uzadıb qazı söndürür. O, həyəcanla azca işıqlanan yataq otağına baxır. Oradan Lindanın bir qədər qəmgin laylası eşidilir.

V i l l i (*pəncərədən zənlə ay işığına baxaraq*). İlahi, ora bir bax, gör ay o evlərin arasıyla necə gəzişir.

Bif tələsik pilləkənlə yuxarı qalxır.

Pərdə enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

Şən, oynaq musiqi səsi eşidilir. Musiqi səsi kəsiləndə pərdə qalxır. Villi pencəkətsizdir, mətbəx stolunun yanında oturub qəhvə içir. Dizinin üstündə şlyapa var. Linda imkan tapan kimi onun qəhvəsini təzələyir.

V i l l i. Əla qəhvədir. Yemək də çox dadlıdır!

L i n d a. Sənə qayğanaq bişirim?

V i l l i. Yox. Əyləş.

L i n d a. Yaxşı görkəmdəsən, gümrah görünürsən.

V i l l i. Daş kimi yatdım. Bu neçə ayda birinci dəfəydi. Sən bir özün düşün: çərşənbə axşamı düz onacan yatmışam! Uşaqlar tezdən gedib, hə?

L i n d a. Səhər səkkizdə izləri-tozları da qalmamışdı.

V i l l i. Afərin!

Linda. Onları yanaşı görmək necə də xoş idi. Lap ürəyim əsdi. Bütün evi də üzlərini qırxdıqları sabunun qoxusu basıb!

V i l l i (*gülərək*). Belə de.

L i n d a. Bif bu səhər tamam başqa cür idi! Səsin-

də də, gözündə də o qədər ümid işartısı var idi ki... Yaman tələsirdi, istəyirdi elə indicə şəhərə çatıb Oli-veri görsün.

Villi. İndi onun həyatında hər şey dəyişəcək. Bəzi insanların naxışı bir az gec gətirir. Vəssalam. Əyninə nə geyindi?

Linda. Göy kostyumunu. Bu kostyumda elə gözəl görünür ki. Bu kostyumda onun tayı-bərabəri yoxdur.

VIII stolun arxasından qalxır. Linda ona pencəyini verir.

V I I I I. Hə, hə, düz eləyib. Lap düz eləyib. Evə qayıdanda gərək toxum alım.

Linda (*gülərək*). Hə, əla olar! Amma indi günəş bizim evə elə gec-gec boylanır ki, qorxuram bir şey əmələ gəlməyə.

V i l l i. Darıxma, əzizim, hələ özümüzə kənddə torpaq da alacağıq. Mən tərəvəz əkəcəyəm, toyuq-cücə saxlayacağam...

L i n d a. Əlbəttə, dostum, əlbəttə.

VIII pencəyi əyninə keçirib gedir. Linda onun arxasınca gəlir.

V I I I I. Onlar evlənəcəklər, hər şənbə-bazar bizə baş çəkməyə gələcəklər. Mən qonaqlar üçün xudmani bir otaq düzəldəcəyəm. Özümdə o qədər alət var ki, tək-cə az-maz taxta, bir də can rahatlığı gərəyim olacaq.

L i n d a (*şən ovqatda*). Sənin pencəyinə çiyinlik eləmişəm...

V i l l i. Hətta iki otaq da eləmək olar ki, hər ikisi eyni vaxtda gələ bilsin. Oliverdən nə qədər istəyəcəyini, nəhayət, qərarlaşdırdımı?

L i n d a (*pencəyi onun əynində yaxşıca oturdaraq*). Mənə bir söz demədi. Amma yəqin, on, ya da on beş min. Bəs sən necə, bu gün Hovardla danışacaqsan?

V i l l i. Hə. Mən məsələni qəti qoyacağam. O gərək məni oturaq işə keçirsin.

Linda. Villi, bəri başdan bir az pul istəməyi də unutma... Gərək sığorta polisinə olan borcumuzu verək. Güzəşt müddəti qurtarır.

Villi. Yüz...

Linda. Yüz səkkiz dollar səkkiz sent. Biz axı yenə azacıq borca düşmüşük.

Villi. Niyə?

Linda. Sən maşını təmirə vermişdin.

Villi. Ah, bu lənətə gəlmiş, "studebekker"!

Linda. Bir də soyuducuya görə son ödəmə qalıb.

Villi. Axı soyuducu təzədən xarab olub.

Linda. Nə eləmək olar, əzizim, o axı artıq köhnəlib.

Villi. Sənə dedim ki, tanınmış markalardan alağ. Çarlı o vaxt "Ceneral elektrik" almışdı. O it oğlu iyirmi ildir dəf kimi işləyir.

Linda. Elədir, amma...

Villi. Hestinqsin soyuducularının hansı it dəftərində adı var? Görəsən, ömrümdə bir dəfə mənim elə bir əşyam olacaqmı ki, almağım ilə sınımağı bir olmasın. Ömrüm boyu zibil, tullantı içindəyəm. Elə təzəcə maşının pulunu verib qurtarırsan ki, bir də görürsən can verir. Soyuducu öz ehtiyat hissələrini qurd kimi gəmirir. Onlar özləri bilərəkdən mallarını belə eləyirlər. Adam güc-bəla pulu verib qurtaranda görür ki, aldığı daha heç nəyə yaramır.

Linda (*onun düymələrini açdığı pencəyi düymələyərək*). Qısa, heç olmasa, iki yüz dollarımız olsa, vəziyyətdən çıxanq. Son girov ödəməsi də bura daxildir. Bundan sonra ev bizim olacaq.

Villi. Üstündən heç iyirmi beş il də keçmədi.

Linda. Biz onu alanda Bifin doqquz yaşı vardı.

Villi. Əslində, böyük işdir. İyirmi beş il sərəsər təyin olunan məbləği ödəmək.

Linda. Böyük nailiyyətdir.

Villi. Üstəlik, bu evə mən nə qədər sement, taxta, əmək sərf eləmişəm. İndi bu evdə iynə ucu boyda da çat yoxdur.

L i n d a. Hə, bu ev canımızı aldı.

V i l l i. Hə, aldı... Tezliklə bura bir başqası girəcək, hər şey də bitəcək. Amma əgər Bif bu evi götürüb burada övladlar dünyaya gətirsəydi... *(Getmək istəyir.)* Xudahafiz, mən gecikirəm.

L i n d a *(qəffətən yadına salıb)*. Tamam unutmuşdum. Sən gərək uşaqlarla görüşəsən. Onlar naharı səninlə birlikdə eləmək istəyirlər.

V i l l i. Mənimlə?

L i n d a. Altıncı avenyunun yanındakı Qırx səkkizinci küçədə, Frenkin restoranında.

V i l l i. Belə de! Bəs sən?

L i n d a. Yox, yalnız siz üçünüz. Onlar qərarlaşdırdılar ki, sənə yaxşı bir qonaqlıq versinlər!

V i l l i. Xahiş eləyirəm, de görüm, bu, kimin təklifidir?

L i n d a. Səhər Bif yanıma gəlib dedi ki, ataya denən, ona yaxşı qonaqlıq vermək istəyirik. Düz altıda orada olmalısən. Şam yeməyini uşaqlarla yeyərsən.

V i l l i. Nə gözəl! Bax bu, əla oldu! İndi gör mən Hovardın boynundan necə asılıram! Ondan avans da qoparacağam, Nyu-Yorkda iş də. İndi mənim qarşımı heç nə kəsə bilməz, məqsədimə çatacağam.

L i n d a. Əlbəttə, Villi, belə də lazımdır!

V i l l i. Bir də ömrümdə heç vaxt sükan arxasında oturmaram.

L i n d a. Zəmanə dəyişib, Villi, mən də hiss eləyirəm ki, dəyişib!

V i l l i. Şəksiz! Xudahafiz, mən gecikirəm. *(Təzədən çıxışa san gedir.)*

L i n d a *(onu səsləyir, mətbəx stoluna san qaçır, burun dəsmalını götürür)* Eynəyini unutmamısan?

V i l l i *(cibini eşələyib sonra qayıdır)*. Yox, özümdədir.

L i n d a *(burun dəsmalını ona uzadır)*. Dəsmalı al.

V i l l i. Hə, dəsmal.

L i n d a. Bəs sənə saxarinin?

V i l l i. Hə, saxarin...

L i n d a. Aşağı ehtiyatla düş. *(Onu öpür.)*

V i l l i (*görür ki, Lindanın əlində uzunboğaz corab var*). Nə vaxt bu corabları yamamaqdan əl çəkəcəksən? Heç olmasa, mən evdə olanda... Bu, mənim əsəblərimə toxunur! Xahiş eləyirəm.

L i n d a (*corabı cibinə basıb Villinin arxasınca gəlir*). Frenkin restoranı yadından çıxmasın.

V i l l i (*böyük səhnədən keçərək*). Görəsən, burada çuğundur əmələ gələr?

L i n d a (*gülərək*). Sən axı neçə dəfə yoxlamısan!

V i l l i. Doğrudur. Bura bax, bu gün özünü çox da elə işə vermə. (*Evin sağ küncündən qeyb olur.*)

L i n d a. Ehtiyatlı ol! (*Ona əl eləyir.*)

Telefon zəng çalır.

L i n d a (*səhnə boyu mətbəxə qaçaraq dəstəyi qaldırır*). Alo! Bif, sənsən? Nə yaxşı zəng elədin. Mən elə indicə... Hə, əlbəttə, elə indicə dedim... hə, düz saat altıda orada olacaq... Nə danışırısan, necə unuda bilərdim! Bu gün evdən elə yaxşı əhvalda çıxdı ki, eynən köhnə vaxtlardakı kimi. Mən daha qorxmuram. Mister Oliver səni qəbul etdimi?.. Heç nə olmaz, bir az da gözəl. Özü də çalış onda yaxşı təəssürat oyat. Əsas odur ki, həyəcanlanmayasan. Atanla sizə xoş istirahət arzulayıram. Axı bu gün onun da yaxşı xəbərləri ola bilər!.. Doğru tapmısan, Nyu-Yorkda iş... Bir də, canım-gözüm, səndən rica edirəm, bu gün onunla xoş davran. Onu sevdiyini nümayiş elə. Axı o, sakit liman həsrətində olan xırdaca bir gəmi kimidir... (*Sevincinə qüssə qatılır. Səsi titrəyir.*) Bu, necə də qiyamətdir, Bif! Sən onun həyatını xilas edəcəksən. Çox sağ ol, canım-gözüm. O, restorana girəndə qucaqlayıb bağrına bas. Üzünə gül. Səndən tələb olunan bircə budur. Belə, mənim balam... Xudahafiz, canım-gözüm... Darağını unutmamısan? Oldu. Xudahafiz, Bif.

Linda telefonla danışan zaman Hovard Vaqner daxil olur. Otuz altı yaşlı bu kişi çarxdı stolun üstündə olan yazı makinasını

gətirib onun arxasına keçir. Onun üstündə səsyazan aparat da var. Hovard onu işə salır. Bütün bunlar solda, avansəhnədə cərəyan edir. Lindanın üzərinə düşən işıq yavaş-yavaş sönərək Hovarda tərəf istiqamətlənir. Hovard çox qayğılı halda maqnitofonun yerini rahatlayır. Villi peyda olarkən Hovard gözünün qırağıyla ona baxır.

V i l l i. Olar?

H o v a r d. Salam, Villi, keç.

V i l l i. Sizə bir-iki sözüm var.

H o v a r d. Bağışlayın ki, sizi gözlətdim. Bircə dəqiqə.

V i l l i. Bu nədir?

H o v a r d. Doğrudanmı, bu vaxtacan görməmişiniz? Maqnitofondur!

V i l l i. Hə... Sizinlə danışmaq olar?

H o v a r d. Bu aparat hər şeyi yazır. Bunu mənə dünən gətiriblər. Uzun müddət ondan ötrü bumumun ucu göynəyib. Bu axı mən gördüklərimin içində ən iblisənə ixtiradır. Onun ucbatından bütün gecəni yatmamışam.

V i l l i. Bu qurğu nə üçündür?

H o v a r d. Mən onu məktubları dikte eləmək üçün almışdım, amma nəyə desən yarayar. Qulaq asın. Mən gecə onu evə aparmışam. Qulaq asın, görün nələr yazmışəm. Əvvəlcə qızımı dinləyin. Budur. *(Düyməni fırladır və kiminsə fit səsi eşidilir. Bu, "Qayıqla küp daşıyırdılar" mahnısıdır.)* Qız əla fit çalır, eləmi?

V i l l i. Eynən həyatda olduğu kimi.

H o v a r d. Uşağın cəmi yeddi yaşı var. Eşidirsinizmi, necə gözəl səsdir?

V i l l i. Ay, ay, ay! Sizdən xırda bir məsələni öyrənmək...

Fit kəşillir və Hovardın qızının səsi gəlir.

H o v a r d ı n q ı z ı n ı n s ə s i. İndi sənin növbəndir, ata.

H o v a r d. O, mənə heyrandır.

Yenidən eyni mahnının fitlə necə çalındığı eşdilir.

H o v a r d. Bu da mənəm! Ha-ha-ha! (*Göz vurur.*)
V i l l i. Əla!

Fit səsi təzədən kəşilir, bir dəqiqə aparat səssiz işləyir.

H o v a r d. Sus! Diqqətlə qulaq as, indi də oğlumdur!
H o v a r d ı n o ğ l u n u n s ə s i. Alabamanın
paytaxtı Monthomeri, Arizonanın paytaxtı Finiks, Arkan-
zasın paytaxtı Litl-Rok, Kaliforniyanın paytaxtı Sakra-
mento... (*Ştatların paytaxtlarının adlarını sadalayır.*)

H o v a r d (*ovcunun içni göstərərək*). Onun da cəmi-
cümlətəni beşcə yaşı var, Villi!

V i l l i. O, gör bir necə diktör olacaq!

H o v a r d ı n o ğ l u n u n s ə s i. (*davam eləyir*).
Ohayonun paytaxtı...

H o v a r d. Diqqət elədiniz? Əlifba sırasıyla!

Aparat qəflətən dayanır.

H o v a r d. Bircə dəqiqə gözləyin. Xadimə təsadü-
fən elektrik cərəyanından ayırdı.

V i l l i. Bu, doğrudan da...

H o v a r d. Tənn xatirinə, sakit!

H o v a r d ı n o ğ l u n u n s ə s i. İndi mənim cib
saatımda düz saat ondur. Odur ki mən yatmalıyam.

V i l l i. Doğrudanmı...

H o v a r d. Bircə dəqiqə də gözləyin. İndi mənim
arvadımı eşidəcəksiniz.

Hər ikisi gözləyir.

H o v a r d ı n s ə s i. Nədir, niyə dayandın? Bir söz
denən! (*pauza*) Danışacaqsan, ya yox?

H o v a r d ı n a r v a d ı n ı n s ə s i: Mən demə-
yə söz tapmıram.

H o v a r d ın s ə s i. Bir söz denən, lent boş-boşuna fırlanır.

H o v a r d ın a r v a d ı n ı n s ə s i (*utanıb sıxılaraq*). Alo! (*pauza*) Oh, Hovard, bu qutuya danışa bilmirəm.

H o v a r d (*cəld maqnitofonu söndürərək*). Bu, mənim arvadım idi.

V i l l i. Qiyamət maşındır! Mənə olar...

H o v a r d. Villi, sizə and içirəm ki, daha bütün oyuncaqlarımı tullayacağam. Fotoaparatımı, hər şeyimi. Bundan ləzzətli əyləncə ola bilməz!

V i l l i. Beləsini gərək mən də alım.

H o v a r d. Əlbəttə. Cəmi yüz əlli dollar qiyməti var. Onsuz keçinmək olmaz, məsələn, Cek Benniyə qulaq asmaq istəyirsən, amma o danışan vaxt evdə deyilsən. Onda qulluqçudan xahiş eləyirsən ki, Cek Benni radioyla çıxış eləyəndə maqnitofonu qoşsun. Vəssalam. O danışır, maqnitofon da yazır.

V i l l i. Bəs siz evə gələndə...

H o v a r d. Evə nə vaxt istəsəniz gələ bilərsiniz: on ikidə, birdə. Bir şüşə “Coca-Cola” alıb oturursunuz və düyməni fırlatmağınız kifayətdir ki, bütün gecəni Cek Benninin proqramını dinləyəsiniz!

V i l l i. Mütləq özümə bundan birini alacağam. Günün çoxunu yolda-rizdə keçirib yana-yana qalırsan ki, radioda bu qədər maraqlı şeyi əldən buraxdın.

H o v a r d. Məgər maşınızdakı radio yoxdur?

V i l l i. Olmağına var, amma onu yandımaq kimin ağılına gəlir?

H o v a r d. Qulaq asın, axı bu gün siz Bostonda olmalıydınız?

V i l l i. Elə onun söhbətini eləməyə gəlmişəm, Hovard. Mənə ayırmağa bir dəqiqə vaxtınız olarmı? (*Pərdə arxasından stul gətirir.*)

H o v a r d. Nə baş verib? Niyə buradasınız?

V i l l i. Bilirsiniz...

H o v a r d. Ümid eləyirəm ki, maşını yenə vurmamısınız, hə?

V i l l i. Yox, amma.

H o v a r d. Şükür, mən də qorxmışdım. Bəs nə olub?

V i l l i. Sizə düzünü deyəcəyəm, Hovard. Elə bilirəm, mən daha yola çıxma bilmərəm.

H o v a r d. Yola çıxma bilməzsiniz? Bəs onda nə eləcə bilərsiniz?

V i l l i. Yadınızdadırmı, Milad bayramında hamımız burada toplaşanda söz verdiniz ki, mənə burada, şəhərdə bir iş tapıb verəcəksiniz.

H o v a r d. Burada?

V i l l i. Hə, əlbəttə.

H o v a r d. Aha, aha... Yadıma düşür. Amma mən sizə uyğun bir iş tapa bilmədim, Villi.

V i l l i. Qulaq asın, Hovard. Mənim uşaqlarım daha böyükdür. Özümə bir elə çox pul lazım deyil. Əgər həftədə evə altmış beş dollar gətirə bilsəm, birtəhər çulumu sudan çıxararam.

H o v a r d. Elədir, amma bilirsiniz...

V i l l i. Məni başa düşün, Hovard. Düzü, öz aramızda qalsın, mən bir az yorulmuşam.

H o v a r d. Mən başa düşürəm, Villi, amma siz bir işçi kimi bizə ora-bura getmək üçün lazımsınız. Bizim şirkət axı əyalətlərlə alver eləyir. Burada işləməyə gəlincə, bir topa işçimiz var.

V illi. Tanrı şahiddir ki, Hovard, mən heç vaxt heç kimdən nəşə istəməmişəm. Mən hələ atanız sizi qucağında gəzdirdəndən sizin şirkətdə işləyirəm.

H o v a r d. Bilirəm, Villi...

V i l l i. Sizin atanız – yeri behişt olsun – siz doğulan gün yanıma gəlib məndən Hovard adını bəyənib-bəyənmediyimi soruşdu.

H o v a r d. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm, Villi, amma mənim, sadəcə, bir dənə də olsun boş yerim yoxdur. Əgər olsaydı, dərhal ora sizi təyin edərdim, amma nəyə desən and içim ki, burada bir dənə də boş yer yoxdur. *(Alışqan axtarır.)*

Villi alışqanı verir. Pauza.

V i l l i (*artan hiddətlə*). Hovard, yaşamaq üçün mənə lazım olan həftəyə cəmi əlli dollardır.

H o v a r d. Əzizim, bəs mən sizi hara təyin edim?

V i l l i. Qulaq asın, mənim alver işində səriştəmə, yəqin, siz şübhə eləməzsiz?

H o v a r d. Bəli, mənim əzizim, amma işin yeri var və işçi də gərək öz işini görə.

V i l l i (*ümitsizcəsinə*). Qulaq asın, görün sizə nə deyəcəyəm, Hovard.

H o v a r d. Yəqin, siz də etiraz etməzsiz ki, işin öz yeri var, eləmi?

V i l l i (*hiddətlə*). Əlbəttə, iş işdir, amma qulaq asın, görün sizə nə deyirəm. Siz, yəqin ki, nəyisə anlamırsınız. Hələ gənc vaxtlarımdan – on yeddi, ya on səkkiz yaşım olardı – artıq kommivoyajör işləyirdim. Elə o vaxtdan bir sual mənə əzab verirdi: mənim gələcəyim bu işdədimi? İstəyirdim Alyaskaya gedim. Orada cəmi bir-cə ayın içində üç yerdə qızıl yatağı aşkar eləmişdilər. Mən də arzulayırdım ki, ora gedib, heç olmasa, o yataqları öz gözlərimlə görüm...

H o v a r d (*qətl marağı göstərmədən*). Hə, nə olsun!

V i l l i. Axı mənim atam uzun illər Alyaskada yaşamışdı. O, riski sevən adam idi. Qardaşımla mən də ona çəkmişdik: hərəkətli, ipə-sapa yatmaz. Həmişə işin dalınca qaçmışıq. Mən böyük qardaşımla ora gedib atamı tapmaq, o uzaq şimalda qocayla birlikdə yaşamaq niyyətindəydim. Əgər günlərin bir günü bir kommivoyajörə rast gəlməsəydim... Onun adı Devi Sinqlmen idi. Səksən dörd yaşı vardı, otuz bir ştatda müxtəlif növ malların alğı-satqısıyla məşğul idi. Hər-dən qoca Devi öz otağına qalxıb heç vaxt gözümün qabağından getməyən o yaşıl rəngli məxmər başmaq-ları ayağına keçirib telefonun dəstəyini qaldırardı, müştərilərinə bir-bir zəng eləyib o otaqdan çıxmadan çörəkpulunu qazanardı. Səksən dörd yaşında... Mən bunu görəndə başa düşdüm ki, insan üçün alverdən yaxşı sənət yoxdur. Səksən dörd yaşında iyirmi, ya otuz şəhərə getməkdən, yaxud telefonun dəstəyini

qaldırıb bircə zənglə hər şeyi həll etməkdən, hələ də insanların səni sevdiyini, unutmadığını, həmişə köməyində durmağa hazır olduğunu hiss etməkdən gözəl nə ola bilər? Məgər elə deyil? O öləndə, özü də yeri gəlmişkən, o, əsl kommivoyajör kimi öldü... Nyu-York–Nyu-Heyven–Hartford istiqamətiylə Bostona getdiyi yerdə, siqaret çəkənlər üçün olan vaqonda oturmuş halda, ayağında da həmin o yaşıl, məxmər başmaqlar... Hə, o öləndə onun dəfinə yüzlərcə kommivoyajör, müştəriləri axın-axın gəlmişdi. Həmin gün əksər qatarlarda insanların üzündən kədər yağır-
dı. (*Qabır.*)

Hovard ona baxmır.

Villi. O vaxtlar bizim işdə hər şeyi insanın şəxsiyyəti həll eləyirdi, Hovard. Bizim işdə insanların birbirinə qarşılıqlı hörməti, yoldaşlıq, etibar var idi. İndi hər şey quruca hesabın üzərində qurulub, dostluq-filan qalmayıb, şəxsiyyət heç bir rol oynamır. Nə demək istədiyimi anlayırsınızımı? Məni daha tanımırırlar.

H o v a r d (*ondan kənarlaşaraq*). Bax elə məsələ də bundadır, Villi.

V i l l i. Əgər mənim həftəyə qırx dollarım olsaydı, artıq lazım deyil... Qırxca dollar, Hovard.

H o v a r d. Əzizim, mən axı daşdan şirə çəkə bilmərəm.

V i l l i. (*onu artıq ümitsizlik hissi bürüyüb*). Hovard, El Smit qubernator seçilən il atan yanıma gəlib...

H o v a r d. (*getməyə hazırlaşaraq*). Mən bir nəfəri görməliyəm, əzizim. Məni gözləyirlər.

V i l l i (*onu saxlayaraq*). Mən axı sənin atandan danışaram! Bax elə bu yazı masasının arxasından mənə qızıl dağlar vəd ediblər. İndi nədən siz mənə deyirsiniz ki, kiminləsə görüşməlisiniz. Mən həyatımın otuz dörd ilini bu şirkətə qurban vermişəm, indi adi sığorta pulunu da verməyə imkanım yoxdur! Siz məni limon kimi sıxmısınız, indi də qabığı zibilliyəmi atmaq

istəyirsiniz? Yox, insan limon deyill (*Susur.*) Diqqətlə qulaq asın! Sizin atanız... İyirmi səkkizinci il məndən ötrü uğurlu oldu. Həftəyə yüz yetmiş dollara qədər pul qazanırdım.

H o v a r d (*tələsərək*). Yaxşı görək, Villi, siz heç vaxt bu qədər qazanmamısınız...

V i l l i (*yumruğunu stola vuraraq*). İyirmi səkkizinci ildə mən həftəyə yüz yetmiş dollara qədər pul qazanmışam. Sizin atanız yanıma gəldi. Daha doğrusu, mən idarədəydim. Söhbət bax burada, bu masanın yanında oldu. O, əlini mənim çiynimə qoyub...

H o v a r d (*yerindən qalxaraq*). Gərək məni bağışlayasınız, Villi, mən mütləq bir nəfəri görməliyəm. Özünüzü ələ alın. (*Otaqdan çıxaraq*) Tez qayıdacağam.

Hovardın gedisindən sonra onun masasının üstü həddən ziyadə işıqlanır.

V i l l i. “Özünüzü ələ alın!” Mən axı ona nə dedim? İlahi, ola bilsin, üstünə qışqırmışam. Nədən belə elədim? (*Zənlə stolun üstünə düşən işığa baxaraq, elə bil, bir qədər ürəklənir. Ora yaxınlaşıb dayanır.*) Frenk, Frenk, məgər o vaxt nə dediyiniz yadınızda deyil? Əlinizi mənim çiynimə necə qoydunuz? Frenk... (*Masaya dirsəklənir və mərhumun adını çəkərkən təsadüfən əli maqnitofona toxunur.*)

H o v a r d ın o ğ l u n u n s ə s i (*maqnitofondan*). Nyu-York ştatının paytaxtı – Olbani, Ohayonun paytaxtı – Çinçinnati, Rod-Aylendin paytaxtı... (*Sıralama davam eləyir.*)

V i l l i (*dəhşət içində kənara atılaraq qışqırır*). Ey, Hovard! Hovard! Hovard!

Hovard qaçıb gəlir.

H o v a r d. Nə olub?

V i l l i (*əttökən bir uşaq səsiylə ştatların paytaxtlarını sıralayan maqnitofonu göstərərək*). Söndürün!

H o v a r d (*naqilli dartıb qopararaq*). Tanrı xatirinə, Villi.

V i l l i (*əllərtylə gözünü tutaraq*). Mən bir fincan qəhvə içməliyəm... Mənə azca qəhvə lazımdır... (*Çıxışa gedir.*)

H o v a r d (*naqill əlində saxlayır*). Villi, qulaq asın...

V i l l i. Mən Bostona gedəcəyəm.

H o v a r d. Villi, siz Bostona getməyəcəksiniz.

V i l l i. Niyə?

H o v a r d. İstəmirəm ki, siz bizi orada təmsil edəsiniz. Bunu çoxdan sizə demək istəyirdim.

V i l l i. Hovard, siz məni qovursunuz?

H o v a r d. Elə bilirəm ki, siz əməllicə istirahət etməlisiniz.

V i l l i. Hovard...

H o v a r d. Özünüzü yaxşı hiss eləyəndə gələrsiniz, görək nə fikirləşirik.

V i l l i. Axı mənə pul lazımdır. Heç nəyim yoxdur...

H o v a r d. Bəs oğlanlarınız? Niyə oğlanlarınız sizə dayaq durmur?

V i l l i. Onlar böyük bir iş başlayıblar.

H o v a r d. Saxta təkəbbürün yeri deyil, Villi. Gedin oğlanlarınıza deyən ki, yorulmusunuz, daha işləyə bilmirsiniz. Sizin axı iki yekə oğlunuz var, eləmi?

V i l l i. Elə olmağına elədir, amma hələ ki...

H o v a r d. Deməli, danışdıq, hə?

V i l l i. Yaxşı, sabah Bostona gedərəm.

H o v a r d. Yox!

V i l l i. Mən oğlanlarıma yük ola bilmərəm. Mən şikəst deyiləm!

H o v a r d. Qulaq asın, əzizim, dedim axı, bu gün mən məşğulam...

V i l l i (*Hovardın əlindən tutaraq*). Hovard, siz mənə Bostona getməyə icazə verməlisiniz!

Hovard (*özünü birtəhər saxlayaraq kəskin şəkildə*). Bu səhər mən bir xeyli insanla görüşməliyəm. Əyləşin, özünüzü ələ alıb evə getməlisiniz. Buna görə sizə beş dəqiqə vaxt verirəm. Aydındır? Kabinetimi boşaldın, Villi, işim var. (*Çıxmaq istəyir, maqnitofonu xatırlayıb dönür, onu masanın üstündən bir qədər kənara çəkir.*) Hə, yeri gəlmişkən, bu həftə nümunələri gətirib mənə verərsiniz. Nə

vaxt imkan olsa... Şübhə eləmirəm, Villi, siz düzələcəksiniz. Onda danışarıq. Özünüzü ələ alın, əzizim, burada adamlar var. *(Sol tərəfə gedir.)*

Villi gözlərini matdım-matdım boşluğa zilləyib. O, tamam heydən düşüb. Musiqi səsi – Benin musiqisi eşidilir. Əvvəlcə uzaqdan gələn o səs get-gedə yaxınlaşır. Villi danışmağa başlayanda Ben sağdan daxil olur; əlində çamadan və çətir var.

Villi. Ah, Ben, bunu necə elədin? Sırrını mənə də aç. Alyaskada işləri qaydasına sala bildinmi?

Ben. Nə eləmək istədiyini biləndə çox da əziyyət çəkməli olmursan. Qısa işgüzar səfərə gəlmişəm. Bir saatdan sonra gədim tərpanir. Vidalaşmağa gəldim.

Villi. Ben, mən sənənlə danışmalıyam.

Ben *(saatına baxaraq)*. Mənim vaxtım yoxdur, Vilyam.

Villi *(böyük səhnədən keçərək)*. Məndə heç nə alınmır, Ben. Özüm də bilmirəm nə eləyim.

Ben. Qulaq as, mən Alyaskada meşə sahəsi almışam. Ona baxmaq üçün mənə adam lazımdır.

Villi. İlahi, özün saxla, əsl meşə! Biz oğlanlarla o cənnətdə yaşaya bilərik!

Ben. Sən yeni-yeni torpaqların astanasında dayanmısan, Vilyam. Rədd elə bu şəhərlərini. Burada olan ancaq qeybət, vaxtlı-vaxtında ödəmələr, məhkəmə çəkişmələri, nə bilim nələrdir. Ovcunu yumruqlaya bilsən, orada, uzaqlarda sən var-dövlət yiyəsi olacaqsan.

Villi. Hə! Hə! Linda! Linda!

Linda yuyulmuş ağlarla dolu zənbili əlində tutaraq daxil olur.

Linda. Nədir, nə tez qayıtdın?

Ben. Mənim vaxtım çox azdır.

Villi. Dayan, dayan! Linda, o, mənə Alyaskaya getməyi təklif eləyir.

Linda. Amma axı sənənin... *(Benə)* Onun burada çox gözəl işi var.

V I I I i. Canım-gözüm, Alyaskada mən...

L i n d a. Sənə elə burada da yaxşıdır, Villi!

B e n (*Lindaya*). Əzizim, yaxşı bunlanmı deyirsən?

Linda (*Bəndən həm qorxaraq, həm də əsəbləşərək*). Ona belə şeylər deməyin! İndi buradakı bu xoşbəxtlik məgər ona azlıq eləyir? (*Benin gülüşünü boğmaq istəyərək Villiyə*) Məgər bütün insanlar dünyanı fəth etməlidir? Uşaqlar sənə belə istəyirlər, sənə belə hörmət eləyirlər, həm də bugün-sabah... (*Benə*) Qoca Vaqner bu günlərdə boyun olub ki, əgər bu cür işləsə, onu şirkətə şərik eləyəcəklər. Axı o, sənə boyun olub, eləmi, Villi?

V i I I i. Əlbəttə, əlbəttə. Mən artıq öz gələcəyim üçün özülünü bu şirkətdə qoymuşam, Ben. İnsan da əgər nəşə tikirsə, deməli, doğru yoldadır, eləmi?

B e n. Sən axı nə tikmişən? Di haydı, əlinlə tərpət.

V i I I i (*qətiyyətsizliklə*). O, düz deyir axı, Linda, əlimin altında heç nə yoxdur.

L i n d a. Niyə ki? (*Benə*) Məsələn, adamın səksən dörd yaşı var, amma...

V i I I i. Düzdür, bax bu, düzdür! Hər dəfə o adamı görəndə fikirləşirəm ki, heç nədən qorxum olmalıdır!

B e n. Ha-ha!

V i I I i. And içirəm ki, bu belədir, Ben. İstənilən şəhərə gedib bircə telefon dəstəyini qaldırması kifayətdir ki, çörəkpulu hazır olsun. Bilirsən niyə?

B e n (*çamadanı qaldırır*). Mən getməliyəm.

V i I I i (*onu saxlayaraq*). Bir bu oğlana bax!

Bif əynində sviter çamadanla gəlir. Heppi əlində Bifin çiyinliyini, qızılı dəbilqəsini, futbol formasını tutub.

V i I I i. Cibində bir qəpiyi yoxdur, amma onun üstündə üç məşhur universitet qırğına çıxıb. Məgər belə bir gəncin qarşısını almaq mümkündürmü? Nədən? Səbəb sən özün deyilsən, səbəb sənəin təbəssümün, cazibən, şəxsi əlaqələrinindir. Alyaskanın bütün sərvəti “Kommodor” hotelində nahar süfrəsi arxasın-

da əldən-ələ keçir. Bizim ölkənin heyrətamiz özəlliyi, möcüzəsi də elə bundadır. Əgər insanın cazibəsi varsa, almaz özü gəlib onu tapacaq! (*Bifə sən dönür.*) Bax buna görə də sənin bu gün meydançaya çıxmağın çox vacibdir. Min insan səni alqışlayacaq, səninlə qürur duyacaq. (*Yenidən çıxışa istiqamət alan Benə*) Eşidirsən, Ben? Ticarət idarəsinə girəndə onu zıncırovla qarşılayacaqlar. Beləsini mən min dəfə görmüşəm! Sən buna meşədə ağaca toxunan kimi toxuna bilməzsən, amma bu var, bu bir gerçəklikdir!

B e n. Əlvida, Vilyam.

V i l l i. De mənə... haqlıyam? Səncə, mən haqlıyam? Sənin fikrin mənim üçün çox qiymətlidir.

B e n. Sən yeni torpaqların astanasındasan, Vilyam. Sən orada var-dövlət tapa bilərsən! Var-dövlət! (*Gedir.*)

V i l l i. Biz onu burada da tapa bilərik, Ben! Eşidirsən? Burada da tapa bilərik.

Bernard qaçıb gəlir. Oğlanların şən mahnı səsi eşidilir.

B e r n a r d. Nə yaxşı, qorxurdum, birdən sizi evdə tuta bilmərəm!

V i l l i. Niyə? Saat neçədir ki?

B e r n a r d. İkinin yarısı.

V i l l i. Di getdik! Növbəti dayanacaq "Ebbets" stadionudur! Bayraqlar hani? (*Mətbəxin divar tərəfindən qonaq otağına qaçır.*)

L i n d a (*Bifə*). Təmiz alt paltarı götürmüşsən?

B i f (*İdman eləyərək*). Getdik!

B e r n a r d. Bif, sənin dəbilqəni qoy mən aparım, yaxşı?

H e p p i. Xeyr, dəbilqəni özüm aparacağam.

B e r n a r d. Bif, sən axı mənə söz vermişdin!

H e p p i. Dəbilqəni özüm aparacağam.

B e r n a r d. Bəs onda mən soyunub-geyilmə otağına necə girəcəyəm?

L i n d a. Qoy o da sənın çiyinliklərini aparsın. (*Pal-tosunu geynib şlyapasını qoyur.*)

Bernard. Bif, mənə olar? Hamıya demişəm ki, mən də soyunub-geyinmə otağında olacağam.

H e p p i. Bif!

B i f (*səxavətlə*). İndi bax ha, məndən bərk yapış.

Villi əlində bayraqlar qaça-qaça gəlir.

V i l l i (*bayraqları paylayaraq*). Bif meydançaya girəndə necə lazımdır yellədin!

Heppi və Bernard qaçır.

V i l l i. Uşaqlar, hazırsınız?

Musiqi səsi kəsilir.

B i f. Hazırq, ata. Əzələlərimiz də hazırdır.

V i l l i (*böyük səhnənin kənarından*). Billirsənmi bu, səndən ötrü nə deməkdir?

B i f. Əlbəttə, ata!

V i l l i (*onun əzələlərini əltilə yoxlayaraq*). Bu axşam sən evə Nyu-York şəhər məktəblərinin yığma komandasının kapitanı kimi qayıdacaqsan!

B i f. Mütləq. Ata, mən dəbilqəmi başımdan çıxarılanda bu salamın tək cə sənə ünvanlandığını nəzərə al!

V i l l i. Gədək. (*Bifi qucaqlayıb qapıya tərəf gedir.*)

Çarli qısa şalvarda daxil olur.

V i l l i. Sənin üçün yer yoxdur.

Ç a r l i. Yer? Nə yer?

V i l l i. Maşında.

Ç a r l i. Gəzməyə gedirsiniz? Dedim kart oynayırdıq.

V i l l i (*hiddətlə*). Kart? (*Qulaqlarına inanmayaraq*) Məgər bilmirsən bu gün hansı gündür?

L i n d a. Əlbəttə bilir. O, səni cinləndirmək istəyir.

V i l l i . Niyə məni cinləndirsin ki!

Ç a r l i . And içirəm ki, xəbərim yoxdur, Linda. Nə olub ki?

L i n d a . Bu gün Bif “Ebbets” stadionunda oynayacaq.

Ç a r l i . Belə havada beysbol?

V i l l i . Onunla danışmağa dəyməz. Gedək, di gedək. *(Hamını qapıya sarı itələyir.)*

Ç a r l i . Bir dəqiqə dayanın. Məgər siz heç nə eşitməmişiniz?

V i l l i . Nə olub ki?

Ç a r l i . Bəyəm radioya qulaq asmırsınız? “Ebbets” stadionu indicə göyə sovrulub.

V i l l i . Cəhənnəm ol!

Çarli gülür.

V i l l i . Gedək, gedək. Gecikirik.

Ç a r l i *(onların arxasınca)*. Heç olmasa, öz qapınıza bir qol vur, öz qapınıza!

V i l l i *(Çarlıya sarı dönerək)*. Qəti gülməli deyil. Bu gün onun həyatında ən əlamətdar gündür.

Ç a r l i . Sən axı nə vaxt böyüyəcəksən, Villi?

V i l l i . Necə? Nə? Bu oyundan sonra sən bir də gülməyəcəksən. O gənc ikinci Rey Qreyndc olacaq. İlə iyirmi beş min!

Ç a r l i *(kınağa ilə)*. Yaxşı görək?

V i l l i . Yaxşı görəcəksən.

Ç a r l i . Elə isə üzr istəyirəm, Villi. Amma sən mənə de görüm...

V i l l i . Nə deyim?

Ç a r l i . O Rey Qreyndc nəçidir?

V i l l i . Mumla, eşidirsən. Sus, lənətə gəlmiş!

Çarli pıçqıldayıb başını bulaya-bulaya səhnənin sol tərəfinə gedir. Villi onun arxasınca gəlir. Musiqi səsi artır.

V illi . Zəhmət olmasa, özünü təqdim elə. Elə bilir-

sən sən hamıdan yaxşısan? Sənin heç nədən başın çıxmır, başsız, beyinsiz gədə... Mumla, eşidirsən?!

Avansəhnənin sağ küncündə yanan işıq Çarlinin qəbul otağında stol işıqlandırır. Artıq böyümüş Bernard stol arxasında fit çalır. Onun yanında, döşəməsinin üstündə bir cüt tennis raketkəsi və nesesser¹ var.

Villinin səsi (*səhnə arxasından.*) Niyə məndən qaçırsan? Məndən qaçmağa cürət eləmə. Nəsə sözün varsa, üzümə de! Bilirəm, arxamca mənə gülürsən. Bu oyundan sonra sən ağlayacaqsan, əclafın biri. Zərbə dalınca zərbə! Səksən min insan. Düz mərkəzdən qol.

Bernard mülayim, ciddi, özünəarxayın bir gəncdir. Villinin səsi artıq səhnənin sağ küncündən gəlir. Bernard ayaqlarını stoldan aşağı salıb o səsa diqqət kəsilir. Atasının katibəsi Cenni daxil olur.

C e n n i (*həyəcanla*). Bernard, zəhmət olmasa, bir dəqiqəliyə holla çıxardınız!

B e r n a r d. Orada nə hay-küydür elə? Kimdir?

C e n n i. Mister Lomen. O, indicə liftdən çıxdı.

B e r n a r d (*qalxaraq*). Kimlə dalaşır ki?

C e n n i. Orada heç kim yoxdur. O təkdir. Mən onu yola gətirə bilmirəm, hər dəfə də onu burada görəndə atanız dilxor olur. Mənim makinada yazılması o qədər işim var, atanız da imzalamaq üçün poçtu gözləyir. Xahiş edirəm, özünüz onunla danışın.

Villi daxil olur.

V i l l i. Cərimə! Cərimə zərbəsi... (*Cennini görür.*) Cenni, Cenni, sizi görməyə çox şadam! Burada işləriniz necə gedir? Hələ də buradasınız, yoxsa elə-belə gəlmisiniz?

C e n n i. Buradayam. Bəs siz necəsiniz?

V i l l i. Belə də, Cenni, o qədər də yaxşı deyiləm! Ha-ha! (*Təəccüblə raketkalara baxır.*)

¹ Nesesser – xirdə əşyaları qoymaq üçün qutu, qab

B e r n a r d. Salam, Villi əmi.

V illi (*heyətlə*). Bernard! Gör mən kimi görürəm!
(*Günahkarcasına tələsik Bernarda yaxınlaşıb hərarətlə əllini sıxır.*)

B e r n a r d. Necə dolanırsınız? Sizi görməyimə şadam.

V illi. Sən burada nə eləyirsən?

B ernard. Elə-belə, gəldim atamı görüm. Qatar tərpənənəcən, necə deyərlər, nəfəsimi dərim. Vaşinqtona gedirəm.

V illi. O özü yoxdur, hə?

B e r n a r d. Öz kabinetindədir. Mühasiblə danışır. Əyləşin.

V illi (*oturaraq*). Vaşinqtona xeyir ola?

B e r n a r d. Orada mənim üçün iş məsələsinə baxılır.

V illi. Belə de? (*Raketkanı göstərərək*) Orada oynayaçaqsan?

B e r n a r d. Bir tanışgilə gedəcəyəm. Onun öz kortu var.

V illi. Ola bilməz! Şəxsi tennis kortu? Yəqin, çox yaxşı allədir.

B e r n a r d. Hə, yaxşı insanlardır. Atam dedi ki, Bif gəlib.

V illi (*eyni açılaraq*). Hə, Bif gəlib. O, böyük bir işə başlayır, Bernard.

B e r n a r d. Bif indi nə işlə məşğuldur?

V illi. O, Qərbdə böyük adam imiş, indi burada oturmaq istəyir. Necə lazımdır! Bu gün onunla şam eləyəcəyik. Doğrudanmı, arvadın oğlan doğub?

B e r n a r d. Hə. Artıq ikincidir.

V illi. İki oğul atası! Kimin ağılına gələrdi?

B e r n a r d. Bif nə iş qurmaq istəyir?

V illi. Bilirsən, o nəhəng idman şirkətinin sahibi Bill Oliver istəyir ki, Bif onunla işləsin. Onu Qərbdən özü çağırıb. Telefonla beynəlxalq sifarişlər, nə bilim, xüsusi daşınmalar... Sənin dostlarının hamısının tennis kortu var?

B e r n a r d. Villi, siz elə həmin şirkətdəsiniz?

V i l l i (*susaraq*). Mən sənın uğurlarına ürəkdən şadam, Bernard, ürəkdən şadam. Cavan bir gəncin, həqiqətən də, həqiqətən də... Görmək necə də xoşdur. Bifin işləri, deyəsən, qaydasına düşür... deyəsən...
(*Pauza*) Bernard. (*Hisslər onu elə çulğayır ki, yenidən susur.*)

B e r n a r d. Nə oldu, Villi?

V i l l i (*çox balaca və çox tənha insan kimi*). Nədən belə... Sırr nədədir?

B e r n a r d. Nə sırr?

V i l l i. Necə... Sən bütün bunlara necə çatmısın? Bif nədən belə ola bilmir?

B e r n a r d. Bilmirəm, Villi.

V i l l i (*ona etibar edərək və ümitsizliklə*). Axı sən onun dostu idin, uşaqlıq dostu. Mənə bax, bir məsələ müəmmalı qalıb. Onun "Ebbets" stadionunda həmin oyundan sonrakı bütün həyatı baş-ayaq oldu. On yeddi yaşından bu yana həyatında bir xoş an olmadı.

B e r n a r d. O, heç vaxt nəylinsə qulpundan ciddi yapışmayıb.

V i l l i. Düz deyil, yapışıb! Orta məktəbdən sonra o ən müxtəlif təyinatlı qiyabi kurslara getdi. Radiotexnika, televiziya... Göydəki də şahiddir ki, hər yerə baş vurdu. Amma ortada bir şey olmadı.

B e r n a r d (*eynəyini çıxararaq*). Villi, istəyirsinizmi sizə hər şeyi açıq deyim?

V i l l i (*ayağa qalxaraq düz onun gözlərinin içinə baxır*). Bernard, özün də bilirsən ki, mən səni qiymətli insan hesab eləyirəm. Odur ki sənın məsləhətlərini də çox dəyərləndirirəm.

B e r n a r d. Nə məsləhətbazlıqdır! Mən sizə heç nə məsləhət verə bilmərəm. Mən nə vaxtdır sizdən yalnız bir şeyi öyrənmək istəyirəm: Bif qəbul imtahanı verəndə onu kəsən riyaziyyat müəllimi...

V i l l i. Hə, o it balası. O, onun həyatını məhv etdi.

B e r n a r d. Elədir, Villi, amma yadda saxlayın ki, onun yeganə çıxış yolu yayda hazırlayıb həmin o imtahanı yenidən vermək idi.

V i l l i. Doğrudur, doğrudur.

B e r n a r d. Yayda hazırlaşmağa ona siz imkan vermədiniz?

V i l l i. Mən? Mən ona yalvardım ki, hazırlaşsın. Mən ona əmr etdim ki, hazırlaşsın.

B e r n a r d. Bəs nədən qulaq asmadı?

V i l l i. Nədən? Nədən?.. Bu sual düz on beş ildir qurd kimi içimi gəmirir. O, imtahandan kəsildi, oxumağı atdı, taleyi də alt-üst oldu.

B e r n a r d. Xahiş edirəm, bircə həyəcanlanmayın!

V i l l i. Qoy ürəyimi, heç olmasa, sənə boşaldım. Axı dərdləşməyə bir kimsəm yoxdur. Ah, Bernard, Bernard, yəqin, günah özümdə olub. Məni başa düşürsənmi? Elə hey fikir çəkirəm... Görən, nəyi düz eləməmişəm? Bəlkə, ona qarşı qəddar olmuşam? Günahımı yuya bilərəmmi?

B e r n a r d. Dilxor olmayın.

V i l l i. O, nədən təslim oldu? Nə baş verdi? Sən axı onun dostu idin.

B e r n a r d. Yaxşı xatırlayıram, iyun ayı idi. Biz attestat almalıydıq. O da riyaziyyatda ilişdi.

V i l l i. O lənətə gəlmiş müəllim!

B e r n a r d. Yox, məsələ heç də onda deyil. Yadımdadır, Bif xeyli əsəbiləşib təzədən imtahan vermək üçün yayda hazırlaşmağı qərara aldı.

V i l l i. O, hazırlaşmaq istəyirdi?

B e r n a r d. O, elə də ruhdan düşməmişdi. Amma sonra Bif, təxminən, bir ay qeyb oldu. Elə bilirdim, o, İngiltərəyə, sizin yanınıza gedib. Orada sizi tapdımı, sizinlə danışdımı?

V illi gözünü ondan çəkməyərək susur.

B e r n a r d. Hə, Villi?

V i l l i (*açıq-aşkar hiddətlə*). Hə, o, Bostona gəlib çıxdı. Hə, nə olsun?

Bernard. O qayıdıb gələndə... Həmin günü heç vaxt unutmaram. Matım-qutum qurumuşdu. Həmişə hər hərəkətimi məsxərəyə qoysa da, axı mən Bifə yaxşı olmuşam. Bilirsinizmi, Villi, mən onu çox istəyirdim.

O vaxt, bir aydan sonra qayıdıb gələndə Bif butslarını əlinə aldı... Yadınızdadırmı, o butsın üstündəki “Virci-niya Universiteti” yazısıyla o, necə qürur duyurdu, onu heç ayağından çıxarmaq istəmirdi... O, həmin butsların aşağıda, istixanadakı oda atıb yandırdı. Biz onunla orada, anbarda dalaşdıq. Xeyli dalaşdıq, təxminən, yarım saat. Yanımızda heç kəs yox idi, ikimiz idik... Biz bir-birimizi yumruqlaya-yumruqlaya ağlayırdıq. Sonradan başa düşdüm ki, o, həyatdan bezib. O vaxt orada, Bostonda sizin aranızda nə olmuşdu, Villi?

Villi hikkəli və laqeyd baxışlarını ona zilləyib.

B e r n a r d. Siz soruşmasaydınız, mən söhbəti açmayacaqdım.

V i l l i (*hirsə*). Orada nə ola bilərdi ki? Bir də ki bunun məsələyə nə dəxli?

B e r n a r d. Yaxşı, əsəbiləşməyin.

V i l l i. Sən günahı mənim üstümə yıxmaq istəyirsən. Əgər o, taleyə boyun əyibsə, burada mənlilik nə var?

B e r n a r d. Eşidirsiniz, Villi, əgər...

Villi. Sən belə danışma... Mənimlə belə danışma! Nə demək istəyirdin?! Nəyə işarə vurursan? Sözə bir bax, “aranızda nə olub?”

Çarli daxil olur. O, pencəksizdir, əynində jilet, əlində də bir şüşə viski var.

Ç a r l i. Bura bax, sən qatara gecikəcəksən! (*Viski şüşəsini əlində yellədir.*)

B e r n a r d. Gəldim. (*Şüşəni ondan alır.*) Çox sağ ol, ata. (*Nesesseri və raketkanı yerdən götürür.*) Xudahafiz, Villi. Çox da fikir eləməyin. Necə deyərlər, kiminin əvvəli, kiminin axırı.

V i l l i. Mən də belə düşünürəm, inamlıyam.

B e r n a r d. Amma hərdən elə olur ki, insan gərək özü təpər göstərə.

V i l l i . Nəyə qadir olduğunu onlara göstərə!

B e r n a r d . Məhz özü tərər göstərə.

V i l l i . Bəs tərər göstərə bilmirsə, onda necə?

B e r n a r d (*bir santya susub*). Bax onda işlər həqiqətən pisdir. (*əlini uzadaraq*) Xudahafiz, Villi!

V i l l i (*onun əlini sıxaraq*). Xudahafiz, gənc oğlan.

Ç a r l i (*əlini Bernardın kürəyinə qoyaraq*). Bu gənci bəyəni-rsənmi? Ali məhkəmədə cinayət işini müdafiə etmək üçün gedir!

B e r n a r d (*narazılıqla*). Ata!

V i l l i (*səmimi bir heyrat, təəssüf və məmnunluqla*). Yaxşı görək! Ali məhkəmədə?

B e r n a r d . Mən gərək qaçam. Hələlik, ata!

Ç a r l i . Onlara nəyə qadir olduğunu göstər, mənim balam. (*Pul kisəsini çıxarır.*)

Bernard gedir.

V i l l i . Ali məhkəmədə! Özü bir kəlmə də demədi!

Ç a r l i (*stolun üstündəki pulları sayaraq*). Nə desin ki? İş görmək lazımdır.

V i l l i . Sən axı özün də ona heç vaxt nəsə başa salmamısan. Sən onunla qəti maraqlanmamısan.

Ç a r l i . Mənim xoşbəxtliyim də elə ondadır ki, heç vaxt heç nəylə maraqlanmıram. Al, az-çox puldur... əlli dollar. Orada məni müsahibim gözləyir.

V i l l i . Çarlı, məsələ belədir... (*Çətinliklə*) Sığorta pulunu verməliyəm. Əgər imkanın varsa... Mənə yüz dollar lazımdır.

Çarlı sükut içində dinləyir. O, sanki, donub.

V i l l i . Mən bankdan pul çıxarırdım, amma Linda bilsə, mən...

Ç a r l i (*susaraq*). Di gəl əyləş, Villi.

V i l l i (*stula yaxınlaşır*). Nəzərə al ki, mən hamısını yazıram. Bütün pulların axırncı sentə qədər qayıdaq. (*Oturur.*)

Ç a r l i. Məni dinlə.

V i l l i. Nəzərə al ki, mən sənə çox minnətdaram.

Ç a r l i (*stula əyləşərək*). Villi, de görüm, sənə nə olub? Ağlını şeytanmı alıb?

V i l l i. Nəyi nəzərdə tutursan? Mən, sadəcə...

Ç a r l i. Mən sənə iş təklif etdim. Həftəyə əlli dollar qazana bilərsən. Həm də səni yollarda əsir-yesir olmağa məcbur eləmirəm.

V i l l i. Mənim işim var.

Ç a r l i. Pulsuz-parasız? Əgər bir işi havayı görürsənsə, daha onun nəyi iş oldu? (*Qalxır.*) Billirsən, əzizim, həvəsdır, bəsdır. Düzdür, mən dahi-zad deyiləm, amma hər halda, təhqir olunduğumu anlaya bilirəm.

V i l l i. Təhqir olunduğunuzu?

Ç a r l i. Niyə sən mənim yanımda işləmək istəmirsən?

V i l l i. Mən səni başa düşə bilmirəm. Mənim işim var axı.

Ç a r l i. Onda niyə hər həftə bura gəlirsən?

V i l l i (*qalxaraq*). Əgər sən mənim bura gəlməyimi istəmirsənsə...

Ç a r l i. Mən sənə iş təklif eləyirəm.

V i l l i. Sənin işin mənə lazım deyil.

Ç a r l i. Lənət şeytana, sən axı nə vaxt böyüyəcəksən?

V i l l i (*heyrtlə*). Ey, sən, quşbeyin, lənətə gəlmiş, başdan boş, əgər mənə bir də belə desən, səni bir günə qoyaram ki... Fil boyda olsan da, qorxmuram, sənin cəmdəyinə tüpürüm! (*Onunla dalaşmaq üçün hazır vəziyyətə gəlir.*)

Pauza.

Ç a r l i (*nəvazışlə*). Sənə nə qədər lazımdır?

V i l l i. Çarli, məni pis günə qoydular. Məni pis günə qoydular! Özüm də bilmirəm nə eləyim. Məni işdən çıxardılar.

Ç a r l i. Hovard çıxardı?

Villii. Hə, o burnu fırtıqlı uşaq. Təsəvvür edirsənmi? Axı mən onun, demək olar, xaç atasıyam. Ona Hovard adını mən vermişəm axı.

Çarli. İlahi, sənə nə vaxt çatacaq ki, belə boş-boş şeylərin indi bir qara qəpik qədər də qiyməti yoxdur. Yaxşı, lap deyək ki, onu xaç suyuna sən çəkmisən. İndi bunu sata bilərsənmi? Satıla bilməyən nəyinsə dünyanın heç bir yerində bir qara qəpik qədər də qiyməti yoxdur. Gülməlidir, gözünü açandan alverlə məşğulsan, amma hələ də bu adi həqiqəti anlayıb qurtara bilməmişən.

Villii. Mən həmişə düşünmək istəmişəm ki, bizdə vəziyyət başqa cürdür. Mənə elə gəlib ki, əgər insan xoş təsir bağışlayırsa, insanların xoşuna gəliyərsə, bütün işləri yağ kimi gedəcək.

Çarli. İnsanlara xoş gəlmək nə deməkdir axı?! Məgər Con Pirpont Morqanı xoşlayan varmı? Məgər o, kimdəsə xoş təəssürat yaradırmı? Yəqin, sən onu hamamda görsən, elə bilərsən qəssabdır. Amma cibləri onu elə yaraşıqlı göstərir ki! Qulaq as, Villi, sən mənə xoşlamırsan, mən də sənə üçün dəli-divanə olduğumu deyə bilmərəm, amma sənə iş vermək istəyirəm. Ona görə ki... Əgər səbəbini bilirəmsə, atama lənət. Nə deyirsən?

Villii. Bacarmaram... Çarli, sənənin yanında işləyə bilmərəm.

Çarli. Nədir, mənə paxıllıq eləyirsən?

Villii. Mən sənənin yanında işləyə bilmərəm, vəsalam. Səbəbini soruşma.

Çarli (*hirsə əlavə bir neçə əsginas da çıxararaq*). Sən bütün ömrün boyu mənə paxıllıq eləmişən, ay bədbəxt, ay səfeh! Al, öz sığortanın pulunu ver! (*Pulu Villinin ovcuna basır.*)

Villii. Məndə hər şey dəqiq yazılıb, ən axırıncı sentə qədər.

Çarli. Mən indi çox məşğulam. Bax ehtiyatlı ol. Sığortanın da borcunu ver.

Villii (*ondan aralanaraq*). Gülməlidir, deyilmi? Bütün

ömrün boyu elə hey gedirsən, ayağının altı nə qədər yol görür, nə qədər qapılar döyürsən, amma sonda ölün yenə dirindən bahadır.

Çarli. Villinin ölümünün bir qara qəpik qədər də qiyməti yoxdur. *(Bir an susaraq)* Eşidirsən nə deyirəm?

Villi öz aləminə qapılaraq donmuş halda dayanıb.

Ç a r l i. Villi!

V i l l i. Bernardı görəndə mənim əvəzimə üzr istə. Mən onunla mübahisə etmək istəmirdim. O, yaxşı oğlandır. Onlar hamısı yaxşı oğlanlardır, gələcəkləri də yaxşı olacaq... hər üçünün. Nə vaxtsa onlar yenə birlikdə tennis oynayacaqlar. Mənə yaxşı günlər arzula, Çarli. Bif axı bu gün Oliverin yanında olub.

Ç a r l i. Sənə yaxşı günlər arzulayıram!

V i l l i *(göz yaşlarını zorla saxlayaraq)*. Mənim yeganə dostum sənsən, Çarli! Gülməlidir, deyilmi? *(Gedir.)*

Ç a r l i. Tanrı, özün saxla! *(Villinin arxasınca baxır və sonra onun ardınca gedir.)*

Səhnə tamamilə qaranlıqlaşır. Qəflətən gur musiqi səsi eşidilir və sağ tərəfə qırmızı işıq düşür. Gənc ofisiant Stenli peyda olur. O, əlində stol gətirir, Heppi də əlində iki stul onun ardınca gəlir.

H e p p i *(ətrafa göz gəzdirərək)*. Bura xeyli yaxşıdır.

S t e n l i. Əlbəttə. Zəlin giriş tərəfində ağız deyəni qulaq eşitmir. Mister Lomen, həmişə kimsə bura dəvət eləyəndə qabaqcadan mənə xəbər verin ki, bu künc yerini sizin üçün hazırlayım. Bizim müştərilərin çoxu ətrafda boşluq, səssizlik olmasını xoşlamır... Fikir-ləşirlər ki, əgər adam içinə çıxıblarsa, qoy elə adam içində də olsunlar. Öz daxmalarında bayquş kimi oturmaqdan tənqə gəliblər axı. Amma bilirəm, siz belələrdən deyilsiniz. Nə demək istədiyimi anladınız mı?

H e p p i *(stol arxasına əyləşərək)*. De görüm, necə dolanırsan, Stenli?

S t e n l i . İt günündə, mister Lomen. Heyif ki, müharibə vaxtı məni orduya götürmədilər. İndi, heç olmasa, çoxdan ölmüşdüm.

H e p p i . Mənim qardaşım sağ-salamat qayıtdı.

S t e n l i . Eləmi? Uzaq Qərbdən?

H e p p i . Hə. İndi mənim qardaşım sayılıb-seçilən fermerdir. Bax ha, yaxşı qulluq elə. Atam da gələcək.

S t e n l i . Atan da?

H e p p i . Yaxşı omarınız varmı?

S t e n l i . Əlasından. İrisindən.

H e p p i . Amma köklərini ver.

S t e n l i . Narahat olma, anqları sizə sınıramam.

Heppl gülür.

S t e n l i . Çaxır məsələsini necə eləyək? Yeməyin dadına dad qatır.

H e p p i . Lazım deyil. Xaricdən gətirdiyim kokteyl resepti yadımdadırmı? Şampanla qarışıq?

S t e n l i . Bu nə sözdür, əlbəttə! Həmin resept indiyəcən mətbəx divanna mıxlanıb qalıb. Amma bu içki adama bir dollara başa gələcək.

H e p p i . Fərq etməz.

S t e n l i . Xeyir ola, lotereyada udmusunuz?

H e p p i . Yox, sadəcə, xudmani bir ailəvi məclis... Mənim qardaşım... O, bu gün böyük bir işin təməlini qoyur. Deyəsən, onunla bir müəssisə yaradacağıq.

S t e n l i . Nə yaxşı! Əsas odur ki, iş ailə işi olacaq. Nə demək istədiyim aydındırmı? Belə daha yaxşıdır.

H e p p i . Mən də belə düşünürəm.

S t e n l i . Böyük fərq var! Məsələn, əgər kimsə nəşə oğurlayırsa... Onsuz da, yenə ailədə qalır. Nə demək istədiyim aydındırmı? *(Səsini aşağı salaraq)* Bizim barmen kimi. Həmişə kassada pul çatışmır. Sahibimiz az qalır dəli ola. Pulu əlindən qoydunsa, sən deyil.

H e p p i *(başını qaldıraraq)*. Sus!..

S t e n l i . Nə olub?

H e p p i . Duyuq düşmüşsənmi, mən nə sağa, nə də sola baxıram. Duyuq düşmüşsənmi?

Stenli. Hə.

Heppi. Gözlərim də yumuludur.

Stenli. Nə deyirsiniz?..

Heppi. Çox dadlı tikə!

Stenli *(onu bir kəlmədən anlayaraq boylanır)*. Haradadır? Mən görmürəm axı. *(Əynində dəbdəbəli libas, boynunda bahalı xəz olan bir qızın zala daxil olub qonşu stolun arxasında əyləşdiyini görüb susur.)*

Heppi və Stenli onu baxışlarıyla izləyir.

Stenli. İlahi, necə tuta bildiniz?

Heppi. Elələri üçün məndə xüsusi radar var. *(Diqqətlə o qızın profilinə baxır.)* Bəh, bəh, bəh! Stenli...

Stenli. Deyəsən, zövqünüzə uyğundur, mister Lomen.

Heppi. O ağıza bir bax. İlahi! Hələ o yanaqlar...

Stenli. Bax əsl həyatı siz yaşayırsınız, mister Lomen!

Heppi. Ona yaxınlaş.

Stenli *(onun stoluna yaxınlaşaraq)*. Sizə nə gətirim, madam?

Qız. Mən gözləyirəm, amma hələlik...

Heppi. Niyə axı ona... Üzr istəyirəm, miss! Mən şampan satışıyla məşğulam. İstərdim siz bizim markadan dadasınız. Şampan gətir, Stenli.

Stenli gedir.

Qız. Sizin tərəfinizdən böyük lütfkarlıqdır.

Heppi. Qətiyyən. Şirkətin hesabına. *(Gülür.)*

Qız. Siz çox gözəl malın satışıyla məşğulsunuz.

Heppi. Bütün mallar kimi o da adamı bezdirir. İnanın, onun o birilərdən heç bir fərqi yoxdur.

Qız. Bəli, həqiqətən də, siz haqlısınız.

Heppi. Siz necə, təsadüfən nəyə satmırsınız?

Qız. Xeyr, satmıram.

Heppi. Yad bir adam kimi sizə kompliment

deməzdən öncə üzr istəyirəm. Amma özümü saxlaya bilmədim. Sizin simanız, sanki, jurnal üzü üçün yaranıb.

Q I Z (*naz-qəmzəylə baxıb*). Bu sima artıq orada olub.

Stenli əlində bir piyalə şampanla daxil olur.

H e p p i. Stenli, mən sənə nə deyirdim? Görürsən... bu qızın şəkli illüstrasiyalı jurnallara yaraşlıq verir.

S t e n l i. Hə, belə görünür. Dərhal bilinir.

H e p p i. Məhz hansı jurnallara?

Q I Z. Oh, hər cürünə. (*Piyaləni alır.*) Təşəkkür.

H e p p i. Bilirsinizmi Fransada necə deyirlər? Deyirlər ki, şampan üz üçün ən yaxşı boyadır.

Bif daxil olur.

H e p p i. Bura, Bif!

B i f (*Heppinin yanında əyləşir*). Salam, balaca. Gecikdiyimə görə üzr istəyirəm.

H e p p i. Elə mən özüm də indi gəlmişəm. Miss?..

Q I Z. Forsayt.

H e p p i. Miss Forsayt, bu, mənim qardaşımdır.

B i f. Ata hələ gəlməyib?

H e p p i. Onun adı Bifdir. Ola bilsin, siz onun haqqında eşitmisiniz. Məşhur futbolçudur.

Miss Forsayt. Yaxşı görək? Hansı komandada oynayır?

H e p p i. Futboldan başınız çıxır?

Miss Forsayt. Təəssüf edirəm ki, o qədər də yox. Az-maz başım çıxır.

H e p p i. Bif "Nyu-York nəhəngləri"ndə yanmüdafieçidir.

Miss Forsayt. Ah, nə gözəl! (*İçir.*)

H e p p i. Sizin şərafinizə.

Miss Forsayt. Sizinlə tanışlığa şadam.

H e p p i. Mənim adım Hepdir. Əslində, adım Harolddur, amma Hərbi Akademiyada məni Heppi çağırırdılar: xoşbəxt insan.

Miss Forsayt (*artıq hörmətlə*). Belə de! Çox xoşdur. (*Başını ona sanı döndərir.*)

B i f. Nədir, ata gəlməyəcək?

H e p p i. Əgər bu qızı bəyəndinsə, qurbandır.

B i f. Yox, beləsi mənlilik deyil.

H e p p i. Keçmiş əyyamlar olsaydı, geri çəkilməzdin. Sənin o təpərin hara qeyb oldu, Bif?

B i f. Mən elə indicə Oliveri gördüm...

H e p p i. Bir dayan. Soruşuram, sənin o təpərin hara qeyb oldu? Xoşuna gəlir? O ki artıq hazırdır, birca himə bənddir...

B i f. Yox. (*Qıza baxmaq üçün dönür.*)

H e p p i. İnan mənə. Bir bax – balaca! Sən məşğulsan?

Miss Forsayt (*ona tərəf dönür*). Düzünü desəm, hə... Amma telefonla işimi yoluna qoya bilərəm.

H e p p i. Lap əlal! Get zəng elə, əzizim. Rəfiqələ-rindən birini də özünlə gətirərsən. Hələ buradayıq, Bif bizim futbolçuların içində ən məşhurlardandır.

Miss Forsayt (*qalxaraq*). Mən, həqiqətən də, sizinlə tanışlığa çox şadam.

H e p p i. Tez qayıt.

Miss Forsayt. Çalışaram.

H e p p i. Çalış, əzizim. Çalışmaq hərdən adamın kərinə gəlir.

Miss Forsayt gedir. Stenli heyrdəndən başını bulaya-bulaya onun arxasınca addımlayır.

H e p p i. Ayıb deyil? Belə gözəlçə! Bax elə buna görə mən heç cür evlənə bilmirəm. Mininin arasında bir abırlısı yoxdur. Nyu-York belələriylə doludur!

B i f. Qulaq as, Hep...

H e p p i. Sənə dedim axı, bir himə bənddir!

B i f (*kəskin tərzdə*). Mumla görək, eşidirsən? Sənə demək istəyirəm ki...

H e p p i. Oliveri gördün?

B i f. Gördüm. Dayan! Mən ataya nəsə izah etməliyəm, sən də gərək mənə dayaq...

H e p p i. Nə? O, sənə pul verəcək?

B i f. Görünür, sən də havalanmısan! Yəqin, sən də ağlın çaşılıb.

H e p p i. Niyə? Nə olub ki?

B i f (*boğularaq*). Dəhşətli bir iş tutdum. Bu gün həyatıma yazılan ən qəribə gündür. And içirəm ki, ağrımayan yerim yoxdur. Elə bil, məni döyüblər.

H e p p i. Səni qəbul eləmək istəmədi?

B i f. Sənə çatırmı, mən onu düz altı saat gözlədim. Bütöv bir gün. Ara vermədən katibəsiylə ona gəlişimi xəbər verirdim. Hətta katibəsinə görüş də təklif eləmək istəyirdim ki, məni onun yanına buraxa. Amma onun vecinə də deyildi...

H e p p i. Səndə özünəinam hissi itib, Bif. Amma sən onun yadında olmamış olmazsan. Ola bilməz ki, o, səni unutsun!..

B i f (*əlinin işarəsiylə Heppinin sözünü ağzında qoyaraq*). Nəhayət, təxminən, saat beşdə o çıxdı. Nə özüm, nə üzüm yadımdaydı. Özümü axmaq yerində hiss elədim!

H e p p i. Mənim Florida ideyam barədə ona danışa bildinmi?

B i f. O, yanımdan ötüb-keçdi. Mən onu, təxminən, bir dəqiqə gördüm. Məni elə hiddət bürüdü ki, az qala, orada olan bütün mebeli aşırıb alt-üst edəcəkdim. Nədən axı mən axmaq alver sövdasına düşmüşəm? Az qala, özümü də inandırmışdım ki, təzədən bu tipin yanında işləyə bilərəm! Ona gözümün qırağıyla baxan kimi anladım ki, nə qədər mənasız bir həyat yaşamışam. Düz on beş il özümü yalanla ovutmuşam.

H e p p i. Nə elədin?

B i f (*böyük daxili gərginliklə nə baş verdiyini anlamağa cəhd edərək*). Təsəvvür edirsənmi, o, harasa çıxdı. Katibəsi, katibəsi də. Mən qəbul otağında tək qaldım. Özüm də bilmirəm nə baş verdi. Bir də ayıldım ki, onun kabinetindəyəm. Bilirsən, palıddan dəbdəbəli kabineti var... Sözlə təsvir eləmək mümkün deyil... Mən... onun həmişəyazar qələmini götürdüm.

H e p p i. İlahi, o, səni tutdu?

B i f. Mən qaçdım. Düz on bir mərtəbəni qaça-qaça düşdüm. Qaça-qaça, qaça-qaça, qaça-qaça...

H e p p i. Səfehliyə bax! Səni nə yoldan çıxardı?

B i f (*əzabverici çaşqınlıqla*). Bilmirəm, sadəcə... ondan nəyə əkişdirmək istədim. Çasıb-qalmışam. Mənə kömək elə, Hep, gərək atamıza hər şeyi danışam.

H e p p i. Dəli olmusan? Niyə?

B i f. Hep, o anlamalıdır ki, mən borca böyük pul-lar etibar olunası adamlardan deyiləm. O, elə düşünür ki, bütün bu illər ərzində mən ona acıq verməklə məş-ğul olmuşam. Elə bu fikir də onun həyatını zəhərləyir.

H e p p i. Düz deyirsən. Ona nəyə xoş bir şey danış.

B i f. Bacarmaram.

H e p p i. De ki, Oliver məni sabah nahara dəvət edib.

B i f. Bəs onda sabah nə deyəcəyəm?

H e p p i. Evdən çıxıb gec qayıdarsan. Deyərsən ki, Oliver götür-qoy eləmək üçün vaxt istəyir. O da bir həftə, iki həftə gözləyə-gözləyə qalar. Hər şey də unu-dulub gedər.

B i f. Amma axı bu işin axırı olmayacaq.

H e p p i. Atamız yalnız nəyəsə ümid elədiyi anlar-da xoşbəxt olur.

Villi daxil olur.

H e p p i. Eşq olsun, atacan.

V i l l i. İlahi, gör neçə illərdir burada olmamışam!

Stenli Villini stol arxasında oturdur. Sonra getmək istəyir.

H e p p i. Stenli!

Stenli dayanıb sifariş gözləyir.

B i f (*günahkarcasına, sanki, xəstəyə yaxınlaşmış kimi Villi-yə yaxın gələrək*). Otur, ata. Bir şey içmək istəyirsən?

V i l l i. Etiraz etməzdim.

B i f. Gəl boğazımızı yaşlayaq.

V i l l i. Sən nəşə gözümə dilxor görünürsən.

B i f. Yo-ox... (*Stenliyə*) Hamımıza viski. İkiqat...

S t e n l i. Başa düşdüm, ikiqat. (*Gedir.*)

V i l l i. Gözümə içkili dəyirsən?

B i f. Hə, bir az içmişəm.

V i l l i. Hə, ay uşaq, danış görək, necə oldu. (*Təbəssümlə başını tərpədir.*) Əlbəttə, hər şey qaydasında olmalıdır.

B i f (*nəfəsini boğub Villinin əlindən tutur*). Dostum... (*Ürəkli halda gülümsəyir, Villi də ona təbəssümlə cavab verir.*) Bu gün başıma iş gəlib!

H e p p i. Deyiləsi deyil, ata!

V i l l i. Yaxşı görək? Necə oldu?

B i f (*ehtirasla, azca sərxoş halda, elə bil, göyün yeddinci qatındadır*). İndi sənə hər şeyi lap əvvəlindən danışacağam. Çox qiyamət bir gün oldu... (*Sükut. Hər ikisini baxışlarıyla süzür, özünü ələ alır, amma bununla belə, nəfəsli nitqinin ritmini pozur.*) Onu bir xeyli gözləməli oldum, amma...

V i l l i. Oliveri?

B i f. Əlbəttə, Oliveri. Düzünü desəm, onu bütün günü gözləməli oldum. Bu müddət ərzində gözümlün qabağına çox şey gəldi, ata... Bütün həyatım. Kim deyir ki, mən nə vaxtsa Oliverin sağ əli olmuşam.

V i l l i. Özün deyirdin.

B i f. Yox əşi, mən orada, sadəcə, nəqliyyat agentii işləmişəm.

V i l l i. Amma sən faktiki...

B i f (*qətiyyətlə*). Ata, kim tərəfindən uydurulduğunu bilmirəm, amma deməliyəm ki, mən heç vaxt Oliverin etimad göstərdiyi adamların sırasında olmamışam.

V i l l i. Sən bütün bunları nəyə gətirirsən?

B i f. Gəl bu gün faktlara əsaslanaraq. Əgər arzularımızdan danışsaq, ortada bir şey olmayacaq. Mən onun nəqliyyat agentii olmuşam və olan da budur, vəssalam.

V i l l i (*hirsli*). Yaxşı, indi də mənə qulaq as...

B i f. Niyə sözümlü ağzımda qoyursan?

V i l l i. Çünki tarix, başqa boş-boş şeylər məni qəti maraqlandırmır. Uşaqlar, başa düşün ki, torpaq bizim ayağımızın altından qaçır. Biz uçurumun bir addımlı-ğındayıq. Bu gün məni küçəyə atdılar.

B i f (*heyətlə*). Ola bilməz!

V i l l i. Bəli, məni işdən qovdular, amma ovundurmaq üçün ananızə nəşə bir söz deməliyəm. Məgər o qadın azmı əzab çəkib, azmı ümidlə gözləyib? Amma bu dəqiqə mənim başım bomboşdur, Bif. Mənim beynim daha heç nə düzüb-qoşa bilmir, bax belə. Mən təxəyyül və gerçəklik haqqında bəlağətli sözlərə qulaq asmaq halında deyiləm. Bu, məni qəti maraqlandırmır. Di indi mənə nə deyəcəksən?

Stenli üç kokteyl gətirir. Onlar susub onun getməsinə gözləyirlər.

V i l l i. Sən Oliveri görə bildin?

B i f. Tanrı, özün saxla!

V i l l i. Deməli, heç onun yanına getməmişən.

H e p p i. Əlbəttə gedib.

B i f. Mən onun yanında oldum... Onu gördüm... Onlar səni işdən necə qova bilərlər axı?

V i l l i (*hövsələsiz halda stulun küncünə sürüşərək*). Hə, səni necə qəbul etdi?

B i f. O, sənin işəməzd işləməyinə də qol qoymur?

V i l l i. Mən işsizəm, aydın olmadı? (*Təkidlə*) De, tez de görüm, o, səni isti qarşıladı?

H e p p i. Nə danışırısan, əlbəttə, ata!

B i f (*küncə qısılan kimi*). Necə deyim axı, belə də...

V i l l i. Mən də narahat idim ki, səni tanımayacaq! (*Heppiyə*) Sən bir fikir ver... Az şey deyil, on-on iki ildir onun üzünü də görmür, amma gəlişinə şaddır!

H e p p i. Tamamilə doğrudur!

B i f (*təzədən hücumə keçməyə cəhd edir*). Qulaq as, ata...

V i l l i. Heç bilirsənmi səni niyə unutmayıb? Çünki sən dərhal onda xoş təəssürat yaratmışan.

B i f. Gəl təmkinlə, faktlara əsaslanıb...

V i l l i (*onun hər dəfə sözünü kəsir*). De də, de görün necə oldu? Əla xəbərdir, Bif! Çox əla xəbərdir! O, səni kabinetinə dəvət etdi, yoxsa qəbul otağında danışdınız?

B i f. Bilirsənmi, o çıxdı...

V i l l i (*ürəkdən gülərək*). Nə dedi? Mərc gələrəm ki, səni bağına basıb!

B i f. Daha artıq...

V i l l i. Çox gözəl insandır! (*Heppiyə*) Bilirsənmi, onun qəbuluna düşmək elə də asan iş deyil!

H e p p i (*Bifə*). Elə orada içmişən?

B i f. Hə, o, mənə təklif elədi... Yox, yox!

H e p p i (*araya girərək*). Bif mənim Floridayla bağlı ideyamı ona deyib.

V i l l i. Sözünü kəsmə. (*Bifə*) O, bizim məsələyə necə yanaşdı?

B i f. Ata, qoy sənə izah eləyim.

V i l l i. Mən elə bura gələndən bunu istəmirəmmi? Necə oldu? Hə, o, səni kabinetinə dəvət etdi, bəs sonra?

B i f. Sonra... Mən hər şeyi danışdım. O da... qulaq asdı, başa düşürsən...

V i l l i. Onun dinləmək qabiliyyəti dillərdə əzbərdir. Bəs sonra? Cavabı nə oldu?

B i f. Cavabı o oldu ki... (*Susur, qəffətən çox incik görkəm alır*.) Ata, sən mənə nə deməli olduğumu çatdırmağa imkan vermirsən!

V i l l i (*hirsli, yalanının üstünü açaraq*). Sən onu görüb-eləməmişən!

B i f. Yox, mən onu görmüşəm!

V i l l i. Sən onu təhqir etdin? Sən onu təhqir etdin, de, gizlətmə.

B i f. Qulaq as, məni rahat burax. Səni and verirəm, məni rahat burax!

H e p p i. Lənət şeytanal!

V i l l i. Nə baş verib, danış görək.

B i f (*Heppiyə*). Mən onunla danışa bilmirəm.

Trubanın ucadan gələn əsəbiləşdirici səsi onların söhbətinə

qanşır. Yuxulu və qaranlıq ev yenidən yaşıllığa bürünür. Yeniyetmə Bernard daxil olub qapını döyür.

B e r n a r d (*dəlicəsinə*). Missis Lomen! Missis Lomen!

H e p p i. Nə baş verdiyini ona danış!

B i f (*Heppiyə*). Mumla! Məni rahat burax!

V i l l i. Yox! Sən riyaziyyatdan gərək kəsiləydin?!

B i f. Nə riyaziyyat? Nədən danışırısan?

B e r n a r d. Missis Lomen! Missis Lomen!

Gənc Linda peyda olur.

V i l l i (*özündən çıxaraq*). Riyaziyyat! Riyaziyyat!

B i f. Ata, sakitləş!

B e r n a r d. Missis Lomen!

V i l l i (*hiddətlə*). Əgər sən kəsilməsəydin, çoxdan adam olmuşdun!

B i f. Onda məni dinlə, hər şeyi olduğu kimi deyəcəyəm. Sən bircə qulaq as!

B e r n a r d. Missis Lomen!

B i f. Mən onu düz altı saat gözlədim...

V i l l i. Sən nə deyirsən?

B i f. Mən elə hey katibəsiylə xəbər göndərirdim ki, bəs onu gözləyirəm, amma o, elə də məni qəbul etmək istəmədi. Nəhayət, elə ki... (*Davam eləyir, amma səsləndirilmir.*)

Restoranın işığı get-gedə sönmür.

B e r n a r d. Bif riyaziyyatdan kəsilib!

L i n d a. Ola bilməz!

B e r n a r d. Bimbom onu kəsdi! Bifə attestat verməyəcəklər!

L i n d a. Onların buna haqqı yoxdur! O, universitetə qəbul olunmalıdır. O haradadır? Bif! Bif!

B e r n a r d. Çıxıb getdi. Mərkəzi vağzala getdi.

L i n d a. Mərkəzi? Deməli, o, Bostona gedir.

B e r n a r d. Məgər Villi əmi Bostondadır?

L i n d a. Ah, bəlkə, Villi o müəllimlə danışsın...
Yazıq, zavallı balam!

Evin işığı sönmür.

B i f (*stol arxasındadırlar. İndi səsləşdirlir. Əlində o həmişə-yazar qızıl qələm var*). Anladım, indi mənimlə həmin o Oliver arasında hər şey bitdi. Sən mənə qulaq asırsan?

V i l l i (*dilxor halda*). Hə, hə, əlbəttə... Əgər sən kəsilməsəydin...

B i f. Harada? Nədən danışırısan?

V i l l i. Günahı mənim üstümə yıxma! Riyaziyyatdan mən yox, sən kəsilmisən. Bu qələm nədir?

H e p p i. Axmaqlıq eləmişən, Bif! Bu qələmin qiyməti olsa-olsa...

V i l l i (*qələmi ancaq İndi görərək*). Bu qələmi Oliverdən almısan?

B i f (*heysiz halda*). Ata, axı elə indicə sənə hər şeyi danışdım.

V i l l i. Sən bu qələmi Bill Oliverdən oğurlamısan?

H e p p i. Əslində, mən onu oğurlamamışam. Sənə danışdım axı!

H e p p i. Oliver içəri girəndə o, bu qələmi əlində tutubmuş. Bif karıxıb tez onu cibinə basıb.

V i l l i. İlahi, özün saxla!

B i f. Ata, mən onu oğurlamaq istəmirdim.

Telefonçu qızın səsi. "Sendiş" hoteli.
Axşamınız xeyir!

V i l l i (*qışqırır*). Mən otaqda deyiləm! Mən yoxam!

B i f (*təşvişlə*). Ata, sənə nə olub?

Telefonçu qızın səsi. Mister Lomen, sizi telefona çağırırlar!

V i l l i. Mən yoxam, otaqda yoxam!

B i f (*dəhşət içində Villinin qarşısında diz çökür.*) Ata, mən düzələcəyəm, ata, mən daha səni incitməyəcəyəm!..

Villi qalxmaq istəyir, amma Bif onu buraxmır.

B i f. Dayan, sakitləş...

V i l l i. Sən çox cılızsan, o qədər cılızsan ki...

B i f. Ata, mən öz yerimi tapacağam, nəyə bir şey düzüb-qoşacağam, inan mənə. Bircə sən sakitləş. (*Villinin sifətini əlləri arasında tutub.*) Heç olmasa, mənə bir söz denən, ata. Nəyə bir söz de!

Telefonçu qızın səsi: Mister Lomenin nömrəsi cavab vermir. Onun arxasınca çapar göndərəkmi?

V i l l i (*telefonçu qızı susdurmaq üçün zorla da olsa qalxıb onun üstünə atılmaq istəyir*). Lazım deyil, lazım deyil!

H e p p i. Bifin yaxşı günləri hələ qabaqdadır, ata!

V i l l i. Lazım deyil, lazım deyil...

B i f (*dəhşət içində*). Ata, qulaq as! Mənə qulaq as! Sənə yaxşı bir xəbərim var. Oliver bizim məsələ barədə öz şərikiylə danışdı. Məni eşidirsən? O... o, öz şərikiylə danışandan sonra mənim yanıma gəldi... Mənim işlərim yaxşı olacaq, eşidirsən? Qulaq as, ata, o deyir ki, hər şey pulun başındadır.

V i l l i. Demək, sən... o pulu ala biləcəksən, eləmi?

H e p p i. Oo... O, hələ bizə nəyə qadir olduğunu göstərəcək, ata!

V i l l i (*qalxmaq istəyərək*). Deməli, sən o pulu alacaqsan, hə? Sən o pulu alacaqsan! Alacaqsan!

B i f (*əzab içində Villini yerindən tərpənməyə qoymayaraq*). Yox. Yox. Qulaq as, ata, məsələ o yerdədir ki, mən sabah onlarla nahar eləməliyəm. İstəyirəm sən biləsən... Mən özümü onlara bəyəndirə bilərəm... Mən məqsədimə çatacağam, nəyə qadir olduğumu göstərəcəyəm! Amma sabah, sabah bu mümkün deyil. Anlayırsan?

V i l l i. Mümkün deyil? Niyə? Sən, sadəcə...

B i f. Qələm məsələsi, ata, anladınmı, qələm...

V i l l i. Qaytar, de ki, karıxıb götürmüşən.

H e p p i. Əlbəttə, sabahkı nahardan yayınma!

B i f. Mən bacarmaram.

V i l l i. Denən ki, krossvord həll eləyirmişsən, çaşıb o qələmi götürmüşsən!

B i f. Qulaq as, dostum, o vaxt mən onun toplan-

nı əlindən almışdım... uzun illər qabaq. İndi də deyirsən mən onun yanına qələmlə gedim... Məgər başa düşmürsən ki, artıq kitab bağlanıb? Mən onun yanına gedə bilmərəm. Çalışaram, başqa yerlərdən birində...

Çaparın səsi. Mister Lomen!

Villii. Doğrudanmı, sən adam olmaq istəmirsən?

Bif. Ata, məgər mən ora qayıda bilərəmmi?

Villii. Sən adam olmaq istəmirsən, vəssalam.

Bif (*səhv edib ona yazığı gəldiyinə görə artıq Villiyə qarşı hirslidir*). Niyə belə danışırsan? Elə bilirsən, bu elədiklərimdən sonra onun idarəsinə getmək mənim üçün asan idi? Yox, bundan sonra təzədən bir də Bill Olive-
rin yanına getməyə heç bir qüvvə məni məcbur eləyə bilməz!

Villii. Bəs niyə onun yanına getdin?

Bif. Niyə? Niyə getdim? Bir özünə bax. Gör bir nə hala düşmüşsən.

Haradansa, soldan qadının gülüş səsi gəlir.

Villii. Bif, sabah o nahara gedəcəksən, yoxsa...

Bif. Getməyəcəyəm. Məni dəvət eləyən olmayıb!

Heppi. Bif, sən canın...

Villii. Sən yenə mənim acığıma belə eləyirsən?

Bif. Məndə günah axtarma! Lənətə gələsən...

Villii (*Bifin üzünə şillə vurub səndirləyə-səndirləyə stoldan uzaqlaşır*). Ay səni, murdar... Sən yenə mənim acığıma belə eləyirsən?

Qadin. Villi, qapının arxasında kimsə var?

Bif. Hə, mən murdar insanam, məgər görmürsən, mənim bir qara qəpik qədər də qiymətim yoxdur?

Heppi (*onları ayıraraq*). Sakitləşin, siz restorandasınız. Di bəsdir, hər ikiniz sakit olun!

Qız daxil olur.

Heppi. Salam, salam! Buyurun, əyləşin.

Haradansa, soldan qadının gülüş səsi gəlir.

Miss Forsayt. Biz əyləşəcəyik. Bu Lettadır.

Qadın. Villi, sən oyanacaqsan, ya yox?

Bif (*Villiyə məhəl qoymadan*). Gənclər, necəsiniz? Nə içəcəksiniz?

Letta. Mən sabah tezdən durmalıyam... Məni hakim seçiblər. Elə maraqlıdır. Bəs siz, cavanlar, nə vaxtsa hakim olmusunuz?

Bif. Yox. Amma əvəzində bunların ittihamlarını az eşitməmişəm.

Qızlar gülürlər.

Bif. Tanış olun... Atamdır.

Letta. Necə də ürəyəyatımlı kişidir. Atacan, bizimlə əyləşin.

Heppi. Onu otuzdur, Bif!

Bif (*Villiyə yaxınlaşır*). Otur, qoca tənbel, bir bunlara göstər ki, içmək necə olur! Hər şey cəhənnəm olsun! Bizimlə qal, pis günümüzün dostu!

Villi, az qala, yola gəlir.

Qadın (*İndi daha qətiyyətlə*). Villi, qapıya get, eşitmirsən döyülür?!

Villi çəşqin halda qadının səsinə tərəf üz tutur.

Bif. Sən hara?

Villi. Qapını aç.

Bif. Hansı qapını?

Villi. Ayaqyolu... Qapı... Qapı haradadır axı?

Bif (*Villini sol tərəfə gətirir*). Aşağı düz get.

Villi sol tərəfə gedir.

Qadın. Villi, Villi, ayağa qalxacaqsan, ya yox?

Villi gedir.

L e t t a . Necə də xoşdur. Deməli, siz bir yerə gedəndə atanızı da özünüzlə aparırsınız, hə?

M i s s F o r s a y t . Yaxşı görək. O heç də sizin atanız deyill!

B i f (*təəccüblü baxışlarla ona sarı dönür*). Miss Forsayt, indicə sizin yanınızdan əsl, diri şahzadə keçdi. Dərdli olsa da, çox gözəl bir şahzadə. Heç kəs tərəfindən zəhməti layiqincə qiymətləndirilməyən zəhmətkeş şahzadə... Bir sözlə, bizim ən yaxın dostumuz. Aydın-dır? Ən yaxın dostumuz və yoldaşımız. O, öz balalarının yolunda özünü qurban verir. Aydındır?

L e t t a . Necə də xoşdur!

H e p p i . Belə, qızlar, indi nə edəcəyik? Vaxt boş-boşuna gedir. Bif, gəl birlikdə hara gedəcəyimizi qərarlaşdıraq.

B i f . Niyə onun üçün nəsə bir şey eləməyəsen?

H e p p i . Mən?

B i f . Doğrudanmı, sənın ona qəti rəhmin gəlmir?

H e p p i . Anlamıram. Sən nə demək istəyirsən? Məgər mən...

B i f . O, sənın heç vecinə də deyill! (*Cibindən bükülü rezin qaz tıxacını çıxarıb düz Heppinin qarşısına qoyur.*) İlahi, bax gör mən nə tapmışam. Sən buna necə biganə qala bilərsən?

H e p p i . Məni günahlandırırısan? Həmişə evdən əkilib qaçan kimdir, hə? Onları taleyin ümidinə buraxan kimdir, hə?

B i f . Bəli, mənəm, amma sənın gözündə o heç nədir. Sən ona kömək eləyə bilərsən... Amma mənim gücüm çatmaz! Doğrudanmı, sən söhbətin nədən getdiyini anlamırsan? Məgər başa düşmürsən ki, o, özünə qəsd eləyə bilər?

H e p p i . Mənmi anlamıram? Mənmi?

B i f . Hep, ona kömək elə! Tanrım, ona kömək ol... Mənə kömək ol! Mənə! Mən onun sifətinə baxa bilmirəm. (*Az qala, ağlaya-ağlaya sağ tərəfə qaçır.*)

H e p p i (*onun arxasınca qaçaraq*). Sən hara?

M i s s F o r s a y t . O, nədən belə hirsləndi?

H e p p i. Gedək, qızlar, gedək ona çataq.
Miss Forsayt (*Heppi onu, az qala, itələyir*). Bilirsiniz, onun xasiyyəti nəyə xoşuma gəlmir!
H e p p i. O, azca əsəbiləşib, indi keçib-gedər.
Villinin səsi (*soldan, qadının gülüşünə cavab olaraq*). Sus! Cavab vermə!
L e t t a. Məgər siz atanıza demək istəmirsiniz ki...
H e p p i. O heç də mənim atam deyil. Adi bir tanışdır. Gedək, Bifə çataq. İnan mənə, əzizim, günü elə keçirəcəyik ki, göydəki ay da bizə həsəd aparacaq. Stenli, hesabı gətir! Ey, Stenli!

Gedirlər. Stenli peyda olub sola baxır.

S t e n l i (*təəccüb içində Heppini çağırır*). Mister Lomen!
Mister Lomen! (*Stulu götürüb onların arxasınca qaçır.*)

Solda tiqqıltı eşidilir. Qadın gülərək daxil olur. Villi onun arxasınca gəlir. Qadın qara kombinasıyadadır. Villi köynəyinin düymələrini bağlayır. Onların dialoqunu ehtiraslı musiqi müşayiət edir.

V i l l i. Bəsdir güldün! Mumla! Eşitmirsən?
Q a d ı n. Sən qapını açmayacaqsan? Axı o, bütün hoteli oyadacaq.
V i l l i. Bizlik deyil. Mən heç kimi gözləmirəm.
Q a d ı n. Ay mənim pişiyim, niyə axı bir bədə də içməyəsən? Onda, yəqin, sən tək özünü fikirləşməzsən.
V i l l i. Necə də darıxıram...
Q a d ı n. Bilirsən, Villi, sən məni tamam pozmuşsan. Bundan sonra nə vaxt bizim idarəyə gəldin, o dəqiqə səni müştərilərə calayacağam. Bundan sonra bir də heç vaxt gözləməli olmayacaqsan. Sən məni tamam pozmuşsan.
V i l l i. Bu, sənin tərəfindən çox böyük lütf...
Q a d ı n. Amma sən necə də xudbin insansan! Nədən belə qəmginsən? Dünyanın ən qəmgin və ən xudbin insanı. (*Gülür.*)

Villi onu öpür.

Q a d ı n. Yatağa gedək, mənim əziz quldurum.
Gecənin yansı əyin geyinmək səfehlikdir.

Tıqqıltı səsi gəlir.

Q a d ı n. Niyə axı qapını açmırsan?
V i l l i. Bizlik deyil. Kimsə səhv salıb.

Q a d ı n. Yox, döyülən bizim qapıdır. Danışığımı-
zı da eşidirlər. Bəlkə, hoteldə yanğın var?

V i l l i (*təşvişi artır*). Yox, səhv salıblar!

Q a d ı n. Onda çıx, onu qov!

V i l l i. Orada heç kəs yoxdur.

Q a d ı n. Bu, mənim əsəblərimə təsir eləyir. Qapı
arxasında kimsə var. Bu da mənim əsəblərimə təsir
eləyir.

V i l l i (*onu özündən itələyərək*). Yaxşı, vanna otağın-
da gizlən, özünü göstərmə. Məncə, Massaçusetsdə
belə şeylərə qarşı qanunla... Yaxşı-yaxşı gizlən! Bəlkə,
qapını döyən portyedir. İyrənc sifəti var. Gizlən, başa
düşdün? Yəqin, kimsə səhv salıb, yanğın-zad olmaz.

Təzədən tıqqıltı səsi gəlir. Villi bir neçə addım aralanır və
qadın səhnə arxasında qeyb olur. İşıq şüası Villini izləyir və artıq
o, əlində çamadan tutmuş yeniyetmə Biffə qabaq-qənşər dayanıb.
Bif bir addım irəli gəlir. Musiqi səsi kəsilir.

B i f. Niyə bayaqdan qapını açmırsan?

V i l l i. Bif! Sənin Bostonda nə işin var?

B i f. Niyə açmırdın? Düz beş dəqiqə qapını döy-
müşəm.

V i l l i. Mən indi eşitdim. Vanna otağındaydım.
Oranın da qapısı klp örtülür. Nədir, evdə bir hadisə-
zad olub?

B i f. Ata... Mən sənə layiq ola bilmədim.

V i l l i. Nə məsələdir?

B i f. Ata...

V i l l i. Biffo, mənim balam, nə deyirsən axı? (*Onu
bağnna basır.*) Gəl aşağı düşək, mən səni ürəyin istəyən
hər şeyə qonaq eləyəcəyəm.

B i f. Ata, mən riyaziyyatdan kəsildim.

V i l l i. Buraxılış imtahanlarında?

B i f. Mənim attestat almaq üçün balım çatışmır.

V i l l i. Məgər Bernard sənə kömək edə bilmədi?

B i f. O, çox çalışdı, amma mən cəmi altmış bir bal topladım.

V i l l i. Onlar da sənə dördcə bal əlavə etmək istəmədilər, hə?

B i f. Binbom qəti yaxın durmur. Mən ondan çox xahiş elədim, ata, amma o, dörd balı artırmaq istəmir. Cəmək tətillə qədər sən özün onunla danışasan. O, bircə dəfə səni görsə, görsə ki, necə adamsan, ürək-dən dərdləşsən, bizə güzəştə gedər! Onunla danışacaqsan? Onun dərsləri həmişə idman məşqlərinin əvvəlinə düşdüyündən tez-tez buraxmalı olurdum. Sən onun xoşuna gələcəksən. Sənin axı dilin ilan da yuvasından çıxarar!

V i l l i. Hər şey qaydasında olacaq, oğlum. Elə bu dəqiqə evə qayıdacağıq.

B i f. Bu, əla oldu! Sənin üçün o, hər şeyi edəcək!

V i l l i. Aşağı düş, portyeyə de, hesabı hazırlasın. Tez düş.

B i f. Baş üstə, ser! Ata, bilirsənmi onun nədən məni gözü götürmür? Bir dəfə o, dərslə gecikəndə mən yazı taxtasına çıxıb onun ağızını əyməyə başladım. Gözlərimi çəpəki eləyib, pəltəkləyə-pəltəkləyə...

V i l l i (*gülərək*). Yaxşı görək? Uşaqlara nə keif verdiyini təsəvvür eləyirəm!

B i f. Əlbəttə, onlar gülməkdən qəşş eləyirdilər!

V i l l i. Ha-ha-ha! Göstər görək, ağızını necə əyirdin?

B i f. İşi dəfə işinin şubunun şöşü...

Villi ürəkdən qəhqəhə çəkir.

B i f (*ona qoşulur*). İşə bax ki, o elə bu an içəri girdi!

Villi gülür və səhnə arxasındakı qadın da ona qoşulur.

V i l l i (*tələsik*). Tez aşağı düş.

B i f. Burada kimsə var?

V i l l i. Yox, səs qonşu nömrədən gəlir.

Qadının səhnə arxasından gələn gülüş səsi bu dəfə daha uca-
dan eşidilir.

B i f. Orada, vanna otağında kimsə var.

V i l l i. Yox, səs qonşu nömrədən gəlir. Orada
məclis qurub...

Qadın daxil olur.

Q a d ı n (*gülərək, ağız-bumunu büzərək*). İcazə olar?
Orada, vanna otağında nəşə diri bir məxluq var. O
sürünür!

Villi bərəlmış gözlərini qadına zilləyən Bifə baxır.

V i l l i. O-o... öz otağınıza gedin. Orada, yəqin,
təmir işi qurtarıb. Onun nömrəsini rəngləyirlər deyə
burada duş qəbul eləməsinə icazə verdim. Gedin, öz
otağınıza gedin... (*Onu itələyərək*)

Q a d ı n (*müqavimət göstərərək*). Villi, mən axı əyni-
mi geyinməliyəm. Bu qiyafədə mən...

V i l l i. Cəhənnəm olun buradan! Öz otağınıza
gedin... (*Qəflətən özünü tox tutmaq istəyir.*) Tanış ol, Bif, bu,
bizim alıcı miss Frensis... Onun nömrəsində təmir
gedir. Öz yerinizə qayıdın, miss Frensis, tez olun...

Q a d ı n. Mənim paltarımı ver! Mən holla lüt çıxa
bilmərəm axı!

V i l l i (*onu səhnə arxasına itələyərək*). Gedin buradan!
Gedin! Gedin! (*Özü də onun arxasınca gedir.*)

Bif səhnə arxasından gələn mübahisəyə qulaq asa-asa ağır-
ağır çamadanının üstündə oturur.

Q a d ı n. Mənim uzunboğaz corablarım hanı? Sən
axı mənə söz vermişdin!

V İ L L İ. Mənim corabım-zadım yoxdur.

Q a d ı n. Mənim üçün iki qutu doqquz nömrə corab təşkil etmişdin. Onları almadan gedən deyiləm!

V İ L L İ. Al götür, amma sən istədiklərinin canı, cəhənnəm ol!

Qadın əlində iki qutu corab daxil olur. Villi onun paltarlarını gətirir.

Q a d ı n. Ümid eləyirəm ki, holda adam-zad yoxdur. Təki gümanım məni aldatmasın. *(Bifə)* Siz futbol, yoxsa beysbol oynayırınsınız?

B i f. Futbol.

Q a d ı n *(alçalmağından hiddətlənərək)*. Bax elə mənim həyatımla da oyun oynayırlar. Gecəniz xeyrə qalsın. *(Paltarı Villinin əlindən dartıb alaraq qeyb olur.)*

V İ L L İ *(sükutu pozur)*. Biz də hazırlaşmalıyıq. Mən elə günü sabah, imkan qədər tezdən məktəbdə olmaq istəyirəm. Şkafdan mənim kostyumlarımı çıxar. Mən indi çamadanı çıxararam.

Bifin tükü də tərpənmir.

V İ L L İ. Sənə nə oldu?

Bif eləcə donub-qalıb, gözlərindən yaş axır.

V İ L L İ. O, bizim müştəridir. "Simmons" şirkəti üçün işləyir. Dəhlizin o başında yaşayır. İndi onlarda təmir gedir. Güman edirəm ki, ağına elə bir... *(pauza)* Qulaq as, dostum, sadəcə, bizim alıcıdır, vəssalam. Malların nümunələrini öz otağında qəbul elədiyindən həmişə oranın səliqə-sahmında olmasını diqqətdə saxlayır ki... *(Pauza. Vəziyyətə nəzarətli ələ almaq istəyi ilə)* Dİ yaxşı, şkafdan mənim kostyumlarımı çıxar.

Bif tərpənmir.

V İ L L İ. Bəsdir, ağlama, özü də nə deyirəm, elə. Mən əmr eləyirəm, Bif! Eşidirsən, sənə əmr eləyirəm.

Məgər adam əmr alanda beləmi eləyir? Niyə axı ağlayırsan? *(Bifin başına basır.)* Mənə qulaq as. Böyüyəndə hər şeyi başa düşəcəksən. Lazım deyil... Belə şeylərə elə də çox əhəmiyyət vermək lazım deyil. Mən sabah lap erkəndən gedib Binbomla danışacağam.

B i f. Lazım deyil.

V i l l i *(Bifin yanında oturaraq).* Lazım deyil?! O, sənə o dörd balı verəcək. Mən buna nail olacağam.

B i f. O, səni dinləmək belə istəməyəcək.

V i l l i. Yox, dinləyəcək. Virciniya universitetinə daxil olmaq üçün o dörd bal sənə lazımdır.

B i f. Mən universitetə daxil olmaq istəmirəm.

V i l l i. Eləmi? Əgər mən qiyməti dəyişdirməsi üçün onu yola gətirə bilməsəm, onda sən təzədən imtahan vermək üçün hazırlaşarsan. Qarşıda bütöv bir yay var...

B i f *(hönkürərək).* Ata!

V i l l i *(dərd dolu baxışlarla onun qarşısında diz çökərək).* Mənim balam...

B i f. Ata...

V i l l i. O, mənim üçün heç kimdir, Bif! Sadəcə, yaman darıxmışdım, dəhşət darıxmışdım.

B i f. Sən... sən anamızın corablarını ona verdin! *(Təzədən göz yaşlarına qarq olur. Getmək üçün qalxır.)*

V i l l i *(əlləriylə ondan yapışıq).* Mən sənə əmr elədim!

B i f. Toxunma mənə, yalançı!

V i l l i. Atana nə dedin?! Üzr istə!

B i f. Dələduz! Zavallı, cılız dələduz! *(Heydən düşmüş halda çamadanı götürüb dərhal dönür, hönkürtü ilə uzaqlaşır.)*

V i l l i *(otağın ortasında diz çökmüş halda).* Mən sənə əmr edirəm! Bif, dərhal qayıt, yoxsa səni döyərəm! Qayıt! Səni şallaqlayaram!

Stenli tələsik daxil olub Villinin yanında dayanır.

V i l l i *(ucadan Stenliyə).* Mən əmr edirəm ki...

S t e n l i. Yerə saldığınızı mən indi axtarıb taparam, mister Lomen. *(Villiyə ayağa qalxmağa kömək eləyir.)*

Sizin oğlanlarınız o quşlarla uçdular. Dedilər ki, sizinlə axşam evdə görüşərlər.

İkinci ofisiant daxil olub kənardan onları müşahidə edir.

V i l l i. Amma axı biz bir yerdə şam eləməliydik...

Musiqi səslə gəlir.

S t e n l i. Özünüz tək gedə biləcəksiniz?

V i l l i. Mən... Əlbəttə, gedərəm. (*qəflətən öz görkəmindən təlaş keçirərək*) Mən necəyəm ki... qaydasında deyiləm?

S t e n l i. Tam qaydasındasınız. (*Villinin üst-başını çırpır.*)

V i l l i. Alın... bu bir dolları.

S t e n l i. Oğlunuz verib, hər şey qaydasındadır.

V i l l i (*pulu onun əlinə dürtür*). Alın. Siz qiyamət oğlansınız.

S t e n l i. Lazım deyil...

V i l l i. Alın... bunu da alın. Mənə daha heç nə lazım deyil. (*bir qədər susaraq*) Deyin görüm, bu yaxınlıqda toxum satılan yer var?

S t e n l i. Toxum? Nə toxum? Torpağa basdırılan?

Villi dənəndə Stenli pulu təzədən onun cibinə dürtür.

V i l l i. Hə, əlbəttə... kök... noxud...

S t e n l i. Buralarda, Altıncı avenyudə bir təsərrüfat mağazası var. Amma artıq gecdir, yəqin, indilə bağlı olar.

V i l l i (*həyəcanla*). Onda mən tələsim. Toxum mənə vacib lazımdır. (*Sağ tərəfə gedir.*) Mən elə bu dəqiqə toxum almalyam. Hələ ki heç nə əkilməyib. Mənim torpağımın bətni bomboşdur...

İşıq get-gedə sönür. Villi gedir. Stenli onu sağ tərəfə ötürüb arxasınca baxır. İkinci ofisiant Villidən gözünü çəkmir.

S t e n l i (*ikinci ofisianta*). Nə gözünü zilləmişən?

İkinci ofisiant stullan yığıb sağ tərəfə aparır. Stenli stolu götürüb onun arxasınca gəlir. Səhnənin bu hissəsində işıq sönür. Hələlik boş olan mətbəx yavaş-yavaş işıqlanır. Heppi evin qapısının içəri tərəfində peyda olur. Bif onun arxasınca gəlir. Heppinin əlində bir dəstə uzun saplaqlı qızılgül var. O, mətbəxə daxil olub baxışlarıyla Lindanı axtarır. Onu tapa bilməyərək qapının qarşısında, onun bayaqkı yerində dayanan Bifə san dönüb əliylə işarə edir. Bu işarə “deyəsen, yoxdur” anlamını verir. Qonaq otağına baxıb donub-qalır. Linda orada, yanqaranlıqda oturub qalıb. Villinin pencəyi dizinin üstündədir. Linda sakitcə qalxıb hırslə Heppiyə tərəf gəlir. Heppi təşviş içində ondan uzaqlaşib mətbəxə keçir.

H e p p i. Ey, niyə yatmamısan?

Linda cavab vermədən ağır-ağır ona tərəf gəlir.

H e p p i. Atamız hanı?

Heppi sağa çəkilir və qonaq otağının qapısı qarşısında dayanan Linda indi büsbütün göz önündədir.

H e p p i. Yatıb?

L i n d a. Siz harada olmusunuz?

H e p p i (*söhbəti zarafata salaraq*). Anacan, biz iki qiymət qızla tanış olmuşuq... Bura bax, sənə gül gətimişik. (*Gül dəstəsini ona uzadır.*) Anacan, öz otağına qoyarsan...

Linda Heppinin əllərindən vurur və güllər Bifin ayaqları altına düşür. Qapını arxasınca bağlayan Bif də artıq mətbəxdədir. Lalədinməz dayanıb-duran Lindanın gözləri Bifə zillənib.

H e p p i. Yaxşı, de görək, nədən belə elədin? Anacan, mən axı sənə gül hədiyyə eləmək istəyirdim...

L i n d a (*Heppinin sözünü kəsərək hiddətlə Bifə*). Onun öləcəyinin sənə heç bir isti-soyuğu yoxdur, hə?

H e p p i (*pilləkənə san gedərək*). Bif, gəl yuxarı qalxaq.

B i f (*həddən ziyadə ikrahla*). Məndən uzaq dur! Bununla nə demək istəyirsən? Əzizim, mənə, hələ burada ölməyə hazırlaşan yoxdur!

L i n d a. Bir də mənim gözümə görünmə! Rədd ol buradan!

B i f. Mən evin yiyəsini görmək istəyirəm.

L i n d a. Sən bir də ona yaxın getməyəcəksən!

B i f. O haradadır? (*Qonaq otağına keçir.*)

L i n d a (*ardınca gələrək arxadan qışqırır*). Kişini şam yeməyinə dəvət ediblər! O, bütün günü bu məclisi gözləyib...

Bif valideynlərinin yataq otağında peyda olub ora-bura baxır və çıxır.

L i n d a. ...Axırda da onu atdınız. Heç düşmənlə də belə rəftar eləməzlər!

H e p p i. Nə məsələdir? Bizimlə bir yerdə olmaq ona çox xoş idi. Qulaq as, həmin gün əgər mən...

Linda təzədən mətbəxə keçir.

H e p p i. Əgər onu atmışamsa, qoy sabaha sağ çıxmayım!

L i n d a. Rədd ol!

H e p p i. Ana, qulaq as...

L i n d a. O qızlar sənə atandan artıq oldu? Ay səni, iyərənc gədə!..

Bif təzədən mətbəxə keçir.

H e p p i. Ana, biz Bifi əyləndirmək istəyirdik! (*Bifə*) Mənə çox yaxşı gecə bəxş etdin!

L i n d a. İkiniz də rədd olun buradan! Bir də ayağınız bura dəyməsin. Mən istəmirəm ki, onun axırına çıxasınız. Tez olun, şey-şüylərinizi yığışdın! (*Bifə*) Sən onun yanında gecələyə bilərsən. (*Güllər yerdən götürmək üçün əyllir, amma bu vəziyyətdə səhv hərəkət etdiyini anlayıb dikkətlir.*) Bu zibili də buradan yığışdın. Mən daha sizin qulluqçunuz deyiləm. Ay avara, eşitmirsən, yığışdır!

Heppi etiraz əlaməti olaraq ona arxasını çevirir. Bif ağır-ağır gəlib diz çökür və gülləri yerdən götürür.

L i n d a. Heyvanlar! Bu vəhşiliyi heç kəs, heç bir

canlı məxluq özünə rəva bilməzdi. Atanı restoranda tək qoymağını olar?

B i f (*Lindaya baxmadan*). Özü belə deyir?

L i n d a. Onun danışmağa halı nə gəzirdi. Elə alçalmışdı, elə əzilmişdi ki, ayaqlarını güclə sürüyürdü.

H e p p i. Amma anacan, o, bizimlə elə şən idi ki...

L i n d a (*hirslə onun sözünü kəsərək*). Sus!

Heppi artıq bir söz demədən yuxarı qalxır.

Bəs sən heç atanın arxasınca da getmədin?

B i f (*hələ də əlindəki güllərlə Lindanın qarşısında diz üstə dayanaraq və özünə qarşı ikrah hissi keçirərək*). Yox. Getmədim. Bir addım da atmadım. Necədir, xoşuna gəlir, hə? Onu orada, ayaqyolunda atıb getdim. O, ayaqyolunda ağzına gələnə deyirdi...

L i n d a. Əclaf!

B i f. Bax sən quşu lap gözündən vurdun! (*Qalxıb gülləri zibil səbətinə atır.*) Hə, əclaf, yaramaz, nankor qarşında dayanıb!

L i n d a. Get buradan!

B i f. Mən evin yiyəsiylə danışmalıyam, anal! O haradadır?

L i n d a. Sən ona yaxın getməyəcəksən! Rədd ol bu evdən!

B i f (*qətiyyətlə*). Narahat olma. Biz əvvəlcə bir balaca söhbət eləyəcəyik. İkimiz, göz-gözə.

L i n d a. Sən onunla danışmayacaqsan!

Evin arxasından, sağ tərəfdən taqqıltı səsi gəlir. Bif səs gələn tərəfə dönür.

L i n d a (*qəflətən ona yalvarmağa başlayır*). Yaxşı, səndən xahiş eləyirəm, onu rahat burax!

B i f. O, orada nə edir?

L i n d a. Tərəvəz əkir.

B i f (*astadan*). Günün bu vədəsində? İlahi, özün saxla! (*Həyatə keçir.*)

Linda onun arxasınca gəllir. Onların üzərindəki işıq sönerək böyük səhnənin ortasında yanır. Villi də məhz orada peyda olur. Onun əlində fənər, ip və bir də toxum paketləri var. O, ipi çəkərək ləklərin uzunluğunu ölçür, sonra sol tərəfə hərəkət edərək addımlarıyla məsafəni bir də yoxlayır. Toxum paketlərinin üstünü fənər işığıyla oxuyur. Onun ətrafı zülmət qararıqlığa qərqr olub.

V i l l i. Kök... ləkdə bir-birindən beş-on santimetr aralı əkmək, bibər – bir az da aralı. (*Torpağı ölçür.*) Yarım metr. (*Paketləri yerə qoyub təzədən ölçür.*) Çuğundur. (*Paketi yerə qoyub təzədən ölçür.*) Soğan. (*Üstündəki yazını oxuyub paketi yerə qoyur.*) Yarım metr...

Ben sağ tərəfdən ağır-ağır yaxınlaşır.

V i l l i (*onu görüb işi dayandırır*). Anlayırsanmı, dünyənə düşmüşük. Ay, ay, ay... Dəhşətdir, yaman dəhşətdir. Linda elə əzablar gördü! Ben, o qadın elə əzablar çəkdi ki! Anlayırsan? İnsan gəldiyi kimi lümlüt çıxıb gedə bilməz, o, özündən sonra nəsə qoymalıdır. Gərək elə eləməyəsən ki...

Ben, sanki, onun sözünü kəsmək üçün Villiyə yaxınlaşır.

V i l l i. İndi yaxşı-yaxşı götür-qoy elə. Bircə cavab verməyə tələsmə. Yadda saxla ki, bu, halal işdir. İyirmi min dollar. Qulaq as, Ben, istəyirəm sən bu işin hər tərəfini mənimlə birlikdə götür-qoy eləyəsən. Axı dərdimi deməyə bir kimsəm yoxdur. Linda da bir xoş gün görmədi.

B e n (*fikir içində donub-qalıb*). O nə işdir elə?

V i l l i. Tərtəmiz iyirmi min dollar. Özü də halallığına təminatla, çatır sənə?

B e n. Bura bax, səfehləmə. Onlar sığorta pulunu verməyə də bilərlər.

V i l l i. Cürət eləməzlər! Məgər vaxtında borcu ödəmək üçün mən at kimi işləmirdim? İndi onların ödəməyəcək? Boş burax!

B e n. Belə şeylərə qorxaqlıq deyirlər, Villi.

V i l l i. Niyə axı? Məgər bir işi sona çatdırmaq beləmi kişilik tələb edir? Bir də ki, onsuz da, insan bu dünyadan heç nə aparmır.

B e n (*təslim olaraq*). Sənin sözlərində, hər halda, bir məna var, Vilyam. (*Gəzişərək düşünür.*) İyirmi min az pul deyil, babat puldur!

V i l l i (*get-gedə daha inamlı görünür*). Oh, Ben, gözəllik də elə bundadır! Mən artıq onu görürəm. O pul qaranlıqda gözlərimin qarşısında almaz kimi bərq vurur. O bərk, möhkəm almazı əllə götürüb toxunmaq da olar! Bu, sənin üçün hansısa bir işgüzar görüş deyil. Alınmayan söhbət! Yox, bu işdə sən pis ayaqda qalmazsan. İyirmi min hər şeyi dəyişir! Anlayırsanmı, o, elə bilir ki, mən küçədə qalanın biriyəm. Ona görə də məni ayağıyla tapdalayır, tapdalayır... Hələ dəfnimi demirəm... (*Dikəllir.*) Ben, mənim dəfnim çox möhtəşəm olacaq. Hər yerdən gələcəklər – Mendən, Massaçusetsdən, Vermontdan, Nyu-Hempşirdən! Bütün veteranlar öz şəhər nömrələri olan maşınlarda... Bif heyrlənəcək! O axı heç vaxt mənim hər yerdə tanındığıma, məşhurluğuma inanmayıb. Rod-Aylenddə, Nyu-Yorkda, Nyu-Cersidə! Hər şeyi öz gözləriylə görəndən sonra onun şübhələri biryolluq dağılacaq. O, mənim kim olduğumu biləcək, Ben! Oğlumu heyrat bürüyəcək.

B e n (*yaxın gələrək*). Və səni qorxaq adlandıracaq.

V i l l i (*qəflətən təşvişə düşərək*). Nə danışırsan, bu, dəhşət olardı.

B e n. Hə, hə, həm də səfehlik.

V i l l i. Yox, yox, heç belə olarmı? Mən buna yol vermərəm! (*O, tamamilə ümitsizliyə qapılıb.*)

B e n. O, sənə nifrət eləyir, Vilyam.

Şən musiqi səsi eşidilir.

V i l l i. Ah, Ben, bircə əvvəlki xoşbəxt günlərə qayıda bilsəydik. Dünya necə də işıqlı, dostluq necə də səmimiyyətdi! Qışda xizəklə sürüşərdik, Bifin yanaq-

lan şaxtada necə də qızardıl! Həmişə qulağımız xoş xəbərlər alardı, gün gündən yaxşı gələrdi. O, heç vaxt mənə aman verməzdi ki, çamadanı evə özüm aparım, mənim o balaca qırmızı maşınıma göz bəbəyi kimi baxardıl! Niyə, niyə axı mən ona heç nə verə bilmirəm? Mənə nifrət eləməməsi üçün...

B e n. Yaxşıca götür-qoy eləmək lazımdır. *(Saata baxır.)* Mənim həтта bir neçə dəqiqəm var. Pis iş deyil, amma sən gərək ayıq olasan. Yoxsa axmaq yerində qalarsan.

Ben ağır-ağır gözdən itir. Sol tərəfdən Bif yaxınlaşır.

V i l l i *(Bifin gəlişini hiss eləyərək, dönüb gözünün bir qırağıyla ona baxır. Sonra çaşqınlıq içində toxum paketlərini bir-bir yerdən götürür).* Bu lənətə gəlmiş toxumlar haradadır axı? *(təəccüblə)* Bir deşik də qalmayıb! Bütün kvartalı üzük qaşı kimi dövrəyə alıblar.

B i f. Başqaları da yaşamalıdır axı. Çatır sənə?

V i l l i. Mənim işim var. Mane olma.

B i f *(Villinin əlindən tutaraq).* Mən vidalaşmağa gəlmişəm, ata.

Villi sükut içində ona baxır. Onun təpənməyə heyi yoxdur.

B i f. Mən bir də bura qayıtmayacağam.

V i l l i. Bəs sabah Oliverin yanına getməyəcək-sən?!

B i f. O, mənə görüş-zad təyin eləməyib, ata.

V i l l i. Səni qucaqladı, amma görüş təyin eləmədi?

B i f. Ata, məni başa düş. Hər dəfə məni bu evdən uzaqlaşdıran səninlə mübahisələrim olub. Bu gün mən, nəhayət, hər şeyi anladım. İstədim sənə də hər şeyi izah edim. Amma mən o qədər ağıllı deyiləm ki, nəyisə deyib çatdıra bilim. Kimin günahkar olmasının nə fərqi var? *(Villinin əlini tumarlayır.)* Gəl hər şeyi unudaq, yaxşımı? Evə gedib, anaya da deyək. *(Astaca Villini sol tərəfə çəkir.)*

V i l l i (*günahkarcasına, sanki, daş kimi donub-qalaraq*).
Yox, mən onu görmək istəmirəm.

B i f. Gedək. (*Onu dartıb aparır, amma Villi əlindən çıxır.*)

V i l l i (*əsəbl tərzdə*). Yox, yox, mən onu görmək istəmirəm!

B i f (*fikrində nə tutduğunu bilmək üçün onun sifətinə baxmaq istəyir*). Niyə axı sən onu görmək istəmirsən?

V i l l i (*artıq kəskin tərzdə*). Mənə mane olma, eşitmirsən?

B i f. De görüm, niyə sən onu görmək istəmirsən? İstəmirsən sənə qorxaq desinlər, hə? Sənin heç bir günahın yoxdur. Günah məndə, mən avamdadır. Gedək evə.

Villi ondan yaxasını qurtarmağa çalışır.

B i f. Nə dediyimi eşidirsən?

Villi onun əlindən çıxıb evə tək girir. Bif onun arxasınca gəlir.

L i n d a (*Villyə*). Hə, dostum, hamısını əkə bildinmi?

B i f (*qapının ağzında dayanıb*). Ana, biz razılığa gəldik. Gedirəm, bir də heç vaxt məktub yazmayacağam.

L i n d a (*Villyə yaxınlaşır*). Əzizim, elə bilirəm ki, belə daha yaxşı olacaq. Uzatmağın mənası yoxdur. Bu nə həyatdır axı.

B i f. Adamlar sizdən mənim yerimi, nə işlə məşğul olduğumu soruşacaqlar. Amma sizin heç vecinizə də olmayacaq. Belə lap yaxşı. Gözdən iraq, könüldən qıraq: get-gedə mənsizliyə öyrəşəcəksiniz. Elə deyil? İndi hər şey aydın oldumu?

Villi susur.

Bif (*ona yaxınlaşır*). Dost, mənə yaxşı yol arzulayacaqsanmı? (*Əlini ona uzadır.*) Gözləyirəm!

L i n d a. Onun əlini sıx, Villi.

V i l l i (*incik halda ona tərəf dönərək*). Niyə axı o, həmin qızıl qələmi yada saldı?

B i f (*nəvazışla*). Ata, onsuz da, heç kəs mənə görüş təyin eləməmişdi.

V i l l i (*hiddətlə, özündən çıxaraq*). O, sənə etibar...

B i f. Ata, sən, doğrudanmı, heç vaxt məni başa düşməyəcəksən? Niyə axı biz həmişə mübahisə etməliyik? Əgər xoşbəxt nömrəni çıxara bilsəm, sənə pul göndərəcəyəm. Hələlik mən adda adamın mövcudluğunu unut.

V i l l i (*Lindaya*). Yenə acığıma, görürsən?

B i f. Əlini ver, ata.

V i l l i. Yox, mən sənə əl verməyəcəyəm.

B i f. Mən də ümid eləyirdim ki, adam kimi ayrılacağıq.

V i l l i. Məndən başqa hərəkət gözləmə.

Bif anı olaraq ona baxıb cəld hərəkətlə dönür və pilləkənə sarı gedir.

V i l l i. Əgər evdən getsən, görüm səni bu dünyada da, o dünyada da lənətlik olasan!

B i f (*dönərək*). Sən axı məndən nə istəyirsən?

V i l l i. Bil ki, harada olsan da – dənizdə, quruda, dağda, dərədə – harada olsan da, bil ki, sən həyatını mənim acığıma məhv etdin!

B i f. Düz deyil!

V i l l i. Kın, kın, bax sənin düşmənin içindəki kındır. Bir gün həyatın dibinə düşəndə bil ki, səni ora salan nə oldu. Hansısa hasarın altında diri-diri çürüyəndə bunu yaddan çıxarıb məni günahlandırmal

B i f. Mən səni heç nədə günahlandırmıram!

V i l l i. Mən sənə görə cavabdeh deyiləm.

Heppi yuxarıdan düşür. O, pilləkənin aşağısında dayanıb onlara baxır.

B i f. Hə, mənim səni ittiham etmək fikrim yoxdur.

V i l l i (*stula oturub hədə dolu sözlərlə*). Sən bıçağı mənə arxadan vurmaq istəyirsən. Elə bilmə ki, qanmazam.

B i f. Deməli, belə oldu, hə, dələduz! Onda hər şeyi açıb demək zamanı yetişdi. *(Rezin tıxacı cibindən çıxarıb stolun üstünə qoyur).*

H e p p i. Dəlil! Sən nə eləyirsən?

L i n d a. Bif! *(Tıxacı oradan götürmək üçün atılır, amma Bif onu əlilə saxlayır.)*

B i f. Qoy qalsın! Əl vurma!

V i l l i *(stolun üstündəkinə baxmadan).* O nədir?

B i f. Özün yaxşı bilirsən nədir.

V i l l i *(künce dirənmiş vəziyyətdə).* Qəti xəbərim yoxdur, birinci dəfədir görürəm...

B i f. Görmüsən. Bəlkə, sobanın altına onu siçanlar gətirib qoyub, hə? Nə eləmək fikrindəsən? Qəhrəman olmaq istəyirsən? İstəyirsən sənə rəhmim gəlsin?

V i l l i. Xəbərim yoxdur...

B i f. Sənə rəhm olmayacaq, eşidirsən? Olmayacaq?

V i l l i *(Lindaya).* Onda kini görürsən?

B i f. İstəyirəm sən həqiqəti eşidəsən: mənim barəmdə də, öz barəmdə də!

L i n d a. Bəsdir!

V i l l i. Ay ilan!

H e p p i *(pilləkəndən düşərək Bifə yaxınlaşır).* Sus!

B i f *(Heppiyə).* Bu adam bizi tanımır. Qoy tanısını! *(Villyə)* Bu evdə hamımız daxil olmaqla yalansız on dəqiqə də ötürməyib.

H e p p i. Biz həmişə həqiqəti demişik.

B i f *(onun üstünə atılaraq).* Ey sən, sabun köpüyü, məgər sən alğı-satqı şöbəsinin müdirinin köməkçisindən birisən? Sən onun köməkçisinin iki köməkçisindən birisən. Elə deyil?

H e p p i. Mən faktiki...

B i f. Faktiki sənin xəmirin yalanla yoğrulub. Hamımız kimi! Qurtardı, bitdi! Mən xirtdəyəcən doymuşam! *(Villyə)* İndi də mənim barəmdə həqiqəti eşit.

V i l l i. Sənin barəmdə hər şeyi bilirəm!

B i f. Bəs bilirsənmi, niyə üç ay ünvanım olmadı?

Mən Kanzas-sitidə kostyum oğurladığıma görə tünməyə düşmüşdüm. *(Artıq hönkürən Lindaya)* Ağlama. Bu işə də nöqtə qoyulub. Həmişəlik!

Linda əliylə üzünü tutaraq dönür.

V i l l i. Görünür, bunda da günahkar mənəm.

B i f. Oğurluğa görə mən bir işdə qərar tuta bilmirdim!

V i l l i. Günah kimdədir?

B i f. Mən elə də heç nəyə çata bilmədim. Çünki sən bütün ömrün boyu məni yüklədin. Mən də yükləndim, yükləndim, bir də ayıldım ki, tərənə bilmirəm. Kimdir günahkar?

V i l l i. Bax bu, təzə xəbər oldu!

L i n d a. Lazım deyil, Bif.

Bif. Sən bu sözləri çoxdan eşitməliydin. Bəs necə! Axı məşhur olmaq mənim alınma yazılmışdı. Əlimi ağdan-qaraya vurmada dərhal, bir göz qırpımında... Yaxşı, bununla da qurtardıq.

V i l l i. Alınma bir güllə vur! Çıx çölə, mənim acığıma alınma bir güllə vur!

Bif. Niyə? Elə şeyi yaxına belə qoymaram. Bu gün o qələmi əlimdə tutub düz on bir mərtəbəni birnəfəsə düşdüm. Qəflətən də dayandım, eşidirsən? Böyük bir idarənin düz ortasında, eşidirsən? Mən bu binanın ortasında dayanıb... göy üzünü gördüm. Bu dünyadan nə istədiyimi gördüm. İşləmək. Yemək-içmək, istirahət etmək, oturub siqaret çəkə-çəkə azadlığın həzzini almaq. O qələmə baxıb öz-özümə dedim: niyə iblisin felinə uyub bu qələmi oğurladın? Niyə sən istəmədiyini eləyirsən? Niyə bu idarəyə gəlib alçala-alçala nəsə diləyirsən, özünü axmaq yerinə qoyursan? Sənə lazım olan hər şey özü səni gözləyir. Bircə özünü tanı, əslində, kim olduğunu etiraf et. Niyə axı etiraf etməyə, Villi? *(Villini onun gözlərinin içinə baxmağa məcbur eləmək istəyir, amma o, əlindən çıxıb sağ tərəfə gedir.)*

V i l l i *(nifrət dolu hədəylə)*. Sənin həyatının qapıları taybatay açıqdır!

B i f. Hara tüpürsən, mənim kimilərdir, elə sənin kimilər də az deyil.

V i l l i (*artıq bir qədər hirsini boğaraq ona sən dönür*). Düz demirsən. Hara tüpürsən, bizim kimilər deyil! Mən Villi Lomen, sən də Bif Lomensən!

Bif Villinin üstünə atılır. Amma Heppi onun qarşısını kəsir. Bif elə hirslidir ki, elə bil, bu dəqiqə atanı vuracaq.

B i f. Yox, Villi, mən yaxşılar cərgəsində yoxam, elə sən də! Bütün ömrün boyu sən başqasının varının səfil bir satıcısı olmusan. Axırda sənə də bir xeyli özgələri kimi zibilliyə atdılar! Mənim bir saatımın qiyməti – bir dollardır. Yeddi ştatı ayaqdan saldım, bir köpək-oğlu artıq vermədi! Saati bir dollar! Anlayırsanmı, bu, nə deməkdir? Mən daha evə heç bir mükafat-zad gətirməyəcəyəm. Daha bəsdir gözlədin! Gözləmə, olmayacaq!

V i l l i (*İkrahta baxaraq*). Ay səni, qəddar gədə!

Bif Heppinin əlindən çıxır. Villi qorxu içində pilləkənlə yuxarı qaçır. Bif onu haqlayır.

B i f (*artıq o qədər də çılgın deyil*). Ata, başa düş, mən heç nəyəm! Mən sıfıram, ata, çatır sənə? Məndə daha qəddarlıq-zad da yoxdur. Mən, sadəcə, buyam, vəs-salam.

Bif sakitləşib. O, atasını qucaqlayaraq hönkür-hönkür ağlayır. Villi ələrini onun sifətinə toxundurmaq istəyir.

V i l l i (*heyətlə*). Sən niyə belə eləyirsən? Niyə belə eləyirsən? (*Lindaya*) O, niyə ağlayır?

B i f (*hönkürtüylə*). Sizi and verirəm, qoyun çıxım gedim! Nə qədər gec deyil, bu səfeh xülyalardan əl çək! (*Özünü ələ almaq istəyir. Atasından aralanıb pilləkən tərəfə gedir.*) Sabah tezdən gedəcəyəm. Uzandır... Ana, apar onu uzandır. (*Heysiz halda pilləkənlə qalxır.*)

V i l l i (*uzunsürən pauzadan sonra heyrət və ruh yüksəkliyi ilə*). Məgər bu... əla deyil? Bif... Bif məni sevirlər!

L i n d a. Billirsənmi o, səni necə sevirlər, Villi?!

H e p p i (*dərin həyəcan hissiylə*). O, səni həmişə sevib!

V i l l i. Eh, Bif... (*Geniş açılmış gözlərini boşluğa zilləyib.*) O ağlayırdı!.. O, başını bura, bax bura qoyub ağlayırdı! (*Sanki, onu çulğamış məhəbbət hissindən boğula-boğula ürəyini göstərir.*) Bu oğlan... o oğlan böyük adam olacaq!

Ben mətbəxin arxasına düşən işıq şüasında peyda olur.

B e n. Hə, əgər iyirmi min dolları onun əlinə verə bilsən, nəhəng adam olacaq!

L i n d a (*Villinin beyninin qanşdığına hiss edərək təşvişlə və ehtiyatla*). Di gəl, gəl gedək yataq, Villi. Artıq hər şey həll olunub.

V i l l i (*evdən qaçıb getməmək üçün özünü zorla saxlayaraq*). Hə, biz yatmalıyıq. Gedək. Sən də get yat, Hep.

B e n. Cəngəlliyi fəth etmək üçün gərək adamda təcavüz olsun.

Benin səsində indi qeyri-müəyyən bir qorxu çalarları var.

H e p p i (*Lindanın belni qucaqlayaraq*). Mən evlənəcəyəm, ata, bunu nəzərə al. Özünü də tamam başqa adam olacağam. Uzağı bircə ilə şöbənin müdiri özüm olacağam. Ana, görürsən! (*Lindanı öpür.*)

Villi Benin sözlərinə qulaq asıb dönür və gedir.

L i n d a. Yaxşı övlad ol. Əslində, hər ikiniz yaxşı uşaqsınız. Elə elə ki, yaxşı yaşaya bilsən.

H e p p i. Ata, gecən xeyrə qalsın. (*Yuxarı qalxır.*)

L i n d a (*Villiyə*). Gedək, əzizim.

B e n (*daha da ucadan*). Könlü almaz istəyənin gərək ayağı cəngəllikdə olsun!

V i l l i (*mətbəxin divarıyla ağır-ağır qapıya tərəf gedərək Lindaya*). Mən gərək bir az özümə gələm, Linda. Məni tək burax.

L i n d a (*az qala, özünün gizli təşvişini faş edərək*). İstəyirəm sən yuxanda mənimlə birlikdə olasan.

V i l l i (*onu qucaqlayaraq*). Linda, mən indi gəlirəm. Yoxsa yata bilməyəcəyəm. Get, əzizim, üz-gözündən yorğunluq yağır. (*Onu öpür.*)

B e n. Bu, sənin üçün hansısa işgüzar görüş-zad deyil. Almaz yaman bərk şeydir.

V i l l i. Get, get. Mən indi qalxıram.

L i n d a. Villi, mənə elə gəlir ki, bu ən düzgün yoldur.

V i l l i. Əlbəttə, ən düzgün yoldur.

B e n. Ən düzgün yol!

V i l l i. Yeganə yol! İndən belə hər şey yaxşı olacaq... Get, bala, get yat. Yaman yorğunsan.

L i n d a. Tez gəl.

V i l l i. Tez gələcəyəm, əzizim. Tez...

Linda qonaq otağına, sonra yataq otağına keçir.

V i l l i (*çıxır*). O, məni sevir. (*Tərəddüdlə*) Həmişə də sevib... Məgər qəribə deyil? Ben, indi o, mənə səcdə eləyəcək.

B e n. Ora qaranlıqdır, amma almazların işartısı görünür!

V i l l i. Təsəvvür edirsənmi, uşaq cibində iyirmi min dolları görəndə necə xoşbəxt olacaq.

L i n d a (*yataq otağından onu səsləyir*). Villi! Bura gəl!

V i l l i (*mətbəx qapısına tərəf qışqırır*). İndi! İndi! Bu çox ağlabatan işdir, canım-gözüm, başa düşürsən? Hətta Ben də belə hesab edir. Mən getməliyəm, əzizim. Əlvida! Əlvida! (*Az qala, oynaya-oynaya Benə tərəf gedir.*) Təsəvvür eləyirsən? O, sığorta pulunu alan kimi təzədən Bernardın cəmdəyinə tüpürəcək!

B e n. Bütün tərəfləriylə götürəndə qiyamət sövdələşmə oldu!

V i l l i. Onun necə ağladığını gördün? Başını düz sinəmə qoymuşdu. Ah, heç olmasa, bircə dəfə onu öpə bilsəydim, Ben!

B e n. Vaxtdır, Vilyam, vaxtdır!

V i l l i. Ben, həmişə əmin idim ki, gec-tez Biflə istəyimizə çatacağıq!

B e n (*saata baxaraq*). Gəmi bizi gözləyəcək. Biz gecikirik. (*Ağır-ağır qaranlığa girib qeyb olur.*)

V i l l i (*başını evə tərəf döndərüb xəyala dalaraq*). Sən zərbə endirəndə, mənim balam, istərdim quş olub sənin topunun gedib düşdüyü yerə uçam... Qüvvətli vur, özü də bir az aşağıdan... Bu, çox vacibdir, mənim balam! (*Cəld hərəkətlə tamaşaçılara san dönür.*) Tribunada elə böyük adamlar əyləşib ki... gözünü açıb-yumunca... (*Birdən anlayır ki, təkdir.*) Ben? Ben, sən haradasan? (*Qəflətən nəsə axtarmağa başlayır.*) Ben, bəs mən?..

L i n d a (*onu səsləyir*). Villi, sən gəlmirsən?

V i l l i (*qorxudan, az qala, boğularaq cəld hərəkətlə evə san dönür*). Sus! (*Elə bil, azmış kimi yenə dönür. Sanki, səs-küy, haray, insanlar onun üzərinə yeriyir. O, onları itələyir, qışqıra-qışqıra əliylə onlardan qorunmaq istəyir.*) Sakit! Sus! Sakit! (*Qəflətən güclə eşidilən həzin musiqi səmindən donub-qalır. Bu musiqi get-gedə daha da həzinləşib, elə bil, ürək parçalayan ağrıya çevrilir.*) O, pəncəsinin üstündə evin böyür-başına dolanır.) Sus!

L i n d a. Villi!

Cavab yoxdur. Linda gözləyir. Bif yataqdan qalxır. O, hələ əynini geyinməyib. Heppi oturur. Bif ayaq üstə qulaq asır.

L i n d a (*artıq gizləyə bilmədiyi təşvişlə*). Villi! Niyə cavab vermirsən? Villi!

Maşının işə düşdüyü eşidilir. Maşın sürətlə evdən uzaqlaşır.

B i f (*pilləkəni güllə kimi düşür*). Ata!

Maşın uzaqlara şütüyür, səslər bir-birinə qarşır və ardınca violençelin simlərinin həzin ahları eşidilir. Bif ağır-ağır otağa qayıdır. Bif və Heppi sükut içində pəncəklerini geyinir. Linda ayaqlarını güclə çəkə-çəkə yataq otağından çıxır. Musiqi matəm marşıyla əvəzlənir. Evin içi yarpaqlara qarq olur. Günortadır. Çarli və Bernard qara kostyumda evə yaxınlaşıb mətbəxin qapısını döyür. Onlar içəri keçəndə Biflə Heppini ağır-ağır pilləkəndən düşən

görlər. Hamı dayanıb əlində bir dəstə qızılgül tutmuş Lindanın mətbəx qapısından içəri keçməsinə gözləyir. Linda Çarliyə yaxınlaşıb qoluna girir. İndi hamı birlikdə tamaşaçılara tərəf gəlir. Linda səhnənin küncünə gələrək əlindəki qızılgülləri torpağa qoyur və sonra diz üstə çökür. Hamı məzara baxır.

REKVIYEM

Ç a r l i. Linda, daha gecdir.

Linda ona əhəmiyyət vermir, gözünü qırpmadan məzara baxır.

B i f. Anacan, bəlkə, gedək bir az dincələsən? İndi əlaqələri bağlayacaqlar.

Linda donub-qalıb. Pauza.

H e p p i (*təəccüblə*). O, niyə belə elədi? Belə eləməyə ehtiyac yox idi. Niyə, nəyə görə? Biz hər şeyi yoluna qoyacaqdıq.

Ç a r l i (*mızıldanır*). Belə-belə işlər.

B i f. Ana, gedək.

L i n d a. Niyə gələn olmadı?

Ç a r l i. Babat mərasim oldu.

L i n d a. Onun tanışları niyə gəlmədilər? Bəlkə, onu qınayırlar?

Ç a r l i. Yox əşi! Onu qınamazlar. Dünya çox zalım dünyadır, Linda.

L i n d a. Heç cür mənə çatmır. Xüsusən də indi! Otuz ildə, nəhayət, borclardan təxminən yaxa qurtarmışdıq. Ona lazım olan bircə az-maz maaş idi. Hətta diş həkiminə olan borcunu da vermişdi.

Ç a r l i. Yer üzündə az-maz maaşa qane olan insan yoxdur.

L i n d a. Nəsə mənə çatmır.

B i f. Yadındamı, elə yaxşı günlərimiz olub ki! Səfərdən qayıdanda, ya bazar günləri anbara, dama əl

gəzdirəndə, təzə eyvan, vanna otağı, ya qaraj... Bilirsiniz, Çarli, bu evin hər qanşında onun qoxusu var, satdığı o mallardan fərqli olaraq.

Ç a r l i. Elədir. İş mismarla sementə gələndə onun tayı-bərabəri yox idi.

L i n d a. Əlləri qızıl idi.

B i f. Həm də xəyalpərəst – gerçəyə qəti aidiyyəti olmayan xəyallar...

H e p p i (*onunla əl davasına çıxmağa hazır vəziyyətdə*). Kəs səsini!

B i f. O, əslində, kim olduğunu elə də bilmədi.

Ç a r l i (*Heppini Bifə cavab verməyə qoymayaraq*). Heç kəs o insanı günahlandıra bilməz. Sən anlaya bilməzsən... Villi kommivoyajör idi. Elələri üçün həyatda hər şey yol kimi dəyişkəndir. O, qayka bərkətmir, qanunları başa salmır, xəstəlikləri müalicə etmir. O, göylə yer arasındadır. Onun yeganə silahı təbəssümü, bir də yarımboğaz çəkmələrinin parıltısıdır. Və nə vaxt ki bu təbəssümün cavabı gəlmir, bax onda fəlakət başlayır. Sonra şlyapada bir cüt yağ ləkəsi əmələ gəlir və insanın sonu çatır. O insanı heç kəs günahlandıra bilməz. Bəli, cavan oğlan, kommivoyajör həmişə məhz xəyallarla yaşamalıdır. Axı o, həmişə göylə yer arasındadır.

B i f. Çarli, o, özünü tanımırdı.

H e p p i (*hirsli*). Kəs səsini!

B i f. Heppi, gəl mənimlə gedək, yaxşımı?

H e p p i. Məni yoldan çıxarmaq elə də asan iş deyil! Mən burada, bu şəhərdə qalırım. Öz haqqımı onların hülqumundan dartıb çıxaracağam! (*Dişlərini qıca-yıb Bifə baxır*.) Lomen qardaşları!

B i f. Amma mən yerimin hara olduğunu yaxşı bilirəm, əziz qardaş.

H e p p i. Neynək. Onda sənə də, o birilərə də Villi Lomenin nəhaq ömür sürmədiyini mən sübut edəcəyəm. Onun çox böyük arzuları vardı. O insan bütün ömrü boyu birinci olmaq arzusuyla yaşadı. Bütün ömrü boyu dişlə, dırnağıyla mübarizə apardı. Onun əvəzinə bu işi axıra özüm çatdıracağam.

B i f (*ümidslizliklə dolu baxışlarını Heppiyə zilləyərək anasına tərəf əyilir*). Gəl gedək, ana.

L i n d a. İndi. Bircə dəqiqə də gözləyin. Sən get, Çarli.

O, tərəddüd eləyir.

L i n d a. Mən bir dəqiqə də qalmaq istəyirəm. Axı onunla heç vidalaşa da bilmədim.

Çarli gedir. Heppi də onun arxasınca gəlir. Bif Lindadan azca kənarda dayanıb. Linda məzənn yanında oturub. Haradansa, yaxından fleytanın səsi gəlir. Bu səs Lindanın sözlərini müşayiət edir.

L i n d a. Bağışla məni, dostum. Ağlaya bilmirəm. Bilmirəm niyə, amma ağlaya bilmirəm. Nədən belə elədin? Niyə, nə səbəbə? Mənə kömək elə, Villi, kömək elə ağlayım. Mənə nəyə, elə gəlir ki, sən beş-on günlüyə harasa getmisən, bugün-sabah qayıdacaqsan. Canım-gözüm, səni nə qədər gözləmək olar, gözümün kökü saraldı axı. Ağlaya da bilmirəm. Sən nədən belə elədin? Elə hey fikirləşirəm, fikirləşirəm, amma bir yerə gedib çıxa bilmirəm. Bu gün evin axırncı pulunu da ödədim. Hə, məhz bu gün. Amma o evdə daha adam yaşamır. (*Onu qəhər boğur.*) Daha heç kimə borcumuz yoxdur. (*Nəhayət, hönkür-hönkür ağlayır.*) Daha hər borcdan azadıq. Tamam azadıq.

Bif ağır-ağır ona yaxınlaşır.

L i n d a. Azadıq... Azadıq...

Bif anasını ayağa qaldırıb sağ tərəfə aparır. Linda için-çin ağlayır. Bernard və Çarli arxadan gəlir. Heppi də onların arxasınca addımlayır. Get-gedə qararığa qərç olan səhnədə yalnız fleytanın səsi eşidilir. Həmin səs hündür şəhər binalarının əhatəsində olan evin üstü ilə uçuşur.

Pərdə.

BƏXTİ GƏTİRƏN ADAM

(üçpərdəli dram)

BƏXTİ GƏTİRƏN ADAM

(Üçpərdəli dram)

İŞTİRAKÇILAR:

Deyvid Bivz
Şori
Cey Bi Feller
Endrū Folk
Peterson Bivz
Eymos Bivz
Ester Folk
Den Dibbl
Qustav Eberson
Oqi Belfast
Bell xala

Elə də keçmiş əyyamlar deyil.

Birinci pərdə. Birinci şəkil. Təmir emalatxanası kimi istifadə olunan sarayın içi. İkinci mənzərə. Saray sübhçağı öncəsi. İkinci pərdə. Birinci mənzərə. Təxminən, üç ildən sonranın iyunu. Folkların qonaq otağı artıq Deyvidə məxsusdur. İkinci şəkil. Sabahkı gün. Qonaq otağı. Üçüncü pərdə. Birinci şəkil. Gələn ilin fevralı. Qonaq otağı. İkinci mənzərə. Bir ay sonra. Axşamcağı. Qonaq otağı.

BİRİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

Haradasa, Mərkəzi Qərbin balaca şəhərlərinin birində olan saray. Tamaşaçı bu sarayı aşağı küncdən görür. Sarayın iri giriş qapılan ora-bura yellənir. Sağ tərəfi divar boyu tutan oyuqda avtomobil təmiri üçün lazım olan alətlər, ehtiyat hissələr, əsgir və başqa şeylər var. Oyuğun üzərindəki rəfdə qaykalar, nasos və başqa alətlər var. Divann sol tərəfində normal ölçülü qapı Şorinin dükana-

nına və sarayın bir hissəsi olan taxıl anbanna açılır. Bir qədər solda səhnənin arxası boyu uzanan tərəfdə olan divara obaş-bubaş sement torbalan yığılıb. Onlann qarşısındakı bir neçə çəlləkdə gübrə var.

Mərkəzdə, avansəhnədə balaca dəmir soba qızanır. Oyuğun üzərindən elektrik lampası asılıb. Döşəmədə iri domkrat və stul kimi istifadə edilən bir neçə köhnə çəllək var ki, onlardan da ikisi sobanın yanındadır. Avansəhnənin sağında iri spirt çəni var. Onun ətrafına dəmir-dümür səpələnib. Bu köhnə saraydan müəyyən qədər anbar, müəyyən qədər də avtomobil təmiri emalatxanası kimi istifadə edilir. Rəngsiz palıd dirəkiər bu saraya, sanki, istilik gətirir. Bu şəkildə əsas olan da elə bu ağacın öz təbii rəngidir. Sement torbalannın bozumontulluğunu da bu mənzərəyə əlavə etmək lazımdır. Pərdə qalxanacan avtomobillərin aramsız siqnal səsləri eşidilir. Onlardan biri köhnə "ford"un bir vaxtlar çıxardığı özü kimi köhnə "qu-qa" səsidir.

Pərdə qabxır.

Deyvid skamyanı altına qoyub spirt çənlərin kranını açıb bankanı doldurur. Onun iyirmi iki yaşı var. Belə baxanda ciddi şəhərli iş adamı təsirli bağışlayır. Amma bu təsəvvür özü elə istəyəncən davam eləyir. Elə ki kimliyini unudaraq olduğu kimi görünməyə başlayır, o, qəribə, məzəli, sadələvh, həmişə axtarışda olan bir gənccidir. O, əynini yüngül geyinib. Cey Bi Feller saraya daxil olur. O, qısa uyğun geyimdədir, enli sifətində müəyyən qədər zərif cizgilər olan əlliyaşlı kök bir kişidir. Çəkisinə baxmayaraq, addımları yüngül atır.

Cey Bi. Deyvid, belə görürəm ki, sən əlini alkoqolla isidirsən! *(Pəncəsi üstə yeriyir.)* Belə şaxtada məhz belə eləmək lazımdır.

Deyvid. Elə bilirəm ki, bu gün hamı gələcək. Aprel! Nə komediya oldu!

Cey Bi *(avansəhnədə başını bulayır).* Mənim tərəf elə soyuq idi ki, uşaq şöbəsinə bağlamalı oldum. Gələn qış gərək fırlanan qapı qoydurtduram. *(Oturur.)* Nədən belə bəzənmişən?

Deyvid *(bir diz üstə dayanıb bankanın ağır-ağır dolmasını müşahidə eləyir).* Esterlə görüşüm var.

Cey Bi *(narahatlıqla).* Təkliddə?

Deyvid. İndi özü bura gələcək. Sonra onlara gedəcəyik. Ümid eləyirəm, nəhayət, ondan rəsmən qızını istəməyə özümdə cürət tapacağam. Əgər mənim

qayınatam olmağa razıdırsa, gərək onunla birtəhər yollaşaq.

C e y B i (*eyni tonla*). Ancaq onunla ehtiyatlı davran, hər addımına nəzarət elə.

D e y v i d. (*kranı bağlayıb bankanı götürür və qalxır*). İnanmıram ki, üstümə dava-qırğınla gələ. Səncə, gələr?

C e y B i. O qoca Folkdan iblis də baş açmaz, Deyv.

Sağ tərəfdən fit səsi gəlir.

D e y v i d (*əlindəki bankayla sağ tərəfə gedir*). İndi kimdir orada? (Çıxır.)

Şori əllil arabasında saraya girir. O, nədənsə çox narazıdır. Otuz səkkiz yaşı var, amma tük deyilən şeydən tamam-kamal xali olmasına görə dazdır, hətta bıç-saqqal nədir, qaşı-kirpiyi də yoxdur. Odur ki onun yaşını müəyyənləşdirmək müşkül məsələdir. Şori ucadan qəhqəhə çəkə və eyni anda hiyləgərcəsinə qımışa bilər. Əlləri tünd-göy adyalla örtülüb. Əllil arabası dayanır. Şori yumruqlarını əsdirir. Danışmağa başlayanda fit səsi gəlir.

Ş o r i. Onlar bu fit səsinə nə vaxtsa kəsəcək, ya yox?! Bir dəqiqə ulaşmasalar olmaz?!

C e y B i. Sakit, onlar axı onun müştəriləridir!

Ş o r i (*Cey Biyə sən dönərək*). Bəs sən burada nə eləyirsən? Yaşayırsan?

C e y B i. Məgər sən əleyhinəsən? (*Sobaya sən gedib əllərini isidir.*) İlahi, o, bu sazaqda necə işləyə bilər axı? Elə bil, soyuducu kameradır! Başqa nə ad vermək olar?

Ş o r i. Belə piyli olasan, özün də üşüyəsən? Baş aç bilmirəm.

C e y B i. Nədənsə, hamı elə bilir ki, kök adama həmişə istidir. Guya, köklərin əsəbləri yoxdur.

Ş o r i. Dükana get, ora istidir. Beyzik oynayarıq. (*Gerf dönüb qayıdır.*)

C e y B i. Bu gün Deyvid Folkla görüşür.

Ş o r i (*dayanır*). Deyv bu gün Folkla görüşür.

C e y B i. İndicə özü mənə dedi.

Ş o r i (*təzədən dönərək*). Qulaq as. O, bura gəlib məndən iş istədiyi elə birinci gündən onunla görüşüb Ester barədə söhbət etmək istəyir. Budur, yeddi ildir o, görüşü təxirə salır, yəqin, bu gün də təxirə düşər. Bir də ki sənənin nə işinə qalıb? Nədir, elçi-zadsan məgər? Yoxsa arvadın yenə səni evdən qovub?

C e y B i. Yox, mən daha içmirəm. Doğrusu, çox içmirəm. (*Çalləyin üstə oturur.*) Sadəcə, bu iki balanı düşünürəm. Axı bizim zamanədə bir-birini lap uşaq-lıqdan istəyən iki nəfərə çox nadir hallarda rast gəlinir. Bu heç də boş məsələ deyil.

Ş o r i. Hər halda, arvadınla aranda nə məsələdir?

C e y B i. Heç... biz, sadəcə, razılaşdıq ki... əgər uşaq olursa...

Ş o r i (*halına acıyaraq*). Bəs həkim nə deyir?

C e y B i. Çox gecdir. Bizim iri, gözəl mağazamız var. Zarafat deyil, otuz bir şöbə! Gözəl evimiz var, amma uşaq səsinə həsrətdir. Nə demək istədiyim çatır da. Sən ölürsən, ölən kimi də sənənin qapıdakı adını rənglə silib yox eləyirlər. Bax belə-belə işlər. (*Qısa pauza. Dərindən nəfəs alaraq mövzunu dəyişir.*) Mənə elə gəlir ki, Deyv üçün nəsə bir iş görə biləcəyəm.

Ş o r i. Nədir, havalanmışan, yoxsa səndə Şaxta baba kompleksi əmələ gəlib?

C e y B i. Yox, sadəcə, o, mənə kimisə xatırladır; məsələn, elə mənim özümü. Amma onun yanında mən bir yerdə qərar tuta bilmirdim. O isə, sanki, linoleum parçasıdır: özüyünə dayanıb qalıb. Səbəbini bilməsəm də, hərdən onun yanına gələndə nədənsə məndə belə bir hiss yaranır ki, elə bil, sonunun yaxşı qurtaracağını əvvəlcədən bildiyin o köhnə filmlərdən birinə baxırsan... (*Qəflətən Şorlinin kürəyinə vurur.*) Yəqin, səbəb onun belə gənc olması, mənimsə dəhşətli bir sürətlə... qocalmağımdır...

Ş o r i. Onu kimin yanında işə düzəltmək istəyirsən?

C e y B i. Mənim Berlindəki qaynımın yanında. Den

Dibbli deyirəm. Tanıyırsan da, rançosu da var, orada susamuru saxlayır.

Ş o r i. Yox, indi ona ora getmək lazım deyil, indi...

C e y B i. Məsələ burasındadır ki, onun maşını tez-tez xarab olur. Odur ki yaxşı mexanik ona hava-su kimi lazımdır.

Ş o r i. Əşi, o yekəbaş bir qəpiyindən də keçən deyil, əgər ona...

Küçədən mühərikın səsi gəlir. Balaca qaykanın başı cibindən çıxaraq görünən Deyvid daxil olur. O daxil olanda maşınlar sürüb gedir. Deyvid kanistrə yaxınlaşıb onun içindəki benzənlə əllərini yuyur.

D e y v i d. Elə bircə o birləşdirici kəməri qaldırmaq lazımmiş. Saat neçədir, Con?

Ş o r i. Hara hazırlayırsan? Sənə Folkun evinə getmək lazım deyil.

Bell xala dükandan çıxır. Onun əlində kağıza bükülmüş çanta və köynək var. Bu qadın, sanki, heç vaxt cavan olmayıb. Bədəncə gonbul, sifətdən quşa oxşayan bu qadın həmişə bumunu çəkir və burun dəsmalı da, deyəsən, heç vaxt əlindən düşmür.

B e l l (*Deyvidə*). Elə bilirdim sən dükandasan. Ester xahiş elədi ki, tələsəsən.

D e y v i d (*ona yaxınlaşaraq*). Təşəkkür eləyirəm, Bell. (*köynəyin kağızını açaraq*) Məgər bu təzədir?

B e l l (*dəhşət içində*). Sən təzəsini istəyirdin?

D e y v i d (*köynəyə baxaraq*). Ah, Bell, haçan sənin huşun yerində olacaq? Ester sənə demişdi ki, mənə təzə köynək gətirəsən.

B e l l (*çantadan qaloşları çıxararaq*). Əvəzində... əvəzində bir gör sənə nə gətirmişəm.

D e y v i d. Əşi, mən məgər qaloş geyinirəm?! Köynək də mən istəyən deyil, Bell! Sən hərdən lap...

Bell ağlayır.

D e y v i d. Yaxşı, yaxşı, unutduq getdi.

B e l l. Mən istəyirdim yaxşı olsun. Bir də ki, yeri gəlmişkən, mən sənə anan-zad deyiləm.

D e y v i d (*onu ovunduraraq*). Bell xala, üzr istəyirəm. İndi isə bir də təşəkkür eləyirəm, gedə bilərsən.

B e l l (*hələ də içini çəkərək*). Sənə atan qardaşın Eymosun küçəylə qaçdığını görəndə...

D e y v i d. Hə, yaxşı... çox sağ ol.

B e l l (*bumunda dəsmalla*). Məcbur elədi ki, ayağına qaloş geyinsin. Niyə sənə məcbur eləmədi ki...

D e y v i d (*onun əlini tumarlayaraq*). Esterə denən, mən bir az gec gələcəyəm.

Ş o r i. Bell, heç bilirsənmi nədən belə huşsuzsan? Çünki bumunu yaman çox çəkirsən. Burun da ki bir-başa beyinlə əlaqəlidir. Odur ki orada olanlar axıb burundan çıxır.

D e y v i d. Bəsdir, Şoril!

Bell içini çəkməkdə davam eləyərək çıxır.

D e y v i d. Anam öləndən bəri o, mənimlə uşaq kimi davranır. Elə bil, mənim yeddi yaşım var! (*Köynəyi götürür.*)

Ş o r i (*həyəcanla*). Qulaq as, qoca sənə öldürər! (*Köynəyi əlindən alıb altına basır.*)

D e y v i d (*pərt olaraq, eyni zamanda inadkar təbəssümlə köynəyini geri almağa cəhd edir*). Bura ver, mən onunla görüşməyə qərar vermişəmsə, mütləq görüşəcəyəm.

Pet və Eymos küçədən içəri daxil olur. Pet, təxminən, qırx beş yaşlı bəstəboy, əsəbi bir kişidir. Eymosun iyirmi dörd yaş var. O danışanda sözləri uzadır və yeriyəndə ayaqlarını yerə bərkədən vurmaq adəti var.

P e t (*içəri girən kimi Deyvidə*). Niyə sobanın yanında büzüşüb qalmısan? Bilmirsən ki, yüksək hərarət damarlara pis təsir edir?

E y m o s (*rezin topu əlində sıxaraq*). Sən hara belə hazırlamısan, Deyv?

Ş o r i (Petə). Ata, oğluna bir ağıl ver.

P e t. İndi verərəm. (*Sanki, İndicə əmr verəcəkmiş kimi Deyvidə sarı döndür.*) Sən nə qərar qəbul etmişən?

D e y v i d. Qərara gəlmişəm ki, elə indicə mister Endrü Folkun yanına gedib ona qızıyla evlənmək istədiyimi deyim.

P e t. Əla qərardır.

Ş o r i. Əladan da əla. (*Petə işarə eləyərək Cey Blyə tərəf döndür.*) Ataya da bir denən.

C e y B i (*onun Petə münasibətli Şoridən fərqlidir. Onun Petə ürəyi yanır*). Məncə, kimsə ona qoşulub getməlidir.

P e t (*qəthyyətlə Deyvidə*). Əlbəttə, kimsə ona qoşulub getməlidir.

E y m o s (*Deyvidə*). Mənə icazə ver. Əgər bir şey olsa, mən...

D e y v i d (*hamıya*). Siz hamınız axır anlayacaqsınız ki, lənət şeytana...

P e t (*Deyvidə*). Mən sənə söyüş söyməyi qadağan eləyirəm. Yaxanı bağla, Eymos. (*Eymos barədə*) O elə indicə iki mil qaçıb. (*Eymosun paltosunda daha bir düyməni bağlayaraq Cey Bidən soruşur.*) Bu yeni metodika necədir, bəyənirsən? Eymos, göstər ona.

E y m o s (*topu göstərir*). Rezin topu əlimdə sıxıram.

C e y B i. Bu nədir, barmaqlar üçündür?

Deyvid diqqətlə qardaşına baxır.

P e t. Barmaq üçün yox, çiyin üçün. Çiyin möhkəm deyilsə, barmağın, əlin qiyməti sıfırdır.

Ş o r i (Petə). Nədir, kömək eləyəcəksən, yoxsa qoyacaqsan onu o evdə öldürsünlər?

P e t. Kim öldürəcək? Hansı evdə? (*Xatırlayaraq*) Hə, oh, Deyv...

Ş o r i (*ağzını əyərək*). Hə, oh, Deyv. Sən axı onun atasısan. Tanrı xatirinə...

D e y v i d. Yaxşı, məsləhət kifayət eləyər. İndicə Ester gələcək. Biz onunla gedib birlikdə hər şeyi müzakirə edəcəyik. Əgər...

Ş o r i. O Endrünün çoxdan ağı azıb, onunla nə danışacaqsan? O, səni istəyən adam deyil, özü də deyib ki, işdir-şayəd əgər evinə gəlsən, səni öldürəcəm. Xəstəxanada işləmək istəyib-istəmədiyini özün düşün və bir qərar qəbul et.

Pauza.

D e y v i d. Siz mənə nə məsləhət verirsiniz? İstəyirsiniz ki, o, Esteri oxumağa göndərsin, biz bir də görüşməyə? Billirəm axırı necə olacaq.

Ş o r i. Yox, bilmirsən. İki il mən belə bir gənc oğlanı gözləyə-gözləyə qaldım, ona iş verdim. Niyə axı, nəyə görə? Əlbəttə, mən, bəlkə də, səfəhləyirəm, qoca kişiyəm, əldən-ayaqdan düşmüşəm. Amma orada, dənizlər arxasında öyrəndiklərim az olmayıb.

D e y v i d. Məsələn, nə?

Ş o r i. Məsələn, canı xata-bələdan necə qorumağı. Mən çox gözlədim, sən də gəlib çıxdın. İndi də sən bir az gözlə.

P e t. Deyv, mən də onunla razıyam.

D e y v i d. Mən hələ lap uşaqlıqdan Esterlə ailə qurmaq arzusundayam! (*Çəlləyin üstündə oturur.*) İlahi, siz axı haradan bilirsiniz ki, insan haçan gözləməli, haçan cürətə gəlib qərar qəbul etməlidir?

Ş o r i. Tələsən təndirə düşər.

D e y v i d. Cey Bi, sənin sözün nədir?

C e y B i. Deyv, şəxsən mən çox gözləməyin əleyhinəyəm, amma hər halda, sizin qoca Folkun dalınca sürünməyinizi görmək istəməzdim. Adam boğulmayacağına yüz faiz əmin olmadan dərin suya baş vurmamalıdır.

P e t (*qabağa əyilib Deyvidə müraciət edir*). Deyvid, əminlik böyük şeydir, məsələn, elə məni götür. Mən dənizdən qayıdanda...

D e y v i d. Con, saat neçədir? Ata, üzr istəyirəm.

C e y B i. Səkkizə iyirmi dəqiqə qalıb.

D e y v i d (*Şortya*). Köynəyimi özün verəcəksən, yoxsa əlindən dartıb alım?

P e t (*sözünə davam etmək istəyərək*). Bax belə, mən ki dənizdən qayıtdım...

Ş o r i (*Eymos barəsində*). Sən o dənizə gedənəcən, burada artıq bir oğlunun tərbiyəsini pozmuşdun.

P e t. Mənmi? Niyə pozmuşdum? Çünki sən elə düşünürsən ki, zirzəmidə məşq etmək olmaz, eləmi? Ötürmə verən, ilk növbədə... trayektoriyayı düzgün hesablamığı bacarmalıdır, əks halda o...

Ş o r i. Heç nədir.

P e t. Hə, nə qədər ki yadımdan çıxmayıb, bir şey soruşum. Bu spirtdən silgi vasitəsi kimi istifadə etmək olarmı? (*Çəni göstərir.*)

D e y v i d. Olar. Amma orada bir şey qalmayıb, bir-iki damcı ola, ya olmaya.

E y m o s. Demək, sən hamısını bu gün satmısan? (*sevincək Petə*) Deyirdin axı, o, hamısını sata biləcək.

Ş o r i. Yaxşı görək, qardaşından dahi düzəltmə, sadəcə, havaya görə belə alınıb. Adətən, apreldə günəş od kimi qızdırır.

E y m o s. Bu gün isə şaxtadır.

Ş o r i. Amma o, haradan bildirdi ki, aprel belə soyuq keçəcək.

C e y B i. Bəlkə, bildirdi. Bilirdinmi, Deyv?

D e y v i d. Belə də... güman eləyirdim.

P e t. Dahilər iki cür olur: qoluna görə və ağına görə; məsələn, Kristi Metyuson, yaxud Uolter Conson kimi beysbolçuları götürək. Onlar hər ikisi dahidir.

Ş o r i. Bir kəlməylə həll etdi.

P e t (*əvvəlcə sızılır, amma Eymosun və özünün müdafiəsinə qalxmaq istəyi get-gedə daha qabanq görünür*). Çünki onlar həyatdan nə istədiklərini yaxşı dərk eləyirlər. Heç də hamı belə deyil.

Ş o r i (*Deyvidə işarə eləyərək*). Bax bu ən bariz nümunədir.

P e t (*özünü buna inandırmağa çalışdığından get-gedə səsləni qaldırı*). Mən həmişə bilmişəm ki, Deyvid özünü toparlaya bilmir. Amma Eymos başqa məsələ. Mən dənizdən qayıdıb evə gələndə nə gördüm? Ananın

qucağında bir uşaq gördüm. Ona əlimlə toxunan kimi başa düşdüm ki, o, güclü adam olacaq. Öz-özümə dedim: bu gənc həyatını bazara döndərməyəcək, eyni vaxtda on yeddi işlə məşğul olan yarımçıq papaqçılardan olmayacaq... Özümə dedim ki, o, beysbolçu olmalıdır. Odur ki bu ideyaya mübtəlalıqla düz on iki il həftədə yeddi dəfə məşq eləyirdim. Bax əsl toparlanmaq buna deyərlər! Bax əsl inam buna deyərlər! Həyatı əlinə ala bildinsə, onu hansı şəklə istəsən, sala bilərsən. Bunun mütləq səmərəsini görəcəksən. Özü də elə fikirləşməyin ki, kənardakılar bunu görmür.

Ş o r i. Kim görmür ki?

P e t (*qışqıraraq*). Siz! Sizin ona münasibətiniz mənim xoşuma gəlmir.

Hamı susub ona baxır.

P e t. İndi hələ də qışıdır. Qışda o, harada oynamamalıdır?

Ş o r i. Sən kimdən danışırısan?

D e y v i d (*kənara çəkillir. Bu, onun nəzərində danxdıncı və ikrahedici bir mənzərədir*). Ata, o demədimi ki...

P e t. O, heç nə deməli deyil. Deyəsən, siz elə düşünürsünüz ki, beysbol ona, sadəcə, başını qatmaq üçün lazımdır. İstirahət günləri topdur da, özü üçün qovur. Əsla! Beysbol onun həyatının mənası, mağazadan, təmir emalatxanasından və sairədən heç də aşağı olmayan daimi iş yeridir. İndi qışıdır, oyunlar təxirə salınıb. Odur ki o da beləcə evdə oturub gözləyir!

C e y B i. Əlbəttə, Pet, işinin başqa adı nədir?

P e t. Elə isə niyə axı, hamı ona elə baxır ki, elə bil... (*Əlini alınına qoyur. Qəffətən belə qızıışmağına görə utanıb xəcalət hissi keçirir. Araya sükut çökür.*)

D e y v i d (*özünü saxlaya bilməyərək Petə yaxınlaşır*). Ata, əyləş. Əyləş. (*Çəlləyi Petə tərəf itələyir.*)

Pet baxışlarını bir nöqtəyə zilləyərək halsız halda əyləşir.

P e t. Yox, hər halda, heç cür anlaya bilmirəm. Vilayətin bütün qəzetləri onu fenomen adlandırırlar.

Deyvid hiss eləyir ki, bu mənzərəni müşahidə etmək onun üçün ağırdır. Odur ki bir neçə addım kənarlaşıb gözünü bir künçə zilləyir.

P e t. O məğlubedilməzdir. O, güclülər dəstəsində çıxış etməyə hazırdır. Amma nədən axı onunla müqavilə imzalamırlar? Bunun səbəbini kim izah edə bilər?

D e y v i d . Ata, mən də bu haqda çox düşünmüşəm. Bəlkə, təzədən “Detroyt teykers”lə danışasan?

E y m o s (*nə vaxtdan içində qalan hikkəsini çölə çıxara-raq*). O, heç vaxt onlarla danışmayıb!

P e t. Qulaq as, Eymos...

D e y v i d (*qınayıcı təzdə*). Ata...

E y m o s. Heç vaxt da danışmayacaq. Mən bunu bilirəm, ona görə də istəyirəm...

D e y v i d. Amma axı ötən yay sən deyirdin...

P e t. Mən onlara dəfələrlə zəng etmişəm, amma... istəyirdim hər şey təbii alınsın. Bu gərək öz-özünə, təbii alına, Deyv.

Ş o r i. O, onların rədd cavabını eşitmək istəməyib.

P e t. Belə də... bəli, ola bilər. (*Deyvidə*) Əgər mən bu saat zəng vurub cavab tələb etsəm, “yox” deməli olacaqlar. Mən də istəmirəm ki, Eymos barədə belə bir söz eşidim. Burada psixoloji bir məqam var: bir dəfə rədd etdilər, ikinci cəhdin faydası yoxdur.

D e y v i d. Amma ata, bəlkə... bəlkə... onlar, sadəcə, unudublar. Onu yoxlamalı olduqlarını unudublar. Bəlkə, elə düşünürlər ki, ona baxıblar. Sən onlara zəng vurub xəbər eləyəndə ki gələn olmayıb, bu xatırlamağa görə, hələ üstəlik, sənə minnətdar olacaqlar. (*hamıya*) Sizə isə sözümdür: gəlin gözləyək, olan olacaq, olmayan da olmayacaq.

Ş o r i (*əlini bir-birinə sürərək*). Belə, indi də gedək, beyzik oynayacaq. Gedək! Con, Pet, gəlin!

Onlar dükanın qapısına tərəf gedirlər.

C e y B i (*saata baxaraq*). Arvad məni öldürər.

Ş o r i. Nəyə görə? Beyzik araç deyil, iyisi qalmır.

P e t. Eymos, İstəyirəm sən də baxasan. Beyzik müəyyən mənada şüurun inkişafına çox yaxşı təsir göstərir. Di haydı, paltonun düymələrini aç.

Pet Şori və Cey Binin arxasınca dükana tərəf gedir. Eymos da elə görünür ki, onların ardınca getmək niyyətindədir, amma qapının ağzındaca dayanıb qalır. Sonra qapını onların arxasınca örtüb Deyvidə yaxınlaşır.

E y m o s. Deyv, səndən bir xahişim var. (*Qapıya baxıb sonra astadan sözlünə davam edir.*) Məni irəli çək, yaxşımı?

Deyv ona baxır.

E y m o s. Mənim üçün nəsə elə. Mən hələlik sakitcə oturub qalacağam, heç hara getməyəcəyəm. Amma and içirəm ki, sıxılıb-eləmirəm.

D e y v i d. Nə danışırısan, Eym, sən axı niyə...

E y m o s. Heç də elə deyil. Mən oynamağa təzə-təzə başlayanda hamı deyirdi (*təqlid edərək*): "Eymos çox uzağa gedəcək. Eymos çox uzağa gedəcək". Mən artıq beş ildir məktəbi bitirmişəm, amma hələ də həmin o pulları xərcləyirəm. Özümə bir qız tapmaq, evlənmək istəyirəm. Öz işimi qurmaq istəyirəm. Deyv, sən torpağın üstündə özünü suda balıq kimi hiss eləyirsən, elə bil, meydançadasan, nə elədiyini bilirsen. Məni də irəli çək, yaxşımı?

D e y v i d. Amma beysboldan atam bildiyinin yarısı qədər də başım çıxmır: nə məşqlərdən, nə də...

E y m o s. Zərər yoxdur. Sənin maşından da başın çıxmırdı. İndi bir gör nələr alınır.

D e y v i d. Nələr alınır ki? Heç nə alınmır. Mənim hələ də bu işdən başım çıxmır.

E y m o s. Başın çıxır. Hamı bilir ki, başın çıxır.

D e y v i d. Əşi, onlar hamısı səfehləyir. Mənə həsəd aparma, Eym, əgər düzəltdiyim hansısa maşın sabah xarab olsa, hamı deyəcək ki, mən heç bir işə

yaramıram. Bu da təbiidir. Mən Şorinin “ford”undan başlamışam, sonra başqa bir maşını düzəltdim. Beləcə, bu işi hələ öyrənib qurtarmamış mexanik kimi ad çıxardım. Amma axı bu işi mənə yox, sənə öyrədirdilər. Səndə nəşə var, Eym. (*Dərin rəğbət hissiylə onun əlindən tutur*)... Sən böyük adam olmalısən. Çünki buna layiqsən. Sən, həqiqətən də, bacarıqlısən. Mənə belə baxma. Elə günü sabah məni küçəyə atsalar, belə xoşbəxt görünməyəcəyəm. Atamıza da gülüb-eləmə, Eym, sən onun həyatının bütün mənasısən. Məni eşirdirsən? Onunla tez-tez bir yerdə ol.

E y m o s. Oldu, Deyv, onsuz da, sən həmişə məni bu cür sakitləşdirirsən. (*Qəflətən Pet kimi eyforiyaya qapılır.*) Mən güclülər dəstəsində olanda sənə alacağam... sənə tayı-bərabəri olmayan bir qaraj alacağam.

Ester daxil olur. O, tamamilə yetkin, yaşına uyğun olmayan qədərində yetişmiş bir qızıdır. O, sürətlə qaça, uzun müddət üzə, hətta nə ağırlıq desən, qaldıra bilər. Həm də bu işləri özünü nümayiş elətdirmək üçün görmür, bu, ondan ötrü su içmək kimi bir şeydir. Hündürdən və yoluxdurucu tərzdə gülə bilər. Onda bu qadınlıq tərəvəti Deyvidi ehtirasla sevməsi səbəbindəndir. Deyvid yanında olmayanda, sanki, bütün bu xüsusiyyətləri də qeybə çəkilir. İndi özünü elə aparır ki, elə bil, heç nə baş verməyib. Amma içəri girəndə nəfəsini güclə alır. Səbəb yolu qaça-qaça gəlməsi deyil, o, mühüm hadisələr öncəsi bunun həyəcanını yaşayır.

E s t e r. Oh, Deyvid, nə yaxşı ki, evdəsən! (*Yaxınlaşıb onun başını tumarlayır.*) Elə indicə qayıtmısan? Hazır-sanmı? (*Deyvidin yanından Eymosa baxır.*) Salam, Eym, əlin necədir?

E y m o s. Hər şey qaydasındadır, Es.

E s t e r. Sənə göstərdiyim hərəkətləri edirsənmi?

E y m o s. Hə, xırda-xırda istifadə eləyirəm.

E s t e r. Çox xeyirlidir. Təzədən meydançaya qayıdıb hərəkətlərinin necə çevik olduğunu görəndə özün də anlayacaqsan. Deyvid, indi biz getməliyik.

E y m o s (*müəmmalı baxışlarla*). Di... sizə uğurlar. (*Dükanın qapısına tərəf gedir.*)

D e y v i d. Təşəkkürlər, Eym.

Eymos əl eləyib dükana keçir və arxasınca qapını örtür.

D e y v i d. Es, mən qorxuram. Bunu nahaq sənə desəm də, bil ki, qorxuram.

E s t e r. Qorxursan ki, o, səni döyər.

D e y v i d. Özün bilirsən ki, mən belə şeylərdən heç vaxt qorxmamışam.

E s t e r. Amma biz həmişə bilmışıq ki, gec-tez bunu onun üzünə deməliyik.

D e y v i d. Elədir, amma mən həmişə düşünmüşəm ki, o vaxtadan nəyəsə nail olacağam. Sən də bilir-sən axı...

E s t e r. Nail də oldun.

D e y v i d. Sən onun tərəzisiylə ölç. O, varlı-hallı fermerdir, düz yüz on akr ən yaxşı torpağın yiyəsidir. Təsəvvür elə ki, mənə sual edəndə ona cavabım nə olur. "Bugünkü gəlirim də daxil olmaqla üç yüz doxsan dörd dollann yiyəsiyəm", – deyirəm.

E s t e r. Sən axı həmişə deyirdin ki, üç yüz əlli toplayan kimi onun yanına xahişə gedəcəyik.

D e y v i d. İlahi, əgər mən vəkil, həkim, yaxud hətta mühasib olsaydım...

E s t e r. Mexanik heç də mühasibdən pis vəzifə deyill!

D e y v i d. Elədir... amma mən hətta mexanik olduğuma da tərəddüd eləyirəm. *(Onun əlindən tutur.)* Qulaq as, Es, ola bilsin, bircə ildən sonra mən əsl biznesə girişdim ki, o, hər şeyi görüb...

E s t e r. Bir il?! Deyvi, doğrudanmı sən...

D e y v i d. Demək istəyirəm... gəl heç ondan soruşub-eləmədən elə günü bu gün evlənək.

E s t e r. Sənə demişdim axı, bacarmaram...

D e y v i d. Əgər biz baş götürüb uzaqlara getsək...

E s t e r. Hara da getsək, həmişə qorxu-hürkü içində olacağam ki, o gəlib çıxacaq. Özün bilirsən ki, cin təpəsinə vursa, ondan nə desən gözləmək olar. Ana-

mın axırına o çıxmadımı... O bilməsə olmaz, Deyvi. Mənə elə gəlir ki, hələ uşaqlıqdan belə olacağını hiss etmişdim. Səninlə mətbəx pəncərəsindən danışmağı xoşlayandan, sən məni Şorinin maşınında karxanaya aparandan bəri duyuc düşmüşdüm. Hətta altıncı "b"də mənə "Sonuncu mogikan" kitabını oxumağa verdiyin də yadımdadır. O vaxtdan bilirdim ki, biz birlikdə yaşaya-yaşaya onun üstümüzə necə kəkələndiyini dinləməli olacağıq. Biz başqa cür eləyə bilmərik, Deyvi. *(Sanki, ona seçim imkanı vermək üçün kənara çəkilir.)*

D e y v i d *(üzünə təbəssüm qonur)*. Bilirsənmi, Es, sən mənim təkcə sevgilim yox, həm də yaxın dostumsan.

Ester onun üstünə qaçıb öpür. Onlar elə bir-birini qucaqlamağa bənd imiş kimi, qəflətən kimsə içəri girir. Bu, balaca, günün altında qalmaqdan quruyan fermer Den Dibbidir. Əyin-başı səli-qəlidir: əyində makintoş, başında şlyapa. Bir neçə saniyə susandan sonra sözə başlayır.

D i b b l. Bağışlayın, mən Cey Bi Felleri görmək istərdim. O buradadır?

D e y v i d. Cey Bi? Əlbəttə buradadır. *(Dükanın qapısını göstərir.)* Oradadır.

D i b b l. Çox təşəkkür edirəm.

D e y v i d. Hər şey qaydasındadır, ser.

Dibbi şlyapasını qaldıraraq Esteri salamlayır, dükana tərəf bir neçə metr gedib dayanır və geri qanılır.

D i b b l. Siz... siz mexanik Deyvid Bivz deyilsiniz?

D e y v i d. Bəli, ser, Deyvid mənəm.

Dibbi başını tərpədir və cəld dükana girib arxasınca qapını örtməyi unutmur. Deyvid onun ardınca baxır.

E s t e r. Gedək, Deyvi.

D e y v i d. Hə, qoy paltomu geyinim. *(Paltosu asılmış asiqana tərəf gedib geyinməyə başlayır.)* İlahi, köynəyi gərək dəyişəm. Şori götürüb, yəqin, özündədir.

E s t e r (*məsələdən hall adam kimi*). O hesab eləyir ki, sən gərək getməyəsən.

D e y v i d. Yox əşi... o, sadəcə, səfehləyir. Bir dəqiqədən sonra qayıdacağam. (*Dükana tərəf gedib qapıya yaxınlaşır.*)

Cey Bi, Dibbi, Eymos dükandan çıxır, Şori də gəlib çıxır. Görünür ki, Cey Bi nədənsə həyəcanlanıb.

C e y B i. Deyv, bir bura gəl. (*Denə*) Den, sən peşman olmayacaqsan. Deyv, mənim Berlidən gələn qaynımla tanış ol. Bu, Den Dibbidir.

D e y v i d. Ser, salam.

C e y B i. Den təzə “marmon”uyla gəlib. Dəfn mərasiminə gəlib, mənim evimdə qalır.

D e y v i d (*Cey Blyə müəyyən qədər tərəddüdlə*). Dedin ki, “marmon”uyla gəlib?

C e y B i. Bəli, “marmon”uyla. (*Əminliklə*) Deyv, sənin “marmon”dan başın çıxır?

D e y v i d. Az-çox. (*Denə*) Gətirsəniz, məmnuniyyətlə baxaram. Amma təəssüf ki, indi getməliyəm.

C e y B i. Den, hələlik mənim maşınımın yanında gözlə. İndi mən ona bir-iki şeyi başa salacağam, sonra gəlim, gedərik.

D i b b i. Ancaq cəld ol, küçə soyuqdur. Sabaha qədər düzəltmək lazımdır. (*Cey Blyə*) Bilirsənmi, mənə necə silkələyir, yaqın, təzədən bir də appendisit olacağam.

C e y B i (*onu qapıya ötürərək*). Əgər bir dəfə appendisitini kəsiblərsə, çətin bir də əmələ gələ.

D i b b i. Birdən əmələ gəldi?! Bir də ömrümdə belə zibilə pul vermərəm! (*Çıxır.*)

C e y B i (*Deyvidin yanına qayıdaraq*). Yeri gəlmişkən, o axmaq Berlinin ən varlı fermerlərindəndir. Sənə demişəmmi, o, öz rançosunda susamuru saxlayır?

D e y v i d. Qulaq as, mən axı “marmon” sarıdan hırla-zırı qanmıram.

C e y B i. Elə o da sənənin günündədir. Onun evin-

də iki tozсорan ola-ola döşəməni hələ də süpürgəylə süpürür. İndi diqqətlə mənə qulaq as. O dedi ki, maşınının açar yerində nəsə problem var. Düz iki həftə dilə tutmuşam ki, gətirib sənə göstərsin. Nəhayət... Susamurundan başqa, onun ucu-bucağı görünməyən taxıl zəmiləri, beş traktoru var.

E s t e r. Beş traktor?

C e y B i. O, axmağın biridir, amma həmin o samurlarından yaxşı pul qırır. Əgər sən onun “marmon”unu düzəldə bilsən, ştatın ən böyük fermasının yolu üzünə açıq olacaq. Yeri gəlmişkən, traktora görə də, özün yaxşı bilirsən ki, əməlli-başlı pul verirlər. Onun minlərlə dostu var, hər yerə onlarla gedir. Mənim yanıma da gətirib.

D e y v i d. Demək belə, amma traktordan mənim heç başım çıxmır.

E s t e r. Lənət şeytana, başın çıxsın da!

D e y v i d. Bircə onun öz traktorları olmasın.

E s t e r. Məhz onun...

C e y B i. Mənə qulaq as, bəlkə də, bu, sənin ən böyük şansındır... “Marmon” mənim evimdədir. O, qarda, ümumiyyətlə, onu sürməyə qorxur. Mən özüm sürüb gətirərəm, sən də bir əncam qılarsan. Oldumu?

D e y v i d. Qulaq as, Con, mən...

C e y B i. Səhər ertədən qalx, işə başla. Yaxşımı?

E s t e r (*sevincək*). Deyvid, bu ki lap əla oldu!

D e y v i d (*tələsik*). Məncə, yaxşısı budur, tələsməyin, Es. Altı aydan sonra, bəlkə də, daha tez, mənim də ona göstərməyə nəyimsə olacaq.

E s t e r. Əgər biz bu gün, elə indicə ora getməsək, mən bir həftədən sonra Normalda olacağam.

Ş o r i. Sən onu məcbur eləyəcəksən, Ester.

E s t e r (*qəflətən səsinə qaldıraraq*). Amma sən ona təzyiqlik eləmə! İnsan qurbağa deyil ki, nəsə baş verəncən dinməzəcə oturub gözləsin.

Ş o r i. Əgər sən onu ora çəikb aparsan, atanla üz-üzə gələcək. Atan onu öldürə bilər!

D e y v i d (*təmkinlə Esterin əlindən tutur*). Yaxşı, Es, gedək. (*Cey Biyə*) Maşını sür gətir, mən tez qayıdacağam.

Qəflətən Cey Bi baxışlarını küçəyə dikir. Deyvid və Ester də onun bu hərəkətini tutaraq həmin tərəfə baxır. Ester hər ehtimala qarşı ondan bir neçə addım kənara çəkilir. Endrū Folk daxil olur. O, dəmir kimi möhkəm, hündürboylu, qəddi azca əyilmiş, görmə qabiliyyətli zəlf olan bir kişidir. Küçədən mühərrikin səsi gəlir. Görünür, onun maşınına nəsə olub.

C e y B i (*bir neçə saniyədən sonra*). Mən sən deyən kimi edəcəyəm, Deyvid. Beşcə dəqiqədən sonra.

D e y v i d (*tox səslə, amma əslində, hələ də narahatdır*). Oldu. Mən onu düzəldəcəyəm. Minnətdaram, Cey!

Cey Bi çıxır və Endrū Folk gözlərini Esterə zilləyir. Ester üzünü çevirir. Deyvid Folka sarı döndüb ondan hansısa məlumat almaq istəsə də, xeyri olmur. Elə bu vaxt Pet Şorinin dükanından çıxır.

P e t. Axşamınız xeyir, mister Folk! Şorinin yanına getmək istəməzsiz? Burada stul da yoxdur.

Folk döndüb zənlə ona baxır.

P e t. Siz mühərriki yanılı qoymusunuz. İstəyirsiniz gedim söndürüm?

F o l k. Bəlkə, tərpadə də bilərsən?

D e y v i d. Məgər akkumulyatoru yatıb?

F o l k (*qımışaraq*). Mənim başım çıxmır, amma nədirsə, yerindən tərpənmir. (*Esterə*) Sən də tez evə.

E s t e r (*təbəssümlə Folka yaxınlaşır, amma toxunmur*). Atacan, biz elə indicə evə getməyə hazırlaşırıdıq.

F o l k. Bi-iz?! Tez evə, Ester!

D e y v i d. Biz sizinlə danışmaq istərdik. Mister Folk. (*Şorinin dükanını göstərərək*.) Orada söhbət edə bilərikmi?

F o l k. Ester, sənə nə dedim?! Tez evə!

D e y v i d (*özünə nəzarəti itlərək*). Mən istərdim ki, o, burada qalsın, mister Folk.

F o l k (*hətta Deyvidə san gözünün qırağıyla da baxmadan*).
Bu dəqiqə evəl (*Esterin əlindən tutub aparmaq istəyir. Ester müqavimət göstərir.*)

E s t e r (*az qala, ağlaya-ağlaya*). Ata, niyə axı? (*Düz onun gözlərinin içinə baxaraq əlindən çıxır və küçəyə qaçır.*)

Folk nəfəsini dərib ağır-ağır Deyvidə san dönür.

D e y v i d (*hiddətlə*). Daha belə olmaz, mister Folk.
Biz uşaq-zad deyilik, özü də...

P e t (*onları sakitləşdirməyə cəhd edərək*). Qulaq as, Folk,
niyə axı biz...

F o l k (*Peti nifrət dolu baxışlarına qonaq edərək Deyvidə*).
Ay uşaq, Bivz, bu barədə söhbətə son qoyduq. Yoxsa səni...

D e y v i d. Billirsinizmi, siz məni gözü götürməyən
yeganə insansınız. Başqaları...

F o l k. Mən sənin əsl sifətini tanıyan yeganə insanam.

Ş o r i (*dükənin qapısından*). Di de görüm, onun sifətində nə var? Burada nə oyun çıxarırsan...

F o l k (*ilk dəfə səsinə qaldıraraq Şoriyə*). Sənin öz sifətin hamıya çoxdan tanışdır, o zəhrimar dilini də ağzında saxla, çölə çıxarma. Nə qədər ki mən buradayam...

Ş o r i (*təşvişlə Deyvidə*). Bir ona bax, ağılı tamam itirib! Sən də onunla danışmaq istəyirdin. Ümumiyyətlə, ona toxunma, bir halda ki o...

F o l k (*hirsli Şorinin üstünə atılır*). Sən mumla... murdar köpək. Axıncı balanı da qovdun – çək, bu da sənə Tanrı cəzası!

Ş o r i (*xırlılı hiddətlə*). Mənə xox gəlmə, Folk. Sən düz iyirmi ildir gəbərmisən! Niyə axı özünü torpağa basdırmırsan?

Folk gözlənilmədən sakitləşib aralanır, boynunu paltosunun yaxalığıyla örtmək üçün çiyini qaldırır. Küçədən gələn mühərrik səsi kəsilir. Folk pəncərəyə baxır.

D e y v i d. Yəqin, mühərrik söndü. Sizin üçün onu işə salımmı?

F o l k. Mənim heç nəyimə əl vurma! *(pauza)* Mən səni Esterlə çayın qırağında yaxalayanda nə edirdiniz? Mənə cavab verməyə kişiliyin çatacaqmı?

D e y v i d. *(yadına salaraq)*. Amma... biz axı onda lap uşaq idik... elə-belə zəvzəyirdik, vəssalam.

F o l k. Gəlib məndən icazə istəmədən! Hər dəfə siçan kimi deşikdən çıxırsan.

D e y v i d. Amma... Es həmişə sizə deməkdən qorxub, elə mən də... çox güman... ona qulaq asmışam.

F o l k. Elə indi də qorxursan, eləmi? Özü də bilir-sənmi niyə, Bivz? Bil ki, mən sənın dabbaqda gönünə bələdəm.

D e y v i d. Gönüm necədir ki?

F o l k. Səninmi? Sən məhv olmuş adamsan. Mən axı sənın buzun üstə oturub açdığın deşikdən necə balıq tutduğunu da görmüşəm. Tək-tənha oturmuşdun, uşaq sifətli qocal Keldon meşəsində qaladığın ocağı necə, unutmamısan ki? Az qala, kilsəni yandıracqdın.

D e y v i d. Siz nə danışırsınız, mən o ocağın heç yaxınında belə...

F o l k. Bu işi ancaq sən görə bilərdin! Bu, mənə gün kimi aydındır!

E y m o s. O yanğın olanda biz zirzəmidəydik.

F o l k. *(Eymosa baxaraq)*. Bəyəm mən koram? *(yenidən Deyvidə)* Esteri alan kişi gərək kişi olsun. Gərək ona bel bağlaya bilim, bütүн ömrüm boyu ərsəyə gətirdiklərimi ona etibar edə bilim. O gərək Tanrısını tanıya, bilə ki, haradan gəlib, hara gedir. Sən o adam deyilsən. *(Dönüb getmək istəyir.)*

D e y v i d. Mən Esterlə evlənəcəyəm, mister Folk.

Folk dayanıb dönür.

D e y v i d. Üzr istəyirəm, amma biz evlənəcəyik.

F o l k. Qulaq as, Bivz, əgər bir də mən tərəfə ayaq qoysan, səni tikə-parça eləyəcəyəm. Mənim sözlərimi yadda saxla... Mən zarafat eləmirəm, Bivz. Bir də Este-

rə yaxın getməyəsən. (*Şoriyə*) Bu murdar insanla kəlmə kəsən sənin kimilər də bundan sonra mənim gözü-mün düşmənidir! (*Təzədən getmək istəyir.*)

D e y v i d. Mən Esterlə evlənəcəyəm, mister Folk! Görərsiniz!

F o l k. Sən gözlə, hələ bir ağzının südü qurusun. Mənim yaşım çoxdur, dünyalar görmüşəm, nə dediyimi bilirəm. Özünü gözlə! (*Giriş qapısına sarı gedib açır və küçədə maşınını saxladığı səmtə baxır.*)

Deyvid tərəddüd içindədir, o, hələ də ona öz köməyini təklif etmək istəyir.

Ş o r i (*Deyvidə və addımlayıb həm də öz-özlünə*). Qoy özü işə salsın, ona-buna nökrəçilik eləmə!

Folk tələsik çıxır.

P e t (*Deyvidə*). Hər halda, bəlkə, sən ona kömək eləyəsən?

Ş o r i. Lazım deyil, Deyv! (*Addımlayaraq Deyvidlə qapı istiqamətinin arasında dayanır.*)

D e y v i d (*pəncərəyə baxaraq*). O bacarmayacaq, Şori, bacarmayacaq! (*Çölə çıxmaq istəyir.*) Mən gərək ona kömək edim!

Ş o r i (*onu itələyərək*). Geriyə! (*Folka xitabən*) Belə, atan, canına cəfa ver! İtələ onu, itələ! Bərk itələ, it oğlu! Buradan çox da uzaq deyil, cəmi yarım kilometr! Hə, belə, güc ver! (*Ucadan və kinayə ilə gülür.*)

D e y v i d (*kreslonu kənara eləyərək*). Bəsdir, yetər!

Ş o r i. Onunla danışma! Sənin məsələnin aydındır: axmaqsa ki, axmaq!

D e y v i d (*gözlənilmədən*). Gedək, Eym, gedək Esteri götürək. Ancaq gərək o, evə çatanacan ötürə bilək. Doğru sözümdür, belə lazımdır!

E y m o s (*nə etməli olduğundan ehtirasa gəlib topu səhnənin o başına atır*). Getdik!

P e t (*Deyvidi tutub saxlayaraq*). Olmaz, Deyv!

D e y v i d (*hiddətlə*). Yox, ata, mən belə etməliyəm!
P e t. Mən sənə qadağan edirəm! (*Eymosa*) Sənə də onunla getməyi qadağan edirəm! (*Deyvidə*) Öz qızıdır, özü bilər, Deyvid.

D e y v i d. Öz qızıdır? Axı o qız məni istəyir!

P e t. Onda qoy oradan çıxsın. Ora sənlik deyil.

D e y v i d. Axı bilirsənmi ondan necə qorxur?! Biz ikimiz bilərik. Heç cür başa düşə bilmirəm, niyə axı, o, mənim olmasın?!

Ş o r i (*kinayə ilə*). Bunu izah etməyə ehtiyac var?

D e y v i d (*sanki, projektorun işığından gözləri qamaşaraq bir anlığa dayanır*). Bəli, ehtiyac var. Mən kişi nə etməli-dirsə, hamısını etdim. Pis bir iş tutmadım, özü də...

Ş o r i. Tutmalı da deyildin!

Deyvid heyrətlə ona baxır.

Ş o r i. İnsan dalğanın aparıb-gətirdiyi meduza kimi bir şeydir. Başına nə gəldiyindən həтта özünün də xəbəri olmur. Sən nə vaxt bütün bunları qanacaqsan?

Deyvid ona baxmaqda davam edir.

P e t. Yaxşısı budur, get evə, yat. Yuxu ən böyük həkimdir, bunu özün də yaxşı bilirsən.

Cey Bi hövlnak daxil olur.

C e y B i. Den öz "marmon"uyla haradadır?

P e t. O, bura gəlməyib.

C e y B i. Ay eşşək! Ona dedim ki, mən sürüb gətirərəm, amma məgər Den Dibbl özündən başqa kim-səyə sükanını etibar edərmimi?! Mən qayıtdım ki, Elliyə öz planlarımı deyəm, geri dönəndə onu yerində görmədim. (*Sola tərəf gedir.*) Ay səni, balqabaq...

D e y v i d. Yəqin, o, öz Berlisinə qayıtmaq qərarına gəlib.

C e y B i. Yox, əminəm ki, o, hələ buradadır. Xud-

bin köpəkoğlu. Yəqin, haradasa palçıqlı yolla... (Qəflətən susur. Küçədə maşın qapısının bərkdən örtüldüyü eşidilir. Hamı çıxışa tərəf qaçır.)

D e y v i d (həyəcanla). Ester! (Cəld çölmə çıxır.)

Bir neçə dəqiqə Eymos, Pet və Şori donmuş vəziyyətdə oturub qalır. Sonra Eymos çıxıb, dərhal da Den Dibblin qolundan tutaraq geri qaydır. Den Dibblin bütün bədənini əsir, özünü zorla saxlayır.

D i b b l (havalı şəkildə). Pərvərdigara, sən özün başımızın üstə... İlahi, xilas elə...

Ester hönkürtüylə içəri girir. Deyvid və Cey onun qolundan tutub. Deyvid onu sakitləşdirməyə çalışır.

D e y v i d. Bəsdir, ağlama, de görək, nə məsələdir. Ester, bəsdir, de görək, nə olub? Cey Bi!

D i b b l (Tənnini köməyə çağırır-çağırır, dua eləyir-eləyir Esterə yaxınlaşır). Mən onu görə bilməzdim! Onun həтта faraları da yanmırdı.

Esterin ucadan gələn hönkürtüsü Dibblin səsinə batır.

D e y v i d (Denə). Nə baş verib? Sən nə eləmişən?

D i b b l. Pərvərdigara, sən özün başımız üstə...

C e y B i (yaxın gəlib onun əlini üzündən çəkir). Den... yetər! Səni and verirəm, de görüm, nə baş verib?

D i b b l. Bu qızın atası... qoca... mən onu görə bilməzdim... faraları sönmüş maşını itələyirdi. Ümumiyyətlə, gözü heç nə görmürdü. O, qəflətən qaranlıqdan çıxdı, mən də... mən də maşını onun üstünə... sürdüm.

Esterin hönkürtüsü kəsilir, bir müddət sakitlik yaranır. Ester Deyvidə, Deyvid də ona baxır və sonra Deyvid, sanki, yuxudan ayılır.

D e y v i d (Denə). O, indi haradadır?

D i b b l (arxasına işarə edərək). Mən onu evə apardım... qızı da oradaydı. Hadisə onun evindən bir neçə metr aralıda baş verdi.

D e y v i d (*dəhşət içində*). Niyə həkim çağırمامısınız? (*Giriş qapısına tərəf gedir.*)

E s t e r. Lazım deyil, Deyvi... o ölüb!

Deyvid daş kimi donub-qalır və bir dəqiqə sonra cəld geri dönmür. Sanki, lunatik kimi Esterə tərəf bir neçə addım atıb gözlərini ona zilləyərək dayanır.

E s t e r. O öldü.

Deyvid nəzərlərini öncə Petə, sonra Eymosa, Şoriyə, Denə dikir. Yəni bu xəbər doğrudurmu? Sonra yenə Esterə baxır və gedib içinə mıx yığılmış çəlləyin üstündə oturur.

D e y v i d (*pıçıltıyla*). Mən qarğışa gəlmişəm! (*Esterə tərəf gedir.*) Çox mütəəssir oldum!

E s t e r. Burada heç kimin günahı yoxdur, sadəcə, o yazığinki da belə gətirdi.

P e t (*Deyvidə yaxınlaşır*). Yaxşısı budur, evə gedəsən.

D e y v i d (*ayağa qalxır, Esterə yaxınlaşıb əlindən tutur*). Es, mən, doğrudan da, çox mütəəssir oldum!

Ester başını qaldırır və birdən onun sifətində təbəssüm yaranır.

D e y v i d (*mərhəmət hissiylə Esteri qucaqlayıb ağlamsınır*). Lazım deyil, Es, bəsdir ağladın. Xahiş edirəm! Cey bu gün səni öz evinə götürəcək. Yaxşımı, Cey?

C e y B i. Mən elə də eləyəcəyəm. (*Esterin əlindən tutur.*) Qız, gəl gedək. Hər şeyi özüm eləyəcəyəm.

D e y v i d. Gecən xeyrə qalsın, Es. Amma bax yat ha, oldumu?

E s t e r. Özünü günahkar hiss etmə, Deyvi.

D e y v i d. Yəqin, onu qızıxdırıb özündən çıxarmaq lazım deyilmiş. Günahım ancaq budur. Amma o dedi ki (*Səsində gülüş çalarlarıyla*), mənim heç nəyimə əl vurma.

E s t e r. Sənin günahın yoxdur, anlayırsan, heç bir günahın yoxdur!

D e y v i d (*tərəddüdlə başını tərpədir*). Get yat, gedin.

C e y B i (*Esteri özüyə apararaq*). Biz evə çatan kimi yatacaqsan.

D i b b i (*onların ardınca səhnənin sağ tərəfinə gedir, sonra Deyvidə tərəf dönərək*). Əgər maşında qan izləri olsa, silərsən, yaxşımı? Xahiş edirəm!

Den çıxır. Deyvid onun arxasınca baxır.

Ş o r i. Məni evə apar, Deyv.

D e y v i d. Hə? Yox, bir azdan. Gərək onun maşınasına bir baxam. Onu ötür, ata.

P e t (*Şorinin kreslosunun arxasından tutur*). Əlbəttə. Gedək, Eymos.

Ş o r i. Oyan, ey div yuxusuna getmiş! Vadidə yüz on akr ən əla torpaq! Pis deyil, hə?

D e y v i d (*hələ də məhəl qoymadan*). Deyəsən, pis deyil.

Ş o r i. Qardaş, belə fürsət bir də sənin əlinə düşməyəcək. (*Sanki, zümrümə əylirlik*) Meduzalar üzmlər. Dalğa özü onu gah o başa, gah bu başa sürüb aparır. Bu sözlərimi qulağında sırğa elə. (*Petə*) Getdik, atacan.

Gedirlər. Deyvid hələ də çaşqınlıq içindədir, sanki, ayaq üstə-cə donub.

Pərdə.

İKİNCİ ŞƏKİL

Saray. Səhər ərəfəsi. Deyvid "marmon"un buferi altındadır, yanında maşının kapotudur. Onun başından azca yuxarıda yanan lampə otağı işıqlandırır. Deyvid tələsik qaykanı burur. Sarayda verstəkin üstündə başqa bir lampə də var, amma abajurludur. Bir neçə saniyədən sonra Deyvid maşının altından çıxıb dikəlir, mühərrikə baxır, əlini silir. Yoxlamaq üçün maşına əyləşmək istəyir ki, elə bu vaxt səhnə arxasından addım səsləri eşidilir. O, heyrətlə qaranlığa tərəf baxır.

D e y v i d. Burada kim var? *(heyrlə)* Ester...

E s t e r *(Qaranlıqdan çıxaraq)*. Sən hələ işini qurtarmamısan?

D e y v i d *(maşına nəzarətlərək)*. Sən burada neyləyirsən? Saat neçədir?

E s t e r. Təxminən, səhər beş olar. Mən sənə evə zəng vurdum, yata bilmirdim. Bell dedi ki, hələ də saraydasan. Baxmaq olar?

D e y v i d. Bura çox soyuqdur. Xəstələnərsən.

E s t e r *(yaxınlaşıb Deyvidin başını əllylə tutub üzündən öpür)*. Sən heç məni öpmədin də.

D e y v i d *(get-gedə artan əsəbiliklə)*. Yaxşı, oldu. Es, mən işi axıra çatdırmalıyam. İstərdim ki... istərdim sən məni bir az tək buraxasan. Xahiş edirəm!

E s t e r *(heyrlət və təəssüf hissiylə)*. Məgər işini qurtarmamısan?

D e y v i d. Demək olar, qurtarmışam, amma hələ... *(Sözünü dəyişir.)* Es, xahiş eləyirəm, məni tək qoy. *(Aralıq özünlü elə aparır ki, guya, mühərrikə baxır.)*

E s t e r. Deyvi...

D e y v i d. Eşidirəm.

E s t e r. Sən onu düzəldə biləcəksən, eləmi?

D e y v i d. Bəs sən necə fikirləşirsən?

E s t e r. Bilirəm ki, sən bu işi bacaracaqsan.

D e y v i d. Onda niyə soruşursan?

E s t e r. Çünki... çünki Berlidəki qarajlarda onu düzəldə bilən olmayıb.

D e y v i d *(belini dikəldir. Qısa pauza)*. Sən haradan bilirən?

E s t e r. Cey Bi dedi. Sən bu səhər işini bitirəndən sonra sənə də deməlidir. Əvvəlcədən deyib səni qorxutmaq istəməyib.

D e y v i d *(get-gedə artan həyəcanla)*. Ola bilməz. Oradakı qarajlarda o qədər təcrübəli mexanik var ki...

E s t e r. Əvəzində... Mister Dibbl dedi ki, onlar bu iş üçün maşının hər yerini sökmək istəyiblər. Əməkhaqqı kimi də ondan yüz əlli dollar tələb ediblər. Amma onlara o pulu verməyib, çünki...

Deyvid (*ona yaxınlaşaraq*). Niyə axı onlar hər yerini sökmək istəyiblər?

Ester (*onun çaşqınlığının artdığını görərək*). Bilmirəm, Deyvi...

Deyvid. Burada problem nədədir? Məgər yadından çıxıb ki...

Ester (*hıçqırmağa başlayır*). Mənim üstümə qışqırma, Deyvi, guya, maşından başım... (*Ağlamağa başlayır.*)

Deyvid (*günah hissiylə*). Ah, Ester, bəsdir, ağlama, xahiş edirəm. İndicə onu düzəldəcəyəm, amma gərək əvvəlcə məsələnin nə yerdə olduğunu biləm... Bəsdir, ağlama, yaxşımı? (*Esterin ona verdiyi əzabdan dönüb, az qala, özünü maşına soxmaq istəyir. O özü havalanmaq dərəcəsidədir.*) Heç vaxt mühərrikin belə səs çıxardığını eşitməmişəm. Mən qapağı fırladıb açdım, klapanları yoxladım, amma yenə bir şey anlamadım. Bilmirəm harası nasazdır. Es, başa düşürsən, mən bacarmıram, tapa bilmirəm, bacarmıram!

Ester (*hıçqırtısı kəsilir, onun vəziyyətini anlayır*). Hər şey qaydasındadır, Deyvi, hər şey yaxşı olacaq. Bəlkə, yaxşısı budur, gedib yatasan? Elə yorğun görünürsən ki... Bu, o qədər də vacib...

Deyvid (*toxtayaraq*). İlahi, Es, bütün dünyanı gəzsən, sən kim kimi ikincisini tapa bilməzsən! (*Yaxınlaşıb onu öpür.*) And içirəm ki, sən kimisi heç vaxt olmayıb.

Ester. Deyvi, əgər dilxor olursansa, heç vaxt mənim şıltaqlığıma əhəmiyyət vermə.

Deyvid (*onun yanağından öpərək. Cəld və qətiyyətlə*). Sən get evə, yat. "Marmon"u mən özüm birtəhər həll edəcəyəm. Get.

Ester. Yaxşı, Deyvi, bilirsən, Cey Bi mister Dibblə sənənlə bağlı nəsa mühüm bir şey deyib. Səhər özü sənə deyəcək.

Deyvid. Nə?

Ester. İşini bitirəndə deyərəm.

Deyvid. Es, nə olar, gizlətmə, nə deyib?

Ester. Yox, əvvəl işini gör. (*Pauza*) Cey Bi özü demək istəyir. Mənə söz verib. Gecən xeyrə qalsın.

D e y v i d. Xeyrə qarşı. Es.

E s t e r (*əlini qaldıraraq vidalaşır*). Heç nəyin də fikrini eləmə. Yaxşımı?

D e y v i d. Yaxşı. (*Onun arxasınca baxır, sonra maşına tərəf dönüb gedir, aşağı əyilir və əlini alnına qoyaraq düşüncələrə qərq olur; sonra əli yumruğa dönür. Pıçiltıyla*) Lənət şeytanal

Səhnə arxasından addım səsləri gəlir. Kimsə ağır-ağır emalatxanaya girir. Deyvid dönüb içəri keçənin kimliyini bilmək istəyir. Bu, yaxşı ütülənmiş, amma bir qədər dar kostyum geyinmiş güclü bir kişi olan Qustav Ebersondur. Kostyumun altında ağ köynək, üstündə adi parçadan qəhvəyi palto var. O, sanki, qəfil gəlişinə görə üzrxahlıq edərək isti təbəssümlə gülür. Deyvid səssizcə onu müşahidə edir.

Q u s (*yüngül alman aksentiyə*). Bağışlayın, mister Bivz sizsiniz?

D e y v i d. Bəli. (*Qısa pauza*)

Q u s. Mənim soyadım Ebersondur, Qus Eberson... (*Sanki, üzr istəyərək başını tərpədir və sonra yenə gülümsəyir.*) Siz məşğulsunuz, eləmi? Mən, əlbəttə, sonra da gələ bilərəm. Səhər dörd görüş üçün elə də münasib vaxt deyil.

D e y v i d. Bəli, məşğulam... amma hər halda, mənlilik nə işiniz var?

Q u s. Mən bu səhərə dünən axşam gəlmişəm, səhərəcən gözləyə bilmərəm. Gördüm işiğiniz yanır, fikrimdən keçdi ki, gəlim sizinlə tanış olum.

D e y v i d (*təsirlənib*). Mən də şadam. Əvvəlcə elə bildim quldurun birisiniz, məni öldürmək istəyirsiniz.

Q u s. Mən sizi qorxutmaq istəmirdim. Məsələ burasındadır ki, bu küçənin o başında maşın təmiri emalatxanası açmaq istəyirəm.

D e y v i d. Maşın təmiri emalatxanası? Maşın təmir etmək istəyirsiniz?

Q u s (*bir qədər həyəcanlı görünsə də, əminliklə*). Mister Bivz, sizə demək istəyirəm, əgər mən burada hər ikimizin işinin alınacağına əmin olmasaydım, heç vaxt bu boyda yolu qət edib gəlməzdim.

D e y v i d (*o, hələ bir qədər sıxılır*). Hə, elədir, bura iki nəfərə kifayət edər. İş xirtdəkdəndir. Sizin emalatxana harada olacaq?

Q u s. Poplar-stritdə, univernmanın yanında.

D e y v i d. Tanıyıram, amma düzü, min ildir ora yolum düşməyib. Deyirlər ki, indi ora fahişəxanadır.

Q u s. Ola bilər. (*dodağının altında qımışaraq*) Doğrusu, dəzgah sarıdan hələlik məndə kasadçılıqdır. Düzünü desəm... (*xoşbəxt görkəmlə*) elə pul sarıdan da. Ona görə də, güman ki, mən sizi çox narahat etməyəcəyəm.

D e y v i d (*kifayət qədər əminliklə*). Amma yaqın, sizdə bir şey alınacaq. (*emalatxana barədə*) Çətin bir şey yoxdur. Siz uzaqdan gəlmisiniz?

Q u s. Bəli. Bir neçə il Fordun yanında, “River ruj” zavodunda işləmişəm. Son bir il dörd ayı da “Hadson motor”da.

D e y v i d (*nəfəsini dərərək*). Belə... hesab eləyirəm ki, siz işinizi əla bilirsiniz.

Q u s (*ona qarşı dərin inam hissiylə*). Mən nə bilirəm axı! Yaqın, siz hər şeyi məndən də yaxşı bilirsiniz.

D e y v i d. Yox, məsələ mənlik deyil, mən, sadəcə, demək istəyirdim ki...

Q u s. Var-dövlət sahibi ola bilməsəm də, Detroytda işlərim yaxşı gedirdi.

D e y v i d. Onda niyə bura gəldiniz?

Q u s. Təbiətim belədir. Bir yerdə qərar tuta bilmirəm, elə hey ora-bura qaçıram, qaçıram, işləyirəm, işləyirəm, ora-bura baş vururam. Düzünü desəm, Fordun yanında beş il işlədim, amma bir dost da qazana bilmədim. Ümid edirəm ki, burada daha geniş imkanlar olacaq. Balaca şəhərdir və sair və ilaxır. Mən avstriyalıyam, başa düşürsünüzmü? Qulaq asın, siz, doğrudanmı, mənim bu gəlişimi təqdir etməirsiniz?

D e y v i d (*hərərətlə*). Əlbəttə edirəm, mən sizə yalnız uğurlar arzulaya bilərəm. Təqdir etməməyə heç bir əsas yoxdur. (*Həvəslə əlini ona uzadır.*)

Q u s (*onun əlini sıxaraq*). Söhbət hansısa əsasın olub-

olmamasından getmir. Arzuolunmaz şəxs qismində olmaq istəmirəm. Əks təqdirdə...

D e y v i d (*onun əllini sıxaraq astadan*). Xeyr, xeyr, xoş gəlmisiniz. Siz...

Q u s. Təşəkkür edirəm, təşəkkür edirəm. (*Astadan və minnətdarlıq hissiylə gülür. Əllər bir-birindən ayrılır. Üç yüz altmış dərəcə boyunca ağır-ağır döndüb emalatxanaya nəzər yetirir. Deyvid diqqətlə onu müşahidə edir. Nəhayət, avstriyalının baxışları yenidən onun baxışlarıyla toqquşur. Astadan*) Sizin neçə yaşınız var?

D e y v i d. İyirmi iki.

Q u s (*maşın, emalatxana, ümumiyyətlə, hər şey barədə*). Bəs haradan... siz haradan bütün bunları bilirsiniz? Mexanikanı haradasa öyrənmişiniz?

D e y v i d (*qürurla, amma yenə də müəyyən sıxıntıyla. Avstriyalı onun gözündə çox böyüyüb*). Yox əşi, sadəcə, bu işə baş qoşmuşam. Amma yəqin ki, hələ çox şey öyrənməliyəm.

Q u s. Xeyr, xeyr, yaxşı mexaniklər məhz belə olurlar. Əsas... sizə necə deyim... əsas elə baş qoşmaqdı. (*Pauza. Onlar bir-birinə baxırlar. Bir dəqiqəlik qarşılıqlı anlaşma. Sonra avstriyalı ağır-ağır nəzərlərini "marmon"un üzərinə gətirib, sanki, artıq təslim olaraq geri çəklən, daha maşını bədəniylə örtməyən Deyvidə*) Problem var?

D e y v i d (*hələ də eyniyədə olsa da, hər halda, təbəssümlə də olsa, etiraf etməlidir*). Siz məhz işin üstünə gəlib çıxmısınız. Bütün gecəni bununla əlləşmişəm.

Q u s (*ağır-ağır maşına yaxınlaşaraq*). Dərdi nədir?

D e y v i d (*bir anlıq tərəddüd edir, sonra şübhələrinin son damlası da quruyur və o etiraf edir*). Gedəndə nəsə qərribə şəkildə titrədir... elə bil, içində nəsə çalxalanır.

Q u s. Bəlkə, benzin buraxır.

D e y v i d. Gülməlisi də elə budur: ox səkkizin üstündədir...

Pauza. Qus mühərrikə baxır. Deyvid baxışlarıyla onun sifətinin ifadəsini izləyir.

Q u s. Əgər belə düşünürsünüzsə, maşını işə salın.
D e y v i d (*ona baxmaqda davam edir. Pauza.*) Siz... siz məsələnin nə yerdə olduğunu bilirsiniz?

Q u s. Bəs siz bilmirsiniz? Di haydı, işə salın!

Deyvid maşının qapısını açıb açan fırladır. Avstriyalı bir neçə saniyə dayanıb qulaq asır, sonra əlini açara uzadıb mühərriki söndürür. Yenidən sakitlikdir. Deyvid ağır-ağır maşından düşüb gəlib avstriyalının yanında dayanır və ona baxır.

Q u s. Bu, təzə maşınlarda nadir hallarda belə olur, amma “marmon”larda tez-tez baş verir.

D e y v i d (*astadan*). Məhz nə?

Q u s (*dönüb düz ona baxaraq*). Dirsəkli val.

D e y v i d (*bir xeyli avstriyalının üzünə baxır.*) Siz haradan bildiniz... səsdən?

Q u s. Burada da porşendəki kimidir. (*pauza*) İndi işlətmək istəyirsiniz?

D e y v i d (*maşına baxaraq*). Aha. (*Cəld bəmperdən qaykanı çıxarıb mühərrikə girir, var gücüylə qaykanı fırladır.*)

Q u s (*azca gözləyib, əlini Deyvidin kürəyinə qoyur*). Çox güc vermək lazım deyil. (*Deyvid dayanır.*) Demək istəyirəm ki, bu vacib deyil.

Deyvid fırlatmağı saxlayır, açar yerə düşür. O, çaşqınlıq içində avstriyalıya baxır. Avstriyalı qəflətən dönür.

Mən getdim.

D e y v i d (*onu saxlayaraq*). Yox. Mən həmişə bilmişəm ki, zamanı gələndə bu, mütləq baş verəcək. Yəni sizin kimi birisi gələcək... və mən heç nə olduğumu dərk edəcəyəm.

Q u s. Boş şeydir. Siz o qədər maşın təmir etmişiniz ki. Siz əsl mexaniksınız...

D e y v i d. Heç də elə deyil. Mən metallarda, ötürücü mexanizmlərdə tam piyadayam, başqa şeylərdə də... Mən istəyirdim Nyutondakı avtotəmir emalatxanasına gedim. Bəlkə, siz mənə başqa nəşə göstərə bilərsiniz?

Q u s. Məmnuniyyətlə.

D e y v i d. Siz işləməyə razılıq verərdinizmi? Cəmi bir neçə dəqiqə.

Q u s. İstəyirsiniz ki, mən...

D e y v i d. Bilirsiniz, mən həmişə başqalarının necə işləməyinə tamaşa etməkdən zövq almışam.

Q u s. Yaxşı, di haydı. Əvvəlcə onu açacağıq. Aça- rı ver. Orada nə qədər yağ var.

D e y v i d (*açarı taparaq*). Az qalıb. İndi onu quru- danq. (*Cəld özünü maşının altına verib qaykayla fırladıb açır və bldonu döşəməyə qoyur.*)

Q u s. Siz evlisiniz?

D e y v i d. Hələ ki yox (*maşının altından*), amma az qalıb. Bəs siz?

Q u s (*artıq işləməyə hazır vəziyyətdə bir dizi üstə maşının yanında dayanır*). Yox, amma ümidim hələ ölməyib. Bu şəhərdə sarışınlar var? (*Maşının altına girməyə artıq hazırdır.*)

D e y v i d. (*gülərək*). O qız mütləq sarışınmı olma- lıdır?

Q u s. Hə, mən o rəngə üstünlük verirəm. Mənə həmişə elə gəlib ki, Amerikanın balaca şəhərləri sarı- şın qızlarla ağzınacan doludur. Ola bilsin, mənim bala- ca şəhərlərə sevgim də buradan irəli gəlir. Nə vaxta hazır olmalıdır? (*Maşının altına girir.*)

D e y v i d (*ona yer eləyərək çəkillir və bir kənardə əyləşir.*)
Mümkün olsa, sabah on birə. Sizcə, əmələ gələr?

Q u s. Bizim xirtdəyəcən vaxtımız var. Bu valı Nyu- tona aparmaq üçün maşın var?

D e y v i d. Hə, küçədə "ford" var. Ya da kürəyim- də apararam.

Q u s. Həyəcanlanmayın, toxtayın.

D e y v i d (*nəfəsini dərtir*). Siz necə də inamla işləyir- siniz! Min dəfə bu işi görsəm də, indi heyrət məni bürüyüb. Emalatxanada bu işi sizin kimi çevik görə bilən adam yoxdur. Başa düşürsünüz, rəsmən belədir.

Q u s. Çünki özün işləmək başqadır, başqasına baxmaq...

D e y v i d (*gülür*). Elə mən də bu fikirdəyəm. (*Pauza.*)

Qus işləyir.) Lənət şeytana, necə də yorğunam! Billirsinizmi, mən axı bütün gecəni burada olmuşam.

Q u s. Onda gedin yatın. İş qaydasına düşəndə sizi oyadaram.

D e y v i d. Ancaq elə düşünməyin ki, havayı işləyirsiniz. Siz qəbz alacaqsınız.

Q u s (*gülür*). Boş şeydir! Bəlkə, nə vaxtsa sizin də mənə köməyiniz dəydi. Əl əli yuyar. (*Deyvidin başı sına-sinə əyilir. Qus bir neçə dəqiqə sakitcə işləyir. Deyvidin nəfəs almağı get-gedə dərinləşir. Qus, nəhayət, sezir ki, onun gözləri qapanıb.*)

Mister Bivz. (*Deyvid yatıb. Qus maşının altından çıxır, öz paltosunu götürür, onunla Deyvidin üstünü örtür, sonra ona baxır. Qusun sifətində təbəssüm yaranır. O, bellni dikəldib başını tərpədir və emalatxananı nəzərdən keçirir. Sonra özündənrazı halda və ümid hissiylə pıçıldayır.*) **Amerikal** (*Sonra əyilib təzədən maşının altına girir.*)

İşıq sönlür və bir neçə saniyədən sonra yenidən yanır. Günəşin aydın şüalanı pəncərəyə düşür. Deyvid yatdığı yerdə yatıb, palto hələ də üstündədir. Amma artıq maşın domkratın üstə dayanmayıb. Kapot bağlanıb, alətlər səliqəylə toplanıb. Cey Bi, Den Dibbl, Ester, Pet və Eymos daxil olur.

C e y B i (*içəri girərkən Denə*). Biz çox ertədən gəlmişik. Odur ki lazım gəlsə, gərək gözləyək. Den... (*Deyvidə baxır. Astadan*) Nədir, məgər o, bütün gecəni burada olub?

E y m o s. Belə görünür. Hər halda, o, işi çox olanda heç vaxt evə getmir.

C e y B i (*Denə*). Gör rastınıza necə adam çıxıb. Ümid edirəm ki, qarşısında xəcalətli qalmayacaqsınız.

D i b b l (*ehtiyatla maşının pərinə toxunur*). Deyəsən, əmələ gəlib. Sizcə, düzəldə bilibmi?

C e y B i (*Deyvidə baxaraq*). Narahat olmayın, hər şey qaydasındadır.

E s t e r (*Deyvidə yaxınlaşaraq*). Onu oyadım?

C e y B i. Oyat. Mən indi hər şeyi ona deyəcəyəm.

E s t e r (*Deyvidin üstünə əyilib, astadan onu tərpədir*).
Deyvil Deyvil

D e y v i d. Hə?

E s t e r. Oyan daha, Cey Bi gəlib. Artıq səhərdir.
(*Gülür.*) Bir ona bax.

D e y v i d. Hə, hə. (*Özünə gəlib Dıbblla Cey Bini görür.*)

Hə, hə. (*Qalxıb üstünə örtülən paltoya baxır.*)

E s t e r (*Deyvidin yaxasını düzəldərək*). Hər şey hazırdır?

C e y B i. Cavanlıq yaxşı şeydir. Harada istəyirsən
yatırsan, kefin də həmişə yaxşı olur.

D e y v i d. İndi saat neçədir?

C e y B i. Onun yarısı olar.

D e y v i d (*heyrat və təşvişlə*). Onun yarısı? Lənət şey-
tana, nə çox yatmışam! (*Qalxır, narahatlığı get-gedə artır.*)

E s t e r (*gülərək*). Sənin çox gülməli görkəmin var!

C e y B i. İş nə yerdədir, Deyv, hər şey hazırdır?
Əgər hazır deyilsə, Den gözləyər.

D e y v i d. Bircə dəqiqə... Mən... (*Emalatxananı
nəzərdən keçirir.*)

E s t e r. Alətləri axtarırsan? Onlar burada, döşə-
mədədir.

D e y v i d (*bir müddət alətlərə baxaraq*). Yaxşı. (*Maşına
elə nəzərlərlə baxır ki, elə bil, indicə partlayacaq. Kapotu qaldırıb
mühərrikə baxır.*)

C e y B i. Necədir, əla iş görülmüş, hə?

D e y v i d. Hə? Çox əladır.

C e y B i. Məgər nəsə elə deyil?

D e y v i d. Yox əşi, mən... (*Dizl üstə çöküb altdan
mühərrikə baxır.*)

D i b b l. Onu işə salmaq olar?

D e y v i d (*ayağa qalxıb matdım-matdım burada olanlara
baxır*). Hə, bir yoxlayın. Amma yox, gözləyin, mənə verin.

D i b b l (*onun ardınca maşının qapısına tərəf gəlir*). Amma
üzünü ləkələməyin.

C e y B i. Sən üzündən narahat olma. Sən dön,
işində ol.

D i b b l (*maşının Cey Bi və Esterin dayandığı qabaq tərəfi-
nə gəlir*). Onlar həmişə içəri çirkli paltarla girirlər.

Mühərrik işə düşür, səslə aramla və astadan gəlir. Cey Bi əylilib səşə qulaq asan Denin üzünə baxaraq qürurla gülümsəyir. Ester ümidlə əvvəlcə Cey Biyə, sonra Denə baxır. Bir dəqiqə sonra mühərrik sönür. Deyvid maşından düşüb ağır-ağır ortaya gəlir. Onun gözləri bərəlib.

P e t (*Denə oğlu barədə*). Əla işdir, əla işdir!

C e y B i (*sevinc hissiylə Dibblə*). Nədir, ay səfeh, gördün?

D i b b l (*həyəcanla*). Səs sarıdan... pis deyil. (*Maşının yan-yörəsini dolaşır.*)

D e y v i d. Qulaq as, Cey Bi, mən...

C e y B i (*yumruğunu maşına vuraraq*). Ay köpəkoğlu Deyv, mən həmişə demişəm! Bilirsən, sən neylədin?

E s t e r. Deyvi, Cey Bi istəyir ki...

C e y B i (*Esterə*). Mən buna pul verirəm, qoy bir sözümü özüm deyim! Den, əvvəl bir bura gəl, Deyvə de ki, Berlidə onun üçün nəyin var. Pet, Deyv, qulaq asın. Mən istəyirəm ki, qulaq asasınız.

Pet və Eymos onlara yaxınlaşır.

D i b b l (*pərt əliylə yoxlayaraq*). Məncə, burası batıb.

C e y B i. Əşi, cəhənnəm olsun, gəl sözünü de.

Dibbl yaxın gəlir.

C e y B i. Berlidəki o cavan oğlan necə olsun?

D i b b l. Belədir də... Berlidə mənim traktor təmiriylə məşğul olan emalatxanam var. Amma o cavan oğlan işi bacara bilmir...

C e y B i. Onun nə elədiyini danış.

D i b b l. Bu maşını ona göstərdim. Son vintinə qədər hər şeyi düzəltməyi mənim öhdəmə buraxdı. Axırda da gördüyüm işə görə məndən yüz əlli yaşıl tələb etdi. Bundan sonra qərara aldım ki, daha bu emalatxananı maliyyələşdirməyim.

P e t. Ağıllı qərardır, mister Dibbl.

D e y v i d. O, sizə bu maşının dərdinin nə olduğunu dedimi? Həmin oğlan...

D i b b i. Hə, hə, dedi. O, həmişə nəsə deyir, amma mən... yox, bir dəqiqə... hə, dedi ki, məsələ dirsəkli valdadır. Ona nəsə olub.

C e y B i (*Deyvidə baxaraq gülür, sonra Denə*). Gör ha, özü də təzə “marmon”da ha? Onun o valına nə gələ bilər axı?

P e t. Heç nə.

D e y v i d. Qulaq as, Cey Bi, qoy mən deyim...

C e y B i (*əlini Deyvidin və Denin kürəyinə qoyaraq*). De gəlsin, Deyvid, Den, sən də qulaq as. Bu, sənin mexanikin dilindən eşidəcəyiniz ilk düzgün söz olacaq. (*Deyvidə*) Di haydı, sən işin nə yerdə olduğunu bu “alimə” başa sal.

Nə deyəcəyini bilməyən Deyvid dayanıb nəzərlərini qürurla ona dlkən Cey Biyə baxır. Sonra Esterə sarı dönür.

E s t e r (*həyəcanını zorla boğaraq, qürurla*). De gəlsin, Deyvi!

D e y v i d (*Cey Biyə tərəf dönüb köks ötürür*). Belə, nə bilim, xeyli xırda detallar... olan oldu, vəssalam. (*Pərə yaxınlaşıb dalğın halda onu silir. Bu, təvazökarlıq kimi də qəbul oluna bilər.*)

Eymos indi yan tərəfdədir. O, ayağını bannerin üstünə qoyub heyətlə baş verənləri müşahidə edir.

C e y B i. Gördün? İndi sözün nədir, Denni? O, əsl mexanikdir!

P e t. (*Denə Deyvid barədə*). Altı yaşında o, çəngəllə üstünü düzəltmişdi.

D i b b i (*Deyvidə yaxınlaşaraq*). Qulaq as, Deyvid, sənə təklifim var. Bir halda ki mənim traktorlarımı hər an təhlükə gözləyə bilər, bu səbəbdən səni işlə təmin edib təminatını da yüksək...

D e y v i d. Sizə çox minnətdaram, mister Dibbi, amma mənim traktordan başım çıxmır.

C e y B i. Əşi, sən də, bir dəqiqə gözlə!

D e y v i d (*gərgin vəziyyətdə, az qala, qışqırır*). Qoy bir

sözümü deyim də. Ağır mühərriklərlə, xüsusən də traktor mühərrikiylə işləmək üçün gərək yaxşı... Amma mənim onlardan başım çıxmır, həm də onların təmirinə mənim dəzgahlanm yaramaz.

C e y B i (*İşgüzar tonla*). Niyə yaramır?

E s t e r. Deyvi, ona qulaq as!

Deyvid Cey Biyə baxır.

C e y B i. Çıxıb özünə nə lazımdır alarsan. Sonra biz bu yeri təmir elətdirərik, bura beton yol çəkdirərik, haqq-hesabı mən ödəyəcəyəm, sənə mənə qazancın bir faizini verəcəksən. (*Sırlı baxışlarla*) Mən də ömrümdə bir dəfə yaxşı iş görməliyəm, ya yox?

D e y v i d (*elə bil, qızdırmalıdır, səsi qınılır*). Özüm də bilmirəm bu işə hazırım... Cey Bi, bu traktor haqda nəsə bir şey oxumalıyam... mən...

C e y B i. Kim səni saxlayır, oxu da! Zamanı yetişib, Deyv, sən gəncsən, güclüsən...

P e t (*Denə*). O, çox güclüdür.

D i b b l (*pullarını çıxararaq*). Mənim ona borcum nə qədərdir?

D e y v i d (*Denə baxaraq*). Sizin mənə?

C e y B i. Özün de, Deyv. Düz altmış. Çünki biz elə bilirdik ki, ağır işdir. (*Etiraz üçün yer qoymayan səslə danışır*.) Düz altmış, Den.

D i b b l (*diqqətlə sayır və əsginasları bir-bir pul almağa müqavimət göstərən Deyvidin əlinə qoyur*). Bir, iki, üç. (*Davam edir*.)

E s t e r (*sevincək, ehtirasla*). Bütün əsginaslar bir dollarıdır!

D i b b l. Mən həmişə məhz belə ödəyirəm. Yoxsa çaşıram – bir dolların əvəzinə beşlik verirəm. (*Saymaqda davam edir*.) Hökumət gərək əsginasları müxtəlif ölçülərdə buraxa.

C e y B i. Birdən-birə iki ulduz atası olmaq necədir, hə, Pet? (*Əllərini göyə qaldırır*.) Mən orada, havada iri qırımızı işarə görürəm. O ulduzlardan biri maşın-traktor istehsalını birləşdirəcək Deyv Bivzdir.

E s t e r (*maşının yanında paltonu görərək götürür*). Deyvi, sən təzə palto almısan?

Dibbl hələ də Deyvidin uzatdığı əlinə pul qoyma qda davam edir. Deyvid paltoya baxır və hər şeyi anlayır. İndi Dibbl də paltoya baxır.

E y m o s (*paltoya toxunaraq*). Onu haradan almısan?
D i b b l. Sakit dayanın! Əlli üç, əlli dörd, əlli...

Deyvid Eymosa, sonra pul dolu əlinə baxır, sonra yenə Eymosa, Eymos da ona baxır.

E y m o s. Deyv, sənə nə olub?
E s t e r. Doğru de, Deyvi, nə baş verir?

Qəflətən Deyvid pulları Esterə verir.

D i b b l. Bu nədir?

D e y v i d (*elə bil, bayaqdan əlini yandıran pullardan xilas olub Esterə*). Sən hamısını götürdün? Mən... (*Uzaqları göstərir. Elə bil, orada onu kimsə gözləyir. Sonra əlini aşağı salıb cəld hərəkətlə emalatxanayı tərk edir.*)

E s t e r (*sarsılıraqlı*). Deyvi... (*Yerindən qopub onun arxasınca qaçır, amma sonra dayanıb durur.*) O, niyə qaçdı? (*həyəcanla*) Deyvi, Deyvi! (*Yeyin addımlarla emalatxanadan çıxır.*)

Cey Bl, Pet və Denin ağızları açılıb qalıb. Eymos ortada, avansəhnədə dayanıb.

D i b b l. Ona nə oldu? Mən heç pulun da hamısını verə bilmədim.

Hamı qapıya, Eymos isə paltoya baxır. Sonra paltonu götürüb, o üz-bu üzünü çevirərək diqqətlə baxır. Aydın görünür ki, o, müəmma içindədir.

Pərdə ağır-ağır enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

İyun. Üç il sonra. Folklarn evinin qonaq otağı. İndi bu ev Deyvid Bivzə məxsusdur. Fermerin evindəki bu otaq çox ürəyəyatımlıdır. Sağ tərəfdə küçəyə açılan ağır qapı var. Arxa divardan düz mərkəz tərəflə yuxarı, mətbəxə pilləkən qalxır. Sonda bir pəncərə var. Qalın mavi xalçaya, palıddan yığma mebelə həm təzə, həm də köhnə demək olar. Bir cüt geylimiş rezin uzunboğaz çəkmə qapının yanında necə gəldi atılıb. Səhnə boşdur. Gözəl bir yay günüdür, o qədər də isti yoxdur. Saat on ikidir. Səhnə açıldandan bir neçə saniyə sonra zəng səslə gəlir.

E s t e r (*yuxarıdan həyəcanla qışqırır*). Gəldilər, Deyvi!

D e y v i d (*ağ köynəyinin düymələrini yoldaca bağlaya-bağlaya tələslək pilləkənləri düşür. Bundan savayı onun əynində üstülü şalvar, pəncərədən yanınboğaz çəkmə var. Saçı səliqəylə darənib. Qışqırır*). Eşitdim, düşürəm!

Ester yuxarı məhəccərin, deyəsən, düz tavana qədər uzandığı tərəfə baxır. Otağı gözədən keçirir. Deyvid artıq aşağıdadır.

E s t e r. Uzunboğazları buradan götür! Mən axı yeri süpürmüşəm!

Yenidən zəng çalınır.

D e y v i d (*qapıya san gedərək*). Bircə dəqiqə. (*Uzunboğazları yanaşı qoyur. Esterə*) Di geyin, gün günortadır.

E s t e r. Uzunboğazları ora qoyma, çirklidir! Onları zirzəmiyə at!

D e y v i d. Axı onlar elə həmişə burada olub.

E s t e r. Sən söz vermişdin ki, təmir başa çatandan sonra...

Qus daxil olur...

Q u s. Narahat olmayın, mən təkəm. (*Onun əynində çimərlik paltarı olsa da, başında şlyapa yoxdur.*)

Ester və Deyvid təəccüblə ona baxırlar. Ester pilləkənlə bir neçə addım aşağı düşür. Əynində sadə xalat, ayağında isə bahalı ayaqqabı var. Saçları yığılıb.

E s t e r. Oh, Qus, bu nə görkəmdir?!

Q u s. Bu gün xüsusi bir gündür, odur ki diqqəti cəlb etmək qərarına gəldim.

E s t e r. Özü də bu otaqla çox həmahəngsiniz.

D e y v i d (*Qusla bərabər gülür*). Ehtiyatlı ol, bir də gördün Ester səni də çərçivəyə salıb divardan asdı. (*Ayağını yerə döyərək Esterə işarə edir ki, geri qayıdıb əyninə don geyinsin.*)

E s t e r (*bir qədər utancaq tərzdə geri addımlayır, amma sonra yenidən dönərək məhaccərə dirsəklənir*). Adaxlınızı küçədə qoymusunuz? Niyə gətirmədiniz?

D e y v i d. Doğrudan da, sizin qız haradadır?

Q u s (*Esterə baxaraq*). Biz onunla qərara aldıq ki, o, heç vaxt Ester qədər gözəl görünməyəcək...

E s t e r. Yaxşı görək.

Q u s (*əfv olunmağını yalvaran məşuq kimi qollarını geniş açaraq*). O, nə vaxtacan ki evdə bu cür səliqə-sahman yarada biləcəyini və buna bənzər işləri öhdəsinə götürməyəcək, mənimki olmayacaq. Odur ki mən düz bir həftədir onu görməmişəm. Hər halda, qərarım olduğu kimi qalır: mənə yalnız sarışın qız yaraşır.

E s t e r (*Qusa*). Ortada dayanın. Onlar içəri girəndə burada hər şey qadın jurnallarındaki şəkilləri xatırladacaq.

D e y v i d (*Esterə baxaraq*). Geyin görək. Bizi hazır görməsə, atam narazı qalacaq.

Ester gülərək sevincək yuxarı qalxır.

Q u s (*otağı gözədən keçirərək*). Hər şey necə lazımdır, o cürdür. Bilirsən, sizin eviniz bir verst o yandan görünür, hətta günəşin altında bərq vurur.

D e y v i d. Ah, bu günəş, bir ona bax! (*Pəncərəyə sarı gedir*.) Tənni gərək bu gün onun yaxasından tutub deyək ki, bu gün böyük beysbol günüdür!

Q u s (*divara toxunaraq*). Ev deyilən şey, həqiqətən də, məhz buradır! Heyrətamizdir!

D e y v i d (*tabəssümlə*). Bilirsənmi, bu səhər aşağı düşüb o pəncərədən baxanda uşaqlığımız yadıma düşdü. Mən xəlvəti pəncərənin altından Esterin necə dərslərini hazırladığına tamaşa edərdim. Sonra eləcə geri qayıdardım. Amma indi bura girib gündə əlli dəfə Esterə baxa bilərəm, hər gecə bu otaqda yata bilərəm! (*Pəncərəyə baxır.*) Gedim, qalstukumu taxım. (*Pilləkənə tərəf gedir.*)

Q u s (*otağı gözdən keçirməkdə davam edir*). Kitabxana, mebel, təzə ayaqyolu... Buradan nə vaxt uşaq səsi gələcək?

D e y v i d (*pilləkənin üstə dayanaraq*). Tələsmək nəyə lazım? Yoxsa elə düşünürsən ki, qoca atları cavanları ilə dəyişməyin vaxtı çatıb?

Q u s. Mənmi? Məndən olsa, uşaqların yaxasından yapışıb... Amma onlarsız da nəyə... (*Təmkinlə*) Həyəcanlanmalı bir şey olmayanda adam danır. (*Oturub ensiklopediya cildini əlində alır.*)

D e y v i d (*yuxan baxır, sonra pilləkəndən aralanır*). Səndən bir şey soruşmaq istərdim.

Q u s. Nə?

D e y v i d (*yubadır, sonra şən ovqatda*). Sən kişiyə görə uşaqları olmayan cütlüklər barədə heç eşitmisən?

Q u s. Əlbəttə, burada qeyri-adi nə var? Niyə axı sən özün Esterlə bu haqda danışmayasan?

D e y v i d (*utancaq baxışlarla gülür*). Özüm də bilmirəm necə edim. Yəqin, hər şeyi necə varsa, o cür qəbul etmək lazımdır. Mənə elə gəlir ki, zamanı yetişəndə uşaq özü harada olsa, gəlib çıxacaq.

Q u s. Ya da həkimə get, özün bilirsən, hansına. Əlbəttə, əgər buna marağın varsa.

D e y v i d. Əlbəttə marağım var, amma bilmirəm düzgün olarmı...

Q u s. Düzgün olar! Düzgün olan nədir, olmayan nədir? Axtarma, bu dünyada ədalət deyilən bir şey yoxdur.

D e y v i d (*ona baxır, sonra təzədən pilləkənə tərəf gedib orada dayanır*). Mən buna heç vaxt inanmaram, Qus. Əgər insan layiq olduğunu hansısa səbəblərdən ala bilmirsə, onda... onda bu dünya dünya yox, dəlixanadır.

E s t e r (*yuxandan*). Evin yanında maşın dayandı. (*düşərək*) Güman edirəm, uzunboğazları buradan götürmüşən?

D e y v i d. (*fikri halda*). Hə, götürdüm! (*Qapıya gedir.*)

E s t e r (*cəld düşərək*). Yox, götürməmişən. (*Otaq boyu uzunboğaz çəkmələrə tərəf gedir.*) O, bircə həftəyə buranı tövləyə döndərəcək.

Deyvid qapını açıb küçəyə çıxır.

Q u s (*Esterə*). İndidən öyrəşsin, onsuz da, elə ki uşaqlar gəldi, səliqə-sahmana bir quş!

E s t e r (*donub-qalır. Sifəti qızarıb, bir cüt uzunboğaz çəkmə eləcə əlindədir*). Mister Eberson, sizə elə gəlmirmi ki, balalar üçün bura çox rahat olacaq.

D e y v i d (*Dibblə daxil olaraq*). Xoş gördük, xoş gördük, mister Dibbl! Bu gün sizi burada görəcəyimizi gözləmirdik. Buyurun, keçin.

Den Dibbl ayağını gırəcəkdəki əsgiyə bərk-bərk sılıb içəri keçir.

D i b b l. Bu gün bir iş üçün Cey Biylə görüşməliydim. Düşündüm ki, niyə axı evinizin yanında ayaq saxlayıb sizinlə görüşməyim. Gün aydın, missis Bivz.

E s t e r. Salam, mister Dibbl. (*Uzunboğaz çəkmələri aparır.*)

D e y v i d. Siz Qus Ebersonu tanıyırsınız mı? Mənimlə emalatxanada işləyir.

D i b b l. Əlbəttə. Salam, Qus! Düzü, siz mexanikdən çox, bankirə oxşayırsınız.

D e y v i d. Bununla belə, o ən güclü mexanikdir.

D i b b l. Elə mən də onu deyirəm ki, insana heç vaxt zahiri görünüşünə görə qiymət vermə, bu, aldadıcı ola bilər. Sizə bir sualım var, Qus. Cey Bi haçansa

mənə demişdi ki, sizin şəhərdə öz şəxsi emalatxananız da var. Məncə, haradasa, Poplar-strit tərəfdədir.

D e y v i d. Qusla biz indi bir yerdə işləyirik.

Q u s. Bəli, məsələ həqiqətən belədir, mister Dibbl. Cəmi yeddi ay işləmişdim ki, pulumu da, müştərilərimi də itirdim. Artıq iki ildən çoxdur ki, mister Bivzin yanında işləyirəm.

D i b b l. İlk dəfədir eşidirəm ki, işə götürülən adam özünü bossuna bərabər, boss da özünü külli-ixtiyar sahibi hesab etməsin.

Q u s (gülərək). Görünür, mister Bivz məsuliyyət hissinin ağırlığını yaxşı dərk edir.

D i b b l. Odur ki mən samurlanma baxa biləcək adam axtaranda yeganə seçimim o oldu. Sən bu haqda düşünmüşənm, Deyvid?

D e y v i d. Xeyli düşünmüşəm, mister Dibbl, amma təəssüf ki, hələ də bir qərara gələ bilməmişəm.

D i b b l. Mənim məlumatlarımı dinləməyə vaxtınız varmı?

D e y v i d. Düzünü desəm, Şoriylə Cey Bini gözləyirik. Bu dəqiqə gələcəklər. Berliyə gedirik, beysbola baxmağa. Siz mənim qardaşımı tanıyırsınız, eləmi?

D i b b l. Əlbəttə. Həm də Cey Bi mənə dedi ki, o, bu gün hansısa güclü komandaya qarşı oynayacaq. Onu da bilirəm ki, qalib gəlsələr, onu güclülər dəstəsində oynayan komandalardan birinə dəvət edəcəklər.

D e y v i d. Ümidvaram ki, bugünkü oyundan sonra Eymos Bivz "Detroyt taygers"də çıxış edəcək.

D i b b l. Məgər, doğrudanmı, bu mümkündür?

D e y v i d. Ümidim var. Onların seleksioneri bu gün matçı izləyəcək.

D i b b l. Neynək, deməli, zaman yetişib.

D e y v i d. Aha, həm də ümidvaram ki, o, hələ uzun müddət parlayacaq. Niyə axı siz də bizimlə matça baxmağa getməyəsınız, mister Dibbl? Sonra böyük piknikimiz olacaq. Barbekyu-filan...

Ester peyda olur.

D i b b l. Təşəkkür edirəm. Çox istəyərdim, amma heyif ki, samurlarımı yedirmək üçün vaxtında qayıtmalıyam.

E s t e r. Elə Deyvid də indi bütün günü samurlardan danışır. (*Əyləşir.*) Başı ağ xallı o xırda gözəlçən hələ də dururmu?

D e y v i d (*Esterin onun yeni məşğulluğuna dərin marağını hiss edərək*). O, indi, yəqin, Nyu-Yorkun hansısa salonundadır, ona baxmağa gələnlərə zövq verir.

Hamı gülür.

E s t e r (*həyəcanla Dibblə*). Olmaya, onu öldürmüşünüz?

D e y v i d (*Qusa və Esterə*). Siz samurlara elə yanaşırınsınız ki, elə bil, onlar da adamdırlar: balaca, əsəbi adamcıqlar.

D i b b l. Özüm isə onları “mənim balaca bankirşalarım” çağırıram. Qəpik-quruşa alıb yedirirsən, böyüdürsən, nəticədə onlar sənə qırx faizlik gəlir gətirir. Onlar bu zalım dünyanın ən etibarlı bankirşalarıdır.

D e y v i d. Amma, mister Dibbl, əgər halları yoxdursa, onda gözlənilməz...

D i b b l. Samurların halları həmişə yaxşıdır.

D e y v i d. Amma mister Dibbl...

D i b b l. Xeyr, olmur. Əlbəttə ki, əgər onların yiyəsi səfeh, ya da hər şeyə barmaqarası baxan birisi deyilsə. Bax, Deyvid, sənə baxanda görürəm ki, elə mən deyənsən. Bax elə sənin bu evin lap xəstəxana kimi tərtəmidir. Samurlara da məhz belə təmizlik lazımdır. Mənim bəzi işçilərimlə vidalaşmaq qərarına gələndə ilk, həm də yeganə adam kimi səni düşündüm.

D e y v i d. Bu yaxınlarda bəzi adamlarla bu mövzuda söhbət etdim. Mənə çox şey dedilər.

D i b b l. Sənin bu haqda məlumatlanmaq istəyin məni çox sevindirdi. Elə bu özü sənin ciddilliyini təsdiqləyir. Odur ki mən sənə bəzi şeyləri deyəcəyəm. Samurun ölümü adi bir səbəbdən baş verir. Onların

adi yelçəkəndən, ürək döyüntüsünün ritminin pozulmasından canları çıxa bilər, həzmetmənin pozulması, xarabədiş, hətta cütləşmək həvəsi də onları öldürə bilər. Ən dəhşətlisi isə o susamurlarında, bu qarılarda olan çılgınlıq hissidir. Mən onlara baxmağa gedəndə əynimdə nimdaş brezent plaş olur. Çünki əgər nəsə parıltılı bir şey geyinsəm, özlərindən çıxıb bir-birini didib yeyərlər. Bəli, bəli, məhz yeyərlər. Bərk hay-küy olanda – ildırım çaxması, ya leysan yağışının səsi gələndə, yaxud nəcisi ortadan götürən kimi analıq vəzifəsi zamanı bir də görürsən qəfəsin ortasındadırlar. Sonra bir də baxırsan ki, altısı, yaxud səkkizi bir-birinin üstündədir. Susamurularının bir-birini necə öldürdüklerini, acından üzduklərini az görməmişəm, onların, sadəcə, fikir eləməkdən öldüklerini də görmüşəm. Amma mənim rançomda belə şey dünyasında ola bilməz, bu sandan mənim tayım-bərabərim yoxdur.

D e y v i d (Qusa). Bax bu işdir, hə?

Q u s. İş? Mən deyərdim, bütöv bir sənayedir. Amma bundan sənə nə var?

D e y v i d. O var ki, Qus, sonra onların dərilərini Nyu-Yorka göndərəndə anlayırsan ki, bu işi görməyə dəyərmisən.

Q u s. Amma axı sən özün də işsiz-gücsüz oturub qalmamısan. Belə nəhəng emalatxana, maşın-traktor stansiyası yaratmaq. Hələ bu evi demirəm!

D e y v i d (o qədər də həvəsli deyil, amma bununla belə, hiss olunur ki, bu söhbət onu açır). Ola bilər. Amma məgər sən elə düşünürsən ki, əgər haradasa adın yazılıbsa, deməli, həqiqətən də, sən iş-güc yiyəsisən? Nəyisə, həqiqətən də, dərindən öyrənmək əvəzinə, niyə axı, sadəcə, başını qatasan. Susamurları başlarını qatmır: onlar ya yaşayır, ya da ölürlər. (Dibblə sən dönərək) Mister Dibbl, sizə demək istəyirəm...

D i b b l. Sənin düşünməyə hələ vaxtın var.

D e y v i d. Hə, zəng edərəm, xəbər verərəm.

D i b b l. Əlbəttə, əlbəttə, mən gözləyəyəm. Ancaq bir şeyi yadda saxla: susamuru mantosu üstündə

Nyu-Yorkda baş yarırlar. Susamuruna görə qadınlar bütün zinət əşyalarını satmağa hazırdırlar. Nyu-York qadınları susamuruna görə hər şeylərindən keçərlər!

Gülürlər. Küçədə iki maşın signal verir.

D e y v i d (*Dibblə*). Qardaşım gəldi! (*Qapını açmağa gedir.*) Bu da o, ikinci Kristi Metyuson!

Eymos və Pet, onlann ardınca Cey Bi daxil olur.

E s t e r (*Eymosun əlindən tutaraq*). Eym, əlin necədir?
E y m o s (*beysbol jesti edərək*). Bir və düzəldi!
P e t (*hər iki əlini göyə qaldıraraq*). Tanrı özü sənə yar olsun!

C e y B i (*Esterə*). Şori bizi maşında gözləyir. Getdik!
E s t e r. Çağır onu gəlsin, gəlin birlikdə badə qaldırıb Eymə uğurlar arzulayaq!

Onu heç kim eşitmir.

D e y v i d. Ürəkli ol, ata! (*Qəflətən Peti qucaqlayır.*)
E s t e r. Bir badə viski iç, Deyvi!
P e t (*hırs ilə Deyviddən kənarlaşaraq*). Sən, yəqin, bizi boğmaq istəyirsən, eləmi? Tez elə, pəncərəni aç! (*Özü açmağa gedir.*)
D e y v i d (*gülərək*). Biz ki bircə dəqiqəyə çıxırıq. Teleqram haradadır, Eym?

Eymos cavab vermək istəyir, amma Pet onu qabaqlayır.

P e t (*pəncərədən*). Qoy bu gün içəri keçsin! Necə bir günlə Necə bir il! Necə bir ölkə!
E s t e r (*Petin ardınca qaçır*). Sən teleqramı gətirdin? Teleqram hanı?
P e t. Mənim onu gətirməyimə ehtiyac yoxdur. Nə qədər ki canım sağdır, bu teleqram həmişə mənimlə olacaq. (*Teleqramı cibindən çıxarıb oxuyur.*) Peterson Bivz,

26 Merdok-strit. 16 iyun, bazar günü biz Berlidə “Blek caynts”ın oyununda olacağıq. Eymos Bivzin oyununu səbirsizliklə gözləyirik. Ən xoş arzularla Oqi Belfast, “Detroyt taygers”. *(Təkəbbürlü baxışlarla hamını gözdən keçirir.)* Mən bu teleqramı düz iyirmi bir il gözləmişəm. Elə ayaq açdığı gün mən zirzəmidə ona məşq keçmişəm. Eymos məktəbdə aşağı qiymət alanda hamı gülürdü. Mən isə ona: “Dərsləri yadımdan çıxar, – deyirdim, – topla yaşa, topla nəfəs al”.

C e y B i *(təsirlənib, amma eyni zamanda, belə getsə, Petlin nitqinin kəsilməyəcəyindən qorxur).* Tənn xatirinə, gəlin birlikdə içək.

E s t e r *(küçəni göstərərək Cey Biyə).* Gedim Ellini də bura gətirim. Mister Dibbl, siz niyə bizimlə oyuna baxmağa getmirsiniz? *(Qapıya san addımlayır).*

C e y B i *(bir qədər tərəddüd içindədir, amma Esteri fikrindən döndərə bilmir.)* Balası, yaxşısı budur Ellini rahat buraxasan. Özün də bilirsən ki, onun alkoqola münasibəti necədir. Gəl ona heç nə deməyək.

Q u s. Amma Şoriylə içmək lazımdır. Qoy gedib onu çağırırsın. *(Çıxır.)*

P e t. Mister Dibbl, Deyvidin maşınında yer çoxdur. *(Dibblə baxır və eyni zamanda, sanki, qeyri-ixtiyari Eymosun əlini ovuşdurur.)*

C e y B i *(əlini Esterə göstərərək).* Nə deyirsən, necədir?

E s t e r. Nişan üzüyü? Ellidə də eynən beləsidir?

C e y B i *(səmimi tərzdə).* Yox, bu mənimdir. Biz qərar almışıq ki, övladlığa uşaq götürək. Odur ki mən özümü lap təzəbəy kimi hiss edirəm.

E s t e r *(onu qucaqlayaraq).* Ay səfeh!

Qus Şorini itələyə-itələyə içəri salır.

Ş o r i *(Cey Biyə).* Ey, atacan, əgər axırını gətirə bilməyəcəksənsə, əvvəlini də gətirmə!

Deyvid bir sini içkiylə daxil olur.

E s t e r *(Şoriyə yanzarafat-yanciddi).* Ay qoca şorgöz!

Ş o r i. Madam, komplimentə görə təşəkkür edirəm. (*Deyvidə*) Ey adaxlı, içməyə bir şey ver!

D e y v i d. Hamı gəlsin. İndi tərpənərik. (*Badələri paylayıb, özününkünü qaldırır.*) Tostum var, hamımızın uğuru naminə! Ha-mı-mı-zın!

Hamı badələri qaldırır.

Q u s (*Eymosa*). Həm də gələcək dünya çempionunun şərəfinə! (*İçmək istəyir.*)

D e y v i d. Gözlə! Gəlin bu gün hamımızın ürəyindən keçənlərin şərəfinə içək! Eymosun şərəfinə! Atamın şərəfinə!

Q u s. Deyvidin, Esterin şərəfinə! Onların firavanlığının, emalatxanasının, traktor stansiyasının, fermasının...

D i b b l (*qəflətən ağına gələrək*). Susamurlarının da şərəfinə!

E s t e r (*astadan etiraz edərək*). Yox...

D e y v i d (*Esterə baxaraq... Onun baxışlarını görərkən Esterin baxışları mülayimləşir*). Susamurlarının söhbəti indinin vaxtı deyil, amma gəlin arzu edək ki, bu gün deyilənlər hamısı gerçək olsun. Bizim övladların şərəfinə!

Q u s. Onların övladlarının şərəfinə!

C e y B i. Onların övladlarının?!

E s t e r (*astadan*). Özü də bu il. Hamıya denən.

D e y v i d (*bir anlığa Esterlə baxışları toqquşur*). Bu il... bizim ürəkdən gələn arzularımız... onların hər biri... elə bu il.

Hamı içir.

P e t (*saata baxır*). Di haydı, gecikirik. Bəyəm bütün dünya oturub bizim içib qurtaracağımızı gözləyəcək?! Getdik!

Qışqıra-qışqıra, gülə-gülə çıxırlar.

Pərdə enir.

İKİNCİ ŞƏKİL

Qonaq otağı. Elə həmin gündür. Saat axşam yeddidir. Səhnə boşdur. Ucadan səslər eşidilir. Yəqin, barbekyu ziyafətinə toplaşanlardır. Amma bir neçə dəqiqə sonra giriş tərəfdən yalnız iki nəfər – Den Dibblin müşayəti ilə Deyvid daxil olur. Onlar yazı masasına yaxınlaşırlar və Deyvid oradan qəbz kitabçasını çıxarırlar. Sonra əlində qələm o kitabçanı vərəqləyir.

D e y v i d. Bu, tale işidir, həyatımda heç vaxt bu nəhənglikdə qəbz imzalamamışam.

D i b b l. Sadəcə, sən heç vaxt az iş görüb belə çox qazanmamısan. Mükafat sənənin payına düşüb – susamurların ən seçmə cinsi. Bundan sonra hər şey özündən asılıdır.

D e y v i d. Mister Dibbl, ağıma belə gəlməzdi ki, mənə də əllərim əsə bilər.

Sol qapı açılır. Pet daxil olub, ardınca qapını astadan örtür.

D e y v i d. O, hələ də yatır?

P e t. Sss. Mən həmişə oyundan sonra onu məcbur eləyirəm ki, bir saat yatsın.

D e y v i d. Yemək istəmirsən?

P e t. İndi yox. (*Stulda əyləşir.*) İndicə onun yatmağına tamaşa edirdim. Qəflətən mənə hər şey çatdı. Fikir verməmişəm ki, o, təpədən-dırnağacan əsl kişidir, hə?

D e y v i d (*qəbzi imzalayaraq*). O nəhəngdir. Bugünkü oyundan sonra bir nəfər də daha buna şübhə etməyəcək. O nəhəngdir, vəssalam.

P e t. Bəs tribunadan necə görünürdü? Tamaşasına iki göz gərək idi.

D e y v i d. Bircə götürsünlər, kifayətdir. (*Kitabçadan qəbzi qoparıb Dibblə*) Bu da sizin qəbziniz, mister Dibbl.

Dibbl qəbzi alır.

D i b b l. Heç vaxt buna görə peşman olmayacaqsan.

D e y v i d. Ümid edirəm.

D i b b l. Yaxşı, mən getdim. Qəfəsləri alıb hazır eləyən kimi mənə zəng vur. Mən özüm onları gətirəcəyəm.

Deyvid onu giriş qapısına qədər ötürür.

D i b b l. Gecəniz xeyrə qalsın.

D e y v i d. Xeyrə qarşı.

Dibbl çıxır. Deyvid otağa qayıdır.

P e t. Bilirsən, niyə belə şadam? Çünki elə bilirdim ki, sən ona bel bağlamırsan, hətta sənə demək istəyirdim ki, onun gələcək uğurlarına şübhə yoxdur və ola da bilməz.

D e y v i d. Yox, mən elə düşünmürdüm ki, həmişə belə olacaq, o, həmişə gözləyə-gözləyə qalacaq, onun növbəsi heç vaxt gəlib-çatmayacaq, o yalnız...

P e t. Yalnız nə?

D e y v i d. Yalnız uğursuzluqlar zolağında olacaq. Amma indi o, düz yoldadır. Mən bunu görürəm, ata.

Qapı açılır və Cey Bi əlində təzə Idman çantası daxil olur; o, yüngülcə içkilidir. O biri əlində vərəq var.

C e y B i. Mənim sürprizim var!

P e t (*səs salmaması üçün barmağını dodağına aparıb işarə edir*). Sss!

C e y B i (*piçiltilə*). Sürpriz! Onu oyadın! (*Çantanı göstərərək*) Sürpriz!

P e t. Oyundan sonra gərək bir saat yata. Yoxsa yaxşı ovqatda olmayacaq. (*saatı göstərərək*) Bir neçə dəqiqə qalıb.

Qapı açılır və Eymos daxil olur.

C e y B i. Salam, Eymos. (*Çantanı qaldırır.*) Mənim sənə sürprizim var.

E y m o s. O-o... *(Heyrətlə hədiyyəni gözdən keçirir.)*

C e y B i *(əlindəki vərəqi oxuyur)*. Esterdən, Şoridən, Qusdan, Deyvdən, Ellidən və Belldən. Həm də məndən.

E y m o s *(əlini çantaya sürərək)*. Axı... belə eləmək lazım deyildi.

C e y B i *(get-gedə artan hissiyyətlə)*. Sən bir təsəvvür elə ki, qarşıda səni nə gözləyir? *(Baxışlarını uzaqlara dikərək)* Şib-Park, Kommiski-Fild, Sportsmenc-Park, Boston, Çikaqo, Klivlend, Sent-Luis... Və hər növbəti qələbədən sonra formanı bu çantaya yığanda doğma evini xatırlayacaqsan. *(Kilidini yoxlayır.)* Babat metaldandır.

E y m o s *(sevinc içində ayağa qalxır)*. Kağızı mənə ver. *(Vərəqi Cey Blin əlindən alır.)* İlk pulum əlimə gələn kimi sizin hərənizə bahalı hədiyyə alacağam, eşidirsiniz? *(Saatın neçə olduğunu bilmək üçün əlini qamı tərəfə uzadır.)* Saat neçə oldu?

P e t *(onun əlindən tutaraq)*. Soyunub-geyinmə otağında Eymosun nə dediyini eşitdiniz? Dedi ki, kiminləsə zəngləşməlidir, sonra dərhal bura gələcək. Ver, əlini ovxalayım.

Onlar pilləkənlə yuxarı qalxırlar və elə bu vaxt Ester daxil olur.

E s t e r. Con, cəld çıxışa. Elli getdi.

C e y B i *(təsvişlə)*. Nə səbəbə? *(hamıya)* Məgər mən sərxoşam?

D e y v i d. Tələs, bəlkə, çata bildin.

C e y B i. Mənimlə gedək, Deyv, ona deyərsən ki...

D e y v i d. Əl-üzünü yu, Eym... sən gərək yaxşı görünəsən. Mən tez qayıdacağam.

Deyvid və Cey Bi çıxır.

E s t e r *(qapıya baxaraq)*. Niyə o, həmişə belə eləyir? *(Öz köhnə çantasında eşələnən Petə.)* Mən sizə dəsmal verərəm, yuxarıdadır.

P e t. Lazım deyil, özümüzün varımızdır.

E s t e r. Mən istəyirəm sizə çirkisini verim.

P e t. Təxminən, iyirmi ildir mən yalnız steril dər-
mallardan istifadə edirəm. Yoxsa, kim bilir, infeksiya-
zad keçə bilər. Tez elə, Eymos, gedək yuyunaq.

Eymos və Pet pilləkənlə yuxarı qalxıb gedirlər. Cey Bi, onun
ardınca da Deyvid daxil olur. Cey Bi sərxoşdur; o qədər də nizam-
lı yerimirdi, amma həm də səndirləmir. O, birbaşa Esterin üstünə
gəlib əlindən tutur, sanki, onun reaksiyasını daha yaxşı görmək
üçün düz gözlərinin içinə baxır.

C e y B i. Ester, bizə gedib bir özün onunla danı-
şardın. *(Qəflətən dəliçəsinə hönkürür.)*

E s t e r. Yaxşı, yaxşı, siz də...

D e y v i d *(acıqlı halda)*. Con! *(Onu silkələyib, sonra zor-
la yerində oturdur.)* Con, bəsdir, eşidirsən?

E s t e r *(Cey Biyə yaxınlaşaraq)*. Nə baş verib? O, sənə
nə deyib?

C e y B i *(hönkürtüsünü kəsib, oyan-buyana yırğalanır)*.
Bütün bu illər içində... bizim uşağımız da ola bilərdi...
bu boz, qəm-qüssə dolu illər...

E s t e r. Sən nədən danışırısan?

C e y B i *(guya, kükəndə kiminsə dayandığını göstərərək)*. O
elə indicə mənə dedi ki... həkimdə olub... həkim də
kökündən... hər şeyi kökündən... Biz indi iki uşaq yiyə-
si ola bilərdik. *(Deyvidə baxır.)* Amma o istəmədi. Deyir-
di ki, bəs sən içirsən. "Əyyaşsan", – deyirdi. Hətta
poçt qutusunda adı da sildilər. Guya, mən adda
adam heç vaxt bu dünyada olmayıb.

E s t e r. Get uzan. Məni elə dilxor etdin ki, bu saat
səni boğmağa belə hazırım. Hər şeyin ola bilərdi,
amma sən hər şeyini içdin.

C e y B i. O, mənə bir oğul doğsaydı, dilimə də...

E s t e r. Yaxşı, yaxşı, get! *(Onu pilləkənə tərəf itələmək
istəyir.)*

C e y B i. Deyvid, mən, olsa-olsa, bədbəxt bir insa-
nam. Dünya mənim kimi bədbəxtlərlə doludur. Bir
dəfə, cəmi bir dəfə səhv etdinsə, adın bədbəxtlərin
siyahısına düşür.

D e y v i d. Bilirəm, Con. *(Pəncərədən baxır.)*

C e y B i. Sən heç vaxt səhv eləməyən yeganə insansan. Məni başa düşürsənmi? İndi mənə bax! Eşitdin, nə deyirəm?

D e y v i d (*İndi ona sən dönlür*). Bilmirəm nə demək istəyirsən.

C e y B i. Mən göründüyü qədər də sərxoş deyiləm. Deyvid, bəli, sən yaxşı oğlansan, necə yaşamağı bilirsən. Amma bundan başqa, həm də həyatda səninki gətirir, dəhşətli gətirir, Deyv. Amma bəxtlə oynamaq olmaz. O... səndən üz döndərüb gedə bilər. Gəldiyi kimi də rahatca gedə bilər.

E s t e r. Tez elə get, yoxsa çatmayacaqsan.

Pet əlində saat daxil olur.

P e t. Saat artıq doqquzun yansıdır. O, harada qaldı? Demişdi ki, səkkizdən gec gəlməyəcək.

D e y v i d. Belə çıxır ki, artıq yarım saatdır gecikir.

P e t. Bilmirəm Eymosa nə deyim. Mən ona dedim ki, hələ bir az da yuyunsun.

D e y v i d (*get-gedə artan həyəcanla*). O, bu gün İndiyəcənlərin içində ən yaxşısını oynadı. Başqa nə ola bilər? O adam mütləq gələcək.

P e t. Bəlkə, kəf gəlir? Üz-gözümdən eləsinə oxşayırdı.

D e y v i d. Ata, bəsdir, nəhs gətirmə.

P e t. Sadəcə, yadıma düşdü ki, Eymos əvvəl-əvvəl həyəcanlıydı.

D e y v i d. Amma heç nəyi korlamadı ki. Bəsdir, yetər. (*Pet ümitsiz halda oğluna baxıb sonra pilləkənə tərəf gedir.*) Ata, məndən nə kömək istəyirsən? Mən onları Eymosu komandaya götürməyə məcbur eləyə bilmərəm.

Şori və Qus daxil olur. Pet pilləkənin üstündə dayanıb dönlür, nəyə demək istəyir, amma sonra qalxıb gedir.

Ş o r i (*qapı bağlanan kimi*). Mənim hər yerim elə ağrıyır ki, gərək çox şeydən imtina edəm. Hər halda, yeyib-içməyə əlvəda.

D e y v i d. Yox, bir az gözlə. İstəmirəm ki, hamı birdən dağılışın. *(Pəncərəyə sarı gedir.)*

Ş o r i. O, yeddi otuz dedi, amma siz səkkiz bilir-siniz. Amma yeddi otuz, səkkiz deyil axı, elə deyilmi?

D e y v i d *(hiddətlə pəncərəyə baxmaqda davam edərək)*. Bəlkə, maşınının təkəri partlayıb?

Ş o r i. Əşi, onu dəyişmək nədir ki?

D e y v i d *(dönərək, həyəcanlı səslə)*. Xahiş edirəm, getməyin. *(Esterə) Camaat dağılır, amma mən istəyi-rəm Eymos gedəndən sonra biz bir az da oturaq. Onları saxla.*

E s t e r. Dünyanın axını deyil ki. Deyvi, mən istə-məzdim ki, sən özünü belə aparasan. Hər halda, bu olanlarda sənin günahın yoxdur. *(Onun əlindən tutur.)* Sən niyə belə həyəcan keçirirsən, Deyvi?

D e y v i d. Çünki heç nə anlamıram, and içirəm ki, mən heç nə anlamıram! *(Təzədən pəncərəyə qaçır. Sanki, bu dəqiqə küçəyə tullanacaq.)*

Ş o r i. O, nəyi anlamır?

D e y v i d. Hər şey o qədər də sadə deyil. *(Öz nara-hatlığını gizlədə bilməyərək qonaqlara müraciətlə.)* Mən hamı-nızdan soruşmaq istərdim, hamınızdan, Es, səndən də. Siz bilirsiniz ki, mən nəyi eləyə bilərəm, nəyi elə-yə bilmərəm. Siz... siz məni tanıyırsınız. Əlimi nəyə vururamsa... Niyə axı? Hər şey qızıla dönür. Hər şey.

E s t e r. Sənə nə oldu? Niyə bu sözləri deyirsən?

D e y v i d *(hərərətlə)*. Ona görə ki, bu, məni nara-hat eləyir. *(Hamıya)* Niyə belədir? Mən heç vaxt... heç vaxt uduzmuram. Hələ uşaqlıqdan düşünürəm ki, Eymos böyüyüb ulduz olacaq. O, həqiqətən də, həmin zirvəni fəth edə biləcək yeganə insandır. Yox-sa, bu da bəxt məsələsidir? Amma niyə axı o bəxt adlanan şey mənim üzümə gülür, bəs o...

Q u s. Çünki sən, sadəcə olaraq, yaxşı oğlansan, Deyv.

D e y v i d. Bəs sən yaxşı deyilsən?

Q u s. Bəlkə də, amma sən...

D e y v i d. Bəs onda sən öz emalatxananda işin niyə alınmadı? Niyə indi gəlib mənə işləyirsən?

Q u s. Burada hələ müharibəni unutmayıblar, Deyv, almanla iş görmək istəmirlər.

D e y v i d. Cəfəngiyatdır.

Q u s. Həm də sən mənim emalatxanamın harada yerləşdiyini məgər unutmusan?

D e y v i d. Mənimkindən də yaxşı yerdəydi. Bizim şəhərə gələn bütün maşınlar onun yanından keçirdi. Amma hamısı mənim yanıma gəlirdi. Niyə axı?

Q u s. Sən maşını tanıyırsan, Deyv, sən...

D e y v i d. Aha, "marmon"u da... *(Hamıya)* Mənim indi bankda on dörd minim var, bir o qədərlik də qəbzim var. Amma Eymosun bu vaxtacan bir qəpiyi də olmayıb, qara qəpiyi də. Niyə axı?

Qısa pauza.

E s t e r *(yaxınlaşıb gülümsəyir ki, Deyvidi də gülümsəməyə cəlb etsin, amma o heç bir reaksiya vermir)*. Nədən bu, səni narahat edir? Bəxtin gətirir, lap əla, burada pis nə var?

D e y v i d *(bir anlıq ona baxır)*. Amma yaxşı olardı ki, layiq olduğunu alasan, bəxtə bel bağlamayasan. Qurucanın naxışın gətirməyi zəhmətlə qazanılan uğurdan etibarlı ola bilərmisən?

E s t e r. Cavabı özün bilmirsən?

D e y v i d. Bilmirəm, doğrudan bilmirəm.

Ş o r i. Heç vaxt da bilməyəcəksən.

D e y v i d. Əlbəttə, heç bir səbəbsiz-filansız pulun yağış kimi adamın üstünə yağması yaxşı şeydir, amma bu yağış günlərin bir günü kəsə də bilər axı. Onda sənənin olan hər şey qəflətən sovrulub...

E s t e r *(onun əlindən tutur)*. Gəl hamıyla xudahafizləşək, hə?

D e y v i d. Xeyr, seleksioner gələncən heç kim heç hara getmir, heç kim heç...

E s t e r. Bu axı sənənin yox, onun problemidir!

D e y v i d. Elə mənim problemimdir! İnsanın layiq olduğunu almaq haqqı var. Lənət şeytana, o axı buna layiqdir. *(Yenidən eyni addımlarla pəncərəyə tərəf gedir)*.

E s t e r (*acıqlı*). Sən elə danışırısan ki, elə bil, onun nəyinisə oğurlamısan. Sən...

D e y v i d (*dönərək. Deyəsən, onun səbir kasası dolub*). Aha, deməli, mən belə yaxşıyam, o da belə pisdir, hə?.. Mən belə olduğuma inanmıram! Heç də elə deyil, heç də qəti elə deyil. (*Qəflətən*) Berliyə gedirəm. (*Tələsik Esterə*) Maşının açarı hanı?

E s t e r. Sən heç onu harada axtarmalı olduğunu da bilmirsən.

D e y v i d. Mən onu tapacağam. Açar hanı?

E s t e r (*əlindən dartaraq*). Deyvi, dayan!

D e y v i d. Mən onu... onu bura gətirəcəyəm! (*Əlindən çıxır.*)

E s t e r (*təşvişlə*). Deyvi!

O, qapıya qaçır, amma bu dəfə Şori onun əlindən bərk-bərk tutub saxlayır.

Ş o r i. Dayan!

D e y v i d. Burax!

Ş o r i (*buraxmayaraq*). Qulaq as, səfeh, aydın məsələdir ki, sən heç nə eləyə bilməyəcəksən.

D e y v i d. Əlimi burax.

Ş o r i (*onu zorla oturdaraq*). Deyvid, sənə bir əhvalat da danışmaq... Bu vaxtadan bu söhbəti sənə eləməmişəm, amma indi görürəm ki, bunu eşitməyin vacibdir. Düzdür, Eymos bundan yaxşısına layıqdır, amma axı elə mən də layiq idim, qat-qat yaxşısına layiq idim. (*Onun ayaqlarına vurur.*) Mən Fransaya yollananda, əlbəttə ki, oradan özümlə yalnız sınıq sür-sümük gətirəcəyimi düşünmürdüm. Mən şəhərimizi yaraşıqlı bığlarla, şəvə kimi saçlarla tərk etdim. Qadınlar mənimlə bircə dəfə yatmaq üçün Amerikanın yarısını qət etməyə hazır idilər. Hətta orada da, necə deyərlər, top-tüfəng atəşi altında mənim başımın üzərində həmişə bir ulduz yanırdı. Məni himayə edən də o idi. Elə bilirsən ki, məni yolumdan döndərmək asandır? Bu, heç kəsə müyəssər olmayıb, Deyvi. (*Onun əlini buraxır. Deyvid, sanki, donub.*) Bütün müharibənin içindən keçəsən, bir yerin

də cızılmayal Necədir, hə? Mən Parisə əlimdə daraqla girdim. Küçənin hər iki tərəfində dayanan qadınlar mənə baxıb gülümsəyirdilər. Mən onlardan birinin evinə keçdim. Elə həmin vaxt hərbi döyüşlərin dayandığını, atəşkəs elan olunduğunu bildirdilər. O qadının mənim əsgər çəkməmi necə çıxarıb öz çarpayısının altına qoyması hələ də yadımdadır. Sonra, sonra bir də gördüm ki, tavan sinəmə yığılıb gəlir... vəssalam. Bir də gözlərimi açanda anladım ki, mənə qazıb çıxarırlar.

Sükut. Hamı Şoriyə baxır.

E s t e r. Amma deyirdilər ki, döyüşdə yaralanmışınız, mən də elə bilirdim...

Ş o r i (*Esterə*). İndi bildin ki, döyüş-flan? (*Deyvidə*) Döyüşdə belə hadisə üçün həmişə səbəb var, əsgər üçün döyüşdə yaralanmaq adi bir şeydir. Amma mən Parisdə bir gözəlçəyə ilişib o qədər içdim ki, suyu da açıq qoydum. (*Gülür.*) Ona görə də divar sökülüb dağıldı. (*Barmağını qaldırıb yuxanı göstərir.*) Yəqin, Eymos Bivzin divarları da belə söküldü. Amma onun qardaşı Deyvidinki hələlik gətirir. Meduza üzə bilmir və özünün bunu istəyib-istəməməsi də vacib deyil. Onun hərəkətləri yalnız qabarma və çəkilmədən asılıdır. Odur ki gözəl günlərin birində dalğa onu dənizə atana qədər özüyün yaşayır.

Pauza.

E s t e r (*ərinə yaxınlaşır*). Oldu, Deyv, camaat xudahafizləşmək istəyir.

Deyvid tərpənməyə məcburdur. Qətiyyətsiz halda başını döndərüb matdim-matdim baxır. Ester onun pəncərədən aralansa da, baxışlarının hələ də uzaqlara dikildiyini müşahidə edir.

D e y v i d. Amma... gözləyin! (*Təzədən pəncərəyə sarı*)

*dönür.) Maşın! (Tez qonaqlara) Ötüb-keçmədi, dayandı!
(Giriş qapısına tərəf qaçır.)*

Pet də görüb. O da pilləkənlə qaçaraq aşağı düşür.

P e t. Axır ki, gəlib çıxdı? Xahiş edirəm, bir müddətə bizl tək qoyun. Bizim söhbətimiz var. Berlidən buracan bu qədər yolu taksiylə gələsən! Deyv, qol gözlə, istəyirəm müqavilənin imzalanmasında sən də iştirak edəsən. *(Küçəyə qaçır.)*

D e y v i d *(küçədən qonaqlara).* Çıxın, tez çıxın!

Hamı o biri qapıya gedir.

D e y v i d *(Şortya).* Hə, sənin o meduzan necədir?

Ş o r i *(gedərək).* Deməli, bəxt onun üzünə baxıb. Vəssalam. Üzünə baxıb!

D e y v i d. Üzünə baxıb deyirsən? *(Təbassümlə Şoriyə öz yazı masasını göstərüb astadan)* Vaxtım olanda sənə bir qalaq telefon qəbzini göstərərəm. Detroytlə danışıqlarımın qəbzlərini.

Q u s *(sevincək).* Deyv, deməli, sənin işindir, hə?

D e y v i d. Əlbəttə mənim işimdir. Yoxsa onun burada nə iti azmışdı. *(Şortya)* Amma meduza bunu bacarmazdı! *(Təntənəylə hamıya)* Heç kəs çıxıb getmir. Hamı gözləyir. Biz Everesti fəth edəcəyik! *(Amma Esterdən başqa hamı artıq çıxıb. Deyvid bir müddət ona baxıb sonra üstünə atılaraq qucaqlayır.)* O nə desə, hamısını sənə çatdıracağam!

E s t e r. Həmişə belə şən ol, Deyvi! *(Çıxır.)*

Deyvid cəld saçlarını düzəldib gözucu otağa nəzər salır.

D e y v i d *(öz-özünə).* Bax indi hər şey qaydasındadır, hər şey lazım olduğu kimidir.

Eymos aşağı düşür.

E y m o s *(əlləri bir-birinə pərçimlənib, sanki, dua oxuma-*

ğa hazırlaşır). İlahi, doğrudanmı, hər şey istədiyim kimi alındı? Doğrudanmı, mən nəhəngəm? (*Qapıya baxaraq danışır, sonra baxışlarını Deyvidin üzərinə gətirir.*)

Oqi Belfast və Pet daxil olur. Oqi yekəpər, şıq geyimli bir irlanddır.

P e t (*onlar içəri girən zaman*). Heç cür qabağın ala bilmədik, hamı bu hadisəni qeyd etmək istəyirdi. (*Deyvidi görür.*) O da buradadır.

O q i (*Eymosa və Deyvidə*). Əyləşin, əyləşin, heç bir təmtərağa ehtiyac yoxdur. Mən Oqi Belfastam.

Eymos çarpayına, Deyvid stula əyləşir.

P e t (*Oqiyə*). İcazə verin, paltonuzu alım.

O q i (*şlyapanı çıxararaq*). Mənə belə rahatdır. O, həmişə əynimdədir. Hər halda, təşəkkür edirəm. (*Bir qutu saqqız çıxarır.*) Çeynəyirsiniz?

D e y v i d. Yox, çox sağ olun, biz bütün günü yemişik... yəni...

Oqi saqqızın kağızını açır. Pet oturmaq istəyir, amma elə bil, nəyə onu elə hey hərəkətdə olmağa sövq edilir. O artıq Oqinin təklif etdiyi saqqızı çeynəyir.

O q i. Toxtayın, mən elə də vahiməli deyiləm. (*Deyvidə və Eymosa*) Mən elə indicə atanıza dedim: bu şəhərlərarası zənglər mənə tərpənməyə aman vermir. Gecikdiyimə görə bir də üzr istəyirəm. (*İstəyir ki, onu bağışlasınlar.*)

D e y v i d. Nə danışırırsınız, hər şey qaydasındadır. Biz bilirik ki, sizin kimi insanların vaxtı olmur.

O q i. Təşəkkür edirəm. Nə hisslər keçirdiyinizi təsəvvür eləyirəm. (*Bir neçə addım atıb saqqız çeynəyə-çeynəyə döşəməyə baxır.*) Eymos. (*Uzun çəkən sükut. Oqi dayanıb, daha bir saqqız çıxarıb kağızını açır.*)

E y m o s (*pıçiltıyla*). Bəli?

O q i. Neçə ildir oynayırısan?

E y m o s. Təxminən... *(Petə baxır.)*

P e t. Mütəmadi olaraq doqquz yaşından.

O q i *(başını tərpədir. Yenidən sükut çökür. Petə).* Ümidvaram ki, onun çox şey bacardığını siz də bilirsiniz.

P e t *(məmnuniyyətlə).* Bəli, burada biz hamımız bu fikirdəyik.

O q i. O etibarlıdır, çevikdir. Yaxşı uzun əlləri var, özünəinamlı əllər. Oyunu hiss edə bilir. *(Elə hey ora-bura gəzişir. Görünür ki, təriflə kifayətlənməyəcək.)*

P e t. Bilirsiniz, mən ona həmişə məşqlər keçmişəm, zirzəmidə məşqlər keçmişəm. Məşq keçməsi üçün zirzəmidə ona xüsusi yer düzəltdim.

O q i. Məlumatım var. Bu gün mənim yanımda oturan adam hər şeyi danışır. Qulaq asın, mister Bivz... *(Kresloya yayxanıb ayaqlarını geniş açır, əlini qoltuq yerinə qoyub zənlə Petə baxır.)* İstəyirəm, siz mənim hər bir sözümə inanasınız. Mən Oqi Belfastam və məni tanıyan hər kəs yaxşı bilir ki, sözümdən ağasıyam. Bizim işimizdə xeyli nüans, xeyli incəlik var. Mənə atlet lazım deyil. Beysbol məndən ötrü fortepianoda ifa, yaxud da böyük ədəbiyyat nümunəsinin yaranışı kimi bir şeydir. Odur ki indi nə deyəcəyimi anlamağa çalışın.

Pet nəfəsini udaraq başını tərpədir.

O q i. Mən minlərlə uşağa baxmışam, mister Bivz, artıq neçə illərdir peyin toplanı içində almaz axtarıram. Siz Eymosun üzərində böyük iş aparmısınız: o, xeyli çevikləşib – həm hərəkət, həm də oyunu duymaq baxımından, topla da xeyli yaxşı rəftar edir. Bəzən çox orijinal düşünür. Çalışır ki, həmişə topa yaxın olsun. *(Qısa pauza)* İki il əvvəl onu görəndə dedim ki...

D e y v i d *(heyətlə).* Siz əvvəl onu görmüsünüz?

O q i. Əlbəttə, sizə elə onu demək istəyirdim, bir il bundan qabaq da görmüşəm.

P e t. Bəs niyə bizə o vaxt heç nə deməmişiniz?

O q i. Çünki bir məsələni mən heç cür dərk edə bilmirdim, mister Bivz. Onda dərk etmirdim, amma

İndi mənə çatdı. Müdafiəçilər uzaqda olanda sizin oğlunuzun tayı-bərabəri yoxdur. Yox, aman verin, qoyun sözümlü axıracan deyim. O yaxşıdır, o, çox yaxşıdır. Amma aldatmaq istəmirəm, bir də deyirəm, əgər genişlik varsa, onda hər şey qaydasındadır. Amma elə ki onu yıxmaq, əzmək, boynundan asılmaq istəyən bir möhkəm müdafiəçi peyda olur, onda Eymos nəse özünə oxşamır. Mən bunu o vaxt da görmüşdüm, indi də gördüm. Amma bu yoxdursa, komanda irəli gedib ona sərbəstlik yaradırsa, bu zaman sizin oğlunuzun, mister Bivz, həqiqətən də, tayı-bərabəri yoxdur. Siz bunu azarkeşlərin reaksiyasından da görə bilərsiniz.

P e t. Bu gün, mənə, onda hər şey alınır.

O q i. Yalnız ona görə ki, “Blek caynts” müdafiədə oturmağı xoşlamır. Onu məxsusi tutan yox idi deyə belə gözəl oynayır. (*Ölü sükuət*) Heç cür mənə çatmır, elə bil, tamam başqa adam olur. Hələ o heyratamiz uzun əlləri demirəm! Amma onda xarakter deyilən şeydən əsər-əlamət yoxdur. Nəse bir nüans onun mükəmməlliyinə mane olur. İndi də gördüm ki, xarakter sarıdan son vaxtlar onda yaxşılığa doğru heç nə dəyişməyib. Hətta deyərdim ki, bu gün onu o vaxtkından da az bəyəndim. Səbəb nədir? Güman edirəm ki...

P e t (*astadan*). Cavab var?

O q i. Sizin Eymosu tanıyan həmin adam mənə elə özünüzdün də təsdiq etdiyi kimi dedi ki, Eymos doqquz yaşından zirzəmidə məşqlər keçib: tək məşq edib – rəqibi, komanda yoldaşları olmadan. Yəqin, istixana şəraitində, sadəcə, texnikasının kəm-kəsirlərini düzəldə bilib. Həm də oyan-buyana baxmaq, düşünmək üçün kifayət qədər vaxtı yoxdur axı. Rəqibin nəfəsi hər an onu izləyir, o, hər şeyə ani reaksiya verməlidir! Elə bax, bu məqamda o, özünü itirir, haldan-hala düşür. Sanki, nəse onu iflic edir, quruyub qalır. Vəssalam, kitabı bağlandı. Bundan sonra əli top saxlamır. Məsələ bu yerdədir, mister Bivz! (*Qalxıb pencəyini düzəldir.*)

Deyvid və Petin baxışları yerə dikilib, Eymosun gözləri isə, ümumiyyətlə, heç nə görmür.

O q i. Bağışlayın, mən qatara gecikirəm.

P e t (*sanki, lunatik kimi ağır-ağır qalxaraq*). Mən... mən ona yalnız qış aylarında zirzəmidə məşq keçirdim, istəyirdim ki, o, qışda da...

O q i (*sərtliliklə*). Və bu, mister Bivz, sizin çox kobud səhviniz olub.

D e y v i d (*qalxaraq*). Amma... vaxtı boşa verməmək üçün belə edilib. Bizə elə gəlirdi ki... elə gəlirdi ki, zirzəmidə də mümkündür ki...

O q i. Mümkündür, amma həm də müşküldür.

D e y v i d. Amma o, düz on iki il məşq edib. Bütün bu illər boyu...

O q i. O, tamam başqa şəraitə uyğunlaşıb. Belə olmalı deyildi.

Pauza.

P e t. İndi necə olsun... Daha heç nəyi düzəltmək olmaz? Nə məşqçilər, nə...

O q i. Heç bir məşqçi on iki il olmayan xarakteri idmançıda yarada bilməz. Siz öz oğlunuzu şikəst etmişiniz! (*Barmaqlarını tərpədir.*) Mənim buna heç bir şübhəm yoxdur.

D e y v i d. Amma elə günü bu gündən qolunu çırmalayıb...

O q i. Bu, xeyli vaxt və xeyli qüvvə tələb edən bir işdir. Şəxsən mən bunun bir səmərəsi olacağına inanmıram.

P e t. Siz heç... siz heç sınamaq da istəmirsiniz?

O q i. Sizin vəziyyətinizi başa düşürəm, mister Bivz, amma mən yalnız yüz faiz əmin olduqlarımı götürürəm. Bir neçə həftədən sonra canımızı qurtarmalı olacaqlarımızı deyil, yalnız bizimlə qalmalı olanları.

D e y v i d (*Oqinin düz gözlərinin içinə baxaraq*). Amma o, necə yaşayacaq?

O q i (*məsələnin nə yerdə olduğu ona çatmayıb*). Ne-ecə?

D e y v i d. O, başqa heç nəyi bacarmır.

O q i (*təəssüf hissiylə başını bulayır*). Bu da daha bir səhv. (*Dönərək getmək istəyir.*)

P e t (*onu saxlamaq istəyərək*). Məncə, o, özünü cəmləsə, özünü cəmləyə bilsə, başa düşürsünüz... Mən özüm də həmişə bir işin qulpundan yapışıb, sonra tullanmışam... ona görə də məndə bir şey alınmayıb... Düşünürəm ki...

O q i. Razıyam, o, fikrini bir işə cəmləməlidir, mütləq cəmləməlidir. (*Dərindən nəfəs alır.*) Neynək, sizə uğur olsun!

Pet hələ də baş verənlərə inana bilmədiyindən susub.

O q i. HələlİK, Eymos.

Eymos çaşqınlıq içində başını tərpədir, amma nə baş verdiyi onun üçün də qaranlıqdır.

D e y v i d. Qulaq asın, siz... (*Cəld Oqiyə yaxınlaşır, düz gözlərlərinə içinə baxaraq, sanki, onu saxlamaq məqsədilə əllərini qaldırır.*)

O q i. Siz mənimləsiniz?

D e y v i d (*nəzərlərini gözlərini məchulluğa zilləmiş Eymosa tərəf döndərüb, sonra yenidən Oqiyə baxaraq*). Siz hələ onu güclülər dəstəsində görəcəksiniz.

O q i. Ümid edirəm. Sadəcə, o, bizə...

D e y v i d (*hiddətini boğmağa çalışaraq*). Yox, yox, siz onu mütləq görəcəksiniz. Axı şükürlər olsun ki, sizin komanda yeganə komanda deyil və siz onu mütləq görəcəksiniz. Bunu mən sizə vəd edirəm!

O q i. Özünü ələ al, cavan oğlan. (*Deyvidi kənarlaşdırır. Pauza*)

Mister Bivz, ümidvaram ki, gecikdiyimə görə məni bağışlamısınız.

D e y v i d (*sanki, əks-səda kimi, amma səsi qınla-qınla*). Bunu mən sizə vəd edirəm.

Oqi başını tərpədir qapını açır və çıxır. Pet dönüb ağır-ağır

hələ də daş kimi oturub qalmış Eymosa tərəf gedir. Pet elə ona yaxınlaşan kimi Eymos ağır-ağır qalxıb yumruqlarını dünyünləyir.

P e t (*astadan soruşur*). Amma o axı... çaşa da bilər, eləmi?

Eymos susur. Onun baxışları nifrətlə doludur.

P e t. O axı çaşa da... Bilər, yoxsa bilməz?

E y m o s (*qışqırtısından qulaq tutulur*). Yox, bilməz!

P e t. Amma axı hamı çaşa bilər.

E y m o s (*qışqıraraq, Petin yaxasından yapışib sllkələyir*).
Çaşa bilər! Çaşa bilər! Sənə də, sənənin o səhvlərinə də tüpürüm!

D e y v i d (*qaçaraq Eymosu Petdən aralamaq istəyir*).
Burax onu! Eymos, burax onu!

E y m o s (*öz qışqırtısıyla Petin Iniltisinin aralığında*). Mənə hər şeyi yalan demisən! Mən səni öldürəcəyəm! Sən hər şeyi mənə yalan demisən, məni aldatmısan! (*Emosiyanın yeni dalğası: Eymos Peti divara sanı sıxışdırıb yerə yıxır.*)

Qus daxil olur. Deyvid bu zaman Eymosu Petdən aralayır.

E y m o s. Məni rahat buraxın! Hamınız məni rahat buraxın!

Deyvid Eymosu taxta tərəf itələyib yıxır, yumruqlarını dünyünləyərək onun başının üstündə dayanır. Ester heç kimin diqqətini cəlb etmədən gəlib bu mənzərəni müşahidə edir.

D e y v i d. Uzan, qalxma! Eym, nə sözün varsa, mənlikdir!

P e t (*ayağa qalxıb Deyvidi itələyərək*). Dalaşmayın, uşaqlar, bircə dalaşmayın! (*Artıq hönkür-hönkür ağlayan Eymosa tərəf dönərək yalvarır.*) Eymos, oğlum, oğlum!

Eymos taxtda uzanmış halda ümitsizcəsinə hönkürür.

P e t (*Eymosa tərəf əyilib saçını tumarlayır*). Oğlum, oğlum!

Eymos onun üzünə belə baxmadan əlini rədd eləyərək Petin sinəsindən vurub itələyir. Deyvid atasının köməyinə gəlmək istəyir.

P e t (*yenidən Eymosa yaxınlaşıb onun kürəyini sığallayır*).
Yaxşı, oğlum, di bəsdir, oğlum, Eymos, özünə gəl!
Qulaq as, mənə, Eym, di bəsdir, oğlum, Eymos, özünə gəl!
Qulaq as, Eym, mənə qulaq as, Eym, mən bacardığımı elədim.
Hamının səhvi ola bilər. Sabah başına nə gələcəyini kim qabaqcadan bilir? (*Hələ də hönkürən Eymosu silkaləyir.*)
E y, bəsdir! (*Bu hönkürtü səsləni boğmaq üçün dikəlib qışqırır.*)
Mən etiraf edirəm, Eym, mənim də səhvim olub, etiraf edirəm, mən zəvzəyəm, çərənçinin birisiyəm, mən axmağam, amma bir bax gör sən necə güclü zərbələrin var, heç olmasa, bu əməyimi nəzərə al, bil ki, mən sən üçün nəsə eləmişəm!
(*Oğlunun üzünü özünə san çevlirir.*)
Bəsdir, bəsdir ağladın! Tanrının bizə rəhmi gəlsin. Mənim kimi bir axmağın əlindən başqa nə gələ bilər ki?! (*Eymosun yanında oturur.*)

D e y v i d (*Peti aralayıb Eymosun üzərinə əyilir.*)
E y, mənə qulaq as! (*Qardaşının yaxasından tutub otuzdurur.*)

Eymos hələ də hönkürür.

Hə, o səhv eləyib, cəmi bircə səhv, vəssalam. Bitdi, hər şey bitdi. Sən öyrənməlisən və hər şeyi öyrənəcəksən. Dünyanın axırı deyil ki. Sənin bütün həyatın hələ qabaqdadır. O isə ...Kliviendə gedəcək, sonra Nyu-Yorka, sonra hara lazımdır... Bəlkə, elə o adam, həqiqətən, səndə səhv eləyib? Belə də olur axı.

E y m o s (*başını bulayaraq*). Yox, o səhv eləməyib, o, olanı deyib.

Deyvid Eymosu buraxıb qalxır və yuxarıdan aşağı ona baxır.

E y m o s (*o da qalxıb, ağır-ağır stula tərəf gedib oturur.*)
O, olanı deyib. Mən özüm də həmişə bilmişəm ki, sıx müdafiəyə qarşı oynaya bilmirəm. Onun bu gün dedik-

ləri hamısı həqiqət idi. Mənim kitabım bağlanıb. O, belə dedi də? Əlavəyə heç bir ehtiyac yoxdur. (*Petə baxır.*) Mənim bütün vaxtım, zamanım yalnız topa xərclənib. Bircə onu necə atmalı olduğumu öyrənə bilməmişəm. Bə deyirdin ki, qalan şeylər elə də vacib deyil. O özünü bilirdi, hər şeyi bilirdi! Vaxtı gəlib çatanda mən də hər şeyi bilməliydim. İndi bilirəm. Artıq bilirəm. Nə qədər ki sağam, topa əlim dəyməyəcək! Heç vaxt!

P e t (*hiddətlə*). Eymos, nə danışdığını sən özün də anlamırsan!

E y m o s. Meydançaya da ayağım dəyməyəcək, bacarmaram! Bilirəm ki, bacarmaram! (*Qısa pauza*) Bir də heç vaxt siz məni aldada bilməyəcəksiniz! Mənim kitabım bağlanıb. (*Qalxır.*)

Pet əliylə üzünü tutub hönkürməyə başlayır.

D e y v i d (*deyilənlərin hamısını rədd edərək başını bulaya-bulaya Eymosa*). Necə yəni bağlanıb? Eymos, sən yatıb qala bilmərsən. Məni dinlə, özünü də bəsdir başını buladın. Bu dünyadan hər istədiyini ala bilən kimdir?

E y m o s. Sən. Yalnız sən.

D e y v i d. Mən? İnanma mənə, Eymos. (*Onu qucaqlayır.*) Daha buna inanma!

E y m o s. Sən nə istəmişənsə... bütün həyatın boyu... hər şey...

D e y v i d. Övlad-uşaq da, hə, Eym? (*sükut*) Mənim uşaqlarım hanı?

E s t e r. Deyvi!

D e y v i d (*nəhayət, onu görüb*). Mən onu başa salmaq istəyirəm, Es! (*Eymosa*) Əgər uşaq yoxdursa, bütün bunlar kimə lazımdır? Bütün hər şey dərhal mənasını itirir. Bundan başqa, sən heç bir dərddə olmayan insan tanıyırsanmı? Hamının dərddi var, Eym! Şorinin də, Cey Binin də, atamızın da, sənin də, elə mənim də! Hamı kimi mənim də dərddim var!

E s t e r. Deyvi, lazım deyil!

D e y v i d (*səsindəki tükürpərdici təntənəylə*). Yox, Es,

mən daha bundan qorxmuram. Ümumiyyətlə, bunu biryolluq yaddan çıxarmaq istəyirəm. Mən həmişə, nəşə, seçilməkdən qorxmuşam, amma bu dərdim məni daha vahimələndirmir. (*Eymosa*) Heç kim cəzadan yaxa qurtara bilməz, Eym, eşidirsən, heç kim! Amma mən uşağım yoxdur deyə əllərimi yanıma salıb oturmuram, ölmürəm. Bir də təkrar edirəm: yer üzündə, heç olmasa, bir ciddi problemi olmayan insan yoxdur. Mən artıq bunu dərk edirəm, sən də dərk etməlisən. Mənə həsəd aparma, Eym, biz artıq səninlə eyni gündəyik. Dünya əzəldən belə qurulub, yəqin, yuxarıda yazan belə yazıb, biz hamımız da o yazıya tabe olmalıyıq! (*Eymosun əlindən tutur.*)

E y m o s (*klirmək istəyir, amma bacarmır*). Niyə belə danışırsan?

D e y v i d. Çünki olan budur.

E s t e r. Yox, Deyvi, olan heç də bu deyil. Bizim heç bir problemimiz yoxdur, sən özündən uydurursan!

D e y v i d (*heyətlə*). Nə, nə dedin?

E s t e r. Sadəcə, mən o müqavilə imzalanana qədər gözləmək istədim. Sonra şənliyin gur yerində bizi hamı görsün deyə, səninlə pilləkənin üstünə çıxıb elan etməliydim ki, tezliklə bizim uşağımız olacaq! (*Pauza. Hiddətlə, ümitsizliklə və qüssəylə*) Ah, Deyvi, Deyvi, mən elə düşünürdüm ki, bunu eşidən kimi sevincdən ürəyini partlayacaq, amma sən...

D e y v i d (*heyətinin hədd-hüdudu yoxdur. Nəhayət, sanki, məmi kimi partlayır*). Ah, Es, əlbəttə, mən, həqiqətəndə, mən...

E s t e r. Yox, sən sevinmirsən. Bilmirəm sənə nə olub, amma görürəm ki, bu gün sən buna heç sevinmirsən!

D e y v i d (*səsində sevincdən çox, dəhşət çalarları var*). Belə danışma, Es, sən belə etməməli... (*Onu özünə çəkmək istəyir.*)

E s t e r (*əlindən çıxaraq*). Sən onu istəmişən, Deyvi, sən onu istəməyə məhkumsan! (*Gözlərindən yaş gildir-gildir axaraq qaçıb gedir.*)

Deyvid onun arxasınca qaçıb çağırır, amma qəflətən qarşısında Eymosu görür.

E y m o s. Hə, elə bir insan bütün yer üzündə yoxdur... bir səndən başqa. *(Deyvidin yanından ötüb giriş qapısına gedir.)* Bir səndən başqa! *(Çıxır.)*

Pərdə enir.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

Qonaq otağı. Fevral axşamı. Cey Bi taxtda yatıb. Sobanın yanındakı stolun arxasında Şori və Qus sakitcə siqaret çəkə-çəkə kart oynayırlar. Pəncərənin arxasında qar görünür. Asılıqandan bir neçə palto asılıb.

Q u s. Sənin heç başın çıxmır, bəlkə, öyrədim, ey meduza...

Ş o r i. Poker sənin üçün beyzik deyil, bu, tamam başqa oyundur, burada...

Q u s. Maraq, azart, iradə var?

Bell xala pilləkənlə düşür.

Q u s. Hər şey qaydasındadır?

B e l l *(dönür. Əlində adyal var).* Bütün adyal suyun içindədir. Yazıq qızı tər yuyub aparır!

Q u s. Həkim nə dedi?

B e l l *(yadına salıb).* Dedi ki, düşüb quru adyal gətirim.

Q u s. Mən soruşmaq istəyirdim ki, nə vaxt...

B e l l. Bunu kim bilir? Məlum olan bircə odur ki, bu, istənilən vaxt ola bilər. Bəzən tamam gözləmədiyən, bəzən də gözlədiyən vaxtda. *(Qapıya yaxınlaşıb təzədən dönür.)* Niyə axı Deyvid hələ də nənni almayıb?

Q u s. Doğrudan ha? Onda, yəqin, alacaq.

B e l l. Nənnisiz də uşaq olar?

Ş o r i. Uşaqsız nənnidənsə, bu yaxşıdır. Bumunu sil.
B e l l i. Bumumu silməyə vaxtım yoxdur. (*Bumunu silə-silə qalxır.*)

Ş o r i. Məndə valetdir. Deməli, oğlan olacaq. (*Kartı stola atır.*)

Q u s. Bu, hələ sual altındadır. Statistika görə, qız daha çox doğulur. Onların üstünlüyü açıq-aşkardır.

Ş o r i. Statistika Deyvid Bivzin heç qulağına da deyil. Oğlan istəyirsə, vəssalam, oğlan da olacaq. Gəl mərc eləyək: bu axşam onun oğlu olacaq.

Q u s. Deməli, onun oğlu olacaq deyə mən müflisləşməliyəm?

Ş o r i. Qorxdun?

Deyvid küçədən içəri daxil olur. Qış geyimindədir. Dərhal görünür ki, kefi yaxşıdır, üzü gülür. Ayaqqabılarını yerə çırpı-çırpı əlcəklərini, gödəkcəsini, şərfini çıxarıb sviterdə qalır. Sonra arxasınca qapını örtür.

D e y v i d. Yuxarıda vəziyyət necədir?

Q u s. Hələlik gələn ancaq tədrir.

Ş o r i. Hər halda, o tər böyürtkənli çaydan deyil.

D e y v i d (*sobaya tərəf gedib allərini bir-birinə sürtür.*)
Cey Bl işə-zada getməyib. Bütün günü buralarda veylələnir.

Q u s. Bəzi adamlar bayramı çox xoşlayırlar. Onun üçün uşaqdan gözəl bayram ola bilməz!

D e y v i d (*yan-yörəyə baxaraq*). Boş şeydir.

Q u s (*Deyvidə*). Amma görürəm ki, tamam sakit-sən, heç inanılası deyil! Sənin yerində bir başqası olsaydı...

Ş o r i. Onun yox, Esterin yeri narahatdır. (*Qusa*) Səndə, yəqin, kinolara çox baxmısan. Niyə axı ora-bura var-gəl eləməlidir?

D e y v i d. (*yüngül günah hissiylə*). Mən axı onun üçün ən yaxşı həkimi gətirmişəm, lazım olan hər şeyi eləmişəm. Ümumiyyətlə, mənim fikrimə gəlincə, oğlan, ya qız – fərq etməz. Bir mən kiməm ki... (*Bell xalanın əlin-*

də daha bir adyal görüb susur. Bell xala pilləkənə tərəf gələndə özünü saxlaya bilməyərək onu haylayır.) **Bell!** *(Bell xala ayaq saxlayır. Deyvid narahatlığını boğaraq ona yaxınlaşır.)* Zəhmət olmasa, həkimdən soruş... Esterə çətin olmayacaq ki...

B e l l. Həkim mənə susmağı tapşırıb

D e y v i d. Onda Cey Binin arvadından soruş.

B e l l. O da mənə susmağı tapşırıb. Amma ondan soruşa bilərəm.

Bell xala qalxır. Deyvid onu baxışlarıyla müşayət edir.

D e y v i d *(yuxarı baxaraq).* Bundan sonra Ester kraliça kimi yaşayacaq. *(Dönüb yumruğunu əlinə vurur.)* Bu il bir ətək pul almalıyam.

Ş o r i. Havadan savayı heç nəyə qabaqcadan proqnoz vermə, havaya da uzağı bir saat əvvəldən.

D e y v i d. İndi deyə bilərəm. Çünki bu gün samurlarımı cütləşdirmişəm. Ümidvaram ki, xeyli artacaqlar.

Q u s. Samurları cütləşdirdin? Nə gözəl!

Giriş qapısı döyülür. Deyvid açmağa gedir. Pet daxil olur. Əynində noxud rəngdə palto, başında yun şapka var, çiyində də parçadan sakvoyaj.

D e y v i d. Salam, ata.

P e t. Uşaq oldu?

D e y v i d. Hələ yox.

P e t. Qatara hələ iki saat var. Ona görə də burada gözləməyə qərar verdim.

D e y v i d. Mənə ver. *(Petdən sakvoyajı alıb asılıqandan asır.)*

Ş o r i. Sən doğrudanmı gedirsən, Pet?

P e t. Məni təzədən işə götürürlər, gəmidə aşpaz işinə. Müəyyən qədər təcrübə toplayıb bir-iki ildən sonra üçüncü lisenziyamı ala biləcəyəm. Ona görə də...

D e y v i d. Hər halda, sənin getməyin səfehlikdir, ata. Bəlkə, fikrini dəyişəsən?

P e t. Belə yaxşıdır, Deyv. Əgər mən burada olmasam, Eymos ağılıni başına yığar.

Yenidən qapı döyülür.

D e y v i d. İndi gələn, yəqin, Eymosdur. *(Qapıya tərəf gedib açır.)*

Eymos damağında siqaret daxil olur.

Salam, Eym. Maşını bağladın? Keç.

E y m o s. Hər şey qaydasındadır, motor işləyir. Salam, Qus, salam, Şori. *(Pətlə salamlaşmır. Pauza)*

Q u s. İş çoxdur?

E y m o s *(yorgundur, bic-bic gülür).* Xirtəkdən. Benzini vurdurdum, kassanı yoxladım. *(Deyvidə xırda konvert və açar verir.)* İyirmi altı yaşıl. Əməlli-başlı tərləməli oldum.

D e y v i d *(sanki, bu əzmkarlıqdan heyətlənib. Belini dikəldərək).* İyirmi altı? Pis işləməmişən.

E y m o s. Mən həmişə beləyəm, elə deyil? Di yaxşı, hələlik. *(Getmək istəyir.)*

D e y v i d. Eym, mənə qulaq as. *(Eymos dönür.)* Təxminən, bir aydan sonra samurlar bala verəcək. Belə fikirləşdim ki, bəlkə, sən bu işdə də mənə kömək eləyəsən? Həm də yaza az qalıb, gərək formada olasan.

E y m o s. Nə səbəbə?

D e y v i d. Bəlkə, gözəl günlərin birində sən... təzədən meydançaya çıxmaq istədin.

E y m o s *(Pətlə baxaraq).* Dedim axı, qurtardı.

D e y v i d *(müəyyən laqeydliklə).* Bəs nə işlə məşğul olacaqsan?

E y m o s. Sənin təkərlərini dolduracağam. Hər axşam da sənə pul gətirəcəyəm. Və nəsə baş verəcəyini gözləyəcəyəm. *(Acı təbəssümlə)* Yəni nəzərdə tuturam ki, görən, nəhayət, nə vaxt sənin dayanacağıının yanından yol çəkəcəklər. Ondan mənə də xeyrim olacaq. Belə də olmalıdır, Deyv. *(İndi səmimiyyətlə)*

Nədir, uşaq hələ də dünyaya gəlməyib? *(Deyvid onun səsinə qüssədən heyrətlənərək başını bulayır.)* Nə uzun çəkdi, hə? *(Sığaretdən bir qullab alır.)*

D e y v i d. Az qalıb.

E y m o s. Əgər oğlandırsa... *(Petə baxıb mənəm-mənəmliklə tüstünü buraxır.)* Yəqin, sən ona öz zirzəmində məşq keçəcəksən. *(Deyvidə göz vuraraq çıxır.)*

Bu zaman Deyvid Petə yaxınlaşır.

D e y v i d. Niyə axı gedəsən? Yaxşısı budur, qalıb mənimlə işləyəsən. Məndə hamı üçün iş tapılar.

P e t. Ağciyərlərinin anasını ağladır, heç cür ona baxa bilmirəm, özünü məhv eləyir!

Ş o r i *(sobanın yanından)*. Pet, beyzik oynayaq?

D e y v i d. Qus, sənə sözüm var. *(Onu kənara çəkir.)*

P e t *(bir qədər təəddüdlə Şoriyə yaxınlaşır)*. Sobanın istisi damarlara pis təsir edir. *(Qusun yerində əyləşir.)*

Ş o r i *(kartları qarışdıraraq)*. Əvəzində qızırsan. Otur görək! *(Paylayır.)*

Deyvidlə Qus sağ tərəfdə dayanıb. Cey Bi hələ də yatır. Şoriylə Pet oynamağa başlayır.

D e y v i d. İstəyirəm sən mənə işləyəsən. Cəmi bircə aya samur əlindən tərpənmək olmayacaq. Hər samurdan dörd bala, bilirsən bu, nə deməkdir?

Q u s. Cücəni payızda sayarlar.

D e y v i d. Yox, bu dəfə heç bir şübhəm yoxdur. İstəyirəm emalatxananı girov qoyum. Cavabından qabaq demək istəyirəm ki, onun altmış faizi sənindir. Bu, sənənin halalıdır. Mən özümə halal bilmədiyimə yiyə çıxmaq istəmirəm, çıxmaram da. Mənim özümə lazım olanı ala bilməyim üçün qol çək. Mənə, təxmi-nən, iki min beş yüz lazımdır.

Q u s. Soruşa bilərəmmi, niyə?

D e y v i d. Əlavə erkək almaq üçün.

Q u s. Niyə axı elə özündə olan pula almayasan?

Deyvid. Qus, düzünü desəm... *(Dodaqları qaçır.)*

Qus. Nədir ki?

Deyvid. Mənim başqa pulum yoxdur.

Qus. Yaxşı, ağlama.

Deyvid. Doğru deyirəm. Bütün pullar Den Diblin mənə gətirdiyi samurlara getdi. Nə deyirsən?

Pet və Şori başlarını qaldırıb qulaq asırlar.

Qus *(bir saniyə fikirləşib)*. Niyə axı mütləq emalatxananı girov qoymalısan? İki min beş yüzü yanacaqdoldurma məntəqəsindən, karxanadan, yaxud fermadan da götürə... *(Qısa pauza...)*

Deyvid. Götürmüşəm. Götürmüşəm, hamısı da gedib, təkcə emalatxanadan başqa.

Qus *(heyvətlə)*. Deyv, mən qulaqlarıma inana bilmirəm!

Deyvid *(sağ pəncərəni göstərərək)*. Bir ora bax. Mən ranço almışam. Fikrincə, hansı pullara?

Qus *(həyəcanını gizlətməyə çalışaraq qalxır)*. Amma axı, Deyv, bu, olsa-olsa, heyvandır. Kim bilir, başına nə gələcək? Başa düşə bilmirəm, necə olub ki, sən özündə nağd olanları nəyəsə dəyişib...

Deyvid. Onlar doğub-törəyirlər, Qus, birindən dördü çıxır. Əgər qiymətləri düşməsə, bu il altmış min qazanc götürəcəyəm.

Qus. Amma necə əmin olasan? Sən axı...

Deyvid. Mən əminəm.

Qus. Axı necə bunu...

Deyvid *(bu dəfə özü də həyəcanlanaraq söhbəti qurtarmaq istəyir)*. Mən əminəm! Nədir, olmaz? Məgər əminlik pis şeydir?

Qus. Yox, amma niyə? *(Pauza)* Sən nədən belə əminsən?

Ceybi *(taxtda qurcalanaraq)*. Tanrı, özün rəhm elə! *(Oturub gəməşir.)* Burada qoymaq istədiyiniz batareyalara nə gəldi? *(Qalxıb sobaya tərəf gedir. Üsüyür.)* Bu otaqda yaxşıca donmuş ət saxlamaq olar.

D e y v i d (*Cey Blyə*). Sənə elə həmişə soyuqdur.

Q u s (*Deyvidə*). Özüm də bilmirəm, sənə nə cavab verirəm. Mən burada, bu emalatxanada işləmişəm ki... (*Onun arqumentləri zəifləyir.*) Sən indi elə dayanıb-durmuşsan ki, elə bil, samurlara bir şey olsa, səni nə gözlədiyini ağılına belə gətirə bilmirsən. Milyon istəyirsən?

D e y v i d. Dedim axı, onlara heç nə olan deyil.

C e y B i (*Petə və Şoriyə*). Kimə nə ola bilər? Onlar nədən danışırlar?

D e y v i d. Heç nədən. (*Pəncərəyə baxır.*)

Cey Bi təəccüblə onu müşahidə edir.

P e t. Yaxşı olar ki, Eymos qəlyan çəksin. Şori, ona deyərsən.

C e y B i. Deyv, bilirsənmi, nənni almaq lazımdır, hə?

D e y v i d (*yanyacan dönrək*). Əlbəttə bilirəm.

C e y B i. Niyə mənə deməyi unutmusan? Mən sənə üçün sifariş eləyərdim.

Deyvid pəncərəyə tərəf dönr.

C e y B i. Birinə mağazada göz qoymuşdum. Bozmırvari rəngində, iri, yumşaq rezin təkəri. Əlaydı!

D e y v i d (*təzədən ona tərəf dönr. Narazı halda*). Yaxşı, bu mövzunu qapadaq, oldu?

Cey Bi də narazı qalıb. Bir neçə saniyədən sonra asılıqana tərəf gedib geyinməyə başlayır.

D e y v i d (*Cey Blyə yaxınlaşır*). Con, bəsdir, axmaq-lama. (*Paltosunun qolundan tutub çəkir.*)

C e y B i. Sən məni özümcdən çıxarırsan, Deyv, yaman çıxarırsan. Övlad gözləyən kişi özünü buna uyğun aparmalıdır. Tanrı xatirinə, istəyirəm sən də özünü elə aparasan.

D e y v i d. Con, bu dəqiqə mənim bir milyon problemim var, səndən də bir xahişim var.

C e y B i. Nə barədə?

D e y v i d (*onun paltosunu asılıqandan asır*). Mən indi təzə “Byuik” almaq istəyirəm ki, həmin o ticarətçi var ha, sən tanıyırsan, Berlidən olanı deyirəm, bax onun başını tovlamaqda mənə kömək eləsin. Sonra həmin maşınla Esteri Kaliforniyaya aparacağam. Otur.

C e y B i (*əlini qaldırıb barmağını ona tərəf tuşlayaraq*). Bax mənə özümdən çıxaran da elə budur! Mənə elə gəlir ki, sən nəyin baş verdiyini hələ sonacan anlamırsan. Biraylıq uşağı belə uzaq səfərlərə, ümumiyyətlə, aparmırlar.

D e y v i d. (*çaşqınlıq içində*). Mən demək istəyirdim...

C e y B i (*gülür. Aydın görünür ki, həqiqət onun tərəfindədir*). Sən adi bir şeyi də dərk eləmirsən. Ester yağlı şeylər çox yediyinə görə kökəlməyib ki? (*Gülür. Qus da ona qoşulur. Deyvid də gülmək istəyir.*) Cavan oğlan, sən ata olacaqsan və bugün-sabah sənə “atacan” deyəcəklər!

Yuxarıda nəsə qarmaqarışıqlıqdır. Deyvid pilləkənə tərəf atılır. Bell xala peyda olur. O, fısıldayır və bumunu silir.

D e y v i d (*cəld qalxıb onu yaxalayır*). Bell, nə olub?

B e l l. Doğur, doğur! (*Düşür. Deyvid də onun ardınca gəlir.*)

D e y v i d. Bell, həkim nə deyir? Ester necədir? (*Onun əlindən tutur.*)

B e l l. Bilmirəm. O vaxt yığılmağı işləri korlayıb, yaman korlayıb. İlahi, özün kömək ol.

Hönkürtüdən boğula-boğula təzədən yuxarı tələsir. Deyvid yerindəcə donub-qalıb, baxışları onun ardınca boylanır. Qus Deyvidə baxır. Uzun pauza.

Q u s (*astadan*). Məgər Ester yığılmışdı?

D e y v i d. Hə, bir müddət əvvəl.

Q u s. Sən onu həkimə aparmışdın?

D e y v i d. Hə.

Q u s. Dedi ki, uşaq ölü doğula bilər? (*Pauza*)

D e y v i d. Nə demək istədiyini anlamıram.

Q u s (*səsi titrəyə-titrəyə*). Məncə, sən nə demək istədiyimi anlayırsan.

Deyvid susur. Yaxınlaşıb kreslonun çoltuğunda oturur. Sanki, bu hərəkətlə indi əsarətində olduğu dəhşətli donuqluqdan xilas olmaq istəyir. Ardınca hələ də gözlərini Qusdan çəkməyərək qalxıb, sanki, özgəsinin səsiylə təkrar edir.

D e y v i d. Nə demək istədiyini anlamıram.

Q u s. Bu samurların sənin ağılını nədən belə alməsi indi mənə çatdı. Amma mən indi heç bir yerə imzazad atmayacağam. Ölü uşaqların gözü qarşısında iş görmək olmaz.

Deyvid sarsılıb. Deyəsən, o, nəhayət, hər şeyi başa düşüb. Qalxıb yumruqlarını düyünləyir: bilmək olmur ki, indicə Qusun üstünə atılacaq, yoxsa hönkürəcək.

C e y B i. Belə bir şey onun ağılına da gələ bilməzdi... o necə... (*Sanki, ürək-dirək vermək üçün Deyvidə baxır, amma Deyvid, elə bil, ayaq üstəcə ölüb, o, Cey Binə görmür. Bu zaman Cey Bi özü ona yaxınlaşır.*) Amma axı, Deyv, sən bunu istəməirdin! (*Onu silkələyir.*) Deyv!

D e y v i d (*Qusa baxaraq*). İndi hülqumunu kəsəcəyəm! (*Qusa baxmaqda davam eləyərək Cey Bidən kənarlaşır. Onun hərəkətləri donuq, məqsədsizdir, o, dalana dirənib.*)

Qus susur.

Niyə mənə belə baxırsan? (*Nəzərlərini Cey Binin üzərinə gətirir, sonra təzədən Qusa baxır.*) Niyə belə baxırsan? Mən, sadəcə, sənə olanları danışdım. Kişi gərək həyatın gözünün içinə dik baxsın, eləmi? Mən qapı tərəfdə nəsə səs-küy eşidib açmağa atılanda... O, astanada yıxılıb qalmışdı. Həyat elə budur, hə? (*Cavab verən yoxdur. O, təbdən çıxır.*) Tanrı xatirinə, əgər sizə belə...

Q u s (*ucadan*). Həyatın nə dəxli! O yıxılıb! O yıxılıb deyə uşaq da ölüb! Həyat məgər budur?

D e y v i d (*əsəbləri son həddə qədər gərillib. Dönür*). Mən

ölüb demədim. O, ölə bilməz, çünki... *(Sözünü yanmıçığ saxlayır.)*

Q u s. Hə, nədir?

D e y v i d. Onda, deməli, biz lənətlənmişik. Hər şey bədbəxtlikdən xəbər verir. Esterin yığılması da bunu təsdiqləyir. Həkim mənə dedi.

Qus Deyvidə baxaraq onun nə dediyini o qədər də anlamır.

D e y v i d *(Qusa).* Amma sən deyirdin ki, mənə qoruyan mələk var.

Ş o r i *(Qusu nəzərdə tutaraq).* Qardaş, o, bu sözləri çoxdan deyib!

Q u s *(Şortya).* Mən nə demişəm? Demişəm ki, insanın övladının sağ-salamat dünyaya gəlməsi üçün onu qoruyan mələk olmalıdır?

D e y v i d *(hiddətlə).* Kim deyir ki, o ölüdür.

Q u s. Onda niyə həyəcanlanırsan? *(Onun əlindən tutur.)* Otur, ağlını da başına yığ.

D e y v i d *(əlini dartaraq).* Bəsdir, mənimlə məzələnmə! Den Dibbi bu gün mənə samurlar gətirəcək. Bütün sənədlər hazırdır. *(Stola yaxınlaşıb kağızları götürür.)* Sənə yalnız imza atmaq qalır və...

Q u s *(gözlənilmədən Deyvidin üstünə cumaraq kağızları əlindən alıb yerə atır).* Sən adam deyilsən! *(Onun bu hərəkəti Deyvidi kərkəndib.)* Elə bil, yuxarıda heç nə baş vermir, bu adamın fikri-zikri o samurlardır. *(Deyvidin əlindən tutub yalvarır.)* Deyv...

D e y v i d. Əgər mənə bir kəlmə söz desən, səni buradan bayıra atacağam.

Cey Bi *(narahatlıqla).* Di yaxşı, yaxşı...

Yuxandan çığırtı eşidilir. Deyvid yerindəcə donub-qalır. Qus yuxanı baxır.

Q u s *(Deyvidə).* Bir də belə sözü dilinə gətirmə!

Deyvid əllərini cibinə basır, sanki, bu hərəkəti onun əzablarını yüngülləşdirəcək. O, dəhşətli gərginlik içindədir, amma özünü

təmkinli aparmaq istəyir, bununla belə, danışanda səslə xınlıqlı çıxır. Qus ona baxmaqda davam edir. Deyvid Cey Bidən aralanır.

D e y v i d (*zorla*). Hə, mənimki gətirirdi, Con. Nəyim varsa, elə bil, hamısı öz ayağıyla gəlirdi. Və burada qəribə heç nə yoxdur. Həyat dediyimiz elə budur. Esterlə evlənə biləcəyim mənə yuxu kimi gələndə, elə bil, məhz bu iş üçün qoca Folk məşin altına düşdü. Mən “marmon”u düzəldə bilməyəndə gecənin bir aləmi bir insan peyda olub onu mənim əvəzimə düzəltdi. Mən gözdən-qulaqdan uzaq yana-caqdoldurma məntəqəsini alanda qəflətən onun yanından şose çəkdi. Hə, mənimki gətirirdi, indi də onların altını çəkirəm!

Ş o r i. Bax bu, lənət şeytana, doğrudur!

Q u s. Belə bir qanun harada yazılıb ki?

D e y v i d. Bilmirəm. (*Səssizlik çökür. Pəncərəyə tərəf gedir.*) Hamı arasında mən xərcə düşməyən yeganə insan idim. Neynək... deməli, bayram qurtardı. (*Ağny-la yuxarı baxır.*) Məncə, sizin hamınızı birləşdirməyin vaxtı çatıb. Əgər samur işi alınsa, mənim, təxminən, altmış min pulum olacaq. Amma iş üçün cibimi boşaltmalı olmuşam, nəyim varsa, hamısını qoymuşam. Odur ki – daha buna şübhəm qalmayıb – bundan sonra hər şeyin borcunu gərək ödəyəm. Daha qarəsiz ağ olmayacaq, Ester yıxıldıktan sonra bunu başa düşdüm. (*Dərddən üzülmüş insan səsiylə*) İlahi, hər şey sənə əlindədir, növbə bizə də gəlib çatdı. Mən daha öz naxışlarımdan qorxmuram, indən belə mən də ümumi qaydalarla oynayıram.

Q u s. Deyvid, sən mənim xətrimə dəyirsən. Bu ideyalar Avropa, Asiya, kasıb ölkələr üçün yararır. Amerika üçün yox.

D e y v i d. Amerika üçün niyə yaramır?

Q u s. Çünki burada sən qurd, bit deyilsən, adamsan. Buranın adamı isə hər şeyə layıqdır.

Ş o r i. Nə vaxtdan?

Q u s (*tərs-tərs Şoriyə*). Elə o vaxtdan! Həmişə layıq olub!

Ş o r i. Deməli, mən sən deyən vaxtdan əvvəl doğulmuşam.

Q u s (*İndi Şorlya əsəbl tonla*). Üzr istəyirəm, amma deməliyəm ki, o, sənın tayın deyil, özü də, sən mənım canım, bir də onu özünlə müqayisə etmə.

D e y v i d. O heç müqayisə-zad etmir.

Q u s (*Şorı barədə*). O, heç vaxt xoşbəxt olmayacaq. Bu dəqiqdir. Belə insanlar xoşbəxt olmurlar.

Ş o r i. Necə insanlar?

Q u s. Belə insanlar. (*Deyvid barədə*) Amma onun həyatı, əgər istəsə, bundan da parlaq olacaq.

Ş o r i. Aha, nə qədər ki divar uçub-gəlməyib.

Q u s. Əgər şorgözlük eləməsə, uçub-gəlməz. (*təmkinlə*) Bağışla, xətrinə dəymək istəmirdim.

Cey Bi (*Deyvidə tərəf gedir*). Deyv, mən sənə samurlar üçün borc pul verərəm.

Q u s. Başına hava gəlib?!

Cey Bi. Onun nə düşündüyü mənə çatır, Qus. (*Deyvidə baxır.*) Belə bir işə girişmək üçün gərək əsl kişi olasan. Doğrudur, adam gərək pulunun qədrini bilə, amma yeri gələndə xərcləməyi də bacarmalısın. (*Yuxarıya, sonra Deyvə baxır.*) Olan budur. Hər şey həmişə öz-özünə baş verir. Mən sənə pul verərəm, Deyv...

D e y v i d. Mən istəyərdim ki... əgər mümkünsə, pulu bu gün ona verim.

Hamı ağır-ağır yuxandan gələn Bellə baxır. O nə qədər ki, pilləkənlə düşməyib, heç kəs səsini eşitmir. O, bayaqkı kimi heyrətdən donub-qalmış gözlərini dipdiri açaraq gəlir. Amma bu dəfə bir qədər özündədir və zənlə Deyvidə baxır. Bayaqkı kimi dəsmalıyla gah bumunu, gah da gözünün yaşını silir. Amma Bell pilləkənin ən aşağı tərəfinə gəlib çatmır, Deyvid özü bir neçə pilləkən yuxarı qalxır. Bell əvvəlcə gülmək, sonra bumunu çəkmək istəyir. Görünür ki, xeyli həyəcanlıdır və Deyvidi yuxarı çağırmaq istəyir. Deyvid lal baxışlarını ona zilləyib.

B e l l. Yuxarı... yuxarı.

D e y v i d. Nə? Nə-ə?!

B e l l (*qəflətən üstünə atılıb qollarını onun boynuna dolayır*). Ah, Deyvi, Deyvi!

Deyvid (*kənarlaşaraq, onun üzünə baxıb hönkürür*). Nə olub? (*Hönkürtüdən titrəyən səsiylə təzədən ondan bərk-bərk yapışır.*) **Bell!**

Qəflətən yuxarıdan ağlayan körpənin səsi gəlir. Bu səs, sanki, Deyvidi pilləkəndən yerə atır. O, daş kimi donub-qalaraq yuxarı baxır. Ağzı açılıb qalıb.

Bell (*hələ də ağlamsınır, bumunu çəkə-çəkə*). Oğlandır, qiyamət oğlandır! (*Təzədən hönkürüb yuxarı qalxır.*)

Deyvid bir müddət qımıldanmadan dayanıb-durub. Heç nə görməyən gözləriylə onun arxasınca baxır. Təzədən körpə çığırtısı. Deyvid başını qaldırır. O, sanki, bu çığırtıda boğulmaq istəyir. Cey Bi qollarını açaraq onun üstünə atılır.

Cey Bi (*sevincinin hədd-hüdudu yoxdur*). Deyv!

Deyvid qeyri-ixtiyari onun əlini sıxır, üzündə yüngül təbəssüm əmələ gəlir.

Cey Bi. Oğlandır, Deyv, oğlandır! Sən axı belə istəyirdin!

Deyvidin dodağına qərribə bir təbəssüm qonur: daha yüngül, amma hələ də həyəcan dolu. Sanki, donu açılmış Pet oğluna yaxınlaşıb boynunu qucaqlayır.

Pet. Yeni nəsil, Deyv, yeni nəsil!

Quş (*gülərək*). Nədir? İndi başa düşdün? (*Gülür.*) Yaxşı adam layiq olduğunu həmişə alır. (*Sevinclə Deyvidin kürəyinə vurur.*) Di oyan! Sənin ən şad günündür! (*Şort-yə tərəf iyirmi beş sent atır.*) Səni tanıyandan bəri birinci dəfədir haqlı çıxırsan!

Cey Bi. Göydən yerə en, Deyv, get uşağına bax!

Qəflətən Deyvid küçəyə qaçır. Hamı heyran içindədir.

C e y B i. Ona nə oldu?

Q u s. Ona nə oldu? Məncə... utanır! *(O da ardınca qaçır.)*

O birilər sakitcə dayanıb-durublar. Sonra bir-birinin ardınca ağır-ağır körpə çığırtısı gələn otağa qalxırlar. Pərdə yavaş-yavaş enir.

İKİNCİ ŞƏKİL

Pərdə qalxmazdan öncə göy guruldayır. Bir ay sonra. Qonaq otağı. Axşam çoxdan düşüb. Otaq boşdur. Qəflətən çaxan İldırım otağı işıqlandırır, sonra təzədən qaranlıq çökür. Qapı açılır və Ester daxil olur. O, çox həyəcanlıdır, amma elə ləng hərəkət eləyir ki, sanki, ətrafında baş verənlərin ona dəxli yoxdur. Hiss olunur ki, tamamilə özünə qapanıb. Paltosunu əynindən çıxarmadan səhnənin ortasına tərəf addımlayaraq oradaca dayanıb-durur və divara baxır. İldırımın işartısı onu pəncərədən bir addım geri çəkilməyə məcbur edir. Artıq ləngimədən yolüstü işığı yandıraraq telefona tərəf gedir.

E s t e r *(pəncərəyə baxaraq dəstəyə deyir)*. Alo! Qus, sənsən? Haradaydın, düz bir saatdır sənə zəng eləyirəm. *(Dinləyir.)* Qulaq as, sən indi bura gələ bilərsən? Hə, hə, indi. Yox, narahat olmaram, səninlə mütləq danışmalıyam. O yoxdur. Qus, sən bura gəlməlisən. Samurlar qırılırlar. *(Pəncərəyə baxmaqda davam edir.)* O, hələ bilmir, ancaq yəqin ki, bu dəqiqələrdə xəbər tutacaq. Den Dibbl zəng eləmişdi. O, artıq otuzunu itirib... Bizimkilər də həmin balıqla qidalanırlar. İstəyirəm, o xəbər tutanda sən burada olasan. *(Cəld qapıya sarı dönür.)* O gəlir! Xahiş eləyirəm, tez gəl! *(Dəstəyi asıb yeyin addımlarla qapıya tərəf gedir, amma sonra toxtayıb dayanır, stula yaxınlaşanda qəflətən sezir ki, hələ də paltodadır.)*

Deyvid daxil olur. Əvvəl Esterə, sonra yuxanya baxır.

D e y v i d. Hər şey qaydasındadırmı?

E s t e r. Niyə soruşursan?

D e y v i d. Qulağıma çığırtı səsi gəldi.

E s t e r. Yox, çığırtı səsi deyildi.

D e y v i d. Deməli, ildırım səsi imiş. (*Uşaq barədə*)

O necədir?

E s t e r. Qapı bağlı deyil, gedib baxa bilərsiniz.

D e y v i d. Bu qanlı əllərləmi gedim?!

Ester dönmür. Deyvid giriş qapısına tərəf gedir.

E s t e r. Əllərin samurlara görə belədir? Onları yedirtmişən?

D e y v i d. Sabaha yeməklərini hazırladım.

E s t e r. Sağ-salamatdırlar?

D e y v i d. Heç vaxt onları belə narahat görməmişəm. Yəqin, ildırımından ürküblər. (*Esteri tərk etmək üçün səbəb tapa bllir.*) İstəyirəm onların sakitləşib-sakitləşmədiklərinə əmin olum. (*Çıxmaq istəyir.*)

E s t e r (*qəflətən*). Getmə, Deyvi, nə olar, getmə. Özün mənə dedin ki, balalayan vaxt, yaxşısı budur, onları rahat buraxasan.

D e y v i d. Mən orada olmalıyam, Es, orada olmalıyam. Mən... (*Ona yaxınlaşır.*) Söz verirəm ki, balalayan kimi qayıdıb gələcəyəm. Bu il səyahətə çıxacağım, şah kimi yaşayacağım.

E s t e r. Getmə, Deyvi.

D e y v i d. Mən tez qayıdacağam.

E s t e r (*onun əlindən tutaraq*). Niyə axı onlar sən üçün belə dəyərlidir?

D e y v i d. Sən özün də bilirən ki, biz bütünü onlardan asılıyıq.

E s t e r. Mən kasıb olmaqdan qorxmuram.

D e y v i d. Çünki heç vaxt kasıb olmamısan, heç vaxt da olmayacaqsan. Həyatın əsl...

E s t e r. Sən təkrarlayırsan. Axı bütün bunları istəmirəm. Mənə heç nə lazım deyil. Dünya malı dünyada qalacaq, istəyirəm sən də bu haqda düşünəsən.

İldırım təzədən otağı işıqlandırır. Deyvid qapıya tərəf tələsir.

E s t e r (*təşviş içində*). **Deyvil** (*Deyvid dayanır, amma geri qanılmır.*) İldırım saxlamaq olmaz, eləmi?

Deyvid əvvəlki kimi qanılmır.

E s t e r (*ona yaxınlaşır. Yalvanşla.*) İşinin necə ağır olduğunu bilirəm, amma dünyadır, bir də gördün hamısı hədəyə getdi, hə?!

D e y v i d (*Ağır-ağır ona tərəf dönür. İndi hiss olunur ki, əsəbləri gərilib*). Yalnız insan səhv edəndə. Amma mən-dəkilərin... mən-dəkilərin hamısı sağ-salamatdır, hətta xəstələnəni yoxdur. Çünki mən bir dəfə də səhvə yol verməmişəm. Təkcə bu lənətə gəlmiş tufan... elə bil, bu günü gözləyirdi, onlara sakitlik lazım olanda...

E s t e r. Sən elə rahat danışsan ki, elə bil, bu dəqiqə gün çıxıb. Əslində, göy elə guruldayır ki, adam az qalır, qulaqlarını tuta.

D e y v i d (*Ester ona baxanda davam edir. Sifətinin ifadəsi, sanki, soruşur: görün, nə vaxt məni buraxacaqsan*). Bəli, mən məhz belə düşünürəm. Sən hələ tək qalmalı olacaqsan. Amma inan mənə, bu, çox çəkməyəcək. (*Tərpənib getmək istəyir.*)

E s t e r. Deyvi... ev sənsiz boş görünür. Adamın az qalır bağı çatlaya. Nə vaxt diz-dizə oturub danışacağıq? Nə vaxt uşaqla bir yerdə olacaqsan?

D e y v i d. Mən onunla bir yerdə olmuşam.

E s t e r. Yox, olmamısan! Heç vaxt olmamısan! Niyə axı?

D e y v i d. Sən gedəndə...

E s t e r. O doğulandan bəri heç vaxt. Cavab ver, niyə?

Deyvid dönüb qapını açır.

E s t e r (*vahimə onu daha da ucadan danışmağa vadar edir*). De görüm, niyə?

Deyvid kandara bir addım atır.

E s t e r. Niyə axı?

Deyvid çıxır.

E s t e r (*qışqırır*). Deyvi, mən çaşqınlıq içindəyəm!
Deyvi, geri dön!

Qapı bağlanır. Ester otaqda gəzişir. Sonra lampanı yandırır.
Pauza. Və qəflətən addım səsləri eşidilir. Qus astanada dayanıb.

E s t e r (*yüngülləşərək*). Oh, Qus!

Q u s (*ona baxaraq*). O gəlmişdi?

E s t e r. Gəlmişdi. Gah oradadır, gah buradadır.
Bir az bizdə qal, hə!

Q u s. Ən əvvəl gərək əyləşəsən. (*O, Esteri taxta tərəf
apanır. Ester, az qala, ağlayır.*)

E s t e r. Sənə min dəfə zəng eləmişəm.

Q u s (*paltosunu çıxararaq*). İndi özünü topla. Özü
məsələdən hali olana qədər sən gərək heç nə demə-
yəsən. Bağışla, mən bütün günü Berlidə olmuşam, elə
yenicə gəlmişəm. Dibbi nə dedi? (*Dönür.*)

E s t e r. Dedi ki, fikrincə, onunkular balıqda olan
baramaqurdundan ölürlər. Balıq da eyni balıqdır:
onunkuyla bizimki.

Q u s. Deyvid nədənsə şübhələnir? (*Başı ilə küçəni
göstərir.*)

E s t e r. Deyir, həyəcanlıdırlar, amma hesab eləyir
ki, bu tufandandır. Amma vaxt hələ çatmayıb.

Q u s. Di onda dayanıb gözləyək. (*Pəncərəyə tərəf
gedib boylanır.*) Bu tufan burada hələ çox oyunlardan
çıxacaq. Dəhşət!

E s t e r. İndi neyləyək, Qus? O düz bir il onlarla
əlləşib.

Q u s. Olacağa çarə yoxdur, Ester. (*Cibindən konvert
çıxandır.*) Hər halda, mən, onsuz da, bu gün sizin yanını-
za gəlməliydim... Vidalaşmağa...

E s t e r. Vidalaşmağa?

Q u s. İndi başa salaram. (*Konverti sobanın üstünə*

qoyur.) Mən gedəndən sonra ona verərsən. Onunla bir də mübahisə eləmək istəmirəm.

E s t e r. Demək istəyirsən ki, uzağa gedirsən?

Q u s. Çıkaqoya. Orada mənim üçün əla bir iş var. Burada aldığımdan ikiqat çox verirlər.

E s t e r. Niyə gedirsən?

Q u s. Dedim axı, ikiqat çox.

E s t e r (*qalxaraq*). Uşaq zarafatlarını burax. Mənə düzünü de, niyə gedirsən? (*Qısa pauza*)

Q u s. Belə... düzünü desəm... mən tək-tənhayam. (*yüngül təbəssümlə*) Burada qız çoxdur, amma alınası yoxdur, Ester. Otuz yeddi yaşda kişi gərək alt paltarını özü yusun?

E s t e r (*etirafından təsirlənib*). Deməli, öz sarısaçını tapa bilmədin?

Q u s. Sən də bilirsən ki, mən həmişə romantik olmuşam, eləmi?

E s t e r. Amma iş-gücü buraxıb, hara gəldi getmək... özü də hansısa bir...

Q u s. Niyə də yox? Bəs Detroytu qoyub bura gəlməyə məni nə vadar etmişdi?

E s t e r. Yer dəyişmək həvəsi?

Q u s. Əlbəttə. Bu, mənim üçün vacib bir şeydir. (*pauza*) Sabah axşam gedirəm.

E s t e r. Hər halda, niyə? Ha istəsəm də, anlaya bilmirəm.

Pauza. Qus ona baxır.

Mənası nədir, Qus, hə? (*İsrarla*) Mənası nədir? (*Pauza*)

Q u s (*bir xeyli ona baxır*). Çünki burada qalmağa ürəyim gəlmir. (*pauza*) Bu gün Berlidə bizim tanış həkimlə söhbət etdim. Ona elə gəlir ki, Deyvid... dəli olur.

Deyəsən, Ester bu sözlərə reaksiya vermir. Sadəcə, qalxıb hey-rətlə ona baxır. Ardınca səssizcə bir neçə addım geri çəkilir. Sonra avansəhnəyə çıxıb, gözlərini ondan çəkmədən hər iki əlilə yüngülcə taxta toxunur. *Pauza.* Sanki, onun dediklərini indicə eşidibmiş kimi Ester yenidən kresloya tərəf gedib əlini onun belinə qoyur. İndi müəyyən müddət onlar üz-üzə dayanmalı olurlar.

Q u s. Mən elə bilirdim, sən duyuc düşmüşsən. Ya da, ən azı, duyuc düşməlisən.

Ester cavab vermir.

Q u s. Səndə şübhələr olmayıb?

E s t e r. Hərdən ağıma gəlib. Amma hərdən. Çünki mən inanmaq istəməzdim ki, o...

Q u s (*yenidən ötkəmliklə. İndi Ester onun zərbələrini qarşılayır.*) Mən ona təsir göstərməyə cəhd etdim. Düz bir ay cəhd etdim. Amma daha səbrim çatmır, Ester. Yəqin, mütəxəssislərə müraciət olunmalıdır. Bəlkə, Berlida eləsi var.

E s t e r (*sarsıntı içində*). Berlida!

Q u s. Orada pisini məsləhət görməzlər.

E s t e r (*dəhşət içində*). Yox, o heç hara getməyəcək. Burada nə var ki? Həm də, ümumiyyətlə, qorxulu bir şey yoxdur. Sadəcə, həyəcanlanıb, vəssalam.

Q u s. Samurlar gəbərməyə başlayanda görərsən həyəcanlanmaq necə olur! Bu, onun üçün dəhşət deməkdir.

E s t e r. Amma samurlar gəbərəndən sonra hər şey təzadən qaydasına düşəcək. Bircə tez gəbərəydilər!

Q u s. Yox, bir də yox!

E s t e r. Axı o, qabaqcadan bunu görürdü. Gözləyirdi. Gözləyirdi ki, nəşə pis bir şey olacaq. Qoy olsun, əvəzində sonra... Sonra hər şey təzadən qaydasına düşəcək, görərsən. Qus, bu gün burada ol. O, məsələdən hali olanda sən onunla danışib birtəhər sakitləşdirərsən. Yaxşımı?

Q u s. Ester, onun itirdiklərini mən qaytara bilməyəcəyəm. Məgər o, oyuncaq-zaddır.

E s t e r (*var-gəlinə ara verərək*). O, nə itirəcək, sən nəyi nəzərdə tutursan?

Q u s. Nəyi varsa. Nəyə inanırsa. O, guya, bu yerin yiyəsidir. Yox, o, əlbəttə, ulduzlara, qəhvə falına-filan inananlardan deyil. Avropada mən özünü yerin yiyəsi hesab eləyən deyvidləri çox görmüşəm. Və bilirəm ki,

onlar hətta başladıklarını davam elətdirmək belə istəmirlər. Elə burada... bu sonsuz göy üzünün altında da... deyirlər ki... Mən bunu hər gün eşdirəm... Onlar deyirlər ki, əgər adamda hər şey alınarsa, adam xoş həyat yaşayıb, özünə və yaxınlarına yalnız məmnunluq gətirirsə... bu anormalıqdır. Və Tanrının verdiyi vədəni gözləyə-gözləyə qalırlar ki, onlara bədbəxtlik üz verəcək... qəza baş verəcək, ya başqa bir şey olacaq. İnsan isə, əslində, yaşaya-yaşaya yalnız onu bilməlidir ki, üstündə Tanrı kölgəsi var. Əgər bu yoxdursa, vəssalam, kitab bağlandı. Məni anlayırsan, Ester, Deyvidin kitabı bağlanıb. İndi başa düşdünmü, nə səbəbə onun üçün bu dünyada samurdan başqa heç nə yoxdur.

E s t e r (*bəxətmiş gözlərlə*). Bəs uşaq? Niyə o, elə fikirləşir ki, uşaq...

Q u s. Öləcək? Hə, doğrudan da, həmin gecə mən buradaydım. Qəribədir, o necə də özünə oğul istəyirdi, amma onu ölmüş görürdü. Məncə, o, beyninin gizli bir qatında özünə nəsə bir bədbəxtlik, fəlakət arzulayır.

E s t e r. Qus, sən nə danışırsan...

Q u s. Amma sağlam uşaq bu hissləri onun canından çəkib çıxardı, Ester, o, yenidən seçildi, yenidən naxışlı oldu. Və elə ondaca Deyvid bütün pullarını nə vaxtsa gəbərə biləcəyini ehtimal etdiyi samurlara qoydu. (*Barmaqlarını tərpedir.*) Demək, fəlakət hər an baş verə bilər.

E s t e r (*səbəbi anlayaraq*). Hə, demək, buna görə o, indiyəcən uşağa barmağıyla da toxunmayıb.

Q u s. Ona necə toxuna bilər? Oğlunun adı gələndə xəcalətdən az qalır yerə girə. Belə çıxır ki, o, ikincisi də xəyanət edib. Əgər o heyvanlar tez bir zamanda gəbərsələr, onun ağı başına gəlsə, ulduzlara, göy üzünə baxıb görsə ki, bu qisasdır, dərhal sakitləşəcək. Mən istəyirəm ki, bu baş verməzdən əvvəl biz onunla Berliyə gedək...

E s t e r. Yox, Deyvidi hansısa bir...

Q u s. Onlar hər adamla danışmağı bacarırlar.

E s t e r. Mən də bacarıram. (*Aralanıb, sonra ona baxır.*)
Mən onu xəbərdar eləyə bilərdim... Deyvid onları yedirəndən əvvəl mənə zəng eləmişdi.

Q u s (*sarsılaraq hiddətlə*). Ester!

E s t e r. Mən istəyirəm ki, onlar gəbərsinlər, bu gözəl siçanlar elə indi gəbərsinlər.

Q u s. Sən niyə axı bunu...

E s t e r. O, onlardan qurtulmalıdır. Biryolluq və həmişəlik qurtulmalıdır. Həmişə bilmişəm ki, bu baş verməlidir. Qoy onda bu uşaq böyüyüb hər şeyi başa düşəndən əvvəl, indi baş versin. Sən onu heç hara apar-mayacaqsan. Onlar gəbərən kimi o, təzədən xoşbəxt olacaq. Hər şey geridə qalacaq və o, xoşbəxt olacaq!

Q u s (*ümitsiz səslə*). Ester.

E s t e r. Yox, mən daha qorxmuram, daha hər şey yaxşı olacaq. İndi, hər şey bitəndən...

Q u s. Nə bitəndən, Ester? Ötən həftə o, həyatını sığorta eləyib. Ömürlük. Ester, bunu nəzərdə tutursan?

E s t e r. Yox, Qus.

Q u s. Bəs onda nə bitir?

E s t e r (*ağlayır*). Yox, Qus, mən heç bir pis şey nəzərdə tutmamışam. (*Hönlükməyə başlayır.*)

Q u s (*onun əlindən tutur*). Möhkəm ol, Ester, möhkəm ol.

E s t e r (*hönlürür və başını bulayır*). Deyvi, Deyvi... o, həmişə elə yaxşı olub ki... Ona nə oldu?

Q u s. O, sənin ağlamağını görməməlidir... Ən pis şey...

E s t e r (*əlindən çıxıb getmək istəyir*). Deyvi, Deyvi!

Q u s. Yetər, Ester. Onun dərdi özünə bəsdir.

Qus Esterin sifətini əlləriylə tutur. Qəflətən qapı açılır və Deyvid təəccüblü baxışlarla astanada dayanıb-durur. Qus əllərini boşaldır və onlar bir-birindən kənarlaşırlar. Deyvid əvvəl Qusa, sonra Esterə baxıb onlara yaxınlaşır.

D e y v i d (*həyəcanla*). Nə olub, Es?

E s t e r. Heç nə. Orada işlər necədir?

D e y v i d. Hələlik sakitlikdir... *(Dayanır. Sanki, son həddədir.)* Niyə ağlayırsan?

E s t e r *(sifətindən hələ də göz yaşları axır).* Mən ağlamıram.

D e y v i d *(çaşqınlığı hiss edərək hər ikisinə baxır. Qusa).* Sən niyə onu qucaqlamışdın?

E s t e r *(hər şeyi zarafata salmağa cəhd edərək).* O, mənə qucaqlamamışdı. O, Çıkaqoya getməyə qərar...

D e y v i d *(maraqlanaraq Qusa).* Çıkaqoya? Niyə?

E s t e r *(gülməyə çalışaraq).* Təsəvvür edirsən, orada özünə arvad tapmaq istəyir.

D e y v i d *(Qusa).* Elə çatan kimi?

E s t e r *(onun paltosunun düymələrini açaraq. Özünü hönkürməkdən zorla saxlayıb şən görünmək istəyir).* Gəl, di gəl, bir çay içək, oturaq, necə lazımdır dərdləşək. Daha getmə, Deyvil! Daha səni heç hara buraxan deyiləm. Bir-birimizə deyiləsi o qədər sözüümüz var ki! *(Paltosunu çıxarıb asmağa aparır. Deyəsən, Ester bir qədər toxtayıb.)*

D e y v i d *(hələ də həyəcanlıdır, onun atmacalarına əhəmiyyət vermir).* Ester, niyə ağlayırdın?

Telefon zəngi eşidilir. Ester o tərəfə atılır, amma Deyvid daha yaxındadır və dəstəyi də birinci götürür. Esterin bu qəfil sıçrayışı onu təəccübləndirir.

E s t e r. Bu, yəqin, Ellidir. Ona söz vermişəm ki, şlyapamı bir günlüyə götürə bilər.

Deyvid mat-mat ona baxıb ardınca dəstəyi qaldırır. O, danışmağa başlayan kimi Ester təşviş içində kənara çəkilir. Qus qeyri-ixtiyari yerini dəyişir. O, sanki, lazımı vaxtda, lazımı yerdə olmaq istəyir.

D e y v i d. Mister Dibbi? Xeyr, o, burada deyil, mən onu gözləmirəm. Hə, lap yaxşı, demək, hələ yoxdur. Nə demək istəyirsiniz? *(Qulaq asır.)* Nə danışsınız, hər şey mənim nəzarətimdədir. *(Qulaq asaraq, ardınca dəhşət içində)* Əlbəttə, yedirmişəm. Amma niyə axı siz bunu bilib mənə zəng eləməmişiniz? Görüm

sizi lənətə gələsiniz! Siz ki bizim onlara eyni şey yedirdiyimizi bilirsiniz! (Çığırır.) Deməyin ki, zəng etmişiniz! De... (Qulaq asır.) O, nə vaxt zəng eləyib? (Telefondan aralanıb dönür və Esterə baxaraq aramla danışır. Sifətinin ifadəsi qəribədir – çaşqınlıqla vahimə bir-birinə qarışıb.) Amma onlar hələ ki qaydasındadır, bəlkə, hələ tezdür? (dəstəyə) Bəli... bəli, Əlbəttə. Mən gözləyəcəyəm. (Ağır-ağır dəstəyi yerinə qoyub bir müddət gözlünü Esterdən çəkmir. Sonra baxışlarını Qusa, ardınca təzədən Esterə dikir. Sanki, bu iki nəfərin arasında olan əlaqəni müəyyənləşdirmək istəyir.) Nə... niyə sən mənə onun zəng elədiyini deməmişən?

E s t e r (ona yaxın gəlməyə cürət eləmir. Əllərini uzadıb dərhal da geri çəkir. Ondan bir xeyli məsafə aralıdadır). Deyvi!

D e y v i d. Niyə mənə demədin ki, onları yedirməyim?

E s t e r. Den indilərdə gələcək. Yəqin, o, nəyə bir əncam çəkər.

D e y v i d (Esterə baxaraq). Əgər yeyiblərsə, nə əncam çəkəcək? Onların iç-içalatını dartıb çıxarmayacaq ki? (Daha da artan qüssəylə Esterə) Niyə mənə demədin?

Ester bir neçə addım geri çəkilir.

D e y v i d. Hara belə? (Qəffətən İrəli atılıb onun əlindən tutur.) Sən istəyirdin ki, onlar gəbərsin, eləmi?

E s t e r (gərginlik içində). Amma elə sən özün də həmişə istəmişən ki... bu baş versin. Belə daha yaxşıdır, elə deyil?

D e y v i d. Yaxşıdır? Mənim oğlum yoxsul, biz müflis olduq. Səncə, bu yaxşıdır?

E s t e r (qorxu ona cəsarət verir). Onda, mənəcə... getməliyəm. Mən burada qala bilmərəm, Deyvi. (Pilləkənə tərəf gedir.)

Deyvid Esterə bir neçə addım atmağa imkan verib sonra qarşısını kəsir. Ester dayanıb ona baxır.

D e y v i d. Qala bilmərsən... Sən nə dedin?

E s t e r. Mən səninlə yaşaya bilmərəm, Deyvi. Elə uşaq da.

D e y v i d. Yox, Ester.

E s t e r. İstəmirəm ki, o, səni belə görsün. Bu dəhşətdir. Mən gedirəm.

D e y v i d (*zorla nəfəs alır. Hönkürür. Əvvəlcə Qusa, sonra Esterə baxır. Gözlərinə inanmayaraq*). Demək, onunla gedirsən?

E s t e r (*təşviş içində Qusa baxır*). Yox, yox, onun nə dəxli... O özü gedir.

D e y v i d (*İndi məsələ onun üçün aydınlaşır*). Sən də onunla!

E s t e r. Yox, Deyvi, mən heç kimlə.

D e y v i d (*əminliklə. Hiddətdən, az qala, boğulur*). Sən onunla gedirsən!

E s t e r. Yox, Deyvi...

D e y v i d (*Qusa*). Ona tapşırımsan ki, mənə deməsin, hə?!

E s t e r. Den zəng eləyəndə o, burada deyildi.

D e y v i d. Onun harada olduğunu sən haradan bilirsən? (*Qusa*) Elə bilirsən, mən koram?

E s t e r. Sən səfehləyirsən.

D e y v i d. Sən niyə belə elədin? Görürəm ki, o da səni istəyir! (*Qusa tərəf irəliləyir.*)

Ester onun yolunu kəsir.

E s t e r. Mən özüm gedirəm. (*Paltosunu götürür.*) Deyvi, mən özüm tək gedirəm.

D e y v i d. Yox, sən tək gedə bilməzsən. Sən... (*Qusa*) Elə bilirsən, mən məhv oluram? Sən onu istəyirsən, hə? (*Qusu yaxalamaq üçün stulu götürüb yoldan kənara çəkmək istəyir.*)

Ester Deyvidə tərs bir şillə ilişdirir. O, yerində quruyub qalır.

E s t e r (*ikrahla və həyəcanla*). Mən özüm!

Bir müddət hər ikisi sükut içində dayanıb-durur. Ester Deyvi-

din reaksiyasını müşahidə edir. Deyvidin gözlərində yaş əmələ gəlir. O, dərddli gözlərlə Esterə baxır.

E s t e r. Deyvi, mən səni əvvəlki kimi görmək istəyirdim: xeyirxah, hər şeyə hazır. Onda sən yaxşıydın, niyə belə dəyişdin?

D e y v i d. Yaxşıydın! Telefon dəstəyini özün götürmüşən və bu günəcən qazandıqlarım bircə anın içində göyə sovrulur. İnsan! İnsan hara, yaxşılıq hara?!

E s t e r. Bəlkə, təzədən sıfırdan başlayasan?!

D e y v i d. Nəyin xətrinə? Kimin xətrinə? Dünya bir dəlixanadır! Bu xanaları nə qədər doldursan da, bircə başını çevirməyinə bəndəsən, hər şey kəlləməyallaq olacaq!

E s t e r. Quran da özün oldun, dağıdan da. Mən gedirəm, Deyvi! *(Hıçqırır.)* Mən daha dözə bilmirəm! *(Pilləkənə qaçır.)*

D e y v i d *(hönkürə-hönkürə çağırır).* Ester...

Ester dayanıb ona baxır.

(Deyvid əlini ona uzadır. Onun bütün bədəni əsir, ağlaya-ağlaya qalıb. Sonra lunatik kimi pilləkənə tərəf gedir). Mən səni sevirəm! Mən səni sevirəm... Yox... Yox... (Çatıb ümitsiz baxışlarla ağlaya-ağlaya Esteri bağrına basır.)

Giriş qapısı açılır və Den Dibbi hövlnak otağa daxil olur. Deyvidi görüb dayanır. Onun əlində balaca çanta var.

D i b b i *(sağ tərəfi, avansəhnəni göstərərək).* Səni axtarmadığım yer qalmadı, demə... burada nə eləyirsən? Məndə bir şey var, bəlkə, onları xilas etdi. Tez elə gedək! *(Giriş qapısına tərəf gedir.)*

D e y v i d. Mən onları görmək istəmirəm, Den. *(Kresloya tərəf gedir.)*

D i b b i. Ümid azdır, amma ola bilsin... *(Qapını açır.)*

D e y v i d. Yox, daha gecdir, hər şey həzmə gedib, üstündən iki saatdan çox vaxt keçib.

D i b b l (*qəflətən dayanaraq*). İki saatdan çox? Nəyin üstündən?

D e y v i d. Onları yedirməyimin.

D i b b l. Onlara balıq verdin?

D e y v i d. Özgə nə olacaqdı ki? Onlara başqa nə verə bilərdim? Lənətə gələsiniz, mənə nə vermişdinizsə, onu!

D i b b l. Sakitləş, Deyvid, hər şey elə də pis deyil. Bu barama qurdu, adətən, onları iyirmi dəqiqəyə öldürür. Sən, görünür...

D e y v i d. Qurdl Amma bu ilbizə oxşar...

D i b b l. Onlar ilbizə oxşamır, elə balacadırlar ki, sən çətin onları görəsən: qara rəngdə, ölçüsü də təxminən...

D e y v i d. Xaşxaş boyda.

D i b b l. Hə, döyülmüş istiot boyda. Getdik...

Deyvid tərpənir. Onun baxışları məchulluğa zillənib.

D i b b l. Tərpənirsən? Sən axı istəyirdin ki, mən ona baxım. Balaca...

Deyvid ağır-ağır kresloya oturur.

Q u s. Hər halda, baxmağın pis olmaz, Deyv. (*qısa pauza*)

D e y v i d. (*heyət içindədir. Amma görünür ki, üzr istəməyə hazırdır.*) Mən onları gördüm, Den, amma bilmədim nə olan şeydir. Qərara aldım... qərara aldım ki, risk etməyim. Mən onları seçib atdım.

D i b b l. Sən onların hamısını tullaya bilməzdin!

D e y v i d. Bəli, Den... mən məhz belə elədim. Böyük hissəsi gözümə yaxşı göründü, amma həmin o qara xallar olan hissəni tulladım.

E s t e r. Deyvid, sən samurları xilas etmişən?!

D e y v i d. Den, axı sən mənə demişdin ki, qidalan diqqətlə yoxlamaq lazımdır. Elə düşündüm ki, sən özün də belə eləyirsən.

D i b b l. Hər balığı yoxlamağa mənim vaxtım nə gəzir?!

D e y v i d. Amma mən elə düşündüm ki, hamısını yoxlamaq lazımdır. And içirəm, Den!

D i b b l. Tanrı böyükdür! Əgər sən o qurdları görmüştünsə, gərək xəbərdar eləyəydin... ən azı, məni.

D e y v i d. Mən istədim, hətta nömrəni də yığdım, sonra sənin başını belə boş şeylə xarab eləmək mənə gülməli göründü. Amma erkəklərimdən bir cütünü sənə verə bilərəm ki, hər şeyi... hər şeyi təzədən başlayasan.

D i b b l. Yox, yox.

D e y v i d. Xahiş eləyirəm, Den, gedək, ürəyin istəyəni götür.

D i b b l. Neynək, mən fikirləşərəm. Amma hər şeyi təzədən başlamaq üçün mən çox qocayam. Yaxşı, gecəniz xeyrə qalsın. (*Gedir.*)

Qus və Ester Deyvidə baxır. Deyvid heyrat içində və dilxordur.

D e y v i d. İnana bilmirəm. Onun işləri elə yaxşı gedirdi... başqalarından xeyli yaxşı.

Q u s. Gedirdi və dayandı.

E s t e r. Deməli, yazı beləymiş. Göylərin yazısı. Hər şey yalnız səninçün yazılıb. İndi gördünmü? hə?

Yuxarıdan körpə çığırtısı eşidilir.

E s t e r. Qalxım, bir baxım, yəqin, acıb. Sən niyə mənimlə qalxmıyasan, Deyvi?

D e y v i d (*sızılır*). Hə... Mən də... bu dəqiqə.

Ester gedir.

D e y v i d (*düşüncələrə qərq olub*). Amma hamının bəxti gətirə bilərdi, sadəcə... Cey Bi içirdi, Şori şorgözlük eləyirdi... atamla Eymos... (*Qusa*) Sən də öz emalatxananı əldən verdin. Amma sən o vaxt, sanki,

mələk kimi zühur etməsəydin, mən o “marmonu” dünyasında düzəldə bilməzdim. Elə hər şey də həmin “marmondan” başladı.

Q u s. O valı Nyutona sən özün də apara bilərdin...
(*Deyvidin əlindən tutur.*) Amma məsələ bir bundadır mı? Əlbəttə, pis məqamlar da olur. Əgər bəxt səndən üz döndəribsə, heç nə eləmək olmaz. Amma əmin ol, bəxtin üzünü həmişə sənə baxır. Sən yatanda da, oyaq olanda da.

D e y v i d. Sən heç də hər şeyi bilmirsən.

Q u s. Yox, bilirəm. Bilirəm ki, sən, heç şübhəsiz, yaxşı insansan. Ona görə də rahat yaşa, səninki gətirir, cavan oğlan!

D e y v i d. Bu gün. Bu gün gətirir.

Q u s. Amma sən bilirsənmi, “bu gün” sözü “həmişə” sözünün kifayət qədər böyük bir hissəsidir?

E s t e r (*yuxardan*). Deyvil! Qalxırsan?

Q u s. Get, di get, get balanı öp.

E s t e r. Deyvid, mən səni gözləyirəm!

Q u s. Gecən xeyrə qalsın, Deyv!

D e y v i d (*əlini qaldıraraq Qusla vıdalaşır*). Hə, gəlirəm.
(*Pilləkənlə qalxır. Göy guruldayır. Deyvid aşağı düşüb pəncərəyə yaxınlaşır. Üzündən sonsuz rahatlıq yağır. Öz-özünə*) Bu gün.
Bu gün. (*qəflətən özünəlnam hissylə*) Gəlirəm! (*Pilləkənlə qalxdıqca yənidən göy guruldayır.*)

Pərdə enir.

QIYMƏT

(ikipərdəli pyes)

QIYMƏT

(iki pərdəli pyes)

İŞTİRAKÇILAR:

Viktor Frans
Ester Frans
Qreqori Solomon
Uolter Frans

BİRİNCİ PƏRDƏ

Bu günlər. Nyu-York. Arxa tərəfdə iki pəncərə. Gün işığı üstünə təzə əhənglə xaç işarəsi vurulan bulaşmış pəncərədən içəri keçir. Bina söküləcək.

İşiq çardağın pəncərəsini də yanb keçərək səhnənin ortasında qoyulan çəhrayı parçalı kreslonun üstünə düşür. Bu pəncərə də çirkədən qaralıb. Kreslonun sağ tərəfində, balaca stolun üstündə iyiminci illərin çox incə işlənmiş radioqəbuledicisi və köhnə qəzetlər var. Arxada torşer görünür. Sol tərəfdə isə qədim patefon və onun yanındakı stolun üstündə bir topa plastinka var. Digər əşyalarla yanaşı ağ, təmiz süfrə, süpürgə və vedrə gözə dəyir. Otaq heç də pis görünmür. Kreslonun ətrafı canlı təsir bağışlayır. Burada stullar və taxt qoyulub. Amma otağın o biri hissəsi bütünlüklə – divarlardan tutmuş ortaya qədər bir-birinə qarışıb. Sanki, on otaqlıq mebeli bir otağa basıblar. Dörd taxt, üç divan-taxt, kreslo, divan.

Stullar necə gəldi atılıb qalıb. Üstəlik, üç divardan tavan boyunca əl işi olan yemək stolu, bra, şkaflar, hündür sekreter, tum-balar, jurnal stolları, yazı masaları, kitab rəfləri, alçaq servantlar və başqa şeylər tıxlanıb qalıb. Döşəmədə bükülüb xalça və palazlar var. Həmçinin qayıq avanı, çarpayılar, çamadanlar gözə dəyir. Tavandan naqillə birləşdirilərək ləpədən bir ləl və bir xırda çilçiraq asılıb. Solda yemək stolunun yanında cərgəylə on iki stul düzülüb. Otaq cah-calallı görünsə də, canında nəsə, elə bil, ağırlıq var. Mebel qədim alman üslubundadır. Sanki, elə bu qədimlik də öz

ağırılığını bu müxtəlif şkafıara, çuxıntılara, divarlara hopdurub. Otaq dəhşətli dərəcədə basınqdır, burada tərpənmək belə mümkün deyil. Odur ki mebellərin gözəl, yaxud əksinə, yekə və biədəb olduğunu demək çətindir.

Avansəhnədə, sağ tərəfdə çexola salınmayan arfa tək-tənha dayanıb. Onun qızılı rəngi qopub tökülüb. Səhnənin dərinliyində balaca əlüzyuyan, qaz pilətəsi və köhnə soyuducu görünür. Sağ çapı yataq otağına, sol çapı gözəl görünməyən dəhlizə və ardınca pilləkənə açılır. Biz Manhettendə, sökülməli olan bir malikanənin çardağındayıq.

Sol çapıdan Viktor Frans daxil olur. O, polis serjantı formasındadır. Viktor dayanıb yan-yörəsinə baxır, sonra ehtiyatla bir addım atıb təzədən dayanır. Sifəti o qədər də ifadəli deyil, otağın bu görünüşü onu narahat etmir. Nəzərlərini bir əşyadan o birinə tuşlayır, sanki, onların niyə burada olduqlarını anlamaq istəyir.

O, sanki, tabuta yaxınlaşan kimi arfaya sarı gəlib, bir qədər düşünərək simlərinə toxunur. Sonra dönüb yemək stoluna tərəf gedir. Üstündə tapança olan kəmərini, ardınca mundirini çıxarıb başqa stullarla yanaşı baş-ayaq dayanan stullardan birini düzəldib üstündən asır. Sonra bir müddət saata baxır. Qəflətən gözləri pətefonun yanında olan bir topa vala sataşır. O, qapağı açıb valı yerinə taxır və adapteri onun üstünə qoyub işə salır. Qallaher və Şin oxuyur. O gülümsəyir.

Plastinka oxuyan müddətdə o, mebelə söykənmiş uzun avanın götürür. İndi yadına nəse düşür. Şkafın içindən rapıra və maskanı götürür. Hələ də nəyisə xatırlaya-xatırlaya rapırayla, sanki, havanı parça-parça eləyir. Sonra rapırayla maskanı stolun üstünə qoyub bir neçə plastinka götürür. Qəflətən bir plastinkanın adını görüb gülür. İndi bu plastinkanı qoyur. İki nəfər bir sözü axıra çatdırmaq istəsə də, heç cür alınmır, elə hey bu yerdə onları gic gülmək tutur.

Onun da dodağı qaçır. Sonra pıçqıldayır. Sonra özü də gülməyə başlayır. Gülüş cidd-cəhdlə onu öz əsirinə çevirir. Budur, o artıq qamını tutaraq yerə oturub, yıxılmasın deyə ayağını irəli verir.

Sol çapıda arvadı Ester peyda olur. O, arxası Esterə tərəfdir. Esterin üzündə təbəssüməoxşar nəse əmələ gəlib. Onun baxışları əriylə birlikdə gülən adamı axtırır. Sonra ərinə tərəf gedir. Viktor addım səslərini eşidib dönür.

E s t e r. Nə olub?

V i k t o r (*təəccüblə*). Salam! (*Valı saxlayıb gülür. Yüngül-cə utanan kimidir.*)

E s t e r. Xeyir ola, bu nə bayramdır belə? (*Vala işarəylə*) Bu nədir?

V i k t o r (*öz narazılığını açıq bildirmək istəməyərək onu öpür*). Harada içmişən?

E s t e r. Sənə demişdim axı, müayinəyə getmişdim. (*Hər şeyi yaxşı dərk elədiyini göstərmək üçün bic-bic gülür.*)

V i k t o r. Sənin də o həkimindən heç olmaz! Mən elə bilirdim, o, sənə tövbə dərmanı yazıb.

E s t e r (*gülür*). Yalnız bir həb. Bir həbdən də ki çətin bir şey çıxa. Ümumiyyətlə, mən tam qaydasındayam. Ondan sənə də salam var. (*Yan-yörəyə baxır.*)

V i k t o r. Neynək, lap gözəl. Yeri gəlmişkən, alıcı indilərdə gəlib çıxacaq. Əgər sən nəyisə burada saxlamaq istəyirsənsə...

E s t e r (*otağa göz gəzdilərək köks ötürür*). İlahi, yenə eyni şey!

V i k t o r. Qarı necə işləyib, bəyəndin?

E s t e r. Hə, burada heç vaxt belə təmizlik olmayıb. (*ətrafı göstərərək*) Maraqlıdır.

V i k t o r (*çiyinini çəkərək*). Maraqlı bircə odur ki, o hətta məni tanımadı! Təsəvvür edirsən?

E s t e r. Əzizim, axı üstündən yüz əlli il keçib. (*Yan-yörəyə baxıb başını bulayır.*) Ha-ha.

V i k t o r. Nə deyirsən?

E s t e r. Mən vaxtı nəzərdə tuturam.

V i k t o r. Anlayıram.

E s t e r. Bu müddətdə burada çox dəyişiklik olub.

V i k t o r. Yox əşi, hər şey olduğu kimidir. (*Otağın bir küncünü göstərərək*) Mənim masamla çarpayım bax buradaydı. Qalanları elə öz yerindədir.

E s t e r. O qarı gözümə həmişə iddialı, hətta əsl burjua kimi görünüb. Amma bununla belə, onun öz üslubu var ki, bu üslub da, mənəcə, yenidən dəbdədir. Qəribədir!

V i k t o r. Di yaxşı, burada nəyi saxlayınq?

E s t e r (*yan-yörəsinə baxıb tərəddüdlə*). Heç özüm də bil-mirəm. Necə də... Onu hara qoyacağıq? Amma qiymət komoddur. (*Komoda yaxınlaşır.*)

V i k t o r. Bu mənimdir. (*Otağın o biri küncünü göstərir.*) O biri Uolterin idi. Cüt idilər.

E s t e r (*müqayisə eləyərək*). Hə, elədir. Sən onunla əlaqə saxlamısan?

V i k t o r (*kənarə baxır. Bu suala cavab vermək elə də xoş deyil*). Bu səhər bir də zəng vurdum. Konsiliumda idi.

E s t e r. Öz xəstəxanasında?

V i k t o r. Hə. Tibb bacısı gözləməyimi xahiş eləyib zəngimi ona xəbər verdi. Amma bu, elə də vacib deyil. Bilir ki, onu axtarmışam, indi nə istəsəm, eləyə bilərəm.

Ester cavab vermək həvəsini boğaraq lampanı götürüb qaldır.

V i k t o r. Bu, yəqin, əsl saxsıdır. Bəlkə, yataq otağına gedər, hə?

E s t e r (*lampanı yerə qoyaraq*). Mən axı niyə qayıtdım? Bütün bunlar adamın əsəblərinə toxunur.

V i k t o r. Neyləməli. Bir də ki bu, çox çəkməz. Əyləş, dincəl. O, bu dəqiqələrdə gəlib çıxar.

E s t e r (*taxta oturaraq*). Bu mebellədən heç vaxt xeyir gəlməyib, heç vaxt da gəlməyəcək. Bəli, bəli. Bütün bu tarixçə...

V i k t o r. Yaxşı, qızıışmaq lazım deyil. Satarıq gedər. Mən, yeri gəlmişkən, bilet almışam.

E s t e r. Yaxşı. (*Başını arxaya eləyir.*) Əzizim, ümidvaram ki, film, heç olmasa, baxımlıdır.

V i k t o r. Baxımlı nədir, şedevrdir. Qiyməti də iki yarım...

E s t e r (*qəflətən ucadan*). Cəhənnəm olsun! Onsuz da, harasa getməliyik, ya yox?! (*Bu mövzunu qapayır və otağa göz gəzdilir.*) İlahi, bütün bunlar nə deməkdir? İndi pilləkənlə qalxanda bütün qapıları taybatay... Adam inanmaq istəmir!

V i k t o r. Burada hər gün haranısa sökürlər.

E s t e r. Hə, bilirəm, amma belə olanda adam özünü yüzyaşlı kimi hiss eləyir. Boş otaqlardan zəhləm gedir. (*Xatırlayaraq*) O küçə quldurunun adı nə idi? O qənşər otağı kirayələyən vardı ha... həmin o saksofon düzəldəni deyirəm.

V i k t o r (*gülərək*). Hə, Zalsman. (*əllərini açaraq*)
Amma zalım oğlu bir dəqiqəsini də boş buraxmırdı.

E s t e r. Elədir. Hər dəfə sənin yanına qalxanda
şorgöz meymun kimi mənə baxa-baxa qalırdı. Görə-
sən, o gözəlçə qızlar onun nəyinə belə axışırdı?

V i k t o r (*gülür*). Kim bilir... yəqin, ondan yaxşı
qoxu gəlirmiş.

Ester də gülür, Viktor da.

V i k t o r. Hərdən bura da qaçıb gəlirdi, haradasa,
günün günortaçağında. “Viktor, – deyirdi, – tez düş,
gör yanımda nə gözəllər var”.

E s t e r. Sən də düşürdün?

V i k t o r. Niyə də yox? Əgər artıqdırsa...

E s t e r (*qızararaq*). Sən heç vaxt bunu mənə demə-
misən.

V i k t o r. Bu axı sənə qədər olub. Daha çox...

E s t e r. Erkək at.

V i k t o r. Nə olsun? Axı böyük depressiya dövrü idi.

Bu izahatdan Esterin üzündə təbəssüm yaranır.

V i k t o r. Bəli, doğru deyirəm, mənçə, o vaxt
insanlar nəsə başqa cür idi, hətta günün günortaçağı
da sevişmək olurdu. Maklaflin maşbüronun tibb bacı-
larıyla, elə oradaca, divandaca... (*Gülür.*) Atam o bacı-
lar haqqında deyirdi ki, onlar bir-iki dollara sənin təkçə
hərərətini yox, haranı istəsən ölçərlər...

Ester gülür və ehtiraslar soyuyur.

E s t e r. Yəqin, onlar hamısı indi o biri dünyadadır.

V i k t o r. Zalsman, ola bilsin, hansısa özgə dünyaya
yollanıb. Amma... (*Heyrətlə başını bulayıb astadan gülür.*)
Öldür məni, onun öldüyünə inanmaram. Mənçə, indi
o, elə... mən yaşda olar. Ha-ha! (*Vaxtın amansızlığı barədə
düşüncələrə qərq olaraq bir anlıq susur.*)

E s t e r (*qalxıb arfaya tərəf gedir*). Sənin bu alıcın axı harada qaldı?

V i k t o r (*saata baxaraq*). Altıya iyirmi dəqiqə qalıb. İndilərdə gəlməlidir.

Ester barmaqlarını simlərə toxundurur.

V i k t o r. Buna görə nəyə verərlər.

E s t e r. Elə mənəcə də. Özü də tək buna yox. Amma sən, aydın məsələdir ki, gərək qiyməti öldürməyə qoymayasan. Onlar deyən qiymətlə razılaşmaq olmaz...

V i k t o r (*etiraz edərək*). Mən alver eləməyi bacarıram. Narahat olma, elə-belə vermərəm.

E s t e r. Alver qəbul olunan bir şeydir. Elə deyil?

V i k t o r. Sən niyə narahat olursan, biz ki hələ heç başlamamışıq? Mən, əlbəttə, alver eləyəcəyəm. Üstəlik, mən onlarla necə danışmağın yollarını da bilirəm.

E s t e r (*mükəlləmənin davamından yayınaraq pətefona sarı gedir. Onun üzündə yüngül sevinc ifadəsi var*). Bu, nə valdır?

V i k t o r. Komiklər. İyirminci illərdə bu, şlyager idi.

E s t e r (*maraqla*). Sən onları xatırlayırsan?

V i k t o r. Belə də, çox tutqun. Onda mənim beş, ya altı yaşım olardı. Onları müxəlif tədbirlərə məxsusi bir məqsədlə dəvət edirdilər ki, görək kim özünü daha çox ciddi saxlaya biləcək. Hamı onları əhatəyə alıb gülməkdən çəşş eləyirdi.

E s t e r. Çox gözəl.

Onların münasibətləri, təxminən, qaydasına düşüb. Viktor diqqətlə ona baxır.

V i k t o r. Sən heç də pis görünmürsən.

Ester üzündə təbəssüm utana-utana ona baxır.

V i k t o r. Doğru deyirəm. Mən dedim axı, alver eləyəcəyəm, bəs sən niyə...

E s t e r. Hə, mən inanıram. Kostyumum budur.

V i k t o r. Budurmu? Neçəyə? Bir dön görün.

E s t e r (*dönərək*). Təsəvvür edirsən, qırx beşə. Dedilər ki, beləsini almazlar, çox sadədir.

V i k t o r (*razılaşmayaraq*). Balası, qadınlar qiymət bil-mir. O, həqiqətən də, gözəldir. Görürsən, sən nəşə alanda mən etiraz etmirəm. Amma əslində, satılan şeylərin yarısı xalis nəcisdir. (*ona yaxınlaşaraq*) Yeri gəlmişkən, bu, nə yaxalıqdır? Onu da təzə almısan?

E s t e r (*yaxalığa baxaraq*). Yox, bu köhnədir.

V i k t o r. Neynək, olsun. (*Esterə öz ayaqqabısının dabanını göstərərək*.) Onlardan şikayət eləmək istəyirəm. Cəmi üç həftə keçib, bir bunun vəziyyətinə bax!

E s t e r. Düz yerimək lazımdır. Amma ümidvaram ki, sən formayla getməyəcəksən?

V i k t o r. O cavan oğlanı öldürmək də azdır. Növ-bəmi təzəcə dəyişmişdim. Makquan bu əclafın əl izlərini götürürdü. O da müqavimət göstərirdi. Odur ki Mak onun əllərini burmaq istədi. Elə bu vaxt əclaf düz burnumun altında...

E s t e r (*sanki, bu, ona nəyisə xatırladır*). İlahi!

V i k t o r. Mən də onu dərhal və təcili... Altıya söz veriblər.

E s t e r. Qəhvəyə şəkər qatılmışdı, gavalıyla idi?

V i k t o r. Hə.

E s t e r. Onda altıya çətin çata.

V i k t o r (*özünü sakitləşdirərək*). Söz veriblər.

E s t e r. Sən bunu yaddan çıxar.

Qısa pauza. İndi Ester həyəcanlanıb, baxışları ora-burayı gəzir.

V i k t o r. Yaxşı. Bu ki, olsa-olsa, kinodur.

E s t e r. Amma biz ora-bura elə nadir hallarda gedirik ki... Odur ki sənin nə qədər qazandığını hamı bilir. Mən hər yerdə olmaq istəyirəm. Restorana getmək istəyirəm. Amma istəyirəm elə yerə gedək ki, öz şanlı polis keçmişindən əhvalatlar danışan əyyaşlar gəlib adama ilişməsin.

V i k t o r. Sən də ki... Belə şey cəmi iki dəfə olub. Ester, mənə elə gəlir ki, bütün bu illər boyu...

E s t e r. Bilirəm, bu, elə də əhəmiyyətli bir şey deyil. Amma istəyirəm ovaxtkı o adam kimi səni heykəltəraş bilsinlər.

V i k t o r. Mən heykəltəraşa oxşayıram.

E s t e r (özünü saxlayaraq). Bu, sadəcə, adama xoş gəlir, vəssalam. Vik, həqiqətən də, bu kostyum sənə yaraşır. Məgər elə deyil? (Təzədən başını arxaya atır.) Bu viskinin adını gərək yadımda saxlayaydım.

V i k t o r. Hamısı bir zibildir.

E s t e r. Bilirəm, amma içində dadlıları da olur.

V i k t o r (saata baxır.) Bir buna bax, amma düz altının yarısına söz vermişdi. Bir düz danışan yoxdur. (Esterin bu əhvalından narazı qalsa da, bunu gizləmək istəyərək get-gedə artan həyəcanla otaq boyu var-gəl edir. Baxışları komodun açıq qalmış rəfində ilişib qalır, onu qabağa çəkib konkini çıxarır.) Bir bura bax, bunları hələ də işlətmək olar. (Barmağıyla konkinin dəmirini yoxlayır.)

Ester ona baxır, sonra başını çevirir.

V i k t o r. Hətta korşalmayıb da. İmkan tapıb kato-ka getmək lazımdır. (Onun israrla susmaq niyyətində olduğunu görür.) Ester, dedim ki, alver eləyəcəyəm... Görürsən, içməyi bacarmırsan, bu da bir cür depressiyadır.

E s t e r. Belə depressiya gözəldir.

V i k t o r. De gəlsin.

E s t e r. Mənim ideyam var.

V i k t o r. Nə ideya?

E s t e r. Niyə axı çıxıb getməyəsən? Mənə də qəhvə, siqaret üçün xırda-para pul göndərərsən.

V i k t o r. Onda sən heç yataqdan qalxmazsan.

E s t e r. Qalxaram, həftədə bir dəfə.

V i k t o r. Məndə daha yaxşı ideya var. Niyə axı sən özün bir-iki həftəliyə harasa çıxıb getməyəsən, məsələn, elə öz həkiminlə, hə? Mən ciddi deyirəm, əhvalın da yaxşılaşar.

E s t e r. Əgər alınsaydı.

V i k t o r. Get də, niyə də yox. O, tamam sənə uyğun gəlir. İti də özünlə götürərsən. Bəli, bəli, məhz iti.

Ester gülür.

V i k t o r. Gülməli bir şey yoxdur. Çünki hər dəfə, hətta yağışda belə sən bu gəzintilərinə çıxanda mən tikan üstündə oturan kimi oturub gözləyirəm ki, görəsən, indi özünlə nə gətirəcəksən.

E s t e r (*yənə gülür*). Sən ki iti istəyirsən?

V i k t o r. Çox istəyirəm! Sən yeyib-içib özünlə evə gətirdiyin it-pişiylə mən çox istəməliyəm?! Mən lənə-tə gəlmiş o iti heç də istəmirəm.

E s t e r (*yenidən gülür, amma bu dəfə səsindəki xoş çalılara hiddət qatılıb*). Amma mən necə də it istəyirdim.

V i k t o r (*azca ləngiyib*). Ester, it problemi həll etmir. Sən ağıllı, əlli-ayaqlı bir qadınsan, gərək bütün günü yataqda yığılıb qalmayasan. Hətta az müddətə də olsa harasa getsən, hər halda, havanı dəyişərsən.

E s t e r. Mən heç də havamı dəyişmək fikrində deyiləm. (*qısa pauza*.) Sadəcə, Riçardın yoxluğuna öyrəşə bilmirəm. Olan budur, vəssalam.

V i k t o r. Balası, o gedib. O artıq uşaq deyil, sən indi özün üçün nəsə bir şey fikirləşməlisən.

E s t e r. Mən axı hər gün eyni yerə gedib-gələ bilmərəm. Heç ürəyim də istəmir. De görək, xahiş etdinmi ki, səni qardaşınla calasınlar?

V i k t o r. Tibb bacısından? Bəli. Amma qardaşım işdən aralana bilmədi.

E s t e r. İt oğlu. Bu iyirənclikdir!

V i k t o r. Neyləmək olar! O, heç vaxt mənə qarşı doğmalığ göstərməyib.

E s t e r. Nə doğmalığ? On altı il görmədiyi qardaşı üçün dəstəyi qaldırmağımı deyirsən? Bunun üçün, sadəcə, adamlıq lazımdır. (*Qəfil hissə qapılaraq*) Sən incidin, eləmi?

V i k t o r. Təkcə özümdən. Neçə dəfə ona zəng

elədim, axmaq kimi bütün həftə boyu... Cəhənnəm olsun, özüm öhdəsindən gələyəm. Belə daha yaxşıdır.

E s t e r. Bəs onun payı?

Viktor dilxor və həyəcanlı halda otaqda var-gəl edir.

E s t e r. Xırdaçı görünmək istəməsəm də, bu da puldur axı, hə, Vik?

Viktor susur.

E s t e r. Yoxsa sən hər şeyi onunla bölüşmək istəyirsən, hə?

V i k t o r (qərar qəbul edərək). Mən bu barədə düşünmüşəm. Onun payın yarısına haqqı var. Nədən axı durub-durduğu yerdə ondan imtina eləsin?

E s t e r. Mən düşünürəm ki, sən bu məsələni onun öz ixtiyarına buraxacaqsan.

V i k t o r. İndi fikrimi dəyişdim. Bir də harada yazılıb ki, onun mənə nəsə borcu var?

E s t e r. Ancaq maraqlıdır, görəsən, onun nə qədər “kadillak”ı var?

V i k t o r. Nə qədər lazımdır – o qədər. Adam gərək onun-bunun pulunu saymaya.

E s t e r. Mən, sadəcə, başa düşə bilmirəm ki, bu filantropiya sənə nəyinə lazımdır? Mənəvi borc adlanan bir şey də var axı. Vik, ona karyera qurmaqda kömək olmusan axı. Kim deyir ki, tibb institutunda yalnız o təhsil ala bilərdi?

V i k t o r. Ester, xahiş eləyirəm, gəl bu haqda danışmayaq, hə?

E s t e r. Danışmayaq deyirsən, danışmayaq, amma sən axı ondan yaxşı oxumusan. Həqiqətən də, o, öz mənəvi borcu barədə düşünməlidir. Əgər atanı zı sən öz yanına gətirməsəydin, o, heç vaxt təhsilini başa vura bilməzdi. Demək istəyirəm ki, bu, diqqətdən yayınmamalıdır. O ki qaldı, indi söhbətin puldan getdiyi bir vaxtda...

V i k t o r. Boş şeydir. Bunlar ki nə əntiq, nə də...
E s t e r. Bizimdirsə, deməll, ucuz bir şeydir, hə?
V i k t o r. Başa düşürəm, nəyə işarə vurursan?
E s t e r. Ona işarə vururam ki, biz düz fikirləşmi-
rik. Necə fikirləşiriksə, elə də yaşayırıq.

V i k t o r (*kəskin tərzdə*). Adam telefona da gəlmir,
mən isə gərək...

E s t e r. Ona məktub yaz, qapısını sındır! Mebel
axı sənə məxsusdur!

V i k t o r (*Esterin bu sözləri necə səmimiyyətlə deməsin-
dən əməlli-başlı heyratlanıb*). Amma niyə bu, sənə belə
həyəcanlandırır?

E s t e r. Ona görə ki, belə olsa, sən ehtiyata arxa-
yın çıxma bilərsən!

Qısa pauza.

V i k t o r (*öz məqsədlərini gizlətməyə çalışaraq həvəssiz
halda*). Məsələ heç də pulda deyil.

E s t e r. Onda bəs nədədir?

Viktor susur.

Sadəcə, mən düşündüm ki, ürəyincə olan bir iş
tapana qədər sən bir-iki ay arxayın otura biləsən.

V i k t o r. Elə mən də indi məhz bu barədə
düşünürəm. Özü də bunun üçün istefaya çıxmaq heç
də vacib deyil.

E s t e r. Amma mənə, bu düşüncələrimdən heç
bir şey çıxmayıb.

V i k t o r. Nədir, bəyəm asandır? Bugün-sabah əlli-
ni haqlayıram. Bu yaşda hər şeyi sıfırdan başlamırıqlar.
Başa düşə bilmirəm ki, bu, niyə birdən sənənin ağına
gəldi?

E s t e r (*gülür*). Birdən ağıma gəldi? Sənə vəzifə
verilən gündən mən bunu deyib durmuşam. Düz üç
ildir sözümün əvvəli də budur, axırı da!

V i k t o r. Üç olmaz...

E s t e r. Martda düz üç il olacaq! Üç il keçir. Əgər o vaxt sən fakültəyə qayıtsaydın, indi artıq qurtarmışdın... Onda nəyə maraqlı bir işlə məşğul olmaq imkanı qazanardın. Nədir, düz demirəm? Niyə indi fəallıq göstərməyəsən?

V i k t o r (*yubadır, görünür ki, utanır*). Sənə olanı deyəcəyəm. İnanmıram ki, bundan nəyə alına. Mən başlayanda əlli üç – əlli dörd yaşım olacaq.

E s t e r. Sən ki bunu bilirdin.

V i k t o r. Bilirdim. Amma məsələ işə gələndə... bunun bir mənasının olacağına nəyə inanmıram.

E s t e r (*aralanır, qəmli səsle*). Elə mən də sənə dəfələrlə məhz bunu təlqin etmək istəmişəm. Xeyr, burada məna var. Bəlkə, qabaqda hələ iyimi ilin var. Bu heç də az deyil. Bu müddət ərzində xeyli maraqlı iş görmək olar. (*Qısa pauza.*) Sən necə də cavansan, Vik.

V i k t o r. Doğrudan?

E s t e r. Əlbəttə. Mən yox, amma sən cavansan. İlahi, qızlar hələ də gözlərini səndən çəkə bilmirlər. Adama başqa nə lazımdır?

V i k t o r (*yüngülcə gülüb*). Cavab vermək çətindir, Es, mənim belə şeylərdən başım çıxmır.

E s t e r. Niyə axı sənin başın çıxmayan şeylərdən danışmıyıq? Niyə axı sən yalnız özünü avtoritet hesab etməlisən?

V i k t o r. Balası, ən azı ona görə ki, bizlərdən kimsə sükan arxasına keçməlidir.

E s t e r. Sən istəyirsən mən özümü elə göstərim ki, guya, hər şey gözəldir? Sən başıma oyun açasan, mən də özümü elə aparım ki, guya, başa düşmürəm? (*Bu hisslər çoxdan dərinə işləmişdi, İndi üzə çıxıb.*) Mən düz əlli dəfə səndən xahiş elədim ki, Uolterə məktub yazasan...

V i k t o r (*qeyri-ixtiyar*). Yenə Uolter? Onun axı bu məsələyə nə dəxli...

E s t e r. O, elm xadimidir, özü də yeni sahə üzrə işləyir... Mən qəzetdə onun xəstəxanasının şəklini görmüşdüm.

V i k t o r. Ester, o adam mənə on altı ildə bir dəfə də zəng eləməyib.

E s t e r. Amma elə sən də ona!

Viktor təəccüblə Esterə baxır.

Hə, elə sən də. Bu faktdır.

V i k t o r (*sanki, bu qeyri-adi fikir indicə ağına gəldi*). Mən nə səbəbə ona zəng eləməliyəm?

E s t e r. Ona görə ki, sənin qardaşındır. Onun nüfuzu var, sənə köməyi dəyə bilər. Hə, Vik, hamı belə eləyir. Onun dərc olunan məqalələrində həqiqi idealizm, əsl insanlıq çalarları var. Demək istəyirəm ki, insan dəyişir.

V i k t o r (*dönərək*). Bağışla, amma mənim ona ehtiyacım yoxdur.

E s t e r. Demirəm ki, sən onun başını tumarlayasan. O, əlbəttə, dəhşətli dərəcədə xudbinin birisidir, amma sənə doğru yol göstərə bilər. Mən burada alçalıcı heç nə görmürəm.

V i k t o r (*dlixor və əsəbi halda*). Amma hər halda, mən belə tələskənliyin səbəbini başa düşürəm.

E s t e r. Səbəb odur ki, lənət şeytana, mən sabahımızın necə olacağını bilmirəm. (*Bu ifadəsini çığırtıyla bitirməyi Esterin özünü də təəccübləndirir. Viktor susur. Ester davam edir, amma indi bir qədər yumşaq tonda.*) Əgər belə olacağını bilsəydim, mən hər şeyə əl atardım. Bütün bu illər boyu deyirdik ki, qoy bir təqaüdə çıxaq, bax onda gün görərik. Bu, ona oxşayır ki, iyirmi beş il bir qapını döyə-döyə qalasan, nəhayət, o açılanda... yerindəcə donub-qalasan. Hərdən mənə heyvət bürüyür. Ola bilsin, mən səni başa düşə bilmirəm. Sən işini beləmi çox sevirsən?

V i k t o r. Zəhləm gedir.

E s t e r. Onda günah təkə məndədir! And içirəm, əgər mən inadkarlıq göstərsəydim, səni, heç şübhəsiz, işindən aralaya bilərdim.

V i k t o r. Düz demirsən. Sən çox gözəl arvad...

E s t e r. Mən elə düşünürəm. Əlbəttə, evdə sənə rahatlıq yaratmaq lazım idi. Mən də elə bunu tələqin edirdim. Amma başqa şeylər də eləməliydim. İlahi, köçməzdən əvvəl mən buranı görmüşdüm axı. Hər şey pis gündəydi. Köhnə dəbli, nimdaş, töküntülü. Mənim zövqüm pis deyil, özüm də bilirəm! Burada hər şey müvəqqəti idi, elə özümüz də. Elə bil, heç vaxt adam olmamışıq, yalnız buna hazırlamışıq. İndi müharibəni xatırladım. Hər axmaq ondan istifadə eləyib nə qədər pul qazandı! Elə sən gərək onda işdən çıxaydın? Mən bunu bilirdim, bilirdim!

V i k t o r. O vaxt özüm də belə istəyirdim.

E s t e r. Vik, mənim başımda yalnız bir fikir var idi, odur ki lazım deyil...

V i k t o r. Bəli, məhz lazım deyil. Hər şeyi başayaq eləmək olmaz, balası. Mən istəyirdim, amma sən qorxurdun.

E s t e r. Çünki deyirdin ki, müharibədən sonra böhran olacaq.

V i k t o r. Neynək, get, kitabxanadan qırx beşinci ilin qəzetlərini götür oxu, gör nə yazılıb.

E s t e r. Cəhənnəm olsun! (*Öz bədgümanlığından narazı halda dönür.*)

V i k t o r. Doğru sözümdür, Es, hərdən sən elə danışırısan ki, elə bil, biz, ümumiyyətlə, yaşamamışıq.

E s t e r. İlahi, anam necə də haqlıymış. Amma mən, mən heç vaxt öz gözlərimə inanmamışam! Mən bilirdim ki, sən heç vaxt işdən getməyəcəksən. Əgər müharibə dövrü getmədinsə... Mən nələr baş verdiyini görürdüm. Görürdüm və susurdum. Amma bilir-sənmi, lənət şeytana, ən dəhşətlisi nədir?

V i k t o r (*Esterin qiyamının sonunun yaxınlaşdığını hiss eləyir və saatına baxır*). Hə, lənət şeytana, ən dəhşətlisi nədir?

E s t e r. Ən dəhşətlisi odur ki, biz heç vaxt ciddi şəkildə pul barədə düşünməmişik. Əlbəttə, pul bizi narahat eləyirdi, ondan söhbət salırdıq, danışırıdık, amma əslində, ciddi şəkildə onu heç vaxt arzulama-

mişiq. Vik, mən, həqiqətən də, onu istəmişəm. Hə, Vik! Mən pul istəyirəm!

V i k t o r. Buna görə səni təbrik edirəm!

E s t e r. Cəhənnəm ol görüm!

V i k t o r. Ester, mən istəyirəm sən özünü başqalarıyla müqayisə etməyəsən. Son vaxtlar sən yalnız belə eləyirsən.

E s t e r. Deməli, başqa cür daha bacarmıram.

V i k t o r. Onda, balası, sənün üçün çox çətin olacaq. Çünki həmişə kimsə səni ötüb-keçəcək. Amma bunu faciə eləməyə dəyərmisən? Mənim xasiyyətim də səninki ilə eynidir, amma mən dəyişmirəm...

E s t e r. Yox, sən həтта daha çox dəyişmişən. Ehtiyata çıxmaq məsələsi hələ lap siftdən baş qaldırdıqdan, sən nəsə qəribə olmusan...

V i k t o r. Neyləməli, bu axı cəncəl məsələdir. Əlbəttə, istərdim daha tox bir həyat sürək, amma... Bilirsən, mən artıq bir neçə sənədi doldurmuşam.

E s t e r (həyəcanla). Və?

V i k t o r (səbəbini özü də bilmədən çətinliklə). Sadəcə, ümid eləyirəm ki, sonda nəsə bir şey... (Sözünü yanmıçıq kəsir.)

E s t e r. Sən hələ də nəyəsə ümid eləyirsən?

V i k t o r. Başa düşürəm ki, bu səfehlikdir. Amma zəhrimara qalmış o kağızları görəndə özünə sual verməyə bilmirsən: necə, düz iyirmi səkkiz il elə protokol imzalamışam, vəssalam? Bu da son? Əlbəttə, olan elə budur. Amma dərd burasındadır ki, nəsə təzə bir şey düzüb-qoşmaq istəyəndə beş böyründəki sifirlə gəlib gözünün qabağında dayanır. Adamı tər basır... Amma hər halda, nəsə eləmək lazımdır. Lazımdır! (Səsinin tonu mülayimləşir.) Hələlik nə etməli olduğumu bilmirəm, amma hər dəfə bu barədə fikirləşəndə qorxu...

E s t e r. Nə?

V i k t o r. Bilirsənmi, ilk dəfə bura girəndə özümü necə hiss elədim? (Yan-yörəyə baxır.) Bu dəlilik məni elə heyrləndirdi ki. Ən bahalı bir şey kimi bu cır-cındırı gətirib bura yığmaq... (Yüngülcə gülmək istəyir.) Lənət şey-

tana, axı mən də hər zirzibili yığıb saxlamışam, hətta xalçanın mixlərini də. *(Ortada dayanan kresloya tərəf dönür.)* Bütün bunlar hamısı da ona görəydi. İndi bu, səfehlik kimi görünür.

E s t e r *(artıq halına yanmaqdan çox, Viktora yazığı gəlir).* Neynək... deməli, onu sevmisən...

V i k t o r. Bilirəm, amma sözlə demək... O, kim idi axı? Yüzlərdən biri kimi müflisləşmiş biznesmen. Amma mən özümü onun yanında elə aparırdım, guya, dünya dağılıb... İndi düzünü desəm, bütün bu tarixçə mənə, elə bil, yad görünür. Sənə elə gəlmir?

E s t e r. Eynilə.

V i k t o r. Onda gəl...

E s t e r. Bu həqiqətdir. İlk dəfə mən bu pilləkənlərlə on doqquz yaşında qalxmışam. Sən o çamada-nı açanda mənim ilk formanı görməyim yadımdamı? Onu ilk dəfə əyninə keçirməyini xatırlayırsan? Sən dedin ki, əgər bir hadisə-zad baş versə, polis çağır.

Hər ikisi gülür.

E s t e r. Eynilə maskaradda olduğu kimi idi. Həqiqətən də, ona oxşayırdı.

V i k t o r *(onun xiffətindən təsirlənərək).* Bilirsənmi, Ester, sən hərdən lap uşaq kimi olursan...

E s t e r. Mən elə də olmaq istəyirəm! Bezmişəm... Yaxşı, qurtardıq. Mən içmək istəyirəm. *(Pul kisəsinə tərəf gedir.)*

V i k t o r *(heyətlə).* Xeyir ola, yenə macərə axtarırsan? Durub-durduğun yerdə hara belə hazırlayırsan?

E s t e r. Daha burada dayanıb qala bilmirəm, gedim bir az gəzim.

V i k t o r. Bəsdir yalan dedin.

E s t e r. Nədir, mən əyyaş-zadam?!

V i k t o r. Yeri gəlmişkən, çoxundan xeyli yaxşı gündəsən. Mütləq gərək nəyləsə məzələnəsən, yoxsa nədir?

E s t e r *(mebell göstərərək).* Məni uşaq yerinə qoyub

danışma, Viktor, bu otaqda belə söhbət heç olmaz. Bütün bunlar neçə illərdir burada sənə görə yığılıb qalıb. Öz doğma qardaşınla belə danışa bilmirsən! Hə, mən hələ bir məzələnirəm! Əşi, sən özün hələ də on səkkiz yaşının içində qalmısan! Neynək, beyinsiz olsam da, hər halda, bunu görə bilirəm!

V i k t o r (*alçalmış halda*). Oldu. Tərpən, tərpən.

E s t e r (*heç cür gedə bilmir*). Qəbz haradadır? Ver onu götürüm.

Viktor tərpənmir.

(*Dəqiqələşdirir.*) Mən, sadəcə, mütləq gəzişməliyəm.

V i k t o r (*qəbzi götürüb ona verir. Qəhqəhəylə*). Bu, birbaşa Beşinci avenyu tərəfədir. Burada ünvan da var. (*Aralanır.*)

E s t e r. Götürən kimi dərhal qayıdacağam.

V i k t o r. Balası, ürəyin necə istəyir, elə də elə. Doğru sözümdür.

E s t e r. Bu gecə sən yenə dişlərini qıcayırdın. Xəbərin var?

V i k t o r. Hə, mən də deyirəm qulaqlarım niyə ağrıyır.

E s t e r. Heyif ki, maqnitofonu qoşmadım. Səsini yazardı. Demək istəyirəm ki, dəhşət idi, elə səs çıxarırdın, elə bil, şüşə şüşəyə dəyirdi. Gərək özün də qulaq asasan, bəlkə, onda mənəm-mənəmliyin getdi.

Viktor cavab vermir. O, təhqir olunmuş və həyəcanlı vəziyyətdə səhnənin dərinliyinə tərəf gedir. Sanki, mebelə baxmaq istəyir.

V i k t o r. Oho! Deyəsən, radioqəbuledicini tapmışam.

E s t e r (*təşviş içindədir. Gülümsəmək istəyir və onun arxasınca gedir*). Hansı radioqəbuledici?

V i k t o r (*stulu çəkib diz çökür və dolabdan lrt qədimi radlonu çıxarır*). Hansı olacaq?

Qısa pauza.

E s t e r (*naqillərə baxaraq*). Bu nədir?

V i k t o r. Oh, bu, mənim əldəüzəltmə köhnə radioqəbuledicilərimdən biridir. İlahi, sən bir bu lampalara bax!

E s t e r (*klınaya ilə*). Bəri, işləyirmi?

V i k t o r. Yox, batareya lazımdır. (*Nəsə xatırlayır və qəflətən tavana baxır.*)

E s t e r (*o da eyni hərəkəti edir*). Orada nə var?

V i k t o r. Bir batareya partlayıb düz ora dəydi. (*Göstərir.*) Görürsən, suvaq başqa rəngdədir?

E s t e r (*söhbətə körpü salmaq istəyərk*). Bu, Tokionu tutduğundur?

V i k t o r (*yumşalmayaraq*). Hə, həmin köpəkoğludur.

E s t e r (*mehribanlıqla*). Niyə onu yerinə qoymursan?

V i k t o r. Xeyri yoxdur.

E s t e r. Elə bil, demişdin burada sənin laboratoriyası var, yoxsa yuxuda görmüşəm?

V i k t o r. Əlbəttə var idi. Amma atam bura gələndə yığışdırmalı olduq. O divar Uolterin, bu birisi mənim idi. Burada nə oyunlardan çıxmamışıq!

Ester baxışlarıyla onu izləyir. Viktor isə yan-yörəsinə baxıbaxıb var-gəl eləməyə başlayır.

Balası, səninlə açıq danışacağam. Məndə nəsə qəribə hallar baş verir. Hər şeyi dərk eləyirəm: nədir, necədir, nədəndir, nə səbəbədir, amma heç bir nəticə çıxara bilmirəm. (*Arfaya yaxınlaşıb slmiərinə toxunur.*) Billirsən, qəribədir, lap unutmuşdum: bir vaxtlar bu iş otağında musiqi də səslənərdi. Anam kitabxanada saatlarla arfada çalardı. Qəribədir, arfa axı zil səs çıxaran alət deyil, amma o səs necəsə bura da gəlib çatardı.

E s t e r. Sən yaxşı adamsan, Vik, sən... (*Viktora yaxınlaşır, lakin o döndüb saata baxır.*)

V i k t o r. Başqasını çağırmalı olacağıq. Gəl birlikdə gedək. (*Saxta əzabverici sevinc hissiylə*) Formanı da götürək, baxarsan, hər şey...

E s t e r. Vik, mən istəmirəm ki, sən...

V i k t o r. Oldu. Gözlə, qoy bunları yığışdırım, birdən kiminsə ayağı ilişib-eləyər. (*Rapıra ilə maskanı götürür.*)

E s t e r. Sən hələ də bacarırsan?

V i k t o r (*səsindəki soyuqluğa qüssə qatılır*). Yox, bunun üçün gərək formada olasan, məsələn, bax burada, ayaqlar...

E s t e r. Nə olar, göstər görüm, mən heç vaxt sənə bu cür görməmişəm.

V i k t o r (*azca geri çəkilərək*). Yaxşı, amma hamısını YOX. (*Ayaqlarını lazımlı yerə qoyur və mövqə tutur, amma yığılmaqdan özünü zorla saxlayır.*)

E s t e r. Bəlkə, elə bununla məşğul olasan?

V i k t o r. Yox, nə danışırsan, məşqsiz... Bu, ən incə idman növlərindəndir. (*Təzədən mövqə tutur.*) Yaxşı, sən bura keç.

E s t e r. Mən?

V i k t o r. Hə, qorxma. (*Rapiranın dəstəyindən tutaraq.*) Əla rapiradır, gör bir neçə yaşı var! Bu, mənə Prinston-da qələbə gətirdi. (*Yorğun-yorğun gülümsəyir və irəliləmə hərəkət edir: rapiranın dəstəyi, az qala, qamına toxunur.*)

E s t e r (*kənara çəkilərək*). İlahil Viktor!

V i k t o r. Nədir?

E s t e r. Sən necə də gözəlsən!

Viktor heyrət və yüngülcə utanc hissiylə gülür. Bu vaxt hər ikisi qapıya sən dönür. Dəhlizdən get-gedə artan öskürək səsi gəlir. Qreqori Solomon daxil olur. Qeyri-adi mənzərə: adamın doxsan yaşı var, amma belini elə dik tutub ki, o, elə nəhəngdir ki, sanki, vücuduyla bütün boşluğu zəbt edib. Solomon əsayla gəzsə də, bu, onun zəifliyinə dəlalət etmir. Əynində gözəgəlimli olmayan palto, başında toz basmış, kənarları xəzli, eynən Cimmi Uokerdə olduğu kimi sağ tərəfi yüngülcə əyilmiş nimsdəş qara şlyapa var. Köynəyinin kip yaxalığının ortasında iri qotazlı qalstuk görünür. Qalstuk azca sağa əyilib. Jileti qırıq-qırıqdır, şalvan əynində torba kimi durur. Sol əlinin şəhadət barmağında iri brilyant üzük var. Qoltuğunun altında üzü üzülər görmüş dəri portfel tutub. Solomon bu gün hələ üzünü qırxmayıb.

Hələ də öskürərək, nəfəsini saxlayaraq, pencəyinin üstündən siqarın külünü çırparaq (biznesmen kimi görünmək üçün ümitsiz cəhd) Esterə və Viktora başıyla salam verib indicə danışacağına

İşarə kimi əlini qaldırır. Bu zaman fürsət tapıb şübhəli nəzərlərlə Viktorun hələ də dəstəyindən tutaraq üzüyuxarı saxladığı raprıya baxır.

V i k t o r. Bəlkə, su lazımdır?

Solomon öskürəyini boğmağa cəhd göstərir və əlinin işarəsiylə etiraz edir.

V i k t o r. Niyə əyləşirsiniz?

Solomon jestlə minnətdarlığını bildirərək səhnənin ortasındakı kreslodə əyləşir və get-gedə öskürəyi kəsilir.

V i k t o r. Əminsiz ki, sizə su lazım deyil?

S o l o m o n (*yerli ləhcəylə*). Mənə su lazım deyil, amma qan olar... Təşəkkür edirəm. (*Ağır-ağır nəfəs alaraq Viktora baxır. Viktor raprını aşağı salır.*) Ah, bu pilləkənlər.

E s t e r. İndi yaxşısınız?

S o l o m o n. Bir-iki pillə də artıq olsaydı, indi cənnətdəydim. Oh, bağışlayın, rəis, mənim axtardığım ailənin soyadı... (*Əlini jiletinin cibinə salır.*)

V i k t o r. Frans.

S o l o m o n. Bəli, bəli, Frans.

V i k t o r. Mənəm.

Solomon hələ də inanmır.

Viktor Frans.

S o l o m o n. Siz, demək, polissiniz, hə?

V i k t o r (*qımışaraq*). Aha.

Solomon (*Esteri göstərərək*). Onda hər şey qaydasındadır. Bilirsiniz, çox idbar məşğuliyyətdir, amma hərdən burada da maraqlı adamlarla rastlaşırsan. Doğrudur, hələ polislik bir işim olmayıb. (*Əlini uzadır.*) Tanış olmağımıza çox şadam. Mənim adım Qreqori Solomondur.

V i k t o r (*əlini sıxaraq*). Bu da mənim həyat yoldaşımdır.

E s t e r. Salam.

S o l o m o n (*Esterə tərəf razılıqla başını tərpədir*). Çox şadam. (*Viktora*) Bu ki lap gözəllər gözəlidir. (*Esterə san gedir*.) Xoş gördük, əzizim. Necə də gözəl kostyumdur!

E s t e r (*gülərək*). Doğrudan? Mən bunu elə indicə almışam!

S o l o m o n. Deməli, üstəlik, hələ sizin yaxşı zövqünüz də var! Təbrik eləyirəm, sağlıqla geyinin.

E s t e r. Əzizim, mən camaşırxanaya dəyib tez də qayıdıram. (*qapıya tərəf bir addım atıb Solomona*) Bu, uzun çəkəcək?

S o l o m o n (*mebelə, elə bil, indicə mübarizə aparacağı rəqib kimi baxır*). Mebel işində heç vaxt bilmək olmur – uzun çəkəcək, uzun çəkməyəcək, yaxud çox da uzun çəkməyəcək.

E s t e r. Mən ümidvaram ki, siz ona layiq olduğu qiyməti verəcəksiniz, eləmi?

S o l o m o n. Aha. (*əl eləyir*.) Qulaq asın, siz işinizdə olun, biz özümüz hər şeyi çox gözəl yoluna qoyacağıq.

E s t e r. Çünki mən bilirəm, burada yaxşı şeylər çoxdur. Mən bilirəm, o bilmir.

S o l o m o n. Mən altmış iki ildir bu işdəyəm, bir dəfə də kiməsə kəf gəlməmişəm. Gedin və getdiyiniz yerdə sizə uğurlar.

Ester və Viktor gülür.

E s t e r (*Solomonu barmağıyla hədələyərək*). Ümid eləyirəm ki, sizdən razı qalacağam.

S o l o m o n. Gözəlim, qadınlar məndən həmişə razı qalıblar. Başqa söhbət ola bilməz!

E s t e r (*hələ də gülərək qapıya tərəf gedib Viktora*). Sən ehtiyatı əldən vermə.

V i k t o r (*başını tərpədən*). Hələlik.

Ester çıxır.

S o l o m o n. Qadınlarda olan bu inamsızlıq xoşuma gəlir.

V i k t o r (*heyətlə gülümsəyir*). Siz nəyi nəzərdə tutursunuz?

S o l o m o n. Onu nəzərdə tuturam ki, əgər qadın həddindən artıq inamlıdırsa, ona necə inanmaq olar?!

Viktor razılıqla gülümsəyir.

S o l o m o n. Bax mənim də arvadım vardı... (*Jestlə öz sözünü kəsərək*) Əşi, nə fərqi! Əlbəttə, əgər istəyirsinizsə, cavab verin görüm, mənə necə tapdınız?

V i k t o r. Telefon kitabçasından.

S o l o m o n. Ah, boşlayın görək, kitab nədir!

V i k t o r. Necə yəni nədir?

S o l o m o n (*sirli baxışlarla*). Yox, yox, hər şey qaydasındadır, hər şey qaydasındadır!

V i k t o r. Siz orada qiymətqoyan kimi qeydiyyatda düşmüşünüz.

S o l o m o n. Hə, mən qeydiyyatda düşmüşəm. Mən patent alıram. Mənə hətta səpgiyə qarşı peyvənd də ediblər.

Viktor gülür.

Gülməyin. Əgər siz qeydiyyatda düşməmişsinizsə, yalnız bir yolunuz qalır: liftlə qalxıb özünü pəncərədən atmaq. Niyə axı mən sizə bunu deyirəm. Siz ki polissiniz, bu həyata yaxşı bələdsiniz. (*Etlmad göstərərək*) Məgər belə deyil?

V i k t o r (*təmkinlə*). Bəlkə də, belədir.

S o l o m o n (*mebeli gözədən keçirərək. Bir əlini baldırna, o bir əlini haradasa, təbii və eyni zamanda eleqant şəkildə kreslonun qoltuq hissəsinə qoyub*). Belə. (*Yan-yörəyə baxıb müəmmalı təbəssümlə davam edir.*) Nə qədər mebeliniz var! Nədir, hamısını satırsınız?

V i k t o r. Aha.

S o l o m o n. Yaxşı, yaxşı. Mən, sadəcə, bir də

əmin olmaq istədim. (*qarşılıqlı təbəssümə azca ümidlə*) Açı-
ğını desəm, buranı belə tiğ vurulmuş halda görəcəyi-
mi qəti gözləmirdim.

V i k t o r. Bu axı bütün evin əşyalarıdır.

S o l o m o n (*hansısa bədgümanlıqla*). Qulaq asın, niyə
həyəcanlanırsınız, hər şey yaxşı olacaq. (*Kreslodan qalxıb,
görünür, gözünün tutduğu bir cüt şifonera sanı gedir. Sonra çilçı-
rağa, ardınca Viktora baxır.*) Mən çürükçü kimi görünmək
istəməsəm də, soruşacağam: bunlar sizə haradan?

V i k t o r. Mebel mənim ailəmə məxsusdur.

S o l o m o n. Boşla görək, bunlar yüz ildir bura-
dadır, elə deyil?

V i k t o r. Hə, iyirmi doqquzuncu ildəki böhrandan
sonra atam hamısını bura daşıtdırdı. Ev sərmayədar-
lara keçdi, yalnız bu mərtəbə onda qaldı.

S o l o m o n (*sanki, ona inandığını göstərərək*). Aydın-
dır. (*Arfaya tərəf gedir.*)

V i k t o r. Siz artıq qiyməti müəyyənləşdirmisiniz,
yoxsa gərək...

S o l o m o n (*arfanın çərçivəsini tumarlayaraq*). Hələ yox,
amma bu dəqiqə haqq-hesab eləyəyəm. Sizi çox lən-
gitməyəcəyəm, özümün o qədər işim var ki. (*Simləre
toxunub qulaq asır. Sonra əyilib barmaqlarını rezonatora sürtür.*)
Sizin atanız ölüb?

V i k t o r. Hə, çoxdan, təxminən, on altı il olar.

S o l o m o n (*belini dikəldərək*). Bu da burada beləcə
on altı ildir dayanıb durub, eləmi?

V i k t o r. Biz nəyəsə toxunmaq istəmirdik, amma
ev sökülməlidir, deməli... Amma özünüz də görür-
sünüz ki, yaxşı qalıblar. Düzdür, o vaxt bunları almaq
atam üçün boş bir şey idi.

S o l o m o n. Hə, özüm də görürəm, çox yaxşı-
dırlar. (*Arfaya son dəfə bir də baxıb*) Mən özüm də yaxşıy-
dım, amma indi o qədər də yaxşı deyiləm. Siz də bilir-
siniz ki, zaman məşəqqətli şeydir. (*Arfanı göstərərək*)
Budur, rezonator da çatlayıb, görürsünüz? Amma siz
həyəcanlanmayın, hələ də pis deyil. (*Şkafa tərəf gedib
fanera toxunur.*) Bu şkafların çox gülməli taleyi var. Otuz

il əvvəl bunlara baxan da yox idi, onlardan cüzamlı xəstədən qaçan kimi qaçırdılar, amma bu gün qəflətən təzədən dəbə miniblər. Məttəl qalmalı işdir. (*Komodlardan birinə tərəf gedir.*)

V i k t o r (*razi halda*). Neynək, yaxşı bir qiymət deyin, məsələni çürüdək.

S o l o m o n. Təxmini qiymət. Özünüz də görürsünüz ki, mən sizə kəf gəlmirəm. (*Komodu göstərir.*) Bu şifoner bir həftə də tab gətirməz. (*O birini göstərir.*) Özünüz də görürsünüz ki, onlar cütdürlər.

V i k t o r. Bəli, görürəm.

S o l o m o n. Stul da pis deyil. (*Yemək stulunun üstündə oturub bərkliyi yoxlayır.*) Stulu sevirəm.

V i k t o r. Yataq otağında da var, istəyirsinizsə, keçək?

S o l o m o n. Hə? (*Yataq otağına tərəf gedir.*) Burada nələriniz var? (*Yataq otağına nəzər salır.*) Bir çarpayya bax! Çox gözəl çarpayıdır! Beləsi göydə gedər. Bu, sizin valideynlərin çarpayısıdır?

V i k t o r. Bəli. Məncə, onu Avropadan alıb gətirmişdilər. Səyahətə çıxmağı xoşlayırdılar.

S o l o m o n. Çox gözəldir, çox yaxşıdır, mən bəyəniyəm. (*Mebelləri gözdən keçirib otağın ortasındakı kresloya sarı qaydır.*) Görünür, mehriban ailə olmusunuz.

V i k t o r. Yeri gəlmişkən, yemək stolu açılır, ətrafında on iki adamı əyləşdirmək olar.

S o l o m o n (*stola baxaraq*). Mən bilirəm. Elədir. Dar ayaqda hətta on dördünü də otuzdurmaq olar. (*Rapiranı qaldırır.*) Bəs bu nədir? Deyəsən, mən içəri girəndə siz bununla arvadınızı deşmək istəyirdiniz.

V i k t o r (*gülür*). Yox əşi, sadəcə, bunu elə həmin dəqiqələrdə tapmışdım. Mən bir vaxtlar qılıncoynatmayla məşğul olmuşam.

S o l o m o n. Siz kollecdə təhsil almısınız?

V i k t o r. Bəli, iki il.

S o l o m o n. Çox maraqlıdır.

V i k t o r. Bu, çoxdan olub.

S o l o m o n. Xeyr, bilirsinizmi, mənim üçün ən

əsası hansısa hadisənin baş verməsidir. Məni nə vaxt çağırırlar? Ya kimsə boşananda, ya da kimsə öləndə. Hər dəfə də tamam fərqli bir iş olur. Yəni, ümumilikdə eynidir, amma bununla belə, hər halda, fərqlidir. *(Kresloya oturur.)*

V i k t o r. Siz də qır-qırıntıları yığırsınız, hə?

S o l o m o n. Bunu yaxşı dediniz. Qır-qırıntıları yığiram. Məncə, bizim işimiz oxşardır. Sızda də axı hər dəfə fərqli olur.

V i k t o r. Nəsə maraqlı bir şey heç də tez-tez baş vermir.

S o l o m o n. Siz yol tənzimləyənsiniz, yoxsa kimsiniz?

V i k t o r. Mən Rokveydə, əsasən də aeroportlarda işləyirəm.

S o l o m o n. Bu haradır: Sibirdir, yoxsa?

V i k t o r *(gülür)*. Yox. Amma bu iş məni təmin edir.

S o l o m o n. Deməli, siz başqasının işinə burun soxmağı xoşlamırsınız...

V i k t o r *(gülür)*. Düz tapdınız. *(Mebeli göstərir.)* Neçəyə oldu?

S o l o m o n. Qiyməti soruşursunuz? *(İki siqar çıxarıb ora-bura baxır.)* Siqar çəkirsiniz?

V i k t o r. Təşəkkür edirəm, mən çoxdan atmışam. Qiyməti öyrənmək istəyirəm.

S o l o m o n. Görürəm ki, siz işbilən adama oxşayırsınız.

V i k t o r. Düz tapdınız.

S o l o m o n. Çox gözəl. Onda sənədlər hanı? Vərəsəlik sənədləri?

V i k t o r. Məndə yoxdur... amma... *(Gülmək istəyir.)* Varis tək özüməm, vəssalam.

S o l o m o n. Başqa sözlə desək, nə bacın, nə qardaşın...

V i k t o r. Qardaşım var.

S o l o m o n. Aha. Siz də onunla yaxşı münasibətdəsiniz? Elə düşünməyin ki, mən sizlərin işinə qarışıram. Bilirsiniz... can deyib, can eşidən ailələr görmüşəm

ki, valideynlərdən biri ölən kimi o saat bir-birinə qarışırlar: bu mənim, o sənin.

V i k t o r. Bizdə belə deyil.

S o l o m o n. Əgər söhbət bir, ya iki əşyadan getsəydi, birtəhər yola verərdik, amma bütün bunların hamısını sənədsiz...

V i k t o r. Yaxşı, siz narahat olmayın, mən ondan sənəd alaram.

S o l o m o n. Çətin alarsınız. Çünki inanmırsınız, ən yekə adamlar – hüquqşünaslar, professorlar, kino- ulduzlar belə qəpik-quruşa dəyməyən hansısa kitab şkaflını məhkəmədə udmaq üçün vəkilə beş yüz verməyə hazırdır. Hamısı da ona görə ki, bilirsiniz, heç kim özününkünü əldən buraxmaq istəmir. Demək...

V i k t o r. Dedim ki, sənədi alıb gətirəcəyəm. (*Ətrafı göstərir.*) Sözü n nədir?

S o l o m o n. Oldu, indi işə keçək. (*Yemək stoluna işarə edir.*) Bax, siz deyirsiniz ki, bu yemək stolu ispan yakobizmi adlanır. Min iki yüzə, bəlkə də, min üç yüzə alınıb, amma iyirmi birinci, yaxud iyirmi ikinci ildə. Elədimi?

V i k t o r. Bəlkə də, elədir.

S o l o m o n (*öskürərək*). Görürəm siz ağıllı adama oxşayırsınız, odur ki işi davam eləməzdən əvvəl sizə belə bir məsləhətim var: köhnə mebel satanda gərək emosiyalarını cilovlayasan.

V i k t o r (*gülür*). Mən heç ağzımı da açmamışam!

S o l o m o n. Sözü m budur ki, siz polis, mən mebel alverçisiyəm. İkimiz də nəyin neçəyə olduğunu bilirik. Odur ki indi mənim üçün öz vərəmimi başqa-sına satmaq, sizin ispan yakobizminizi satmaqdan daha asandır.

V i k t o r. Nə səbəbə? Stol əla vəziyyətdədir.

S o l o m o n. Rəis, siz, əslində, düz deyirsiniz, amma köhnə mebel haqqında elə danışmaq düz deyil. Üslubu bəyənmədilərsə, vəssalam, iş bitdi. Bəzən bəyənməmək nədir, görəndə dəli olurlar. Eyni sözü həmin o bufet barədə, bu birisi... (*Sağı, solu göstərir.*)

V i k t o r. Bu olmadı, deməli, qiyməti öldürürsünüz. Ya hamısı, ya heç biri. Gəl söhbəti bitirək. Axı sizi xəbərdar etdim ki, məndə bütöv bir aləmdir.

S o l o m o n. Hər halda, bu tələskənlik nəyə lazım? Sakit danışsaq, hər şey aydınlaşar. Axı Roma bir günə tikilməyib, hə? *(Yenidən götürmək istədiyi əşyalara baxaraq bir neçə saniyə fikrli halda haqq-hesab eləyir. Sonra qalxıb təzədən arfaya toxunur.)* Başa düşdünüzümü, nəyi nəzərdə tuturam? Mən qiyməti öldürürəm, bu cırcındıra görə sizə elə pullar təklif edəyəm ki...

V i k t o r. İstisnadır.

S o l o m o n *(cəld)*. İstisnadır?

V i k t o r. Burada mən mağaza-zad işlətmirəm, əsas da odur ki, evi sökülər.

S o l o m o n. Lap yaxşı! Demək, biz bir-birimizi anlayacağıq, həm də... *(dostyana təbəssümlə)* Əsəbiləşmək lazım deyil. *(Vallara tərəf gedir.)* Bunları da satırsınız? *(Birini götürür.)*

V i k t o r. Ola bilsin, üç-dördünü özümdə saxlayım.

S o l o m o n *(adını oxuyaraq)*. Sən bir fikir ver, Qal-lahe və Şin!

V i k t o r *(üzündə təbəssüm yaratmaq istəyərək)*. Siz məgər dinləmək istəyirsiniz?

S o l o m o n. Dinləmək nədir? Mən həmin o Qal-lahe və Şinlə, bəlkə də, əlli teatrda bir yerdə olmuşam.

V i k t o r *(təəccüblə)*. Siz aktyorsunuz?

S o l o m o n. Aktyor? Yox, akrobat. Bizim ailədə hamı akrobat idi. *(İlk çıxışda olduğu kimi çiyinlərini qaldırır.)* Məgər siz “Beş Solomon” haqqında heç vaxt eşitməmişiniz? Yənləri behişt olsun. Ən aşağıda mən idim.

V i k t o r. Qəribədir, yəhudilərin akrobatlığı nəyə mənə inanılmaz bir şey kimi görünür.

S o l o m o n. Bəs İakov? O, pəhləvan deyildimi? Baş mələklə döyüşən o deyildimi?!

Viktor gülür.

S o l o m o n. Yəhudilər dünyanın yaranışından akro-

batdırlar. Onda mən dəf kimi idim: içki, qadın, nə istəyir, buyursun. Məni saxlamaq mı olardı?! Amma həyat məni saxladı. Hə, mənim oğlum. (*Təxminən, məhəbbət hissiylə plastinkanı stolun üstünə qoyur.*) Qallaher və Şin bax belə olub.

V i k t o r (*özü də istəmədən, fikirlə və yalnız pul barədə danışmağa daha həvəssiz halda*). Demək, nə qərara gəldik?

S o l o m o n (*yan-yörəsinə nəzər yetirir, sonra Viktora tərəf dönüb zənn ilə ona baxır*). Deyin görək, bu gün cinayət-karlıqla mübarizədə vəziyyət nə yerdədir? Doğrudanmı, artır?

V i k t o r. Bəli, hər gün. Qulaq asın, mister Solomon, istəyirəm biləsiniz ki, mən elə də söhbətçil adam deyiləm.

S o l o m o n. Elə?

V i k t o r. Bəli, elə! Mən pis biznesmenəm və elə də söhbətçil adam deyiləm. Odur ki qiymətinizi deyın, məsələni çürüdək. Oldu?

S o l o m o n. Demək, siz bizim dostlaşmağımızı istəmirsiniz, hə?

V i k t o r. Bəli!

S o l o m o n. Demək, biz dost olmayacağıq. (*Ah çəkir.*) Amma məni daha yaxşı tanımağınız üçün sizə nəsə göstərəcəyəm. (*Cibindən dərl üzlüklü şəhadətnamə çıxarıb Viktora uzadır.*) Bunu kral donanmasından tərxis olunanda mənə veriblər. Görürsünüz? Zati-alilərinin xidmətində!

V i k t o r (*sənədə baxır*). Oho! Siz həmin o Britaniya donanmasında nə işlə məşğul idiniz?

S o l o m o n. Əşi, Britaniya donanmasının məsələyə nə daxilil Doğum ilinə bax, gör orada nə yazılıb!

V i k t o r. On səkkizinci... (*Heyrətlə Solomona baxır.*) Sizin, təxminən, doxsan yaşınız var?

S o l o m o n. Bəli, mənim oğlum. Mən Rusiyadan altmış beş ildir çıxmışam. Onda mənim iyirmi dörd yaşım vardı. Bütün ömrüm boyu içmişəm də, çəkmişəm də, hər rastıma çıxanla... eləmişəm də. İndi kələk gəlmək mənim harama yaraşar?

V i k t o r. Nə vaxtdan kələk gəlmək yaraşlıq olub?
S o l o m o n. Yox, sizin kimisi hələ mənim rastma çıxmayıb!

V i k t o r. Çıxıb, məndən betərləri çıxıb. Nədir, qiyməti deyəcəksiniz, ya...

S o l o m o n (*İndi o, həqiqətən də, təşviş içindədir. Çünki həm Viktoru toruna sala bilmir, həm də hələ ki olub-qalan körpüləri yandımaq istəmir*). Nə qiymət deyəcəyəm, siz ki mənim bir sözümə də inanmırsınız!

V i k t o r (*təkəbbür dolu təbəssümlə*). Sizi mən ilk dəfədir görürəm. Hələ bir istəyirsiniz, ilk dəfə gördüyüm adama etibar edim?!

S o l o m o n (*ehtiyatla*). Sizinlə necə danışıqlar apırıq? Siz, əlbəttə, bağışlayın, amma burada polisə iştirak lazımdır deyil. Əgər işi görmək istəyirsinizsə, ya inanmalısınız, ya da, ümumiyyətlə, heç nə alınmayacaq... Mən... mən... Yaxşı, bunu yaddan çıxaraq. (*Qalxıb əlini portfela uzadır.*)

V i k t o r (*heyətlə*). Sizə nə oldu?

S o l o m o n. Mən belə işləyə bilmirəm. Ağzımı açan kimi mənə oğru deyilməsinə sakitcə durub qulaq asmaq mənlilik deyil. Bunun üçün mən çox qocayam.

V i k t o r. Sizə kim oğru dedi?

S o l o m o n (*qapıya tərəf hərəkət edərək*). Yox, bu, mənə lazım deyil. Mənim mağazamda belə iş görmürlər. (*Viktoru hədələyərək*) Mən hətta hələ sizə qiyməti deməmişdən özünüzü belə aparırsınız. Hələ hətta qiyməti deməmişdən!

V i k t o r (*hiddətlə*). Nədir, siz mənim boynuma minnət qoymaq üçün bura gəlmisiniz? Ümumiyyətlə, bu, nə söhbətdir?

S o l o m o n. Mister, mənim sizə yazığım gəlir. Ah, insanlar, sizlərə axı nə olub? Siz mənim qızımından da betərsiniz. Dünyada heç nəyə inanmırsınız, heç kəsə hörmət eləmirsiniz... Bu cür necə yaşayırsınız? Elə bilirsiniz, ağıllı hərəkət eləyirsiniz? Özünü də elə dəridən-qabıqdan çıxırırsınız ki... Sizə balaca bir məsləhət var: heç nəyə inanmamaq asan işdir, çətini nəyə-

sə inanmaqdır. Bəli, bu, xeyli çətindir. Amma bunu bacarmasan, mənim əzizim, kitabın bağlandı! (*Qapıya tərəf gedir.*)

V i k t o r (*zorla özünü saxlayır*). Solomon, qayıdın!

S o l o m o n. Yox, yox. Problem sizin problemdir, amma məni dinləmək belə istəmirsiniz!

V i k t o r. Mən axı dinləyirəm. Sizi and verirəm, nə istədiyinizi deyin! Nədir, qarşınızda diz çöküm?

S o l o m o n (*portfell qoyub cibindən əzik santimetr çıxarır*). Yaxşı, bura gəlin. İndi başa düşdüm ki, siz iş-güc adamısınız, amma bəzən gülməli işlər də olur. (*Santimetrlə şkafrın içini ölçür.*) Sizcə, burada nə qədər olar? (*Dönüb Viktora göstərir.*)

V i k t o r (*ona yaxınlaşır*). Qırx düym. Nədir ki?

S o l o m o n. Mənim oğlum, odur ki, müasir evlərdə yataq otaqlarının eni otuz düym, uzaqbaşı otuz iki düym olur. Demək, bunu ora soxmaq mümkün deyil.

V i k t o r. Bəs köhnə evlərdə?

S o l o m o n (*ümitsizliyi get-gedə artır*). Yalnız onu demək istəyirəm ki, mənim imkanlarım get-gedə azalır.

V i k t o r. Problem nədədir?

S o l o m o n. Arxitekturalarda. Qulaq asın. (*Üzünü silir. Diqqətini kabinet masası cəlb edir. Ona yaxınlaşır.*) Məsələn, burada sizin masanız qoyulub. Sanballı, gözəl şeydir. Amma di gəl görüm içində kabinet olan müasir mənzil tapa bilirsənmi! Əgər, heç olmasa, əvvəlki mehmanxanalardan tikilsəydi, onu sata bilərdim, amma axı yalnız müasirləri inşa olunur! İnsanlar daha əvvəlki kimi yaşayırlar. Bu əşya tamam özgə dünyanın məhsuludur. Mən sizə müasir insanın baxışlarını göstərmək istəyirəm. Çünki köhnə mebelin qiyməti birbaşa bu baxışlarla əlaqəlidir. Və əgər siz bunu anlamasanız, onun niyə bu qiymətə olduğunu anlamayacaqsınız.

V i k t o r. Sizin o baxışlarınıza görə, bütün bunlar dəyər-dəyməzinə satılmalıdır?

S o l o m o n. Bu, sizin sözlünüzdür, mən belə bir şey demədim. Stulların dəyəri var, şifonerlər, çarpayı, arfa...

V i k t o r (*dönərək*). Yaxşı, getdik. Siz qiymət öldürməkdən əl...

S o l o m o n. Niyə axı bu cür nəticə çıxarırsınız?

V i k t o r (*yenidən ona sarı dönərək*). Pərvərdigara, siz bir qiymət deyəcəksiniz, ya yox?

S o l o m o n (*əlini alınına qoyub kənara çəkilib*). Oh, oğlum, oh, oğlum, oh, oğlum... Yəqin, siz artıq bir milyon insan həbs etmişiniz.

V i k t o r. İyirmi səkkiz ildə on doqquz insan.

S o l o m o n. Onda niyə üstümə düşmüşünüz?

V i k t o r. Çünki puldan başqa hər şeydən danışırıq. Mən hələ də başa düşə bilmirəm ki, onda sizin burada nə itiniz azıb?

S o l o m o n (*barmağını qaldıraraq*). İndi biz puldan danışacağıq. (*Gedib kreslodə əyləşir.*)

V i k t o r. Çox gözəl. Amma sizin hər sözlünüzdən sonra qiymətin düşdüynə göz şahidliyi elədiyimə görə mən günahkar deyiləm.

S o l o m o n (*əyləşdiyi yerdən*). Mənim oğlum, bura girdiyim dəqiqədən bu yana qiymət bir qəpik də aşağı düşməyib.

V i k t o r (*gülərək*). Lap yaxşı. Demək, neçəyə?

Solomon yan-yörəyə baxır, onun hazırcavablığı özləziyib, sifə-tində əzgin ifadə əmələ gəlib.

V i k t o r. Nə oldu? Nədən belə həyəcanlandınız?

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, mən gərək gəlməyəydim. Elə bilirdim burada cəmi bir neçə əşya olacaq, amma... (*Barmaqlarıyla gözlərini tutur.*) Bu, mənim üçün həddən artıq çoxdur.

V i k t o r. Bəs onda niyə gəlmisiniz? Mən axı sizi xəbərdar etdim ki, ev ağzınacan doludur.

S o l o m o n (*etiraz eləyərək*). Siz məni çağırıdınız, mən də gəldim. Nədir, məgər ölüb-qalmalıydım? (*Yenidən vəziyyəti dəyişmək istəyir.*) Qulaq asın, mən çox istəyirəm ki, bir qiymət deyəm, amma iş burasındadır ki... (*Susur. Qorxur ki, ağzından nəsə artıq bir söz çıxar.*)

V i k t o r. Şeytan da baş açə bilməz.

S o l o m o n. Qulaq asın, bu axı mənim üçün lap göydəndüşmədir! Amma... *(Sanki, yalnız Viktorun onu anlaması üçün danışır.)* Qulaq asın, indi mən sizə bütün həqiqəti deyəcəyəm. Mən artıq neçə ildir mağazamın içini, demək olar, bütünlüklə satmışam. Yalnız üstünə odun qoyulması üçün bir neçə İngiltərə dayaqlığı qalıb. Vaxtı gələndə onları da satacağam. Fikirləşdim ki, səksən yaşım var, səksən beş yaşında vaxtım çatar. Gözlədim, gözlədim, amma heç nə baş vermədi. Mən hətta mənzilimi də dəyişdim, indi bircə pılətəsi qalan mağazamda yaşayıram. İndi də heç nə baş vermir. Mənim sağlamlığım yüz faiz yerindədir, yüz faiz olmasa da, özümü, tfu-tfu, göz dəyməsin, çox yaxşı hiss eləyirəm! Odur ki ağımdan keçdi, bəlkə, sizdə maraqlı nəşə bir şey oldu. Demirəm ki, qalanlarını satmaq mümkün deyil, amma axı bunun üçün bir il, hətta il yarım gözləmək lazımdır. Mənim üçün də bu, xeyli çoxdur. *(Özüylə cəng apararaq yan-yörəyə baxır.)* Mənim bədbəxtliyim işimi çox sevməyimdədir. Sevirəm, amma... *(boşalaraq)* Özüm də bilmirəm sizə necə deyim.

V i k t o r. Yaxşı, bunu bir kənarə qoyaq.

S o l o m o n *(qalxaraq)*. Siz hara belə tələsirsiniz?

V i k t o r. Oh, siz gah bura, gah da ora!

S o l o m o n. Siz mənim hara getməli olduğumu da bilirsiniz? Özünüz də görürsünüz ki, bu, əlahiddə mebeldir, adi bir alıcıya onu göstərsən, dərhal dilxor olacaq.

V i k t o r. Solomon, siz yenə dediyinizdən əl çəkmirsiniz?

S o l o m o n. Mən ki sizinlə alver eləmirəm.

V i k t o r. Qəribədir, niyə axı müştəri dilxor olmalıdır?

S o l o m o n. Başa düşəcəkdir ki, beləsini sındırmaq daha mümkün deyil.

V i k t o r *(artıq öz havasını alaraq)*. Bəslir görək, nə qədər olar! Rəhminiz gəlsin!

S o l o m o n. Mənim balam, siz insan psixologi-

yasına bələd deyilsiniz! Əgər stol sınımsa, deməli, daha heç nəyi dəyişmək mümkün deyil; məsələn, götürək elə... (*Stola tərəf gəllir.*) bu stolu... Qulaq asın. (*Zərbə stola vurur.*) Onu heç tərpətmək belə mümkün deyil! İnsan belə bir stolun arxasında əyləşəndə nəinki yalnız evli olduğunu hiss eləyir, onu da başa düşür ki, bu evliliyi əbədidir və daha nəyisə dəyişmək mümkün deyil.

Viktor gülür.

S o l o m o n. Gülürsünüz, amma mən sizə vəziyyəti təsvir etdim. Bu gün ən dəbdə olan söz nədir? Dəyişkənlik. Nə qədər çox tullantınız olsa, bir o qədər yaxşıdır. Maşın, mebel, arvad, uşaq – hər şey dəyişilməlidir. Çünki özünüz də görürsünüz ki, bu gün ən əsas iş alış-veriş eləməkdir. Min il əvvəlin insanı bədbəxt idi. Çünki başını soxmağa yer tapmırdı. Odur ki kilsəyə gedirdi, inqilab eləyirdi, yəni guya, nəyləsə başını qatırdı. Bəs siz bu ağır günümüzdə nə edirsiniz? Əlbəttə, alış-veriş eləyirsiniz.

V i k t o r (*gülür*). Solomon, siz lap dahisiniz. Amma mən sizi dişimə çəkmişəm, mənimlə nömrə keçməyəcək.

S o l o m o n (*incik halda*). Necə yəni keçməyəcək? Bilmirəm vaxtına nə qədər qalıb, amma sizə bir məsləhət versəm, həddimi aşmış olmaram. Sizin probleminiz ondadır ki, belə cavansınız, amma bunu dərk etmirsiniz...

V i k t o r. Əla dərk edirəm, sizin də hara vurduğunuzu görürəm. Özü də mən elə də cavan deyiləm.

S o l o m o n (*kínayə ilə*). Nədir, qırıxdır? Yaxşı, qoy qırx beş olsun!

V i k t o r. Təxminən, əlli.

S o l o m o n. Əlli! Siz ki lap uşaqsınız!

V i k t o r. Bəli, o, hələ uşaqdır.

S o l o m o n. İlahi, mənim o əlli yaşım, haradasan? A kişi, mən yetmiş beş yaşımda evlənmişəm.

V i k t o r. Yaxşı görək.

S o l o m o n. Nədir, şübhə eləyirsiniz? Həmin qadın hələ də sağdır. Səkkizinci avenyuda yaşayır. Ona görə də mən sivişib aradan çıxmışam ki, öz əlləriylə... Bilirsiniz, quşları yaman çox istəyir. Evində quşun sayı, yəqin, yüz olar. Hətta bişirdiyi sıyıqda da lələklər üzür. Nədir, mən öz həyatımı quşlara həsr etməliyəm?

V i k t o r. Mister Solomon, mən sizin dərdinizi təsəvvür edirəm, amma bu, sizin probleminizdir. *(Qalxır.)* Mənim daha vaxtım qalmadı!

S o l o m o n *(ümitsiz bir jestlə onu saxlayır)*. Mən axı alıram! *(Özü də sarsılıb. Yenidən tiğ vurulmuş mebellərə baxır.)* Demək istəyirəm ki, mən... *(hələ də mebellərə baxaraq)* Deməli, hələ bir az da yaşamalılı olacağam. Qərara gəldim. Götürürəm!

V i k t o r *(Solomonun qorxusu, sanki, ona da keçib)*. Söhbət yalnız topdansatışdan gedə bilər.

S o l o m o n *(hikkəylə)*. Topdansatış, topdansatış! *(Portfeli üçün gedir.)* İndi hesablayıb sizə elə qiymət deyəcəyəm ki, sevincinizin hədd-hüdudu olmayacaq.

V i k t o r *(yenidən əyləşərək)*. Şübhə eləyirəm.

Solomon portfeldən çy yumurta çıxanır.

V i k t o r. Xeyir ola, hələ bir şam da eləyəcəyik?

S o l o m o n. Siz o qədər mənimlə söz güləşdirirsiniz ki, acdım. Aclıq da mənə zərərdir.

V i k t o r. Bu da buradan çıxdı.

S o l o m o n *(yumurtanın qabığını brilyant üzüyü ilə sındıraraq)*. Siz istəyirsiniz ki, mən acından ölüm? Bircə dəqiqə.

V i k t o r. İşimiz var dal

S o l o m o n. Sizdə duz olmaz?

V i k t o r. Bu dəqiqə qaçıb gətirərəm.

S o l o m o n. Xahiş eləyirəm, dilxor olmayın. Sizə elə bir qiymət deyəcəyəm ki, donub-qalacaqsınız. Görərsiniz. *(Yumurtanı udur. Sonra mebelə baxır, ardınca bloknotunu*

və karandaşını hazır saxlayaraq, sanki, öz-özünə) İndi bu işləri hesab maşını kimi görəcəyəm. (Bloknotuna rəqəmləri yazıb hesablayır.)

V i k t o r. Yaxşı, məsələ ciddidirsə, tələsməyin.

S o l o m o n. Təşəkkür edirəm. (Zəhləsi gedən bufetə toxunur.) U-ff, uf, belə, oldu... (Rəqəmləri yazır, sonra başqa əşyaya yaxınlaşıb, yenidən qeydlər aparır.)

V i k t o r (pauzadan sonra). Siz, doğrudanmı, yetmiş beş yaşınızda evlənmişiniz?

S o l o m o n. Burada nə əcaib iş var?

V i k t o r. Yox, yəqin, bu, çox gözəldir. Amma hər halda, nə səbəbə?

S o l o m o n. Bəs iyirmi beş yaşda nə səbəbə evlənilirlər? Məgər iyirmi beş yaşda ölə bilməzsən?

V i k t o r (astadan). Əlbəttə, mümkündür.

S o l o m o n. Uzun müddət qalan mebellə bu, eyni şeydir, hər şey baxış bucağından asılıdır. Dünyada hər şey nisbidir. (Yenidən rəqəmlərə girtir.) Mən yetmiş beş, əlli bir, bir də iyirmi iki yaşlanımda evlənmişəm.

V i k t o r. Siz zarafat eləyirsiniz?

S o l o m o n. Əgər zarafat olsaydı! (Dolabları açıb hər şeyi yoxlayaraq hər əşyanın qiymətini bloknota yazaraq işləyir. Cib fənərini yandıraraq qaranlıq yerlərə nəzər salır.)

V i k t o r (Solomonun işini müşahidə eləyərək). Bəsdir məzələndiniz, neçə yaşınız var?

S o l o m o n (dolabı çəkərək). Doxsan beş. Məgər bu da bir nailiyyətdir?

V i k t o r. Amma siz inanılmaz dərəcədə yaxşı görünürsünüz.

S o l o m o n (razi təbəssümlə Viktora tərəf dönrək). Bu yükü çoxdan üstümə yükləmişəm, amma ən gülməlisi bilirsiniz nədir? Bütün dilxorçuluqları unudursan. Elə ki karandaşı əlinə aldın, elə bil, üstünə su çilənir. Açığını desəm, mənim telefonumdan indi oyuncaq kimi də istifadə etmək olar. Çoxdandır ona zəng gəlmir. Sizə təşəkkür etmək istərdim. (Viktora göstərərək) Demək istəyirəm ki, bu, necə lazımdır düzəldilib. Açımaq olar?

V i k t o r. Əlbəttə, sizə nə istəsəniz olar.

S o l o m o n (*şkafa yaxınlaşaraq*). Bunların bəzilərin-
də güzgü olub. (*Şkafi açanda içindən 3x5 düym ölçüdə bir xal-
ça aşıb düşür.*) Bu nədir?

V i k t o r. Kim bilir. Yəqin, xalçadır.

S o l o m o n (*xalçaya baxaraq*). Yox, bu, maşın xal-
çasıdır.

V i k t o r. Hə, elədir. O vaxt onlar yola çıxanda.
İlahi, mən onu neçə illərdir görmürəm.

S o l o m o n. Sizin öz sürücünüzlə olub?

V i k t o r. Hə, olub.

Onların baxışları toqquşur. Solomon Viktora elə baxır ki, san-
ki, onu ovsunlamaq istəyir. Viktor dönmür, Solomon da öz işinə
davam eləyir.

S o l o m o n. Bura baxın! (*Əzik-üzük silindri rəfdən
götürür.*) İlahi! (*Başına qoyub şkafın güzgüsünə baxır.*) Bir buna
bax! (*Viktora san dönmür.*) Yəqin, diribaş oğlan olub!

V i k t o r (*təbəssümlə*). Siz bu silindrdə yaxşı görü-
nürsünüz!

S o l o m o n. Bütün bunların hamısı sənin ola-ola
əldən çıxarasan?!

V i k t o r. Burada qəribə nə var? Cəmi beşcə həf-
təyə, bəlkə də, daha az.

S o l o m o n. Gör ha. Sonra heç nəyi qaytara bil-
mədi?

V i k t o r. Bəziləri belə bacarmır: topla, sonra sat,
sonra...

S o l o m o n (*mızıldanır*). Hm. Bəs o, nə elədi?

V i k t o r. Heç nə. Bax buradaca oturub radioya
qulaq asdı.

S o l o m o n. Yox, nə işlə məşğul oldu? Nə...

V i k t o r. Əvvəlcə avtomatlar üçün dolları xırda-
ladı. Axır-axırda teleqram daşdı.

S o l o m o n (*qüssə və heyratla*). Ola bilməz! Əvvəl
nə qədər pulu var idi?

V i k t o r. Belə də, yəqin, iki milyon olardı.

S o l o m o n. İlahi, özün saxla! Sonra nə baş verdi?

V i k t o r. Təxminən, həmin ərəfələrdə anam vəfat etdi. Amma bu da heç nəyi dəyişmədi. Sadəcə, bəziləri belə bacarmır – yuxarı-aşağı, vəssalam.

S o l o m o n. Qulaq asın, mən sizə yuxarı-aşağıdan da danışacağam. Otuz ikidə mən müflis oldum. Otuz üçdə mənə də olan oldu. Doqquz yüz dördə də, doxsan səkkizdə də. Amma mən əlimi yanıma salıb...

V i k t o r. Siz başqa adamsınız. Amma o inanırdı. S o l o m o n. Nəyə inanırdı?

V i k t o r. Quruluşa, hər şeyə. Özü də, mənçə, yalnız özünü günahkar sayırdı. Amma siz, siz gəlib elə üyüdüb-tökürsünüz ki, hamı qulaq asır. Yüz əlli yaşınızda ağılınıza nə gəldi danışırırsınız, hamı sizə aşıq olur, siz də istədiyinizi alırsınız.

S o l o m o n. Siz o qədər də mərifət sahibi deyilsiniz.

V i k t o r. Qınamaq lazım deyil, hə! De görüm, cavabınız nə olacaq? Daha nəyəsə baxmağa da ehtiyac yoxdur, siz, onsuz da, hər şeyi əzbər bilirsiniz.

Solomonun söz ehtiyatının çeşidləri, deyəsən, tükənib. O, ağır-ağır yan-yörəsinə baxır. Sanki, bu mebel hədə, yaxud da ümid kimi onların hər tərəfindən asılı qalıb. Baxışları tavana zillənib, əlləri yumulub.

V i k t o r. Nədən qorxursunuz? Alın ki, yenə nəsə bir məşğuliyyətiniz olsun.

S o l o m o n (*sanki, daha böyük əminlik qazanmaq məqsədilə gözlərini ona zilləyir*). Bunu mənim səfehliyim kimi qəbul etməzsınız?

V i k t o r. Səfehliyin nə olduğunu kim bilir?.. Axı siz bəyənlirsiniz...

S o l o m o n. Bəyəniməm? A kişi, mən buna vurulmuşam!

V i k t o r. Onda götürün. Bu qədər planlarınız var, realizəyə...

S o l o m o n (*etibar edərək*). Mən indi sizə bir şey danışacağam. Axır bir neçə aydır ki, qızım yuxuma

girir. Sizə dedimmi, mənim qızım olub? Yeri behişt olsun, həyatını intiharla başa vurdu.

V i k t o r. Bu hadisə nə vaxt olub?

S o l o m o n. On altıncı ilin... ikinci yarısında. Çox gözəl idi, şəkil kimiydi, iri gözləri vardı, gün kimi yanırdı. İndi özüm də bilmirəm nə baş verir, onu bax eynən sizi gördüyüm kimi apaydın görürəm. Demək olar, hər gecə. Elə yerimə girməyə məəttələm, bir də görürəm yanımda oturub. Əlimdən nə gəlir axı? Odur ki elə özümdən soruşa-soruşa qalmışam: görəsən, nə baş verir? Nə baş verir? Bəlkə, o vaxt nəşə xətrinə dəyən bir söz demişəm... bəlkə, elə doğrudan, xətrinə dəymişəm? Bütün bunlar... *(Mebelə baxır.)* Qorxmayın, mən burada ölməyə hazırlaşmıram. Amma... həqiqəti bilmək istəyirsiniz? Bir dəqiqə əvvəl sizə deyəndə ki, üç arvadım olub... *(Qısa pauza. Onun vahiməsi get-gedə artır.)* Elə həmin dəqiqə yadıma düşdü ki, onların sayı dörd olub. Nədir, bu çox dəhşətlidir? Birinci dəfə on doqquzda Litvada evlənmişəm. Nə demək istədiyimi anlayırsınızmı? Nəyin vacib, nəyin boş şey olduğunu heç kəs bilmir. Bax burada sizinlə oturub... *(Mebelə baxır.)* Nəyə görə? Məsələn mənim onu bəyənilib-bəyənməməyimdə deyil. Mən onu bəyənirəm, amma... Başa düşürsünüz, bütün ömrüm boyu mən əla rəqib olmuşam. Məndən nəşə qoparmağa kimin cürəti çatar-dı? Sağa da, sola da zərbələr endirirdim, altı müxtəlif ölkədə döyüşmüşəm, iki dəfə, az qala, məni öldürəcəkdilər, bu da olub... Bax eynən indiki kimi, burada necə oturub yuxulanmı danışırım, çərənləyirəm... Siz belə bir şeyi təsəvvür eləyə bilməzsınız, çünki...

V i k t o r. Nə demək istədiyinizi anladım. Amma bu, yuxu deyil. Bir qərara gəlməzdən əvvəl nə istədiyini gərək qəti müəyyənləşdirəsən. Hətta onda da lazım olduğu kimi alınmır; məsələn, mən elmləri mənimsəyə bilirdim, elm mənim məhəbbətim idi. Amma qocanı yedirmək üçün elmi atdım, bəli, atdım. Elə düşü-nürdüm ki, depressiyadan çıxmaq üçün polis işinə müvəqqəti gedirəm, sonra təzədən oxuyacağam.

Amma müharibə başladı, uşaq oldu, birtəhər başımı saxlamalıydım, təqaüdə çıxmağıma hələ xeyli qalırdı. Beləcə, başladığım iş çox-çox uzaqlarda qaldı. Amma bu, o demək deyil ki, hər şeyə görə təəssüflənirəm. Gözəl bir oğlanı böyüdüb ərsəyə gətirdik, eləsi heç vaxt itib-batmaz. Amma sizin sözlünüz olmasın, nəyin vacib, nəyin boş bir şey olduğunu kim deyə bilər? Biz razılaşıdıq ki, öz aqlımızla yaşayaq, cəngəllik qanunlarıyla idarə olunmayaq. Vacib olan da bax budur. Amma nəcisi pəncərədən atsan, yenə öz qapının ağzına düşəcək. Səbəb bircə odur ki, arvad belə istəyir. Arvad istəyir. Mən heç də onu günahlandırmıram. Burada axı hər şeyi pul həll edir.

S o l o m o n. Sizin pula qarşı nə iradınız var?

V i k t o r. Heç nə. Amma həyatımı onun uğrunda mübarizəyə qurban vermək istəmirəm. Başqa bir tərəfdən baxanda, yəqin ki, nəyisə ona qurban vermişəm. Hətta əslində, özüm də bilmirəm nəyi. İndi geriyyə dönüb baxanda görürəm ki, mənasız-mənasız elə hey küçəylə veyllənirəm. Məncə, köhnə mahnıdır, nə istəyirsən elə, amma ayaq altda qalma. Eynən mənim qardaşım kimi. Uzun illər əvvəl mən burada qoca atamla yaşayırdım, o da ayda bizə beş dollar göndərirdi. AYDA! Tanınmış cərrah! Amma o, hər dəfə bura gələndə atamın sifətində elə ifadə yaranırdı ki, elə bil, Tanrının özünü görür. İlahi pərəstiş! Məni başa düşürsünüzmü? İlahi pərəstiş! Niyə də yox? Niyə də yox?

S o l o m o n. Əlbəttə, axı o, ixtiyar sahibi idi.

V i k t o r. Bəli, tamamilə doğru deyirsiniz, əgər səlahiyyətin varsa, demək, hər şeyin var. Buna görə hətta özünə məhəbbət də qazanarsan. *(Gülür.)* Di yaxşı, nə qərara gəldiniz? Qiymətinizi deyin.

S o l o m o n *(qısa pauzadan sonra)*. Mən sizə min yüz verirəm.

V i k t o r. Hamısı üçün?

S o l o m o n *(nəfəsini saxlayaraq)*. Hamısı üçün.

Qısa pauza. Viktor mebelə baxır.

S o l o m o n. Bu, mənə çox lazımdır deyə sizə belə yaxşı qiymət deyirəm. İnanın mənə, heç kəs bundan artıq verməyəcək. Mən onu istəyirəm və qərarımda qətiyəm.

Viktor əşyalara baxmaqda davam eləyir. Solomon konvert və bir qalaq pul çıxarır.

S o l o m o n. Budur... indi ödəyəcəyəm. *(Hesablayır.)*

V i k t o r. Amma bilirsiniz, mən bu məbləği yan bölməliyəm.

S o l o m o n. Oldu... onda yalnız sizə ödəyib məbləği altı yüz yazaram.

V i k t o r. Yox, mən belə istəmirəm. *(qısa pauza)* Mən sabah sizə zəng eləyəm.

S o l o m o n *(gülərək).* Oldu. Tanrının köməkliyi ilə sabah hələ də sağ-salamat yerimdə olsam, gələm. İşdir, əgər yox... *(Qısa pauza)* Yoxun üzü qara olsun.

V i k t o r *(narahatdır, amma inamını itirmək istəmir).* Amma gəl bir də təzədən çənə döyməyə, danışdıq?

S o l o m o n. Qulaq asın, siz məni inandırdınız, mən də onu götürdüm. Başqa nə lazımdır?

V i k t o r. Mən sizi inandırdım?

S o l o m o n *(qüssəylə).* Tam inandırdınız. Yəqin, yadıңызdadır, mən bütün bunları görəndə dərhal çıxıb getmək istədim!

V i k t o r *(öz qətiyyətsizliyindən əsəbləşərək onun sözünü kəsir).* Yaxşı, lənət şeytana. *(Əlini uzadır.)* Onları bura elə.

S o l o m o n *(onun xoş niyyətini görərək).* Amma dilxor olmayın.

V i k t o r. Oh, lap boğaza yığıldım! *(Bir də əlini uzadır.)* Verin.

S o l o m o n *(Viktorun haqq-hesab üçün uzanan əlinə etirazla).* Nə boğaza yığıldım. Siz gərək sevinəsiniz. İndi arvadınıza gözəl libas ala biləcəksiniz, onu Floridaya aparacaqsınız, hələ bəlkə...

V i k t o r *(kına ilə başını tərpədənərək).* Düzdür, düzdür! Hamı xoşbəxt olacaq. Bura ver.

Solomon başını bulayır və əsginasları sayaraq onun ovcuna qoyur. Viktor başını döndərüb ştebelləri yerə tökülmüş mebelə baxır.

S o l o m o n. Yüz, iki yüz, üç yüz, dörd yüz... Mənim məsləhətimi eşidin: ona bir gözəl xəz palto alsanız, canınız bütün dərd-sərdən o saatca azad...

V i k t o r. Mən də bilirəm. Davam elə.

S o l o m o n. Artıq dördünü sizə vermişəm. İndi də beş, altı, yeddi... Demək istəyirəm ki, alver haqda Bibliyada da yazılıb. Bu, Həvva almanı ovcuna qoyan andan başlayıb.

V i k t o r. Mən Bibliyanı oxumamışam. Davam elə.

S o l o m o n. Əgər oxusanız, görərsiniz ki, alver həmişə olub, onsuz keçinmək mümkün deyil. Mən sizə yeddisini verdim, bu da...

Ağıllı siması və dərin baxışları olan bir kişi qapıda görünür. Əlliyə yaxın yaşı olar. Üzü tərtemiz qırıqlıq, biçimlidir, şlyapasızdır, əynində dəvə yunundan palto var. Viktor Solomonun böyründən ona tərəf baxır. Bu gözlənilməz görüşdən yüngülcə səksənərək, Solomonun növbəti əsginası qoymağa hazırlaşdığı əlini çəkir.

V i k t o r (*qəffətən qızaranaq gözlənilmədən oğlan səslə ucadan*). Uolter!

Uolter (*əllərini açıb otağa keçərək Viktora yaxınlaşır. Gözlərində ölçülü-biçilli təbəssümün gizlətdiyi müəmmalı bir məhəməlik var*). İşlər necədir, balaca?

Solomon, sanki, onların nəzərlərindən qeyb olub.

V i k t o r (*pulları sağ əlinə qoyub salamladır*). İlahi, səni burada görəcəyimi heç gözləməirdim.

U o l t e r (*mülayim təbəssümlə pullar barədə*). Gecikdirdiyimə görə bağışla. Burada nə məsələdir?

V i k t o r (*vicdan əzabından əziyyət çəkir və keçirdiyi bu daxili tərəddüddən siması da gülməli görünür*). Mən... Mən elə indicə bütün bunların hamısını satdım.

U o l t e r. Çox gözəl! Neçəyə?

V i k t o r (*İndi elə düşünür ki, bəs ona kəf gəlirlər*). Belə də... min yüzə.

U o l t e r (*biganəlik yağan səslə*). Neynək, çox gözəl. (*Yüngülcə Solomona tərəf dönür. Həm də hiss olunur ki, bu hərəkət xırdalıqlarına qədər hesablanıb.*) Hamısını?

S o l o m o n (*salamlaşmaq üçün əli uzanılı halda Uolterə yaxınlaşır. Məqsədli hörmət əlamətiylə*). Sizinlə tanış olmağımıza çox şadam, doktor. Mənim adım Qreqori Solomondur.

U o l t e r (*üzündə razılıq ifadəsiylə. Amma yeri gəlmişkən, bu ifadə ittihamedici ifadəyə də çevrilə bilər*). Xoş gördük. (*Solomonun əlini sıxır.*)

Viktor saçına tumar vermək üçün əlini qaldırır və onun sifətində nədənsə təşviş keçirdiyi ifadə olunur.

Pərdə enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

Pərdə qalxır. Uolter Solomonun əlini buraxıb Viktora tərəf dönür. Duruşundan təmkinlik yağır. Amma bununla bərabər, onu dəhşətli bir maraq da bürüyüb. Təbəssümündən də təmkinlik, hətta yazıqlıq yağır.

U o l t e r. Ester necədir?

V i k t o r. Əladır. İndilərdə gəlməlidir.

U o l t e r. Bura? Əla! Bəs Riçard nə eləyir?

V i k t o r. O, Massaçusetsin texnolojisindədir.

U o l t e r. Ola bilməz! Massaçusetsin özündə?

V i k t o r (*başını tərpədənək*). Ona tam təqaüd verirlər.

U o l t e r (*heyranlıq paylaşıaraq*). Bax kişi buna deyərəm! (*Daha artıq təbəssüm və istiqanlıqla*) Sən onunla fəxr eləyə bilərsən!

V i k t o r. Ona ümidliyəm. İmtahanlarda da ona fakultativ icazəsi verilib.

U o l t e r. Doğrudan? Əla. Gəlməyim yersiz olmadı ki?

V i k t o r. Olmadı. Sənə iki dəfə zəng eləmişəm.

U o l t e r. Hə, tibb bacısı mənə çatdırdı. Riçardın bəs nəyə marağı var?

V i k t o r. Elmə. Hər halda, hələ ki. *(Ehtiyatla)* Bəs səninkilər?

U o l t e r *(təsirlənib. Gərginliyi azalır)*. Deyəsən, Cin daha yaxşı çıxdı. Amma mənə, sən o qızımı heç görməmişən.

V i k t o r. Bir dəfə də.

U o l t e r. Ötən payız “Tayms” düz ortasında ona bir cüt səhifəsini həsr eləmişdi. Cin çox gözəl dizaynerdir.

V i k t o r. Doğrudan? Əla. Bəs oğlanlar? Məktəblidirlər?

U o l t e r. Orada da olurlar. *(Öz təəddüdlərini unudaraq qəflətən gülür.)* Vik, mən onları gec-gec görürəm. Onları təbiətin bütün müəmmalı hadisələri arasında yalnız gitaranın varlığı maraqlandırır. Əşi, qoy cəhənnəm olsunlar. Mən çoxdan onlardan əlimi üzümüşam. *(Mebelə baxa-baxa Solomonun yanından ötüb-keçir.)* Mən burada nələrimiz olduğunu da unutmuşam. Bax ha, bu da sənin radioqəbuledicin.

V i k t o r *(təbəssümlə)*. Hə, mən onu artıq görmüşəm.

U o l t e r *(radioqəbulediciyə, sonra nə vaxtsa batareyanın partlayıb dəydiyini tavandakı həmin o yerə baxır. Hər ikisi gülür. Uolterin təbəssümü get-gedə səmlimləşir)*. İllər necə də keçib-gedir.

V i k t o r *(qarşılıqlı hisslərini zorla boğaraq)*. Bəli. Doroti necədir?

U o l t e r *(nəşə gizlədərək)*. Yəqin, qaydasında olar. *(Əşyalara baxa-baxa gəzilir və qəflətən dönür.)* Esteri necə də görmək istəyirəm. Yenə şeirlər yazır?

V i k t o r. Yox, çoxdan daşını atıb.

S o l o m o n. Onun çox yaxşı həyat yoldaşı var. Mən onu gördüm.

U o l t e r *(sanki, bu təbiiyətsizlikdən heyrlənərək)*. Doğrudan? *(Mebelə arxasını çevirir.)* Əla. Elə həmin o köhnə zirzibildir, hə?

V i k t o r (*qızğın etiraz həvəsini zorla boğaraq*). Mən belə deməzdim. Bəziləri kifayət qədər babatdır.

S o l o m o n. Doktor, bir-iki əşya lap əladır. Bizim razılaşma kifayət qədər sərfəli oldu.

V i k t o r (*müəyyən qədər qınayıcı tərzdə*). Gəlib çıxacağını heç gözləməirdim. Yəqin, gərək hər şeyi təzədən başlayaq.

U o l t e r. Xeyr, xeyr, mən heç də sənə işinə qanşmaq istəmirəm.

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, doktor, sonraya saxlayınca, yaxşısı budur, indidən istədiyinizi götürəsiniz. Siz hansı əşyanı istəyirsiniz?

U o l t e r (*təəccüblə Viktora sarı dönərək*). Əşi, belə götürəndə heç nə. Gəldim görüşək, vəssalam.

V i k t o r. Başa düşürəm. (*Uolterin jestini qabaqlayaraq cəld hərəkətlə avarı göstərir.*) Bilirsənmi, sənə avarlarını tapmışam.

U o l t e r. Avarlarımı?

Viktor aşağıdan əyri ilgəcli avarı çıxanır.

U o l t e r. Ha! (*Avarı əlinə alıb baxır, sonra gülərək qaldırır.*) Yəqin, aqlım azıbmış.

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, doktor, əgər avarı istəyirsinizsə...

U o l t e r (*avarı əlacı yalnız onu tutmağa qalan Solomona verir*). Narahat olmayın, mən onu götürməyəcəyəm.

S o l o m o n. Yox? Mən ancaq onu demək istəyirəm ki, şəxsi əşyalara dəyib-toxunmaya da bilərəm.

U o l t e r (*yüngül kinayə ilə*). Necə də səxavətlisiniz!

V i k t o r (*Solomonun ardınca gedərək*). Mən hər şeyi bura yığdım. Bilmirdim gələcəksən.

U o l t e r (*həddən ziyadə nəcibliklə*). Əlbəttə, sən haqlısan. De görək, nəyi saxlayırsan?

V i k t o r. Demək olar, heç nəyi. Ola bilsin, Ester lampası, ya da başqa nəyisə istədi.

S o l o m o n. Özünüz də görürsünüz, ona maraqlı deyil. Nə demək olar, müasir insandır.

U o l t e r. Arfanı da saxlamırsan?

V i k t o r (*azca günah hissiylə*). Axı heç kəs onda çalmır... Əgər istəyirsənsə, sən götür.

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, doktor, bax arfa tamam başqa məsələ.

U o l t e r (*bic-bic gülür, amma dərhal da özünü yığışdırır*). Razi olarsınızmı, sizə bir sual verim?

S o l o m o n. Buyurun, doktor, amma inciməyin, mən axı...

U o l t e r. Siz niyə qanşırsınız? Heç narahat olmayın, biz, sadəcə, söhbət eləyirik. Çoxdandır bir-birimizi görməmişik...

S o l o m o n. Lap gözəl. Mən üzr istəyirəm. (*əyləşir, yanağı əsəbi şəkildə titrəyir.*)

U o l t e r (*arfaya toxunaraq*). Heyif, bilirsənmi, bu axı babamızın toy hədiyyəsidir?

V i k t o r (*təəccüblə arfaya baxaraq*). Hə, elədir.

U o l t e r (*Solomona*). Siz buna görə ona nə qədər verdiniz?

S o l o m o n. Mən pərakəndə hesablamadım, topasına qiymət qoydum. Ola bilsin, üç yüz. Özünüz də görürsünüz ki, rezonator çatlayıb.

V i k t o r (*Uolterə*). Sən onu istəyirsən?

S o l o m o n. Yaxşı görək, Viktor, ümidvaram ki, onu götürməyəcəksiniz. (*Uolterə*) Qulaq asın, doktor, mən sizə kəf gəlməyə çalışmıram. Bu arfa bütün bu şeylərin canıdır. Başa düşürəm, o, sizin ananıza məxsus olub, amma bayaq dedim ki... (*Viktora*) siz... (*Uolterə*) köhnə mebellə iş görəndə gərək hissə qapılmayasan.

U o l t e r. Məncə, bu, prinsipial məsələ deyil. (*Viktora*) Düzünü desəm, məni yalnız anamızın toy-bayram libasları maraqlandırır. Onlardan burada olanı var?

V i k t o r. Eşləməmişəm.

S o l o m o n (*barmağını uzadaraq hövsələsizliklə*). Dayanın, dayanın, elə bilirəm ki, sizə köməyim dəyəcək. (*Artıq gözdən keçirdiyi şkafa tərəf gedib açır.*)

U o l t e r (*o da şkafa tərəf gedir*). Onun bir neçə gözəgəlimli...

S o l o m o n (*qızılı saplı donun atəyindən çəkib dartır*).
Siz bunu nəzərdə tutmuşdunuz?

U o l t e r. Bəli, məhz bunu.

Solomon donun atəyinin tozunu çırpıb Uolterə təhvil verir.

U o l t e r. Güzəldir, eləmi? (*Viktora*) Qulaq as, deyəsən, mənim toyumda anam bu dondaydı. (*Onu şkafdan çıxarıb əlində tutur.*) Əlbəttə! De görüm, yadıncıdır?

V i k t o r. Sən onunla nə eləmək istəyirsən ki?

U o l t e r (*asilqandan daha birini çıxararaq*). Buna da bir bax! Məncə, Cenni bu materialdan özünə nəsə müasir bir şey tikdirə bilər. Qoy onun əynində anamızdan nəsə olsun.

V i k t o r (*qəflətən bu yeni ideya onu da təsirləndirir*). Oh, əla fikirdir!

S o l o m o n. Götürün, götürün, bunlar necə də güzəldir!

U o l t e r (*donu stulun arxalığına qoyub tələsik oyan-buyanına baxır*). Bəs planonun taleyi necə oldu?

V i k t o r. Hə, biz onu mən hələ oxuyanda satdıq. Sonra da bir xeyli onun puluna dolandıq.

U o l t e r (*dərin maraqla*). Mən bilməmişəm.

V i k t o r. Aydındır. Yemək otağındakı gümüşləri də.

U o l t e r. Hə, əlbəttə! Gör ha, bunlar hamısı mən səfəhin yadından çıxıb! (*Divana əyləşərək bellini arxaya söykəyir, hər hansı bir maraqlı və ikiqat artıq enerjilə davam edir.*) Yəqin, sənə deyənlər olub: indi atamıza dəhşət oxşayırsan.

V i k t o r. Doğru deyirsən?

U o l t e r. Lap inanılmaz dərəcədə. Hətta səsin də oxşayır.

S o l o m o n. Beləliklə, centlmenlər... (*Pulu Viktora verir.*)

V i k t o r (*Solomonu göstərərək*). Yaxşı olar ki, elə indi-cə hər şeyi həll edək.

U o l t e r. Hə, nə olar. (*Qalxıb mebeli gözədən keçirir.*)

S o l o m o n (*Viktor əlində tutan pullara işarə eləyərək*). Yeddisi artıq sizdədir...

U o l t e r (*Solomonu sezmir, necə deyərlər, status-kvonu müəyyənləşdirmək halında deyir.*) Əla, sən necə də gözəl formadasan!

V i k t o r (*İş zamanı yaranan fasilə, deyəsən, onu təəccübləndirib. Diqqətini qardaşının dediyi sözdən çox, onun özlünə baxmağa ayıraraq*). Elə sən də əla görünürsən.

U o l t e r. Demək olar, hər bazar xizək sürürəm, ya da at belində oluram... Bilirsən, bu il, bəlkə də, yüz dəfə sənə zəng eləmək istəmişəm... (*Susur. Solomona işarə eləyərək*) Gəl onunla məsələni çözək, sonra danışıq.

S o l o m o n. Beləliklə, mənim sizə verəcəyim...

Pul hələ də Viktorun əlindədir.

V i k t o r (*Uolterə*). Qiymət səni qane edir?

U o l t e r. Mən qarışmaq istəmirəm. Belə bir haqq-hesabla mənim son ünsiyyətim Dorotiyə boşananda oldu. Mən anladım ki...

V i k t o r (*sifətinin ifadəsi dəyişir*). Nədir, demək, boşanmışan?

U o l t e r (*əsəbi güllüşlə*). Hə!

Ester əlində sellofan bağlamaya bükülü kostyumla daxil olur.

E s t e r (*heyətlə*). Uolter! Ola bilməz!

U o l t e r (*cəld qalxıb Esterə yaxınlaşaraq onun əlini tutub silkələyir*). Necəsən, Ester?

E s t e r (*qarışıq hisslərlə: burada həm çaşqınlıq, həm də xoş bir təəccüb var*). Sən burada nə eləyirsən?

U o l t e r. Sən, demək olar ki, heç dəyişməmişən.

E s t e r (*öz-özüylə cəng-də eləyərək günahkar təbəssümlə*). De, de gəlsin. (*Kostyumu şkafın tutacağından asır.*)

U o l t e r (*Viktora*). Ay səni, it oğlu, ona iyirmi beşdən artıq yaş verməzsən.

V i k t o r (*Uolterin reaksiyasını izləyərək*). Hə, mən də bilirəm.

E s t e r (*fevriyab olaraq, eyni zamanda incik halda*). Yaxşı, Uolter, bəsdir! (*əyləşir.*)

U o l t e r. Amma olanı deyirəm, əla görünürsən.

S o l o m o n. Belə bir kostyumda... Mən sizə nə dedim? Demədim ki, bu kostyum oy, oy, oy?!

Viktor Esterin Solomonun bu komplimentindən utandığını görüb gülür.

E s t e r (*Viktora təhqir olunduğunu anladığını nümayiş eləyərek*). Sən niyə gülürsən? Bu, bir həqiqətdir. (*İndicə özü də güləcək.*)

V i k t o r. Yəqin, səni karıxdıran da elə budur.

E s t e r. Yox, sadəcə, mən belə komplimentlərə öyrəşməmişəm. (*Gülür.*)

U o l t e r (*qəflətən nəyisə xatırlayaraq çılgınlıqla*). Qulaq as, bağışla məni. Çünki səni burada görəcəyimi gözləmirdim. Yoxsa bu səhər özümlə evdən bir gözəl hind qolbağı götürərdim. Mənə Bombeydən ondan bir qutu göndəriblər.

E s t e r (*hələ də Uolterə necə münasibət göstərməli olduğunu müəyyənləşdirməyərek*). Sənin Bombeylə nə alış-verişin...

U o l t e r. Mən onların toxuculuq maqnatının üzərində cərrahiyyə əməliyyatı aparmışam. İndi də onlar nə gəldi göndərirlər; məsələn, əynimdəki bu paltonu.

E s t e r. Diqqətimi cəlb etdi. Əla materialdır.

U o l t e r. Eləmi? Cəmi-cümlətəni ikicə öcdəşinə görə.

E s t e r (*onun əhvalı hələ də dəyişməz qalır*). Doroti necədir? Elə bil, qulağıma çatdı ki, bəs siz...

U o l t e r (*ciddi görkəmdə*). Boşanmışıq? Hə, ötən qış.

E s t e r. Bunu eşitmək necə də ağırdır.

U o l t e r. Çoxdan hər şey buna gedirdi. Hər ikimiz üçün belə olmağı yaxşıdır. Biz hətta dostlaşmışıq.

E s t e r. Bəsdir görək, heyvanın biri.

U o l t e r (*sadəlövhüklə və həyəcanla*). Mən beləyəm.

E s t e r. Yaxşı, yaxşı, mən həmişə qadınların tərəfindəyəm. Deməli, çox da... (*Viktorun əlindəki pulu görərək ona*) Demək, hər şey qaydasındadır, hə?

V i k t o r. Təxminən.

U o l t e r. Elə indicə mən Viktorə deyirdim... (*Viktora*) Biz əşyaları bölüşdürəndə, mən... (*Solomona*) Siz haçansa Spitçer və Foks haqqında eşitmisinizmi?

S o l o m o n. Mən onları otuz ildir tanıyıram. Bert Foks on, yox, on iki il mənim işçim olub.

U o l t e r. Onlar məndə qiymətləndirici olublar.

S o l o m o n. Yaxşı uşaqlardır. Spitçer bir az pisdir, amma öz aramızdır, siz yaxşı əllərə düşmüşünüz.

U o l t e r. Hə, ona görə də mən...

S o l o m o n. Spitçer qiymətləndiricilər assosiasiyasının vitse-prezidenti olub.

U o l t e r. Aydındır. Amma mən belə danışdım ki...

S o l o m o n. Prezident isə mən idim.

U o l t e r. Yaxşı görək?

S o l o m o n. Əlbəttə. Və o təşkilat yüksək mənəvi prinsiplər üzərində yaradılmışdı.

U o l t e r (*Viktor kimi özünü gülməkdən zorla saxlayır*). Doğru deyirsiniz? (*Qəfiətən Viktor ucadan gülür, ardınca Uolter və Ester də ona qoşulur. Bununla da onların münasibətlərindəki gərginlik aradan qalxır.*)

S o l o m o n (*gülür, amma sözündə israrlıdır*). Burada gülməli nə var? Qulaq asın, siz əgər mənə qədər bu işdə olan o cəngəlliyə, ilan yuvasına girsəydiniz, gülməyi ağılınıza da gətirməzdiniz. İndiki bu qiymətləri mən müəyyənləşdirmişəm, başa düşürsünüzmü, bu işi peşəyə çevirən mən olmuşam. Qiymətləndiricilik da həkimlik və ya vəkillik kimi bir peşədir. Və bu gün siz nədənsə narahatlıq keçirməyə bilərsiniz, həmin təşkilatın üzvləri kristal kimi təmiz insanlardır.

U o l t e r. Neynək, siz, həqiqətən də, xeyirxah bir iş görmüşünüz, mister Solomon, amma mənə elə gəlir ki, bu mebel məsələsində daha sanballı görünə bilərdiniz.

E s t e r (*pulu hələ də əlində tutan Viktora*). Nə qədər verdi?

V i k t o r (*utanır, sonra cəsarətə gəlir*). Min yüz.

E s t e r (*sarsılaraq çılgınlıqla etiraz etmək istəyir*). Oy, oy,

məncə... bu çox az deyilmə? *(Sözünə qahmar duracağı ümidlə Uolterə baxır.)*

U o l t e r *(rəsmiyyətçiliklə)*. Ürəkli olun, Solomon! O axı sizlərdən ötrü həyatını hər gün təhlükəyə atır. Səxavətli olun!

S o l o m o n *(Esterə)*. Bax qardaş buna deyərəm! Əsl qardaşdır! *(Uolterə)* Amma siz kimi istəsəniz bura çağıra bilərsiniz: Spitçeri, Foksu, Co Breydi, Pol Kovolonu, Moris Uaytı... Mən onların hamısını tanıyıram, nə deyəcəklərini də bilirəm.

V i k t o r *(özünü tox tutumağa çalışaraq Esterə.)* Onun dediyi odur ki...

S o l o m o n *(barmağını qaldıraraq Esterə)*. Ona qulaq asın, çünki...

V i k t o r *(Solomona)*. Bircə saniyə səbir edin. *(Ester və Uolterə.)* O, bilmirəm, yalan-gerçək deyir ki, bu mebel yeni tikilən evlər üçün çox iridir.

E s t e r *(gülmək istəyir)*. Sən də inandın!

U o l t e r. Mənim, təbii ki, başım çıxmır, amma Ester, Spitçerlə Foks da mənə eyni sözü deyirdi.

E s t e r. Amma axı, Uolter, şəhər köhnə, iri evlərlə doludur.

S o l o m o n. Əzizim, qoy oğlanlar özləri həll etsinlər.

E s t e r *(coşmaqdan özünü zorla saxlayır)*. Mister Solomon, mən istərdim siz burada özünüzü yerin yiyəsi kimi aparmayasınız! *(Etirazla Uolterə)* Elə təkə bu ikicə komodun qiyməti neçə yüz eləyir!

U o l t e r *(nəzakətlə)*. Bəlkə də, mənim qarışmağım düzgün olmazdı...

E s t e r. Niyə axı? *(Solomon haqqında)* Onun bizə kəf gəlməyinə imkan verməyin.

S o l o m o n. Sizin heç bir əsasınız yoxdur ki...

E s t e r *(kəskin tərzdə)*. Sizin işinizi mən bəyənmirəm, mister Solomon! Bəyənmirəm, vəssalam! *(Ester, elə bil, indicə ağlayacaq. Pauza. Sonra yenidən Uolterə sarı dönrək.)* Heç bilirsənmi, bu pula bizim necə də ehtiyacımız var, Uolter?

U o l t e r (*qamətini düzəldərək*). Bəli... mən... Üzr istəyirəm, Ester. (*Yan-yörəsinə baxır.*) İşdir... əgər mebel mənim olsaydı...

E s t e r. Necə yəni? Bu mebel Viktorun olduğu qədər də sənindir.

U o l t e r. Yox, əzizim, heç nə götürməyəcəyəm.

V i k t o r. Yox, Uolter, yansı sənindir.

U o l t e r. Balaca, bunu heç ağılına da gətirmə. Mən, sadəcə, sizi görməyə gəldim. Vəssalam.

Pauza.

E s t e r (*xeyli təsirlənib*). Bu, böyük alicənablıqdır, Uolter, bu... Doğru sözümdür, mən...

V i k t o r. Yaxşı, bu haqda hələ danışarıq.

U o l t e r. Yox, yox, Vik, bu, sənin halalıdır. Sənə çatacaq.

V i k t o r (*razılaşmır, çünki bu deyilənlərin mənasından şübhələnib*). Nədən mənim halalımdır? Sən öz payını alacaqsan.

U o l t e r. Bu haqda sonra olmazmı? (*Solomona*) Məncə...

S o l o m o n (*Viktora*). Deməli, daha onu bölüşdürməyə də ehtiyac qalmadı. (*Viktora və Uolterə*) Bəxtiniz gətirib, evi sökəcəklər, yəqin, siz də sonra bir yerdə yaşayacaqsınız.

U o l t e r. Demək istəyirəm ki, onun qiyməti, ən azı, üç mindir.

E s t e r. Mən də belə fikirləşirəm. (*Solomona*) Mən üç min beş yüz demək istəyirdim.

U o l t e r (*Viktora vəziyyətini anladır*). Bunun qiyməti məhz belədir.

Sükut. Solomon cavab vermək həvəsini içində boğaraq əyləşib. Viktora san baxmır və etiraz əlaməti kimi gözlərini qırpır. Viktor bir anlıq fikrə gedir, sonra Solomona tərəf dönür. Aydın görünür ki, narahatdır.

V i k t o r. Hə, nə deyirsiniz?

S o l o m o n (*köməksiz, təhqir olunmuş halda əllərini ovuşduraraq*). Mən nə deyə bilərəm? Bu lap gülməlidir. Niyə o, üç deyir, beş, on demir?

U o l t e r (*qınaq etmədən Viktora*). Yəqin, bir-iki başqa qiymətləndirici də çağırmalıydın. Bilirsən, həmişə iş görəndə...

V i k t o r. Uolter, mən bu işə görə sənə düz bir həftə zəng elədim, amma sən həтта telefona da gəlmədin.

U o l t e r (*qızaranaq*). Düşünürsən ki, səni fikrindən döndərmək...

V i k t o r. Mən hesab eləyirdim ki, bu işi tək görməyə haqqım yoxdur. Yəqin, tibb bacısı mənim zəngimi sənə çatdırıb, hə?

U o l t e r. İş xirdəkdən idi. Özünü də mənə buradan heç nə lazım deyil. Odur ki fikirləşdim...

V i k t o r. Mən axı bunu haradan bilim?

U o l t e r (*özünü qınayaraq*). Hə. Düzdür... mən üzr istəyirəm. (*Düşünür ki, bununla insidentə nöqtə qoyuldu.*)

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, doktor, amma gərək deyəm ki, sizi heç cür anlaya bilmirəm. İlk əvvəl bütün bunların hamısı sizin gözünüzdə zirzibil...

E s t e r. Bu heç də zirzibil deyil!

S o l o m o n. O elə içəri girən kimi bunlara zirzibil dedi.

Ester gərgin və əsəbi halda Uolterə tərəf dönür.

U o l t e r (*onun baxışlarını tutaraq Solomona*). Bağışlayın, amma...

S o l o m o n. Xeyr, yaxşısı budur, siz bağışlayasınız. (*Viktoru göstərərək*) O, reallığı xoşlayır, de gəlsin, realist olaq.

E s t e r. Amma Uolter, sən necə də yersiz ifadələr işlədirsən!

U o l t e r (*hissiyatla Esterə*). Mən heç də bunu nəzərdə tutmamışdım.

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, doktor, siz məhz zir-zibil dediniz.

U o l t e r (*bu sözün daha artıq qıcıq yaradacağını hiss edərək kəskin tərzdə*). Mister Solomon, mən heç də bunu nəzərdə tutmamışam! (*Özünü ələ alaraq artıq hər ikisinə*) Bir topa mebelin içinə girəndə adamın lap ürəyi bulanır. (*Esterə*) Mən bax bunu nəzərdə tutmuşdum.

S o l o m o n. Mənim əzizim, əgər bu mebel “XVI Lüdovik”, “Bidermayer”, yaxud onlara oxşar bir şey olsaydı, sizin ürəyiniz bulanmazdı.

U o l t e r (*hansısa əşyanı göstərir. Amma çox da qətiyyətli deyil, çünki əndazəni aşdığını özü də başa düşür*). Bax, həmin o şey, məncə, “Bidermayer” üslubunda düzəldilib.

S o l o m o n. “Bidermayer” üslubunda! (*Şlyapanı çıxarır.*) Bu şlyapa “Borsolino” üslubundadır, amma “Borsolino” deyil. (*Viktora*) Sizə sözüm odur ki, əgər o, qiyməti qaldırmaq istəyirsə, buna görə mənə təzyiq etmək elə də vacib deyil.

U o l t e r (*guya, bu söhbətdən kefinin açıldığını göstərmək istəyir*). Nə gözəl çıxışdır!

V i k t o r (*heç də Solomona təpki gəlmək istəməyərək*). Sənin bu qiymətin nəyə əsaslanır, Uolter?

U o l t e r (*qızararaq, amma həm də gülümsəyərək*). Bil-mirəm... intuisiyam belə deyir, vəssalam.

E s t e r (*deyəsən, bu söhbətdən onun da kefi açılıb*). Bəs sənin min yüzün nəyə əsaslanır, əzizim?

V i k t o r (*hırs ilə. Onun allədəki ilderliyi şübhə altına alınıb*). Mən, sadəcə, hiss eləyirəm ki, bu qiymət az-çox reallığa uyğundur.

E s t e r (*artıq bunu eşidib*). İlahi, təzədən başladı! Əşi-gəl hamısını götür tulla!

S o l o m o n (*Viktora işarə eləyərək*). Xahiş eləyirəm, Ester, biz heç nə tullamırıq. Və bu insan da heç də qanmaz deyil. (*Uolterə*) Bağışlayın məni, amma siz ona ayı xidməti göstərirsiniz!

U o l t e r (*özünü və təbəssümünü zorla saxlayaraq*). Deyəsən, siz mənə dərs verməyə hazırlaşırsınız?

E s t e r (*Viktora*). Doğru deyirsən?!

V i k t o r (*özünü razılığa gəlmiş adam kimi göstərir, amma əslində, özü də bu işə əmin olmaq üçün Solomonun çiyinə toxunur*). Mister Solomon! Bir-iki dəqiqəliyə yataq otağına keçin ki, biz bir qərara gələ bilək.

S o l o m o n. Əlbəttə, necə deyirsiniz. (*Qalxır.*) Amma yadda saxlayın: siz kifayət qədər sərfəli razılaşma əldə etmişiniz, buna görə utanmalı bir şey yoxdur. (*Esterə*) Bağışlayın, mən heç kimin xətrinə dəymək istəmirdim.

E s t e r (*hirsli gülür*). Onun misli-bərabəri yoxdur!

V i k t o r (*təzadən onu ötürməyə çalışır*). Nə oldu axı?

S o l o m o n. Gedirəm, Viktor, bircə onu istəyirəm biləsiniz ki, əgər yerinizdə başqası olsaydı... (*Esterə tərəf dönərək*) Mən belə deyərdim: pulu almısınızsa, iş bitib.

U o l t e r. İş bitə bilməz, Solomon, çünki mən varam. Payın yansı mənə məxsusdur.

S o l o m o n (*Viktora*). Gördünüz? Bəs mən bu evə girəndə nə soruşdum? Buranın yiyəsini soruşmadım?

U o l t e r. Onda bu söhbət nəyə lazım? Mən heç nəyə iddia etmirəm, mən yalnız...

S o l o m o n. Onda niyə qanşırsınız? Onun tərəfində pul, mənim tərəfimdə qanun dayanıb.

U o l t e r (*hiddətlənərək*). Bəsdir özünüzü axmaq yerinə qoydunuz! Yetər! Mənim Nyu-Yorkdakı vəkillərimin tayı-bərabəri yoxdur. Yaxşısı budur, yataq otağına gedib oturasınız.

V i k t o r (*Solomonu ötürmək üçün dönlür*). Sakit ol, Uolter, hər şey qaydasındadır.

E s t e r (*kifayət qədər həzin səslə danışmağa çalışaraq*). Niyə axı? O, tamamilə haqlıdır.

V i k t o r (*tərs-tərs ona baxır və Solomonla səhnənin dərinliyinə sarı gedir*). Buyurun, pulunuzu saxlayın.

S o l o m o n. Bir bu qalmışdı. Pul sizindir, özünüz də saxlayın. (*Səndirləyir.*)

Viktor onun əlindən tutur. Uolter qalxır.

U o l t e r. Pis oldunuz?

S o l o m o n (*başı fırlanır, hər iki əl ilə başını tutur*). Qorxulu bir şey yoxdur...

U o l t e r (*Solomona yaxınlaşır*). Qoy sizə bir baxım. (*Solomonun nəbzini yoxlayıb gözlərinə baxır.*)

S o l o m o n. Mən, sadəcə, bir az yorğunam. Axı bu gün günorta heç gözümlü də yummamışam...

U o l t e r. Onda gedək bir az uzanın. (*Solomonu yataq otağına aparır.*)

S o l o m o n. Əşi, siz heç narahat olmayın, mən... (*Dayanır və bufetə söykənərək portfelini göstərir.*) Doktor, əgər sizə çətin deyilsə, orada mənim şokoladım var.

Uolter onun xahişini yerinə yetirməyə tələsmir.

S o l o m o n. O, mənə kömək eləyir.

Uolter həvəssiz-həvəssiz gedib portfelin içini eşələyir.

S o l o m o n. Ümumiyyətlə, mən çox sağlam adamam, amma yuxusuz qalanda, özünüz də başa düşürsünüz... Mən gərək...

Uolter portağal çıxarır.

S o l o m o n. Yox, portağal lazım deyil, şokolad lap dibdədir.

Uolter oradan bir plitka şokolad çıxarır.

S o l o m o n. Ay sağ olun! Mən daha yaxşıyam, narahat olmayın. Siz çox xeyirxah insanlarsınız.

Solomon və Uolter yataq otağına keçir. Viktor hələ də əlində tutduğu pullara baxır. Sonra pulları stola atıb rapirantı üstünə qoyur.

E s t e r. Sən niyə üzr istəyirsən?

V i k t o r. Kimdən?

E s t e r. Həmin bu qocadan. O, dərhal bu məbləği təklif etdi?

V i k t o r. Sən niyə Uolterə inanırsan? Aydın məsələdir ki, o, ağılına gələni dedi.

E s t e r. Elədir, amma mən onunla razıyam. Sən, heç olmasa, alver eləməyə bir cəhd göstərdinmi?

V i k t o r. Mən bu işi bacarmıram, öyrənməyə də hazırlaşmıram.

E s t e r. Bizim iyirmi yaşımız yoxdur, Viktor, xəyalın göylərdə uçmasın. Bu pullar bizə lazımdır.

Viktor cavab vermir.

E s t e r. Sən məni eşidirsən?

V i k t o r. Mən işi görmüşəm, vəssalam. Bilirsən, sən hərdən elə tonla danışırsan ki, guya, mənim heç nədən başım çıxmır.

E s t e r (*qalxıb həyəcanla ona yaxınlaşır*). Hər halda, sən buradan nəsə bir şey götürəcəksən. İlahi, o, yaman dəyişib. Çox təəccüblüdür.

V i k t o r (*o qədər də razılaşmayaraq*). Ola bilsin.

E s t e r (*onunla razılaşmasını istəyir*). Lap mələk kimidir! Hətta gülür də!

V i k t o r. Nədir, səncə, o, əvvəl gülmürdü?

E s t e r (*narahat təbəssümlə*). Amma mən, elə bil, nəsə eşitdim, yoxsa qulağıma səs gəlib?

V i k t o r. Hələ fikirləşmək lazımdır.

E s t e r (*sakitləşərək*). Ona düşən payı verəcəksən?

V i k t o r. Dedim axı, fikirləşmək lazımdır.

Xoş olmayan bu perspektivdən Esterin fikirləri qanşır, hətta hara getməli və nə etməli olduğunu bilməyərək yeyin addımlarla öz çantasına tərəf yön alır.

V i k t o r (*qalxaraq*). Sən hara?

E s t e r (*ona sarı dönrək*). Bilmək istəyirəm: verəcəksən, ya yox?

V i k t o r. Ester, mən bütün həftəni ona zəng etdim. O, əziyyət çəkib telefona belə gəlmək istəmədi. İndi bura gəlib gülür, hesab eləyir ki, mən gərək atılıb onun boynunu qucaqlayam! Amma mən özümü

heç nə olmamış kimi apara bilmərəm! Elə sən də!
Odur ki özünə gəl, acından ölmürük, Ester!

E s t e r. Başa düşə bilmirəm ki, bu inadkarlıq nəyə
lazım!

V i k t o r (*çığırılıqla*). Lazımdır!

E s t e r. O, özünü məhz sən təsəvvür etdiyən kimi
aparır. İndi nə istəyirsən?

V i k t o r. Bəs olanlar nə olsun? Balası, belə şeylər
tez-tələsik unudulmur. O, cəmi onca dəqiqədir bura-
dadır, amma mən iyirmi səkkiz il burada can qoymu-
şam... Gəl oturaq. Gərək biz bir olaq. (*Oturur.*)

Ester nə etməli olduğunu bilməyərək eləcə dayanıb.

V i k t o r. Özünü də, xahiş eləyirəm, döz, sənənin içkin
qaçmayacaq.

E s t e r (*ümitsiz halda*). Vik, hər şey məhv olur.

V i k t o r (*son məbləği dəqiqələşdirir*). Əzizim, min
yüzün yansı beş yüz əlli eləyir.

E s t e r. Mən puldan danışmıram.

Yataq otağından səslər gəlir.

E s t e r. Əlbəttə, o, böyük jest eləyir, niyə axı sən
onunla razılaşmayasan? (*Başını arxaya atır.*) Ana haqlıydı,
amma mən heç vaxt öz gözlərimə inanmamışam.
Amma indi inanacağam. Gördüyümə inanacağam.

Yataq otağında stul cırıldayır.

V i k t o r. Üzünü sil.

Uolter daxil olur.

V i k t o r. O necədir?

U o l t e r. Məncə, dəhşətli bir şey yoxdur. (*istiqan-
lılıqla*) İlahi, lap quldurun biriymiş! (*Əyləşir.*) Səksən doq-
quz yaşı var!

E s t e r. Nəsə mən inanmıram.

V i k t o r. O, mənə öz...

U o l t e r (*gülür*). Sənə də göstərib?

V i k t o r (*təbəssümlə*). Hə, Britaniya donanması.

E s t e r. O, Britaniya donanmasında olub?

V i k t o r (*Uolterin dəstəyinə ümid edərək*). Bəli, o, oradan ehtiyata çıxıb. Demək, o heç də həmişə kəf gəlmir.

U o l t e r. Mən belə nəticə çıxarmazdım. Bu yaşdakı insanlarda azart lap... (*Başə düşür ki, Viktoru axmaq yerinə qoymaq olmaz.*) Amma hər halda, onda nəsə qeyri-adillik var.

V i k t o r (*onun məqsədini anlayır*). Məncə, haqlısan.

U o l t e r (*bir müddət susur*). O, özünü tayı-bərabəri olmayan bir şəxs sayır. (*Bu zaman özünün həddən ziyadə yüksək görünməməsi üçün yüngülcə Viktora san gülümsəyir.*) Mebelə görə daha çox qazanmaq imkanı var. Hər halda, yəqin, siz özünüz də bunu bilirsiniz.

V i k t o r. Qulaq as, onu uşaqlarıma xaç atası təyin etməmişəm. Əgər sənın başqa qiymətləndiricin varsa, çağır, müqayisə eləyək.

U o l t e r. Buna ehtiyac yoxdur. Axı o özü də küçədən gələn birisi deyil. Amma bunları satmaq əvəzinə, hədiyyə etmək də olar.

V i k t o r. Başə düşmədim.

U o l t e r. Hər şey çox sadədir. O, bunlara, deyək ki, iyirmi beş min qiymət qoyur.

E s t e r (*onu dəli gülmək tutur*). Sən ciddi deyirsən?

U o l t e r. Hamı belə eləyir. Bu, fantastika kimi görünür, amma hər şey tamamilə qanun çərçivəsindədir. O, hər əşyanı ən yüksək kateqoriya ilə qiymətləndirir. Bununla da böyük rəqəm alınır. Sonra mən onu Xilas-kar Ordumuza qurban verirəm. Bu halda sahibkar məhz mən olmalıyam. Anlayırsanmı, çünki mənim ödədiyim vergi səninkindən xeyli çoxdur. Odur ki bu jest mənim tərəfimdən daha təbii alınar. Məndən əlli faiz çıxacaqlar. Deməli, mən iyirmi beş mini qurban verib, bu biri tərəfdən vergi ödəyicisi kimi, təxminən,

on iki minə qənaət etmiş olacağam. Və bu pulu da, əgər siz əleyhinə olmasanız, bölərik. Yan bölsək, altısı sizin.

Pauza.

Vik, məncə, bu, yeganə düzgün yoldur.

E s t e r (*Viktora baxır, amma o susur*). Bəs bunun sənə ziyanı olmaz?

U o l t e r. Əksinə, mən də qazanacağam. (*Viktora*)
Bunu elə indicə ona da dedim.

V i k t o r (*sanki, dünyən açılır*). Bəs o, nə cavab verdi?

U o l t e r. Dedi ki, öz işindir. Amma biz axı qiymətləndirməyə görə ona pul verəcəyik. Əllidən, altmışdan.

V i k t o r. O da razılaşır?

U o l t e r. Düzdür, indiki sövdələşmə olsaydı, onun üçün daha sərfəlidir... amma... Cəhənnəm olsun...

E s t e r. Bu variantı o təklif etməyib ki?

V i k t o r. Yox... mən, sadəcə, hiss eləyirəm ki, onunla razılığa gəldiyimiz bir vaxtda, mən...

U o l t e r. Şəxsən mən də razılaşardım. Hansısa bir kağızı doldurmaq üçün düz əlli manat...

E s t e r. Heç də pis deyil. Cəmi bircə günə!

Pauza.

V i k t o r. Fikirləşmək lazımdır.

E s t e r. Əgər işi onunla görmək istəyirsənsə, onda vaxtın azdır.

V i k t o r (*elə bil, onu divara dayayıblar*). Hər halda, bir neçə dəqiqəm var da.

U o l t e r (*Esterə*). Əlbəttə... qoy fikirləşsin. (*Viktora*)
Amma sən qəti narahat olub-eləmə, hər şey qanunidir... Mən özüm üçün də, az qala, belə bir iş görəcəkdim, amma nəşə dalına düşmədim. (*Gülür.*) İndi mənim öz mənzilim də elə basıncdır ki, eynilə bura oxşayır.

E s t e r. Bəlkə, siz təzədən başdınız?

U o l t e r. Ester, heç inanmağım gəlmir. Hərdən fikirləşirəm ki, mən gərək heç evlənməyəydim.

E s t e r (*sataşaraq*). Yaxşı görək.

U o l t e r. Mən ciddi deyirəm. Bilirsiniz, mənim işim qəribədir – vaxt yox, kitab çox, gərək hamısını oxuyasan. Bunun da altını çəkirəm. Mən özümü aldatmaq istəyirəm, amma olan həqiqət budur ki, insanlarla ünsiyyət üçün vaxtım, demək olar, tam məhduddur. Hər halda, qadına ayırmaq üçün tələb olunan vaxt – əgər o, həqiqətən də, qadındırsa – məndə yoxdur. (*Gülür.*) Amma mənə elə tək də pis deyil.

V i k t o r. Bəs mən bu məbləği vergi deklarasiyasına necə yazacağam?

U o l t e r. Belə də... hədiyyə kimi.

Viktor cavab vermir. Aydın görünür ki, bu, onun heç də xoşuna gəlmir. Uolter də bunu hiss edir.

U o l t e r. Əlbəttə, vacib deyil, amma bu cür daha məqsəduyğundur. Daha asan olur.

V i k t o r. Aydındır. Amma bilmək maraqlı olardı...

U o l t e r. Hədiyyə kimi yaz. Vəssalam, problem yoxdur. (*Qardaşını qərribə bir həyəcan hissi bürüdüyünü görüb baxışlarını ondan çəkir.*)

Ester gözlərini qaldırıb tavana baxır.

U o l t e r (*sırf mövzunu dəyişmək məqsədilə stolun üstündəki rapiranı əlinə götürür*). Sən hələ də qılinc oynatmaqla məşğulsan?

V i k t o r (*sevincək onun bu ovqatına qoşulur*). Yox, gərək kluba yazılasan, nə bilim, nə eləyəsən. Mən çox vaxt istirahət günləri də işləyirəm. Onu eləcə oradan tapdım.

U o l t e r (*sanki, gərginliyi azaltmaq üçün*). Anamız onun necə qılinc oynatdığına baxmağı xoşlayırdı.

E s t e r (*təəccüblənir*). Doğrudan?

U o l t e r. Əlbəttə. Bütün tumirlərə gedirdi.

E s t e r (*ona xoş gəlir. Viktora*). Sən bu barədə mənə heç vaxt danışmamısan.

U o l t e r. Əlbəttə. Onu qılıncoynatmaya getməyə məcbur eləyən də anamız idi. (*Gülür. Viktora*) Bunu ən gözəl idman növü hesab eləyirdi.

V i k t o r. Düz sözə nə deyəsən, anamız haqlıydı.

U o l t e r (*xatırlayaraq gülür*). O, necə də möhtəşəm görünürdü. (*Pencəyinin düymələrini açıb sinəsini göstərir.*) Mənim buramda hələ də göy izlər qalır! (*Gülən Viktora*) Xüsusən anamızın ona verdiyi o fransız əlcəkləriylə...

V i k t o r (*xatırlayaraq*). Dayan... (*Yan-yörəsinə baxır. Ağlına nəsə bir ideya gəlir.*) Maraqlıdır, görəsən, haradadır o lənətə gəlmiş. (*Yeyin addımlarla büroya tərəf gedir.*) Dayan, mənəcə, onlar həmişə...

E s t e r (*Uolterə*). Fransa əlcəkləri?

U o l t e r. Anamız onu Parisdən gətirmişdi. Elə gözəl tikişi vardı ki, onları əlinə taxanda müşketyorlara oxşayırdı.

Viktor konklərin olduğu yeşikdən gerblə bəzədilmiş bir cüt qılıncoynatma əlcəyi çıxarır.

V i k t o r. Buradaymış ki! Gör ha!

E s t e r (*əlini uzadaraq*). Necə də gözəldir! (*Birini alıb sonra özünə qaytarır.*)

V i k t o r. İlahi, gör ha, mən bunları tamam unutmuşdum! (*Birini əlinə keçirir.*)

U o l t e r. İyirmi doqquzun Miladı.

V i k t o r (*barmaqlarını əlcəyin içində tərpədənək*). Bir bax ha, onlar hələ də necə yumşaqdır... (*Bir balaca sıxılaraq, amma hər halda, qərar qəbul eləyərək Uolterə*) Bəs sən necə, bütün bunları xatırlayırsan?

U o l t e r. Niyə də yox? Məgər sən xatırlamırsan?

E s t e r. O, ananı yaxşı xatırlamır.

V i k t o r. Yox, xatırlayıram. (*Əlcəklərə baxır.*) Amma sifətini... ha eləsəm də, təsəvvürümə gətirə bilmirəm.

U o l t e r (*doğmalılıqla*). Vik, aydın görünmür... (*Esterə*)... amma anamız ona səcdə eləyirdi.

E s t e r (*razılıqla*). Doğrudan?

U o l t e r. Viktoramı? Əlbəttə, əgər yağış başlasaydı, onun qaloşlarını alıb məktəbə qaçardı. Öz Viktoru üçün, ilahi!... Viktor uşaq vaxtı kibrit yandıranda deyərdi ki, o, ikinci Lui Pasterdir!

V i k t o r. Qəribədir... bu da arfa! Onun arfada necə çaldığını eşidirəm, amma sifətini ha eləsəm də... (*Arfa-ya baxır.*)

U o l t e r. Səni nə narahat eləyir?

Pauza. Viktor söz demək istəyir. Dönüb nəsə qəflətən sıxılıb qəribə şəkildə fikirli görünən Uolterə baxır.

S o l o m o n (*yazıq görkəmdə yataq otağından çıxır. O, pencəkdədir, amma qalstuku açılib. Avansəhnəyə çıxmadan*). Üzr istəyirəm, doktor, əgər icazə versəydiniz, sizdən xahiş edərdim... (*Uolteri jestlə yataq otağına dəvət edərək susur.*)

U o l t e r. Nə məsələdir?

S o l o m o n. Xahiş edirəm, bircə dəqiqəliyə.

Uolter qalxır. Solomon Viktora və Esterə baxıb yataq otağına qayıdır.

U o l t e r. Gəlirəm. (*Yeyin addımlarla yataq otağına tərəf gedir.*)

Pauza. Viktor bir kəlmə də dinib-danışmadan və Esterə baxmağa belə ürək eləmədən oturub.

E s t e r (*onun daxlində gedən çəkişməni hiss edərək mərhəmət və nəzakətlə*). Niyə axı onu olduğu kimi qəbul etməyəək?

Viktor Esterə baxır.

E s t e r. Sən əlini yanına salıb onun üzr istəyəcəyini gözləməli deyilsən, Vik. Aydın dır ki, o, bu vəziyyəti tamam başqa cür görür.

Viktor cavab vermir.

E s t e r (*ona yaxınlaşır*). Başa düşürəm, çətindir, amma mənçə, o, böyük bir jest eləmək istəyir.

V i k t o r. Hə, elə mənçə də.

E s t e r. Bilirsən, indi bizə nə lazımdır? İki-cə həftəliyə harasa getmək. Bütün bunları burada qoyub normal insanların necə yaşadığına tamaşa etmək. Bu cılız, əclaf insanlardan, onların bu cılız əməllərindən can qurtarmaq. Mən ciddi deyirəm, bu heç də romantika, xülya deyil. Əks halda bizim vəziyyətimiz şuluqdur.

V i k t o r (*gözlərini qabağa zilləyərək*). Qərribə məxluqdur.

E s t e r. Niyə ki?

V i k t o r. Özünü elə aparır, elə bil, arada heç nə olmayıb.

E s t e r. Niyə də yox? Nə etməlidir ki?

V i k t o r (*qısa pauzadan sonra*). Mən ona deyəcəyəm.

E s t e r (*azca həyəcanla*). Nə deyəcəksən?

V i k t o r. Elə düşünürsən ki, mən pulu alıb ağzımı yummalıyam?

E s t e r. Keçmiş qurdalamağın nə mənası?

V i k t o r (*özünə bəraət qazandıraraq. Hələ də gərgindir*). Nə qədər ki söhbət eləməmişəm, heç nə alan deyiləm.

E s t e r (*təşvişlə*). Ondan gözləmədiyin halda belə ədəb-ərkan görmək sənə xoş gəlmədi?

Viktor tərs-tərs ona baxır.

Hə, əzizim, bağışla, amma bu sözü sənə mütləq deməliydim.

V i k t o r (*səsini qaldırmadan*). Bəli, onun bu ədəb-ərkanı mənə xoş gəlmir.

E s t e r. Demək, sən bu puldan imtina edəcəksən, hə? Onda səbəbini mənə izah etməli olacaqsan. Hər şeyi onun, sistemin, nə bilim nəyin üstünə yıxmaq asan işdir! Bəli, haradasa sən müstəqil adamsan, Viktor, amma əlini də tərpətmirsən. Bax məni özümdən çıxaran da budur! (*Susub astadan*) İndi götür o pulları.

Viktor cavab verməyərək ona baxır.

Götür o pulları, yoxsa bizim aramızda hər şey bitdi, eşidirsən? Əgər sən bir qərara gəlmək istəmirsənsə, bu, o demək deyil ki, mən də səninlə birlikdə bətməliyəm. Bunu nəzərindən qaçıрма.

Yataq otağında nəsə səs-küy eşidilir. Ester dikəlir. Viktor əlinin ağır hərəkətiylə saçlarını sığallayaraq, sanki, döyüşə hazırlaşır.

U o l t e r (*gülərək və başını yelləyərək yataq otağından çıxır. Yataq otağını göstərərək*). Uşaqlar, bu ki lap heyvandır. Sən onu haradan qazıb çıxarmısan? Əvvəldən tanıyırdın?

V i k t o r. Yox əşi, haradan tanıyıram. Nə dedi ki?

U o l t e r. O, hələ də hamısını almaq həvəsindədir. (*Gülür.*) Deyir ki, sən zəngin onun ömrünü beş il uzadıb.

V i k t o r. Yaxşı, nə fərqi var? Mənim üçün heç bir fərqi yoxdur.

U o l t e r (*azca sezlən qınağı tutaraq*). Yox, bu ki lap əladır, lap qiyamətdir. (*Əyləşir. Qısa pauza*) Biz bir-birimizi tam anlamırıq, eləmi?

V i k t o r (*aydın görünür ki, Uolterin təbəssümünə tab gətirməkdə israrlıdır*). Mənə o qədər də çatmır, Uolter... hə.

U o l t e r. Nə çatmır?

Viktor cavabı yubadır.

De görək! Nədir, ürəyimizdəkiləri qəbirdə deyəcəyik?

V i k t o r. Yaxşı, yalnız bir səbəb gətirəcəyəm. Mən sənə həm bazar ertəsi, həm çərşənbə axşamı, həm də bu səhər təzədən zəng etmişəm.

U o l t e r. Mən artıq hər şeyi izah etdim.

V i k t o r. Axı mənim zəngim elə-belə deyildi. Mənimlə danışan sən o tibb bacın özünü elə aparırdı ki, elə bil, mən hansısa cüzamlı xəstənin birisiyəm. Bu, təhqiramiz idi!

U o l t e r (*qəribə səsiə. O çox dilxor oİub*). Mən dəh-

şətli dərəcədə pis vəziyyətdə qalmışam. O, belə etməli deyildi.

V i k t o r. Billirəm, Uolter, amma onu da bilirəm ki, bu münasibət elə-belə deyil.

U o l t e r (*Viktorun hiddətini tam dərinliyi ilə görərkən*). Yox, nə danışsan, onun çox vaxt kefi olmur. Mən heç vaxt onu sənə qarşı kökləməmişəm.

Viktor susur. Uolterin sözləri onu qane etmir.

U o l t e r. Nədir, olmaya, mənə inanmırsan? Mən, həqiqətən də, pis vəziyyətdə qalmışam. İş xirtləkdən idi, ona görə də belə alındı.

V i k t o r. Sən soruşdun, mən də cavab verdim.

U o l t e r. Hə, doğrudur. Amma öz bildiyin kimi başa düşmüsən. (*Qısa pauza. Onun gərginliyi artır, amma özünü ələ alır.*) İndi də gəl vergidən danışaq. O, bunlara iyirmi beş min qiymət qoymağa razılaşdı. (*Özünü toparlayaraq*) İstəsən, qazancın hamısını böyük məmnuniyyətlə sənə verərəm.

E s t e r. On iki mini?

U o l t e r. Nə qədər alınsa.

Pauza. Ester baxışlarını ağır-ağır Viktorun üzərinə gətirir.

U o l t e r. Yəqin, sən bugün-sabah istefaya çıxmalısan, eləmi?

E s t e r (*həyəcanla*). Elə indi də çıxıb bilər, amma o elə hey uzadır.

U o l t e r. Aha... (*Viktor onun sıxıldığını indiyə daha aydın sezir.*) Deməli, bu pul lap yerinə düşəcək, eləmi?

Cavab əvəzinə Viktor yalnız Uolterə baxmaqla kifayətlənir.

U o l t e r. Amma mənə bu pul lazım deyil. Elə məsələ də bundadır. Düzünü desəm, çoxdan sənə bunu demək istəyirdim.

V i k t o r. Niyə ki?

U o l t e r (*qəflətən, qısa sürən qəribə bir gülüşlə əlini uzadıb Viktorun dizlərinə vurur*). Bəsdir, bu qədər şübhəli olmal

V i k t o r. Uolter, sadəcə, mən məsələnin nə yerdə olduğunu bilmək istəyirəm.

U o l t e r. Demək, belə. Əla. (*Qısa pauza*) Çünki artıq bir-birimizi eşidib anlamağın vaxtı çatıb. Olan bircə budur.

Qısa pauza.

V i k t o r. Billirsən, Uolter, mən axı bu mebel haqq-hesabından qabaq, üç il əvvəl də sənə dəfələrlə zəng eləmişdim.

U o l t e r. Mən xəstəydim.

V i k t o r (*təəccüblə*). Axı... Mən neçə dəfə dedim ki, zəng elədiyimi sənə çatdırsınlar.

U o l t e r. Bərk xəstəydim. Xəstəxanada yatırdım.

E s t e r. Sənə nə olmuşdu?

U o l t e r (*qısa pauzadan sonra. Elə bil, bunu deməyin yerli olduğunu tam əmin deyil*). Əsəblərim dözmədi.

Qısa pauza.

V i k t o r. Mənim xəbərim olmayıb.

U o l t e r. Düzünü desəm, mən hələ indi-indi özümə gəlirəm. Axı fasilə, təxminən, üç il çəkdi. (*Hər şeyin qaydasında olduğunu göstərmək həvəsiylə*) Amma buna görə həтта taleyimə minnətdaram. Heç vaxt indiki kimi xoşbəxt olmamışam.

E s t e r. Məncə, sən tamam başqa adam olmusan.

U o l t e r. Elə məncə də, Ester. Mən indi başqa həyat sürürəm, başqa cür düşünürəm. İndi xudmani bir mənzildə yaşayıram, özü də daha mənim həmin o... qocalar evlərim yoxdur.

V i k t o r. Hansı qocalar evləri?

U o l t e r (*özünə gəlir*). Əşi, mənim üç qocalar evim vardı. Siz, yəqin, özünüz də bilirsiniz ki, fərsiz övladlar qocaların necə çəkib suyunu çıxanrlar, onlar necə

də valideynlərdən can qurtarmaq istəyirlər! Bu, izaha belə gəlmir! Amma daha onlarla mənimki qurtardı, indi vaxtımın yarısını şəhər xəstəxanalarında keçirirəm. Və sizə deyim ki, mən yaşayıram! Həyatımda ilk dəfə. Mən öyrədирəm, vəssalam. *(Təbəssümüylə hər ikisini özünə cəlb etmək istəyir.)* Düzdür, hərdən hansısa milyonçunu qarət eləməyim də olur, amma elə-belə, özümü təmin etmək üçün. Doğru sözümdür. *(Burada onun mol-zası yekunlaşır və Uolter Viktorun reaksiyasını gözləyir.)*

V i k t o r. Neynək, yəqin, bu, çox gözəldir.

U o l t e r *(bu bircə dəqiqəlik təqdirdən yapışmaq istəyə-rək)*. Vik, mən istəyirəm ki, biz çox şeydən danışaq, sənə deyiləsi o qədər sözüm var... *(İşlər heç də istədiyi kimi getmir. Odur ki öz hisslərinə əlavə çalarlar da qatmalıdır.)* Özün də bilirsən ki, mənim heç vaxt dostum olmayıb. Hər şey nəsə tədricən olur. Bir işə başlayanda istəyirsən ən yaxşılardan olasan. Bunun üçün gərək o işin dəlisi olasan. Gərək o qədər biləsən ki... Amma vaxt haradadır. Odur ki artıq şeyləri ixtisar etməli olursan. *(Gülür.)* İnsanları da. Əlbəttə ki, bir vaxt başa düşürsən ki, sən həyatla yox, həyat sənənlə istədiyini eləyir. Və sən bir alətə çevrilirsən. Bu alət insanlardan pul, dünyadan şən-şöhrət qoparmaqla məşğul olur. Beləcə, havalanırsan. Əlindəki hakimiyyətdən. Elə bilirsən, əgər insanlar səndən qorxursa, bu məhəbbətdir? Elə bilirsən, bu, sənənlə insanlara məhəbbətidir? Əslində, aranızda olub-qalan yalnız qorxu hissidir. Bir dəfə dəhşətli sərxoş vaxtımda ayıldım ki, bəs əlimdə bıçaq qonaq otağımın ortasında uzanıb qalmışam. Mən arvadımı öldürmək istəyirdim.

E s t e r. İlahi, özün saxla!

U o l t e r. Bəli, az qalmışdı. *(Gülür.)* Əlbəttə, əgər tam havalanmamınsansa, bu dəliliyin özündə bir müsbət tərəf var. Bilirsən, dəhşət heç də insanları qışqırdan nəsnələr deyil, dəhşət bizim şöhrətpərəstlik, ehtiyatlılıq, pula hərislik adlandırdığımız gündəlik yeknesəqlik, qorxu hissləridir. Amma çoxdan sənə demək istəyirdim: əsas məsələ odur ki, bütün bunları görməkdə sən mənə yardımçı oldun.

V i k t o r. Mən?

U o l t e r. Bəli. *(Sıxılır, gülümsəməyə çalışır.)* Öz həyatınla. Mən heç cür bunları dərk eləyə bilmirdim, Vik. Ona qalsa, sən axı məndən yaxşı oxuyurdun... Mənə elə gəlir ki, bütün bunlar... *(Sözünü kəsir. Viktorun donub-qalmağı onun üzünün təbəssümünü daha da artırır.)* Bilirsən, xəstələnənə qədər bu cür fikirlər mənim ağıma belə gəlmirdi. Öz seçimini axı sən özün etmişən.

V i k t o r. Seçim? Nə seçim?

U o l t e r. Sən əsl həyat istəmişən, bu işə adama baha başa gəlir. *(Nəhayət, o, lazım olan mövzunu tapıb. Görür ki, qardaşının sənə sınıma toxunub. Artıq qardaşında ona qarşı inamı seil yaranıb.)* Bilirəm, ola bilsin, bu, dəhşətli dərəcədə sadələşməyə gətirib çıxarıb, amma mənə, münasibətlər üçün hər şey, hətta xırdalıqlar da əhəmiyyətlidir. Düzünü desəm, bu həftə sənənlə görüşmək fikrində deyildim. Çünki ehtiyat eləyirdim. Mən öz şəxsiyyətimin konsepsiyasını elə uzun müddətə yaratmışam ki, sənəni onu qəbul edəcəyinə heç də əmin deyildim. Amma istəyirdim ki... *(Viktorun müəmmalı baxışlarından hiss edir ki, sözünün davamına icazə var.)* Təsəvvür elə, mən lap son həddə gəlib çatmışdım. Hətta öz işimdən də qorxurdum. Axırda cərrahi əməliyyatlarıma da son verdim. Bilirsən, bəzən elə olur ki, insanı rahat buraxsan, bir il, hərdən iki il yaşayar, amma skalpeli əlinə aldınsa, vəssalam, dərhal öləcək. Odur ki qərar çox vaxt... O qədər də... nəyə mübahisəli məsələdir. Amma istənilən halda onu qəbul edib düşünürsən ki, düzgün nəticə çıxarmısan. Ya da vaxtı çatana qədər mənim kimi əlin yanında dayanıb gözləyirsən. *(Qısa pauza. O daha gülmür. Onun üzündə utanc cizgiləri var.)* Sonra silsilə uğursuzluqlar. Düzdür, belə bir şey hamının başına gələ bilər, amma mən bundan uzaq idim ki, biri qurtarmamış o biri başlasın... Bütün bu hadisələrdə ümumi bir şey var: bu insanları gözün qurbanı hesab eləyirlər. Qəflətən heç gözləmədiyim halda... hərəkətlərimin motivi mənə aydın oldu. Niyə axı mən hansısa məsələdə başqaları, hətta daha təcrübəliləri imtina etdiyi halda riskə

gedirəm? İlk ağılıma gələn, bilirsən nə oldu? Səbəb mənim mümkünsüzü mümkün etmək ehtirasımdır. Rəqiblərimi rüsvay etmək ehtirası. Axır-axırda başa düşdüm ki, burada başqa bir şey də var. Bu başqa bir şey qorxudur. Düz otuz ildir beynimi, əllərimi, mənlüyimi idarə edən də elə bu qorxuymuş.

Qısa pauza.

V i k t o r. Nəyin qorxusu?

U o l t e r (*İndi o, Viktorun düz gözlərinin içinə baxır.* Nə vaxtsa mənim də onların... (*Otağın ortasındakı kresloya baxır.*) aqibətini yaşayacağımın qorxusu ki, axşamların birində mən qəflətən başa düşəcəyəm ki, bir insan kimi məhv olub zibilliyə atılmışam. (*dərhal gələcək cəza-ya yüngül işarəylə*) Mənim nə demək istədiyimi anladın, eləmi?

Viktor ağır-ağır dönmür. O, deyilənləri qəbul etməkdən imtina edir.

U o l t e r. Bax buna görə də sən başqa işlə məşğul oldun!

V i k t o r (*cavab vermək cavabdehliyini hiss edərək*). Müəyyən mənada, hə. Amma başqa səbəblər də vardı.

U o l t e r. Vik, biz hər ikimiz eyni şeydən qaçırıq. Elə bilirdim yüksəkdə olmaq istəyirəm, amma o yüksək deyilən şeyin nə olduğunu eləcə dərk eləyə bilmədim. Uğur bataqlığı, qəbz kitabçaları mənim, xidmət də sənin qanını sordu. Amma bir fərqlə ki, sən özünün müdafiən üçün heç kəsə dəyib-dolaşmırdın. Mən də belə şeylərə hörmət etməyə başlamışam, Vik. Sən axı, sadəcə, faydalı bir insan olmağa çalışmışan.

E s t e r. Məncə, belə bir nəticəyə gəlmək çox gözəldir.

U o l t e r. Ester, qəribədir, uşaq olduğumuz vaxtlardan bəri mən ilk dəfə xəstəxanada qəflətən... qar-daş olduğumu hiss etdim. Bir vaxtlar da beləydi... (*Viktora*) İndi başa düşürəm ki, biz yenidən dostlaşmalıyıq.

V i k t o r (qısa pauzadan sonra, tərəddüdlə). Neynək, çox gözəl, mən şadam.

U o l t e r (onun ehtiyatda yenə nələrsə var, amma başa düşür ki, düzgün yoldadır və bu istiqamətdə də inamla addımlayır). Görürsənmi, bax buna görə sən hələ də evlisən. Bax buna görə də sənin oğlunun işləri tam qaydasındadır. Bəli, məhz ona görə ki, siz, həqiqətən də, yaşamısınız. (Esterə) Siz özünüz, yəqin, bunu məndən də yaxşı bilirsiniz.

E s t e r. Amma bizim bildiyimizi mən heç bilmirdim, Uolter.

U o l t e r (bir qədər tərəddüddən sonra qəti addım atır). Qulaq asın, mənim bir səfeh ideyam var. Ola bilsin, sizə absurd görünəcək. Amma istəyirəm ki, imtina etməzdən əvvəl, hər halda, bu barədə düşünəsiniz. Mən başa düşdüyümə görə, Viktor gələcəyi barədə hələ qərar qəbul etməyib. Sən istefaya çıxırsan?

V i k t o r. Bu günlərdə biləcəyəm, hələ fikirləşirəm.

U o l t e r (əsəbi halda). Mən bir şey təklif edə bilərəm, ya yox?

V i k t o r. Əlbəttə, de gəlsin.

U o l t e r. Biz yeni işimiz üçün adam yığılıq. İnzibatçılıq işi var, haradasa, elm adamlarıyla rəyasət heyəti arasında əlaqə yaratmaq üçün. Fikrimcə, bu iş sənə uyğun gələr.

Qısa pauza.

E s t e r (onun ümidləri doğruldu). Bu çox gözəl olardı!

V i k t o r (qısa pauzadan sonra Esterə kifayət qədər soyuq-soyuq baxır, amma səsi həyəcanını bürüzə verir). Orada işimin adı nə olacaq?

U o l t e r (onun marağını hiss edərək). Hələ dəqiq bir şey müəyyənləşməyib, amma ali savadlılar üçün yer...

V i k t o r. Mənim diplomum yoxdur axı, özün də bilirsən.

U o l t e r. Amma səhv eləmirəmsə, sən üzvi kimyanı, riyaziyyatı, fizikanı yaxşı mənimsəmişən, əgər

nədəsə axsasan, axşam kurslarına gedərsən. Amma mənə, bu hazırlığın da kifayət edər. Hə, nə deyirsən?

V i k t o r (*sözə tovlanmaq istəmir, amma ona maraqlıdır*). Belə də... mümkünsə, daha ətraflı bilmək istəyərdim.

E s t e r (*şövqlə*). Əgər o, elmlə məşğul olsaydı, əla olardı. Axı o, həmişə bunu istəyib.

U o l t e r. Mən bilirəm. Heyif ki, bir şey çıxmadı. (*Viktora sanı dönərək*) Hər şey bir göz qırpımında həll olunacaq, Vik, komitənin sədri axı mən özüməm. Hər şeyi özüm təşkil edəcəyəm.

Solomon daxil olur. Hamı təəccüblə ona tərəf dönür. Deyəsən, o, nəsə demək istəyir, amma nədənsə qərarını dəyişir.

S o l o m o n. Üzr istəyirəm, siz davam edin. (*Həyəcanla portfelinə sanı gedib onun içini eşələyir. Görünür ki, öncə bu, onun məqsədlərinə daxil olmayıb.*) Bağışlayın ki, mane oldum. (*Oradan portağal çıxarıb yataq otağına tərəf gedir. Yanyolda dayanıb Uolterə*) Mən arfanı deyirəm. Əgər siz mənə hamısını satmaq qərarına gəlsəniz, əlli dollar da əlavə eləyəyəm. Cəmi min yüz əlli. Sizlərdən heç kim heç kimin boynuna minnət qoymayacaq.

U o l t e r. Gör ha, isti oldu!

S o l o m o n. Mən düz adamam. Sizin qiymət və güzəşt barədə narahat olmağınıza ehtiyac yoxdur, yaxşıımı? (*Uolterin cavabını qabaqlayaraq*) Qaçacaq deyil ki, mən gözləyə də bilərəm. Həmişə sizin qulluğunuzdayam. (*Fikirli halda tələsik otağına tərəf gedir.*)

E s t e r (*gülərək, Viktora*). Onu haradan tapmısan?

U o l t e r. Belə bir yaraşığı. Hə, həm də yüksək mənəvi dəyərlər sahibini.

Ester şaqqanaq çəkir, Uolter də ona qoşulur. Viktor da onlara qoşulmağa məcbur olur.

U o l t e r (*qardaşına*). Hə, sözün nədir, Vik? Danışdıq?

Gülüş səsi kəsilir. Viktorun sifətindəki təbəssüm qeybə çəkilir. O, baxışlarını boşluğa zilləyərək, sanki, nəsə qərar qəbul edir. Pau-

za elə hey davam edir, adama elə gəlir ki, onun dillə heç açılmayacaq. Hamını sıxan bu sükutu pozmağın yolunu heç kəs bilmir. Nəhayət, Viktor Uolterə söz demək qərarına gəlir. İti hərəkətlə başını ona tərəf çevirir. Görünür ki, o, ilk addımı atmaqda israrlıdır.

V i k t o r. Uolter, sənə mənə nə istədiyini heç cür anlaya bilmirəm!

Uolter çəşib, sarsılıb, qulaqlarına inana bilmir. Amma Viktor gözlünü də qırpmır.

E s t e r (*öz çəşqinliğini və sarsıntısını gizləyərək sülhpərvər qismində*). Məncə, bu, o qədər də yerinə düşmür, hə?

V i k t o r. Niyə düşmür? Biz indi mühüm məsələləri müzakirə edirik. (*Uolterə*) Elə düşünmə ki, mən sənə təklifini qiymətləndirmirəm, Uolter, amma aramızda o qədər şeylər olub ki, hə! (*Kinayə ilə*) Qəribədir, durub-durduğun yerdə təklif eləyirsən...

U o l t e r (*hiddətini boğaraq*). İndi, sadəcə, ilk addımı atmaq istədim, vəssalam. Aramızdakı münasibətlər elə mürəkkəb həddədir ki, elə bildim, cəhd eləsəm...

V i k t o r. Bilirəm, amma ehtiyat eləyirəm ki, əgər o münasibətləri çözməli olsaq, yaxşı alınmaz.

U o l t e r (*həvəssizcəsinə, səşindən hiddət duyulur*). Necə yəni yaxşı alınmaz?

V i k t o r (*bir qədər fikrə gedərək. Amma daha geriyyə yol yoxdur*). Bəs sən nə bilmişdin?

U o l t e r. Hər halda, qəribədir. Bütün bu illərdən sonra məgər bir dəfə diz-dizə oturub hər şeyi aydınlaşdırmaq olmazmı? Yoxsa olar? Mənə, sadəcə, elə gəldi ki, əgər istəsək... biz... (*Onun tərsliyi duyur.*) Əşi, cəhənnəm olsun! (*Yeyin addımlarla gedib öz paltosunu və anasının gecə libaslarından birini götürür.*) Qocadan nə qədər qopara bilsən, hamısı sənindir, mənə heç nə lazım deyil. (*Esterə yaxınlaşıb üzündə təbəssüm yaradaraq əlini uzadır.*) Üzr istəyirəm, Ester. Amma hər halda, səni görməyimə şad oldum.

Ester, təxminən, havalanıb, amma Uolterin əlini sıxır.

U o l t e r. Vik, bəlkə, bir də görüşdük, hələlik.
(*Qarıya tərəf gedir, gözləri yaşanb.*)

E s t e r (*nəşə fikirləşməyə macal eləməmiş*). Uolter!

Uolter dayanıb sualedici nəzərlərini ona dikir. Ester ümitsiz halda baxışlarını Viktora tərəf çevirir. Amma o da öz hisslərinin əsirliyindədir.

U o l t e r. İnciklik üçün səbəb görmürəm. Viktor, sən məni, sadəcə, təəccübləndirirsən. Bəli, səbəb görmürəm, istəyirəm sən də biləsən.

E s t e r (*azca toxtayaraq*). Burada inciklik məsələsi deyil, Uolter.

V i k t o r. Məndən ötrü bütün bunlar fantastika kimi görünür. Neçə illərdir mən bir kitabın üzünü belə açmamışam, indi də durub-durduğum yerdə tədqiqat laboratoriyasında iş.

E s t e r. Amma Uolter hesab eləyir ki, sən elə bu hazırlığın kifayət eləyir.

V i k t o r (*Esterdən narazılığını özündə ehtiva edən kinayəli təbəssümlə*). Ester, mən o kimyanın özünü belə istənilən şagirddən pis bilirəm. (*Uolterə*) Fizikanı da! Tanrı səni saxlasın, Uolter. (*Gülür.*) Namizəd tapıb!

U o l t e r. Şübhə eləmirəm ki, sən bizdə özün üçün nəşə bir iş tapa bilərsən.

V i k t o r. Nə iş? Bir kabinetdən o birinə kağız daşımaq?

U o l t e r. Bu, ciddi söhbət deyil.

V i k t o r. Niyə ki? Mənim sən qardaşın olduğumu beş-on günə unudacaqlar. Düz iyirmi səkkiz il polislilik eləmişəm, məndə elmi iş üçün beyinmi qalıb? De görüm, bütün bunlar nə deməkdir?

U o l t e r. Yenə nə deməkdir? Mən axı sənənlə açıq danışırım, Viktor?

V i k t o r. Mən elə düşünürəm.

U o l t e r. Necə? Demək, sən hesab eləyirsən ki...

V i k t o r. Sən indicə dediyin sözü deyəndə, mən...

U o l t e r. Mən nə dedim ki?

V i k t o r (*soyuq təbəssümlə*). Heyif ki, sənin elmlə məşğuliyyətindən bir şey çıxmadı!

U o l t e r (*təəccüblə*). Burada pis nə var?

V i k t o r (*gülür*). De gəlsin, Uolter, de gəlsin!

U o l t e r. Mən, doğrudan da, heyıfsilənirəm. Həmişə də heyıfsilənmişəm.

V i k t o r (*hələ də gülür. Ortadakı kreslonu göstərərək*). Bu kresloda bir insan oturub, baxışlarını boşluğa zilləmişdi. O dövrü xatırlayırsan?

U o l t e r. Bəli, özü də çox yaxşı. Və hər ay ona pul göndərirdim.

V i k t o r. Hər ay bir beşlik.

U o l t e r. O vaxt mənim bundan artığına gücüm çatmırdı. Amma bunun sənə nə dəxli?

V i k t o r. Necə yəni nə dəxli?

U o l t e r. Bəli, bu, mənə heç cür çatmır.

V i k t o r. Bəs sənə, qalan pulları ona kim verirdi?

U o l t e r. Amma axı, Viktor, sən özün belə qərar qəbul etdin. Mənsiz, sən özün.

V i k t o r. Bəli, mən qərar qəbul etdim!

U o l t e r. Viktor, bir dəfə elə otaqdaca səninlə xeyli söhbət etdik.

V i k t o r (*xatırlamır*). Nədən?

U o l t e r (*heyətlə*). Viktor! Sən məhz atamızla bura köçəndən sonra biz tam anlaşıdıq. Mən o vaxt sənə dedim ki, dünya dağılsa da, ali təhsil alacağam. Bunu sənə də məsləhət gördüm. Üstəlik, xəbərdarlıq etdim ki, onun sənin həyatını məhv etməsinə imkan vermə. (*Esterə*) Əgər zənnim məni aldatmırsa, sizin toyunuzda da eyni sözü dedim.

V i k t o r (*skeptik təbəssümlə*). Bəs onun qayğısını hansı anası ölmüş çəkməliydi?

U o l t e r (*müəmmali qorxu hissi onun hiddətinin qarşısını alır*). Niyə axı kimsə mütləq ona baxmalıydı? O ki, xəstə-filan deyildi, işləməyə də yararlıydı.

V i k t o r. İşləməyə? Otuz altıda? Bir peşəsi, pulu olmadan?

U o l t e r (*partlayaraq*). O vaxt ianə ilə də yaşaya

bilərdi! O kim idi, taxt-tacdan salınan kral idi? Bəhəmin vaxt o qalan yüz milyonun günü nə idi? O ölüb-itməzdi, Viktor. İlahi, indi, heç olmasa, sənə çatdımı?

Qısa pauza.

V i k t o r (*Uolterin sualından qəflətən hiddətlənir. Esterə san dönərək*). Ester, mən daha boğaza yığıldım! Yenə də köhnə hamam, köhnə tas! Gedək buradan! (*Yeyin addımlarla yataq otağına tərəf gedir.*)

U o l t e r (*ani reaksiya ilə*). Xahiş eləyirəm, Vik! (*Onun qolundan tutur. Viktor qolunu dartır.*) Mən onun barəsində pis danışmaq istəmirdim. Axı özümə görə, mən də onu istəmişəm.

E s t e r (*haradasa öz mövqeyindən geri çəkilərək*). Qulaq as, Vik, məncə, sən bu haqda onunla ətraflı danışmalısan.

V i k t o r. Xeyri yoxdur! Bu söhbət nəyəsə gətirib çıxarmayacaq. (*Yataq otağına tərəf gedir.*)

U o l t e r. O ki səni istismar eləyirdi!

Viktor dayanıb dönür. Onun sifəti hiddətdən qızarıb.

U o l t e r. Doğrudanmı, bunun da sənin üçün əhəmiyyəti yoxdur?

V i k t o r. Qulağında sırğa elə, Uolter, mən heç kim üçün qurbanlıq olmamışam.

U o l t e r. Elə mən də sənə bunu demək istəyirdim. Həm də qətiyyən sənə dərs vermək niyyətində deyiləm.

V i k t o r. Bəli, qəti niyyətində deyilsən! Maraqlıdır, görəsən, milyonum olsaydı, sən mənimlə necə danışardın? (*Dərhal səsinin tonunu dəyişir.*) Bağışla, Uolter, amma bütүн bu söhbətin qəti yeri deyil... Soyuducu bomboşdur, amma o bax elə orada oturub yemək istəyir. (*Qısa pauza*) Bunu mən başlamadım, bütүн bunlar məni qəti maraqlandırmır da, amma bir halda ki, sən mənim seçimimdən danışırısan, mənə elmlə

məşğul olmağımı davam etdirməyi məsləhət bilirsən, onda sənə cavab vermək məcburiyyətində qalıram. Çünki sən hər şeyi özünə sərfəli şəkildə təsvir etmək istəyirsən. *(Uolterdən müəyyən qədər kənar da dayanmış vəziyyətdə fikrini tamamlayır.)*

U o l t e r *(səsindəki toxluğa narahatlıq qatılıb).* Yaxşı, bəs, sənə, necədir?

V i k t o r. Qulaq as, Uolter, sən axı bu günlərdə ayağa durmusan, niyə təzədən özünə zülm eləyirsən?

U o l t e r. Ona görə ki, bu, mənim üçün vacib məsələdir.

V i k t o r *(dostyana gülümsəmək istəyərək).* Nəyə lazım? Hər şey, onsuz da, keçmişdə qalıb. *(Təzədən yataq otağına tərəf istiqamət alır.)*

E s t e r. Viktor, məncə, o, bura xoş məramla gəlib.

Viktor dönüb tərs-tərs ona baxır. Ester onun baxışlarını mərd-mərdanə qarşılayır.

Heç cür mənə çatmır: niyə axı sən onun təklifi barədə düşünməyəsən?

V i k t o r. Dedim ki, düşünəcəyəm.

E s t e r *(qışqırmaqdan özünü zorla saxlayaraq).* Əslində isə heç ağına da gətirmirsən! *(Bir qədər ondan çəkinir, amma dediyində israrlıdır.)* Məncə, həqiqəti demək lazımdır, hər halda, bunun pis bir tərəfi olmaz!

V i k t o r. Hansı həqiqəti? Sənin sözün nədir?

Solomon qəflətən yataq otağından çıxır.

E s t e r. İlahi, siz başqa nə istəyirsiniz?

S o l o m o n. Sadəcə, istəyirəm siz elə fikirləşməyəsəniz ki, mən indi qiymətləndirmə işini apara bilmərəm. Mən hər şeyi elə eləyəcəyəm ki...

E s t e r *(yataq otağının qapısını göstərərək).* Xahiş eləyirəm, bizi rahat buraxın!

S o l o m o n *(qəflətən içliyinə emosiyası üzə çıxır. Viktoru göstərərək).* Siz axı ondan nə istəyirsiniz? O axı polisdir!

Mən qiymətləndirici, bu həkim, o da polisdir! Niyə axı onu tikə-parça eləməliyik!

E s t e r. Bəsdir, yetər, bizlərdən biri bu otağı tərk eləməlidir!

S o l o m o n. Buyurun, Ester, mən özüm... (*Yeyin addımlarla Uolterə yaxınlaşır.*) Doktor, xahiş eləyirəm, mənim məsləhətimi eşidin: bu işi kənara qoyun, onsuz da, bir şey çıxan deyil. Hətta əgər siz o puldan irəli düşsəniz də, haradan bilirsiniz ki, iki-üç ildən sonra təzadən bu məsələyə qayıdıb, sizdən fərqi ödəməyi tələb etməyəcəklər? Federal hökumətə bel bağlamaq olmaz! Mənim deməyim artıqdır. Yaxşı başa düşürəm, siz istəyirsiniz hər şey yaxşı... (*Esterə*) Amma iki-üç ildən sonra görəcəksiniz ki, hər şey əksinə oldu. (*Viktora və Uolterə*) Başqa cür desəm, övladlarım, istəyirəm...

E s t e r. Mebeli istəyirsiniz.

S o l o m o n (*Esterin üstünə qışqırır*). Ester, əgər mən onu istəməsəydim, almazdım. Amma onlar nəyə həll edirmil! Niyə axı başa düşmürsünüz ki, hər şey federal hökumətdən asılıdır! Əgər özlərinin əlindən bir şey gəlmirsə, qoy iş görənləri rahat buraxsınlar. (*Baxışlarından xəbərdarlıq və həyəcan boylanır.*) İndi, zəhmət olmasa, mən deyən kimi eləyin! Yəqin, mən dəli-zad deyiləm! (*Səndirləyə-səndirləyə yataq otağına tərəf gedir.*)

U o l t e r (*bir an sonra*). Məncə, burada nəyə var, Vik. Niyə axı sən onu satıb işi bitirməyəsən? Biz də sakitcə oturub dərcləşərdik. (*Mebelə baxır.*) Belə şəraitdə danışmaq o qədər də rahat deyil. Sənə zəng eləyə bilərəm?

V i k t o r. Əlbəttə.

E s t e r. Siz hər ikiniz lap qiyamətsiniz. (*Gülmək istəyir.*) Biz bu mebeli havayı veririk. Səbəb də odur ki, biriniz o birinizə ən adi sözü tapıb deyə bilmirsiniz. Sizin tayınız-bərabəriniz yoxdur! İkinizin də!

U o l t e r (*yüngülcə xəcalət çəkərək*). Hər şey elə də asan deyil, Ester.

E s t e r. Lənətə gəlsin! Onda özüm deyəcəyəm! Uolter, o vaxt o, diplom alana qədər sürünmək üçün sənənin yanına beş yüz dollar borc dalınca gələndə...

V i k t o r. Ester! Lazım...

E s t e r. Amma axı bu, sizin boğazınızda ilişib qalıb, məgər elə deyil? Yəqin, Uolter nəsə izahat verə bilər. Demək istəyirəm... İlahi, bunun bir sonu olacaq? (*Ara vermədən Uolterə*) Çünki o, sənin bu hərəkətindən sarsıldı, Uolter! Özü heç vaxt etiraf eləmir, amma... sənin imtina etməyəcəyinə onun zərrə qədər də şübhəsi yox idi. Amma sən pulu verməyəndə...

V i k t o r (*sanki, bu söhbət onu bezdirib*). Ester, amma axı o elə yenidən yazmışdı ki...

E s t e r (*yaxşı təəssürat oyadacağı ümidlə öz yoluyla gedir*). Onda sən başqa cür danışırdın. Özü də xahiş eləyirəm, sözümlə kəsmə! (*Uolterə*) O vaxt sən artıq Qriniç-Villicdə ev-eşiyin vardı, kifayət qədər imkanlıydın, eləmi?

V i k t o r. Hə, nə olsun? O, hesab eləyirdi ki, eləyə bilməyəcəyi...

U o l t e r (*müəyyən qorxu hissiylə dərtəl*). Yox, yox, mən... mən o pulu verə bilərdim. (*Dinməzəcə əyləşir.*) Vik, xahiş eləyirəm, bir dəqiqə otur.

V i k t o r. Mənası yoxdur...

U o l t e r. Yox, yox, məhz elə indi hər şeyi çözməyin vaxtıdır. Biz heç vaxt bu haqda danışmamışıq, amma mənə, lazımdır. (*Pauzadan sonra Esterə*) Bu, əlbəttə, əclafıqdır, amma yarıyolda dayanıb qala bilərəm.

Qısa pauza.

U o l t e r. Sən mənim yanımda olandan bir neçə gün sonra o pulu vermək üçün sənə zəng elədim. Sənin bundan xəbərin var?

Qısa pauza.

V i k t o r. Hara zəng eləmişdin?

U o l t e r. Bura. Atayla danışdım.

Qısa pauza. Viktor əyləşir.

U o l t e r. Bildim ki, əclafıq eləmişəm, odur ki...

V i k t o r. Sən əclafıq-zad eləməmişən.

U o l t e r (*birdən səsinə qaldıraraq*). Bu, dəhşət idi. (*Sanki, keçmişlə cəng eləyərək*) Başqa vaxt danışarıq, yaxşımı? Mən hazır deyiləm ki, durub bütün bu...

Viktor qarışmır.

Hər halda... Mən bura zəng vuranda o, mənə dedi ki, sən polisdə işə düzəlmisən. Mən də cavab verdim ki, gərək o, sənə imkan verməyəydi. Dedim ki, sənın kəllən də var, azca bəxtin də, bəs sən elmdə uğur qazanacaqsan. Dedim ki, polis sənın yerin deyil. Başqa sözlər də dedim. O da qayıtdı ki, bəs Viktor mənim qayğımı çəkmək istəyir, ona mane ola bilmərəm.

Pauza.

V i k t o r. Ona dedinmi ki, mənə pul verməyə hazırсан?

U o l t e r. Viktor, yəqin, sən onun zavallı səsinə xatırlayırsan. Həmin vaxtları deyirəm! Anamız öləndən sonra o, tamam özünü itirmişdi.

V i k t o r (*İsrarla*). Dayan görüm, Uolter! Deməli, sən ona dedin ki...

U o l t e r (*şüurlü şəkildə məqsədə doğru irəliləyərək*). Bəzən elə söhbətlər olur ki, nəyi niyə elə yox, belə dediyini sonralar heç cür izah eləyə bilmirsən. Özümə haqq qazandırmıram, amma istəyirəm mümkün qədər mənə başa düşəsən. Mənə elə gəlirdi ki, hər ikiniz birbirinizə çox lazımsınız. Vik, mənim sizə lazım olduğumdan daha çox. Məndə heç vaxt səndə ona qarşı olan o... inam, o... etimad olmayıb. Bilirdim ki, o çox xudbin adamdır, özü də bunu təbii qəbul eləyirdim. Amma sən, deyəsən, bunu hətta hiss eləməirdin. Bu məsələdə bir övlad kimi öz qüsurlarıma görə mən özümü qınayırdım, başa düşürsən? Və o deyəndə ki, sən onun qayğısına qalmaq istəyirsən, başa düşdüm

ki, yaxşısı budur, sizə mane olmayım. Bu, haradasa, araya girmək kimi bir şey idi.

V i k t o r. Aydındır. Yəqin, elə ona görə də sənin o pul təklifini bir dəfə də dilinə gətirmədi.

U o l t e r. Mən ancaq onu demək istəyirəm ki, sənə qarşı heç vaxt... biganə olmamışam, vəssalam. Mən o pulu vermək üçün axı zəng eləmişdim. Amma onun ucbatından alınmadı. Aydındır?

V i k t o r. Aydındır.

U o l t e r (*hərərətə*). Doğrudan?

V i k t o r. Hə.

U o l t e r (*hələ hamısını demədiyini hiss edərək*). Xahış eləyirəm, nə düşündüyünü denən. Belə davam eləyə bilməz axı. Sənin sözün nədir?

V i k t o r (*qısa pauzadan sonra*). Məncə, hər şey sərfəli oldu... sənin üçün.

U o l t e r (*dəhşət içində*). Elə bu?

V i k t o r. Bəli, mən belə hesab eləyirəm. Atamızın mənim üçün belə əhəmiyyətli bir şəxs olduğunu düşünə-düşünə – məncə, müəyyən mənada sən haqlıydın – yaxşı, niyə axı qərara aldın ki, beş yüz bizim aramızı vura bilər? Mən yenə onu saxlayacaqdım, amma bununla bərabər, təhsilimi də başa vuracaqdım. Olan budur. Sənin o ehtimalın məni qane eləmir.

U o l t e r (*səsində isterik çalarlar var*). Bəs hansı qane eləyir?

V i k t o r. Sən o pulu ona görə mənə vermədin ki, sadəcə, vermək istəmirdin.

U o l t e r (*o, alçalıb və həm də, demək olar, hiddətlənib. Qısa pauza*). Elə bu?

V i k t o r. Amma olan budur axı, məgər elə deyil? Sənin, əlbəttə, heç kimə borcun yoxdur, amma əgər ürəyin istəyirsə, kiməsə kömək elə, istəmirsə, eləmə. (*Uolterin gözlərində ümidlərin süqutunu, Esterin gözlərində isə səbirsizliyi görür.*) Di indli sən nəyə təəccüblənirsən? Axı insan yalnız ürəyi istəyəni eləyir, elə deyil?

Uolter susur. Viktorun narahatlığı artır.

V i k t o r. Əgər anlamırsansa, onda bu söhbəti nəyə görə saldın?

U o l t e r. Sənin nəyisə düzəltməyə həтта həvəsin də yoxdur?

V i k t o r. Mən əleyhinə deyiləm, amma necə?

E s t e r. Viktor, mənəcə, o, kifayət qədər aydın ifadə etdi. O istəyir ki, siz təzədən dost olasınız.

V i k t o r. Mənə iş və on iki min təklif etməklə.

U o l t e r. Niyə də yox? Sənə başqa nə təklif eləyə bilərəm?

V i k t o r. Nə səbəbə axı sən mənə nəsə təklif etməlisən?

Uolter susur, onun xeyirxahlıq ehtirası dayandırılıb.

V i k t o r. Sanki, məni nədənsə xilas etmək lazımdır, ya da nə bilim...

U o l t e r. Sadəcə, mən elə hiss etdim ki, sənin ürəyincə olacaq bir işi...

V i k t o r. Uolter, nəyə lazım, onsuz da, mənim təhsilim yoxdur. Düşünürsən ki, iyirmi səkkiz ilin üstündən qələmlə xətt çəkmək olar? Hər şeyin cavabı olmalıdır. Mənim cavabım verilib. Elə sənin də cavabın verilib, elə deyil? Nə arvadın, nə ailən var, özünə yer tapa bilmirsən. Niyə axı öz ev-eşiyinə qayıdıb hər şeyi təzədən başlamayasan? Gəlib çatdıq. Açıq danışırıqsa, deyim ki, arvad yanında bu söhbəti etməyimiz düzgün olmadı.

U o l t e r (*Esterə baxır. O, əməlli-başlı çaşqınlıq içindədir*). Mən nə dedim ki?

V i k t o r (*gülmək istəyərk*). Uolter, bizi xilas etməyə ehtiyac yoxdur. Mən görməli olduğum bir işi görmüşəm, özü də, mənəcə, pis görməmişəm. Sən dedin ki, bu çək-çevirdən canını qurtarmısan, amma mənəcə, sən bu çək-çevirin içindəsən, özü də lap dibindəsən.

E s t e r (*qalxaraq*). Viktor, mən getdim.

V i k t o r. Xahiş eləyirəm, Ester, o, sözünü deyib axı, mən cavab vermək məcburiyyətindəyəm.

E s t e r (*hirsli*). Nə mənası var kil

Viktor (*özünü partlamaqdan zorla saxlayır*). Mənası odur ki, deyəsən, sənin başın get-gedə tamam xarab olur! (*Bütün bədəni əsir. Uolterə sən dönərək*) Nədir, demək istəyirsən ki, mənim bütün ömrüm boş-boşuna keçib, hə? Eləmi?

Uolter susur.

Di sözümə düzəliş ver, bəlkə, mən düzgün anlamamışam? Amma yox, məhz bu məna çıxır.

U o l t e r (*Esterə*). Məncə, onu, sadəcə, mümkün deyil ki...

V i k t o r (*daha da qətiyyətlə. Çünki belə görünür ki, Uolter Esterlə birləşməyə hazırlaşır*). Nə mümkün deyil? Uolter, sən nə istəyirsən?

U o l t e r (*verdiyi pauzadan görünür ki, o, hələ tam təslim olmayıb. Amma hər halda, səsində təşviş duyulur*). Sadəcə, sənə kömək eləmək istədim. Həyat mənə çox şeyi öyrədib, amma belə görünür ki, hər şeyi öyrətməyib. İndi mən yalnız bundan istifadə eləmək istədim.

V i k t o r. İstifadə eləmək? Hansı yolla?

U o l t e r (*bunun geriyə çəkilmək kimi alınacağını başa düşərək. Amma artıq ortada kişilik məsələsi var*). Mən hiss eləyirəm ki, sənə... kömək dura bilərəm. Niyə axı eyni səhvlər dəfələrlə təkrar olunsun? Sadəcə, mən əvvəllər əlimdən buraxdığım fürsətdən indi istifadə eləmək istəyirəm.

Bu sözlər Viktoru qane etmir.

Bir də demək istəyirəm ki, əgər biz indi barışsaq, yalnız sənin özünə pis olacaq.

V i k t o r. Bir vaxtlar olduğu kimi.

Uolter susur.

Sən bunu nəzərdə tutmuşdun?

U o l t e r (*ilk əvvəl təəddüd keçirir, amma sonra gözlərini yumub döyüşə atılır*). Bəli, məhz bunu.

V i k t o r. Mən belə də zənn edirdim. Billirsən, polislərdə bir yaxşı xüsusiyyət var: dinləmək qabiliyyəti. Əgər bunu bacarmasan, aqibətin kürəyinə saplanan bıçaq ola bilər. Başqa cür desəm, mənim heç bir problemim yoxdur, yalandan uydurmuşdum.

U o l t e r (*ehtiyatını bir kənara qoyur. Əsl üzü görünür*). Viktor, sənin diplomsuz qalmağının səbəbi o beş ədəd yüzlük deyil. Sən atamızı da tək qoya bilərdin. O, qıvrıq bir adamdı.

V i k t o r. Bəs on iki milyon işsiz necə, bu da mənim xəstə təxəyyülümün məhsuludur? Bəs dalandakı yunan restoranından oğurladığım boyat salatları nəyin ayağına yazaq? Bəs xarab qreypfrutların içində eşələnməyi?

U o l t e r. Mən inkar eləmək istəmirəm...

V i k t o r (*düz onun üzünə*). Biz burada artıq-urtuqla qidalanırdıq, ay dikbaş!

E s t e r. Bunlar nəyə lazımdır axı...

V i k t o r (*Esterə*). Sən nə demək istəyirsən? Bütün bunlar bəyəm olmayıb? (*Uolterə*) O, qıvrıq bir adamdı! Bəs onun vəziyyəti. O adam küçəyə çıxmağa belə qorxurdu.

U o l t e r. Amma Viktor, o daha yoxdur.

V i k t o r (*mövqeyinin zəiflədiyini hiss eləyərək qışqırır*). ‘O daha yoxdur’ deməyi yığışdır! (*O, sınıb və özünü dəhşətli dərəcədə tənha hiss edir.*) O vaxt ki vardı! Sistem onu saxlaya bilmədi. Bəlkə, onu da mən ixtira etmişəm?

E s t e r. Yox, əzizim, amma indi axı hər şey dəyişib.

V i k t o r. Nə dəyişib? Biz iblis ordusuyuq, biz bu şəhəri işğal etmişik. Əgər bu şəhər təzədən bir də partladılrsa, başımızın üstündə damımız olsa, gərək buna da şükür eləyək! (*Uolterə*) Bu sözü mənə deməyə necə dilin gəlir? Gərək onu buraxaydım ki, ayına bir beşliklə dolansın? Bağışla, sən mənim beynimi poza bilməzsən! Elə bilirsən, başqalarından ağıllısan? Deyirsən ki, hər şeyi aydınlaşdırmaq üçün gəlmisən, amma

hamını barmağına dolayırsan. Bizim həyatımız bizim həyatımızdır. Sənin də üzərinə məsuliyyət düşürdü, amma sən o məsuliyyətdən yaxanı qurtarıb... Gedə bilərsən, yarısını sənə göndərəcəyəm. *(Uolterdən üzünü döndərərək otaq boyu addımlayır.)*

Uzun pauza.

U o l t e r. Vik, öz hikəni boğa bilsən, sənə bir-iki söz deyərdim.

Viktor yerindən tərpənmir.

Bilirəm, bunları illər öncəsi deməliydim. Cəhd də elədim. Yanıma gələndə sənə dedim, yadımdamı, dedim ki, get atamızdan pul istə. Bunu sənə dedim.

Pauza.

V i k t o r. Sən nəyi nəzərdə tutursan?
U o l t e r. Onda olan, təxminən, dörd mini.
V i k t o r. Nə vaxt?
U o l t e r. Siz burada artıq-urtuq yeyəndə.

Pauza.

V i k t o r. Sən haradan bilirsən?
U o l t e r. Məndən xahiş eləmişdi ki, o pulu bir yerə yerləşdirim.
V i k t o r. Yerləşdirəsən?
U o l t e r. Bəli, məhz səni mənim yanıma göndərməzdən əvvəl.

Viktor susur.

U o l t e r. Bax elə buna görə mən bir də ona pul göndərmədim. Düzünə qalsa, pul göndərməyə ehtiyac da yox idi.

Viktor dinməz-cə əyləşir. Heç kəsə baxmır. O karıxıb və sarsılıb, amma hələ də Uolterlə mübarizədən çəkilmək fikrində deyil.

V i k t o r (*sanki, dəlilləri bir də yoxlayaraq*). Doğrudan? Harada, bankda?

U o l t e r. Əsasən orada, Vik. Öləncən də elə o pullarla yaşadı. Biz verən pullar nəyinə çatardı ki?!

V i k t o r. Axı o, bir neçə dəfə işə də düzəlib...

U o l t e r. Amma bu iş, demək olar, boş bir şey idi. İnan mənə, o, həmin pulların hesabına dolanırdı. O vaxt ona dedim ki, əgər sən oxumaq istəsən, mən ona baxaram. Amma o, eləcə dinməz-söyləməz onu saxlamaq üçün sənin o işdən bu işə baş vurmağına tamaşa eləyirdi. Mən, lənət şeytana, hələ bir üstəlik özümü də ona qurban vermək istəmədim. Sən məni başa düşürsən, ya yox?

Viktor otağın ortasındakı kresloya tərəf dönmür, başını bulayaraq inildəyir. Artıq onun hiddətinə heyrət qarışır.

U o l t e r. Balaca, daha ona hirslənməyin mənası yoxdur. Yadındamı, daha heç nə qazana bilməyəcəyini anlayanda o, nə günə düşmüşdü. Bir yerdə qərar tuta bilmirdi.

V i k t o r (*etiraz eləyərək. O, hələ də inanmır*). Amma axı görürdü ki, mən onu saxlaya bilərəm. Məgər elə deyil?

U o l t e r. Nə qədər saxlayacağını bilmirdi...

V i k t o r (*hirsli*). Necə yəni nə qədər? Düşünməliydi ki, mən heç hara qeyb olan deyiləm...

U o l t e r. Bilirəm, amma o, əmin idi ki, bu, gətez baş verəcək.

E s t e r. Fikirləşirdi ki, Viktor onu atıb gedəcək?

U o l t e r (*Viktorun yenidən özündən çıxacağından ehtiyatlanaraq oda su çiləyir*). Hm... demək olar, hə.

E s t e r. Mən də bilirdim! İlahi, mən haçan öz gözələrimlə gördüklərimə inanacağam?

U o l t e r. O, dəhşət içindəydi, əzizim, mən... (*Viktora*) Demək istəmirəm ki, səndən razı deyildi, amma

əslində, nə düşündüyünü özü də bilmirdi. Vik, mənə elə gəlirdi ki, sən uzun müddət tab gətirə bilməyəcəksən.

Viktor qardaşına baxır. Uolterin simasında nəciblik var, amma hiss olunur ki, o, istənilən an özündən çıxıb bilər.

İndi bildinmi, ona dayəlik etmək lazım deyilmiş. Özü də belə qurban bahasına!

Viktor cavab vermir.

E s t e r (*kədərlə*). O anlayır.

U o l t e r (*xoş məramla*). Biz bir yerdə işləyə bilərik. Bilirəm ki, bu mümkündür. Mən cəhd etmək istədim. Sənin cavabın nədir?

Uzun pauza. Viktor İndi Esterə baxaraq onun sifətinin ifadəsini görmək istəyir. Başa düşür ki, Ester onun razılaşmasını istəyir. Bu dəqiqə ürəyi bulanacaq. Nəhayət, Uolterə sən dönür. Səində yeni çalarlar əmələ gəlib.

V i k t o r. Onun pulu olduğunu niyə demirdin?

U o l t e r. Sən məndən pul istəməyə gələndə demişdim.

V i k t o r. "Atadan istə?"

U o l t e r. Bəli.

V i k t o r. Onun arxada dörd min gizlətdiyini bilsəydim, heç sənə üstünə gələrdim? Demək, sənə bu sözlərinin bir qara qəpik də qiyməti yoxdur.

U o l t e r. Bir saniyə səbir elə... (*Arfanı göstərir.*)

V i k t o r. Bəsdir, Uolter... Üzr istəyirəm, amma bu, alçalıcı bir şeydir. Mənim beş yaşım yoxdur! İndi bütün bunlar mənim nəyimə lazım! Onun pulu olduğunu bilə-bilə, dəfələrlə burada gəlib oturub mənə əynimdəki bu mündirdə tamaşa etməyinizi yadıma salım? İndi də məndən gözləyirsən ki...

U o l t e r (*kəskin təzdə*). Amma onda nəyə olduğunu elə sən özün də bilirdin, Viktor!

V i k t o r. Sən bizdən nə istəyirsən? Sən?

U o l t e r. Mən sənin yerində olsaydım, burada oturub artıq-urtuq yeməzdim! Belə olub axı! (*Arfani göstərir.*) Ona ən aşağısı iki yüz verərdilər, bəlkə də çox! Sən də diplomunu alardın. Diplom da, hələ bəlkə, başqa şey də.

Viktor əsə-əsə qalıb cavab vermir.

U o l t e r. Əgər müəmma içində qalmaq sənə xoşdursa, davam elə. İlahi, mənə öz fantaziyalarım da yetər. (*Paltosu üçün gedir.*)

V i k t o r. Fantaziya...

U o l t e r. Bəli, bu fantaziyaadır, Viktor. Guya, sənin atan pulsuz-parasız qalıb, guya, qardaşın it oğlu itdir, sən də bu işlərə qəti qarşıcağın-zadın yoxdur. Mən ona görə "atadan istə" dedim ki, o, sən qabağında oturmuşdu, onun pulu olduğunu sən özün də görə bilərdin. Sən bunu bilirdin, yəqin, indi də bilirsən.

V i k t o r. Səncə, əgər onda nəşə qalmışdısa, məgər...

U o l t e r. Necə yəni nəşə qalmışdı?

V i k t o r (*geri çəkilərək*). Mən axı bilmirdim ki, o...

U o l t e r. Amma onun pulu olduğunu bilirdin. Hə?

V i k t o r (*onu sözündən tutublar. Sanki, yuxudaymış kimi heç nə izah eləyə bilmir*). Mən belə bir söz demədim.

E s t e r. Onda bəs nə dedin?

V i k t o r (*Uolteri göstərərək*). Ondan niyə soruşmaq istəmirsən?

E s t e r. Mən səni başa düşmək istəyirəm. Onun pulu olduğunu sən bilirdin?

V i k t o r. Dörd min olduğunu yox...

E s t e r. Onun güzəranına çatırdımı?

V i k t o r (*hiddətdən qışqıraraq bir az yüngülləşir*). Nədir, məgər mən onu divara dayamalıydım? Deyirdi ki, mənim heç nəyim yoxdur.

E s t e r (*soruşaraq və təsdiqləyərək*). Amma sən axı bilirdin ki, vardır!

V i k t o r. Yadımda deyil – bilirdim, ya bilmirdim.
(*Bunu deyib sözünə və səsinə özü də təəccüblənir. O, gözünü bir nöqtəyə zilləyərk oturub. Qəflətən onu bürüyən hisslərdən xilas olmaq gücündə deyil.*)

E s t e r. Amma bu axı yalandır! Hansısa iblisənə bir yalan!

V i k t o r. Yox, belə danışma.

E s t e r. Yalan! Yalnız onu yaşatmaq üçün bizim bu mebeli otağa basıb saxlamaq nədir bəs? Hətta toyumuzdan sonra da sən ona nələrsə göndərirdin! Bir uşaqdan artığını eləməyəsən, soxulcan kimi həyat sürəsən, bütün bu illər içində də biləsən ki, onun... Viktor, mən səni başa düşməyə çalışıram. Viktor, Viktor!

V i k t o r (*əzab içində inildəyir*). Bəsdir, yetər!

Sükut.

İlahi, bu mümkün deyil! O insan maşın altında qalmış itə oxşayırdı, küçəyə çıxmağa da utanırdı. Belə adamdan axırıncı qəpik-quruşunu necə istəmək olardı?

E s t e r. Sən yenə öz havandasan? Bəli, onun dörd mini var idi.

Viktor susur.

Bütün bunlar it boğuşdurmaq oyunudur! O, sadəcə, haqq-hesabını bilən bir yalançıydı! Ürəyinin bir guşəsində sən də bunu bilirdin!

Viktor susur, çünki bu fakt hələ də ona ağlasığmaz görünür.

Susmağının səbəbi aydındır. Bütün bu illər boyu sən özünün bir sözünə də inanmamısan. Bütün bu illər boyu bir damın altında yaşaya-yaşaya hər gün mənə aldatmısan! Hər gün başımı bişirmisən, hər gün, hər... Bircə ona görə ki, bu zavallı istismarçının əməllərini gizləyə biləsən! Qərribə deyil ki, həyat mənim gözüm-də yuxu kimi bir şey idi, amma nəyə bir iblisənə, dəh-

şətlı yuxu! Mən bilirdim ki, bütun bunların gerçəkliklə heç bir əlaqəsi yoxdur, bilirdim, amma qarışmırdım. Daha belə dözə bilmərəm, bircə gün də. Ölüb can qurtarmaq da mənim üçün tezdir... (*Çantasının dalınca gedir. Əyləşir. Pauza.*)

V i k t o r (*ona yaxınlaşmaq halında deyil. Ondan bir neçə addım kənarında dayanıb*). Amma bu da doğru yol deyil axı.

E s t e r. Doğru yol ölməkdir?

V i k t o r. İndi mən hər şeyi olduğu kimi danışacağam, qulaq asın.

Ester hiss eləyir ki, Viktor hər şeyin çox sadə izahını verəcək. Və sonra onda müdafiə üçün söz olmayacaq.

V i k t o r (*kənara çəkilib özündə güc toplayır. Ortada olan kresloya, sonra Uolterə baxır*). Mən ona sənın sözlərini çatdırıb hər şeyi izah etdim. (*Susub kresloya baxır.*) İzah etdim deyəndə ki, sözümü dedim. Dedim ki, Uolter pulu səndən istəməyimi məsləhət gördü. (*Pauza. Onun baxışları ortada olan kresloya zillənib. O, yadına salır və sonuncu replika da kresloya ünvanlanıb.*)

U o l t e r. Bəs o, nə cavab verdi?

V i k t o r (*təmkinlə*). Güldü, sonrası yadımda deyil. Ester, düzü, artıq-urtuq yeməyimiz məsxərəyə qoyulsa da, deyim ki, bu gülüş səsi də, təxminən, həftədə bir dəfə qulağıma gəlirdi. (*Pauza*) Mən bundan sonra nə etməli olduğumu bilmirdim. Odur ki baş götürüb getdim. Mən... (*Kresloya baxaraq oturur.*) ictimai kitabxananın arxasındakı həmin o Brayyant-parka üz tutdum. Orada otun üstündə bir xeyli adam oturmuşdu. Bura, sanki, döyüş meydanı, ya da açıq səma altında nəhəng bir yatacaq yeri idi. Bəziləri tərtəmiz yarımboğaz çəkmələrdə, bahalı şlyapalarda olan bu insan yığnağı avarlardan yox, müflisləşmiş biznesmenlər, vəkillər, mütəxəssislərdən ibarət idi. Düzü, mən onları yüz dəfələrlə görmüşdüm. Amma qəflətən, eşidirsiniz, qəflətən başa düşdüm ki... (*Qısa pauza*) Mərhəmət hissi, demə, heç yoxmuş, heç harada. (*Stolun yanındakı kresloya baxır.*)

Bu gün sən hansısa ailənin, hansısa şirkətin başçısısan, amma sabah qəflətən nəcisə çevrilirsən, bircə günün içində. Bax məhz həmin an mən onun gülüşünü xatırladım. Niyə axı o, həmin gülüşü məndən əsirgəyirdi, axı məni çox istəyirdi!

E s t e r. Çox istəyirdi?!

V i k t o r (*səsində qətl etiraz var*). Bəli, Ester, çox istəyirdi. Deməli, o, ömrünü beləcə, otun üstündə başa vurmaq istəmirdi! Başa düşürsən, burada artıq çox istəməkdən keçib, əsas baş saxlamaqdır. Biz ki bunu bilirik, özü də çox yaxşı bilirik!

Ester Viktorun səsinin tonundakı əsəbi duyaraq cavab vermir.

V i k t o r. Biz lazım olanı elədik. (*Bu sözü deyərək ədalətli bir jestlə Esteri, Uolteri və özünü göstərir.*) Bu haqda nə söhbət ola bilər? Əgər onun nəyisə olsa belə...

E s t e r. Olsa belə...

V i k t o r. Bu, nəyi dəyişir? Bilirəm, bu, səfeh fikirdir, amma nəyi dəyişir axı? O daha heç kimə inanmırdı. Mənim üçün buna dözmək çətin idi! (*Qəflətən köhnə hisslərinə qayıdışı, deyəsən, ürəyincə deyil. Uolter haqqında*) Amma onun heç vecinə də deyildi. Bəs anamız... (*Uolter tərəfə danışır. Pauza, demək olar ki, yoxdur.*) Bir axşam o, bizə müflis olduğunu bəyan edəndə anamız... Bax, həmin o divanda idi. Geyinib-kecinmiş görkəmdə, mənəcə, harasa qonaq getməyə hazırlanırdı. Saçlarını yığmışdı, qulağında uzun sırğalar... O da smokinqdəydi. Biz hamımız oturduq. O, elə-belə də dedi. Anamızın ödü ağzına gəldi, elə qusdu ki... (*Qısa pauza. Onun səsindeki dəhşətə yazıqlıq çalarları qatılır.*) Düz onun əllərinə, onun əllərinə. Otuz beş il keçib, amma indiki kimi gözü-mün qabağındadır. O, eləcə oturmuşdu, ondan üfunət iyisi gəlirdi. Sifətində elə bir ifadə vardı ki, mən eləsini heç vaxt görməmişdim. Oturub qolunun nə vaxt quruyacağını gözləyirdi. (*Pauza. Esterə tərəf dönür.*) Sən bildin-bilmədin, nə fərqi? Əgər bilsən, nə dəyişəcək? (*Baxışlarını çəkir, amma nə hisslər keçirdiyi artıq Esterə məlumdur.*) Bu,

əlbəttə, ona bəraət qazandırmır, belə də, səfehlədim, özüm də əla anlayıram. Amma axı bizə bir-birimizə inanmağı öyrətmişdilər, bizi belə nəcislərdən yapmışdılar. Mən daha başqa cür ola bilməzdim, elə deyil? Qərara aldım ki, onun böyür-başında hərlənəm, qoy görsün ki, bu dünyada hələ də kimsə... *(Sonacan izah etmədən əyləşib susur.)* İzah eləyə bilmirəm, belə, sözlə... mən istəmirdim ki, hər şey dağılsın. Mən... *(Baxışlarını boşluğa zilləyərək susur.)*

Pauza.

U o l t e r *(təmkidlə)*. Vik, məgər nəşə elə deyil?

Viktor Uolterə baxır.

(Esterə) Sən özün də görürsən ki, söhbət tamam başqa şeydən gedir. *(Viktora)* Məni başa düşürsən?

V i k t o r *(təmkidlə)*. Nəyi başa düşürəm?

U o l t e r. Hər şey gerçəkdənmi dağıldı? Doğrudanmı, bizə bir-birimizə qarşı inamlı olmağı öyrətmişdilər? Həm də uğurlara can atmağı, eləmi? Amma axı onun sənə yox, mənə hörməti vardı. İndi de görüm, dağılan nə idi? Nə dağılmalıydı?

Viktor pəncərəyə baxır.

U o l t e r. Məgər bizim evdə, ümumiyyətlə, məhəbbət deyilən bir şey vardımı? Bax nə vaxt ki atamıza bu məhəbbət lazım oldu, anamızı qusmaq tutdu. O məhəbbət sənə lazım olanda isə atamız gülürdü. Dözülməz olanı hər şeyin dağılması yox, dağılmağa heç nəyin olmaması idi.

Viktor başını döndərir, onun sifətində təşviş var.

E s t e r *(sanki, o da bu çək-çevirdə mütləq iştirak etməlidir)*. Amma necə... bunu necə etiraf etmək olar, Uolter?

U o l t e r (*Esterə*). Lazımdır! (*Viktora*) Balaca, sən in o kitabxananın arxasında gördüklərinin də dünyada mərhəmət hissini n olub-olmamasına qəti aldiyyəti yoxdur, məsələ o evdə məhəbbətin olmamasındaydı. Sədaqət də yox idi. Pul razılaşmasından savayı heç nə yox idi. Bax dözülməz olan da budur. Sən bütün bunların hamısını görə-görə özünü görməzliyə vurmaq istəyirdin.

V i k t o r (*bərk narahatlıqla*). Görməzliyə vurmaq deyəndə...

U o l t e r. Vik, bu oyunda axı mən də iştirak eləyirdim. Otuz il iştirak eləyib sonra bu faciədən yaxamı qurtarmaq istədim. Amma həqiqətdə heç bir faciənin olmadığını başa düşəndə, şükürlər olsun ki, bundan sağ-salamat qurtuldum. Hə, onların heç vaxt bir-birinə məhəbbəti olmayıb. Anamız, bəlkə də, min dəfələrlə deyərdi ki, bəs bu nikah onun musiqiçi karyerasını məhv elədi. Mən anlamışdım ki, burada dağılası bir şey qalmayıb, atamızın əlindəki o bəlgəm də mənim günahıma yazılmayacaq. İndi mən heç harada nə sə bir qüsür axtarmıram, zaman tamamilə özümə məxsusdur, indi mən mərd-mərdanə bir şəkildə insanlara inana bilərəm. Mən ömrüm boyu ancaq bir şeyi – elmlə məşğul olmağı arzulamışam, amma özümdən, olsa-olsa, yalnız məharətli bir qazmaçı yarada bildim. Sən isə... (*Esterə sən nəvazışli təbəssümlə*) O, həmişə qəndən qorxub. Elə utancaq, diqqətçil idi ki... (*Viktora*) İndi nə işlə məşğulsən? Ən əzəzil peşələrdən birini seçmişən! Vik, biz məharətlə səni təzədən adam eləmək istəyirik. Yeganə səbəb bilirsən nədir? Bildiklərimizi sənə zor gücünə də olsa unutturmaq! Sən özünü də, həyatını da qurban vermişən, amma olmayan bir şey təsdiqə gələ bilməz. Amma sən, əslində, heç təsdiq də yox, inkar eləyirsən, onlar haqqında bildiklərinin hamısını inkar eləyirsən. Özün haqqında da. Bax indi bizim aramıza girən də məhz budur, Vik. İllüziya. Ki, mən onları rədd elədim, amma sən, əksinə, müdafiə elədin. Çünki sən in indi anladıklarını mən hələ o vaxt

anlamışdım. Burada xəyanət olunası adam da yox idi. Mən sənin düşmənin deyiləm. Bu da bir illüziyadır. Əgər sən bundan xilas ola bilsən, onda biz birlikdə... *(Sifətinin ifadəsindən görünür ki, başmaq istəyir.)* Bax elə buna görə də, bayaq dediyim kimi, xəstəxanada, elə bil, içim dağıldı. Axı biz... biz axı qardaşıq! Sadəcə, iki müxtəlif yolla getmişik, amma kökü bir olan yolla. Biz, demək olar ki... *(İsti təbəssümlə gülür, amma hələ də tam inamlı deyil.)* bir almanın yarısıyıq. Başımızla yalnız birlikdə hərəkət eləyə bilərik. Belə bir hiss nə vaxtsa səndə olubmu?

Viktor cavab vermir.

Vik!

V i k t o r. İndi cavab verərəm. Uolter, bəzən elə günlər olur ki, sənə qarşı olmağımın səbəbini özüm də yadıma sala bilmirəm. *(Gülmək istəsə də, alınmır. Necə əzab çəkdiyi hiss olunur.)* Bu hiss məni əzir. Güzgüdə özümə baxanda necə keçəlləşdiyimi görürəm. Küçələri bir-birinə qatıram. Niyə? Səbəbini özüm də bilmirəm. Bütün səbəblər qeybətə çəkiləndə, az qala, havalanırsan, hətta nifrət eləməyi də bacarmırsan!

U o l t e r. Çünki bütün bunlar hamısı uydurmadır, Vik, belə olduğunu ürəyinin bir guşəsində özün də bilirən.

V i k t o r. Bəs uydurma olmayan nədir?

U o l t e r. Necə sənə deyim...

V i k t o r. İndi mən səni ittiham eləmirəm, sadəcə, soruşuram. Mən sənə nəyə görə bizi tərkdəyini başa düşə bilərəm, belə eləmədiyimə görə hətta özümü də min dəfələrlə qınamışam. Amma bura gəlib uzun illər hər şeyi bilib susmağın..

U o l t e r. Əgər desəm ki, Viktor, desəm ki, həmişə səni özünə qaytarmağı arzulamışam, bu, nəyi dəyisəcək?

V i k t o r. Sən, doğrudanmı, bunu istəmişən? Uolter, düzünü de!

U o l t e r. İşimin dalınca düşmək üçün mənə sərbəstlik lazım idi. Sən də deyirsən ki, mən sənin həyatını məhv etmişəm. (*Qalxıb qışqırır.*) Bu axı sənin öz seçimin idi, Viktor, indi də bəhrəsini gör!

V i k t o r. Bəs sən nəyin bəhrəsini görürsən? Məni əlliyaşlı yeriyən bir mağmına çevirmək istəyirsən? Sən çıxıb gedəcəksən, amma mən Esterlə qalacağam. Necə yaşayacağıq, necə bir-birimizin gözünün içinə baxacağıq – sən bununmu bəhrəsini gördün?

U o l t e r. Mən gücüm çatanı sənə təklif etdim.

V i k t o r. Əgər sən nəşə yaxşı niyyətlə gəlsəydin, mən hiss eləyərdim. Mən mütləq hiss eləyərdim!

U o l t e r (*paltosu üçün gedir*). Amma sən həqiqəti eşitmək istəmirsən, sənə yalan lazımdır.

V i k t o r. Sən görüşməyə gəlmişdin, eləmi? Çox yaxşı!

Uolter qapının ağzında ayaq saxlayır.

Amma özünlə buradan hörmət, karyera, pul da apardın. Bunları heç kim sənin üzünə vurmayacaq. Deməli, inanmaq olar ki, sən canlara dəyən cavansan və həyatın boyu bir qarışqanı da tapdalamamısan! Hətta mənə nəşə desən də, cavab verməyəcəyəm!

U o l t e r. Bəs sən? Məgər sən mənə nifrətin yoxdur? Məgər sən heç vaxt mənim necə məhv olmağımı öz gözlərinlə görməyi arzulamamısan? Özünün o müqəddəs qurbanınla, həmin o qurbanlığa parodiyanla mənim məhv olmağımı arzulamamısan? Bu arzunumu mənə təklif edəcəksən?

V i k t o r. Mənim hansısa qurbanlığım-filan yoxdur. Daha yoxdur. Heç sən də daha onu mənə gətirə bilməzsən. Axır ki, bunu anladım. Mən, sadəcə, onun ot üstündə ölməyini istəmədim. O da ölmədi. Vəssalam, mənə artıq heç nə lazım deyil. Mən sənənlə işləyə bilmərəm. Çünki sənə inanmıram.

U o l t e r. Qisas. Son nəfəsəcən! (*Esterə*) O, qisas naminə öz həyatını qurban verir.

E s t e r. Heç nəyi qurban-zad vermir.

U o l t e r (*Viktora*). Mənim əclaf olduğumu sübut etmək üçün hələ desən, özünü qapımdan da asar!

E s t e r. Onu rahat burax, Uolter, xahiş eləyirəm, heç nə demə!

U o l t e r (*onu alçaldıblar, hiddət içində qapıya tərəf addım atır*). Siz təslim oldunuz – hər ikiniz! (*Esterə və Viktrora*) Əlləri qaldırıb təslim olmaq – sizin bütün həyat fəlsəfəniz bax budur. Hələ həsədi demirəm!

Solomon daxil olur və dərhal məsələnin nə yerdə olduğunu anlayaraq gah ona, gah da buna baxır.

Bu günə qədər bunu etiraf etməyə cəsarətiniz çatmırdı! Amma belə tələsiz olmağınız sizə hansısa mənəvi üstünlük vermir! Məsələn, elə mənim qarşımda! Öz pullarımı qazanmışam, indi küçələrdə gəzən insanlar var ki, mən olmasaydım, çoxdan o dünyadaydılar. (*Qapıya sanı gedib sonra ortadakı kreslonu göstərir.*) O, bizim hamımızdan ağıllıydı. Hara, nəyə can atdığıni görüb, bu imkanı sənin üçün yaratdı! (*Qəflətən hər iki əliylə Solomonun başından tutub gülür.*) Di başla, qoca qurd, bunların cibini eş, xoşlarına gələcək! (*Əllərini aşağı salıb Viktora sanı dönür.*) Sən heç vaxt, bir də heç vaxt məni tövbəyə məcbur edə bilməyəcəksən! (*İri addımlarla qapıya sanı gedəndə qəflətən gözü yemək stolunun üstündəki gecə libasına sataşır. Bir müddət ona baxa-baxa heyrət içində donub-qalır. Sonra libası əlində ovucayaraq Viktora tərəf atılıb onun üstünə tullayır.*)

Viktor bu gözlənilməz hərəkətdən geri çəkilir.

V i k t o r. Uolter!

Uolterin sifətində alçaldıcı təbəssümün kölgəsi görünür. O, havada buxarlanıb itmək istərdi. Viktora gözünün bir qırağıyla baxıb belini dikəldərək qapıya sanı gedir.

V i k t o r (*bir qədər dayanıb qətiyyətsiz addımlarla qapıya tərəf gedir*). Bəlkə, bu vəziyyətdə küçəyə çıxmasın...

S o l o m o n (*əlinin İşarəsiylə Viktoru saxlayır*). **Qoy getsin.**

Viktor tərəddüd içində Solomona tərəf dönür.

S o l o m o n. İndi nə olacaq?
E s t e r. Hə, özünüz də gördünüz.

Solomon dönüb sualedici nəzərlərlə Esterə baxır.

E s t e r. Siz ki öz gözlərinizə inanırsınız.

S o l o m o n (*Esterin onu qınadığını zənn edir*). Hə, nə olsun?

E s t e r. Heç nə, hər şey gözəldir. Yəqin, elə ona görədir ki, siz hələ də buradasınız.

Viktor Esterə san dönür. Ester qapıya baxır.

E s t e r. İlk dəfə bu pilləkənlə yuxarı qalxanda mənim on doqquz yaşım vardı. İndi bunu təsəvvürə gətirmək çətindir. Onun bir qardaşı vardı. Dünyanın... ən ağıllı adamı, misli-bərabəri olmayan gənc həkim. O, tezliklə bu mənəbə çatmalıydı. Hər halda. (*Səhnənin ortasındakı kresloya tərəf dönür.*) Həmin bu kifayət qədər xoşqılıqlı, zərərsiz centlmen həmişə nəsə gözləyirdi... Növbəti həftələrdən birində... İlahi, biz kimlərsə necə gəlib-getdiyini nə eşidirdik, nə də görürdük. Hər şeyi söküüb, dağıdıb aparırdılar. Həmişə düşünürdüm ki, onun yeganə istəyi qardaşıyla danışmaqdır. Əgər onlar o vaxt danışsaydılar... Budur, o gəldi də, getdi də, amma bu hiss hələ də məni tərk etməyib. Məgər bu, dəhşət deyil? Mənə həmişə elə gəlib ki, bir xırda-cə addım kifayətdir: nəsə qeyri-adi bir əfv hissi zühur edib hamını ucaldacaq. Sənin axı nə vaxt... ağılı başına gələcək?

S o l o m o n. Mənim bir qızım vardı, yeri behişt olsun, həyatına intiharla son qoydu. Təxminən, əlli il

əvvəl. Və hər gecə elə yuxuya getmək istəyirəm ki, görürəm yanımda oturub. Onu eynilə sizi gördüyüm kimi apaydın görürəm. Amma birdən möcüzə baş versə, o, dirilib gəlsə, ona nə deyəcəyəm? (*Viktora sarı dönlüb haqq-hesaba davam eləyir.*) Yeddisini artıq almısınız, bu da səkkiz, doqquz, on, on bir. (*Cibini eşələyib əlidlərlərlə çıxarı.*) Bu da arfanın əlliliyi. İndi gərək mənə bağışlayasınız, bu günə o qədər işim var! (*Karandaşı və bloknotu götürüb diqqətlə əşyalarnı adlarını qeyd edir.*)

V i k t o r (*pulları qatlayaraq*). Əgər ürəyiniz istəyirsə, kinoya çata bilərik.

E s t e r. Yaxşı.

Viktor kostyuma sarı gedib bağlamaları açmağa başlayır.

E s t e r. Həyəcanlanma.

Viktor Esterə baxır. Ester Solomona tərəf döndür.

E s t e r. Xudahafiz, mister Solomon.

S o l o m o n (*gözünün bir qırağıyla Esterə baxaraq*). Xudahafiz, əzizim, bu kostyumun elə xoşuma gəlir, elə gözəldir! (*İşinə davam eləyir.*)

E s t e r. Təşəkkür eləyirəm. (*Gedir.*)

V i k t o r (*portuqeyini və qalstukunu bağlayır*). Bunları nə vaxt aparacaqsınız?

S o l o m o n. Təbii ki sabahı açmağıma imkan versə, səhər tezdən mənim ilk işim bu olacaq.

V i k t o r. Bunu sonra. Mənim əlcəklərim, rapiram, maskam buradadır. (*Kitelini geyinir.*)

S o l o m o n (*işinə davam eləyərək*). Narahat olmayın, onlara toxunmaram.

V i k t o r (*əlini uzadaraq*). Solomon, tanışlığımıza şad oldum.

S o l o m o n. Qarşılıqlıdır. Sizə həm də təşəkkür etmək istərdim.

V i k t o r. Nə üçün?

S o l o m o n (*başıyla mebel tərəfi göstərərək*). Ki... kimin

ağlına gələrdi ki, mən təzədən bu işlə məşğul olacağam? (*Özü də sözünü kəsir.*) Di, bəsdir, gedin, gedin. Mənim burada o qədər işim var!

V i k t o r (*qarıya tərəf gedərək furajkasını başına qoyur*). Salamət qalın.

S o l o m o n Salamət galım, ya galмайым – мяним balam, ən son dəqiqəyəcən bunu heç kəs bilmir.

V i k t o r (*gülərək*). Doğrudur. Bəli. (*Sonuncu dəfə otağa nəzər salır.*) Di... xudahafiz.

S o l o m o n (*Viktor çıxan anda*). Xudahafiz, xudahafiz. (*Əlində bloknot və karandaş tək-tənha qalaraq işinə davam eləyir. Amma tezliklə əl saxlayıb oyan-buyana baxaraq nə baş verdiyini anlamağa başlayır. Əlləri yanaqlarına toxunur, onu vahimə basır, ora-bura baxan gözləri bərəlib. Nəhayət, baxışlan qrammofonda ilişib qalır. O, qalxıb qrammofona baxır, membranı valın üstünə qoyub işə salır. Valdan komiklərin səsi gəlir. Komiklər zara-fatlaşmağa başlayan klmi onun bu halsızlığı heyərlə əvəzlənir. Budur, o artıq qımışıb gülür. Sonra valdan gələn gülüş səsi kəsilir və o, nəyisə xatırlayaraq başını tərpedir. Budur, o, təzədən gül-məyə başlayıb, başını bulayaraq, sanki, deyir: "Yox, hələ tərərlm qalıb..." Valdakı gülüşlə onun öz gülüş səsi daha da ucadan gələ-rək bir-birinə qanşır. O, gül-məyini heç cür saxlaya bilməyərək başı-nı tutub səhnənin ortasındakı kresloya əyləşir. İndi onun içinə, gülüşünə göz yaşlan axır. Və o, dəllcəsinə hönkürür.*)

MÜƏLLİFİN REJİSSOR ÜÇÜN QEYDLƏRİ

Tamaşaçı rəğbəti Viktorla Uolterin arasında bərabər bölünməlidir. Uolteri oynayan aktyor onun Viktorun dostluğunu qazanmaq cəhdinə adi bir manipulyasiya kimi baxmamalıdır. Əvvəldən-axıradək Uolter özü haqqında olan təsəvvürlərin puçluğunu həyata keçirmək istəyir. O, sözü birbaşa deməyindən, hisslərinin dərinliyindən çəkdiyi əzabdan asılı olaraq tamaşaçıda rəğbət oyadır ki, bu da rolun qayəsini təşkil edir.

Bu qeydlər səhnə sənəti və pyesin mövzusuyla

bağlı sualların çərçivəsindən kənara çıxır. Qardaşlar bu müasir dünyada qərar tutmaq üçün bütün vacib xüsusiyyətlərə malikdirlər. Aralarında baş verən psixoloji və mənəvi dəyərlər münaqişəsinə yeganə səbəb isə onların sosial dilemma qarşısında qalmalarıdır. Ona görə də səhnə quruluşu zamanı kəskin mühakimələrdən imtina olunmalıdır ki, hər iki qardaşın insaniyyəti və həyata baxışı aydın görünə bilsin. Əslində, doğrudan da, biri o birinə hər şeyi bildiyini, amma bildiyi həqiqətin gözünə dik baxa bilmədiyini sübut edə bildi. Nəticədə biri o birindən zamanın güdazına getmişlərin haqqını tələb etməklə başa düşür ki, bu, şəxsi həyatına da bu və ya digər şəkildə təsir edib.

Birinci aktın sonunda qeyd olunduğu kimi, pyes antraktla da oynanıla bilər. Amma şərait imkan versə, fasiləsiz daha yaxşı olardı.

**DÜNYANIN YARANIŞI VƏ
BAŞQA-BAŞQA İŞLƏR**

(üçpərdəli pyes)

DÜNYANIN YARANIŞI VƏ BAŞQA-BAŞQA İŞLƏR

(Üçpərdəli pyes)

İnqaya ithaf olunur

İŞTİRAKÇILAR:

Tanrı

Adəm

Həvva

Lüsifer

Mələklər: Rafail, Hemuil, Qabil, Habil, Əzrail.

Hava işıqlanır. Günəşin ilk şüalanı altında zəif kölgələr görünür.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Musiqi. Ulduzlarla dolu qaranlıq göy üzü. Hava işıqlanır. Günəşin ilk şüalanı altında zəif kölgələr görünür. Bura cənnət bağıdır. Yəni burada əsl yarpaq və tənəklərdənsə, rənglərdən alınan təəssürat daha önəmlidir. Yalnız bir gerçək detal: solda sanki beşbarmaq ələ bənzəyən qızılı yarpaqlı budaqdan həmin o meyvə – o alma asılı qalıb.

Tanın uca bir kürsüdə əyləşib. O, dərin düşüncələrə qərq olunənələr baş verəcəyini qabaqcadan görmək istəyir. Işıq bütün səhnəyə yayılır. Qarğaların qanıtısı, meymunların zəvzəməsi, eşşəyin anqırtısı, aslanın nəritisi açılan sabahı salamlayır. Və bütün səslər əks-sədayla müşayiət olunur. İtlər hürür, donuzlar fısıldayır, bildirçinlər gülür... Səslər bir-birinə qanşıb.

Sonra səslər kəsilir. Gün başlanır. Və məlum olur ki, kölgələrdən biri insan övladı Adəmdir. O, əlini uzadıb bir xurma dərir və liri daşa söykənib onu tənbel-tənbel çeynəyir. O, hərtərəfli baxanda əsl kişidir. Tamamilə çırpıqdır, bu çırpıqlığı yalnız dəyişən kölgələr, işıqla qaranlığın oyunu pozur.

Tanrı arxada, Adəmdən azca kənardadır. O, yan-yörəsinə, sonra göy üzünə, sonra artıq Tanrının hənlirini hiss edən Adəmə baxıb yalnız yüngülcə heyrət nümayiş etdirir.

A d ə m. Ooo, Tanrı, sabahın xeyir!

T a n r ı. Sabahın xeyir, Adəm. Güzəl havadır.

A d ə m. Bəli, Tanrı, çox gözəl havadır. Sizin yaratdığınız nə varsa, hamısı kimi.

T a n r ı. İndi mən yüngül bir meh yaradacağam.

A d ə m. Hə, hiss elədim. (*Əlini qaldırır.*) Lap yerinə düşdü. Təşəkkür edirəm.

T a n r ı. Bağa baxmağından razıyam. Görürəm ki, şaftalı ağacının qol-budağına əl gəzdirmisən.

A d ə m. Hə, Tanrı, belə lazım oldu. Sınmış budaq bütün gecə inildəyə-inildəyə qalmışdı. Bu gün necə, təzədən ad qoyacağıqmi?

T a n r ı. Bu gün başqa şeylərdən danışmaq istədim. Amma əvvəlcə niyə də adqoymanı davam eləməyək? (*Göstərir.*) Ona nə ad verərdin?

A d ə m. Ona? Ona aslan adını verərdim.

T a n r ı. Aslan. PIs səslənmir. Bəs ona?

A d ə m. Ona? Bilmirəm, bəlkə, durna?

T a n r ı (*hecəlayır*). Dur-na.

A d ə m. Bilmirəm bu gün mənə nə olub? Bütün sözlər beşsəslil çıxır.

T a n r ı. Deyim ki, doğrudan da, o, eynən duma-ya oxşayır. Bəs ona?

A d ə m. D... d... d... Bəlkə, dala?

T a n r ı (*tərəddüdlə başını qaldırır*). Məncə, dala yaxşı çıxmır.

A d ə m (*cəld*). Siz haqlısınız, mən yanlışlıq etdim. Doğrudan da, tələsən tərsə düşər.

T a n r ı. Niyə tələsirsən ki, bizim nə qədər desən, vaxtımız var.

A d ə m. Məncə, "a"lar "ə" olmalıdır. Dələ!

T a n r ı. Bax bu, başqa məsələ.

A d ə m. Dələ, dələ! Əlbəttə, bu, başqa məsələ.

T a n r ı. Bəs ona?

A d ə m. Maraqlıdır... Elə bir ad lazımdır ki, ona uyğun gəlsin. Bəlkə... bəlkə... ağ... ağ...

T a n r ı. De, de gəlsin. Nə ağ?

A d ə m (*dəlicəslən*). A-ğac-də-lən.

T a n r ı. Başına eşq olsun. Bu ad min il qala mənim ağıma gəlməzdi. Bu günə kifayətdir. Güman eləyirəm ki, sən artıq bütün heyvanların qoşa gəzdiyinə fikir vermişən. Erkək və dişi.

A d ə m. Bu söhbəti özünüz saldığınıza görə şad oldum.

T a n r ı. Özün deməyə utanırdın?

A d ə m. Yox, Tanrı, mən heç nədən utanmıram.

T a n r ı. Sənin mükəmməliyə can atdığına şadam.

A d ə m. Amma bir şey müəmmalıdır: heyvanlar cütdür, mən tək. Yəqin, Sizin nəsə əsasınız var ki, belə eləmişiniz.

T a n r ı. Adəm, düzünü desəm – bilirəm, bunu eşitsən də, mənə inamın sarsılmayacaq əvvəlcə bir işi görüb sonra əsas axtarıram. Təbii ki, kifayət qədər ağılabatan əsaslar. Sənə gəlincə, mən bu işi bədahətən gördüm. Şimpanzeni yaradandan sonra bir az gilim qalmışdı. Nəsə düzəltməyə başladım və qəflətən sən yarandın – mənim oxşarım. Yəqin, ona görədir ki, səninlə öz aramda nəsə doğmalığı hiss eləyirəm. Amma bu daha çox hissiyyat doğmalığıdır. Yəqin, elə ona görə də sənə arvad yaratmaq mənim ağıma gəlməyib.

A d ə m. Hə, başa düşürəm. O, necə olacaq? Yoxsa Siz hələ bunu bilmirsiniz?

T a n r ı. Nə bilim, mən nəsə bir şey düzüb-qoşaram, sonra da sənə rəyinə baxaram.

A d ə m. Yaxşı. Bəs mən onunla özümü necə aparmalıyam? Bütün günü söhbət etməliyik?

T a n r ı. Bunu sənə kim dedi?

A d ə m. Amma axı... bütün bu aslanlar, meymunlar, siçanlar bütün günü bir-biriylə söhbətləşirlər. Mən arxası üstə uzanıb yasəmənənin pıçılıtısına qulaq asmaqdan elə həzz alıram ki.

T a n r ı. Sözümdən belə çıxır ki, tək qalmaq istəyirsən. Hə?

A d ə m. Bilmirəm. Mənim heç vaxt heç kimim olmayıb.

T a n r ı. Elə mənim də. Odur ki qorxuram bu işdə sənə kömək eləyə bilməyəm. Amma gəl bir cəhd eləyək, görək nə alınır? Uzan, mən də sənə yuxu göndərim.

A d ə m. Yaxşı, Tanrı. *(Uzanır.)*

Tann onun döş qəfəsini əlləyir.

T a n r ı. Mən sənənin bu aşağı qabırğanı çəkib çıxaraçağam. Bax bunu, heç ruhunun da xəbəri olmadı.

A d ə m *(qalxaraq)*. Düzgün oldu?

T a n r ı. Narahat olma. O qabırğa sənə lazım deyildi. Mən onu hər ehtimala qarşı qoymuşdum. İndi gözlərini yum.

A d ə m *(həyəcanla uzanır)*. Oldu, cənab... *(Təzədən qalxır.)* Bu da bədahətən olacaq?.. O, tezmi yaranacaq?

T a n r ı. Oğlum, mənə qulaq as, nədir, altıaylıqzadsan? Atılıb-düşsən, tək qalacaqsan.

A d ə m. Başa düşdüm, oldu. *(Uzanır və təzədən oturur. Yenə həyəcanlanır.)* Sadəcə, maraqlıdır.

T a n r ı. Yat, Adəm! *(Nümayişkarənə şəkildə əlini Adəmin qabırğasına qoyur.)*

Səhnənin aşağı tərəfində, yerin altında nəsə tərənir. Musiqi:

Bax, sümüyü sümüyündən,
Canı canındandır.
O, sənənin qadınıdır,
Çünkü öz qanıdır,
Oyan, Adəm, oyan.

Adəm gözlərini açıb oturur. Həvva qaranlıqdan çıxır. Onlar bir-birinə baxırlar. Həvvanın da bədənində kölgələr oynayıb. Tann yan-yörəsində gəzişə-gəzişə onu öyrənir.

T a n r ı. Hm... Çox ürəyəyatımlıdır. (Adəmə) Nə deyirsən?

Musiqi səsi kəsilir.

A d ə m (həyəcanla). O axı tamam başqa cürdür?

T a n r ı. Elə bu?

A d ə m. Ah, Tanrım, o, ecazkardır! (Amma hələ də sakitləşə bilmir.)

T a n r ı. Mən də bu fikirdəyəm.

A d ə m. Mən də.

T a n r ı. Gör ha! Onu necə belə yaratdığım özümə də təəccüb gəlir. Ona nə ad verəcəksən?

A d ə m. Həvva.

T a n r ı. Həvva? Güzəl addır. (Həvvanın əlindən tutur.) İndi, əzizim, bax gör bu bağda nə qədər məxluqat var. Hamısı da özlərinə uyğun ayınlərə riayət edir. Arı ət yemir, fil oxumur, gül-çiçək balıqları qəti maraqlandırmır. Bax bu almaliqda almalar var. Amma sən o almaları yeyə bilməzsən.

H ə v v a. Niyə?

A d ə m. Ayin belədir.

T a n r ı. Bir dəqiqə. Adəm, o axı buralarda təzədir. (Həvvaya) Yəqin, elə bir gün gələcək, mən hər şeyi sənə yerli-yataqlı izah eləyəcəyəm. Hələlik qulaq as. Bu, idrak ağacıdır, xeyirlə şərin idraki. Burada olan hər şey mənim sizə məhəbbətimin təzahürüdür, siz də mənə olan məhəbbətinizə görə bu meyvəni dadmayacaqsınız. Əks halda ölümlü olacaqsınız. Yox, dərhal ölməyəcəksiniz, vaxtı gələndə. İndi sualıma cavab ver. Həvva, sən bu ağaca baxanda kimi düşünürsən?

H ə v v a (ağaca baxaraq). Tanrını?

A d ə m. Başa düşdü!

T a n r ı. Bəli, əzizim. (Hər ikisinin əlindən tutur.) Bir-birinizdən həzz alın, amma unutmayın, əgər bu ağacın meyvəsini yesəniz, öləcəksiniz. Dərhal yox, vaxtı gələndə. Mənim sözlərimə qulaq assanız, indiki kimi əbədi yaşayacaqsınız!

H ə v v a. Bəli, Tanrı.

T a n r ı. Adəm!

A d ə m. Bəli, Tanrı.

T a n r ı. Hər şey öz əlinizdədir, mənim balalarım, əbədiyyətə qədər. (*Pərdə arxasına keçərək yox olur.*)

Adəm və Həvva bir-birinə sarı dönerək utancaq-utancaq gülümsəyirlər. Müşahidəedicilər nəzərlərlə bir-birini öyrənirlər. Əllərini, döşlərini... Adəm burnunu Həvvanın bədəninə toxundurub onu qoxulayır.

A d ə m. Sənin qoxun mənimki kimi deyil.

H ə v v a. Elə sənin də.

Adəm onun dodaqlarını öpür, Həvva da onu öpür. Onlar gülümsəyirlər. Adəm Həvvaya əl eləyir.

A d ə m. Kim bilir, bəlkə, yenə görüşdük. Amma indi mən uzanmaq istəyirəm.

H ə v v a. Mən də!

A d ə m (*heyrlə*). Sən də?

Onlar yerə uzanırlar.

H ə v v a. Elə bilirəm ki, biz ikimiz də eyni şey barədə düşünürük.

A d ə m (*onu yoxlamaq üçün*). Nəsə içmək istəyirsən?

H ə v v a. Aha.

A d ə m. Mən də. Bəs yemək?

H ə v v a. Aha.

A d ə m. Əla. Xurma istəyirsən?

H ə v v a. Mən özüm elə xurmayam da.

Çeynəyir.

A d ə m. Sonra əgər istəsən, çimərlik.

H ə v v a. Əla. Mən də elə indicə bu haqda düşünürdüm.

Sakitcə uzanıblar.

A d ə m. Gözəldir, eləmi?
H ə v v a. Elədir. Nəsə bir söz soruşmaq olar?
A d ə m. Nə?
H ə v v a. Sən bütün günü nə eləyirsən?
A d ə m. Belə də... Son vaxtlaracan adqoyduyla başımı qatırdım. Məncə, deyəsən, bu iş başa çatıb. Bu ağacı görürsən?

Həvva baxır.

A d ə m. Mən ona nar adı verdim.
H ə v v a. Na, sonra?
A d ə m. Nar.
H ə v v a. Məncə, bu ağac nara qəti oxşamır.
A d ə m. Oxşayır, oxşayır. Dadmaq istəyirsən?

Ona meyvə verir.

A d ə m. Al ye, amma tumlarını tüpür. Narı dad, narın-narın dad.

Həvva narı dişləyib tumları yerə tüpürür.

A d ə m. Nar, nar, nar.
H ə v v a (*çeynəyərək və tumları tüpürərək*). Bilirsən, sən haqlısan, sən haqlısan.
A d ə m. Bax bu, başqa məsələ.

Qəflətən Adəmin saçlarının arasından nəsə çıxarıb göstərir.

H ə v v a. Bu, nədir?
A d ə m. Bu? Bu, xırtdır. (*Qaşınır*). İlk ad verdiyim həşəratlardandır.
H ə v v a. Sən onu xırt adlandırmısan?
A d ə m (*yüngül əsəblə*). Qulaq as, qadın... Adı nədirsə, özüm bilərəm.
H ə v v a (*incik halda və heyətlə*). Hə-ə?
A d ə m (*özünəəminliyi qeyb olur*). Bəs necə? Ona nə ad verməliydim?

H ə v v a. Məncə, bu, bitdir.

Adəm bir an fikrə gedərək uzaqlara baxır. Sonra sanki göyə küllü üfürmək məqsədilə qollarını açaraq bir ayağı üstə dayanır.

H ə v v a. Hə, bütün günü nə eləyirsən?

A d ə m. Nə bilim, bəzən onu, bəzən bunu. *(Baş üstə dayanır.)*

Həvva baxır.

A d ə m *(yuxalır)*. Niyə soruşursan? Fikrində nə var?

H ə v v a. Nəsə var, amma nə olduğunu özüm də bilmirəm. Bir bu kola bax!

A d ə m. Hə, nə olsun!

H ə v v a. O olsun ki, bu kol böyüyür.

A d ə m. Əlbəttə. Qulaq as... Eşidirsən?

H ə v v a. Hə. Bu, nə səsdir?

A d ə m. Günəş batanda belə səs çıxarır.

H ə v v a. Bəs bu cınlı səsi?

A d ə m. Bu, quru yarpaqların üstünə qonan kölgənin səsidir.

H ə v v a. Bəs bu fit səsi?

A d ə m. İki siyənək çayda bir-biriylə danışır.

H ə v v a *(yuxarı baxaraq)*. Nəsə buxarlanır.

A d ə m. Tanrıdır, ah çəkir.

H ə v v a. Nəsə qalxıb-enir.

A d ə m. Bu, mələyin addımlarıdır. O, üzümlükdə gəzişir. Gedək, mən sənə vadini göstərim.

H ə v v a *(qalxaraq)*. Elə mən də bunu istəyirəm.

A d ə m. Yaxşı. Mən sənə timsahların belinə minməyi necə öyrədəcəyəm? *(Əlini dostyana onun çiyinlərinə qoyub aparır.)*

Üç mələk – Hemuil, Rafail və Əzrail səhnədə peyda olur.

H e m u i l. Bundan xoş nə ola bilər axı?

R a f a i l. Bir ora baxın, albalını düz onun ağzına qoyurl Çox gözəldir.

Səhnəyə Tann daxil olur.

H e m u i l. Onun misli-bərabəri yoxdur. Tannı, bu nə möcüzədir, yaratmısan?

Amma Tann mələklərə yaxınlaşmır. O, dərin fikirlərə dalaraq bir kənar da dayanıb.

H a m ı. Alliluyya!

Mələklər (*Gendel oxunur*). Alliluyya, alliluyya!

Simfonik orkestr və böyük xor bu səsə qoşulur.

T a n r ı (*onları saxlayır*). Üzr istəyirəm, amma bunu sonraya saxlayın. Mənim Lüsiferə bir-iki sözüm var.

H e m u i l (*Tannın əlini öpərək*). Tann, səni təbrik eləyirəm!

R a f a i l. Bu axşam biz xoru tam hazır vəziyyətə gətirəcəyik!

Mələklər gedir. Tək qalan Tann aşağı baxır. Lüsifer daxil olur.

T a n r ı. Yaxşıdır, hə, de görüm?

L ü s i f e r. Mənim deməyə sözüm yoxdur, Tann. (*Aşağını göstərir.*) Siz özünü də mənim kimi hər şeyi görürsünüz.

T a n r ı (*aşağı baxaraq narazılıqla başını bulayır*). Nəyisə düz eləməmişəm, hə?

L ü s i f e r. Niyə ki. Onlar gözəldirlər, bir-birinin əlindən tuturlar, hər beş dəqiqədən də bir Sizə dualar...

T a n r ı. Lüsifer, onlar artmırlar.

L ü s i f e r. Bəlkə, bir neçə il də gözləmək lazımdır?

T a n r ı. Amma buna işarə belə yoxdur. Bir ora bax... Aylı gecənin ən ehtiraslı vədəsidir, amma onlar top-top oynayırlar.

L ü s i f e r. Amma axı Siz özünüz istədiniz ki, onlar bakirə qalsınlar.

T a n r ı. Nəsə hərdən mənə elə gəlir ki, Adəmi ehtiras bürüyüb.

L ü s i f e r. Tutaq ki, o cuşa gəlib, amma onu hara dürtəcəyini bilmirsə, bu ehtirasın nə mənası? Adəm ehtirasa gəlir, Həvva da gül-çiçək dərmək, nə bilim başqa işlər üçün ondan qaçır.

T a n r ı. Nə eləyəcəyimi bilmirəm.

Pauza. Hər ikisi aşağı baxır.

L ü s i f e r. Amma əlbəttə, Siz elə bir şey eləyə bilərsiniz ki... (pauza)

T a n r ı. Məsələn, nə?

L ü s i f e r. Bilirsiniz, mən qanşmaq istəmirəm, sonra deyəcəksiniz, hər şeyi tənqid eləyirəm.

T a n r ı. Sənin bu təkəbbürünə necə dözdüyümü heç cür anlaya bilmirəm.

L ü s i f e r. Hər halda, mən başqa kabuslar kimi sizi təngə gətirmirəm.

T a n r ı. Hərdən istəyirəm təngə gətirəsən. Hə, de görək, nə fikirləşmişən?

L ü s i f e r. Bax unutmayın ki, Özünüz məndən xahiş etdiniz.

T a n r ı. Nə fikirləşmişən?

L ü s i f e r. Görürsünüz? Siz artıq Özünüzü cilovlaya bilmirsiniz!

T a n r ı (hiddətlə qışqırır). Mən cilovlaya bilmirəm?

L ü s i f e r. Yaxşı, yaxşı. Həvvanı təzədən işləmək lazımdır. İçəridən. Elə eləmək lazımdır ki, toyuq kimi o da yumurta çıxara bilsin.

T a n r ı. Yox, yox, mən belə səfeh işlərlə məşğul olan deyiləm. O, mükəmməldir və mənim qəti onu dəyişmək fikrim yoxdur. İstisna olunur.

L ü s i f e r. Neynək, onda cəmi bir yol qalır. Əlvida, bakirəlik.

Tənn şübhəylə ona baxır.

L ü s i f e r. Görürsünüz? Yenə mənə belə baxırsınız. Ağzımdan nə söz çıxırsa, həmişə pisliyə yozursunuz. Balıq məsələsi yadınızdadırmı? Siz onu dərili yaratmışdınız. Elə ki onu okeana atdınız, mələklər dərhal Sizə mədhiyyə oxudular. Amma mən dedim ki, boğulacaq. Siz də incidiniz.

T a n r ı. Bəli, olub. Amma mən axı daha dərili balıq yaratmıram.

L ü s i f e r. Elədir. Amma bunu Sizə sübut eləyincə, mənimki mənə dəydi.

T a n r ı (*aşağı baxır*). Adəm onu qucaqladı.

Lüsifer də aşağı baxır. Hər ikisi orada baş verənləri daha yaxşı görmək üçün əyilir.

Qəflətən Tanının üzünün ifadəsi dəyişir. Əvvəlcə o, öz gözlərinə inanmır, sonra əsəbiləşməyə başlayır, lap sonda etiraz əlaməti olaraq əllərini yelləyir.

T a n r ı. Adəm axı bunu harada görüb?

L ü s i f e r (*hələ də aşağı baxa-baxa*). Adəm indi yatmağa hazırlaşır.

T a n r ı. Oy, oy, oy, oy, oyl (*Ümidsizcəsinə oturur.*)

L ü s i f e r. Tanrı, yerdəki problem bircə o səbəbdəndir ki, Siz nahaq hər şeyi həddən ziyadə mükəmməl yaratmışınız. Onlar görən hər şey, sadəcə, yaxşı deyil, eyni cür yaxşıdır: yaxşı günəş, yaxşı siçanlar, yaxşı birələr, ay, şirlər, ayaqlar, hətta ən xırcılığına qədər yaxşıdır. Bu da təbiidir. Bir halda ki onları Siz yaratmışınız, mükəmməl olmayıb necə ola bilərdi ki?!

T a n r ı. Mükəmməllikdə pis nə var? Məgər bu, sənin zövqüncə deyil?

L ü s i f e r. Sadəcə, əgər istəyirsinizsə, o, ona dürtsün və dürtüyü yerdə nə qədər lazımdır qala bilsin, gərək o yeri təzədən işləyəsınız.

T a n r ı. Mən o qadını təzədən işləməyəcəyəm.

L ü s i f e r. Bu heç vacib də deyil. Demək istəyirəm ki, cinsi əlaqə təkəcə həzzverici yox, həm də cəzbedici bir şey olmalıdır. Hələlik Adəm ona burun sal-

layır. Başqa sözlə desək, Sizə məsləhət görərdim ki, Adəmin həmin o yerə diqqətini artırasınız.

T a n r ı. Necə? Necə eləyim?

L ü s i f e r. Bilirsinizmi. ona diqqət verməyə başlayanda Adəmi nə saxlayır?

T a n r ı. Nə?

L ü s i f e r. Siz. Elə ki Siz peyda olursunuz, onun dərhal fikri yayınır. Siz cinsi əlaqəyə gərək müqəddəslik, heç vaxt ölməyən, amma heç vaxt doyunca gerçəkləşməyən ümid, “yox” cavabı almaq qorxusu verəsiniz. Onu cinsi əlaqəyə ilahi, müqəddəs bir iş kimi, Sizə yanaşdığı kimi yanaşmağa məcbur edə bilərsiniz, məqsədinizə çatarsınız. Ölüm və ümid arasında parçalana-parçalana qalaraq o, başqa heç nə barədə düşünə bilməyəcək.

Pauza.

T a n r ı. Hə, nə eləyək?

L ü s i f e r. Belə... (*Uzun pauza.*)

Tanrı şübhəli nəzərlərlə ona baxır.

L ü s i f e r. Yaxşı, əgər bu tərəfdə bir şey eləmək mümkün deyilsə, onda almalardan danışaq.

T a n r ı (*İft addımlarla səhnədə gəzişərək öz hisslərini cilovlamaq istəyir*). Lüsifer!

L ü s i f e r. Başa düşə bilmirəm, niyə axı insanın Tanrıya məhəbbətini sübut edəcək yeganə vasitə hansısa meyvəni yeməsidir! Belə oyunlar, sadəcə, mənim Yaradanıma yaraşmır.

T a n r ı (*hirsli*). İndi də sən!..

L ü s i f e r. Üzr istəyirəm, cənab, əgər mən açıq danışmasam, Sizə lazım deyiləm. İstəyirsiniz bu ağacı bu bağda nəyə görə əkdiyinizi Sizə deyim?

Tanrı cavab vermir, amma görünür ki, həvəssiz də olsa, Lüsiferi dinləməyə hazırdır.

L ü s i f e r. Düzü, bunun heç bir mənası yoxdur. Siz istəyirsiniz ki, bütün yaratdıqlarınıza görə Adəm sizdən razı qalsın və Sizin İlahi həqiqətinizə onda heç bir şübhə olmasın. Əgər belədirsə, onu müdrikləşdirə və onda tamah yarada biləcək bu ağac nəyə lazımdır? Davam eləyə bilərəm?

Tann həvəssiz-həvəssiz başını tərpədir.

L ü s i f e r. Əgər o, bu almanı yesə, sözsüz ki, hər şeyi soruşacaq. Amma burada pis nə var?

Tannın baxışlarında heyrət və narazılıq var.

L ü s i f e r. O təkcə ağacların çiçəkləməsindən heyrətlənməyəcək, həm də soruşacaq: “Niyə bu ağaclar çiçəkləyir?” Xlorofilin nə olduğunu bilib buna görə Sizə minnətdar olacaq. O təkcə yaratdığınız nemətlərə, azuqənin onu güclü eləməsinə görə Sizə minnətdar olmayacaq, həm də biləcək ki, onun vəziləri var və mədəalti vəzilərinə görə Sizə minnətdar olacaq. Nə olar, qoy bəkarətini itirsin, əvəzində sirlərinizdən agah olduqca, Sizə minnətdarlığının səbəbləri də artacaq. Bax elə buna görə də Siz özünüz belə dərk etmədən bu ağacı əkmisiniz. İçinizdən gələn ağılasıgmaz tələbata görə özünü hədsiz-hüdludsuz itaət qazanmaq üçün. Başqa sözlə, Tanrı, istəyirsiniz ki, Sizə inam sonsuz olsun.

T a n r ı. O, bu almanı yeyə bilməz.

L ü s i f e r. Bəs onda niyə onu imtahana çəkirsiniz? Nə mənası var?

T a n r ı. Mən istəyirəm ki, o, hər səhər yuxudan oyananda bu ağaca baxıb desin “Mən Tanrının xətrinə bu almaları yeməyəcəyəm. Birini də”.

L ü s i f e r. Əla. Amma əgər nəyəsə maraqlı deyilən şey onda çatışmayacaqsa, çətin nə vaxtsa Həvvanı dərk edə bilsin.

T a n r ı. Başqa məxluqlarda alınır axı.

L ü s i f e r. Onların dişilərində vaxtı çatanda sulanır. Amma Həvvə həmişə hazırdır. Və deməli, heç vaxt hazır deyil. Bu, bura hakim kəsilən cansıxıcı yek-nəsəqliyin bir tərəfidir.

T a n r ı. Onlar mənim övladlarımdır, odur ki istəməzdim şərin nə olduğunu dərk etsinlər.

L ü s i f e r. Niyə axı biz bunu şəər adlandırmaq? Adəm bir alma yeməklə pislə yaxşının fərqi biləcək. Elə ki bunu bildi, onda Həvvəyə də arasında heç bir anlaşılmazlıq olmayacaq. (*Aşağı baxır.*) Bir ora baxın, Adəm ağacı öpür. Görürsünüz? Səfehlin biri, heç iyrenib eləmir!

T a n r ı (*aşağı baxır*). Ağacı öpməkdə pis nə var?

L ü s i f e r. Çox gözəl. Amma əgər bu qənaətdəsinizsə, onda Sizin bu Adəmlə Həvvəyə qalsa, heç min ildən sonra da baba olmayacaqsınız. (*Qalxır.*) Yaxşı düşünün. Çox məmnun olardım ki, yerə düşüb...

Tənn diqqətlə ona baxır.

L ü s i f e r. Mən, sadəcə, kömək eləmək istəyirəm!

T a n r ı. Lüsifer, axı son söz yiyəsi mənəm.

L ü s i f e r. Əlbəttə, Tənn.

T a n r ı. Elə isə ağacdan uzaq dur.

L ü s i f e r (*bir qədər incik halda*). Necə buyurursunuz, cənab. Gedə bilərəm?

T a n r ı (*pauzadan sonra*). Mənim hesabıma çox da özünü ərköyün aparma. Guya, mənə yaxşılıq eləyirsən düşüncəsiylə, ya da nə bilim başqa amalla ora enmək ağına belə gəlməsin. O ağacı nəyə görə əkdiyimi mən çox yaxşı bilirəm.

L ü s i f e r (*heyətlə*). Doğrudan?

T a n r ı. Bəli, doğrudan. Mən öz təhtəşüuruma mükəmməl nəzarət edirəm, əziz dostum. Bu işi Adəmi yoxlamaq üçün görməmişəm. Özümü yoxlamaq istədim. Adəmi yaradıb gördüm ki, çox gözəldir və düşündüm... Bəlkə, ona qızılgüllərin təkə yarpaqlarını göstərməklə kifayətlənməyim, onu onun qurulu-

şundan, aminturşunun necə əmələ gəlməsindən, ümumiyyətlə, dünyanın sirlərindən də agah eləyim. Adəmin sadələşməsi və Tanrıya inamı ona öz sənətimin sirlərini açmaq üçün məndə maraq oyatdı. Onu müqəddəslik mərtəbəsinə qaldırmaq üçün.

L ü s i f e r. Bəs nədən sonra qərarınızı dəyişdiniz?

T a n r ı. Çünki səni düşündüm – mələklər arasında biologiya və fizikanı başa düşən, kimləri daha çox sevdiyimi və kimlərə dərs verdiyimi bilən yeganə mələyi. Amma sənin beynində məni yığıb kainata yiyələnməkdən başqa bir şey yoxdur.

L ü s i f e r. Tanrı, mən istəyirəm ki, Sizə daha çox səcdə eləmək üçün insanlar daha çox bilsinlər.

T a n r ı. Onlar daha çox bildikcə mənə ehtiyacları daha az olacaq. Lüsifer, sən bunu məndən pis bilmirsən! Fikrində-zikrində də ancaq odur ki, onlar mənə qəti hörmət etməsinlər. Onlara Aləmi ver! Əgər enerjinin saxlanması qanunu olmasaydı, səni çoxdan məhv etmişdim! O almaya, nə də ağaca heç bir bəhanəylə yaxın getməyəsən. Aydın oldu? Onlar bakirədirlər və mən işığı əbədi söndürənəcən elə də qalacaqlar. (Çıxar.)

Lüsifer tək qalıb.

L ü s i f e r. O, nə dedi? Ağacı özünü yoxlamaq üçün əkib? Nə bakirəbazlıqdır. Adəmin gözlərini elə kor eləyib ki, o, Onun yaratdığı möcüzələrin yarısını da görə bilmir. Mən Tanrıya kömək edəcəyəm. Hə, hə, tək mən bunu eləyə bilərəm. Mən onun köməkçisiyəm. Onlar üçün Onun açmağa cürət eləmədiyi xəzinəni açıb, deməli, həm də onun şan-şöhrətini göylərə qaldıracağam. Mən Onu eşitməyəcəyəm və elə, əslində, bu yolla da Onun gizli istəyini gerçəkləşdirəcəyəm. Və əgər bu, şər işdirsə, xeyirə dönəcək. Qəribədir, mən hələ indiyəcən özümü Yaradana bu qədər yaxın hiss eləməmişəm! Elə ki Adəm almanı yedi, onlar törəyib artmağa başlayacaqlar və Lüsifer Tanrının yaratdığı bu gözəl dünyanın son nöqtəsini

qoyacaq. Tanrı, kərəminə şükür ki, mənə belə ağıllı yaratmısən! Mənim Onunla mübarizəm başa çatdı! Daha şəxir xeyir gətirəcək – Adəmlə Həvva ilahi günah içində törəyib artacaq! Yol verin, səfeh ulduzlar, bəşər övladının zəmanəsi gəldi! (Çıxır.)

Cənnət işıqlanır. Həvva tamaşaçının görmədiyi tısbağanın quruluşunu öyrənir. Adəm daxil olur. Həvvanın yuxarı qalxan baldırları onun diqqətini cəlb edir. O, yaxın gəlib dayanır, sonra ağılına hakim kəsilən düşüncədən utanaraq üzünü çevirir. Amma bu düşüncə onu tərk etmir. Odur ki ondan xilas olmaq üçün Həvvadan soruşur.

A d ə m. Voleybol oynamaq istəyirsən?

Lüsifer daxil olur.

L ü s i f e r. Axşamınız xeyir.

A d ə m. Axşamınız xeyir. (Qoluylla yüngülcə Həvvaya toxunur və o, ayaqlarını aşağı salır.)

H ə v v a (Lüsiferdə olan nəşə onu səksəndirir). O, o.

L ü s i f e r (dərindən baxışlarla Həvvanı nəzərdən keçirib yan-yörəyə baxa-baxa gəzişir. Sonra Adəm tərəfə dönür). Bəlkə, yetər, hə?

A d ə m. Nə yetər?

L ü s i f e r. Yoxsa, sən elə düşünürsən ki, Tanrı səni velosiped sürmək üçün yaradıb?

A d ə m. Biz çimməyə gedirik.

L ü s i f e r. Çimməyə?! Bəlkə, nəşə daha ciddi bir iş?

A d ə m. Hansı ciddi iş?

L ü s i f e r (gözüylə Tannı axtararaq). Adəm, mənim elə də çox vaxtım yoxdur. Yeri gəlmişkən, adım Lüsiferdir. Mən baş mələyəm.

A d ə m (deyilənlərin təsiri altında). Ah, çox xoşdur. Bu, mənim arvadım Həvvadır.

H ə v v a. Salam.

L ü s i f e r (hökmilə onun əlindən tutur). Həvva, səni görməyə çox şadam. Həvva, de görüm, sən nəfəs almaya bilərsən?

A d ə m. Əlbəttə, o, tez-tez belə eləyir. Həvva, göstər ona.

Həvva dərinədən nəfəs alıb saxlayır.

A d ə m. O, bu vəziyyətdə göyərənəcən qala bilir. H ə v v a (*nəfəsini buraxaraq*). Mən, həqiqətən də, istəsəm, göyərərəm.

L ü s i f e r. Bu, sənə nəyinə lazımdır axı?

A d ə m. Deməli, Tanrı belə istəyir.

L ü s i f e r. Onun nəyinə lazımdır?

A d ə m. Həvva haradan bilsin?

L ü s i f e r. Amma Tanrı istəyir ki, Həvva bilsin.

A d ə m. Onda niyə özü bizə deməyib?

L ü s i f e r. Əslində, O istəyir sizə desin. Elə ona görə mən bura gəlmişəm. Mən icraçıyam. Adəm, sən bilirsənmi, Tanrı özünün əsas əhkamlarını sükut vasitəsilə yerə göndərir? Məsələn, Onun ən çox istədiyi sizin törəyib artmağınızdır.

H ə v v a. Doğrudan?

L ü s i f e r. Əlbəttə. Elə bu ağacı da burada ona görə böyüdü.

H ə v v a. Biz ağac vasitəsilə törəyib artacağıq?

L ü s i f e r. Yox. Amma əgər bu almadan yesəniz, bunun yolları sizə ağah olacaq. Anlayırsınız da. O özü bunu sizə izah eləməli deyil axı...

H ə v v a. Doğrudan?

A d ə m. Sizdən üzr istəyirik, amma bizə bu ağac barədə düşünmək belə yasaq olunub.

H ə v v a. Doğrudan belədir. Özü də, bilirsinizmi, mən necə eləyirəm? Bu ağacın ətrafında gəzib-dolaşırım, amma varlığını ağılıma belə gətirmirəm.

L ü s i f e r. Və sən hesab eləyirsən ki, bu işi görmək çətinidir?

A d ə m. Səbəb odur ki, əgər biz bu almadan dadsaq, öləcəyik?

Lüsifer əlini uzadıb alma dərir.

A d ə m. Ehtiyatlı ol, zəhərlidir! Dadma!

Lüsifer almadan dişləyib çeynəyir. Hər ikisi gözlərini bərəldərək onu müşahidə edir.

A d ə m. Hə, bilirəm niyə sənə olar. Sən axı mələk-sən!

L ü s i f e r. Sən də mənim kimi ola bilərsən!

A d ə m (*həyəcanlı səslə*). Mələkmi?

L ü s i f e r. Əlbəttə. Mənə diqqətlə qulaq as. Bu çox vacibdir. Mən istənilən an qeyb ola bilərəm. İndi Tanrının nədən səni bu gözəl bağda məskunlaşdırdığından əgah oldun.

A d ə m. Ki, bütün yaratdıqlarına görə Ona səcdə eləyim.

L ü s i f e r. Doğrudur. Amma əgər sənə desəm ki, bərəsində anlayışının belə olmadığı bir sürü şey var, onda necə?

A d ə m (*sarsıntı içində*). Ola bilməz. Mən, demək olar, hər şeyi bildiyimdən Onun qarşısında səcdə eləyirəm.

L ü s i f e r (*onun cinsiyyətini göstərərək*). Bəs ona görə? Buna görə ona səcdə eləyirsənmi?

A d ə m (*aşağı baxaraq*). Məxsusi olaraq yox. Amma onu da nəzərdə tuturam.

L ü s i f e r. Onun nəyə yaradığını bilməyə-bilməyə necə səcdə qıla bilərsən?

H ə v v a. O, onunla peşab eləyir.

L ü s i f e r. Peşab eləyir? Nə böyük işdir? Buna görə səcdə eləyərlər?! (*Adama*) Demək, sən onun nəyə yaradığını bilmirsən, hə?

A d ə m. Belə... də...

L ü s i f e r. Yaxşı, nəyə?

A d ə m. Mən yalnız güman eləyə bilərəm. Amma hərdən nəsə hiss eləyirəm ki...

L ü s i f e r. Nə hiss eləyirsən?

A d ə m. Belə... də... nəsə bir şirinlikmi, ya nə bilim.

L ü s i f e r. Adəm! Tann səni öz oxşarı qiyafəsin-

də yaradıb. Belə isə sən nədən anlamaq istəmirsən ki, O, səni ən yaxşı hisslərlə təchiz edib? Yaxşı, almanı ye.

A d ə m. Mələk, üzr istəyirəm, amma mən, həqiqətən də, hesab edirəm ki, bu, düzgün iş deyil.

L ü s i f e r (*almanı Adəmin dodaqlarına bərk-bərk sıxaraq*). Sən bunu eləməlisən! Məgər Uca Yaradanın icazəsi olmadan mən bunu sənə təklif edə bilərəmmi?

H ə v v a. Qulaq as, axı, doğrudan da...

L ü s i f e r. Əlbəttə, doğrudur. Demək istəyirəm ki, olanlar ancaq onun hökmüylə olur. *N'est-ce pas?*¹ Di haydı, dişlə. Adəm, söz verirəm ki, onda sən hər şeyi dərk eləyəcəksən. Adəm, aç ağzını, aç və sən lap... (*cəld ora-bura boylanıb lap astadan*) Tanrı kimi olacaqsan.

A d ə m. Tanrı kimi? Heç vaxt belə söz demə!

L ü s i f e r. Amma sən axı heç heyvan kimi də yaşamırsan.

A d ə m. Daha heç bir söz eşitmək istəmirəm! O, mənə təmiz ivritcə dedi: "Bu almaları yemə". Vəssalam. Bu, mənə bəsdir. Həvva, mən çimməyə gedirəm.

H ə v v a (*əlini Lüsiferə uzadaraq*). Sizinlə tanışlığa şad oldum.

L ü s i f e r (*təmkinlə onu ayaqdan-başacan süzərək*). Qarşıqlıqdır.

Lüsiferin sifətində qəribə ifadə əmələ gəlir. Həvva ağır-ağır baxışlarını öz ayaqlarına tuşlayır.

A d ə m. Həvva!

Həvva könülsüz halda Lüsiferdən ayrılır və onlar gedirlər. Lüsifer əlindəki almaya baxıb sonra dişləyir. O, fikir içindədir, dayanıb almanı çeynəyir. Səhnə arxasından su şappıltısı səsi gəlir. Pauza.

H ə v v a (*qayıdıb gəlir, arxaya baxır və Lüsiferin yanına tələsir*). Sizdən bir söz soruşmaq istərdim. Maraqlıdır, mənə cavab verərsinizmi?

L ü s i f e r. Sualları sevirəm, əzizim. Soruş görək.

H ə v v a (*aşağı baxıb göstərir*). Niyə Adəmdə o var, məndə yoxdur?

L ü s i f e r. Qəribədir! Mən axı bilirdim ki, sən məndən məhz bunu soruşacaqsan.

H ə v v a. Mən bilmək istərdim. Mənim də oram elə böyüyəcək?

L ü s i f e r. Heç vaxt.

H ə v v a. Niyə?

L ü s i f e r (*almanı təklif eləyərək*). Həvva, bu almadan yesən... hər şeyi biləcəksən.

H ə v v a (*almanı alıb diqqətlə baxır*). Xoş qoxusu var.

L ü s i f e r. Əlbəttə.

H ə v v a. Bəlkə, bir tikə dişləyim?

L ü s i f e r. Yaxşı olardı ki, bir-iki tikə. Əzizim, sən axı hələ çox şey bilməlisən.

H ə v v a. Deməli... irəli! (*Dişləyib çeynəyir. Gözləri böyüməyə başlayır. Onun bədənini ehtiraslı hərəkətlər edir. Qarısq səsələr gəlir. Həvva Lüsiferə yaxınlaşır.*)

L ü s i f e r (*gedərək*). Üzr istəyirəm, mənim getmək vaxtımdır, əzizim.

H ə v v a. Elə indi?

L ü s i f e r. Əlbəttə, elə indi. Mən bu yaxınlıqda olacağam. (*Təşviş içində yan-yörəsinə baxaraq tələsik gedir.*)

Həvva dayanıb özünü nəzərdən keçirir. Bədəninin necə çiçək kimi açıldığını hiss eləyir. Əlini cinsiyyətinə qoyub dərinədən nəfəs alır. Adəm daxil olur. Səsələr kəsilir.

A d ə m. Sən haradaydın? Gəl, su əladır... Həvva!

Həvva ona sarı dönür.

A d ə m. Nə olub?

Həvva dərin hisslərlə onun əlini öz boynuna dolayır.

A d ə m. Sən nə eləyirsən?

Həvva dodaqlarını onun dodaqlarına yapışdırır.

A d ə m. Bu, nədir?

H ə v v a (*almanı göstərir*). Dadına bax.

A d ə m. Həvva!

H ə v v a. Elə dadlıdır ki! Nə olar, heç olmasa, bir tikəl

A d ə m. Axı Tanrı dedi ki...

H ə v v a. Tanrı mən özüməm.

A d ə m. Tanrı kimdir?

H ə v v a. O, mənim içimdədir! Sənin də içində olacaq! Mən heç vaxt özümü belə hiss eləməmişəm. Mən ən gözələm! Bir mənə bax, Adəm, məgər görmürsən?

A d ə m. Əlbəttə, mən...

H ə v v a. Sən mənə baxmırsan!

A d ə m. Əlbəttə, sənə baxıram!

H ə v v a. Amma sən məni görmürsən! Sən heç nə görmürsən!

A d ə m. Niyə ki? Mən ağacları, göyü...

H ə v v a. Əgər sən məni görsən, daha başqa heç nəyə baxmaq istəməyəcəksən!

A d ə m. Bu, necə ola bilər?

H ə v v a. De, ax.

A d ə m. Ax.

Həvva qəflətən almanı onun ağızına dürtür.

H ə v v a. Çeynə. Ud!

Adəm çeynəyir. Yenidən qarışıq səslər eşidilir. Həvva Adəmi müşahidə edir. Adəm öz cinsliyyətinə, sonra Həvvanın sifətinə baxır. Adəm həyəcanlı şəkildə əlini Həvvaya uzadır.

T a n r ı n ı n s ə s i (*bütün zalboyu eşidilir*). Siz haradasınız?

Onlar tələsik bir-birindən aralanıb köməksiz halda ətrafa baxırlar, sonra bir-birindən gizlənmək məqsədilə səhnə boyu qaçırlar.

T a n r ı. Siz haradasınız?

A d ə m. Tez elə, buralə Əynini gey! (*Adəm ona xur-*

ma yarpağı uzadır. Həvvə onunla qamının aşağısını örtür.) Billir-sən, bu yarpaq sənə yaman yaraşır.

H ə v v a (*pərdə arxasına baxaraq*). O gəlir!

Onlar qeyb olurlar. Tann görünür.

T a n r ı. Siz haradasınız?

A d ə m (*hələ də gözə dəymir*). Tann, buradayıq.

Tann arxaya, yön-yörəsinə baxır. İri bir yarpaqla özünü örtən Adəm daxil olub üzrxahlıqla və dərin həyəcanla deyir.

A d ə m. Bağda Sizin səsinizi eşitdim. Lüt olduğuma görə özümü itirib gizləndim.

Həvvə daxil olur.

T a n r ı. Kim sənə dedi ki, lütsən?

A d ə m. Kim mənə dedi?

T a n r ı. Hə, hə, kim sənə dedi? Lüt olduğunu axı sən özün bilmirdin!

A d ə m (*təşvişlə aşağı baxır*). Amma həqiqətən, belədir axı!

T a n r ı (*onu təqlid eləyərək*). Həqiqətən, belədir axı! Sən alma yemisən!

A d ə m. Həvvə məcbur elədi.

H ə v v a. Etiraz eləyə bilmədim. İlan sürünə-sürünə gəlib... (*Adəmə*) İlan idi?

A d ə m. Aha, ilana oxşayırdı.

T a n r ı. Ay oğ... (*Ucadan*) Dayan, Lüsifer, sənin canın üçün də varam.

H ə v v a. Amma bir halda ki bu ağacı burada əkmisiniz, bəs...

T a n r ı. Sən mənə suallar hazırlamısan? Sən kim-sən axı? Mən bu ağacı burada ona görə əkmışdim ki, ən azı, sənin beynini qəti məşğul eləməyən bir nəsə də olsun. Heyvanlardan fərqli olaraq, az da olsa, sən öz nəfsini saxlaya bilməlisən axı!

H ə v v a. Oh.

T a n r ı. Oh. Mən sənə elə bir “oh” göstərəcəm ki, dünyaya gəlişinə peşman olacaqsan. Amma əvvəlcə ilanla haqq-hesab çəkməliyəm. Ey ilan, bu işi törətdiyinə görə sən bütün mal-qara, bütün çöl heyvanları qarşısında lənətlənəcəksən. Həm də sənənlə qadın arasında düşmənçilik toxumu səpəcəyəm. Bu, o deməkdir ki, yer üzünün bütün qadınları ilana nifrət edəcək. Ya da təxminən, hamısı. Görürsən? Daha heç kimə bel bağlamaq olmaz. Ey ləçər, bir bax gör sən neylədin!

H ə v v a (*üzünü tutaraq*). Mən xəcalət çəkirəm.

T a n r ı. Xəcalət?! Sən hətta nə elədiyinin fərqiində belə deyilsən. Bəli, törəyib artacaqsınız, amma sənənin hamiləliyinin müddətini də artıracığam və sən əzablar içində doğacaqsan...

H ə v v a. Ah, Tanrı!

T a n r ı. Və ömrün boyu sən ərinin dalınca sürünəcəksən. O, sənənin üzərində hakimi-mütləq olacaq. İndən belə siz bərabər deyilsiniz, aydındır? O, ömürlük sənənin ağandır. Yarpağını çək oradan. (*Adəmə sən dönür*) Sənə isə, *schmuck*¹ belə deyəcəyəm ki, sənə görə ayağını qoyduğun torpaq da lənətləndi. Bütün ömrün boyu onun üzərində yeyib-içdiyən ancaq qəm, kədər olacaq. Yolun tozlu-torpaqlı, kələ-kötür olacaq. Çölün ot-alafıyla qidalanacaqsan. Torpağın altına gedənəcən bir tikə çörəyi dabanından tər axa-axa qazanacaqsan. Hə, mənim dostum, indən belə sənənin də öz vaxtın olacaq – uşaqlıq, cavanlıq, qocalıq və ölüm. Əlvida, əbədi həyat! Aydın oldu? Çünki sən torpaqdan yaranmısan, torpağa da dönməlisən.

A d ə m (*hönkürərək*). Mən nə eləyirəm? Bu su nədir?

T a n r ı. Sən ağlayırsan, mənim balam, bu, sənənin ilk göz yaşlarındır. Eh, ömrünün sonunacan bu yaşlar o qədər axacaq ki. İndi sən insanlardan biri, daha doğ-

¹ Dördqat Alliluyya (*lat.*)

rusu, birincisisən. Artıq mələklərdən azca aşağısan. Çünki daha sən də xeyirlə şərin nə olduğunu bilirsən. Adəm və Həvval! Edem bağından rədd olun!

T a n r ı (*əllylə göstərərək*). Ora!

A d ə m. Ora axı səhralıqdır.

T a n r ı. Bəli, elədir. Amma buranı da bəyənmədiniz! Di haydı, gedin, görək ora necə uyğunlaşacaqsınız.

A d ə m. İlahi, bəs nə vaxtsa bura qayıda bilərikmi? Mən damğalanmış halda, qəm-qüссə içində yaşamaq istəmirəm. Bura elə yaxşıydı, hər ikimiz necə də məsum, bakirəydik!

T a n r ı. Rədd ol buradan! Siz daha çox bilirsiniz. Bu başla Edemdə qala bilməzsınız.

A d ə m. Mən necə də qədirbilməzəm!

T a n r ı. Qədirbilməzliyini artıq dərk elədinsə, bu özü elə kifayətdir. Şir və fil, hörümçək və siçovul qalacaq. Çünki onlar özləri bilmədən belə mənim mükəmməliyimə zərrə qədər də şəkk gətirmirlər. Sən yasaq etdiyim meyvədən yeyib mənim əhkamımı pozdun və bununla da yaradıcılığımı şübhə altında qoydun, mən-mən, mən-mən, mən-mən deməklə hər şey sənə az göründü: qum, sərin su, gündüzün, gecənin bir-birini əvəzləməsi... hər şey sənə az göründü. Sən hakimiyyət istədin. Buyurub götürə bilərsən, amma daha Edem yoxdur. Qulaq as, Adəm, qulaq as, Həvval! Gecənin necə düşdüyünü eşidirsinizmi?

A d ə m (*heyətlə əllərini qaldırır*). Gecənin? Yox!

T a n r ı. Bəs yarpaqların üstünə düşən kölgələrin xışiltısını necə?

H ə v v a (*qüссə dolu qarışıq hisslərlə və heyətlə*). Yox!

Tənn ikrahla onlara arxa çevirir.

H ə v v a. Çayda bir-biriylə danışan siyənəklərin səsi hara qeyb oldu?

A d ə m. Mələklərin səs-küyü hara qeyb oldu? Onlar üzümlükdə gəzişirdilər.

Hər ikisi tanış səsləri eşitmək üçün, az qala, havalanmaq həddinə çatsa da, bir xeyri yoxdur. Işıq onların sifətlərində oynayır, qəmgin musiqi səsi gəlir. Onlar əzab içində Cənnəti tərk eləyirlər. Faqotun qəmgin səsi gəlir. Çalan Rafaildir. Tanrı əlini belində gizləyib üçlükdə səhnəyə çıxan Rafailə, Hemuilə və Əzrailə san dönür.

T a n r ı. Bu alət mənim əsəblərimə başqalarından çox toxunur.

R a f a i l (*etiraz əlaməti olaraq dayanmır*). Bunu axı Siz özünü yaratmışınız.

T a n r ı. Özüm də bilmirəm, belə bir şeyi necə yaratmışam?!

H e m u i l. Bu iş Həvvə almanı yeyəndə baş tutdu. Siz çox dilxor idiniz və dediniz ki, məncə, faqot yaratmağın vaxtıdır.

T a n r ı. Yaxşı, Rafail, onu bir kənara qoy.

R a f a i l. Bir ora – Adəmlə Həvvəyə baxın. Onlar daha heç nə eləməzlər, ancaq sevişirlər.

H e m u i l. Məncə, nəşə xoş bir şeydən danışmağımız məsləhətdir.

T a n r ı. Hə, düzdür.

Pauza. Mələklər düşüncələrə qərq olublar.

H e m u i l. Məncə, qayalıq dağlar məhz bu iş üçün uyğun gəlir.

Tann dönür. Onun üzündə təəssüf var.

H e m u i l. Mən yuxarı qalxmağı nəzərdə tutaram.

R a f a i l. Düşmək üçün də pis deyil. Onlar da elə bunu sübut eləyirlər.

T a n r ı. Elə bilirəm ki, bu məsələdə yeganə sorğusuala çəkilən Lüsiferdir.

Ə z r a i l. Onları öldürmək lazımdır – onu da, o birini də.

T a n r ı. Səndən başqa nə gözləmək olar? Sən axı ölüm mələyisən.

Ə z r a i l. Onlar üzməyi xoşlayırlar. Elə məqam düşən kimi hər ikisini batıraram. Ya da qayadan itələ-yərəm.

T a n r ı (*dilxor halda*). Bəsdir, belə danışma.

Ə z r a i l. Tanrı, yadınıza salım ki, vaxtında sizə xəbərdarlıq elədim. Dedim ki, özünüzə oxşar birisini yaratsanız, onu öldürməyə icazə verməyəcəksiniz.

H e m u i l. Şirlər, qorillalar necə xoş məxluqlardır.

T a n r ı. Elədir, amma (*aşağı, yerə baxır*) yaxşı vaxtlarında mənim hər ikisi üçün ürəyim gedirdi.

Ə z r a i l. Məgər onlar tez-tezmi yaxşı olurdular?

T a n r ı. Bilirəm, tez-tez olmurdu, amma onlar mənə səcdə eləyəndə... bununla nə müqayisə oluna bilər?! Onlar "Alliluyya" oxuyanda düz Notr-Damda...

Ə z r a i l. Notr-Damda?!

R a f a i l. Tanrı, amma Notr-Damın axı altı min yaşı yoxdur.

T a n r ı. Nə olsun, bir az irəli getdim. (*Heyrətlə aşağı baxır.*) Bir ora baxın, həzz alın! Onlar bu pozaları haradan bilirlər?

Ə z r a i l. Başa düşə bilmirəm, niyə axı onlara Sizi təhqir eləməyə imkan verirsiniz. Keçmiş səhvlərinizi yada salın; məsələn, o batıb boğulan dərilili balığı. Di mənə imkan verin, aşağı düşüb onları külə döndərim.

T a n r ı. Onlar mənə hələ də ehtiyacı olan yeganə məxluqlardır.

H e m u i l. Əlbəttə. Siz onlara daha bir şans verin.

T a n r ı. Onlar üçün kim olduğumu ilk dəfə dərk etdiyim günü heç vaxt unutmayacağam. Bu, Adəmin ilk dəfə Həvvanın üstünə uzanıb iki bədən bir can olduqları gün baş verdi. Həvva gözlərini yumub elə dərindən nəfəs alırdı ki, elə bildim, ya indicə huşunu itirəcək, ya da ürəyi partlayacaq. Və qəflətən Həvva qışqırdı: «O... Tanrım!» Hələ heç vaxt heç kim məni bu cür səmimi çağırmamışdı!

Ə z r a i l. Amma bütün bu tamaşa mənə iyrənc görünür.

T a n r ı. Bilirəm. Bu, baş verə biləcəklərdən ən pisi-

dir. (*Öz-özünə güc gələrək birtəhər müşahidə edir.*) Belə davam eləyə bilməz, gərək Lüsiferlə danışıq.

H a m ı. Lüsifer!

T a n r ı. Hələ heç vaxt özümə qarşı belə bədgüman olmamışam. Bir baxın, mənim zavallı Edemim boş qalıb. Dəymiş, sulanmış şaftalı yeyilmədən yerə tökülür, mənim bu iki sevimli dəlim də getdikləri səhrada bir tikə çörəyə möhtacdır. Burada nəyə yerində deyil. Və sizlərdən heç biriniz ağlabatan bir söz deyə bilmirsiniz. Rədd olun, nəyə bir şey fikirləşməliyəm.

H e m u l l. Tanrı, nəzərdə nə tutmusunuz?

T a n r ı. Hələ bilmirəm, amma qərar, deyəsən, yetişir. Nə də olmasa, Lüsifer mübahisəli məsələləri həll etməyin ustasıydı. Gedin.

Hemüil dirijorluq eləyir, o biri mələklər də «Alliluyya» oxuya-oxuya ağır-ağır səhnə arxasına tərəf istiqamət alırlar. Təzədən

H a m ı. Alliluyya! (Gedirlər.)

Tann düşüncələrə qərq olub. Lüsifer peyda olur.

L ü s i f e r (*Tannıya ürək-dirək vermək məqsədilə ehtiyatla*). Çox sağ ol, Ata. Mən çox gözlədim. İndi Tanrı məhkəməsi qarşısında dayanmağa hazırım.

T a n r ı. Lüsifer, səni məhv eləməkdən özümü zorla saxlayıram. Enerjinin saxlanması qanunu heç də mələkləri külə döndərüb Atlantik okeanı üzərinə səpməkdən qorumaq gücündə deyil.

L ü s i f e r. Amma onda bu kül hər yerə səpələnər, elə deyil?

T a n r ı. Məndə belə bir hissiyyat var ki, kəlnatın harasındasa bu dəqiqə nəyə həddən ziyadə vacib proseslər baş verir və bu, məni çox xoşbəxt eləyir. Bu, yəqin, buzlaqların əriyib suya dönməsidir.

L ü s i f e r. Hə, nə olsun?

T a n r ı. O olsun ki, su həddən ziyadə artır.

L ü s i f e r. Siz də bu məsələni qaydasına qoya bilmirsiniz, hə?

T a n r ı. Mən qərara aldım ki, Şimali Amerikada, lap elə Avropanın özündə yeni iri göllər əmələ gəlsin.

L ü s i f e r. Elədir, Ata, Siz, əlbəttə, yaqın, bütün bunları əvvəldən planlaşdırmısınız.

T a n r ı. İndi görürəm ki, deyəsən, doğrudan da, planlaşdırmışam, amma açığını desəm, nəyə göllər barədə düşünməmişdim, sadəcə, hissiyyatım mənə deyirdi ki, hər iki qütb gərək buz altında qala. Amma iş görmək elədir ki, biri öz dalınca o birini çəkir.

L ü s i f e r. Onda, çox güman, Siz mənim sensasiyalı məlumatımdan da xəbərdarsınız.

T a n r ı (*onun ağlından keçənləri tutmaq cəhdilə*). Əlbəttə, bilirəm. (*Tərəddüdlə*) Xoş xəbərdir?

L ü s i f e r. Əla xəbərdir.

T a n r ı. Bilirəm! Çünki dilxorçuluqlardan təngə gəlib qəflətən ümidverici sükut hiss etdim.

L ü s i f e r. Bəli, Adəmin o sakit toxumu artıq Həvvanın yumurtalığındadır.

T a n r ı (*alnına vura-vura*). Hə, hə, hə, əlbəttə! De görüm, yumurtalıq nə vəziyyətdədir?

L ü s i f e r. Dölləşib.

T a n r ı. Davam elə...

L ü s i f e r. Analığı tam tutub.

T a n r ı. Və beləliklə...

L ü s i f e r. Hər şey qaydasındadır. Həyəcanlanmağa heç bir səbəb görmürəm.

T a n r ı (*alqışlayaraq*). Mənim ilk uğurlu hamiləlik işim. (*narahatlıqla*) Bəlkə, Həvvaya daha çox uzanmaq lazımdır?

L ü s i f e r. Tannı, indən belə o, baş-ayaq da dura bilər. Məsələ həll olunub.

T a n r ı. Bəs özünü necə hiss edir?

L ü s i f e r. Sizdən elə bunu soruşmaq istəyirdim. Nəyə səhərlər azca ürəkbulanması olur.

T a n r ı. Hə, iyərənc səhnədir, hər halda, mənə elə gəlir. Amma səbəb odur ki, analıqda qan sürətlə dövran eləyəndə həmişə belə olur.

L ü s i f e r. Bax elə məhz bu tərəfi mənim ağıma gəlməmişdi, hər halda, yaxşı, ya pis – proses başladı.

T a n r ı. Çox gözəl, sadəcə, qiyamətdir!

L ü s i f e r. Tanrı, Həvvayla söhbətimdən sonra qorxurdum ki, daha məni dindirməzsəniz. Amma indi, sizə mədhiyələr qoşmaq istədiyim bir zamanda bu qələbəmizlə müqayisədə bütün təşbehlər sönük görünür.

Tann ehtiyatlanır.

L ü s i f e r. Onun analığının divarları ilk bəşər övladının ilkin sığınacağı oldu.

T a n r ı. Bir də təkrar elə.

L ü s i f e r. Onun analığının divarları...

T a n r ı. Yox, ona qədər.

Qısa pauza.

L ü s i f e r. Amma əlbəttə, hər şey plana uyğun oldu.

T a n r ı (*zənn ilə ona baxaraq*). Necə?

L ü s i f e r. Belə nəzərdə tutulmuşdu ki, mən də bu işdə iştirak edim. Amma mən çox gözəl anlayırdım ki, burada Sizin casusunuz kimi hərəkət edirəm.

T a n r ı. Qəti elə deyill! Onlar, o məsum və bakirə cütlük bütün bu işləri mənim xeyir-duamla Cənnətdə eləməliydilər. İndi isə artıq mən onları lənətləmişəm!

L ü s i f e r. Elə məsələ də ondadır ki, Cənnətdə onlarda bir şey alınmırdı.

T a n r ı. Alına da bilərdi. Haçansa, təsadüfən.

L ü s i f e r. İnanmaq çətindir ki, Sizdən ötrü texniki detallar nəzərdə tutduğunuz o böyük İstehsaldan daha vacibdir.

T a n r ı. Texniki detallar! Sözüənə fikir ver, Lüsifer, səni şikəst eləyəyəm.

L ü s i f e r. Tanrı, nəyə görə? Sizi baba elədiyimə görə?

T a n r ı. Mən almaya qadağa qoymuşdum axı! Heç kimin ayını pozmağa ixtiyarı yoxdur. Sonrasının yaxşı, ya pis olacağına tüpürmək belə istəmirəm.

L ü s i f e r. Demək istəyirsiniz ki, qanunun bir hərfi Sizdən ötrü bəşər övladının mövcudluğu üçün daha əhəmiyyətlidir?

Tanı susur.

L ü s i f e r (*üzündə təbəssüm əmələ gəlir*). Bu bir sınaqdır, eləmi? Siz məni yoxlayırsınız?

Tanın sifəti dəyişməz qalıb.

L ü s i f e r. Yaxşı, cavab verməyin. İndi sübut edə-cəyəm ki, mən Sizin İstehsalatınızda nə rol daşdığımı, nəhayət, anlamışam.

T a n r ı. Nə istehsalat? Sən nədən danışsan?

L ü s i f e r. Sizin dünyanın məxfi idarə olunmasıyla bağlı nəzərdə tutduğunuz İstehsalatdan. Cənab, bütən ömrüm boyu belə bir hissim var ki, bəs mən... necə deyirlər... heç nəyə yaramayan bir mələyəm. Əzrailə baxıram, ölüm mələyinin ideal tipi kimi ciddi və ötkəmdir. Bizim əziz Hemuilə söz ola bilməz: təpədən dimağacan mərhəmət mələyidir. Amma özümü təhlil eləyəndə, bir şey tapa bilmirəm. Hə, peşəkardır, nadir ağıl ziyəsidir, amma axı bu Lüsiferin təyinatı nədir? Mən artıq Sizi bezdirmişəm?

T a n r ı. Heç də yox.

L ü s i f e r (*həyəcanlı səslə*). Belə deyəndə nəyi nəzərdə tutursunuz?

Tanı ona baxır, amma sualını cavablandırmır.

L ü s i f e r. Yaxşı, istəyirsiniz mən özüm deyim. İndi alma söhbətini izah eləyəyəm. Bilirsiniz, mən Sizə yardımçı olmaq üçün aşağıya, ora düşdüm. Amma almadan bir xırdaca tikə dişləyən kimi Həvvanın o məsum baxışlarından elə zəhrimar yağdı ki, dərhal elə bildim, tutduğum bu iş nəyə... (*Pauza verir.*)

T a n r ı. Şər işdir?

L ü s i f e r. Oh, bu çox dəhşətli sözdür, amma indi mənə elə gəlir ki, onu qorxusuz-filansız işlədə bilərəm. (*Sevinc içində, sonrasını inanılmaz bir cəsarətlə etiraf edir.*) Bilirsiniz, içimdə həmişə müəmmalı bir ikiləşmə, ziddiyyət olub; məsələn, həmişə görəndə ki, mənim mələk qardaşlarım ucalıqlara qalxmağa can atırlar, mən dərhal dərəyə düşmək istəmişəm. Böyürtkən kolu sağda olur deyə mən solla getmişəm. Yan-yörədə hamı başı tərifiyəyi halda, mən dalın dəlisiyəm. Hər dəşik məndən ötrü müqəddəsdir. Üstəlik, mənim ən böyük arzum dünyanın eksprementlər, yəni nəcis içində batmasıdır. Siz bundan da murdar nəse söz eşitmişinizmi? Hərdən özüm özümdən elə iyənirdim ki, hülqumumu kəsmək istəyirdim. Amma indi, Həvvanın hamilə olduğu bir məqamda hiss eləyirəm ki, mənim mövcudluğum özünü doğrultdu.

T a n r ı. Hansı şəkildə?

L ü s i f e r. Mən əclafam. Amma mənim bu əclaflığım ucbatından Həvva hamilə oldu və deməli, bəşər övladı törəyib artacaq. Bundan sonra mən özümə necə nifrət eləyə bilərəm? Mənim əclaflığım özü dünyanın simmetrikliliyini saxlamaq üçündür, əks halda, bəşər qısır mərhəmət ucbatından çoxdan çürümüşdü. Və bunu dərk eləyəndə həm də mənə çatdı ki, Sizin plan da mənim iştirakımla gerçəkləşəcək. Bax onda özümə hörmət və məhəbbət hissindən, az qala, ağlayacaqdım. Və sevdim, hər ikimizi sevdim.

Qısa pauza. Tanrı tərpənmir.

L ü s i f e r. Beləliklə, sizin plan gerçəkləşdi, elə deyilmi?

T a n r ı. Lüsifer, sən degeneratsan! Sən kosmik səviyyəli oğraşsan!

L ü s i f e r. Amma Tann, bəs mənə belə kim yaradıb?

Tann ona şillə vurur. Lüsifer diz üstə düşür.

T a n r ı. Bir də belə danışma.

L ü s i f e r. Ata, mən bilirəm. Sənin nifrətin təbiidir, amma mənim məhəbbətim də əbədidir!

T a n r ı. Məhəbbətin? Sənin tanıyıb-bildiyin yeganə məhəbbət özünü sevməyindir. Elə bilirsən, bütün günü güzgünün qabağında necə dayandığını görməmişəm.

L ü s i f e r. Tann, Sizin əl işinizdən qürur duyuram.

T a n r ı. Utanıb-qızarmadan üzümə yalan deyirsən!

L ü s i f e r. Yaxşı! (*Qalxır.*) İndi sizə həqiqəti deyəcəm! (*Yuxarı qalxaraq*) Tanrı, mən taxt-tacın yanında yer tutmağa hazırım.

T a n r ı. Nəyin yanında?

L ü s i f e r. Hm... Taxt-tacın yanında. Sizi sıxışdırmaram, heç olmasa, sol tərəfdə. Təklif eləyirəm, mənə ekspremental hallar naziri vəzifəsini verəsiniz. Mən axsaya-axsaya gəzəcəyəm. Bir baxın, bacarıram. (*Ayaqlarını dalınca sürüyə-sürüyə gedir.*)

T a n r ı. Bu, nədir?

L ü s i f e r. Görürsünüzmü, mənim də hər yanıma əsir? (*Axsamağına davam eləyir və bununla yanaşı, onu həm də əsməcə tutur.*)

T a n r ı. Sən nə eləyirsən?

L ü s i f e r. Hələ üstəlik, pəltəyəm. (*Dəhşət dolu səslə*) Qa-a-dın istəyirəm!

T a n r ı. Nədən belə?

L ü s i f e r. Hələ lap üstəlik, qozbeləm və bir dəqiqə də nəfəs dərmədən onanizmlə məşğul oluram. Bununla da Tanrının yaratdığı hər şeyi sevdiyinin bariz nümunəsi olduğumu hər dəfə öz timsalımda təsdiqləyirəm. Necə dərsdir?! Amma bu suala cavab verməyinizdən əvvəl gələcəyi dəyişə biləcək bir məsələyə toxunmaq istərdim. Tann, Siz gələcəyi xatırlayırsınız mı?

T a n r ı. Əlbəttə, gələcəyi xatırlayıram.

L ü s i f e r. Dəhşətdir. Bir dağıdıcı müharibə o birini əvəz eləyir. Beləcə, yüz illər boyu...

T a n r ı. Gələcəyi dəyişmək olmaz. Keçmiş olar, amma gələcəyi olmaz.

L ü s i f e r. Keçmiş necə dəyişərsiniz?

T a n r ı. Keçmiş elə həmişə öz-özünə dəyişir. Ötənləri hərə bir cür xatırlayır. Amma gələcəyi dəyişmək ayın işığını söndürmək qədər mümkünsüz bir işdir.

L ü s i f e r. Biz yanaşı dayanana qədər, Tanrı. Qənirsizlik, büsbütün xeyir mücəssəməsi olan Siz və büsbütün şər mücəssəməsi olan mən. İki ayrılmazlar: Ata və oğul.

Aydınca hiss olunur ki, Tannı maraqlandırıyor.

L ü s i f e r. Və onda daha heç vaxt, heç vaxt müharibə olmayacaq. Siz məni anlayırsınız da, görürəm ki, anlayırsınız. Əgər xeyirlə şər can bir qəlbə olacaqsam, nədən yola getməsinlər? Əgər bayraqların üstünə «Tanrı, Vətən, İblis naminə» sözləri yazılacaqsam, hansı ordudan söhbət gedə bilər? Mütləq ədalət olmayan yerdə, əlbəttə, müharibə də olmayacaq. O, generaları əməlli-başlı tapmaca qarşısında qoyacağıq! Tanrı, Siz artıq ikinci Cənnətin bir addımlığındasınız. Əbədiyyətə qədər dünyada əmin-amanlıq hökm sürəcək.

Tannı vəcdlə ona baxır.

L ü s i f e r. Cənab, mən belə başa düşürəm ki, Sizin mənim üçün nəzərdə tutduğunuz hərəkət planı da elə bundan ibarətmiş.

T a n r ı. Başqa sözlə desək, indən belə mən mütləq həqiqət mücəssəməsi deyiləm.

L ü s i f e r. Yalnız camaat arasında, cənab. Camaatsız olanda, əlbəttə (*əliylə birləşmələrinə işarə edir*), özümüz bilirik ki, kim kimdir.

T a n r ı. Bilirik.

L ü s i f e r. Oh, Tanrı, dünyasında ağılıma gəlməzdi ki... Doğru deyirəm...

T a n r ı. Ki, mənimlə hakimiyyəti bölüşəsən.

L ü s i f e r. Nə danışsınız? Mən məcazi mənada...

T a n r ı. Həqiqi mənada...

L ü s i f e r. Heç nə dəyişməyib. Siz yaxşısiniz, mən pisəm. Və yalnız camaatın gözündə...

T a n r ı. Biz...

L ü s i f e r. Bəli.

T a n r ı. Bərabərik.

L ü s i f e r. Mənəvi yox, gerçək planda. Çünki əgər mən göy üzündə Sizinlə yanaşı əyləşmişəmsə...

T a n r ı. Onda mən səni sevməliyəm.

L ü s i f e r. Əlbəttə. Əgər Tanrı İblisi sevirsə, onda O, hamını sevə bilər.

T a n r ı. Əlbəttə, bu da bir həqiqətdir. Bəli.

L ü s i f e r. Bu halda insanlar bir-birinə nifrət etməyəcəklər və lənət öz-özünə aradan götürüləcək. Yəni Edem və hamı yenidən günahsız, məsumdur.

Pauza.

T a n r ı. Əla düşünülüb.

L ü s i f e r. Bəli.

T a n r ı. Bəli, cənab.

L ü s i f e r. Bəli, cənab, üzr istəyirəm.

T a n r ı. Belə çıxır ki, insanlar yalan danışanda, bir-birinə kəf gələndə, pozğunluq eləyəndə, qətl törəyəndə, nə bilim nəyə pis iş tutanda, sənəcə, heç bir cəza olmayacaq?

L ü s i f e r. Əlbəttə yox, əksinə. Axı biz varıq və göylərin cəzasından heç kim can qurtara bilməz. Mən pisləri, Siz yaxşılardan mühakimə edəcəksiniz.

T a n r ı. Əgər daha rahat şəkildə pis olmaq mümkündürsə, yaxşı olmağı kim istəyəcək?

L ü s i f e r. Sizin cəzanızın qorxusundan pis yaxşı olmaq istəyəcəkmi? Siz dəyib-dolaşmayın, qoy pis pislilikdə, yaxşı yaxşılığında qalsın. İstənilən halda onların hamısının içində Tanrı eşqi olacaq. Çünki pislər də biləcək ki, Tanrı... məni... sevir. Cənab, mən öz

yerimi tutmağa hazırım və bizim altımızdakı insan özünü, sanki, siçan tələsindəki kimi hiss edəcək.

T a n r ı. Bəli. *(Qısa pauza.)* Amma bir problem var.

L ü s i f e r. Əslində, kökünə getsək, bu da bir istehsalatdır, elə deyilmi?

T a n r ı. Problem var.

L ü s i f e r. Nə məsələdir?

T a n r ı *(düz onun gözlərinin içinə baxaraq)*. Mən sənə sevmirəm.

L ü s i f e r *(sarsılmış haldadır, güclə danışır)*. Ola bilməz.

T a n r ı. Təəssüf ki, belədir.

L ü s i f e r. Belə. *(Yöndəmsiz təbəssümlə)* Bu, doğrudan da, əla sürpriz oldu.

T a n r ı. Başa düşürəm. Ona görə də biz heç vaxt yanaşı əyləşə bilmərik. Sənin üçün hakimiyyətə, mənsəbə can atmaqdan başqa dünyada heç nə yoxdur. Mən Cənnətdə törətdiklərinə görə səndən tövbəyə xırda da olsa bir işarə gözləyirəm, amma nə faydası! İndi bunun əvəzində mən xeyirlə şərin vəhdətdə olacağı kosmik komediyada sənə qoşulmalıyam? Məgər fikirləşməsən ki, oturduğum stulu nifrət etdiyim hər şeyi özündə ehtiva edən birisiylə bölüşə bilmərəm?

L ü s i f e r. Amma mən inanmaq istəmirəm ki, siz beləcə dayanıb sakitləşəcəksiniz.

T a n r ı. Məhz elə bu səbəbdən də mən mükəmmələm. Mən hisslərimdən ibarətəm.

L ü s i f e r. Bəs Siz hesab eləmirsinizmi ki, bu təqdirdə özünüzü məhdudlaşdırırsınız?

T a n r ı. Əlbəttə, hesab eləyirəm. Mənim də məhdudluğum var. Şərin başladığı yerdə mən bitirəm. Əgər xeyir şəri sevirsə, artıq xeyir deyil və əgər Tanrı İblisi sevə bilərsə, O artıq ölüb. Sənin istehsalat dediyin budur, eləmi?

L ü s i f e r. Mən əmin-amanlığın tərəfindəyəm. Bizimlə bəşəriyyət arasında!

T a n r ı. Ondansa qoy müharibə olsun! Onminillik müharibə mənim bir anlıq ədalətsiz idarəçiliyimdən daha yaxşıdır.

L ü s i f e r. Tanrı, buyurun, bu da mənim Sizə uzanan əlim!

T a n r ı (*qalxaraq*). Cəhənnəm ol! İndən belə sənəin riyakarlığın dillər əzbəri olacaq.

Yağış yağanda ot cücərir.

Balıq sudan çıxanda boğulur.

Sənəin bu tənəzzülün də əlaqələrimizin sual və səbəblərinə aydınlıq gətirəcək.

Di haydı, öl qurtar bu göy üzündə və indən belə yerin Cəhənnəm olsun.

Və insan biləcək ki, xeyir şərdən ayrılır.

L ü s i f e r. Tanrı! (*Ötkəm və soyuq nəzərlərlə*) Mənə əl verməyəcəksiniz?

T a n r ı. Heç vaxt! Heç vaxt, heç vaxt, heç vaxt!

L ü s i f e r. Onda dünyaya yiyələnəcəyəm! (*Çıxır.*)

T a n r ı (*ucadan*). Əgər sən belə eləsən, mən dünyanı yandıracağam, batıracağam, daşı daş üstə qoymayacağam! Çünki mən Tanrıyam. Və Tanrı, yalnız Tanrı külli-ixtiyar sahibidir!

M ə l ə k l ə r i n s ə s i (*ucadan oxuyurlar*). Tanrı, kərəminə şükür! Şükür, şükür, şükür!

Tanrı tərəddüdlər məngənəsində sızıla-sızıla oturub. Başını çevirib yan-yörəsinə baxır.

T a n r ı. Niyə onsuz belə darıxıram? (*Qabağa baxaraq*) Necə də qəribədir!

Pərdə enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

Zülmət qaranlıq, küləyin uğultusu, ulduzlu göy üzü. Külək kəsir. Ulduzların işığında, nədənsə, bu dəfə bir-birindən aralı uzanan Adəmlə Həvva görünür. Adəm xoruldayır, Həvva arxası üstə uzanıb, İrəl qamı xeyli qabağa çıxıb.

Qara geyimdə olan Lüsifer torpaqdan qalxıb göyə baxır ki, görsün Tanrı gözünə dəyirmi, sonra aşağı – insanlara nəzər salır.

Dərin düşüncələr içində o, səhnənin küncünə gələrək oturur, əllərini çənəsinə dayayaraq uzaqlara baxır. Bir quş onun başı üzərində oxumağa başlayır. O, yuxarı baxır.

L ü s i f e r. Bəsdir, kəs səsinə!

Quş sevinc içində öz oxumağındadır.

L ü s i f e r. Buradan uçub gedəydin, hə! Uç get! Şükür, Tanrının o qədər yeri var ki.

Quş qanad çalır.

L ü s i f e r (*quşun uçuşunu izləyir*). Ay axmaq! (*Ümid-sizliklə gözünü uzaqlara dikib*) Bütün bunlardan bir irrasional nəticə çıxır: ən yaxşı oxuyan quş ən ac quşdur. Bu nə sistemdir?! Əgər hansısa səs səsə qarışırsa, bu artıq xaosdur. Tanrı dünyasında həqiqət nə deməkdir? Dinc bir ilan gün altında mürgüləyir və onda olan ləyaqət hansısa başqa məxluqdan heç də az deyil. Amma o zavallı başını qaldırmağa məəttəldir ki, ilanlığı yadına düşsün. Bəli, bu dünyada, lap elə o dünyada da həqiqətin, əslində, qətl, güc, ölüm olduğunu təsdiqləmək üçün mənim əlimdə kifayət qədər tutarlı dəlillər var. Tanrı mənim bütün ümidlərimi öldürəndə əsl həqiqət mücəssəməsiydi! Və mən də (*Adəmə və Həvvaya sarı döndür*) Onun ümidlərini öldürənəcən, sadəcə, məsxərə yeri olacağam. (*Qalxıb Həvvaya tərəf gedir.*) Yer üzündə onun qamında olandan böyük ümid varmı?! (*Qəffətən ayağını qaldırıb, sanki, onun qamına qoymaq istəyir, amma tez də yerə salır.*) Yox. Yo-ox. Qoy Həvva bu işi sona çatdırsın. Mən onu məcbur edəcəyəm. (*Göyə baxır.*) Necə böyük zərbə! Axı o, Tanrının sözündən çıxaraq kişini yalnız ona görə daddı ki, Onun yaratdığı dünya həlləm-qəlləm dünya idi! (*Bu yolla özünə ürək-dlirək verərək ağır-ağır əyilib Həvvanın qulağına pıçıldayır.*) Bu, yuxudur. (*Nümayişkarənə şəkildə əlini qaldırıb orta barmağını onun alınına toxundurur.*) Mən sənəin kəllənin dərisinə toxunuram. (*Əyilib onun qamından öpür.*) İndi isə, ey qadın, dünyanı

Tanrının anarxiyasından xilas etmək yolunda mənə yardımçı ol!

Həvva dərindən köks ötürür, ayaqlarını qaldırır, donu açılır və çılpaq baldırları görünür.

L ü s i f e r. Əziz qadın, sənın zamanın gəldi. (*Əlini onun baldırlarının üstüylə gəzdırır.*)

H ə v v a (*həzz ala-ala inildəyir*). A-a-a-a-ah!

L ü s i f e r. Sus! Oyanma. Biz sənınlə şüurumuzla, dilsiz danışırq. Belə daha təhlükəsizdir. Mənim kimliyimi unutmamısan? Məni xatırlayırsan?

H ə v v a. Əlbəttə. Bizim əllərimiz eyni vaxtda almaya uzananda...

L ü s i f e r. Lüt bədənələr qovuşdu.

H ə v v a. Və mən oyanıb özümü gördüm. Mən necə də gözəlam! (*Gözlərini açır.*)

L ü s i f e r. Bəs sənə nə oldu? Niyə belə bədheybətləşdin?

H ə v v a (*üzünü tutaraq*). İndi özümə baxa bilmirəm!

L ü s i f e r. Sənın cənnətdəki görkəmini xatırlayanda...

Həvva ağlayır.

L ü s i f e r. Niyə imkan verdin ki, sənı oradan qovsunlar?

H ə v v a. Ey mələk, mənə kömək eləyə bilərsən? Qarnıma nəşə girib, özü də elə hey böyüyə-böyüyə gedir.

L ü s i f e r. Sən də onun nə olduğunu bilmirsən?

H ə v v a. Belə də... Mən xeyli molyusk yemişəm.

L ü s i f e r. Molyusk?

H ə v v a. Hərdən o molyusklar həтта tərpanirlər.

Lüsifer fikir içində ətrafa baxır.

H ə v v a. Molyuskdur, eləmi?

L ü s i f e r (*yenidən ona san dönərək*). Sən də istəyirsən onlar oradan çıxsınlar, hə?

H ə v v a (*əllərini, sanki, əl çalırmiş kimi bir-birinə vuraraq*). Doğrudanmı, bu, mümkündür?

L ü s i f e r. Sonra buna görə peşman olmayacağına əminsənmi?

H ə v v a. Bəli! Mən əvvəlki kimi olmaq istəyirəm. Rica edirəm, ey mələk, hökmünü göstər, qoy oradan çıxsınlar.

L ü s i f e r. Arxası üstə uzan, əzizim.

H ə v v a. Oh, çox sağ ol, mələk, mən bütün ömrüm boyu sənə minnətdar olacağam.

L ü s i f e r (*onun dizlərini aralayaraq*). Lap yaxşı. İndi bir az boşal.

H ə v v a (*arxası üstə uzanıb əllərini yuxarı qaldıraraq göyə baxır*). Tann məni yenə əvvəlki kimi gözəl görəndə necə də sevinəcək.

Lüsilfer əllərini çəkib düşüncələrə dalır və cəld döner.

Həvva eləcə arxası üstə uzanıb qalır. Onun nə elədiyini görmür.

H ə v v a. Nə oldu?

L ü s i f e r (*onu qaldıraraq*). Qadın, mən istəmirəm ki, səhər açılanda sən mənə nifrət eləyəsən. İndi qulaq as, mən Cənnətdə bədənini oyatdığım kimi şüurunuda oyadacağam.

H ə v v a. Yeri gəlmişkən, səndən soruşmaq istədim, Cənnətdən sonra sən nə vaxtsa heç yanıma gəlmisən?

L ü s i f e r (*yayınaraq*). Niyə soruşursan?

H ə v v a. Bir dəfə ala qaralıqda qarnı üstə uzanıb suya baxırdım. Qəflətən nəsə bir qəribə ağırlıq belimə çöküb eynən çəyirtkə kimi uçub suya düşənəcən məni elə hey sıxmağa başladı. Və bir səs qulağıma pıçıldadı: «Əzizim, hər şey Tanrının iradəsiylə baş verir!»

L ü s i f e r. Bəli, elədir.

H ə v v a (*heyrlə*). Demək, o, sən idin!

L ü s i f e r. Hamısı mən idim. Doqquz ay əvvəl.

H ə v v a (*sevində*). Oh, mələk, bu çox qiyamət idi. Gəl mənə yenə gözəlləşdir! (*Təzədən uzanmaq istəyir, amma Lüsifer onu saxlayır.*)

L ü s i f e r. Yaxşı, Həvva, sən azad olacaqsan, amma sonra giley-güzar olmasın. Sənə etiraf etməliyəm ki, mən göydən qovulmuşam.

H ə v v a. Bu axı necə ola bilər? Sən ki mələksən.

L ü s i f e r. Şirin qız, bizim cənginə keçdiyimiz bu iş üçün müqəddəs heç nə yoxdur.

H ə v v a. Niyə axı? Sən nə törətmisən?

L ü s i f e r. Mən Onun bacarmadığını elədim.

H ə v v a. Məhz nəyi?

L ü s i f e r (*qətiyyət göstərərək*). Mən səni nəsil artırmağa məcbur elədim.

H ə v v a. Demək istəyirsən... (*qamına baxaraq*) bu qiyafə nəsilartırma qiyafəsidir?

L ü s i f e r. Və sənın qarnında olan... insandır!

H ə v v a (*sevindən torpağın üstündə atılıb-düşür*). Mənim içimdə!

L ü s i f e r. Nə dediyini unutmamısan? İstədin ki, o, içindən çölə çıxsın!

H ə v v a (*oturaraq*). Bəs Tanrı buna necə baxır? Onun xəbəri var?

L ü s i f e r. Hər şey qaydasındadır. Bəli, O bilir, özü də məmnundur.

H ə v v a. Nə yaxşı, şükür Sənə, İlahi!

L ü s i f e r (*hiddətlə*). *Quadruple hallelujahs!*

H ə v v a. Oh, şükür sənə, Pərvərdigara!

L ü s i f e r. Gəl, gəl. (*Barmağıyla onu hədələyərək*) İndi sənın ağrıların başlayacaq.

H ə v v a (*ağrıdan qıvrılaraq*). A-a-a-ah!

L ü s i f e r. Nəsə Ona duaların dayandı?

Həvva ağrıdan qışqırır.

L ü s i f e r. Sənın «Alliluyya»n harada qaldı?

H ə v v a. Bu, nə zülümdür?

L ü s i f e r. Nədən gileylənirsən? Bu, Tannya məhəbbətinin əvəzidir.

H ə v v a. Niyə axı?

L ü s i f e r. Səni hansı sözlərlə Cənnətdən qovduğunu unutmusan?

H ə v v a. Bu da...

L ü s i f e r. Cavabı.

H ə v v a (*yuxuda olan Adəmi göstərərək*). Axı o da almadan yeyib!

L ü s i f e r. Bəli. Özü də çox gözəl görünür, lap əvvəlkindən də gözəl.

H ə v v a (*hirs-hikkəylə*). Niyə, nə səbəbə?

L ü s i f e r (*məsələnin nə yerdə olduğunu ona çatması üçün üzünü əllilə tutur*). O səbəbə! Çünki Onun yaratdığı dünyada ədalət deyilən şey budur. Və bu dünyanı yalnız sən dəyişə bilərsən.

H ə v v a. Mələk... Mənim halım pisdir.

L ü s i f e r. Əzizim, daha da pis olacaq.

H ə v v a. Bundan da pis hara?

L ü s i f e r. Yer tapılar. Çünki O, mükəmməllik mücəssəməsidir, pisliliyi də mükəmməl "pislikdir".

H ə v v a. Ah, Tannı, mən bir gör nə elədim?

L ü s i f e r. Sən Onun yox, mənim hesabıma nəsil artırırsan. Sənin əzabların da Onun bürokratik qisasından irəli gəlir. İndi mənə qulaq as.

H ə v v a. Mən daha bacarmıram! (*Torpağı döyəcləyir.*) Daş haradadır, mən Adəmi öldürəcəyəm! (*Ovcunu yumruqlayıb Adəmin üstünə atılır.*)

L ü s i f e r. O da sənə kimi günahsızdır.

H ə v v a (*göz yaşları axıdır*). Bu, ədalətsizlikdir.

L ü s i f e r. Ah, qadın, nəhayət, mən bu sözləri özümdən başqa da kiminsə dilindən eşidirəm. Ədalətsizlik? Bu daha pisdir, bu, xaosdur. Həvva, sən Onun yaratdığı dünyada, bu dəlixanada yeganə ağıllısan. Çünki Onun xaosu yalnız sənə dişlərini göstərir. *In poene veritas* – amma ağrın həqiqidir. İndi qalx və Ona göstər.

H ə v v a. Nə göstərim? Mən ki cılız yekəqarının birisiyəm.

L ü s i f e r. O, orada – göy üzündə ora-bura var-gəl eləyə-eləyə bu uşağı gözləyir. Sənin qamında əsl cənnət əsəri var.

H ə v v a. Əsər...

L ü s i f e r. Onun üçün ən böyük şərəf sənə göndərdiyi əzaba görə Tanrıya minnətdarlığın olardı. O, manyakdır! *(Həvvanın əlindən tutur.)* Sən imtina da eləyə bilərsən. Sənət əsərini xaosa qurban verməklə. Öldür onu! *(Lüsfər Həvvanın arxasında dayanıb dodaqlarını onun qulağına yaxınlaşdırır, əllini də qamının üstünə qoyur.)* İlanə bir də qulaq as. Biz onu öldürəcəyik! Beləliklə də, ilk dəfə İlahini alçaldacağıq. *(Həvvanın böyür-başına dolanır, onunla üz bəliz dayanır və yerə uzatmağa başlayır.)*

Və Onun qisasına həyatla yox,
Ölümlə cavab verəcəyik. Və qoy
ilk qadın ilk dəfə işi alınmayan İlahiyə dərs versin.
H ə v v a *(yerə uzadılmasına müqavimət göstərərək).* Mən

İlahiyə dərs verəcəyəm?

L ü s i f e r. Bəli, İlahiyə!
Əgər insan xırda bir günahın ucbatından
Əzablar içində doğulacaqsız,
Heç doğulmamağı məsləhətdir!
Görün gözüməl

Həvvanın ayaqlarını aralamaq istəyir. Həvva onun əllərindən xilas olmaq üçün yöndəmsiz şəkildə bir əliylə onun sifətini itələyir.

H ə v v a. Mələk, mən qorxuram.

L ü s i f e r. Toxta! *(Həvvanın üstünə qalxaraq ayaqlarını yerə pərçimləmək istəyir.)*

H ə v v a. Məncə, bacarmaram.

L ü s i f e r. Tez elə, açıl, ay ləçər! *(Zorla Həvvanın ayaqlarını aralamaq istəyir, amma o, yerdə qurcalana-qurcalana onun əlindən çıxır.)*

H ə v v a. Mən bacarmaram! Mən eləyə bilmərəm!

O, ehtirasla Həvvanı yenidən altına yığmaq istəyir.

H ə v v a. Mən o uşağı istəyirəm!

Adəm onlara tərəf dönür. Lüsifer dik atlaraq Həvvanın gözləri qarşısından elə cəld yox olur ki, o, hər iki əliylə qamını tutaraq, heyrət dolu baxışlarını boşluğa zilləyir. Həvva, elə bil, indicə bir pis yuxudan oyanıb, hava işıqlanır.

H ə v v a. Mən haradayam?

Qoyun-quzunun səsi gəllir.

L ü s i f e r. Burada yuxu, yəni başlanan günün qaralama məşqi sona çatır. Məhz bu gün sən qərar qəbul etməlisən: ya həyata yol verərək bununla absurdu seçməli, ya da xırdaca bir ölümlə Onun ədalətsizliyinin dərşini verməlisən. *(Əyillb Həvvanı öpür.)* Mən, təkcə mən səni anlayıram, ey qadın, haçan lazım olsam, çağır. *(Şəhadət barmağını göstərərək)* Özün bilirsən nə üçün.

Adəm oturur. Lüsifer gedir. Hava işıqlanır. Həvva da gözlərini ovuşdura-ovuşdura oturur.

A d ə m *(ona baxaraq)*. Bu, nə gecədir? Mən heç beşcə dəqiqə də gözümü yummamışam.

Həvva ona baxır.

A d ə m. Bəs sən?

H ə v v a *(qısa pauzadan sonra günahkar baxışlarla)*. Mən çox yaxşı yatmışam, hə. *(Həyəcanlı, özünə qapanmış vəziyyətdə ayağa qalxaraq ocaq qalmaq üçün çör-çöp yığır.)*

Qoyun-quzunun mələşməsi eşidilir.

A d ə m *(ora-bura baxaraq)*. Qulaq as!

Həvva ayaq saxlayıb ona baxır.

A d ə m. Külək. Külək, nəhayət, dayandı! Görürsən? Mən sənə dedim axı, elə də bərk yel vurmayan bir yer tapacağam.

Küləyin uğultusu hər ikisini paltarlarına bərk-bərk bürünməyə vadar edir. Külək təzədən kəsir. Həvva bir neçə xurma çıxarıb fincana qoyur.

H ə v v a. Bu da sənın xurmaların.

A d ə m. Bəlkə, elə Cənnətdən başqa hər yer küləklidir? *(Xurmadan dısləyir.)*

H ə v v a. Bilmirəm, Adəm.

A d ə m *(qumu tüpürərək)*. Xurmalar qumludur.

H ə v v a. Küləyin işidir.

A d ə m. Bu nə həyatdır axı?! Bircə biləydim, bu, nə qədər davam eləyəcək.

H ə v v a. Hər halda, mənə çatmır ki, niyə axı bir çala qazmayaq. Ən azı, bir sığınacağımız olar, küləyin qarşısını alarıq. Köstəbəklər belə eləyir.

A d ə m. Gəl qaydaları dəyişməyə cəhd eləməyək. Biz köstəbək deyilik axı? O, çalada yaşamağımızı istəsəydi, bizi pəncəli yaradardı.

H ə v v a. Amma əgər O, bizim tufan içində yaşamağımızı istəyirsə, gərək gözlərimizi qoltuğumuzun altında eləyəydi.

Yenidən külək qalxıb təzədən kəsir.

A d ə m. Sən hələ də bir şey yeməmişən!

H ə v v a. Nəsə istəmirəm.

A d ə m. Bilirsən, bu gün sən o qədər də yaşılmıtl deyilsən.

H ə v v a *(ümidlə, onun sözlərindən heyətlənərək)*. Doğrudan?

A d ə m. Sifətinin rəngi düzəlib. Nə baş verib? *(Ona yaxınlaşıb müəyyən qədər həyəcanla sifətinə baxır.)* Sən bu gün çox gözəlsən, Həvva.

H ə v v a *(əsəbl gülüşlə)*. Bəsdir, səbəbini özüm də bilmirəm.

A d ə m *(onu yerə yıxıb donunun yaxasını açmaq istəyir)*. Qəribədir! Sən eynən Cənnətdə olduğun kimsən! *(Əliylə Həvvanın iri qamına toxunur.)* Oh, bağışla məni.

H ə v v a (*onun əlini tutaraq*). Hər şey qaydasındadır.
A d ə m (*əlini çəkib qalxır*). Mən unutmuşdum. (*Ayaq üstəcə yan-yörəyə baxır.*) Necə də gözəl səhədir!

H ə v v a. Niyə axı sən elə ora-bura baxırsan?
A d ə m (*qısa pauzadan sonra*). Mən Tanrı üçün danı-xıram.

H ə v v a (*qəmgin baxışlarını yerə dikib*). Bağışla məni, Adəm.

Təzədən mələşmə səsi gəllir.

A d ə m (*yan-yörəyə baxaraq*). Heç vaxt sonra nə elə-yəcəyini bilmirsən. Ot qalxıbsa, deməli, yoluna davam eləməlisən.

H ə v v a. İnanmıram ki, uzağa gedə bilək.

A d ə m. Lənətə gəlmiş molyusklar!

H ə v v a. Daha nəfəs ala bilmirəm, Adəm. Molyusklar get-gedə daha da ağırlaşır.

A d ə m. Onlar hələ də tərpanirlər?

H ə v v a. Elə indinin özündə də. Əl vurmaq istə-yirsən?

A d ə m (*qamını əlləyərək*). Oho!

H ə v v a. Elə bil, qamıma ayaqlar dirənib.

A d ə m. Ayaqlar? Ola bilməz. (*Öz qamına toxunur.*) Hərdən məndə də belə olur.

H ə v v a (*qəfil yaranmış ümidlə*). Səndə də? İcazə ver, yoxlayım. (*Adəmin qamını əlləyir.*) Mən heç nə hiss elə-mirəm.

A d ə m. İndi sakitlikdir. Yadımda deyil, o, necə demişdi: molyusklar əvvəlcə öldürüb yemək, yoxsa diri-diri yemək lazımdır?

H ə v v a. Onlar onda həftəbecərə dönərlər.

A d ə m. Əmin deyiləm ki, biz nəyisə diri-diri yeməliyik. Amma indi onun ayinlərindən heç yarısını da xatırlamıram.

H ə v v a (*ehtiyatla, səsi bir balaca əsir*). Səninlə danışmaq olar? Mən heç də onun molyusk olduğuna qəti əmin deyiləm.

A d ə m. Əlbəttə, molyuskdur. Biroturuma, yəqin, əllisini yemisən. Sözə bir bax, bəlkə, molyusk deyil.

H ə v v a. Neyləyim, mən molyusku xoşlayıram. Xüsusən də axır vaxtlar.

A d ə m. Mən də yumurtanı xoşlayıram.

H ə v v a. Adəm, əzizim, sənə bir sözlüm var.

A d ə m. Bu günlərdə üç dənə çox dadlı yumurta yedim. (*Yadına salıb susur.*) Yox, yox, yuxuda görmüşəm.

H ə v v a (*heyətlə*). Sən yuxu görmüsən?

A d ə m. Sən də?

H ə v v a. Əvvəlcə sən yuxunu danış.

A d ə m. Mən... Cənnətdəydim. Ha-ha! Cənnət-dəki səhər yeməkləri yadımdadırmı?

H ə v v a. Mən orada çox olmadım, səhər yeməyinəcən qala bilmədim. Mən lançöncəsi dünyaya gəldim. Eləcə səhər yeməyinə gecikdim.

A d ə m. Təəssüf. Amma yuxu, nə yuxul! Hər şey necə lazımdır! Oyandım. O da oradaydı.

H ə v v a. Tanrı?

A d ə m. Hə. Əlində də məcməyi. Məcməyinin də üstündə ürəyin istəyən qədər qaynanmış yumurta.

H ə v v a (*acıq və günah hissiylə*). Ohhh!

A d ə m. Qum-zad nə gəzirdi. Məncə, bazar günüydü. Çünki süfrədə kruassanlardan hazırlanmış isti yemək də var idi.

H ə v v a (*qəmgin halda*). Sonra?

A d ə m. Sonrası, həmişə olduğu kimi... mən hıç-qırmağa başladım. Sonra da mürgü apardı. Mələklər nəsə bir həzin musiqi ifa edirdilər. (*Musiqini təqdim etmək üçün zümzümə eləyir.*) Hər şey necə də gözəl idi!

H ə v v a. Mən dünyaya gələnəcən.

A d ə m. Elədir. (*Sanki, kimsə axtarırmış kimi yan-yörəyə baxır. Həvvə bunu görüb ağlamağa başlayır.*)

H ə v v a. Bilmirəm niyə axı o, məni yaratdı?

A d ə m. Yaxşı, ağlama, bəlkə, nə vaxtsa səbəbini bildik. Mən qoyun-quzunun dalınca gedim. (*Getmək istəyir.*)

H ə v v a (*heysiz halda onu çağırır*). Adəm!

A d ə m (*dayanaraq*). Sən gəzişməlisən. Bəlkə, bir az hərəkət eləsən, özləri gəlib düşdülər. (*Getmək istəyir.*)

H ə v v a. Mələk uçub gəlmişdi.

A d ə m Nə vaxt?

H ə v v a. Gecə.

A d ə m (*xoş heyrat hissiylə onun üstünə atılır*). Hara dadır?

H ə v v a (*təşvişlə*). Bu, bu... Ah...

A d ə m. Hemuil?

H ə v v a. Yox, Hemuil deyildi.

A d ə m. Rafail? Mikail?

H ə v v a (*alnını ovuşduraraq*). Yox.

A d ə m. Yaxşı, necəydi? Alçaq, yoxsa hündür?

H ə v v a. Kifayət qədər hündür.

A d ə m. Birdən Tanrı özü olar, ha?

H ə v v a. Yox, yox, Tanrı deyildi.

A d ə m. Nə istəyirdi?

H ə v v a. Dəqiq... dəqiq yadımda qalmayıb.

A d ə m. Cənnətə qayıtmaqdan bir söz dedi?

H ə v v a. Yox...

A d ə m. Bəs bizim bundan sonra nə etməli olduğumuzdan necə?

H ə v v a. Belə də, o qədər konkret yox.

A d ə m. Bəs niyə məni oyatmadın?

H ə v v a. Mən tərpənə bilmirdim!

A d ə m. Demək istəyirsən ki, Tanrı mələyi yanıma göndərib, hətta onun dediklərini belə xatırlamırsan, hə?

H ə v v a. O, bundan... (*qamını göstərir*) danışdı.

A d ə m (*İnanmayaraq və dilxor-dilxor*). Bundan?

H ə v v a (*ona baxaraq*). Buyur, əyləş, Adəm. Məncə, indi nə etməli olduğumuzu bilirəm.

Nəsə işlərin müşkül olduğunu hiss eləyən Adəm yerə oturur.

H ə v v a. O, elə bil, dumandan çıxdı. Dəniz dumanı kimi. Onun saçlarından tüstü çıxırdı, hətta əlləri də tüstülənirdi.

Lüsfər görünür. O, özünün vahiməli qiyafəsində səhnə arxasında daş kimi dayanıb.

A d ə m (*heyrlə*). Axxx...

H ə v v a. O dedi ki... (*Sanki, şərin cazibəsini hiss eləyə-rək dəhşət içində susur.*)

A d ə m. Nə dedi?

Külək qalxır. Onlar qucaqlaşırlar. Külək kəsir. Həvva gözünü uzaqlara zilləyib Adəmə san dönür.

H ə v v a. O mələk mənim gözlərimi açdı, Adəm. İndi mən hər şeyi apaydın görürəm. Tanrı səndən yüngülcə incimişdi, mən isə Onu təngə gətirdim.

Lüsfər razılıqla başını tərpədir.

H ə v v a. Onun lənəti bütünlüklə mənim üzərimdədir. Sən burada çox az dəyişilmisən, amma məndən gah qan gəlir, gah da indiki kimi eynən qurbağatək şişmiş, bədheybət görkəmdə oluram. Sənin, demək olar, hər gecə yuxuna girdiyi halda, mən cənnəti bir dəfə də yuxuda görməmişəm. Sən, sanki, hər tərənin arxasında cənnəti görəcəyinin ümidiylə yaşayırsan. Həqiqətən də, sən Edemə məxsussan. Mən bunu, nəhayət, anladım. Yalnız sən, mən yox. Odur ki nə qədər biz bir yerdəyik, sən ora həsrət qalacaqsan. (*Qisa pauza.*) Adəm, mənim tərpənməyə halım yoxdur, deməli, burada qalmalıyam. Sən Cənnətə qayıt.

A d ə m (*heç də belə olmasını istəməyərək*). Tək?

H ə v v a. Tək getsən, O, səni ora buraxar. Tanrı da bilir ki, sən Edemsiz dözə bilmirsən.

A d ə m. Amma axı sən də mənim kimsən.

H ə v v a. Mənim üçün daha Edem yoxdur.

Deyəsən, Lüsfər bu söhbətdən razıdır.

A d ə m. Həvva!

H ə v v a. Onu əsəbiləşdirirəm. O, məndən iyranırl!

A d ə m. Amma axı Tanrı demişdi ki, biz bir-birimizdən ötrü yaranmışıq. Elə düşünürəm ki, səni burada qoyub getməliyəm.

H ə v v a (*ona yazığı gəldiyindən, ya da özünün bu cür alçalmış vəziyyətə düşməyinə görə ağlayır*). Sən məni də daha sevmirsən!

A d ə m (*Həvvanın qamını göstərərək*). Bax bu, bu, mənim qəti xoşuma gəlmir! Hər dəfə onu görəndə ödüm ağzıma gəlir. Səni qucaqlamaq mümkün deyil! Hər dəfə sənə san çevriləndə ona dəyirəm!

Həvva daha da bərkdən ağlayır və dönüb gedəndə Lüsiferlə üz-üzə gəlir.

A d ə m. Başa düşə bilmirəm, məgər bu, sənin xoşuna gəlir?

H ə v v a (*onu yoldan çıxaran mələkdən yayınmaq istəyərkən*). Mən... mən bilmirəm!

A d ə m. Əgər onlar tərpənilsə, deməli, diridirlər. Əgər diridirlərsə, deməli, onlarla haqq-hesab çəkmək olar.

Həvva qamını tutaraq ağzıyla havanı udur.

A d ə m. Bax görürsən, sənin xoşuna gəlir! Mən daha heç nə anlamıram. Lap əvvəl başlayanda sənə dedim axı... Əgər yaxşıca atılıb-düşsən...

H ə v v a. Mən atılıb-düşdüm.

A d ə m. Sən atılıb-düşmədin, eləcə gəzişdin. (*Bir neçə ləngərli addım atır.*)

H ə v v a. Mən bacardığım qədər atılıb-düşdüm.

A d ə m. Məncə, sən o qamındakının yaman qayğısına qalırsan. (*Qışqarıqla*) Orada nə olduğunu sən özün bilirsən, eləmi?

H ə v v a (*ucadan*). Mənim ərim, mən səni sevirəm, həm də bilirəm ki, qamımdakı sənin mənə lənətidir.

A d ə m. Ey qadın, qamında nə olduğunu niyə məndən gizləyirsən? Aç de!

H ə v v a (*əllylə üzünü tutaraq*). Qamımdakı ölümdür!
A d ə m. Kimin ölümü?

Pauza. Həvvə əllərini aşağı salıb baxışlarını uzaqlara dikir.

H ə v v a. Onun.

Pauza.

A d ə m. Kim sənə dedi?

H ə v v a. Lüsifer.

A d ə m. Sən yenə Lüsiferlə görüşmüşsən?

H ə v v a. Mən qışqırdım, amma sən, onsuz da, heç vaxt məni eşitmirsən!

A d ə m. Mən axı yatmışdım.

H ə v v a. Sən həmişə yatırsan. Hər dəfə bu it oğlu peyda olanda sən harasa çıxıb gedirsən. Əgər sən məni onunla tək qoymasaydın, mən dünyasında o almaya əl vurmazdım.

A d ə m. Mən axı üzürdüml!

H ə v v a. Sən gah üzürsən, gah da yatırsan.

A d ə m. Demək istəyirsən ki, mən öz arvadımı bir dəqiqə də tək buraxa bilmərəm?

H ə v v a. Mən nə eləyə bilərdim? Bu ki yuxuydu!

A d ə m. Başa düşə bilmirəm, abır-həyalı bir qadının yuxusuna İblis necə girə bilər?

H ə v v a. Adəm, amma o çox da pis deyil.

A d ə m. "Çox da pis"... (*Onun gözləri işıldayır.*) Hə-ə-ə. Oyananda nədən belə işim-işim alışıb-yandığının səbəbi aydın oldu. Onda yaxşı nə var?

H ə v v a (*qulaqlarını tutaraq*). Daha səni eşitmək istəmirəm!

A d ə m (*hiddətlə*). Tanrı dedi ki, sənin yiyən mənəm. Sən də, ey qadın, nə olubsa, hamısını mənə danışacaqsan! Yəqin, elə bu səbəbdən də son vaxtlar sənin yanında olmaq mənə xoş gəlmir. Bu neçə ayın içində sən nəsə özünü qəribə aparırsan.

H ə v v a. Adəm, mənim qamımdakı adamdır.

A d ə m (*heyrat, qorxu və səksəkə bir-birinə qarşıb*).
Adam?

H ə v v a. O, mənə belə dedi.

Uzun pauza.

A d ə m. Adam ora necə yerləşə bilər?

H ə v v a. Nə bilim... O balacadır. Hələ əvvəlidir – meymun, ya zebr balası kimi.

A d ə m. Zebr?! Nədir, O, bizi heyvana döndərmək istəyir? Bu vaxtadan hələ bir adam da doğulmayıb. Biz də dünyaya elə bu qiyafədə gəlmişik! Bəlkə, mən nəyisə düz anlamıram, amma fakt kimi göz qabağında!

H ə v v a. Amma Tanrı demişdi ki, törəyib artın.

A d ə m (*təəccüb içində sinəsinə döyəcəyərk*). Əgər sən nəsil artırsan belə, bu, mənim köməyim olmadan mümkün deyil. Həmişə belə olub. İndi mən sənə neyləyim? Bütün bunlardan, onun o yalan sözlərindən sonra sən hələ də...

H ə v v a. Ey ərim, o, mənə eynən sən deyənləri dedi.

A d ə m (*heyratla*). Nə mən?..

H ə v v a. Dedi ki, qarnındaki adamdır və sən onu öldürməlisən. Demək, İblis də eyni fikirdədir.

Sükut. Heç kəs tərpənmir. Yalnız qoyun-quzunun mələşməsi və tükürpədicilərin nərilti səsi gəlir. Qəflətən külək qalxır, dərhal da kəsir.

A d ə m (*əzab içində*). Mən sözü deyəndə orada adam olduğundan xəbərsizdim axı.

H ə v v a (*qarnını tutaraq ora-bura baxır. Adəm də ətrafa baxır*). Adəm, mənə, onu təklildə doğmalıyam.

A d ə m (*hirsildir, hələ də onun gözlərinə baxa bilmir*). Sən mənə bədheybət hədiyyə eləmək fikrindəsən?

H ə v v a. Niyə axı siz hamınız onun ölməyini istəyirsiniz?

A d ə m. Bu sözü bir də təkrarlamayı sənə qadağan eləyirəm! Mən Lüsifer deyiləm! (Qəffətən ürəkparçalayan çıxırır eşidilir.) Həvva! (Diz üstə çöküb Həvvanın qarşısında yerə sərilir, dodaqlarını onu ayaqlarına toxundurur.) Məni bağışla! (Ağlayır. Təzədən külək qalxır.)

H ə v v a (ağına gələn yeni fikir onun heç bir mənə kəsb eləməyən baxışlarına mənə gətirir). Sən bizə bir çala qazarsanmı?

A d ə m (sevincək yerdən dik atılıb onun əllərini öpür). Çala?!

H ə v v a. Çox da dərin...

A d ə m. Nə danışırsan?! Mən sənə indiyəcən gördüyün çalalardan ən dərinini qazacağam! Qadınım... (Minnətdarlıq hissi ilə onu bəğrinə basır.) Qadınım mənim, sən mənim xilasımsan!

H ə v v a. Ah, əzizim, bu sözləri səndən eşitmək necə də xoşdur!

A d ə m. Mən necə də səni istəyirəm! Mənim göyərçinim, mənim dövlətim...

H ə v v a. Mənim buynuzlu maralım, mənim qorxunc kəlim!

A d ə m (ayaqlarının ortasını əliylə tutaraq). Oh, Həvva, sən bu mərhəmətin mənim buramı yetişmiş qarğıdalıya döndərir.

H ə v v a. Nə gözəl! Onda mənim sənə mərhəmətim sonsuz olacaq!

Hiss olunur ki, Lüsifer həyəcanlanıb, hətta hirslənib.

A d ə m. Yəqin, Tanrı istəyər ki, onun da adını mən verim. Yoxsa sən özün? (Həvvanın qamına işarə edir.)

H ə v v a. Yox, yaxşısı budur, sən özün. Sənin adlarına ad çatmaz.

A d ə m (gəzişə-gəzişə düşünür). Neynək, bir şey fikirləşib taparıq.

H ə v v a. Mən susuram. (Məmnunluqla Adəmi müşahidə eləyir.) Gözəl kişiyyə yaraşan nəsə bir saf, aydın ad olmalıdır.

A d ə m. Bilirsən, ilk zürafəni görəndə adını heç cür düzüb-qoşa bilmirdim. Sonra, elə bil, mənə vəhy gəldi.

H ə v v a. Nədir, bir şey ağlına gəlir?

A d ə m. Əlbəttə. Nəsə qısa bir...

A d ə m. Hə, elə olsun. Özü də, yəqin, “H” ilə başlamalıdır.

H ə v v a (*onunla eyni vaxtda*). “H” ilə başlamalıdır.

Bir-birinə baxıb gülürlər.

A d ə m. Bundan gözəl nə ola bilər? Hər ikimizin ağlına eyni fikir gəlir. Hər ikimiz eyni cür düşünürük?

H ə v v a (*ışım-ışım yanır*). Yenə eyni cür düşünürük!

A d ə m (*minnətdarlıq əlaməti olaraq əllərini göyə qaldırır*).

Gör bizim necə Tanrımız var.

H ə v v a. Bizim İlahimiz çox gözəldir!

Lüsfifer sarsıntı içində əlləriylə başını tutaraq qaranlığa qarşıb itir.

A d ə m (*qəflətən heyətlə torpağa baxır*). Həvva!

H ə v v a. Nədir, əzizim?

A d ə m. Ot qalxırmı?

H ə v v a (*dərhal torpağa baxır*). Məncə, hə.

A d ə m (*irəli baxır*). Otlığa bax! Qoyun-quzu otla o qədər qamını doyurub ki, heç yeriyyə də bilmir.

H ə v v a. Adəm, külək!..

Ətrafa baxırlar. Sükut.

A d ə m. Ey qadın, biz nəsə elə bir şey etməliyik ki (*yuxarı baxır*), O, bizi təzədən sevsin.

H ə v v a (*açıq əllərini yuxarı qaldırır, gözləri dəhşətdən bərəlib*). Sss!

A d ə m. Bəlkə, ola bilsin...

H ə v v a (*əllərini qamına qoyaraq*). Ss... ss...

A d ə m. Nədir, lənət götürülür?

Həvva qamını tutub. Qəflətən sağa atılır, amma qarmaqarışlıq, tükürpədicə səslər onu saxlayır. Adəm səslərə əhəmiyyət vermir.

A d ə m. Sən nə eləyirsən?

Həvva qaçır, o da onun ardınca qaçır. Trubanın qulaqbatırıcı səsinə müşayiət edən barabanın taqqıltısı onu saxlayır. Adəm artıq, demək olar, Həvvanı haqlayıb, amma o, onun əlindən çıxaraq yenə qaçır. Bu dəfə Həvva iki fleytanın səsinə dayanır. Bu dəfə Adəm, nəhayət, onu tutub saxlayır.

A d ə m. Həvva!

Həvva vahimə içindədir. Onlar bir-birinin bir neçə addımlığında qabaq-qənşər dayanıb-durublar. Adəmi təəccüb bürüyüb, Həvva isə, hiss olunur ki, dəhşətli qorxu keçirir.

A d ə m. Mən Adəməm! Sənin ərin!

Həvva yıxılır, sonra yenə qalxır. Qışqırır.

H ə v v a. Hemui-i-ill! Ey əziz mərhəmət mələyi, məni təzədən əvvəlki kimi elə! (Əzab içində torpağın üstündə qıvrılır.)

Fleytanın səsi artır. Adəm mat-məəttəl dayanıb-duraraq ona toxunmağa cürət etmir.

H ə v v a (*arxası üstə uzanıb, ağndan qıvrıla-qıvrıla yumruqlarıyla torpağı döyəcəkdir*). İlahi, İlahi!

A d ə m. Bəlkə, yaxşı oldun?!

H ə v v a. Yaxşı yox, pis oluram. Pis olanda da (*xatirələrə dalaraq oturur*) elə pis olur ki... (*Sancılar başlayır.*) İlahi! (*Böyrü üstə uzanıb əllərini uzadır.*) Mələklər, ya da orada kim varsa, məni eşidin!

A d ə m (*çağırır*). Hemuil, düş gəl! Öz mərhəmətini göstər!

H ə v v a. İblis, mənə kömək elə! Gəl, gəl, Lüsifer!

A d ə m (*qulaqlarını tutaraq*). Ay, ay, ay!

H ə v v a (*ağlaya-ağlaya özünü alçaldaraq yalvarır*). Bu əzablara son ver! İblis, mən hər şeyi anladım! Mənə yüngüllük gətir, ey mələk. Onu mənim içimdən çıxart.

A d ə m (*diz üstə çökərək*). Ata, onun ağılı çaşıb!

H ə v v a. Mənim aqlım yerindədir, amma çıxış yolu tapa bilmirəm.

A d ə m. Tanrı, ona yol göstər!

H ə v v a. Yox, bu, Onun xoşuna gəlir! İlahi, əgər bu, səni sevindirirsə, onda mənim Sənə heç bir borcum yoxdur. Və mən köməyə çağıracam... (*Sancılar başlayır. Hər kəlmədən sonra o, yeri döyəcləyir.*) İlahi, İlahi, ay iblis, İlahi!

Lüsilfer pərdə arxasında görünür.

H ə v v a. Məni yüngülləşdir, iblis... çıxar onu. Dərhal çıxar. Bir dəqiqə də dayanmaq olmaz. O, məni didib-parçalayır. Öldür onu! Öldür onu!

Lüsilfer ona tərəf bir addım atır, amma trubanın səsi onu saxlayır. Sadə bir musiqi səslənir. Həvva huşunu itirir. Adəm qalmaq istəyir, amma Həvvanın bu halını görüb o da özündən gedir. Tann daxil olur. Onun arxasınca ölüm mələyi Əzrail və mərhəmət mələyi Hemuil gəlir.

T a n r ı (*Həvvanın başı üzərində dayanaraq yuxandan aşağı ona baxır*). Di İndi əyil, Əzrail, ölüm soyuğunu onun dodaqlarına üfür.

Əzrail əyilib onun üzünə üfürür. Həvva, sanki, soyuqdan üşüyülmüş kimi səksənir və yuxudaca ağzıyla havanı tutub udur.

T a n r ı. Kifayət eləyər. İndi də, Hemuil, onun ağrıları azalt, dodaqlarına bir öpüş bəxş et.

Hemuil diz üstə düşüb Həvvanı öpür. Həvva yüngülləşərək dərinədən nəfəs alır. Tann bir neçə addım aralanıb əyləşir.

T a n r ı. Qeyb ol buradan, ölüm.

Əzrail dərhal ayağa qalxır.

T a n r ı. Get, Əzrail. Lazım olanda gələrsən.

Əzrail narazı halda çıxır.

T a n r ı. Hemuil, rəhm elə, onu əzablardan azad et.

Hemuil əlini uzadaraq Həvvanın qarnının üstünə qoyur, sonra da cəld əlini çəkərək onu sinəsinə basıb yenə öpmək istəyir.

T a n r ı. Kifayətdir.

Hemuil Tanrıya baxır. O, bir qədər qətiyyətsiz görünür.

T a n r ı. Get, Hemuil, hələlik lazım deyilsən.

Hemuil qalxıb gedir.

T a n r ı. İndi isə, nə qədər ki yatmışınız, gəlin danışaq.

Adəm və Həvva qalxıb oturur. Gözləri bağlıdır, onlar yuxudadırlar.

T a n r ı. Əzab içində işığa çıxardığın o naməlumdan özünü gözlə.

On altı yaşlı bir yeniyetmə peyda olur. Gözləri bağlıdır, əllərini qaldıraraq başını tutub. O çox yöndəmsiz yeriyir, Həvvaya yaxınlaşıb dayanır. Çünki Tann yenidən danışmağa başlayıb.

T a n r ı. Bu, sənin həyatında ilk həyatdır, ey qadın. Əlbəttə, onun adında əlifbanın ona uyğun hərfi mütləq olmalıdır. Özünün bu ümitsiz vəziyyətində sən onu Lüsiferə təklif etdin. Adəm, sənsə öz avamlığından onu ölümə hədələdin... *(Soyuqqanlılığını itirərək)* Bütün bunlar məni dişlərim qıcıyana qədər heyretləndirir... *(Nitqini saxlayıb dişlərini qıcayır.)* Bununla belə, hesab eləyirəm ki, bu uşaq... *(yeniyyətə tərəf dönür)* günahsızdır.

Odur ki bir də cəhd eləyək, amma təhlükə altında qal-
masın deyə ona Habil deyil, öz xeyri üçün Qabil adını
verdim. (*Qalxır.*) Beləliklə, Qabil doğuldu!

Qabil dizlərini ürəyinin başına sıxaraq Həvvanın yanında uza-
nır. Həvva durub oturur, gözlərini açıb Qabilə baxır.

H ə v v a (*xoş bir təəccüblə*). Ax!
A d ə m (*oyanıb Qabili görür*). Bu, nədir?
H ə v v a. Bu...
T a n r ı. Qabildir. Sənin oğlun.

Tanrıni görəndə hər ikisi elə heyvətlənir ki, az qala, dilləri tutulur.

H ə v v a (*qəflətən hiss eləyir ki, qamının şişi gedib, yenə
əvvəlki kimidir. Sevinc içində qışqıra-qışqıra Tanrının ayaqlarına
yuxılır*). Görürəm ki, Sizin mərhəmətiniz yenə mənim
üzərimdədir. Ah, İlahi!

T a n r ı (*yerə uzanan Qabili göstərərək*). Sənin Edəmdə
çox rahatlıqla batdığı günah, onun gəlişiyə yenidən
sənə günahsızlıq gətirdi. İndi sən onu içini yeyən şər-
dən qorumalısan. Bu gün bu şəri səndə gördüm.
Mənim üzümə bax, ey qadın.

H ə v v a (*gözlərini yumaraq*). Bacarmıram. Çünki mən
Sizin mərhəmətinizə şəkk gətirmişdim.

T a n r ı. Yenə şəkk gətirəcəksən?
H ə v v a. Heç vaxt, heç vaxt, heç vaxt!
T a n r ı. Onda gözlərini aç.

Həvva başını qaldırıb diz üstə dayandığı yerdəcə ona baxır.

H ə v v a. Mənə bu adamı Tanrı verdi.

T a n r ı. Sən bəşəriyyətin ulu anasısan.

H ə v v a. Və hələ bizlərə bəlli olmayan gələcək
nəsillər mənim bətnimdən çıxacaq. (*Tanrı əlini uzadır.
Həvva Onun əlindən tutub qalxır.*)

Mən içi balıqla dolu çayam.
Mən adaları yuxudan oyadan

Ayı göydən getməyə qoymayan yay səhəriyəm.
Yalnız sənin əbədi mərhəmətinin sayəsində
Dayanıb-dururam, yaşayıram.
T a n r ı. Həvva, sən mənim sevimli qızımsan.

Mələk valsı səslənir. Tann Həvvanın əlindən tutaraq onunla vals oynayır. Üzündən xoşbəxtlik yağan Adəm onlara qoşulmaq üçün bir neçə uğursuz cəhd eləyir. Tann və Həvva oynaya-oynaya gedirlər. Adəm onların ətrafında fırlanır.

A d ə m (*nidayla*). Həvva! Ora bax, O oynayır! (*Xoşbəxtcəsinə gülür və vals oynaya-oynaya onların ardınca gedir.*)

Səhnədə Lüsifer və yatmış Qabildir. Lüsifer oynayanların arxasınca baxıb başını bulayır.

L ü s i f e r. Deməli, Həvva, sən Onun əlindən tutdun? (*İrəli baxır.*) Bu, nə sistemdir?! (*Yerdə uzanan Qabili görür.*) Hə, demək, Qabil budur. (*Onun üzərinə əyilir.*) Sənin həyatın Lüsiferin öpüşündən başlayacaq. Qoy mənim varlığım sənə varlığına qarışsın. Və məhz sənə çiyinlərin üzərində mənə taxt-tacın sahibi olacağam. (*Əyilib onu öpür.*)

Pərdə enir.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Allə yatıb. Asılmış heyvan dəriləri bəşəriyyətin ilk divarını əvəz edir. Bu ibtidai sığınacaq dekorasiya əvəzi xidmət eləyə bilər. Bir küncdə ocaq yanır. Tann daşın üstündə oturub, fikir içində onların müşahidə edərək qayğılı halda başını bulayır. Sonra əlini qaldırır.

T a n r ı. Əzrail!

Səhnənin sol tərəfində Əzrail peyda olur.

T a n r ı. Ölüm mələyi, bu gün mənə sənə köməyin lazımdır. Bu məxluqatı artıq bütün dünya boyu

səpələməyin zamanı yetişdi. Amma Tanrı daha bu adamların yadına da düşmür. Onların ağılında olan yalnız yaşamaq üçün yemək və yemək üçün yaşamaqdır. Bir halda ki artıq hətta mənim adım belə yada düşmür, bu kütləni hansı qanunla idarə etmək olar? (*Qalxıb yatan adamlara baxır.*) Odur ki səhər o başdan sən onlara yuxuda ölümü göstərəcəksən. Amma ehtiyatlı ol, heç kəsə xətər toxundurma, sadəcə, əbədi olmadıqlarını onlara xatırlat. Ümid eləyirəm ki, ölümü görəndə onlar təzədən Tanrını yada salıb, nəhayət, nə qədər məsuliyyət daşdıqlarını anlayacaqlar.

Əzrail yavaş-yavaş əllərini qaldırır.

T a n r ı. Hələ yox, gözlə, hava işıqlansın. İstəyirəm ki, onlar oyananda öz yuxularını yaxşı xatırlasınlar. (*Adəmə, Həvvaya və onların balalarına*) Əziz insanlar, bu gün mən sizin hər hərəkətinizə göz qoyacağam. (*Çıxır.*)

Haradasa gizlənmiş Lüsifer peyda olur. Ora-bura boylanır və qızıl kuboku görüb qamarlayır.

L ü s i f e r. Hər dəfə bunlara göz gəzdirəndə təzə nəşə görürəm. Bunlar nə məxluqdur axı, azca varlanan kimi daha Tanrı gərəkləri deyil.

H ə v v a (*oyanaraq*). Sən hansı kabussan?

L ü s i f e r. Əzizim, tanımadın, mənəm də.

H ə v v a. Niyə sən Cəhənnəmə getmədin, burada qaldın?

L ü s i f e r. Əzizim, mən sənə ruhuna görə çox narahatam. Sənə kimi gözəl, ağıllı qadın gününü yalnız təsərrüfat işləriylə keçirməməlidir. Məhəl qoymadan nəyin yanından ötüb-keçdiyini özün də bilmirsən.

H ə v v a. Nə arzulamışdımsa, hamısına çatmışam, mələk.

L ü s i f e r. Bəs öz üfüqlərini necə, genişləndirmək istəmirsən?

H ə v v a. Yox! (*Uzanır.*)

L ü s i f e r. Necə istəyirsən, əzizim. Şirin yuxular, gözəlçə. (*Ondan aralanır.*) Bütün pis əməllərimə görə mənim göylərdə yerimin hara olacağı, yəqin, artıq məlumdur. Yalnız hansısa gözlənilməz fəlakət onları mənim köməyimə möhtac eləyə bilər. Nə qədər ki yer üzünü göy üzünün filialına çevirməyiblər, onlarla haqq-hesabı çürütmək lazımdır. Görək nə eləyirik. Qabil öz qardaşını qısqanır. Yəqin, elə buradan başlamaq lazımdır. (*Oğrun-oğrun Qabilə tərəf gedir.*)

Dan yeri ağanır və səhnədə Əzrail peyda olur. Lüsifer gizləniib onu müşahidə eləyir.

L ü s i f e r. Əzrail, nə məsələdir?

Əzrail hədələyici tərzdə əllərini qabağa uzadır.

L ü s i f e r. Məgər kimsə ölməlidir?

Əzrail qısa fasilələrlə üç dəfə ucadan üfürür. İnsanlar yuxuda inildəyirlər. Əzrail qeyb olur.

L ü s i f e r (*adamlara yaxınlaşır*). İnildəyirlər? O, onların yuxusuna nə qatdı?

A d ə m (*oturaraq*). Bu nə yuxuydu! (*Həvvə ona sarı dönür.*) Məncə, yuxuda kiminsə öldüyünü gördüm.

H ə v v a (*qorxduğunu etraf etmək istəməyərk*). Yəqin, qoyun-quzu olub.

A d ə m. Yox, onun sifəti var idi.

L ü s i f e r. Burada hamı cavan və sağlamdır, kiminsə ölməyinə heç bir əsas yoxdur.

H ə v v a. İnsan sifəti?

A d ə m. Qan!

L ü s i f e r. Qan? O, onlara qətl hazırlayır. Əlbəttə. Təzədən Tanrını xatırlasınlar deyə, mütləq onları günaha batırmaq istəyir. Az qala, mən necə də kobud səhv buraxacaqdım. Mən onları fəlakətə aparmamalı, əksinə, fəlakətin çəngindən qurtarmalıyam.

Q a b i l (*oturaraq*). Bu nə yuxuydu!

A d ə m və H ə v v a. Nə dedin?

Q a b i l. Deyəsən, yuxuda kiminsə öldüyünü gördüm.

L ü s i f e r. Axır ki, mənim saatım yetişdi. Mən ölümü ləğv edəcəyəm və onlar məni sevəcəklər, onlara qətl göndərən və vicdan əzabı çəkdirən Tanrıya isə nifrət edəcəklər! Bu ki əladan da əladır. Əgər kimsə öldürürsə, deməli, kimsə ölür. Kim? (*Ağır-ağır yerlyir. Budur, Lüsifer artıq onların arasındadır, öz ideyasının gerçəkləşməsinin zamanını gözləyir.*)

H a b i l (*oturaraq*). Bu nə yuxuydu?!

A d ə m. Bəsdir! Həvva, yemək hazırla.

H a b i l. Mən göy üzüylə uça-uça...

H ə v v a. Bu ki əla yuxudur!

H a b i l. Və yıxıldım... (*Sırlı baxışlarla*) Sonra da mələk məni öpdü.

Q a b i l (*qəflətən yuxusu yadına düşür. Barmağını qaldırır*). Sus! (*Hamı dönür və o, Habilə işarə edir.*) Hə, yadıma düşdü. Ölən o idi.

Həvva ah çəkir.

H ə v v a. Belə sözlər danışma! (*Qalxıb Habilə tərəf gedir. Əliylə onun başını tutub ürəyinin başına sıxaraq öpür. Adəm də qalxıb Həvvanı öpür.*)

L ü s i f e r. Habil ölüb? Bəs onu kim öldürüb?

Q a b i l (*Habili öpərək*). Mən səni torpağın üstündə gördüm. Sifətin tanınmaz hala düşmüşdü, al-qana bulanmış bir zəncir...

A d ə m. Bəsdir, indi də bir dəqiqə məni dinləyin.

Q a b i l (*Adəmə sarı dönür*). Axı o, mənim yuxumda necə ölə bilər? (*Habilə sarı dönür.*) Sən axı elə bir iş tutmamısan, eləmi?

H a b i l (*Həvvaya*). Nə olursa, o dəqiqə günahı məndə görür!

H ə v v a. Bəsdir mübahisə elədiniz.

A d ə m. İndi məni diqqətlə dinləyin. Ölüm heç

vaxt yadımıza belə yaxından düşməyib. Odur ki mən bu söhbəti eşitmək istəmirəm. Qapadın getsin!

L ü s i f e r. Yaxşı adamdır! (*Həvvaya*) Di haydı, hamını toxtat.

H ə v v a. Mən çox dadlı səhər yeməyi hazırlayaçağam.

Q a b i l. Ata.

Adəm dönür. O, Qabilin səsində nəşə bir qəribə inadkarlıq hiss edir.

Q a b i l. Ata, sən Cənnəti tərk etmək qərarını verəndə Tanrı...

H ə v v a. Cənnətin bura nə dəxli?

Q a b i l. Aha, bu haqda danışmaq yaxşı olar! Siz oradan gedəndə Tanrının sizə nəşə bir tapşırığı-flanı olmadı? Demək istəyirəm ki, ayınləri düzgün icra edib-etmədiyimizi haradan bilək? Bəlkə, elədiklərimiz kifayət deyil.

A d ə m. Ola bilməz. Əminəm ki, əgər nəşə yerində olmasaydı, O, bizə bir işarət göndərərdi.

Q a b i l. Bəlkə, elə bu yuxu özü bir işarətdir?

A d ə m (*heyrlə*). Doğrudan?

Q a b i l. Çünki zəmiyə gedib dənleri üyüdəndə qəflətən mənə bir şey qəribə göründü ki...

H ə v v a (*hövsələsi çatmır*). Hə, əzizim?

Q a b i l. Axı Tanrı mənim fermer, Habilin çoban olmağını istəyir.

A d ə m. Qabil, ondan hər şeyi xırdalığına can tələb etmək olmaz. Sadəcə, O hiss elədi ki, artıq zamanı yetişib, biz yer üzünə gedərək törəyib artmalıyıq. Olan budur, vəssalam.

Q a b i l. Ata, mənə heç cür çatmır. Məgər bağda qala-qala törəyib artmaq olmazdı?

H ə v v a. Bağda?!

A d ə m. Yox, oğlum...

H ə v v a. Bağda bu işi görmürlər, əzizim.

Q a b i l. Yaxşı, siz oradan çıxanda O, sizə nə dedi?

A d ə m. Buradan yığılıb getməyi tapşırıdı.

H ə v v a. Rədd eləmədi!

A d ə m (*tələsik*). Yox, yox, eləcə dedi ki, “yığılın”.

H ə v v a. Məncə, uşağı çətinə saldıq.

Q a b i l. Mən çətinə-zada düşmədim. Niyə axı sən həmişə hər şeyi zarafata salırsan? Mən fermadan, qoyun-quzudan danışıram. Mən Tanrının nə istədiyini və bizim nə etməli olduğumuzu soruşuram.

H a b i l. Əgər düşünürsənsə ki, O, mənim kənd təsərrüfatıyla məşğul olmağımı istəyir, böyük məmnuniyyətlə peşəmi səninlə dəyişərəm.

Q a b i l (*gülərək Adəmə*). Kənd təsərrüfatı işiylə məşğul olmaq bunun elə boyuna biçilib.

A d ə m (*gülür*). Tanrı bizə kömək olacaq?

H a b i l (*etirazla*). Niyə axı belə olsun!

Q a b i l. Onun mərhəməti sayəsində biz ancaq arpa şorbası yeyəcəyik!

H ə v v a (*Hablə toxunaraq*). Bunlar hamısı təxəyyülün diktəsidir.

L ü s i f e r. Sən mumlayacaqsan, ya yox?

Q a b i l. Təxəyyülün diktəsi.

H a b i l. Mən bu vaxtacan bir quzu itirmişəmmi?

Q a b i l. Necə itirə bilərsən? Onları həmişə mən yemləmişəm.

H a b i l. Qabil, bu yalnız bircə dəfə olub!

Q a b i l (*təəccüb və hiddətlə*). Get mənim kimi tərlə, gör sonra danışmağa dilin olar, ya yox?

H ə v v a. O, səndən balacadır.

Q a b i l. Hə, mən böyüyəm. Lənətə gəlim, əgər o, öz qoyun-quzusunu çəpərə almaşa, bir də nəşə əksəm.

L ü s i f e r. Yetər!

H ə v v a (*Qablə*). Bəsdir, yetər!

Q a b i l. Niyə axı sən həmişə onun tərəfini saxlayırsan?

H ə v v a. O, çəpəri necə çəkə bilər?

Q a b i l. Mən əkən kimi, ana. Qoy bir az onun da beli əyilsin. Habil, sənə xəbərdarlıq edirəm. Əgər bir də...

A d ə m. Uşaqlar, uşaqlar!

H a b i l (*dönərək*). Əgər çəpər istəyirsə, qoy özü çəksin.

Q a b i l. Mən çəkim? Nə nəyi yeyir: qarğıdalı quzunu, yoxsa quzu qarğıdalını?

H a b i l. Mənim nəzərimdə çəpər çəkmək bizə yaraşmaz.

Q a b i l. Yaraşmaz?! Sən heç Tannıyla məsləhətləşmişən?!

H a b i l. Tanrı barədə mənim heç bir təsəvvürüm yoxdur. Amma bilirəm ki, qoyun-quzu təbiəti etibarilə hərəkətdə olmalı, qarğıdalı yerində qalmalıdır. Odur ki hərəkətdə olanı yox, yerində qalanı çəpərə almaq lazımdır.

A d ə m. Məntiq doğrudur, Habil.

Q a b i l. Demək, belə çıxır ki, mən işləməli, o isə dişləməlidir.

A d ə m (*təəccüblə*). Yox, bu, ədalətsizlik olardı.

H a b i l (*incik halda Adəmə*). İş ona qalsa, hətta istəsək belə, dağları çəpərə ala bilmərik axı! O cümlədən çayları da. Qoyun-quzu oradan da su içir. (*Qabilə*) Bilirəm, Qabil, sənin işin ağırdır, amma bu işi sənə mən tapşımamışam. Hətta hərdən mənə elə gəlir ki, burada bir ədalətsizlik var. Yəqin, hərdən yerimizi dəyişsək, pis olmaz...

Q a b i l. Sən heç bir həftə də dözə bilməzsən!

H a b i l (*ucadan*). Bəs onda mən nə eləyim?

Qabil Habillə yanaşı dayanaraq əzab dolu baxışlarını ona zilləyib. Bu, Habilin narahat eləyir.

H a b i l. O, niyə mənə elə baxır?

Qəflətən Qabil Habill qucaqlayaraq bərk-bərk bağrına basır.

A d ə m. Əsl kişisən!

H ə v v a (*heyran və narahatlıqla*). Qabil.

Q a b i l (*Habilin buraxıb bir neçə addım aralanır*). Özüm də bilmirəm nədən belə elədim.

A d ə m. Habil, onun əlini sıx. Tez elə. Hər ikinizin günahı var.

H a b i l (*Qabilə əl uzadır*). Qabil...

L ü s i f e r (*qalib duruşuyla göylərə*). Nədir, təslim olursunuz?

Qabil əlini Habilə uzadır və bu an göydən nəhəng bir ilan düşür. Həvva qışqırır. Lüsifer atılıb o ilanı tutaraq səhnədən kənara atır.

L ü s i f e r. Şər qüvvə! Rədd ol!

H ə v v a. Uçub gəldiyi kimi də uçub getdi.

A d ə m. Uçan ilan?

Qəflətən ucadan hürüşmə səslə gəllir. Hürən qulyabanılardır. İnsanlar ora-bura boylana-boylana qalıblar. Sanki, gözəgörünməz qüvvə onların üzərinə gəlir.

L ü s i f e r (*başını çiyninə əyib gözünün bir qırağıyla göyə baxır*). Ata, bu ki alçaqlıqdır!

A d ə m (*yan-yörəsinə baxaraq*). Deyəsən, nəşə olacaq. (*Eynən özü kimi ətrafa baxan Həvvaya*) Yaxşısı budur, uşaqlara deyək.

Həvva həyəcanlı halda əlləriylə gözünü tutur.

A d ə m. Həvva! Ola bilsin, elə indi baş verdil

H ə v v a (*əllərini aşağı salaraq*). Yaxşı. Ola bilsin, onda hər şey təzədən əvvəlki kimi olacaq, hə?

A d ə m. Uşaqlar! Yaxşı olar ki, oturasınız, uşaqlar.

H a b i l. Ata, sənə bizə nəşə sözün var?

Həvvadan başqa hamı oturur. Həvva ayaq üstə nəşə baş verəcəyini gözləyirmiş kimi onlara baxır.

A d ə m. Cənnəti necə tərk etməyimizdən danışacağam. İstəmirəm elə fikirləşəsiniz ki, sizdən nəyisə gizləyirik.

H ə v v a (*yalvarışlı tərdə Qabilə*). Görərsən, hər şey qaydasına düşəcək.

A d ə m (*boşluğa baxaraq*). Belə hiss olunur ki, deyəsən, nəşə baş verəcək. Odur ki yaxşı olar, hər şeyi bəri başdan həll edək.

H ə v v a. Biz... öz xoşumuzla oradan çıxmamışıq. Aydındırmı? Bizə dedilər ki (*göz yaşlarını silir*), gedin buradan.

Q a b i l. Belə dedilər?

H a b i l. Niyə axı, ata?

A d ə m (*dilin altında mızıldanaraq*). Niyə? Belə də... (*Özü cavab vermək iqtidarında olmadığından Həvvaya müraciət eləyir.*) Niyə?

H ə v v a. Başa düşürsünüzmü, biz uyğun gəlmirdik. Demək istəyirəm ki, uyğun gəlmirsənsə, onda...

A d ə m. Əgər hər şeyi açıb deməyi qərara almışsıqsa, nəm-nüm eləməyək.

H ə v v a. Sənin sözündən elə çıxır ki, bütün günahlar məndədir.

A d ə m. Mən ki hələ ağzımı da açmamışam.

H ə v v a. Bəs nə vaxt açacaqsan?

A d ə m (*qəti qərara gələrək*). Artıq sizə dediyimiz kimi, mən uzun illər Tanrının gözünün ağrı-qarası, bir dənəsi olmuşam. Sonra O...

H a b i l. Anamızı yaratdı.

A d ə m. Elədir.

H a b i l (*gözqamaşdıncı təbəssümlə*). Sən də bir könlü-dən min könlə ona vuruldun, hə?

Q a b i l. Əlbəttə, vuruldu.

A d ə m. O çox gözəl idi. Düzdür, elə bir seçim imkanı da yox idi. (*Gəlir.*)

H ə v v a. Ha-ha-ha.

A d ə m. Amma bu və ya digər şəkildə, məncə, orada meyvə ağacının olduğunu artıq xatırlatmışam...

H a b i l. Xeyir və şər meyvəsi.

A d ə m. Doğrudur.

Q a b i l. Hansı ki, sizə tapşınılmışdı, onu heç bir halda dişləyib yeyə bilməzdiniz.

A d ə m. Doğrudur. Amma məsələ burasındadır ki, başa düşürsünüzmü, biz onu yedik.

H a b i l (*sarsıntı və təşviş içində*). Siz onu yediniz?!

A d ə m. Hə, biz onu yedik.

H a b i l (*daha da təşvişlə*). Amma anamız yemədi.

A d ə m. Ananız da yedi.

Qabil liraya san gedib arxasını onlara çevirərək bu musiqi alətində ifa etməyə başlayır. Onlar Qabilə baxaraq, deyəsən, onun nə hisslər keçirdiyini anlayırlar.

H a b i l (*hövsələsizliklə*). Bəs sonra nə oldu?

Qabil xüsusi canfəşanlıqla barmaqlarını simlərin üzərində gəzdirərək ifasını saxlayır.

A d ə m (*narahat baxışlarını Qabilə dilkərək*). Sonra mən ona baxdım. Başa düşürsünüzmü, heyvətli olan nə idi? Demə, o vaxtacan kor olmuşam, heç nə anlamamışam. Və hər şeyi görüb anladım. O, lüt imiş.

Bu sözləri eşlədən kimi Qabil onlara tərəf dönür.

Q a b i l və H a b i l. Anamız!

H ə v v a. Elə atanız da.

Q a b i l (*sarsıllaraq İrani əlindən salır*). Ana!

L ü s i f e r (*başını tutur*). Oxxx!

H ə v v a. Biz özümüz bilməmişik, əzizim.

Q a b i l. Bəs necə bildiniz ki, lütsünüz?

H ə v v a. Sənə Habil uşaq vaxtı necə idisə, biz də eləcə uşaq kimiydik. Yadındamı, Habil uşaq oldu da tumançaq qaçırdı.

Q a b i l (*əsəbi, hədələyici tərzdə*). Amma sən axı heç vaxt uşaq olmamısan.

H ə v v a (*karıxmış halda Adəmə*). Bəlkə, sən onu başa salasan.

H a b i l (*Adəmin əvəzinə izah eləyərək*). Necə deyim axı, onlar o vaxt heyvan kimi olublar.

Q a b i l (*ağrı və dəhşət içində*). Belə danışma!

A d ə m (*Qabilə*). Mən sənə suyun qoxusunu hiss etdiyimi danışdım?

H a b i l. Əlbəttə! Onlar hətta siyənək balığının nə dediyini də eşidə bilirmiş.

Q a b i l. Amma siz heç vaxt deməmisiniz ki, bir vaxtlar, bir vaxtlar... heyvan olmusunuz.

A d ə m. Bir dəqiqə, Qabil. Tanrı elə görmək istəyirdi ki, biz...

Q a b i l. İnanmıram! Tanrı heç vaxt istəməz ki, anamız lüt gəzsini!

A d ə m (*hirsə qalxaraq*). Demək istəyirsən ki, onun əynini geyinməsinə mən razı olmamışam?

H ə v v a (*ona yaxınlaşaraq*). Əzizim, biz məsum, bakirə idik.

Q a b i l (*hiddətlə*). Siz lüt gəzə-gəzə bakirə idiniz? Yəqin, elə buna görə də O, sizi qovub! Məgər aydın deyil?

H ə v v a. O, bizi bu qiyafədə, lüt olanda sevirdi. Bizim bunu dərk etdiyimizi biləndə də özündən çıxdı. (*Qısa pauza.*)

Q a b i l (*bu söhbətdən sarsılaraq*). İndi niyə yuxularımızda ölüm görməyimizin səbəbi aydın oldu!

H ə v v a. Səbəb nədir ki?

Q a b i l. Biz hətta ibadətimizi də düz-əməlli eləmirik. Tanrıya dualar eləməliyik, Ondən əfv diləməliyik. Amma biz özümüzü elə aparırıq ki, sanki, heç bir günaha batmamışıq. Elə bil, bizi Cənnətdən xeyir-duayla yola salıblar!

H ə v v a. Bəli, bizi xeyir-duayla yola salıblar, əzizim!

Q a b i l. Biz lənətlənmişik, ana!

H ə v v a (*hiddətlə Adəmə*). Nahaq onlara hər şeyi açıb dedin!

Q a b i l. Niyə bizə olanı yox, yalanı demişdiniz?

A d ə m. Bir dayan...

Q a b i l (*hədəylə*). Mən həmişə bilirdim ki, siz bizdən nəsə gizləyirsiniz!

A d ə m. Bir dəqiqə. (*qısa pauza*) Biz sizi qorxutmaq istəmədik. Səbəb təkcə budur, vəssalam. Amma daha böyümüsünüz, hər şeyi sizə anlatmağın zamanı gəldi,

mən də dedim. O, bizi lənətlə qovdu. Bu lənətin içində bizim ölürliyimiz də var.

Q a b i l. Biz ölürüyük?

H a b i l. Qoyun-quzu kimi?

A d ə m. Qoyun-quzu, quş və başqa məxluqat kimi.

Q a b i l. Sən də, anamız da? Deməli, biz daha bir də heç vaxt sizi görməyəcəyik?

H ə v v a. Buna görə narahat olma, əzizim. Əminəm ki, qarşıda hələ bizim xeyli vaxtımız var.

Q a b i l. Deməli, nə qədər ki Onun sizə acığı tutmamışdı, ölüm də yox idi, hə?

A d ə m. Mən bildiyimə görə yox idi.

Q a b i l. Ah, Tanrı, görünür, Onun o vaxt sizə əməlli-başlı acığı tutub.

H ə v v a. Əzizim, mən əminəm ki, O, artıq bizi bağışlayıb! Əgər belə olmasaydı, siz də olmazdınız, hər işimiz də belə gözəl getməzdilər...

Q a b i l (*diz üstə çökərək*). Məni eşidin! Sizə demək istəyirəm ki, bu, xəbərdarlıqdır. Odur ki indi biz bu vaxtacaan etmədiklərimizi etməliyik.

H ə v v a. Məsələn, nə?

Q a b i l. Məsələn, bu günümüzü heyvana, yaxud əkin-biçinə yox, Tanrıya həsr etməliyik. Sizlərə deyirəm ki (*məhrəmcəsinə baxışlarını göy üzünə zilləyir*), əgər Ona günahlarımızı bəyan edib əfv diləsək, paklaşarıq. Onda, ola bilsin, O da öz nurunu üzərimizə salıb bizləri təzədən ölümsüzlüyə qovuşdurdu. Ata, ana, Habil, gəlin gedib birlikdə ibadət eləyək.

A d ə m (*Həvvaya*). Neynək, ibadətə ziyanı olmaz.

H ə v v a (*xatırlayaraq*). Bəlkə, Qabil haqlıdır, bəlkə, Onun bizə olan mərhəməti yenidən qayıtdı? (*diz üstə çökərək*) Nə dua eləyək, əzizim!

Qabil diz üstə üzünü göy üzünə tutub. Adəm də diz çökür. Nəhayət, Habil də belə eləyir.

Q a b i l. Ey külli-ixtiyar sahibi, ayinlərini pozduğuna görə valideynlərimizin Cənnətdən qovulmasını

bilib Səndən əfv olunmağımızı diləyirik. Qoy bu ailə yaşasın, qoy biz təzəcə pak olaq. Qoy indi hər kəs Sənə öz günahını açıb desin.

Adəm və Həvva gözlərini yumub yada salır.

H a b i l (*dua eləyən Qablə baxaraq*). Deməli, çəpəri çəkməli olacağam, hə?

Q a b i l (*yumulu gözlərlə*). Mən elə bilirəm ki, əgər qardaşımın yuxusuna ölümü giribsə, gərək dualar eləyə.

A d ə m. Mən də Habilə ölmüş gördüm. Məncə də, Habil dua eləməlidir.

Pauza.

Hamı başını aşağı salıb. Lüsifer peyda olub onlara yaxınlaşır və gəlib Habilə yanaşı oturur.

H a b i l (*astadan*). Ana!

H ə v v a. Sss!

H a b i l. Burada kimsə var?

A d ə m. Mən heç kimi görmürəm.

Qısa pauza. Nəsə bəd bir hadisə olacağını qabaqcadan hiss edirmiş kimi Lüsiferə baxan Habildən başqa hamı düşüncələrə qərq olub.

H a b i l. Sən kimsən?

Ailə heyrət içində dönüb Habilə baxır. Amma Lüsifer təkca Habilin gözlünə görünür.

L ü s i f e r. Sənə deyim ki, bəli, ürəyinin bir yerində haqlısan. Sənin qardaşın təhlükəli adamdır. De ki, çəpəri özün çəkəcəksən.

Habil etiraz etmək istəyir.

L ü s i f e r. O, ipə-sapa yatmayacaq.

H a b i l. Niyə?

L ü s i f e r. Çünki Həvvanın sənə məhəbbəti daha çoxdur, Habil.

H a b i l. Anamız axı Qabili də sevirl!

H ə v v a. Çox xoşdur! (*Adəmə*) Sən də eşitdin?

L ü s i f e r. Onun Qabilə hörməti var, məhəbbəti tək sənədir. Denən, əgər sağ qalsan, o zibilli, o çəpəri özün çəkəcəksən. O insan qatildir.

İndi Habil Qabilə tamam fərqli baxışlarla baxır.

H a b i l. Mən çəpəri deyirəm.

Q a b i l. Hə, eşidirəm.

H a b i l. Sən haqlısan, qarğıdalı quzunu yox, quzu qarğıdalını yeyir.

L ü s i f e r. Afərin!

H ə v v a (*sevinc içində Adəmə*). Eşitdin?!

H a b i l. Odur ki qoyun-quzularımı mən çəpərə alacağam.

H ə v v a (*Adəmə*). Sən eşidirsən?

A d ə m. Əla!

Q a b i l. Sən o çəpəri harada qoyacaqsan?

H a b i l. Harada lazımdır, orada, bircə yol ağzı olmasın. Bəlkə, vadicədə?

Q a b i l. Yox, vadi mənə lazımdır.

H a b i l. Onda... onda təpəlikdə.

Q a b i l. Təpəlik də mənə lazımdır, bu bahar onun döşündə nəhəng üzümlük salacağam.

H a b i l. Onda yeri özün müəyyənləşdir, harada istəyirsən?

Q a b i l. Dağın üstündə böyük otlıqlıq var.

H a b i l. Axı ora çox uzaqdır, elə deyil?

Q a b i l. Mən elə hesab eləmirəm.

L ü s i f e r. Razılaş! Razılaş!

H a b i l (*səbrini basaraq*). Qabil, razıyam!

L ü s i f e r. Vəziyyətini yaxşı başa düşürəm, oğlum, amma ölməkdənsə, bir yalanla can qurtarmaq yaxşıdır.

H ə v v a (*Habila rəhmi gələrək*). Qabil, əzizim, istəyirəm ona deyəsən ki, nəzərdə tutduğun başqa...

L ü s i f e r. Habil, qoy o mumlasın...

H ə v v a (*israrla Qabilə*). Əlbəttə, sən onu belə uzaq otlığa göndərməzsən!

L ü s i f e r. Bu nəvazişiyə o, səni ölümə aparır!

H a b i l. Bəsdir, ana. Düzünə qalsa...

L ü s i f e r. De ki, uzaq yol getməkdən xoşum gəlir.

H a b i l. ...Uzaq yol getməkdən xoşum gəlir.

H ə v v a. Sən axı, onsuz da, çəpər çəkməyə razılıq verdin. (*Qabilə*) Niyə sən onu alçaldırısan?

Qabil yeri yumruqlayıb dik atılır, iri daşa tərəf qaçıb qaldırır.

L ü s i f e r (*Habilə*). Diqqətli ol! Arxanı ona çevirmə!

Habil qardaşının hərəkətlərini izləmək üçün cəld döndür.

H ə v v a. Sən nə eləyirsən?

Qabil bir daşı o birinin üstünə qoyur.

Q a b i l. Bu vaxtacan məni gözləyən işi Tanrıya hədiyyə eləmək istəyirəm.

L ü s i f e r (*yumruqlarıyla göy üzünü hədələyir*). Bəsdirl! Sən sakitləşəcəksən, ya yox?!

H ə v v a (*dərindən nəfəs alıb yüngülləşir*). Bax bu, gözəl fikirdir.

A d ə m. Qabil, pis səsələnmiş. Nə cür, hansı yolla?

H ə v v a. Səncə, Ondən cavab gələcək?

A d ə m. Bəlkə də, gəldi. Qabilin bu hərəkətləri, bəlkə, Ona təsir etdi. (*Ağıllı görkəm alıb Qabilə*) Özünün ən yaxşı qarğıdalını, ən yaxşı sünbülünü ona hədiyyə elə. Bir də cəfəri yadından çıxmasın. Cəfəri onun ən xoşladığı göyərtidir.

Qabil hamar bir daş tapıb onu özünün düzəltdiyi qurbangah yerinə qoyur. Həvva dərhal süpürgəni əlinə alıb oranı süpürməyə başlayır.

H ə v v a. Bəs üzüm necə?

A d ə m (*Qabilə*). Üzüm də qoy!

Q a b i l. Üzüm bu il nəşə elə də yaxşı əmələ...

H ə v v a. Onda lazım deyil.

A d ə m (*heyvətə*). Ona qulaq asma. Çünki yaxşı olub-olmaması əsas deyil, əsas odur ki, hədiyyə təmiz ürəklə verilir. Görəcəksən, Qabil, O, ədalətlidir. Həm də biz Ona minnətdarlıq etməliyik. Bizdə Ona qarşı bu hiss kifayət qədər olmayıb.

H ə v v a. İlahiyə şükür elə! İlahiyə şükür elə!

A d ə m. Bir dayan görək! (*Qabilə*) Vəd elədiklərini tez gətir.

Qabil zənbillini göyərti və dənli bitkilərlə doldurmaq üçün qaçır.

H ə v v a (*sevincək əllərini bir-birinə vuraraq*). O düşəcək! Mən bunu hiss eləyirəm, hiss eləyirəm!

A d ə m (*Qabilə yol göstərərək*). Mən bir-iki soğan da əlavə edərdim. (*Həvvaya*) O, acı soğanı yaman xoşlayır.

H ə v v a. Və hər şey öz yerinə qayıdacaq. (*Cəld Habilə yaxınlaşır*) Əzizim, saçını dala elə. Adəm, sənin yanağında ləkə var.

Adəm ləkəni silir. Qabil bir dolu məcməyi meyvə-tərəvəzlə qayıdıb gəlir. Bir neçə saniyə sükut hökm sürür.

H ə v v a (*qəflətən ayılıbmış kimi onun üstünə qaçır*). Ağlınmı çaşdı, əzizim? (*Almanı məcməyindən götürür*.) Alma olmaz! (*Almanı atayında gizləyir*.)

Q a b i l (*səsində gərginlik duyulur*). Düzümü deyir, ata?

Adəm yaxın gəlib məcməylə baxır. Sükut.

A d ə m. Əla görünür, Qabil. İndi isə yadda saxla ki, onun simasını görən kimi sağ gözünə bax. Çünki O, səni o gözüylə sevir. Sol gözünün baxışları isə görəcəksən ki, zəhmlidir. Çünki o gözüylə ittiham

edir. Odur ki diqqətini ancaq sağa ver, özü də qəti qorxub-eləmə.

Q a b i l. Mən onu sevirəm, ata.

A d ə m. Mən bunu bilirəm, oğlum, indi Onun da sənə sevgisini hiss edəcəksən. (*Adəm onu öpəndən sonra dönüb qətiyyətli addımlarla qurbangaha sən gedir.*)

H ə v v a. Qabil!

Qabil dayanır. Həvva ona yaxınlaşıb sonra qurbangaha keçir. Əvvəl məcməyidəkiləri, sonra Qabili öpür. Habil gəlib Qabilin qarşısında dayanır. Onlar bir-birinə baxırlar. İndi Qabil əyllib Habil öpür, sonra məcməyini səliqəylə qurbangaha qoyub geri dönür. Hamı qurbangahın qarşısında diz çökmür və bu zaman...

H ə v v a (*Adəmə təklif eləyərek*). Məncə, Habil də nəsə bir hədiyyə etməlidir.

Habil oturur. Adəm ona baxır. Qabil isə eləcə təzim etdiyi şəkildə qurbangahın qarşısında dayanıb.

L ü s i f e r (*Habil saxlamaq üçün qışqırır*). Yox! Kim nə deyir-desin, sən kənar dur!

Q a b i l. Bu, mənim təşəbbüsumdür, ana. Onun-ku başqa vaxta qala bilməz?

H ə v v a. Bu, sadəcə, bir təklifdir. Sən nahaq hirs-lənirsən.

H a b i l (*görüntüdən heyrlənərək*). Bəlkə, O, mənə görə düşdü...

L ü s i f e r. Sənin nə günahın var? Günahın odur ki, anan səni qardaşından çox istəyir, hə? Uzan yat və kefelə.

H a b i l. Amma Qabilə qarşı ədalətsizliyə mən daha dözə bilmirəm. İstəyirəm Tanrı bizə əmin-amanlıq gətirsin.

L ü s i f e r. Birdən məlum olsa ki, Tanrı da səni Qabildən çox istəyir, onda necə? Onda bu, Qabilə qarşı ədalətli olacaq?

H a b i l. Onda Qabil taleyi ilə barışmalıdır?

L ü s i f e r. Cavan oğlan, hətta Tanrı da bir adamı
eyni vaxtda həm ağıllı, həm də yaxşı eləmək gücündə
deyil. Odur ki buna can atmaq lazım deyil!

H a b i l. Çəkil! (*Bıçağı çıxarıb tövləyə san gedir.*)

H ə v v a (*Adəm*). O da, deyəsən, hədiyyə hazırla-
yır. (*Bərk həyəcan keçirən Habilə*) Ətlisini seç, əzizim!

L ü s i f e r (*Habilin arxasınca qaçaraq*). Habil! İlahini
qaçıрма!

Qabil diz üstə çökmüş halda yuxarı baxır. Həvva narahatdır.

H ə v v a. Əzizim, indi O düşüb sizin hər ikinizə
mənim kimi xeyir-dua verəcək.

Amma Qabil ona san baxmaq belə istəmir. Həvva görür ki, o,
özünü təhqir olunmuş kimi hiss edir.

H ə v v a. Mən səni sevirəm, Qabil, həmişə də
sevmişəm, düz bətnimə düşən gündən.

L ü s i f e r (*göyə baxaraq*). Bu qoca... necə də dahi-
dir. Bircə yuxuyla hamını günahkar çıxardı. And içi-
rəm ki, mən onları günü bu gün həqiqətin köməyi ilə
xilas edəcəyəm! (*Çıxır.*)

Habil daxil olur. Əlində tutduğu taxta parçasının üstündə
quzunun əti və icalatı var. Habilin əlləri qan içindədir.

Adəm onun üstünə qaçıb əllərini qana batır və qanlı əllərini
göyə san tutur.

A d ə m. Qan həyat deməkdir, həyatın yiyəsi də o
tək olandır.

H ə v v a (*göyə baxaraq*). İndi, ey Yaradan, Özünü
göstər, qoy Sənin işığın mənim Habilimin, mənim
Qabilimin üzərinə düşsün.

Həvva və Adəm Habilin əvvəl sağ, sonra sol yanağını öpür.
Habil öz hədiyyəsini qurbangaha qoyur. Haradansa, aşağıdan
öküzün səsi gəlir.

H a m ı. Ay!

Səs təkrar olunur. İndi qurbangahın arxasında öküzbaşı, insan bədənli bir məxluq peyda olur. Onu görən kimi hamı yerə uzanır.

L ü s i f e r. Ey bəşər övladı, səni ayılmaq üçün ikinci dəfə bura təşrif buyururam!

Daha günahkar yoxdur!

Və sənin nəsillərin naminə indi və əbədiyyət üçün həmişə diri olacaq bir söz əta edirəm:

Bu gündən qərinələr boyunca günahsız və günahkar yoxdur.

Yalnız və yalnız insan var. *(Maskasını çıxarır.)*

L ü s i f e r. İndi isə mən sizi hər şeyin əzəli elan edirəm. *(Qurbangahdan çıxır. Əlləri qucaqlaşmaq üçün açılıb.)*

Hamı və hər şey azaddır!

H ə v v a *(atlıb-düşərək)*. Çox sağ ol, İlahil

A d ə m *(yerindən sıçrayıb qalxaraq)*. Bu ki İblisdir!

L ü s i f e r. İki İlahi var, Adəm. Bir göyün Tanrısı, bir də mən – yerin Tanrısı.

A d ə m. Öldürün onu! *(Lüsfərin üstünə atılır. Oğlanlar da ona qoşulmağa hazır vəziyyətdədir. Amma Həvvə müdafiə etmək məqsədilə Lüsfərin qarşısına keçir.)* Ey qadın!

H ə v v a. Mən bu mələyə inanıram!

A d ə m. Bu ki düşməndir!

H ə v v a. Daha nala-mıxa vurmaq istəmirəm. Bəli, bu kabus mənə yalnız xoşbəxtlik bəxş edir.

A d ə m *(qurbangaha sarı)*. İlahi, öz nurunu göndər. Mənim arvadım cəhənnəmə hazırlaşır!

H ə v v a. Adəm! *(Nəvazişlə əlini ona uzadır.)* Bizim o xoş günlər nə tez yaddan çıxdı?

Sən Cənnətdə Tanrıyla o qədər günlər keçirdin ki, İndi arzuların da oranın işığına bələnib.

Amma məhkum olduğum bu tozlu-torpaqlı,

Küllü-ocaqlı torpaqdan savayı evim olmayıb.

Billirəm, Tanrı göy üzündə külli-ixtiyar sahibidir,

Amma yer üzünü naminə gərək həqiqəti deyəm.

Həmin o qısa rəqsdən başqa *(ağlamsınır)*

Tanrının mənə heç bir mərhəməti olmayıb.

A d ə m. Ey qadın!

H ə v v a. Gözüm açıqdır, ərim mənim!
Bilirəm, odur mənim İlahim!
Çünki məni günahdan yalnız o xilas edəcək.
A d ə m. Yalnız bir İlahi var!
H ə v v a. Yox, iki! Biri mənim, o biri...

Qurbangahın üzərinə haradansa qəribə şüa düşür. Həvva onu gören kimi monoloqunu kəsir və o birilərlə birlikdə oradan aralanır.

L ü s i f e r (*Həvvanın üstünə atılaraq*). Gəl bu davaya son qoyaq. Gəl mənimlə rəqs et, ey qadın! Tanrıya öz məhəbbətini nümayiş elə ki, bu dava bitsin!

Ucadan qarmaqarışiq musiqi səsi gəlir. Sonra səs avazıdır. Lüsifer Həvvanı bağrına basır. Həvva onun ağuşundan çıxmaq istəyir, əl-qol atır, birtəhər xilas olub ağuşunu açaraq Habilə səsəlir.

H ə v v a. Habil, Qabil! (*Onlara tərəf qaçıb haqlayır.*)
Sevin! Sevin, mənim əzizlərim!

A d ə m. Mən qadağan edirəm! Tanrı gəlir!

H ə v v a (*oğlanlarının başını sinəsinə sıxaraq Adəmə və göy üzünə müraciətlə*). Məgər yer üzünə əmin-amanlıq gələcəyindən Tanrı narazıdır? (*Onları buraxıb təzədən bir də sevinc içində bağrına basır.*) Qoy nifrət həmişəlik yox olsun, məhəbbət var olsun!

L ü s i f e r.

İndi xilas yolu musiqidə və həqiqətdədir!

Özünüz kimi qalın.

Oğlanlar, Adəmi Tanrıya təhvil verin, əvəzində

Həvvanı sizə qaytarım!

Musiqi səsi artır. Həvva rəqs eləməyə başlayır. Əvvəlcə yöndəmsiz hərəkətlər edir, amma Lüsifer onu qamarlayır və Həvva nə baş verdiyini təzədən anlayır. O, utanıb Habilə tərəf atılır. Habil əvvəlcə utanır, amma dərhal nə baş verdiyi ona da çatır. Həvva sonra Qabilə tərəf atılır. Qabil ilk əvvəl daş kimi dayanıb-durub. Lüsifer Qabilə yumşalmağa imkan yaradır. Nəhayət, Həvva növbəylə hər üçünü öpə-öpə bu üçlüklə rəqs edir. Hamı bir-birini qucaqlayır. Qabil qəflətən atılıb, sanki, cütləşmək istəyən iri quş kimi əllərini qanad əvəzi yelləyir. Həvva heyratlənərək məsum

baxışlarla gülür. Qabil əlinin bir hərəkətiylə onu yerə yixib üstünə uzanır.

L ü s i f e r. Bax budur həqiqət: onu yaxşıca rahatla, seviş onunla, Qabil və dünyanı xilas et!

Adəm onları ayırmaq istəyir.

L ü s i f e r (onu tutur). Ayıb olsun! İnsan da belə xudbin olar?!

Qabilin heyvətində, amma artıq təslim olmağa hazır vəziyyətdə olan Həvvanın üstündə uzandığı, Habilin birtəhər özünü saxlayıb Qabilin nə vaxt qurtaracağını gözlədiyi zaman Tannı qurbanlığın arxasında peyda olur. Adəm heyvan kimi nərlidəyir, vahiməli səslər çıxarır. Sonra araya sükut çökür. Qabil Həvvanın üstündən düşüb hündürboylu qonşuya baxaraq oturur. Həvva da oturur.

A d ə m (üzüqoylu yerə çökür). Yaradana şükür!

L ü s i f e r. Sabahın xeyir, cənab. *(Kinayəli jestlə oturacağı göstərir.)* İcazə verin, bəşəriyyəti Sizə təqdim edim. Fikrimcə, Sizin bu ayıq baxışlarınıza onlarda nə qədər Tannı xofu və Tannı sevgisi olduğunu izah etməyə ehtiyac yoxdur. Amma musiqi altında müəyyən qədər atılıbdüşəndə ayı da ayılıqdan çıxır. Əziz Ata, biz nəyin uğrunda mübarizə aparırıdığımız? Doğrusu, Tannı, iştahsız adam nəyə lazımdır? *(Əlini uzadır.)* Sabah barışıb hakimiyyəti bölüşərik. Mən insanları indi olduğu kimi alıb onlara tanrılıq edim, Siz də onların kamilləşməsinə nəzarət edin. Qoy onlar Sizin təmsalinizdə ümidi, mənim təmsalimda kefi hiss etsinlər. Və gəlin cəhənnəmin qapısını biryolluq bağlayaq. Cənab, mən öz yerimi tutmağa hazırım.

Hirsini zorla boğan Tannı növbəylə hər birinə tərəf döndür. Sonra məcməyiyə baxıb soğanı götürür.

T a n r ı. Bu ilk şənbədə sizə əmin-amanlıq arzulayıram, mənim balalarım, bu, kimindir?

L ü s i f e r. Siz hədiyyələrini qəbul etdikcə, onların ürəyinin döyüntüsü göy üzündə də eşidilir.

T a n r ı. Bu, kimindir?

Q a b i l (*tərəddüdlə*). Mənimdir, Tann.

T a n r ı. İstəyirsən dadına baxım?

L ü s i f e r. Siz axı onun öz doğmaca anasına necə dırmaşdığını görürdünüz?

T a n r ı. Qabil?

Q a b i l (*baxışlarını gizləyərək*). Necədir, xoşunuza gəlir?

T a n r ı. Niyə də gəlməsin?

Q a b i l. Bu... soğan mənimdir, cənab.

T a n r ı. Deməli, sən də soğanı xoşlayırsan, hə?

Q a b i l. Mənim işim budur. Tann, bu, mənim zəhmətimin bəhrəsidir. Yetişdirdiyim soğanların içində ən yaxşısıdır.

T a n r ı (*acıqlı baxışlarla*). Məgər sən – mənim yetişdirdiyim, mənim zəhmətimin bəhrəsi, sən pissən?

Qabil yuxarı baxır, sonra utanaraq baxışlarını aşağı dikir.

T a n r ı (*soğanı dişləyib çeynəyir*). Bu... yaxşı soğandır, Qabil.

Qabil diz üstə düşüb ağlayır.

T a n r ı. Bu da Habilin ətidir, eləmi?

H a b i l. Bəli, cənab. Mənimdir.

T a n r ı. Qoyundur?

H ə v v a. Yox, cənab, quzudur.

T a n r ı (*Habilə baxır, sonra maraq içində əyllərək ətirli əti iyələyir*). Hə, elədir.

H a b i l (*toxtayaraq*). Mənim ən balaca, kök quzum. Tann, ümid eləyirəm ki, Siz onu bəyənəcəksiniz.

H ə v v a. Adətən, mən onu əvvəlcə duzlayıb istiotlayıram ki...

T a n r ı. Yaxşı olar onun üstünə bir diş sarımsaq da əzib sıxasan.

H ə v v a. Düzdür.

A d ə m. Gələn dəfə mütləq belə eləyərək.

H ə v v a. Mütləq, Adəm!

Tanı indi ətdən bir tikə götürür. Ümumi gərginlik artır. Habil gözlərini bərəldərək onu müşahidə eləyir. Tanrı əti ağzına qoyub çeynəyir. Tanrının gözləri geniş açılib. O, ətin dadına baxıb qurtanır.

T a n r ı. Bəs sən öz sürünü nəylə yemləyirsən?

H a b i l (*sevincək*). Mən yeməli otların harada bitdiyini yaxşı bilirəm, cənab!

Q a b i l. Qarğıdalının da.

Tann Qabilə san dönür. Habil indi də gözlərini bərəldib Qabilə baxır.

T a n r ı (*anlayaraq*). Hə, əlbəttə, elədir. (*Ağır-ağır Habilə san dönür.*) Habil, qalx!

Habil yerindən dök atılır.

T a n r ı. Gənc insan, bu, şəkk-şübhəsiz, mənim dünyaya yaranandan daddığım ən şirin, ən dadlı, ən zərif ət tikəsidir.

Adəm xoşbəxtcəsinə Habilə yaxınlaşıb əlini sıxır.

A d ə m. Oğlan, sənın ulduzun parladı.

H ə v v a (*daha özünü saxlaya bilməyərək Habilə tərəf gəlir*). Əzizim! (*Habilin başını əlləri arasına alıb dodağını öpür və Tanrıya san dönür.*) Qərinələr durduqca yalnız bir Tanrı olub, bir Tanrı da olacaq – yerdə də, göydə də!

T a n r ı. Sən özün də bunu unutma. (*Baxışlarını yerə dikən Lüsilferə san dönür.*) Məncə, öz sözlərini unutmusan. Yıxılmış mələk, sən necə demişdin, yıxılmış mələk?

L ü s i f e r (*acı təəssüflə*). Həqiqəti. Bəli, bu, mənim səhvim idi. Amma hələ bu, son deyil axı!

T a n r ı (*nəhayət, qurbangahdan çıxaraq*). Gedək, bala-

lanm, bir az mənimlə gəzişərsiniz, həyatdan, yerdən, göydən danışarq.

Həvva heyranlıqla Ona baxaraq əlindən tutur.

T a n r ı. Habil! Qabil!

Q a b i l. Tann, mənim qarğıdalım budur. Sən hələ onun dadına baxmamısan.

T a n r ı. Onun necəliyini belə də görə bilirəm. Sən çox zəhmət çəkmisən, Qabil. Öz məhsulunun qayğısına qal.

Bu sözlər deyilərkən Tanrıya Adəmin üzərinə xüsusi işıq düşür. Habil arxadan gəlir.

H ə v v a (*əliylə işarə eləyir*). Qabil! (*Görür, o, dilxordur.*) Əzizim, sənın əkdiklərini də bəyəndi axı. Gedək.

Amma deyəsən, Qabil onun sözlərini həm eşidir, həm də eşitmir. Qabil qeyri-iradi bir neçə addım atır, Həvva yoluna davam etsə də, o dayanır. Lüsifer Qabilə yanlayır, amma onun sifətindəki qəribə ifadəni görərək duruxur.

L ü s i f e r. Cavan oğlan, özünü ələ al.

Q a b i l. O, mənim qarğıdalımı heç dilinə də vurmadı.

L ü s i f e r. Çox da fikir eləmə.

Q a b i l (*kinayəli təbəssümlə*). Sən heç bilirsənmi, onu ərsəyə gətirmək necə çətinidir? Bu il mən iki dəfə əkdim. Birinci dəfə toxumu su yuyub apardı. (*Qurbangahın yanındaki kuzəni görür.*) Bu da mənim çaxırımdır. (*Kuzəyə tərəf gedir.*) Mən istədim təklif edəm... (*Qəflətən qurbangaha təpik vurur.*)

L ü s i f e r. Mənə qulaq as.

Yaxşıca nişan alandan sonra Qabil daha bir təpiklə qurbangahda olan ərzaqları yerə dağıdır.

L ü s i f e r. Bir az ciddi ol!

Q a b i l. Ciddi? Yetər, İblis, Qabil indi-indi yaşamağa başlayır! *(Sığınacaqda olan hər şeyi bir-bir çıxarıb atır.)*

L ü s i f e r. Sən nə eləyirsən?

Q a b i l. Bu ev mənimdir! Tək mənim! *(Lüsfərə baxır.)* Və Qabildən savayı heç kimin bura ayağı dəyməyəcək. Onların Tanrısı, mənim də fermam var. Ölməzdən qabaq mənim bütün torpağım çəpərə alınacaq!

L ü s i f e r. Adəm bu evdən çıxmağa heç vaxt razılaşmaz...

Q a b i l. Razılaşar, elə razılaşar ki... *(Zənciri götürüb əlində fırladır.)* Ona hər şeyi başa salanda... *(Zəncir göydə fırlanır.)* Bu, həyatımda mənə lazım olacaq yeganə gücdür.

YerİN altından vahiməli səs gəlir.

L ü s i f e r. Qulaq as!

Qabil donub qalır.

L ü s i f e r. Sanki, torpaq da onu görüb inildəyir.

Gündüz gecəylə əvəz olunur və göy üzündə görünür.

L ü s i f e r. Bax!

Hər ikisi qaranlıq göy üzünə baxır.

L ü s i f e r. O, günün günortaçağı səni zülmətə qərç edir. Ağılı azdırır ki, qətl törədəsən!

Qabil təşviş içində gözünü göydən çəkib zəncirə baxır və günahkar görkəm alıb onu kənara tullayır.

L ü s i f e r. İmkan vermə səndən istifadə etsinlər. Get gizlən.

Q a b i l. Mənmi gizlənim? Mənmi, hədiyyə ideyasını ortalığa atanmı? Hə, şənbə də insana mənim

vasitəmlə gəldi. Odur ki mən yox, qoy onlar gizlənsinlər! Mən daha heç kimdən heç nə istəmirəm!

L ü s i f e r. Amma Tanrı istəyir ki, sən qətl törədəsən!

Q a b i l (*heyətlə*). Tanrı belə istəyir?

L ü s i f e r. O, sənin qisas planını hazırlayıb, cavan oğlan. O istəyir ki, sənin qanın qaynasın.

Q a b i l. Niyə, nə səbəbə?

L ü s i f e r. Çünki sənin bu cinayətinin üzərində O daha böyük möhtəşəmlik qazanır. Əgər insan Ondan asılı qalırsa, deməli, hakimiyyəti də xilas olur. Gedək, Onun hirsli soyuyanacan səni gizləyək.

Lüsifer Qabil bir neçə metr özüylə aparır. Qabil elə yeriyir ki, sanki, onu yeridirlər. Ara-sıra Lüsiferin üzünə baxır.

H a b i l i n s ə s i (*uzaqdan*). Qabil, sən haradasan? Gəl çıx!

Qabil dayanıb qulaq asır.

L ü s i f e r. Dayanma!

Q a b i l (*onun səsi, sanki, yerin ənginliklərindən göy üzünə yüksəlir*). Habil, Tanrının sevimlisi, oralar necədir?

L ü s i f e r. Tanrının sevimlisi olmur. (*Heyrət içində donub-qalan Qabilə*) İnsan onun güzgüsüdür, Qabil. O, bu güzgünü özünün necə tərifləndiyini görmək üçün yaradıb.

Q a b i l. Onu tərifləyən elə məhz mən oldum. Habilsə eləcə o çaldığı havanı oynayırdı.

L ü s i f e r. Amma bir gör xeyrin yeri haradadır, şərin yeri harada! Tanrı mənəviyyat yox, hakimiyyət istəyir!

Habilin səsi (*bu dəfə daha yaxından*). Qabil! Biz səni gözləyə-gözləyə qalmışıq.

L ü s i f e r (*onu tutub saxlayaraq*). Gedək!

Q a b i l. Yox, əvvəlcə gərək onlarla danışam! (*Lüsiferin əlindən çıxıb Habilin səsi gələn tərəfə gedir.*)

L ü s i f e r. Görüş, amma biganə ol.
 Öldür içindəki məhəbbəti, Qabil, öldür hələ də
 içində qalan hər şeyi,
 Bütün sevgiləri.
 Ölüm Tanrıya mədhiyyənin yeni təzahürüdür!
 Amma onu qətlə sevindirmə!
 H a b i l (*səsi daha da yaxınlaşır*). Qabil!
 Q a b i l. Onun səsi də həyatın özü qədər dirdir.
 Amma mənim səsim yırtıcıdan qaçan öküzün səsi
 kimidir!
 L ü s i f e r. Qabil, sakitləş!

Habil daxil olur.

H a b i l. Sən gəllirsən? Tanrı çayın kənarında
 oturub Cənnətdən danışır. Gedək!

Qabil gözünü uzaqlara zilləyib.

L ü s i f e r (*o da gözünü uzaqlara zilləyib*). Qabil, and içi-
 rəm ki, əgər insanlar bir-birini öldürməsələr, Tanrıya
 ehtiyac olmayacaq! Get və azadlığa qovuş!

Qabil getmək istəyir.

H a b i l. Qardaş! Tanrı səni istəyir.

Q a b i l (*dayanaraq*). Məni?

L ü s i f e r. Eşitdinmi, daha bəsdir, mən deyəni
 elə!

H a b i l. Əlbəttə. O, səni çox istəyir, Qabil. Mənə
 dedi ki, sən həmişə onun ürəyindən keçəni eləyirsən.

Q a b i l. Onda Tanrıya and olsun ki, sənə də, ata-
 na da, anana da əmr edirəm çıxıb gedəsiniz, bir də
 burada iziniz, tozunuz olmasın!

H a b i l. Qardaş! Bura sənin olduğu qədər də
 mənimdir. (*Qabilə tərəf gəllir.*)

Q a b i l. Sən Onun mərhəmətinə bu qədər əmin-
 sən ki, məni aparmağa gəlmisən?

H a b i l. Qabil, sən axı mənə pislik eləməzsən.

Q a b i l. Niyə eləmərəm? Sənin nökrin-zadam?
(Zənciri yerdən qaldırır.) Bəlkə, sənin təlxəyinəm? Qaç buradan!

H a b i l (Qabilin hərəkətlərindən sarsılaraq getmək istəyir).
Qardaş! Tanrı bizim hər ikimizi istəyir!

Q a b i l. Sən mənim üçün ölmüsən, Habil! Tez elə, qaç buradan!

H a b i l (yerində dayanıb duraraq). Qaçmayacağam.
Tanrının hüzuruna gedək!

Q a b i l (ona yaxınlaşaraq zənciri göstərir). Nə qədər ki sağ-salamatsan, qaç!

H a b i l. Qardaş, gedək, Tanrı səni sakitləşdirəcək!

Q a b i l (zənciri fırlayaraq üzünü göyə tutub qışqırır). Bizi xilas elə, İlahi!

H a b i l (Qabildən yapışaraq). Onun yanına gedək!

Q a b i l (Habilə tərəf dönərək Tanrıya müraciətlə). Bizi xilas et!
(Habili vurmaq istəyir. Habil dönüb qaçır.)

H a b i l (qışqırır). Ana!

Q a b i l (onun dalınca qaçaraq zəncirə vura-vura). Xilas et bizi!
(Bir də vurur.)

Habil yıxılır.

Q a b i l. Xilas et.

L ü s i f e r. Qabil! Bu cür Tanrını sevməkmi olar?!

T a n r ı (Qabili görməyərək). Qabil! Sən haradasan?

Qabil zənciri tullayır. Elə bil, özü də bilmədən o zəncir təsadüfən haradansa əlinə keçib. Tanrı yeyin addımlarla daxil olur. Onun arxasınca Adəm və Həvva gəlir.

T a n r ı. Bəs qardaşın hanı?

Qabil susur.

H ə v v a. Habil hanı?

A d ə m. O, haradadır?

T a n r ı. Sənin qardaşın Habil haradadır?

Q a b i l (*nəsə yeni bir hisslə – qatıl biganəliyi ilə*). Nə bilim. Məgər qardaşımın qarovulçusuyam?

T a n r ı. Sənin qardaşının səsi yerdən mənə sən fəryad eləyir.

H ə v v a (*meyiti görüb əvvəlcə ah çəkir*). Ahh!

A d ə m (*gözlərini dipdri açaraq*). Off!

Həvva ah çəkə-çəkə qalıb, sonra sakitləşib meyitə baxır.

A d ə m (*o da yaxın gəlib baxır*). Oxxx!

H ə v v a (*meyitin yanında oturub*). Habil! Qalx ayağa, əzizim!

A d ə m. Habil! (*Çağırır.*) Habil!

T a n r ı. Sən nə elədin?

Q a b i l (*acı, kinayəli təbəssümünə nəsə bir soyuqluq da qatılır*). Nə lazım idisə, onu! Sən belə olacağını hələ onda, əlimin zəhmətini sənin ayaqların altına sərəndə, bunun cavabında yalnız nifrət dolu baxışlar qazandığım anda bilirdin.

T a n r ı. Nifrət niyə? Məgər sənin hədiyyəni qiymətləndirmədim?

Q a b i l. Mən öz öküzümü qiymətləndirən kimi. Amma Habilin quzusunu sən quruca qiymətləndirmədin, ona qızıl qiymət verdin.

T a n r ı (*hirsli*). Mən axı quzu ətini xoşlayıram!

Qabil sarsılıb.

T a n r ı. Niyə axı mən quzunu soğandan çox xoşladığımı gizlətməliyəm?

L ü s i f e r. Əlbəttə. Hərənin bir zövqü var.

Q a b i l. Bəs Sizin ədalətiniz harada qaldı?

T a n r ı. Ədalət?!

Q a b i l (*acı-acı gülərək*). Bəli, ədalət! Ədalət!

T a n r ı. Mən bu sözü haçan işlətdim?

Q a b i l. Demək istəyirsiniz ki, bizim dəyərlərimiz zövq məsələsidir?

T a n r ı. Amma axı, Qabil, qartallar və qarğalar,

şirlər və siçovullar var. Hər quş qartal ola bilməz axıl Eləcə də heç kəs siçovul olmaq istəmir. Deməli, hərənin öz yeri var. Məsələnin məğzi də elə bundadır.

Q a b i l. Amma mən öz işimi gördüm, bunun əvəzində ələ aldım.

T a n r ı. Sən Habilə nifət eləyirdin. Deməli, özünü o qədər də təmizə çıxarma.

H ə v v a (*meyltin yanından qalxaraq*). Siz onunla nə söz güləşdirirsiniz? (*Qabilin üstünə atlanda Adəm onu tutub saxlayır.*) Öldürün onu! O qatildir! (*Adəmin əlindən çıxmağa can ataraq ağlaya-ağlaya fəryad eləyir.*) Onu həyatdan məhrum edin!

T a n r ı. Qabil, bu törətdiyinə görə günahını etiraf edirsənmi?

Q a b i l. Əgər Tanrı öz ədalətsizliyini etiraf etsə, mən də etiraf edəyəm.

L ü s i f e r. Nəyə görə günahı Qabilin üstünə yırırsınız? Ölümü bura kim göndərdi? O göndərmədimi? (*Tannı göstərir.*) Deməli, qatil də elə o özüdür.

A d ə m. Kəs səsinə.

L ü s i f e r. Bütün bunları O özü əvvəldən axıradək düzüb-qoşmuşdu.

Həvva sakitləşib heyrət dolu baxışlarla Tanrıya san dönür.

L ü s i f e r. Bəlkə, Siz onlar yatan vaxt Əzrailin burada olmasını da danacaqsınız? (*Həvvaya*) Soruş Ondan.

A d ə m. Demək, ölüm mələyini bura Siz göndəribsiniz, eləmi?

T a n r ı. Bəli.

A d ə m. İlahi, niyə... niyə axı Siz belə istədiniz?

Pauza.

T a n r ı. Başa düşürsənmi, Həvva, tezliklə ilk ailədən törənən minlərlə insan yer üzünü tutacaq. Bu min insanı səni tərbiyə etdiyim kimi necə tərbiyə eləyə

bilərəm? Bu yalnız o zaman ola bilər ki, hər kəs öz canında Tanrının nəfəsini duysun, hər kəs həyatı düşünsün, ölümü yaxın buraxmasın. Amma siz məxluqatın heyvani instinkti artıq özünü göstərməyə başlayıb. (*Qısa pauza.*) Mən Qabilin mömin bəndə olduğunu görürdüm, amma bununla yanaşı, ondakı paxıllıq hissini də görürdüm. Və mən düşündüm: Qabil hirs-lənib qardaşına əl qaldırırsa, görən, mənə və Habilə məhəbbətini xatırlayıb hətta ən hiddətli vaxtında belə özünü bu hərəkətdən saxlaya bilərmi? (*Qabillə*) İnsan! Sən kometa kimi gələcək nəsillər qarşısından uçub keçəcəksən. Sən ilk qardaş qatilsən və qətlini danan ilk insansən! Ah, Qabil, necə də sənə ümid bəsləyirdim!

A d ə m (*Həvvaya*). Anlayırsan? O, bizə kömək etmək istəyib.

Həvva qalxır. Dirdiri açılmış gözlərindən bir sərtlik boylanır.

A d ə m. Həvva, sən ondan üzr istəməlisən.

H ə v v a (*Tannya sən dönərək*). Niyə axı mənim balam ölməliydi? Siz məni, ya Adəmi, ya da elə Habilli sına-ya bilərdiniz. Biz heç vaxt qatillik etməzdik.

T a n r ı. Ey qadın, cəmi bircə dəqiqə əvvəl mən-dən Qabili həyatdan məhrum etməyimi xahiş edən sən deyildinmi?

H ə v v a. Mən axı... mən ona acıqlıydım.

T a n r ı. Qabil də acıqlıydı.

Sözü yerinə düşməyən Həvva üzünü çevirir.

T a n r ı. Sən məni başa düşürsən? (*Hirs-lənməyə baş-layır.*) Onda belə çıxır ki, mən məsuliyyətsiz bir qati-ləm, hə? Dillən görüm! Mən sənin gözündə kiməm?

A d ə m. Həvva! Nə düşündüyünün hamısını de!

H ə v v a. Mən anlamıram... anlamıram ki, nədən axı biz beləcə yaşaya bilmərik.

T a n r ı. Tanrısız siz özünüz bir-birinizin axırına çıxarsınız.

H ə v v a (*hiddətlə*). Bəs Tanrıyla? Tanrıyla necə?

T a n r ı. Deməli, siz İblisi istəyirsiniz, hə? Dünyada minlərin yaranacağından qabaq sualıma cavab ver: kimi istəyirsiniz?

A d ə m. Sizi, İlahi, Sizi!

T a n r ı. Niyə? Sizin günahsız balanız ölüb axı. Nədən, səbəb nədir?

A d ə m. Çünki... Mən haradan bilim? Bəlkə, kiməsə, haradasa belə yaxşıdır. Eləmi?

T a n r ı (*hiddətlə*). Siz hamınız nə qədər də cılızsınız! Ana Tanrını günahlandırdınız! Ata heç kimi günahlandırmır, oğul isə, ümumiyyətlə, bilmir günah nə olan şeydir. (*Lüsilferə*) Mələk, sən bu dünyanı aldın. İndən belə buranı sənin idarəçiliyinə verirəm.

A d ə m. Onun?

T a n r ı. Xaos istəmirsiniz? Alın, götürün, sizə heç kimi mühakimə eləməyən bir Tanrı verirəm. Onun ürəyi çox genişdir. Mən isə tufan, qorilla, buna bənzər şeylər yaratmaqda davam edəcəyəm. Çünki görürəm ki, sizin ürəyiniz anarxiya istəyir. Əllərimi çəkirim. Mən daha... Tanrınız deyiləm. (*Getmək istəyir.*)

L ü s i f e r (*Tanrının arxasınca atılaraq*). İlahi, məni burada tək qoymayın!

T a n r ı. Məgər sən belə olmağın istəmirdin?

L ü s i f e r. Xeyr, xeyr, yalnız Sizinlə! Bütün bunları tək idarə etmək? Yox, yox, bağışlayın, bu, mənlik deyil.

T a n r ı. Mən sənin nəyinə lazımam?

L ü s i f e r. Mən bacarmıram! Mən axı heç nə bacarmıram!

T a n r ı. Doğrudan? Amma əvəzində tənqid eləməkdə tayın-bərabərin yoxdur!

L ü s i f e r. Onlar axı tamamilə fərqlidirlər!

T a n r ı. Neynək, belə olsa, sən də nəsə bir məsuliyyət hiss eləyərsən. Bəlkə, onda nəsə yarada da bildin. (*Yenə getmək istəyir.*)

Həvva onun üstünə atılır.

H ə v v a. İlahi, nə olar, gözləyin!

T a n r ı. Qadın, sənın əzabların mənə də əzab verir. Əlvida, əzizim. (*Yenə getmək istəyir.*)

H ə v v a. Bəs Qabilin məsələsi necə olsun?

Tanı dayanıb dönür. Bir qədər narahatdır.

L ü s i f e r. Daha Qabildən danışmayaq. Həyəcanlanmağa ehtiyac yoxdur. O cavan oğlan, sadəcə, aqlını qarışdırmışdı.

T a n r ı. Amma deyəsən, Həvvanın nəsə problemi var.

L ü s i f e r. O daha azaddır və daha heç bir problemi olmayacaq. (*Həvvaya*) Ona de ki, qoy öz qarğıdalarının yanına qayıtsın.

H ə v v a (*Lüsiferə*). Axı o, mənim oğlumu öldürüb.

T a n r ı. Yaxşı, problem nədədir?

H ə v v a. O, mənim oğlumu öldürüb!

L ü s i f e r. Sən artıq öz azadlığına qovuşmusan. Yetər, bəsdir Onunla danışdın!

H ə v v a (*Lüsiferə*). Amma necə... (*Qabilin bir əzələsi də təpənməyən sifətinə baxır.*) Mən səhər ona yeməyi necə verəcəyəm? Nahara onu necə çağıracağam? Ona: "Gəl, ey qatil, mən sənə ət yeməyi hazırlamışam", – deyim, eləmi?

Q a b i l (*qətiyyətlə*). Bu, mənim günahım deyil!

H ə v v a (*Tannya üz tutub qışqırır*). Onunla bir damın altında necə yaşamaq olar?

T a n r ı. İndicə: "Niyə axı biz beləcə yaşaya bilmərik" – deyən sən deyildinmi? Niyə də belə eləməyəsən? Öz günahını boynuna almayan və tövbə etməyən oğlunu da götürüb yaşamaqda davam eləməyəsən?

L ü s i f e r. Doğrudan da, niyə də yox? Axı Qabili ittiham etməklə Habili qaytara bilməyəcəksən!

H ə v v a. Amma niyə... niyə axı o, günahını etiraf eləmir?

L ü s i f e r. Demək istəyirsən ki, bir-iki isti söz səni ovundurar?

H ə v v a. Söz istəmirəm, mən... (*Qabilə*) Nə törətdiyini dərk edirsənmi?

L ü s i f e r. Edir, ya etmir, indi daha nə mənası?

H ə v v a (*dərin həyəcanla*). Yoxsa demək istəyirsən ki, heç nə baş verməyib?

L ü s i f e r. Ey qadın, heç bir təsəlli olmayacaq: o vaxtacan ki, sən Tanrı saxtakarlığına və günahını boy-nuna alan qatilin göz yaşlarına ümid eləyəcəksən!

H ə v v a. Saxtaliq niyə? Əgər o, qardaşını sevirdisə, ola bilsin, indi hiss edir ki... (*Susub Lüsiferdən bir addım aralanır. Tanrıya sarı dönür.*) Axı nədən... nədən o, Tanrı ola bilməz?

T a n r ı (*biməfəsə*). Nədən o, Tanrı ola bilməz?

L ü s i f e r. Ola bilərəm və olacağam. Çünki həqiqət məndədir!

H ə v v a. Amma axı sən... (*təşvişlə*) sən axı...

A d ə m. O, bizi sevmir!

H ə v v a. Bəli!

T a n r ı. Nə etsəniz də, sevməyəcək. Bu mələk yalnız hakimiyyəti sevirlər!

A d ə m və H ə v v a. Ata, bizi xilas et.

T a n r ı. Ah mənim balalarım, elə bilirdim siz heç vaxt ağla gəlməyəcəksiniz.

L ü s i f e r (*Tanrı ona yalvaran insanlara yaxınlaşarkən hiddətli və kinayəli təbəssümlə*). Budur, yenidən O zühur etdi və sizin günahlar yenə özünüzdə qaldı! (*Qabilin üstünə atılaraq*) Qabil, mənə kömək elə. Sən axı azad və günahsızsan. Tanrıya de ki, sənin ona ehtiyacın yoxdur. Öz azadlığını elan et və dünyanı xilas elə.

Q a b i l (*özünə qapılıb. Donuq baxışlarını Lüsiferə zilləyib*). Mələk, daha bunların mənası yoxdur! Aydındırmı? Ora, ya bura, nə fərqi? Qoy hər şey öz axarıyla getsin.

Lüsifer, az qala, ağlaya-ağlaya qulaqlarını tutur. Sonra Tanrıya san gedib onu alqışlayır.

L ü s i f e r. Təbrik eləyirəm! Siz işi mükəmməl qurmusunuz. Hər şey istədiyiniz kimi gedir. Amma hər halda, heç bir məsələni həll etmədiniz!

T a n r ı (*baxışlarını qarşısında diz çökən Adəmlə Həvvadan ayıraraq*). Mələk, mən yalnız bir məsələni həll etdim. Bəli, sən heç vaxt Tanrı olmayacaqsan! Özü də səbəb o deyil ki, mən bunu qadağan edirəm, məsələ ondadır ki, onlar heç vaxt – ən azı, uzun müddət – sənə inanmayacaqlar. Çünki mən onları tək-cə küldən yaratmadım, bu külə məhəbbət də qatdım. Tək küldən olsaydılar, onları idarə etmək mümkün olmazdı.

Lüsfər hönkür-hönkür ağlayır.

T a n r ı. Nədən belə hönkürürsən, mələk? Onlar sevirlər və sevə-sevə də qardaş qanı tökürlər. Özünü ələ al, belə görürəm ki, bizim dava hələ davam edir.
A d ə m v ə H ə v v a. İlahi, yox!

Lüsfər nəşə gözləyirmiş kimi Tanrıya aydın nəzərlərlə baxır.

T a n r ı (*davam edir*). Çünki belə görürəm, məhəbbət kifayət qədər deyil. Hətta İblis özü əmin-amanlıq arzulasa belə, dava qaçılmazdır. İndi bilmək istərdim ki, ürəyinizdə nə var? Ey insan, de görüm nə hiss eləyirsən?

Q a b i l. Hiss eləyirəm ki, susamışam, su istəyirəm.

T a n r ı (*qısa pauzadan sonra*). Elə isə mən səni əbədi həyatla cəzalandırıram, Qabil. Sən əbədi olaraq böyük şəhərləri bir-birinə vurub sərgərdan həyat sürəcəksən. Və sənə baxan hər kəs deyəcək: öz qardaşını öldürən adam bax budur.

Q a b i l (*sanki, özünə gələrək*). Yaxşı olar ki, Sən məni elə indi öldürəsən! Axı hara getsəm, məni daş-qalaq edəcəklər!

T a n r ı. Yox. Mən gələcək nəsillərə deyəcəyəm: Qabili öldürən hər kəsdən əvəzində yeddiqat qisas alınacaq. Çünki mən səni ömək eləyəcəyəm və onlar səni əbədi qoruyacaqlar.

Q a b i l. Necə ömək?

T a n r ı (*bitişik barmaqlarıyla Qabilin sifətini göstərir*). Bura gəl, mənim balam. (*Qabil təşvişlə ona sarı gəlir. Tanrı ona yaxınlaşıb, Qabil gülsün deyə barmaqlarıyla onun dodaqlarını aralayır. Sonra əlini aşağı salır.*)

Q a b i l (*təbəssümlə*). Bu, nə işarətdir?

T a n r ı. Bu, təbəssümdür.

Q a b i l. Onsuz da, onlar biləcəklər ki, çardaş qatili mənəm.

T a n r ı. Bəli, biləcəklər. Çünki təbəssümlə yanaşı, gözündə həmişə qorxu olacaq. Bu, Qabil möhürüdür – məhəbbətini təkəbbürünə və hakimiyyət hərisliyinə qurban verən insanın möhürü.

Qabil gözündən yağan ümitsizlik və üzündən baxan təbəssümlə Həvvaya sarı döndür. Həvva ağlamağa başlayır və əliylə üzünü tutur. Qabil üzündən təbəssümü qovmaq istəyir, amma bacarmır. Əllərini yanına salır – gözündən heyrat və qorxu yağan, üzündən təbəssüm baxan bu insan.

T a n r ı. Adəm! Həvva! İndi qarşınızda iki yol var: həyat yolu və ölüm yolu. Məni bundan sonra ancaq öz içinizdə axtarın, üzümü bir də heç vaxt görməyəcəksiniz.

Bayaqdan kənardan müşahidə eləyən Lüsifer dirçələn kimi olur. İnsanlar həyəcanlıdır. Tənn döndüb səhnənin dərinliyinə gedir.

A d ə m (*arxasınca qaçır*). Nə dediniz? Mən heç nə anlamadım, Tanrı.

Projektor şüası altında Tənn yoluna davam edir.

A d ə m (*dayanıb qışqırır*). Dediniz ki, bir də heç vaxt? **H ə v v a**. Bu, nə deməkdir? Ey külli-ixtiyar sahibi! (*Onun arxasınca qaçır, amma Tənn ulduzlann arasında qeyb olur.*)

A d ə m (*Lüsiferə müraciətlə*). Mələkl! (*Barmağını qaldırıb ona yaxınlaşır.*) O, nəzərdə tutmuşdu ki, sən...

Lüsifer qeyb olan Tanrıdan gözünü çəkib Adəmə sarı döndür. Onun sifəti heyratdan donub.

A d ə m və H ə v v a (*ümitsizcəsinə, ürəkparçalayan çağırtyla*). Tanrı hansınızsınız axı?

L ü s i f e r. Məgər bu, eləmi vacibdi? Nədən axı indi üçlükdə səhər yeməyini həzmi-rabedən keçirib bütün olanları yaddaşdan silib atmayaq? Bir də ki Tanrının kimliyi elə də vacib deyil, əsas ağılın başda olmasıdır. (*Aralanır, amma Həvvaya baxa-baxa sözlünə davam edir.*) Ürəyinizdən rəqs eləmək keçəndə məni çağırın.

H ə v v a. Bir də bura qayıtma!

L ü s i f e r (*işarəylə*). Güman eləyirəm ki, sən məni yaxşı başa düşdün.

Lüsfər qaranlığa gəlir. Adəm və Həvva Qabilə tərəf dönr.

A d ə m. O, səni əbədi sərgərdanlığa məhkum etdi. Sən getməlisən.

Q a b i l. Amma O, mənim əbədi yaşamağımı istəyir. Bununla da haradasa üzr istəyir, həm də burada iş çoxdur, ata, bir kişinin gücü çatmaz.

H ə v v a. Nə üzr istəmək! (*Habili göstərir.*) Onun üçün bir damla da göz yaşı axıtmadın! Sənin için hələ də nifrətlə doludur.

Q a b i l. Bəs sənin mənə nifrətin necə, ana?

Həvva üzünü çevirir.

Q a b i l. Bəlkə, özümə də ağlayım? Belə görürəm ki, siz bir-birinizə yaman yaraşırsınız.

H ə v v a (*meylə sarı dönərək*). Mən onu çox istəyirdim. (*Qabilə*) Hə, onu səndən çox istəyirdim. Tanrı ədalətsiz oldu. Mənə qarşı da. (*Habili göstərərək*) Amma mən hələ də başa düşə bilmirəm ki, niyə axı o ölməliydi. Nəhayət, bilmək istərdim, görəsən, bu dünyanı kim, ya da nə idarə eləyir? Amma bu uşaq günahsız idi. Ən azı bunu bilirəm... Sənsə onu öldürdün! Hələ bir ədalət də tələb eləyirsən.

Q a b i l. Mənim günahım yoxdur!

H ə v v a. Hələ də deyirsən ki, burada heç nə

olmayıb? Mən də səninlə, doğrudan da, heç nə olmamış kimi diz-dizə oturub qalmalıyam?!

A d ə m. Ondan üzr istə.

Qabil üzünü çevirir.

A d ə m. Qabil, biz heyvanlarla əhatə olunmuşuq, Tanrı da həmişəlik getdi, daha gəlməyəcək.

Qabil səhnənin arxasına tərəf gedir.

A d ə m. Oğlan, biz hamımız burada qalan hər şeyə görə məsuliyyət daşıyınc! Ondan üzr istə!

Qabil təşəxxüslü yerləşlə və üzündə təbəssümlə addımlayaraq qeyb olur.

A d ə m. Çağır onu! Yalvar ona! Tanrı xatirinə, yalvar ona, Həvva! Axı ondan savayı daha bizim heç kimimiz yoxdur! *(Həvvanı qucaqlayaraq səhnənin kənarına tərəf aparır. Həvva ağzını açaraq nəsə deməyə çalışır, amma bacarmır. Və ağlayır. Adəm, sanki, onun adından Qabilin İndicə qeyb olduğu tərəfə üz tutub qışqırır.)* Gəl mərhəmət hissimizi itirməyək!

Hər yeri qəhqəhə, mahnı səsi bürüyür, heyvanların nərlitisi də bu səsə qanşır.

A d ə m *(yuxarıya və ətrafa baxır. Ardınca baxışlarını dünyaya ünvanlayıb dupduru gözləriylə yalvarır)*. Mərhəmət hissimizi!

Pərdə enir.

AĞIR SINAQ

(dördpərdəli pyes)

AĞIR SINAQ

(Dördpərdəli pyes)

İŞTİRAKÇILAR:

(Bir-bir görünmələri sırasıyla)

Cənab keşiş Samuel Perris
Betti Perris
Abiqayl Uilyams
Susanna Ualkott
Enn Patnem
Tomas Patnem
Mersi Lyuis
Meri Uorren
Con Proktor
Rebekka Ners
Cayls Kori
Cənab keşiş Con Heyl
Elizabet Proktor
Frensis Ners
İzekiil Çiver
Herrik
Hakim Hottorn
Denfort
Sarra Qud
Hopkins

BİRİNCİ PƏRDƏ

Seylem (Massaçusets ştatı). 1692-ci ilin baharı. Cənab Samuel Perrisin evinin ikinci mərtəbəsində xudmani bir yataq otağı. Dənizqal pəncərələrin arasından içəri sübh şəfəqləri daxil olur. Sağda başı üstə şam yanan çarpayı var. Otaq təmiz, genişdir. Olan yalnız sandıq, stol, stuldur, başqa heç nə yoxdur. Üzü üzlər gör-

müş tavana əl gəzdirilmədiyinə görə otaq bu səbəbdən nəşə narahat, darıxdırıcı görünür. Pərdə qalxanda görünür ki, cənab Samuel Perris onyaşlı qızı Betti Perrisin daş kimi uzanıb qaldığı yatağın başında dua eləyə-eləyə qalıb. Çox-çox əvvələ təsadüf edən xeyli qəribə tarixçənin təfərrüatına varmadan öncə cənab Samuel Perrisin tərcümeyi-halından müəyyən məqamlar üzərində dayanmaq zəruridir. Perrisin yaşı artıq qırxı keçib. Bu insan ömrü boyu bir kişi kimi yaşamayıb. Odur ki onun haqqında xoş bir söz demək çətindir. O adam ömrü boyu hər hərəkətiylə insanları və Tanrını özünə cəlb eləmək istəyib, həmişə də düşünüb ki, əgər kimsə onun üzünə qapı bağlayarsa, deməli, öz qapısını həm də Tanrının üzünə bağlayır. Hər bir əvəzetməni o, özü üçün təhqir kimi qəbul eləyib və odur ki, hər bir insan onun icazəsi olmadan qapını örtəndə bu hərəkəti bağışlamır. Dul qalandan sonra o, uşaqlarla qəti maraqlanmırdı, əslində, onları heç anlamırdı. O, uşaqlardan böyüklərdən də çox itaət tələb eləyirdi, üstəlik, tam səmimiyyətlə bilir-di ki, uşaqlar əl-ələ tutub gəzməkdən gözəl nəşə bilmirlər və icazə olmadan ağızlarını açmırlar.

Perrisin evi, sanki, Massaçusets qışından qorunmaq üçün yetim kimi bir-birinə sığınan dlixor evlərin arasında özünə sığınacaq eləyib.

Seylemin yaranışından uzağı qırxca il keçmişdi. İndi kimsə buranı heç kənd də adlandırmazdı, amma bir vaxtlar bura şəhər idi. Avropalıların nəzərində bura fanatik barbarlar sektasının məskən saldıqları bir ölkəydi.

Seylemdə həyatın necə keçdiyini tam xırdalıqlarına qədər bilən yoxdur. Onların arasında yazıçı olmayıb, həm də həтта əlinə kitab düşsəydi belə, onu oxumağa heç kim cürət eləməzdi. Çünki onların əqidəsi bütün digər "mənasız əyləncələr" və təsəvvürlər kimi, mütaliəni də qadağan eləyirdi. Onların bayramları da yox idi. Həтта Miladı da bayram eləmirdilər. İşdən asudə vaxtları ibadətə həsr olunmalıydı. Beləcə, əziyyətli və ibadətli günlər bir-birini əvəz eləyirdi. Doğrudur, bəzən hansısa xırda hadisələr bu ciddi və boz həyat tərzinin qanunlarını pozurdu; məsələn, hansısa bir yeni evin inşası sona çatanda ev yiyəsinin dostları "damı yumaq" üçün bir yerə yığırdılar. Mərasim yeyib-içməkiə müşayiət olunsada, çox gūman, süfrəyə tünd sldr verilmirdi. Vaxtını "Bridcen Bişon" qəlyanaltısında, "ghovelboard" arxasında keçirmək həvəsində olan tūfeylilərə də rast gəlinirdi. Seylemin digər sakinlərini bu cür mənəvi aşınmalardan qoruyan inancdan çox, gündəlik iş-gücləri idi. İnsanların başqa işlərə vaxtı nə gəzirdi? Adət-ənənələrə qarşı olan bu dəmir nizam-intizamın bir səbəbi də Seylem əhalisinin hələ bu yaxınlaraca hindulann hücumlarından qorunmaq məcburiyyətində qalmasıyla izah olunurdu. Düzdür, indi ölkədə müəy-

yən əmin-amanlıq yaranmışdı, amma təhlükə hələ də tam sovuşub-getməmişdi. Sağdan da, soldan da sirlərlə, gözlənilməzliklərlə dolu Qərb uzandıqca uzanırdı.

Oradan – o qaranlıq və qəddar dünyadan bütpərəst hinduların zaman-zaman bura yürüşləri olurdu ki, bu da Seylem camaatı üçün qansız-qadasız ötüşmürdü. Seylemillər əmin idilər ki, həmin o bakirə meşə, iblisin sığınacaq yeri, son qalasıdır. Bu Amerika meşəsi bütün dünyada Tannın, ümumiyyətlə, qəbul olunmadığı yeganə yer idi. Hindular puritanların bütün cəhdlərinə baxmayaraq, onların inanclarına bidət gətirməkdən qətiyyətlə imtina edirdilər. Bu məsələdə də, şübhəsiz ki, təqsir öz dostları xristianlarda deyil, bütpərəstlərin torpaqlarına yiyə çıxmağı üstün tutan puritanların özlərindəydi. Xristianlığın təkallahlılığına sətayişdən əlavə, Seylem sakinlərində təriqətçilik ənənələri də çox güclü idi. Məlum həqiqətdir ki, bu insanların əcdadları İngiltərədə təqiblərə məruz qalmışdılar. Odur ki indi öz yeni dinlərini yaradıb, onların bu Yeni Qüdsünün təhqir olunacağından və korlanacağından ehtiyatlanaraq bütün başqa təriqətlərin bura müdaxiləsindən qəti imtina edirdilər. Özlərini qəti əmin eləmişdilər ki, dünyanı nura qərq edəcək şamı əldə tutmağa yalnız onlar layıqdirlər. Onların dini, ordudakı nizam-intizamın, haradasa, qoruyucusuna çevrilmişdi və bu nizam-intizam da əvəzində bu dinin saflığına nəzarətin qoruyucusuna çevrilmişdi. Bu cür rəftara onları bu qəddar ölkənin həyat tərzini vadar edirdi. Vircinyanın cənubunda məskən salan ingilislər məhv oldular. Çünki başları tamahkarlığa elə qanışdı ki, o başı qorumaq üçün birləşməli olduqlarını ağıllarına da gətirmədilər. Bu təhlükə puritanları da gözləyirdi. Amma onlar vaxtında, haradasa, hərbi rəislin hakimi-mütləq olduğu hərbi düşərgəni xatırladan kommuna yarada bildilər. Bu kommunanın bütün insanların adı və məqsədli baxışları birləşdirirdi. Bu baxışlar təhlükəsizliyin qorunmasını diktə eləyirdi. Bunun üçünsə diktatura zəruri idi. Seylem sakinlərinin məqsədyönlülüyü, çox şeydən könüllü imtinaları, necəliyindən asılı olmayaraq, bütün əyləncələrə qoyulan qadağalar, nəhayət, məhkəmənin ağır cəzaları heç də qonaqpərvər olmayan bu yerin səxavətlə hazırladığı çətinliklərə sinə gərmək üçün onları həmişə ayıq-sayıq saxlayırdı. Amma bununla belə, 1962-ci ildəki seylemillər artıq “Meyflauer”da gələnlərdən fərqliydi. Külli-ixtiyar sahibləri olan başçıları xunta əvəz eləmişdi. Hərbi düşərgələr dövrü artıq bitmişdi. Köhnə nizam-intizam artıq insanları bezdirmişdi və bu həyat qara camaat üçün haradasa, ağır qavranılan, mürəkkəb görünürdü. Çünki hələ də keçmişdə olduğu kimi əminsiz puritanlıq qanunları işləməkdə davam eləyirdi; məsələn, yenə də, adəti üzrə, Seylem sakinləri mütəmadi olaraq iki kişini patrul seçirdilər. Amma nədənsə, onları “zarafatçı” adlandıırırdılar. Bu

“zarafatçılar”ın vəzifələrinə ibadət zamanı duanın sözlərinə diqqət kəsilməyənləri, yaxud bazar günü ibadətgaha təşrif buyurmaq əvəzinə, tarlada işləyənləri izləyib aşkara çıxarmaq daxil idi. Onlar bu kafirlərin, yaxud inancılarında zəlf olanların məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün siyahını hazırlayıb məhkəməyə təqdim edirdilər. Beləcə, bu nizam-intizam onların arasına satqınlıq və şübhə toxumu səpmişdi. Elə məhz bu paradoks da Seylem faciəsinin yaranmasına səbəb oldu. Bu paradoks bu günə qədər davam eləyir. Elə bu gün bizlər də eyni məngənənin içindəyik. Və qarşımızda duran bu problemlərin vəhdətini özündə ehtiva edən teokratıyanı hələ vaxtilə Seylem sakinləri tətbiq etmişdilər. Məqsəd bütün aşınmaların qarşısını almaq, kommunanı bir yumruq kimi qoruyub-saxlamaq idi. Çünki istənilən əks-fikirlilik, olsa-olsa, yalnız tənəzzülə və məhvə aparır. Bu, zəruriyyətdən doğan bir hal idi və qarşısına qoyduğu məqsədə də nail olurdu. Teokratıya müəyyən təhlükəyə qarşı yaranmışdı. Amma bu quruluşun repressiyaları bu təhlükədən də ağır fəsadlara gətirib çıxarırdı.

İnsanlar repressiyalara müraciət etmədən öz ictimai həyatlarını qurmaq iqtidarında deyildilər; həyatın cövhəri, sanki, Azadlıq və Zəruriyyət arasında ilişib qalmışdı. Bu ərəfələrdə Seylemdə diferensiasiya keçirilmişdi və üstünlük şəxsi azadlığın tərəfində olmuşdu. Diferensiasıyanın bu müəyyən təzahürü əcinnə ovuyla nəticələnmişdi. Amma bu artıq, sadəcə, repressiya deyildi. Bu, hər bir kəsə – bunu yaddarı çıxarmaq olmaz – qonşusunu və ya tanışını cadugərlikdə günahlandırmaqla özünü təmizə çıxarmaq imkanı yaratmışdı. Şər-böhtan atmaq bir tərəfdən məcburi idisə, digər tərəfdən müqəddəs və vətənpərvər bir iş idi. Qonşuların uzun illər bir-birinə qarşı içlərində boğduqları nifrətə artıq üzə çıxarmaq imkanı verilmişdi və Bibliyada yazılan mərhəmət hissini qisas hissi əvəzləmişdi. Torpaq bölgüsü səbəbiylə ardi-arası kəsilməyən dava-dalaşdan yaranan nifrət mənəvi kateqoriya donunu almışdı. Hər kəs qəti vicdan əzabı çəkmədən rahatca öz qonşusunu ittiham eləyə bilirdi. Köhnə münaqişələr, şübhələr, bədbəxtlərin xoşbəxtlərə paxıllığı gec-tez üzə çıxmaldı. Və bu, ümumi “dini cəfəşanlıq” axınıyla üzə çıxdı.

İndi cənab keşiş Perris dua eləyir. Biz onun səsinə eşitmirik. O, nəse deyir, ağlayır, təzədən dua eləyir. Başlarının üstünü alan təhlükə onu çox üzür. Bettl yenə əvvəlki kimi çarpayıda uzanıb.

Qapı açılır və Tituba daxil olur. Qırx yaşlarında olan bu zənci qadın qulluqçudur. Perris Titubanı ruhani rütbəsi almazdan öncə uzun illər ticarət etdiyi Barbadosdan gətirib. Tituba çox qorxub. Bütün ağırlıqların yalnız onun kürəyinə yüklənəcəyinə əmin olsa da, o, Bettiyə elə isinişib ki, hətta ondan qısamüddətli ayrılığa da dözmək gücündə deyil.

Tituba (*geri çəkilərək*). Mənim Bettim tezmi sağalacaq?

Perris. Rədd ol buradan!

Tituba (*divara söykənərək*). Mənim Bettim ölməyəcək ki?..

Perris (*hiddətlə sıçrayıb ayağa qalxaraq*). Gözlərim səni görməsin!

Tituba qeyb olur.

Gözlərim səni... (*Hönkürtüdən nəfəs kəsilir. Qapını örtüb üzgün halda ona söykənir.*) İlahi! İlahi, mənə kömək elə! (*Hıçqıra-hıçqıra nəsə deyərək, çarpayıya tərəf qayıdıb Bettinin əlindən tutur.*) **Betti...** Mənim balam. Əziz balam! Oyan, gözlərini aç! **Betti...**

Elə təzədən diz üstə çökmək istəyir ki, bu zaman heyratamız gözəlliyə malik on yeddi yaşlı qız, onun qohumu Abıqayl Uilyams daxil olur. Bu qız cildən-cildə düşmək istedadını sonsuz bacarıqla özündə ehtiva edən birsidir. İndi də üzdən sakit görünsə də, Abıqayl daxilən çox həyəcanlıdır.

Abıqayl. Dayı!

O, Abıqayla san dönür.

Susanna Uolkott Qriqs həkimin yanından qayıdıb.

Perris. Qoy gəlsin, qoy gəlsin!

Abıqayl (*birinci mərtəbəyə qalxan pilləkənin qapısını açaraq*). **Susanna**, gəl.

Susanna Uolkott daxil olur. Bu, Abıqayldan azca cavan olan əsəbi, həvsələsiz bir qızıdır.

Perris (*ümidlə*). Bala, həkim nə dedi?

Susanna (*Bettini görmək üçün boynunu uzadaraq*). Cənab, o, mənə tapşırırdı ki, öz kitablarında lazımı dərmanı tapa bilmədiyini sizə çatdırım.

Perris. Neynək, qoy yenə axtarsın.

S u s a n n a. Ser, o, evə gələndən kitabların arasında eşələ-nə-eşələ-nə qalıb. O tapşırıdı ki, sizə çatdım: burada, çox güman, şər qüvvələrin barmağı var.

P e r r i s (*demək olar, dəhşət içində*). Yox, yox, burada heç bir şər qüvvə ola bilməz. Ona çatdır ki, mən bu haqda Beverleyə, cənab Heyloma da xəbər göndərmişəm. Şübhə etmirəm ki, cənab keşiş mənim sözlərimi təsdiqləyəcək. Qoy həkim şər qüvvələr barədə ehtimallarını bir kənara qoyub dava-dərmanı fikirləşsin. Burada şər qüvvə ola bilməz.

S u s a n n a. Oldu, ser... Mən sizə yalnız onun tapşırıqlarını çatdırdım. (*Qapıya tərəf gedir.*)

A b i q a y l. Susanna, kənddə ağzından bir söz qaçırma.

P e r r i s. Get evə, şər qüvvədən bir kəlmə də...

S u s a n n a. Oldu, ser. Mən bütün günü Betti üçün dua eləyirəm. (*Gedir.*)

A b i q a y l. Dayı, hər yerdə pıçıldaşırlar ki, caduflan... Yaxşı olar ki, siz özünüz aşağı düşüb bu şeyi-ləri təkzib edəsiniz. Qonaq otağı adamlarla doludur. Mən Bettinin yanında oturaram.

P e r r i s (*tərəddüdlə*). Mən onlara nə deyim? Deyim ki, mənim qızımın bacım qızı büt-pərəstlər kimi meşədə rəqs eləyib?

A b i q a y l. Dayı, biz axı, doğrudan da, yalnız rəqs eləmişik. Mən bunu inkar eləmirəm. Əgər lazımdırsa, qoy buna görə məni şallaqlasınlar. Amma cadunun buna nə dəxli? Mən and içirəm ki, Bettiyə cadu olunmayıb.

P e r r i s. Abiqayl, sən məni şübhələrdən azad etməyincə adam içinə çıxma bilmərəm. Mən bütün həqiqəti bilməliyəm. Siz meşədə nə eləyirdiniz?

A b i q a y l. Dayı, yenə deyirəm, biz rəqs eləmişik. Siz qəflətən kolluqların arasından çıxanda Betti qorxub özündən getdi. Olan budur, vəssalam!

P e r r i s. Abiqayl, otur.

Abiqayl (*yüngülca əsir*). Mən Bettini elə istəyirəm ki. Onu təhlükəyə atmağa risk eləyərdimmi?

P e r r i s. Mən hər şeyi bilməliyəm. Bəlkə, siz ruhları çağırırsınız. Mən bunu düşmənlərimdən əvvəl bilməliyəm. Onlar məni məhv etmək üçün bəhanə gəzirlər.

A b i q a y l. Amma dayı, biz ruhları çağırمامışıq axı!

P e r r i s. Bəs nədən o, gecəyarısından tərpənmir? Bu, adicə ürəkgetmə deyill!

Abıqayl baxışlarını aşağı dikir.

Abıqayl, mənim düşmənim çoxdur.

A b i q a y l. Bilirəm, dayı.

P e r r i s. Məni kafedradan məhrum etmək üçün düşmənlərim nəyə desən, gedəcəklər. Sənə çatır? Məhz indi, düşmənlərimin marığa yatdığı bir vaxtda doğmalarım əllərindən gələni edirlər ki, onlar məni hansısa yaramaz hərəkətlərdə ittiham etmək üçün...

A b i q a y l. Biz oynamışıq, dayı.

P e r r i s. Mən görənlərə sən oynamaq deyirsən? Abıqayl, Tanrı xatirinə, məndən heç nəyi gizlətmə.

Abıqayl cavab vermir.

Mən Titubanın ocağın üstündə əllərini necə yellədiyini öz gözlərimlə gördüm. Niyə belə eləyirdi? Hər şeyi eşidirdim: gah onun sinəsindən dəhşətli çıxırçı səsləri çıxırdı, gah da aydın olmayan sözlər pıçıldayırdı.

A b i q a y l. O, mahnı oxuyurdu, dayı. O, öz Barbados mahnılarını həmişə oxuyur da. Biz də rəqs eləyirdik.

P e r r i s. Mən sənə inana bilmirəm, Abıqayl. Bilsələr, mənim düşmənlərim də inanmayacaqlar. Gözüm-lə gördüm, donlar otun üstündə düşüb qalmışdı.

A b i q a y l (*sadələvhəsina*). Donlar?

P e r r i s. Hə, donlar. Hələ üstəlik, gördüm... Yoxsa gözümə göründü... Ağac gövdələrinin arasında çilpaq bədən peyda oldu.

A b i q a y l (*dəhşət içində*). Siz səhv salmışınız, dayı!
P e r r i s (*səsini qaldıraraq*). Amma mən gördüm!
(Susub qərar qəbul edir.) Yalvarıram sənə, Abiqayl, məni başa düş. Mənim bütün bu illər boyu qazandıqlarım, ola bilsin, sənin dayın qızının həyatı da bir tükədən asılı qalıb. Nə qədər acı olsa da, həqiqəti denən. Orada, aşağıda məni adamlar gözləyir. Onlar məni pis ayaqda tutmayacaqlar, Abiqayl.

A b i q a y l. Mənim daha sözlüm yoxdur, dayı.

P e r r i s (*təxminən, sözlərinə inanmağa hazır vəziyyətdə sinayıcı nəzərlərlə ona baxır*). Mən səni yanıma gətirdim Abiqayl, əyin-başını geyindirdim. Mənə vicdanla cavab ver, sən öz təmiz adını ləkələməmişən?

A b i q a y l (*az qala, çaşqınlıq içində*). Ah, ser, mənim adım tərtəmizdir.

P e r r i s. Bəs onda qudi Proktor səni niyə qovdu? Eşitmişəm, mənə xəbər eləmişdilər ki, o, səninlə üz-üzə gəlməmək üçün kilsəyə də getmir. Bunu necə başa düşək?

A b i q a y l. O, mənə nifrət eləyir. O, rəhmsiz, əzəzil bir qadındır. Yalançının, dəlinin birisidir!

P e r r i s. Ola bilər. Amma məni təəccübləndirən odur ki, sənin o evdən çıxdığın artıq yeddi ay olsa da, bir ailə belə sənə xidmətini istəmir!

A b i q a y l. Onlara nökrə lazımdır. Qoy özləri üçün Barbadosdan nökrə gətirsinlər. Mənimlə məzələnməyə heç kimə imkan vermərəm. Mənim adıma heç kim ləkələyə bilməz. Bu ad tərtəmizdir.

Enn Patnem daxil olur. Onun qırx beş yaşı var. Yuxular və ölüm qorxusu dalm onu təqlib edir. Sifəti anbaan cilddən-cildə düşür, əlləri əsir.

P e r r i s (*qapı açılmağa başlayan kimi*). Yox, yox, mən heç kimi qəbul eləmirəm. (*Enn Patnemi görüb özünəməxsus nəzakətlə davam eləyir*.) Hə, qudi Patnem, gəlin.

E n n (*güclə nəfəs alır*). Şübhəsiz, burada iblisin barmağı var.

P e r r i s. Xeyr, qudi Patnem, xeyr...

E n n (*Bettiyə baxaraq*). O uçurdu? O, hündürdən uçurdu?

P e r r i s. Xeyr, xeyr, o uçub-eləməirdi...

E n n. Əlbəttə, o uçurdu. Mister Kollins onun necə uçduğunu öz gözləriylə görüb! O, eynən quş kimi İnsersalın tövləsi üzərindən uçub yerə enibmiş.

P e r r i s. Siz səhv eləyirsiniz, qudi Patnem, o heç vaxt...

Tomas Patnem daxil olur. O, möhkəm bədənli, hündürboylu bir kişidir. Təxminən, əlli yaşı olar. O, iri mülkədarıdır.

O, mister Patnem, sabahın xeyir.

P a t n e m. Gün kimi aydındır. Bu, iblisin işidir. Gün kimi aydındır. (*Çarpayığa yaxınlaşır.*)

P e r r i s. Nə gün kimi aydındır, ser?

Enn ərinə yaxınlaşır.

P a t n e m (*Bettiyə baxaraq*). Əşi, onun gözləri də yumuludur ki! Enn, bir bax.

E n n. Qəribədir. (*Perrisə*) Sizinlə bizim gözlərimiz açıqdır, ser.

P e r r i s. Sizin Rut da xəstələnib?

E n n (*hiddətlə*). Mən deməzdim ki, o (*Bettiyə işarə edir*) xəstələnib. İblisin təmasını siz xəstəlik adlandırırırsınız. Ser, özünüz də bilirsiniz ki, iblisin təması ölümdür.

P e r r i s. Yalvarıram, ser, belə danışmayın. Sizin Ruta nə olub? O, nədən şikayətlənir?

E n n. O eşitmir, görmür, yemir. Amma gözləri açıqdır, özü də ayaq üstədir. Onun ruhunu oğurlayıblar, ser.

P a t n e m. Deyirlər ki, siz Beverleyə cənab keşiş Heylin arxasınca adam göndərmisiniz?

Perris. Yalnız təhlükəsizlik məqsədilə. Zati-aliləri şər qüvvələrin qarşdığı məsələlərin araşdırılmasında çox mahirdir. Əminəm ki, burada heç bir cadu-filanı olmadığını o da təsdiqləyəcək.

E n n. Bəli, o, doğrudan da, bu işdə mahirdir. Ötən il o, Beverleydə bir cadugər arvadı aşkara çıxarmışdı. Ümid eləyirəm ki, unutmamısınız.

P e r r i s. Qudi Patnem, burada hansısa cadunun olduğundan şübhələnməyə heç bir əsas yoxdur.

P a t n e m. Heç bir əsas yoxdur? Qulaq asın, Perris...

P e r r i s. Tomas, sizə yalvarıram, Tomas, cadugərlərdən danışmayın. Onları başınızdan çıxarın! Siz axı məni məhv etmək istəməzsiz, Tom! Evimdə nələr baş verdiyini bilsələr, məni Seylemdən qovacaqlar.

Bir neçə kəlmə Tomas Patnem haqqında. Bu insan özünü həyatdan küskün hesab eləyirdi. Yeri gəlmişkən, bir məsələyə görə buna, ən azı, əsası da vardı. Təsvir olunan hadisələrə qədər onun yeznəsi, Ceyms Beyli adlı birisi Seylemdə ruhani yerini tutmalıydı. O, buna görə bütün lazımı keyfiyyətlərə malik idi. Bu yer uğrunda səslərin üçdə ikisini də qazanmışdı, amma nəseə naməlum səbəblərdən yerli hakimiyyət onun namizədliyini rədd etdi. Tomas Patnem varlı bir Seylem sakininin böyük oğludur. Bir vaxtlar Tomas Patnem hindulara qarşı müharibədə iştirak etmişdi, Narqanset uğrunda döyüşlərdə olmuşdu və kilsənin işlərinə həmişə ciddi maraq göstərmişdi. Ona görə də o, təbii ki, şəhər rəhbərliyinin onun qohumuna və müəlliminə olan bu rəftarını özünə qarşı təhqir kimi qəbul etmişdi. Hələ üstəlik, o, bütün ömrü boyu özünü ətrafdakıların hamısından ağıllı və üstün saymışdı.

Seylem faciəsinə hələ bir xeyli qalmış onun qisasçılıq hissi üzə çıxdı. Keçmiş Seylem ruhanilərindən biri Corc Berlous arvadını dəfn etmək üçün müəyyən məbləğdə borc pul götürməli olmuşdu. Məbədğah məvacibini qırta-qırta verdiyindən o, vaxtılı-vaxtında borcunu ödəyə bilməmişdi. Odur ki Tomas Patnem və qardaşı Con bu ödənişə Berlousun heç vaxt imza atmadığı hansısa borc cavabdehliyini də əlavə edib onu tükəməyə basdırdı. Bu məqamın bir maraqlı tərəfi var. Belə ki, Berlous Patnemin yeznəsi Ceyms Beyli üzərində üstünlük qazanan həmin ruhaniydi. Və Patnemin bu mənfi münasibətinin səbəbi burada kifayət qədər açıılır. Tomas Patnem hesab edirdi ki, onun təmiz adı və ailəsinin ləyaqəti ləkələnib. Odur ki hansı yollarla olur-olsun, şəhər rəhbərliyi ilə haqq-hesabı çürütmək istəyirdi.

Toması hikkəli adam hesab etməyə əsas verən daha bir dəlil var idi. Nə vaxtsa o, atasının vəsiyyətini pozmuşdu. Bu vəsiyyətə

görə, mirasın sanballı hissəsi onun ögey qardaşına çatmalıydı. Onun güc tətbiq etməklə nail olmaq istədiyi bütün açıq-aşkar hücumları kimi bu da uğur qazanmadı. Ona görə də təəccüblənmək lazım deyil ki, Tomas Patnemin əliylə bir sıra adamların əleyhinə məktublar yazılıb, onun imzası qeyri-adi qüvvələrin işiylə bağlı məhkəmələrdə şahid ifadələri qismində tez-tez görünür, məhkəmə araşdırmalarının gərgin məqamlarında onun qızının səsi hamıdan bərk çıxır, xüsusən də... Amma bu barədə vaxtı gələndə danışacağıq.

P a t n e m (*Perrislə haqq-hesabı necə çürüdəcəyi planı başında anı olaraq yarandı*). Mister Perris, mən həmişə sizin tərəfinizdə olmuşam, hər işdə sizi müdafiə eləmişəm. Əgər cəhənnəmdəki qüvvələrin qızınıza sahib çıxmaqlarını məndən gizlətməsəniz, bundan sonra da sizi müdafiə eləyəcəyəm.

P e r r i s. Amma Tomas, siz belə eləyə...

P a t n e m. Enn! Bizdə nə baş verdiyini mister Perrisə danış görək.

E n n. Cənab, mən heç xaç suyuna salmağa da fürsət tapmadan yeddi çağa basdırmışam. Sapsağlam, inanın ki, mən heç vaxt belə sağlam uşaqlar görməmişəm, amma nə xeyri, hamısı doğulduqları günün gecəsi canını tapşırırdı. Mən susurdum, ser, amma ürəyim partlayırdı. Təkcə Rut sağ qala bildi. İndi – bu il mənim Rutum, mənim yeganə övladım nəsə qərribə olub. Elə arıqlayır ki, elə bil, dəhşətli bir vampir onun qanını sorur... Nəsə qapalı olub... Mən fikirləşdim, bəlkə, onu sizin Titubanın yanına yollayım...

P e r r i s. Titubanın? Tituba nə eləyə bilər ki?

E n n. Mister Perris, Tituba ölənlərin ruhlarını çağırmağa bilir.

P e r r i s. Qudli Enn, axı ölümlərin ruhlarını çağırmaq dəhşətli günahdır.

E n n. Mən bu günahın məsuliyyətini öz üzərimə götürürəm. Mənim balalarımı kimin öldürdüyünü bilmək istəyirəm.

P e r r i s (*hiddətlə*). Ey qadın!

E n n. Onları öldürüblər, mister Perris! Həmin o

dəhşətli gecədən sonra Rutun dili tutulub. Bu da sizə sübut. Bu, elə-belə deyil, mister Perris! Onun ağzını qara qüvvələr bağlayıblar. Ah, bu, elə-belə deyil!

P a t n e m. Niyə siz başa düşmürsünüz, ser? Bizim aramızda marıqda dayanan qatil cadugər var.

Perris dəhşət içində Bettyə baxır.

Sizin susmağa haqqınız yoxdur. Sizi hansı təhlükə gözləsə də, hər şeyi açıb camaata deməlisiniz.

P e r r i s (*Abıqayla*). Deməli, sən ruhları çağırısan? (*Bettyə yaxınlaşıb bir müddət ona baxır. Sonra dönərək*) Ah, Abıqayl, bu da sənin mənə çox sağ olun. Mən məhv oldum.

P a t n e m. Siz məhv olmamısınız, ser! Sizə qarşı ittiham irəli sürülməsini gözləməyin, cadu aşkar elədiyinizi özünüz etiraf edin.

P e r r i s (*çaşqınlıq içində*). Mənim evimdə? Tomas, mənim evimdə?

Patnemlərin qulluqçusu Mersi Lyuis daxil olur. O, on səkkiz yaşlarında, kök, hiyləgər, əzazil, kifir bir qızıdır.

M e r s i. Üzr istəyirəm, mən eləcə Bettyə baxmaq istərdim.

P a t n e m. Niyə evdən çıxmısan? Rutu kimlə qoyub gəlmisən?

M e r s i. O, nənəylədir, ser. İndi yaxşıdır, ser. Asqırdı.

E n n. Bu yaxşı oldu. O, bizə tərəf qayıdır.

M e r s i. Qudi Patnem, mən daha ona görə təşviş keçirmirəm. O, bərkdən asqırdı. Bir dəfə də belə asqırsa, ağılı yerinə qayıdacaq. (*Çarpayına yaxınlaşıb Bettyə baxır.*)

P e r r i s. Tomas, indi məni tək buraxın. Mən dua eləyəcəyəm.

A b i q a y l. Dayı, siz gecəyarısından dua eləyirsiniz. Yaxşı olar ki, aşağı düşüb...

P e r r i s. Yox, yox. (*Patnemə*) Mən insanların qarşı-

sına çıxmağa hələ hazır deyiləm. Mister Heyl gələnəcən gözləyəcəyəm. (*Enni ötürmək istəyərk*) Qudi Enn, əgər siz bura qayıtmaq istəsəniz...

P a t n e m (*sözünü kəsərək*). Mənə qulaq asın, ser. İblisi ifşa edin, bütün kənd də sizə dua eləsin! İnsanların yanına düşün. Onlar sizin sözünüzə həsrət qalıblar!

P e r r i s (*tərəddüdlə*). Mən aşağı düşüb onlarla birgə dua eləyəcəyəm. Amma yalvarıram sizə, Tomas, heç nə deməyin. Mənə hələ hər şey aydın deyil.

E n n (*qapıda*). Mersi, evə get, məni eşitdin?

M e r s i. Bəli, mem.

Enn çıxır.

P e r r i s (*Abiqayla*). Əgər Betti pəncərəyə tərəf atılsa, məni dərhal çağır.

A b i q a y l. Yaxşı, dayı

P e r r i s (*Patnemə Betti haqqında*). Özünə gələndə onu saxlamaq çox çətindir. (*Patnemlə birgə çıxır.*)

A b i q a y l (*təşvişini gizləyərk*). Ruta nə olub?

M e r s i. Dünən axşamdan yuxulu kimi gəzir.

A b i q a y l (*Bettiyə yaxınlaşıb səsi əsə-əsə*). Betti?

Betti tərpənmir? (*Onu silkeləyir*). Qurtar görək, Betti! Otur!

Betti tərpənmir.

M e r s i. Sən onu vurub yoxlamamısan? Mən Ruta birini əməllicə ilişdirəndə bir anlıq ayıldı. Di qoy özüm yoxlayım.

A b i q a y l (*Mersini saxlayaraq*). Yox, onlar qayıdıb gələ bilərlər. Qulaq as, Mersi, əgər soruşsalar, denən biz rəqs eləmişik.

M e r s i. Başqa?

A b i q a y l. Titubanın Rutun ölmüş bacılarının ruhlarını çağırması onlara məlumdur.

M e r s i. Belə. Başqa nə?

A b i q a y l. Bir də mister Perris səni lüt görüb.

M e r s i (*əllərini bir-birinə vuraraq*). Həzrəti İsa, özün saxla!

On yeddi yaşlı Merl Uorren yeyin addımlarla daxil olur. O, itaətkar, sadələvə və olduqca köməksiz tənha bir qızıdır.

M e r s i. Nə eləyək? Bütün kənd ayaq üstədir! Hamının sözü'nün əvvəli də, axırı da cadudur! Onlar bizi cadugər elan edəcəklər, Abbi. Bizi ölüm təhlükəsi gözləyir! Biz gərək bütün həqiqəti onlara deyək. Deyək ki, rəqs eləmişik. Buna görə yalnız şallaqla canımızı qurtaracağıq.

A b i q a y l. Təkcə şallaqlamı? Bilmək olmaz!

M e r i. Mən heç rəqs də eləmədim, Abbi, mən eləcə baxdım.

M e r s i (*Meriyə yaxınlaşaraq*). Ax, yalnız eləcə baxmısan? Bumunu hara gəldi soxursan. Necə cürət elədin?

Betti yatağında qurcalanır.

A b i q a y l (*onun üstünə qaçır*). Betti? Hə, Betti, əzizim, oyan. Bu, mənəm. (*Bettinin çiyinlərindən tutub qaldıraraq hirsə silkələyir*). Mən səni vuracağam, Betti!

Betti inildəyir.

Budur, deyəsən, düzəliрсən. Mən atanla danışib hər şeyi ona demişəm...

B e t t i (*yataqdan dik atılıb, Abiqaylıdan qorxaraq divara söykənir*). Mən anamı istəyirəm!..

A b i q a y l (*həyəcan içindədir. Ürkütməmək üçün ehtiyatla Bettiyə yaxınlaşır*). Sənə nə olub, Betti? Sən ki bilirsən, anan çoxdan ölüb.

B e t t i. Mən onun yanına uçaçağam. Buraxın, mən onun yanına uçaçağam. (*Sanki, uçmağa hazırlanmış kimi əllərini qaldırıb pəncərəyə tərəf qaçır.*)

A b i q a y l (*onu pəncərədən çəkərək*). Mən atana hər şeyi demişəm. O, hər şeyi bilir.

B e t t i. Sən qan içdin, Abbi. Onu da demisən?

A b i q a y l. Sus! Bir də heç vaxt bu sözü dilinə gətirmə! Heç vaxt! Eşidirsən?

B e t t i. Yox, sən qan içmisən, Abbi. Sən içmisən. Sən Con Proktorun arvadının ölümünə qan içmisən. Sən qudi Proktorun ölümünə qan içmisən.

A b i q a y l (*onun sifətinə vurur*). Sus! Sus görüm!

B e t t i (*hökürtüylə çarpayya yıxılır*). Ana, ana!

A b i q a y l. Mənə qulaq as! Hər ikiniz mənə qulaq asın! Biz rəqs eləmişik, Tituba isə Rut Patnemin ölmüş bacılarının ruhlarını çağırıb. Vəssalam! Başa düşdünüz? Əgər sizlərdən kimsə mənim barəmdə ağzından bir söz çıxarsa, gecənin zülmət qaranlığında yanına gələcəyəm. Onda qoy özünü gözləsin. Gör dərşini necə verirəm. Mənim nəyə qadir olduğumu bilirsiniz. Mən hinduların valideynlərimin başının dərşini necə soyduqlarını öz gözlərimlə görmüşəm. O vaxtdan mən heç nədən qorxmuram. (*Qaba hərəkətlə Bettini çarpayıda otuzdurur.*) Di otur, bəsdir bumunun suyunu axıtdın.

Betti arxası üstə yıxılır. O qımıldanmır.

M e r i (*çığırılıqla*). Ona nə oldu? Abbi! O öləcək! Abbi, biz caduyla məşğul olub günaha...

A b i q a y l (*Merinin üstünə atılaraq*). Sus, Meri Uorren!

Con Proktor daxil olur. O, açıqürəkli və güclü bir insandır. Onun xaraktercə möhkəm adam olmağıyla hər hansı yalana qarşı nifrəti vəhdət təşkil edir. Heç kim onu öz iradəsinə tabe eləyə bilməyib. Con Proktorun adı heç vaxt qalmaqalarda hallanmayıb. Hörmət eləsələr də, ondan qorxurlar, onu çox da sevmirlər. Ən azı, ona görə ki, axmaq adam onun yanında öz səfehliyini dərhal hiss eləyir. Amma onu tərək eləməyən bu təmkinin və nizam-intizamın arxasında bir gūahkar bəndənin narahat ruhu gizlənilib. Bəll, o, günah eləyib, özü də təkçə puritan əxlaqına yox, həm də öz mənliliyinə qarşı. Otağa daxil olanda həmişəki kimi ondakı özünəinam və təmkin dərhal hiss olunur.

M e r i (*çaşqınlıq içindədir. Gücdə danışır*). Ah, ser, mən elə indicə evə getmək istəyirdim!

P r o k t o r. Meri, nədir, niyə özünü gicliyə vurmuşan, yoxsa karsan? Mən axı sənə evdən çıxmağı qadağan eləmişdim. Bütün günü harada veyllənirsən? Öz inəklərimdən çox səni axtarmalı oluram.

M e r i. Mən gəlib baxmaya bilməzdim. Bir halda ki belə işlər baş verir...

P r o k t o r. Mən sənə işi göstərəm! Rədd ol evə! Qudi Elizabet səni gözləyir.

Olub-qalan ləyaqətini də itiməmək üçün Meri astaca gedir.

M e r s i (*həm Proktordan qorxur, həm də onun xoşuna gəlmək istəyir*). Yaxşısı budur, mən də gedim. Rut məni gözləyir. Xeyirli sabahlar, mister Proktor. (*Yanpörtü qapıdan çıxır.*)

Proktorun peyda olmasıyla Abiqayl, sanki, pəncəsi üstə dayanmış kimi dikəlib. Bərəlməmiş gözlərini qırpmadan Proktora baxa-baxa qalıb. Proktor Abiqayla anı nəzər salıb Bettiyə yaxınlaşır.

A b i q a y l. Sənin necə yaraşığılı olduğunu mən, demək olar ki, unutmuşam, Con Proktor!

P r o k t o r (*Abiqayla baxır. Onun çöhrəsindən güclə sezi-lən təbəssüm boylanır*). Burada nələr baş verir?

A b i q a y l (*əməbi gərginliklə*). Ah, o, nəyə özündə deyil.

P r o k t o r. Mənim evimdən buracan küçə adamlarla doludur. Hamı səhər açılandan Seylemə üz tutub. Hamının da sözünün əvvəli-axırı cadudur.

A b i q a y l. Sakit! (*Sırlı baxışlarla, cazibədar təbəssümlə Proktora yaxınlaşır.*) Gecə biz onunla meşədəydik, rəqs eləyirdik. Dayım bizi yaxaladı. Dayım kolluqların arasından çıxanda Betti yaman qorxdu, özündən getdi. Olan budur, vəssalam! (*İrşir.*)

P r o k t o r (*gülərək*). Belə görürəm ki, sən tamam yolunu azmısan.

Abiqaylın çöhrəsi ciddi görkəm alır. O, cürət eləyib Proktora yaxın gələrək düz onun gözlərinin içinə baxır.

İyirmi yaşa çatmamış səni türməyə basacaqlar.
(Çıxıb getmək üçün dönür).

A b i q a y l (qarşısını kəsərək). Yalnız birçə söz de,
Con. Xoş bir söz.

P r o k t o r (Abıqayın bu təkidli onu əsəbiləşdirir). Yox,
Abbi. Bu iş bitib.

A b i q a y l (İstehzayla). Sən beş mil yolu ürkmüş bir
qızcığazın, doğrudanmı, uçub-uçmamasına tamaşa
eləmək üçün mü gəlmişən? Səni yaxşı tanıyıram, Con.

P r o k t o r (onu özündən kənarlaşdıraraq). Mən sənin
dayının nə iblisənəlik törətməyə hazırlaşdığını öyrən-
məyə gəlmişəm. (Qətiyyətlə və ciddi tərzdə) Olanları unut,
Abbi. Başından çıxart.

A b i q a y l (onun əlindən yapışaraq). Con, mən hər
gecə sənin yolunu gözləyirəm.

P r o k t o r. Məgər mən sənə ümid üçün əsas ver-
mişəm?

A b i q a y l (artıq əsəbi, amma hələ də ona inanmayaraq).
Əsas! Bəs bütün olanlar?!

P r o k t o r. Başından çıxart, Abbi. Mən bir də heç
vaxt sənə dönməyəcəyəm.

A b i q a y l. Mən buna inana bilmirəm, Con.

P r o k t o r. Sən məni kifayət qədər tanıyırsan.

A b i q a y l. Hə, orada, o, hasarın yanında məni
necə öz ağışına aldığıni yaxşı tanıyıram. Yanından
ötüb-keçəndə erkək at kimi necə gəzişdiyini də tanı-
yıram. Yoxsa bütün bunları yuxuda görmüşəm? Arva-
dın səni yola gətirib ki, məndən üzülüşəsən. Mən çıxıb
gedəndə özün özünün deyildin. Sən məni o vaxt da
sevirdin, indi də.

P r o k t o r. Ağılsız-ağılsız danışma, Abbi.

A b i q a y l. Ağılsız qadının ağılsız sözləri. Amma
mənim sözlərim o qədər də mənasız deyil. Con, mən
sənin evini tərk eləyəndən sonra da tez-tez gözümə
görünürdün. Mən gecələr səni görürdüm.

P r o k t o r. Mən nadir hallarda evdən çıxıram.
Budur, artıq yeddi aydır, demək olar, heç yerdə olma-
mışam.

A b i q a y I. Mən hiss eləyirəm, Con. Bilirdim ki, sən məni düşünürsən. Gecə tək-tənha uzanıb tavana baxa-baxa məni düşünürsən. Yəqin, sən məni düşündüyünü inkar eləməzsən, hə?

P r o k t o r. Ola bilsin, düşünmüşəm.

A b i q a y I (*yumşalaraq*). Sən məni düşünməyə bilməzdin, Con. Sən əsl kişisən, mən səni tanıyıram. Mən səni yaxşı tanıyıram. (*Ağlayır.*) Sən yuxularımda məni təqib eləyirsən, Con. Oyanıb gözümü açanda elə bilirəm indicə qapı açılacaq, sən içəri girəcəksən... (*Onun əlindən tutur.*)

P r o k t o r (*Abiqaylı ehtiyatla özündən kənarlaşdıraraq, nəvazışla, amma həm də qətiyyətlə*). Balası...

A b i q a y I (*hiddətdən coşur*). Sən məni belə çağırmağa necə cürət eləyirsən?

P r o k t o r. Abbi, ola bilsin, mən hərdən səni düşünürəm, amma əlim sənə toxunsa, kəsərəm. Məni unut. Elə bil, biz heç vaxt yaxın olmamışıq.

A b i q a y I. Yaxşı, amma hər halda, biz...

P r o k t o r. Unut, Abbi.

A b i q a y I (*hikkəylə*). Sən güclü adamsan, Con. Mən heç cür anlaya bilmirəm, sən öz arvadına, o xəstəhal qadına necə imkan verirsən ki...

P r o k t o r (*Abiqayla, ona Elizabet haqqında danışmağa imkan verdiyi üçün ondan da çox özünə hirsələnir*). Mənim arvadımın adını çəkmə!

A b i q a y I. Amma mənim adım onun dilindən düşmür. O, məni ləkələyir. Sən də soyuq, yöndəmsiz bir arvadın qabağında əyilə-əyilə qalmısan! O istədiyi kimi səni fırladır...

P r o k t o r (*onun çiyinlərindən tutub silkələyir*). Sən nə istəyirsən? İstəyirsən səni şallaqlasınlar?

Aşağıda zəbur surəsi oxunur.

A b i q a y I (*göz yaşları içində*). İlahi, mənim bu dünyaya gözümü açan, ürəyimi tutan Con Proktoru axtarıram. Ağlıma da gəlməzdi ki, Seylem başdan-

baş a niyakarlıqdan ibarətdir. Xristian arvadların, onların nüfuzlu ərlərinin mənə öyrətdikləri bu yalandan nə qədər də uzaq idim. İndi onlar məndən öz əllərimlə qaladığım ocağı söndürməyi tələb edirlər. Bu, mənim gücüm daxilində deyil. Ah, həmin o Con Proktor mənə sevirdi, bilirəm, o, hələ də sevir. *(Proktorun çıxışa tərəf getdiyini görərək)* Mənə yazığın gəlsin, Con.

Zəbur surəsi “İsaya ucalaq” kəlamına yetişəndə Betti yerindən dik atılıb ovuqlarını qulaqlarına vura-vura tükürpədicə səslə qışqırır.

A b i q a y l. *(Onun üstünə qaçb eyni sözü deyə-deyə qalır).*
Betti, Betti... *(Onun əllərini qulaqlarından çəkmək istəyir.)*

Proktor çarpayaya yaxınlaşır.

P r o k t o r. Balası, nə olub? Səni nə narahat eləyir?

Mahnı səsi kəsilir, Perris hövlnək daxil olur.

P e r r i s. Nə olub? Siz ona nə eləmişiniz? **Betti! Betti!**

Perris Bettini özünə gətirmək üçün əldən-ayaqdan getdiyi bir vaxtda maraقدan, az qala, havalanan Enn, Tomas Patnem və Mersı Lyulsın müşayiəti ilə daxil olur.

A b i q a y l. Dayı, siz “İsaya ucalağ”ı oxumağa başlayanda o, qəflətən yerindən dik atılıb qışqırdı.

E n n. O, Tannın adını həzm eləyə bilmir. Ah, o, Tannın adını həzm eləyə bilmir.

P e r r i s. Xeyr, xeyr, missis Patnem, Tann günahımızdan keçsin! Mersı, həkimin üstünə qaç. Qaç xəbər elə ki, Betti ayılıb!

Mersı qaçır.

E n n. O, elə-belə qışqırmır. Elə-belə deyil!

Rebekka Ners əsaya söykənə-söykənə daxil olur. O, saçları ağappaq ağarmış yetmiş iki yaşlı bir qadındır.

P a t n e m (*Bettini göstərərək*). Bu da sizin üçün qüvvələrin əli olduğuna sübut. Şəksiz, burada əməl var.

E n n. Anam həmişə deyərdi ki, əgər kimsə Tanrının adını həzm eləyə bilmirsə...

P e r r i s (*əsməcəli halda*). Rebekka, Rebekka, biz məhv olduq! O, Tanrının adını eşidə bilmir.

Cayls Kori daxil olur. Bu adam özünün səksən üç yaşında da həyat eşqini itirməyib. O, hələ də əzələli, çevik, qüvvətli bir kişi kimi qalıb.

R e b e k k a. Betti ağır xəstədir. Cayls Kori, sizdən xahiş eləyirəm, mümkün qədər astadan...

C a y l s. Hələ mən heç ağzımı da açmamışam, hamı təsdiqləyə bilər. Doğrudanmı, o uçar? Deyirlər, o uçurmuş...

P a t n e m. Ay kişi, mumlal

Sükut. Rebekka çarpayıya yaxınlaşır. Bu qadın nəvazişi və mehribanlığı ilə bütün uşaqları özünə cəlb edir. O, sakitcə ağlayan Bettinin başının üstündə dayanıb. Betti yavaş-yavaş kiriyir.

Hamının diqqətinin Bettiyə yönəldiyindən istifadə edərək bir neçə kəlmə də Rebekka Nersdən deyək. Rebekkanın əri Frensis Ners hamının hörmətini qazanmış nadir insanlardan biridir. Onun sınaqlardan çıxmış düzgünlüyü artıq dillər əzbəri olduğundan çox vaxt müxtəlif önlü mübahisələrin həlli üçün onu dəvət eləyirlər. Seylem camaatının Frensis Nersə olan bu hörmətindən, təbii ki, arvadı da qürur hissi keçirir. Nerslərin üç yüz akr torpağı var. Bir vaxtlar Ners bu sahəni icarəyə götürmüşdü, amma sonra hissə-hissə pulunu ödəyərək onun sahibi oldu. Onun bəzi qonşularının həsəd hissi də məhz buradan qaynaqlanır. Onun əsas düşməni isə Tomas Patnemdir. Onların torpaq sahələri yanaşdır. Boş-boş şeylərdən başlanan köhnə umu-küsülər indi əsl müharibəyə çevrilib. Tomas Patnemin də Frensis kimi öz tərəfdarları olduğundan bu mübahisələrdən biri, əgər şeylələrə inansaq, iki gün davam edən əməlli-başlı davaya gətirib çıxarmışdı. Amma bütün bu nüfuzuna

baxmayaraq, Frensis Nersİ tam qüsursuz adam kimi də qəbul etmək mümkün deyil. Rebekkanın başına gələnlər tamamilə ağlasığmaz görünür. Axı necə oldu ki, kimsə onu cadugər adlandırdı və necə oldu ki, hamı buna ciddi şəkildə inandı? Amma gəlin hadisələrin içinə girməyə cəhd edək. Ceyms Beylini yada salaq. Biz artıq qeyd etmişdik ki, o, Seylemin ruhanisi vəzifəsinə iddialı idi və məlum səbəblərdən Tomas Patnem onun namizədiyi ni müdafiə edirdi. Frensis Ners isə Ceyms Beylinin əleyhinə səs verənlərdən biriydi və onun ruhani kafedrasına sahib olmamasından ötrü əlindən gələni edirdi. Bundan başqa, Frensis Ners dostluq münasibətlərində olduğu bir neçə fermerlə birləşib Seylemdən ayrılaraq yaratdıqları Tonsfildin müstəqilliyinə nall olmaq qərarına gəlmişdilər. Təbii ki, bu, Seylemin yaşlı nəslinin qəzəbiylə qarşılandı. Frensis Ners və dostu heç nəyə nail ola bilməyərək etiraz əlaməti kimi kilsəyə getməkdən imtina etdilər. Elə bu zaman Tomasın qardaşları – Eduard və Conatan Patnemlər Rebekka Nersdən şikayət yazaraq onu kafirlikdə ittiham etdilər. Bu işin araşdırılması zamanı Tomas Patnemin azyaşlı qızı qəflətən özündən getmişdi, sonra da Rebekka Nersİ göstərərək, guya, ona cadu elədiyini demişdi. Hadisələri qabaqlayaraq deyək ki, bu dəqiqə gözünü Rebekkadən çəkməyən Enn Patnem az sonra onu Bettini cadulamaqqa ittiham edəcək. Ennin fikrincə, Bettini susmağa məhz Rebekkanın ruhu vadar edilmiş. Çox güman, bu ittiham Enn Patnemin nəzərdə tutduğundan da artıq həqiqəti özündə ehtiva edir ki, bu da...

E n n (*heyətlə*). Siz nə elədiniz?

Rebekka düşüncələrə qərq olmuş halda Bettidən aralanıb kənarda əyləşir.

P e r r i s. Rebekka, siz bu barədə nə düşünürsünüz?

P a t n e m (*ümidlə*). Qudİ Ners, bəlkə, siz mənim Rutumun yanına gedib, onu oyadasınız?

R e b e k k a. Mənim fikrimcə, o, öz vaxtında oynacaq. Xahiş eləyirəm, sakitləş. Mənim on bir övladım var, iyirmi altıqat nənəyəm. Hamısı mənim əlimdə böyüyüb – xəstəsini də görmüşəm, sağlamını da. Mənim fikrimcə, sizin Rut yatmaqdan yorulanda oynacaq. Ancaq tələsmək lazım deyil! Onun ruhu dəcəl uşaq kimidir – qaç görüm, tuta bilirsən! Gərək səbrli olasınız, Rut oynacaq.

P r o k t o r. Bəli, Rebekka, siz haqlısınız.

E n n. Xeyr, Rebekka, Ruta cadu eləyiblər. O, heç nə yemək istəmir.

R e b e k k a. Bəlkə, o, sadəcə, ac deyil? (*Perrisa*) Ümidvaram ki, siz əcinnə ovuna çıxmağa hazırlaşmırsınız, eləmi? Bura gələndə eşitdim ki...

P e r r i s. İnsanlar elə düşünürlər ki, iblis mənim evimə soxulub. Mən onlara səhv olduqlarını gərək sübut edəm.

P r o k t o r. Onlara səhv olduqlarını izah etmək asan yol deyilmi? Amma axı siz mister Heyli Beverleydən bura dəvət eləmişiniz. O, nə üçün gəlir? Əcinnə axtarmağa?

P e r r i s. O, bura əcinnə axtarmağa gəlməyəcək!

P r o k t o r. Bəs onda o, sizin nəyinizə lazımdır?

P a t n e m (*Proktora*). Ser, kənddə uşaqlar qınılır!

P r o k t o r. Birinci dəfədir eşidirəm! (*Perrisa*) İcmayla gərək razılaşasan. Niyə siz ibadətə gələnlərin qarşısına çıxmazdan əvvəl iclas keçirib...

P e r r i s. Mən icaslardan yorulmuşam. Məgər insan iclassız başını işlədə bilməz?

P r o k t o r. Nə qədər istəyirsiniz işlədin. Amma əcinnələri bu işə qatmayın.

R e b e k k a. Xahiş edirəm, Con, sakitləşin. Mister Perris, yaxşı olar ki, cənab Heyldən üzr istəyib onun xidmətlərindən dərhal imtina edəsiniz. Onun gəlişi bütün icmanı silkələyəcək, qarşıdurma başlayacaq... Biz bu ilin dərd-sərsiz keçəcəyinə necə də ümidliydik! Gəl ümidlərimizi həkimə, bir də dualarımıza bağlayaq.

E n n. Həkim dalana dirənib, Rebekka!

R e b e k k a. Tanrıya pənah gətirək! Üzümüzü ona tutaq. Əcinnə axtarışı bizi məhvə aparacaq... Mən qorxuram, çox qorxuram...

P a t n e m. Biz bura gələndə doqquz qardaş idik. Bu yerlərin binəsini Patnəmlər nəslə qoyub. Mənim səkkiz övladımdan biri sağ qaldı. İndi o da ölür.

R e b e k k a. Ona nə gəldiyini heç cür başa düşə bilmirəm!

E n n. Amma mən bilməliyəm! (*Sancaraq*) Elə bilirsiniz bütün övladlarınızın, nəvələrinizin sağ-salamat qalmasının səbəbi Tanrı kölgəsinin üstünüzdə olmağına görədir? Amma yeddisini basdırmışam, üstəlik, Tanrı məni sonuncudan da məhrum edəcək?! Xeyr! Bizim şəhəri gözəgörünməyən qüvvələr idarə edirlər!

P a t n e m (*Perrisə*). Qoy o cənab gələn kimi dərhal şəhər qüvvələrin axtarışıyla məşğul olsun.

P r o k t o r (*Patnemə*). Siz niyə mister Perrisə əmr eləyirsiniz? Bizim icmada hamı eyni səsə malikdir – neçə akr torpağı olmasından asılı olmayaraq.

P a t n e m. Mən bizim icmanın işlərinin sizi maraqlandırdığını nəsə sezməmişəm. Bütün qışboyu siz bir dəfə də bizim kilsədə görünməmişsiniz.

P r o k t o r. Beş mil yol gəlib mister Perrisin qarğış və hədələrinə qulaq asmağa mənim nə vaxtım, nə də halım var. Çox adam şikayətlənir ki, sizin moizələrdə Tanrının adı, demək olar, çəkilmir.

P e r r i s (*hiddətlə*). Mister Proktor, siz dəhşətli ittiham irəli sürürsünüz!

R e b e k k a (*Perrisə*). Yəqin ki, o, haqlıdır. Mənim dəfələrlə qulağıma çatıb ki, insanlar kilsəyə uşaq gətirməyə qorxurlar.

P e r r i s. Mən moizəni uşaqlar üçün oxumuram, Rebekka. Mən aldanmışam, mister Proktor, ölənəcən də belə deyəcəyəm. Mən Barbadosda xeyli gəlir vəd edən işimi qoyub Tanrıya xidmət etmək üçün bura gəldim. İcmanın şurası mənə qızıl dağlar vəd eləmişdi, amma əvəzində, müqaviləyə görə mənə çatacaq odunu da ala bilmirəm.

C a y l s. Mister Perris, siz məvacibdən əlavə altı funt alırsınız. Bu pulun təyinatı odun almaq üçündür.

P e r r i s. Düz deyil! Bu altı funt mənim məvacibimin bir hissəsini təşkil edir. Altmış altı funt elə də səxavətli mükafat deyil ki, bu pula hələ bir odun da ala bilim. Yaddan çıxarmayın ki, mən qoltuğunda Bibliya daşıyan hansısa əldəqayıрма fermer deyiləm. Mən Harvard kollecini bitirmişəm!

C a y l s. Başınız hesabdan da pis çıxmır.

P e r r i s. Ola bilsin, ilə altmış funt sizdən ötrü böyük puldur, amma mən belə yoxsulluğa öyrəşməmişəm. Başa düşə bilmirəm, siz nədən məni təqib eləyirsiniz? Ağzımdan nə çıxsın, mənə qarşı getməyi hamı özünə borc bilir! Sizi buna iblismi sövq eləyir? Mən başqa şey güman eləyə bilmirəm.

P r o k t o r. Mister Perris, mən ilk dəfədir öz şəxsi mənafeyinin bu cür qayğısına qalan keşişlə rastlaşmışam. Kilsədə ibadətdən çox veksellərdən, girovlardan danışirlar. Sonuncu dəfə orada olanda mənə elə gəlirdi ki, hərracdayam.

P e r r i s. Yeddi ildə sizdə üç keşiş dəyişib. Kimsə məni küçəyə atmaq fikrinə gələndə istəmirəm ki, evsiz-eşiksiz bir pişiyin günündə olum. Bütün bunlardan başqa, sizlər hamınız keşişin Tanrı nökəri olduğunu unutmusunuz. Tanrının nökərinə etiraz eləmirlər.

P a t n e m. Tamamilə doğrudur – Tanrı nökərinə etiraz eləmirlər.

P e r r i s. Ya itaət, ya da kilsə cəhənnəm oduna bürünəcək!

P r o k t o r. Ağzını açmağa məttəlsən – dərhal hədə. Siz təzədən bizi hüsurunuza gətirirsiniz. Bu hüsurunuz məni boğaza yığıb!

P e r r i s (*get-gedə artan əsəblə*). Mənim necə danışmalı olduğumu siz həll eləmirsiniz, mister Proktor!

P r o k t o r. Mənim ürəyimdə olanları deməyə haqqım var. Elə deyil?

Perris (*hiddətlə*). Məgər biz kvakerik? Xeyr, biz kvaker deyilik, mister Proktor. Bunu tərəfdarlarınıza da çatdırın.

P r o k t o r. Mənim tərəfdarlarıma?

P e r r i s (*özünü saxlaya bilmir*). Bəli, sizin tərəfdarlarınıza. Kilsədə parçalanma var. Mən kor deyiləm. Kilsədə çevriliş hazırlanır, buna da siz başçılıq edirsiniz.

P r o k t o r. Sizə qarşı?

P a t n e m. Ona və hakimiyyətə qarşı!

P r o k t o r. Neynək, bu çevriliş barədə ətraflı öyrə-nib ona qoşulmaq lazımdır.

Proktorun sözlərindən hamı sarsılıb.

R e b e k k a (*hamıya*). O, bunu ciddi demədi.

P a t n e m. O etiraf etdi.

P r o k t o r. Mən tamamilə ciddiyəm, Rebekka. Mister Perrisin çıxışları mənim ürəyimcə deyil. Bu çıxışlardan pis qoxu gəlir.

R e b e k k a. Yox, yox, Con! Məgər adam öz keşi-şiyə dalaşarmı?! Siz, qətiyyə, görünmək istədiyiniz kimi deyilsiniz. Ona əlinizi uzadın, barışın getsin.

P r o k t o r (*ürəyində*). Vaxt yoxdur. Gərək odunu evə daşıyam, əkini də hələ qurtarmamışam. (*Qapıya tərəf gedəndə Caylsı görüb təbəssümlə ona baxır.*) Cayls, sən nə deyirsən? O deyir ki, qiyamçılar var... Di gəl o adamları axtarıb tapaq, hə?

C a y l s. İndicə ağıma gəldi ki, qoy bir bu il neçə dəfə məhkəməyə çağırıldığımı hesablayım. Ən azı, altı dəfə, bəlkə də, çox. Biz pis yaşayırıq. Bu illər boyu nələrdən çəkməmişik, nə dərd-azar görməmişik! Hamı bir-birindən yazır, hər kəs hər tinboyu qonşusunu satır. Bax hamı gərək bu haqda düşünsün. Yoxsa biri o biri-nin ayağının altını qazmasın.

P r o k t o r. Gedək, Cayls, burada bizlik iş yoxdur. Mənə odunu yığıb evə aparmağa kömək elə.

P a t n e m. Mister Proktor, sizdən soruşa bilərəm-mi: evə aparmaq istədiyiniz o odun, nə odundur elə?

P r o k t o r. Mənim çayın qırağındakı meşəlik sahənin odunudur.

P a t n e m. Bu il, elə bil, hamı zəncirdən açılıb. Bu nə özbaşınalıqdır! Meşənin həmin sahəsi mənə məx-susdur!

P r o k t o r. Yalan deyirsən! (*Rebəkkanı göstərir.*) Mən meşənin bu hissəsini beş ay əvvəl qudi Nersin ərin-dən almışam.

P a t n e m. Siz ala bilərsiniz, amma o sata bilməz,

haqqı yoxdur. Mənim babamın vəsiyyətnaməsində tamamilə aydın yazılıb ki, oradakı sahə...

P r o k t o r (*onun sözlünü kasəmək*). Gəl açıq danışaq, özgələrin sahəsinə yiyələnmək sizin babanızın adəti idi.

C a y l s. Doğru sözə nə deyəsən! Yadımdadır, az qala, mənim otlaqlarıma da yiyə çıxmışdı. Amma yaxşı bilirdi ki, belə eləsə, sür-sümüyünü qıraram. Gedək, Con. Əgər sənə kömək lazımdırsa, həmişə qulluğunuzda hazırım.

P a t n e m. Əgər mənim odunlarıma əl vursanız, sizə yaxşı olmayacaq.

C a y l s. Hələ kimə yaxşı olmayacağı məlum deyil. Mister Patnem, sənin bizə gücün çatmaz.

P a t n e m. Adamlarıma tapşıracağam, sizin dərsinizi versinlər. Eşidirsiniz? Mən sizi məhkəməyə verəcəyəm!

Beverleyli cənab keşiş Con Heyl daxil olur. Əlində lplə bağlanmış bir neçə kitab var.

Heyl dərin, zəhmli baxışları olan qırx yaşlarında qədd-qamətli bir kişidir. O, əcinnə ovu üzrə ən yaxşı mütəxəssislərdən hesab olunur. Bu nüfuzu ona qürur verir və caduyla əlaqədar məsələlərlə bağlı kömək üçün ona müraciət olunanda özünü də razı qalır. Vaxtının çox hissəsini o, gözəgörünməz dünyayla bağlı abstrakt düşüncələrə həsr edir. Lap elə bu yaxınlarda bir uşağa görə ona elə gəlirdi ki, öz kilsəsində bir cadugəri aşkarlayıb. Amma doğrusu, bu məsələni araşdırmağa cəhd eləyəndə ona məlum oldu ki, həmin qadın, sadəcə, əsəb sarsıntısı keçirib. Heyl qadını bir neçə günlüyə öz evinə aparıb orada ona rahat şərait yaratdı. Qadını sağaldan kimi həmin uşaq da düzəldi. Amma bu hadisə cadugərlərin və iblisin digər nöqətlərinin mövcudluğuyla bağlı onda inamı qırmadı. Bu dönməz inamı ona olan hörmətə zərər qədər də xələl gətirmir. Belə ki əsrlər boyu dühalar belə, insan gözüne görünməyən ruhlar aləminin mövcudluğuna inanıblar. Bircə onu xatırlamaq kifayətdir ki, insanlar bu və ya digər təriqətli kilsələrə itaət etmək məcburiyyətində qoymaq vasitəsi kimi zaman-zaman iblisə ehtiyac yaranıb. Katolik kilsəsi bəşər övladının əsas düşməni saydığı Lüsiferə qarşı özünün lənətləri və inkvizisiyası ilə məşhur idi. İnsan şüurunu nəzarətdə saxlamaq üçün bu kilsənin əleyhdarları da şeytana az istinad etmirdilər. Hətta cəhənnəmlə əlaqə-

lərdə ittiham olunan Lüter də, öz növbəsində, eyni şəkildə öz düşmənlərini ittiham eləyirdi. Məsələni qələzləşdirən bir o idi ki, iblisə təmasda olduğuna, hətta onunla ilahiyyat mövzusunda mübahisələr etdiyinə Lüter özü də inanırdı. Bu, məni çox da hey-rətləndirmir. Belə ki oxuduğum universitetdə bir tarixçi professor (yeri gəlmişkən, lüterpərəst) auditoriyada pərdələri açıb Erazmın ruhunu çağırırdı. Yadımda belə qalıb ki, bu məsələyə görə ona rəsmən etiraz edən yox idi. Səbəb aydındır: dövrün övladları olan bizlərdən çoxu kimi universitet rəhbərliyi özü də hələ də iblisə hansısa bir müqəvva kimi baxır. Cəmiyyət yalnız insanın hərəkətlərini, sözlərini müzakirə etməyi özünə rəva bilir. Amma məxfi idrak sahələri də var ki, bu məsələylə məşğul olmaq ruhanilərin işidir. Bax elə iblis də bu sahənin işidir.

Heylin təsdiqlədiyinə görə, iblis hiyləgərdir: hətta süqutuna bir saat qalmışa qədər Tanrı özü onu göylərin yaraşığı hesab edirmiş. Amma gəlin Seylemə qayıdaq. İndi cənab Heyl özünü eynən ilk yardımına gedən yenidən işə başlamış həkim kimi hiss edir. Cadunun belə çətinliklə bir yerə toplanmış tipik əlamətləri, nəhayət, işdə həllini tapmalıdır. Beverleydən buracan olan yol bu gün qeyri-adi dərəcədə qələbəlik idi. Cənab Heyl gəlib Seylemə yeti-şənəcən qulağına elə sözlər dəydi ki, fermerlərin bu avamlığına və xurafatçılığına gülməkdən özünü saxlaya bilmədi. O, özünü Avropanın ən müdrik insanların – filosofların, alimlərin, müxtəlif kilsələri təmsil edənlərin həmkarı kimi hiss edir. Onun vəzifəsi özünə aydındır – elmi bütün mövhumatlardan qorumaq. Və o çox az ruhaniyə nəsis olan bir məsələnin məhz onun öhdəsinə düşməsinə görə özündə bir ruh yüksəkliyi hiss edir. Onun ilahiyyətçilik üzrə çevik düşüncəylə ətraflı şəkildə, diqqətlə araşdırdığı bütün mümkün məqamlar, nəhayət, bəlkə, lap elə şəxsən iblisin özüylə qanlı döyüşə hazırdır.

H e y l (*kitabları bilmir hara qoysun*). Zəhmət olmasa, mənə kömək eləyin.

P e r r i s. Sizin gəlişinizə çox şadıq, mister Heyl. (*Kitabları alır.*) Gör bir necə ağırdır.

H e y l. Bu, nüfuzlu şəxslərin ağırlığıdır.

P e r r i s. Siz silahlanıb gəlmisiniz.

H e y l. Bizi ağır iş gözləyir. (*Rebekka Nersi sezərək*) Belə görürəm, yəqin, Rebekka Ners siz olarsınız, eləmi?

R e b e k k a. Bəli, Rebekka Ners, həqiqətən də, mənəm, ser. Siz məni tanıyırsınız?

H e y l. Biz Beverleydə sizin xeyirxah əməlləriniz

barədə çox eşitmişik. Mən sizi bir dəfə də görməmişəm, amma dərhal tanıdım. Saf və qayğıkeş ruha malik insan məhz sizin kimi görünməlidir.

P e r r i s. Bəs bu centlmeni necə, tanıyırsınız? Mister Tomas Patnem. Bu da arvadı qudi Enn.

H e y l. Patnem! Burada belə seçmə adamlarla rastlaşacağımı gözləməirdim.

P a t n e m. Cənab keşiş, seçmə adamlar sızsiz köməksiz qalıb. Biz sizi gözləyə-gözləyə qalmışıq, ümid eləyirik ki, bizim uşağımızı xilas edə biləcəksiniz.

H e y l. Necə? Sizin uşağa da nəşə olub?

E n n. Onda nəşə qəribə-qəribə hallar müşahidə olunur. Oxşayır ki, ruhu bədəni tərək edib. Düzdür, yeriməyinə yeriyir, amma yuxulu kimi.

P a t n e m. Özü də heç nə yemir.

Heyl (heyrlə). Yemir? *(Fikrə gedir. Sonra Proktora və Caylsa)* Bəlkə, sizlər onu qorxutmusunuz?

P e r r i s. Xeyr, xeyr, cənab keşiş. Bunlar fermerlərdir. *(Təqdim edir.)* Con Proktor...

C a y l s *(sözünü kəsərək).* Con Proktor cadugərlərin varlığını inkar edir, buna inanmır.

P r o k t o r *(Heylə).* Mənim rastıma cadugər çıxmayıb, odur ki onların mövcud olub-olmaması barədə düşünməmişəm. Gedəkmi, Cayls?

C a y l s. Yaxşısı budur, mən qalım, Con. Mənim mister Heylə bir neçə sualım var.

P r o k t o r. Mister Heyl, eşitdiyimə görə, dərəkəli və düşüncəli bir insan kimi sizə hörmət eləyirlər! Ümidvaram ki, sizin barənizdə olan bu qənaət Seyləmdə də əbədi dəyişməz qalacaq.

Proktor gedir. Onun bu sözləri Heyli utandırıb.

P e r r i s *(dərhal).* Mənim qızıma baxarsınızmi, ser? *(Heyll çarpayırıya tərəf gətirir.)* O, pəncərədən tullanmaq istəyirdi. Bu səhər biz onu yolun yuxarı tərəfində tapdıq. Əllərini elə yelləyirdi ki, sanki, uçmağa hazırlaşırıdı.

H e y l *(zənnlə baxaraq).* Uçmağa?

P a t n e m. Yanında Tanrının adı çəkildə özünə nəzarət eləyə bilmir. Şəksiz, ona cadu olunub.

H e y l (*əllni qaldıraraq*). Xeyr, xeyr. İcazə verin, sizə izah eləyim. İblis həmişə müəyyən və dəqiq bir nişanə qoyur. Qalanlar, sadəcə, xurafatdır, hər şey xırda-lıqlarına qədər araşdırılmalıdır. Hətta əgər bunun ibli-sə heç bir aidiyyəti olmadığı qənaətinə gəlsəm belə, sizlər gərək mənə inanasınız.

P e r r i s. Əlbəttə, ser. Biz səbirlə sizin qərannızı gözləyəcəyik.

H e y l. Əla. (*Sanki, onu öyrənərək Bettlyə baxır.*) Xahiş eləyirəm, məsələnin necə baş verdiyini mənə danışa-sınız.

P e r r i s. Oldu, ser... Dünən axşam mən meşənin içiyə evə gələndə ocağın qırağında... qızımı və (*Abi-qaylı göstərir*) bacım qızını gördüm. Onlar rəqs eləyirdi-lər. Yanlarında başqa qızlar da vardı.

H e y l (*təəccüblənib*). Onlara rəqs eləməyə icazə verilib?

P e r r i s. Əlbəttə, yox. Onlar gizlicə rəqs eləyirdi-lər.

E n n (*səbirsizlikdən az qalır ürəyi partlaya*). Mister Perri-sin qulluqçusu ruhları çağırmağı bacarır, ser.

P e r r i s. Bu, sizin şəxsi qənaətinizdir, qudi Enn. Mən buna əmin deyiləm...

E n n (*təşvişlə, çox astadan*). Əvəzində mən buna əmi-nəm, ser. Mən öz uşağımı göndərdim ki, bacılarını kimin öldürdüyünü Tituba ona desin.

R e b e k k a (*dəhşət içində*). Enn! Siz buna necə qərar verdiniz?! Uşağı ruhları çağırmaq üçün meşəyə gön-dərməyə!

E n n. Məni siz yox, qoy Tanrı özü mühakimə etsin, Rebekka. Mən daha sizin nəsihətlərinizi eşitmək istə-mirəm. (*Heylə*) Məgər yeddi uşaq itirmək təmiz işdir? Onlar hamısı bir gün də yaşamadan ölüb.

P e r r i s. Sakit.

Rebekka onun dərdinə şərik olaraq dönür. Sükut.

H e y l. Biri də bir gün yaşamadı?
E n n. Bəli, ser.

Ennin sözləri Heylə ağır təsir bağışlayıb. O, düşüncələrə qərq olub. Hamı ona baxır. Nəhayət, Heyl stola yaxınlaşıb gətirdiyi kitablardan birini əlinə alaraq vərəqləyir. Sükut.

P e r r i s (*ehtiyatla*). Bu nə kitabdır, ser?
E n n. Nədən bəhs eləyir?

H e y l. Bu kitabda gözəgörünməz aləmin bütün sirləri əks olunub. Burada iblis bizi yoldan çıxarmaq üçün geyindiyi paltarlardan, qiyafələrdən xalidir. Bütün cadugərlər – torpaqda baş girləyənlər də, dəniz dərinliklərində gizlənənlər də, havada uçanlar da – hamısı, hamısı bu kitabda təsvir olunub. Əgər iblis aramızdadırsa, narahat olmayın, mən onu əzəcəyəm. O qaçıb gizlənə bilməyəcək! (*Çarpayya yaxınlaşır.*)

R e b e k k a. Cənab keşiş, ümid eləyirəm ki, uşağı heç bir təhlükə gözləmir, hə?

H e y l. Bu məsələdə vəd vermək çətindir. Bu qız iblisin caynağındadırsa, biz qılınca əl atmalı olacağıq.

R e b e k k a (*qalxaraq*). Yaxşısı budur, gedim. Mənə yaramaz, çox qocayam.

P e r r i s (*qınayıcı tərzdə*). Rebekka, siz gedirsiniz, bizim bütün bədbəxtliklərimizin sirlərinin açılmasını gözləmirsiniz?!

R e b e k k a. Gəlin ümidimizi üzməyək. Mən gedib hamınızın əvəzinə Tanrıya dualar edəcəyəm.

P e r r i s (*təəccübdən əsərək*). Bununla demək istəyirsiniz ki, burada iblislə dostlaşmaq niyyətindəyik?

Qısa pauza.

R e b e k k a. Mən yalnız bir şey istəyirəm – hər şeyi dərk etmək! (*Gedir.*)

Hamı təhqir olunmuş kimi susur. Rebekkanın sözlərindəki mənəvi çalarlar birinin də diqqətindən yayınmayıb.

P a t n e m (*kəskin tərzdə*). Qulaq asın, mister Heyl, gəlin fikrimizi yayındırmayaq. Əyləşin, xahiş eləyirəm...

C a y l s. Mister Heyl, bax siz alim adamsınız. Xahiş eləyirəm, mənə cavab verəsiniz. Adamın kitab oxumağı nə mənə kəsb eləyir?

H e y l. Hansı kitabları?

C a y l s. Bilmirəm. O, məndən gizləyir.

H e y l. Kim gizləyir?

C a y l s. Mənim arvadım. Çox vaxt gecə yuxudan oyananda görürəm ki, mənim Martam əlində kitab oturub oxuyur. Sizin bu haqda fikriniz nədir?

H e y l. Belə də, baxır nə kitabdır. Elə də vacib deyil ki...

C a y l s (*onun sözünü kəsərək*). Bu, məni nəsə sıxır. Lap bu yaxınlarda belə bir şey oldu. Arvadımla otaqdaydım. İstədim dua oxuyam. Bilirsiniz, hiss eləyirəm ki, alınmır. Təzədən cəhd elədim, yenə bacarmadım. Elə ki otaqdan çıxdı, duamı bülbül kimi oxudum.

Qoca Caylsdan da qısaca danışaq. Yalnız o səbəbə ki, o da müəyyən mənada qeyri-adi tale yaşayıb. Onun səksən üç yaşı var. Seyləmə qəribəliklər ən çox onun adıyla bağlıdır və şəhərdə onun qədər söylənən ikinci bəndə yoxdur; məsələn, əgər kiminsə inəyi yoxa çıxdısa, onu ilk əvvəl Caylsın evinin həndəvərində axtarır, əgər gecə yanğın baş verdisə, yenə öncə yada düşən həmin bu Cayls olur. Amma camaatın onun barəsində nə düşündüyü Caylsın özünü qəti maraqlandırmır. Kilsəyə o yalnız bir neçə il əvvəl, Martayla evləyəndə müraciət etdi. Ola bilər, bəlkə, doğrudan da, duaların sözlərini ona unutduran arvadının yanında olmasıydı, amma o, bu duanı yenidən öyrəndiyi barədə bir kəlmə də demədi... Odur ki bu sözləri dərhal yada sala bilməməsində qeyri-adi bir şey yox idi. Nə deyəsən, Cayls qəribəliklərə malik, bəzən həyasız görünən birisi olsa da, sözsüz ki, açıqqəlblə və mərd insan idi. Bir dəfə o israr eləyirdi ki, bəs iblisi axta donuz qiyafəsində görüb. “Yaman üyütdün, hə?” – camaat ondan soruşurdu. Cayls nə dediyini dərhal unutmuşdu, beynimdə yalnız bir söz ilişib qalmışdı: “üyütdün”. “Üyütdüm? – öz-özündən soruşmuşdu. – Bu sözün mənası nədir? Mən heç vaxt belə bir şey hiss eləməmişəm!”

H e y l. Sizin danışdıqlarınız mənə kifayət qədər qəribə görünür. Duanın sözlərini unutmaq. Və dərhal

da xatırlamaq. Çox qəribədir. Biz sizinlə bu haqda hələ danışacağıq.

C a y l s. Mən ondan heç nədə şübhələnmişəm. Amma bilmək istərdim ki, o, hansı kitabları oxuyur. Soruşanda nəyə cavab vermir.

H e y l. Biz bu söhbətə qayıdacağıq. *(hamıya)* Xahiş edirəm, diqqətiniz məndə olsun. *(Yenidən Bettiyə yaxınlaşır.)* Əgər iblis onun ruhuna hakim kəsilibsə, bu otaqda əcaib-əcaib şeylər baş verə bilər. Mister Patnem, çarpayuya yaxın gəlin, birdən qız uçmaq istəyər.

Patnem çarpayuya yaxınlaşıb, əgər Betti, doğrudan da, uçmaq istəsə, onu tutmaq üçün əllərini hazır vəziyyətdə saxlayır. Heyl Bettiyə baxır, onu öyrənir. Onu oturtmaq istəyir, amma Betti heysiz halda Heylin əllərindən asılı qalır. Hamı nəfəsini çəkib onları müşahidə eləyir.

Balası, sən məni eşidirsən? Mən Beverleydən gələn keşiş Con Heyləm. Əzizim, mən sənə kömək eləməyə gəlmişəm. Sən mənim iki qızımı unutmamısan? Yadındamı, sən onları Beverleydə görmüşdün?

Betti heysiz-hərəkətsizdir.

P e r r i s *(qorxu içində).* Niyə axı iblis mənim Bettimi seçməliydi? Məgər bizdə mənəviyyatsız insanlar azdır?

H e y l. Mənəviyyatsız insanın ruhuna sahib çıxmaq elə də böyük şərəf deyil. Ruh nə qədər safdırsa, iblisin qələbəsi də bir o qədər böyükdür. Keşiş qızının ruhundan saf ruh kimdə olacaq?

C a y l s. Düşüncənin dərinliyinə bax! Mister Perriş, necə də dərin düşünülmüdü!

P e r r i s *(qətiyyətlə).* Betti! Mister Heylə cavab ver! Betti!

H e y l. Balası, kim xətrinə dəyib? Kim səni susmağa məcbur eləyir? Kişidir, yoxsa qadındır? Bəlkə, hansısa bir quş heç kimin gözüne görünmədən sənənin yanına uçub? Yoxsa donuzdur? Bəlkə, siçandır? Cavab ver!

Uşaq heysiz-hərəkətsiz onun qolları üstündə qalıb.

H e y l (*Bettini çarpayuya uzadıb əllərini irəli uzadır. Pıçılıyla dua oxuyur.*) *În nomine Domini Savaoth sui filli que Ite ad Inferno*¹.

Qız tərpənmir.

(*Qəflətən dönüb zənlə Abıqayla baxır. Hətta bəbəkləri də böyüyüb.*) **Abıqayl**, siz meşədə hansı rəqsi oynayırdınız?

A b i q a y l. Ən adi bir rəqsi, cənab keşiş.

P e r r i s. Cənab keşiş, sizə deməliyəm ki... Onlar rəqs eləyəndə mən otun üstündə qazan gördüm.

A b i q a y l. Qazanda şorba qaynayırdı.

H e y l. O nə şorbaydı elə, Abıqayl?

A b i q a y l. Adi şorba. Yadımda deyil, paxla, ya da mərci şorbası!

H e y l (*Perrisa*). Qazanda gözüünüzə nəsə canlı bir şey dəymədi ki, məsələn, siçan? Yaxud hörümçək... ya da qurbağa?..

P e r r i s (*təşvişlə*). Bəll... mən... gördüm ki, şorbanın içində nəsə fırlanır.

A b i q a y l. O özü ora atılıb düşdü, doğru sözümdür!

H e y l (*dərhal*). Nə?

A b i q a y l. Qurbağa. Balaca bir qurbağa.

P e r r i s. Abbi, sən niyə gizlədirdin...

H e y l (*Abıqaylın əlindən yapışaraq*). Abıqayl, sənın dayın qızı ölə bilər... Sən həmin gecə iblisi çağırıdınmı?

A b i q a y l. Yox, ser, mən yox. Tituba çağırıdı, Tituba!!!

P e r r i s (*rəngi ağararaq*). Tituba iblisi çağırıdı?!

H e y l. Mən Titubayla danışmaq istərdim.

P e r r i s. Qudi Enn, sizdən xahiş eləyirəm, Titubanı bura gətirin.

Enn gedir.

¹ Ata Savaof və onun oğlu naminə əbədi olaraq. (*lat.*)

H e y l (*Abiqayla*). O, onu nə adla çağırırdı?

A b i q a y l. Bilmirəm. O, nəşə mızıldanırdı. Barbadosca.

H e y l. Bu vaxt siz nə hiss eləyirdiniz? Buz kimi külək bədəninizi kəsdi və siz dərhal üşüdülmü? Sonra sizə elə gəldi ki, yer ayağınızın altından qaçır, eləmi? Hə?

A b i q a y l. Mən iblisi görmədim! Görmədim! (*Bettini silkalayır.*) Ayıl, Betti! Ayıl!

H e y l. Cavabdan yayınmayın, Abiqayl. Deyin görüm, Betti qazandan dərman içdimi?

A b i q a y l. Xeyr, cənab keşiş.

H e y l. Tituba onu içməyi sizə təklif etdimi?

A b i q a y l. O təklif elədi, amma mən imtina etdim.

H e y l. Abiqayl, siz nəyisə gizlədirsiniz. Belə görünür, siz Lüsiferə satılmışsınız.

A b i q a y l. Mən heç kimə satılmamışam. Mən vicdanlı bir qızam, cənab keşiş.

Enn və Tituba daxil olur.

(*Titubanı göstərir.*) Məni o məcbur elədi...

T i t u b a (*sarsılıb*). Abbi!..

A b i q a y l. Bəli, qan içməyə o, məni məcbur elədi! P e r r i s. Qan?!

E n n. Mənim uşağımın qanını?

T i t u b a. Yox, yox, qudi Patnem. Mən ona içməyə toyuq qanı verdim.

H e y l. Ey qadın, sən bu uşaqları iblis üçün yoldan çıxarmısan?

T i t u b a. Oh, ser, xeyr, mənim həyatım boyu iblislə heç bir əlaqəm olmayıb.

H e y l. Niyə o qızcıqaz oyana bilmir? Onu susmağa sən məcbur eləmişən!

T i t u b a. Mən Bettimi çox sevirəm!

H e y l. Sənin ruhun o qızcıqazın canına girib! Sən uşaq ruhlarını iblisə qurbanlıq gətirmişən!

A b i q a y l. O, məni də öz iradəsinə tabe eləmək istəyirdi. Kilsədə ibadət zamanı məni qəflətən gülmək tuturdu.

P e r r i s. Mənim bu bacım qızı ibadət vaxtı tez-tez gülürdü.

A b i q a y l. O, hər gecə gözlümün qabağında peyda olub məni məcbur eləyir ki, qan içim!

T i t u b a. Abbi, sən nə danışırısan?.. Ruhları çağırmağı sən özün məndən xahiş elədin. Sən mənə yalvara-yalvara qalmışdın ki...

A b i q a y l (*sözünü kəsərək*). Yalan danışmal (*Heylə*) O, hər gecə mənim gözümə görünür. Yuxuma dəhşətli şeylər girir.

T i t u b a. Abbi, düşün bir, nə danışırısan!..

A b i q a y l. Hərdən gecənin bir aləmi oyanıb otağın ortasında lüt-üryan dayandığımı görürəm! Onun necə mənə güldüyünü eşidirəm. O, öz Barbados mahınlığını oxuyur, məni yoldan çıxarır....

T i t u b a. Cənab keşiş, mən heç vaxt...

H e y l (*sərt-sərt*). Tituba, mən səndən tələb eləyirəm ki, bu uşağı oyadasan.

T i t u b a. Mən onu oyatmaq gücündə deyiləm, ser.

H e y l. Onu elə indi öz təsirindən azad elə! Sən iblislə əlaqədəsən!

T i t u b a. Ser, mən heç bir iblis-zad tanımıram!

H e y l. Etiraf elə, yoxsa canın çıxanacan şallaqlanacaqsan!

P a t n e m. Bu qadını asmaq lazımdır! Türməyə atıb asmaq!

T i t u b a (*diz üstə çökür*). Mənə rəhminiz gəlsin, ser. Mən axı ona dedim ki, sənə xidmət eləmək istəmirəm.

P e r r i s. Kimə dedin, iblisə?!

H e y l. Deməli, sən iblisi görmüsən!

Tituba ağlayır.

Tituba, məni dinlə. Başa düşürəm, əgər ona xidmət göstərəcəyini vəd etmisənsə, bu təqdirdə iblis-

dən qurtulmaq müşkül məsələdir. Amma biz sənə ondan xilas olmağa kömək eləyərək.

T i t u b a (*təşvişlə*). Cənab keşiş, indi mənim özümə də elə gəlir ki, uşaqlara cadu olunub.

H e y l. Kim tərəfindən?

T i t u b a. Bilmirəm, ser! İblisin o qədər cadugəri var ki.

H e y l. Sən yaman çox danışırsan!.. (*Açar tapılıb.*)
Tituba, mənim gözlərimə bax. Nədir?

Tituba dəhşətdən bərələn gözlərini qaldırır.

Tituba, sən xristiansan, eləmi?

T i t u b a. Əlbəttə, ser. Mən pak bir xristianam.

H e y l. Həm də sən Bettini sevirsən, eləmi?

T i t u b a. Çox sevirəm, ser və heç vaxt ona pislik eləməyəm.

H e y l. Tituba, sən Tanrını da sevirsən, eləmi?

T i t u b a. Onu bütün varlığım ilə sevirəm.

H e y l. Onda Tanrının adına and iç ki...

T i t u b a (*diz üstə çökmüş halda hönkür-hönkür ağlayır*).
And içirəm. Qoy onun adı əbədiyyətəcən üstümədən əskik olmasın.

H e y l. Onun şöhrətinə də and iç.

T i t u b a. Onun şöhrətinə and içirəm.

H e y l. Etiraf elə, Tituba. Paklaş. Qoy Tanrı nuru sənənin gözlərini açsın...

T i t u b a. Bəli, qoy onun adı əbədiyyətəcən üstümədən əskik olmasın!

H e y l. İblis sənənin yanına tək gəlmişdi, yoxsa yanında başqa kimsə vardı? Mənim gözlərimə bax. Yanıyla gətirdiyini sən tanıdınmı? Sizin kənddən idi?

P e r r i s. İblis kimlə gəlmişdi?

P a t n e m. Sarra Qud onunla idi? Yadına sal! Bəlkə, Osborn onunla idi?

P e r r i s. Kişi, yoxsa qadın idi? Yadına sal!

T i t u b a. Kişi, yoxsa qadın?.. Deyəsən, qadın idi.

P e r r i s. Hansı qadın? Sən qadın dedin. Hansı qadın?

T i t u b a. Zülmət qaranlıq idi, mən...

P e r r i s. Əgər sən iblisi tanıya bilmisənsə, qadını da tanımalıydın.

T i t u b a. Onlar bir yerdə dayanıb-durmurdular. Elə hey qaçırdılar, fırlanırdılar, nəşə mızıldanırdılar...

P e r r i s. Amma qadın sənə tanış gəldi, hə? Seylem cadugəriydi? Dillən!

T i t u b a. Deyəsən, eləydi, ser.

Heyl (*özünü itirmiş Titubanın əlindən tutur*). Sən onun barəsində danışmaqdan gərək qorxmayasən, Tituba. Biz səni qoruyacağıql İblis mömin qarşısında acizdir. Dillən, sən axı o qadını tanıdın, hə?

T i t u b a (*onun əlini öpür*). Tanıdım, ser, hə, hə, tanıdım!

H e y l. Sən artıq bizə tərəf yolun yarısını gəlmişən. Tanrı öz mərhəmətini səndən əsirgəməyəcək.

T i t u b a (*dərindən nəfəs alıb*). Qoy onun adı əbədiyyatəcən üstümüzdən əskik olmasın.

H e y l (*ekstazla*). Sən Tanrının silahısən. O, səni bizə göndərib ki, köməyin sayəsində iblisin tərəfdarlarını aşkar eləyək. Sən bizim bu yerlərin bütün şər qüvvələrədən təmizlənməsi üçün göndərilmişən. Danış, Tituba. Üzünü Tanrıya tut. O, sənə öz xeyir-duasını verəcək.

T i t u b a (*onun yanında diz çöküb qalaraq*). Ah, İlahi! Titubaya rəhm elə və onu qoru.

H e y l (*astaca*). Demək, iblislə gələn kim idi? Onlar neçə nəfəri idi? İki? Üç? Dörd?

T i t u b a (*hönkürtüdən boğula-boğula yerindəcə yırğalana-yırğalana qalıb. Sonra özünü toplayıb baxışlarını qabağa dikir*). Onlar dörd idilər. Onlar dörd idilər!

P e r r i s (*israrla*). Onların adları. Adları!

T i t u b a (*qəflətən açıb-tökür*). O, dəfələrlə məndən sizi öldürməyimi tələb edib, mister Perrisl

P e r r i s. Məni?

T i t u b a (*hiddətlə*). Deyirdi, onu öldürmək lazımdır. Mister Perris pis adamdır. Xəsis və əzazil adamdır. Tələb eləyirdi ki, axşam mən çarpayıya yaxınlaşıb sizin boğazınızı kəsim!

Həmı sarsıntı içindədir.

Amma mən cavab verirdim ki, onu öldürmək istəmirəm. Mister Perris xeyirxah insandır, heç vaxt mənim xətrimə dəyməyib... Amma o elə hey deyirdi: “Öldür onu! Sən mənim xidmətimdəsən, özüm də səni azad eləyəcəyəm. Mən sənə gözəl libas verib yuxarı, göy üzünə qaldıracağam, sən də geri, öz Barbadosuna uçaçaqsan!” Cavab verirdim ki, sən mənə yalan deyirsən, iblis, yalan deyirsən. Sonra bir gecə çovğun zamanı o, mənim yanıma gəlib dedi: “Bax bu ac insanlar mənə məxsusdur. Onlar mənim nökrələrimdir!” Və mən onların içində qudi Qudu görüb tanıdım.

P e r r i s. Sarra Qud?!

T i t u b a (*yırğalanaraq və hönkürərək*). Bəli, ser. Qudi Osbomu da!

E n n. Mən belə də bilirdim. Tomas, mən sənə nə deyirdim? Sənə demirdimmi, başqa bir mamaça tap? Mənim uşaqlarımın niyə öldükələrinin səbəbi indi aydın oldu!

H e y l. Möhkəm ol, Tituba. Sən onların hamısını bir-bir adlarıyla deməlisən! (*Bettini göstərərək*) Məgər sən bu uşağın necə əzab çəkdiyinə biganə qala bilərsənmi? Bu uşağın ruhu necə də pak və zərifdir. Biz də kənara çəkilsək, onu kim xilas edəcək? İblis canavar quzunu parçalayan kimi onu parçalayır. Tanrı özü səni hiş eləsin.

Abiqayl (*nəzərlərini boşluğa dikərək qəflətən qışqırmağa başlayır*). Mən etiraf eləmək istəyirəm! Mən etiraf eləmək istəyirəm!

Həmı ona sarı dönür.

(*Dini ekstazla*) İstəyirəm Tanrı alovu mənim gözlərimi açsın! İsanın şirin mərhəmətini istəyirəm. Mən iblisi gördüm. Mən onun üçün rəqs eləyirdim. Mən onun kitabına imza atdım. Amma yenidən İsayə döndüm deyə, etiraf eləmək istəyirəm! Mən Sarra Qudu iblislə

bir yerdə görmüşəm! Qudi Osborn da iblislə idil Bricet
Bişon da iblislə birlikdəydi!

Betti çarpayıda ağır-ağır qalxaraq Abiqaqla baxır. Onun göz-
ləri alışıb-yanır.

B e t t i (*o da Abiqaql kimi gözlərini boşluğa zilləyir*). Mən
iblisin yanında Corc Cekobanı gördüm! Mən qudi Hounu
iblisin yanında gördüm!

P e r r i s (*üstünə ablib Bettini qucaqlayır*). Onun dili açıl-
dı!

H e y l. Tannya şükürlər olsun, şeytani qüvvə məhv
edilib. Onlar azadçılardır.

B e t t i (*dəlləsinə qışqırır. O yüngülləşib*). Mən Marta
Bellouzu da iblisin yanında gördüm!

A b i q a y l. Mən qudi Sibberi iblislə gördüm!

Ümumi şadyanılıq.

P a t n e m (*qaprya tərəf gedərək*). Məhkəmə icraçısını!
Mən məhkəmə icraatçısını çağıracağam! (*Gedə-gedə dua
oxuyur.*)

B e t t i. Mən Alisa Berrounu iblislə gördüm!

H e y l (*Patnemin arxasınca*). Ona deyin, özüylə qan-
dallar götürsün!

Perris ara vermədən ucadan Tannya dualar eləyir. Pərdə
enməyə başlayır.

A b i q a y l. Mən qudi Haukinsi də iblislə yanaşı
gördüm!

B e t t i. Mənsə iblisin yanında qudi Bibberi gördüm!

A b i q a y l. Mən qudi Butu da iblislə bir yerdə
gördüm!

Pərdə Abiqaqlın və Bettinin qışqırılannın sədalan altında enir.

İKİNCİ PƏRDƏ

Birinci və ikinci pərdənin arasından səkkiz gün keçib. Proktorun evində eyni zamanda həm qonaq otağı, həm də mətbəx kimi istifadə olunan otaq. Qapı sağdadır. O açılında geniş çəmənlik görünür. Solda soba və yuxarı qalxan pilləkən var.

Pərdə qalxanda otağın boş olduğu görünür. Yuxarıdan, uşaq otağından Elizabetin astadan oxuduğu mahnının səsi gəlir. Qapı açılır və Con Proktor daxil olur. Onun əlində tütəng var. O, sobaya tərəf gedib Elizabetin oxumağına qulaq asmaq üçün dayanır, tütəngi divara dayayıb ocağın üstündəki qazanı götürür. Yeməkdən bir qaşığı alıb üz-gözüni turşudur. Bufetdən duz götürüb qazana səpər. Yenidən dadır. Pilləkənin taxtalarının cıltısı eşidilir. O, qazanı qaytarıb ocağın üstünə qoyaraq əlüzyuyana yaxınlaşıb əllərini və üzünü yuyur. Elizabet Proktor daxil olur.

E l i z a b e t. Sən niyə belə yubanmısan? Hava artıq qaralıb.

P r o k t o r. Mən, demək olar, meşənin lap qurtaracağımda işləyirdim.

E l i z a b e t. Demək əkin işi qurtarıb, hə?

P r o k t o r. Hə. Oğlanlar yatıblar?

E l i z a b e t. Yatırlar. *(Qazanı ocağın üstündən götürüb ət parçasını qaba qoyur.)*

P r o k t o r. İndi dua elə ki, bu yay bərəkətli olsun.

E l i z a b e t. Əlbəttə.

P r o k t o r. Özünü necə hiss eləyirsən?

E l i z a b e t. Yaxşıyam. *(Qabı ona uzadır.)* Dələdir.

P r o k t o r *(stolun arxasına keçib əyləşərək).* Conatanın tələsinə düşən?

E l i z a b e t. Yox, təsadüfən əlimə keçdi. Günortadan sonra həyəətə çıxanda görürəm ki, bir küncdə oturub qalıb. Elə bil, qonaq gəlib.

P r o k t o r. Pis əlamət deyil!

E l i z a b e t. Tanrı da şahiddir ki, onu öldürməyə heç əlim gəlmirdi. *(Ərinin necə yediyini müşahidə eləyir.)*

P r o k t o r. Çox dadlı çıxıb.

E l i z a b e t *(tərifdən qızaranaq).* Mən bacardığımı elədim, Con. Yumşaq ətdir, eləmi?

P r o k t o r. Çox. *(Yeyir.)* Az sonra zəmilər yaşıla

bürünəcək. Bilirsənmi, Elizabet, indi torpaq lap qan kimi istidir. Əgər yaxşı məhsul götürə bilsək, mən qoca Cekobanın inəyini alacağam. Razi qaldın?

E l i z a b e t. Hələ bir soruşursan.

P r o k t o r (*yüngülca gülümsəyərək*). Mən istəyirəm sənə xoş olsun.

E l i z a b e t (*özünü birtəhər saxlayaraq*). Bilirəm, Con.

O, stuldan qalxıb ona yaxınlaşaraq öpür. Elizabet onun öpüşünü cavabsız qoyur. Dilxor halda o, yerinə qayıdır.

P r o k t o r (*bacardığı qədər nəvazışla*). Sən alma şərabını unutmusan, Elizabet.

E l i z a b e t (*özünü unutqanlıqda qınayaraq*). Gör ha, tamam unutmuşam! (*Qalxıb alma şərabını parça süzür.*)

P r o k t o r (*belini dikəldərək*). Zəmiyə toxum səpə-səpə gedəndə adama elə gəlir ki, onun ucu-bucağı yoxdur.

E l i z a b e t (*əlində alma şərabı qayıdıb gələrək*). Yəqin.

P r o k t o r (*içir, sonra parçı stolun üstünə qoyur*). Heyif ki, otaqda gül-çiçək yoxdur.

E l i z a b e t. Gör ha, unutmuşam. Sabah dərərəm.

P r o k t o r. Bizim evdə qış hələ də davam eləyir. Bazar günü birlikdə çəmənliyə gedərik. Mən heç vaxt orada bu qədər çiçək görməmişəm.

Elizabet onu müşahidə edir.

(*İndi onun ruhu pakdır, sanki, çiyini yükdən azad olub. Qalxıb açıq qapıya tərəf gedir, göy üzünə baxır.*) Toranlıqda yasəməndən məxsusi tünd qoxu gəlir. Adama elə gəlir ki, toranlıq özü yasəmən qoxuyur. Baharda Massaçusets əsl cənnətə dönür.

E l i z a b e t. Hə, cənnətə dönür.

Pauza. Elizabet stolun arxasından, oturduğu yerdəncə ərini müşahidə eləyir. Proktor göy üzünə baxa-baxa gecənin sükutuna diqqət kəsilib. Elizabet nəsə demək istəyir, amma qərar verə bilmir. Əvəzində o qalxaraq qab-qacağı stolun üstündən götürüb

əlüzuyuyana tərəf gedir və arxası Proktora tərəf dayanıb-durur. Proktor ona baxır, amma artıq indi Elizabet onu görmür. Onların arasındakı gərginlik artır.

P r o k t o r. Mənə elə gəlir ki, sən yenə nədənsə dilxor olmusan.

E l i z a b e t (*bu söhbət onun ürəyincə deyil*). Con, sən elə gec gəlib çıxdın ki. Elə bildim Seylemə getmisən.

P r o k t o r. Niyə ki? Mənim Seylemədə nə işim?

E l i z a b e t. Keçən həftə sən özün dedin ki, Seylemə gedəcəksən.

P r o k t o r (*Elizabetin nəyi nəzərdə tutduğunu başa düşür*). Fikrimi dəyişdim.

E l i z a b e t. Meri Uorren indi oradadır.

P r o k t o r. Mən axı ona Seylemə getməyi qadağan etmişəm. Niyə onu buraxdın?

E l i z a b e t. Mən onu saxlaya bilmədim.

P r o k t o r (*qınayaraq*). Sən düz eləmirsən, Elizabet! Düz eləmirsən! Hər halda, buranın sahibəsi sənsən.

E l i z a b e t. Con, o, məni yaman qorxutdu.

P r o k t o r. Bu qorxaq siçan səni necə qorxuda bilər, Elizabet?

E l i z a b e t. Bu gün o, qəti siçana oxşamırdı. Mən ona qadağa qoyanda başını dik tutub belə cavab verdi: “Qudi Proktor, mən getməliyəm! Mən o məhkəmədə rəsmi şəxs kimi iştirak edirəm”.

P r o k t o r. Məhkəmədə? Prosesdə?

E l i z a b e t. Bəli. Dedi ki, Bostondan bura qubernatorun səlahiyyətli nümayəndəsi və xüsusi işlər üzrə dörd hakim təşrif buyurub.

P r o k t o r. Onun ağılı yerindədir?

E l i z a b e t. Deyir ki, artıq on dörd nəfər həbs olunub. Deyir ki, çox güman, onlara ölüm hökmü kəsiləcək.

P r o k t o r (*eşitdiklərinə inanmayaraq*). Onları asmağa cürət eləməzlər...

E l i z a b e t. Qubernatorun səlahiyyətli nümayəndəsi and içib ki, əgər öz günahlarını boyunlarına almazlar, onları asacaqlar. Şəhər cızığından çıxıb, Con.

Merinin sözlərinə inansa, Abıqayl öncəgörənmiş. O, qızlarla məhkəməyə təşrif buyuranda insanlar qarşısından çəkilib ona yol verirlər. Sonra Abıqayl yerə uzanır, qızlar da onun kimi eləyirlər. Ardınca əllərini yel-ləməyə, ulamağa başlayırlar... O, hansı qadının qarşısında yığılsa, onun əl-qolunu bağlayıb cadugər kimi türməyə basırlar.

P r o k t o r (*gözlərini bəzəldərək*). Bu ki ağ yalandır!

E l i z a b e t. Mən hesab eləyirəm ki, sən Seyləmə getməlisən, Con.

Con dönür.

Sən gərək gedib bunun yalan olduğunu izah elə-yəsən.

P r o k t o r (*fikri uzaqlardadır*). Əlbəttə, o qız hamını dolayıb... Əlbəttə...

E l i z a b e t. İzekiil Çiverin yanına get. O, səni yaxşı tanıyır. Perrisin evində o qızın sənə nə dediklərini ona danış. Onlar axı eləcə meşədə rəqs eləyiblər. Cadunun bura nə dəxli?

P r o k t o r (*hələ də öz aləmindədir*). Əlbəttə, heç bir dəxli yoxdur. Özü mənə dedi. Cadunun bura heç bir dəxli yoxdur.

E l i z a b e t (*təkidinə görə ona hirslənəcəyindən qorxaraq*). Əgər bildiklərini danışmasan, Tann səni bağışla-mayacaq. Sən bu məsələyə qarışmalısən, Con.

P r o k t o r (*götür-qoy eləyərək*). Hə, gedib onlara hər şeyi danışmaq lazımdır. Qarıbədir, elə bil, gözləri kor-dur, gör nəyə inanırlar.

E l i z a b e t. Con, sənin yerində olsaydım, Seyləmə elə indi gedərdim.

P r o k t o r. Hər şeyi gərək yaxşı götür-qoy eləyim.

E l i z a b e t (*qətiyyətlə*). Bil ki, sənin susmağa haq-qın yoxdur.

P r o k t o r (*əsəbiləşməyə başlayır*). Dedim ki, gedə-cəyəm, gərək hər şeyi götür-qoy eləyim.

E l i z a b e t (*təhqir olunub. Soyuq tərzdə*). Neynək. Götür-qoy elə. (*Qarıya sarı gedir.*)

P r o k t o r. Elizabet, bilirsən ağılıma nə gəlib. Əgər Abıqaylı artıq müqəddəs hesab eləyirlərsə, onun iç üzünü açmaq çətin olacaq. Şəhər qaynayır, amma mənim heç bir sübutum yoxdur. Mənim şahidlərim də yoxdur. Bizim söhbətimizi eşidən olmayıb.

E l i z a b e t (*dayanır*). Sən onunla tək idin?

P r o k t o r (*gözünün içinə*). Hə. Cəmi bircə dəqiqə.

E l i z a b e t. Demək, sən mənə yalan demisən?

P r o k t o r (*artan əsəblə*). Mən onunla cəmi bircə dəqiqə tək qalmışam. Aydındır? Dərhal otağa o birlər girdilər.

E l i z a b e t (*onun sözlərinə inamını dərhal itirərək laqeydliklə*). Necə istəyirsən o cür də elə. (*Dönür.*)

P r o k t o r. Ah, qadın!

Elizabet ona baxır.

Mən daha sənin şübhələrinə dözmək gücündə deyiləm.

E l i z a b e t (*bir qədər təkəbbürlə*). Mənim sənə qarşı heç bir...

P r o k t o r. İstəmirəm ki, sən məndən şübhələnəsən...

E l i z a b e t. Şübhə üçün əsas vermək lazım deyil.

P r o k t o r (*özündən çıxaraq*). Sən hələ də şübhələnirsən?!

E l i z a b e t (*öz ləyaqətini, heç olmasa, təbəssümlə qorumaq üçün gülür*). Açıq danış, Con. Söhbət Abıqaylıdan getməsəydi, elə düşünürəm ki, sən tərəddüd keçirməzdin.

P r o k t o r. Qulaq as, Elizabet...

E l i z a b e t. Mən kor deyiləm, Con.

P r o k t o r. Elizabet, mən daha sənin qarşında özümü təmizə çıxarmağı bacarmıram. Abıqaylın iç üzünü açmazdan əvvəl mən gərək hər şeyi yaxşıca düşünüb-daşınım. Buna görə mənim kifayət qədər əsasım var. Sənsə ərini ittiham etməzdən öncə bir ürəyinin səsinə qulaq as, Elizabet. Gör bir ərini anlamaq istəyirsənmi? Elizabet, mən Abıqaylı unutmuşam.

E l i z a b e t. Mən də.

P r o k t o r. Yumşal, ey qadın. Mərhəmətli ol. Sən heç nəyi unutmursan, heç nəyi də bağışlamırsan. Onun bizdən getdiyi bu yeddi ayda mən bu evdə əsə-ə sə gəzirəm, hara getsəm, nə eləsəm, beynimdə ancaq bir fikir olur: səni necə sevindirirəm. Hər şey nahaqmış. Qüssə sənin ürəyində elə oturmayıb ki, onu oradan qaldıra bilim. Sən mənim hər sözümdən, hər hərəkətimdən şübhələnirsən. Sən hər zaman mənim yalanımı tutmaq istəyirsən. Hər dəfə bu otağa girəndə elə bilirəm ki, məhkəmə zalına girirəm.

E l i z a b e t. Con, sən mənimlə açıq deyilsən. Sən mənə dedin ki, otaqda adam çox idi, amma indi aydın oldu ki, orada elə ikiniz olmusunuz.

P r o k t o r. Mən daha səni haqlı olduğuma inandırmayacağam.

E l i z a b e t *(İndi o, özünə bəraət qazandırmaq istəyir)*. Con, mən bircə onu istəyirəm ki...

P r o k t o r. Yetər. Gərək ilk dəfə şübhələrini mənə deyəndə sənin ağzından vuraydım, amma bacarmadım. Çünki xristianam. Hər şeyi də sənə etiraf etdim. Etiraf etdim! Amma sən məndə yalnız pis şeylər axtarırsan, məni mühakimə eləyirsən.

E l i z a b e t. Səni mühakimə eləyən mən deyiləm, səni mühakimə eləyən öz vicdanındır. Mən həmişə sənin yaxşı bir insan olduğunu düşünmüşəm. *(Gəlir.)* Yaxşı, amma bir az dəlisoğlu bir insan.

P r o k t o r *(acı təbəssümlə)*. Ah, Elizabet, sənin mərhəmətin buz kimi soyuqdur. *(Qapının arxasından gələn addım səslərini eşidən kimi döndür.)*

Merl daxil olur. Proktor yaxınlaşıb onun çiyinlərindən tutur.

(Hiddətlə.) Mən sənə Seylemə getməyi qadağan etmişdim. Niyə sən mənə qulaq asmırsan? Nədir, məni dolamırsan? *(Onu silkələyir.)* Əgər bir də şəhərə getsən, səni şallaqlayacağam.

M e r l i *(heysiz halda onun qollarından asılı qalıb)*. Mən

özümü pis hiss eləyirəm, mister Proktor. Mən xəstəyəm. Xahiş eləyirəm, buraxın məni, ağrıdır.

Proktor heyrət içində onu buraxır.

İçimdə hər şey ağrıyır. Mən bütün günü məhkəmədə olmuşam, mister Proktor.

P r o k t o r (*təmkünlə*). Mənim məhkəməlik işim yoxdur. Özün bilirsən ki, qudi Elizabetin səhhəti elə də yaxşı deyil. Mən sənə ilə doqquz funtu da elə ona görə verirəm ki, ev işlərində ona kömək eləyəsən.

M e r i (*günahını nəylə də olsa yumaq üçün Elizabetə yaxınlaşmış parça gəlincliyi ona uzadır*). Bu, mənim sizə hədiyyəmdir, qudi Elizabet. Boş vaxtım çox idi deyə, bu gəlincliyi düzəltdim.

E l i z a b e t (*heyrlə*). Sənə təşəkkür edirəm, Meri. Çox gözəl gəlinclidir.

M e r i (*az qala, ağlaya-ağlaya*). Qudi Elizabet, indi gərək biz hamımız bir-birimizi sevək.

E l i z a b e t (*daha artıq heyrlə*). Bəli, həqiqətən də, biz bir-birimizi sevməliyik.

M e r i. Narahat olmayın, səhər tezdən durub hər işi görəcəyəm. İndi icazə verin uzanıml! (*Pilləkənə tərəf gedir.*)

P r o k t o r. Meri!

Dayanır.

Doğrudanmı, on dörd qadın həbs olunub?

M e r i. Xeyr, ser. Həbs olunan qadınların sayı otuz doqquzdur... (*Heysiz vəziyyətdə stula oturur.*)

E l i z a b e t (*Proktora*). O ağlayır. (*Meriyə yaxınlaşır.*) Ay qız, səni narahat eləyən nədir?

M e r i. Onlar qudi Osbornu asacaqlar.

Proktor və Elizabet sarsılıb. Ağır sükutu ara-sıra Merinin hıç-qırtısı pozur.

P r o k t o r. Asacaqlar?! (*Qışqırır.*) Deyirsən, asacaqlar?!

M e r i (*hönkürə-hönkürə*). Hə.

P r o k t o r. Qubernatorun səlahiyyətli nümayəndəsi bu hökmü təsdiqləyib?

M e r i. Bu hökmü o özü çıxarıb. (*İzah etməyə çalışaraq*) Dedi ki, buna məcburdur. Sarra Qudu asmayacaqlar. Çünki o, günahını etiraf eləyib, başa düşürsünüz?! Amma qudi Osborn təkidlə cadugər olmadığını dedi.

P r o k t o r. Sarra Qud etiraf etdi! Nəyi etiraf etdi?

M e r i (*Akiri-Akiri*). Sarra Qud Lüsiferlə işbirliyində olduğunu etiraf etdi. Onunla ittifaqa girib öz qanıyla qara kitaba adını yazıb. O, Lüsiferin qarşısında öhdəlik götürüb ki, mömin xristianlara Tanrıdan üz döndərüb iblisin nöqərlərinə çevrilənəcən əzab verəcək.

P r o k t o r. Sən ki Sara Qudun necə riyakar insan olduğunu bilirsən. Onun düzüb-qoşduğu iki sözdən biri yalandır. Sən bunu məhkəmədə dedin?

M e r i. Mister Proktor, mən demək istəyirdim, amma məhkəmədə o qadın, az qala, bizim hamımızı boğmuşdu.

P r o k t o r. Nə? Hamınızı boğmuşdu?

M e r i. Onun ruhu bizi boğurdu...

E l i z a b e t. Ah, Meri...

M e r i (*demək olar, karıxmış halda*). O, əvvəl də mənə neçə dəfə öldürmək istəyib, qudi Elizabet.

E l i z a b e t. Sən bu haqda heç vaxt mənə nəse deməmişən.

M e r i. Mən özüm də bir şey anlamırdım. Elə ki o, məhkəmə zalına daxil oldu, öz-özümə dedim, onu ittiham etməyəcəyəm. Axı o dilənçi qadın çox qocadır. Həyətləri gəzir, arxın qıraqlarında gecələyir. Mən ona baxa-baxa qalmışdım. Eşidirəm ki, hər şeyi inkar eləyir, inkar eləyir. Qəflətən hiss eləyirəm ki, qılınç kimi kəsən bir soyuq kürəyimdə gəzir, başımın tükləri tərpanir, boğazım qupquru quruyur. Bu vaxt bir səs, bir çığırtı eşitdim. Bu, mənim öz səsim idi. Elə ondanca mən hər şeyi xatırladım... hər şeyi...

P r o k t o r. Nəyi?

M e r i (*qabağına elə baxır ki, elə bll, danışdıqlarını həm də*

görür). O qadın bura tez-tez gəlirdi. Qapını döyüb ya bir tikə çörək, ya da alma şərabi istəyirdi. Yadınızdadırmı? Mən onu qovanda həmişə dilinin altında nəsə mızıldanırdı.

E l i z a b e t. Əgər onu qapıdan qovmusansa, onun mızıldanmasında qəribə nə var ki?

M e r i. Amma baxır nə mızıldamaq! Qudi Elizabet, bir ay əvvəl xəstələnməyim yadınızdadırmı? İçimdə hər şey elə ağrıyırdı ki, özümü qışqırmaqdan zorla saxlayırdım. Bu, onu yola salandan iki gün sonra oldu.

E l i z a b e t. Hə, yadımdadır.

M e r i. Mən hakim Hottoma hər şeyi danışdım. Bu zaman hakim Hottom ona sual verir. “Qud, – dedi, – bu qız niyə xəstələnib, siz nə mızıldanmısınız?” O da belə cavab verdi: *(qoca adamın səsiylə)* “Mən heç nə mızıldanmıram. Mən ehkamları təkrar etmişəm. Ehkamları təkrarlamaq yasaq olunmayıb ki?”

E l i z a b e t. Hə, nə olsun? Məgər haqlı deyil?

M e r i. Hakim Hottom ona belə təklif etdi: “Di bu ehkamları burada da təkrarla”. *(Onlara san əyllir.)* İnanırsınızmı, qudi Elizabet, o, bu an ehkamdan birini də xatırlaya bilmədi! Demə, onları heç bilmirmiş. Bax özünü bu cür ifşa etdi!

P r o k t o r. Vəssalam? Bu əsasla da onu mühakimə etdilər?

M e r i *(onların tərəddüd etdiklərini görərək israrla).* Onlar başqa cür eləyə bilməzdilər.

P r o k t o r. Bəs dəlil-sübut... Dəlil-sübut hanı?

M e r i *(qıcıqlanaraq).* Başqa nə dəlil-sübut lazımdır ki? Məgər bu özü azdır? Bu çox ciddi sübutdur. Hakim Hottom demişkən: “Daşdan da keçən sübut”.

P r o k t o r *(slükutdan sonra).* Sən bir də ora getməyə cürət eləmə, eşitdin?

M e r i. Mən məhkəməyə hər gün gedəcəyəm. Sizin bizim necə xeyirli iş görməyimizi anlamamağınız məni heyrləndirir.

P r o k t o r. Sözüüm yoxdur, qoca qarları asmaq xeyirli işmiş. Xristian qız üçün çox xeyirli işdir.

M e r i. Xeyr, mister Proktor, əgər günahın etirafı varsa, bunun cəzası da olmalıdır. Amma işgəncə, asmaq lazım deyil. Bir halda ki Sarra Qud günahını etiraf eləyib, sadəcə, o, türmədə yatacaq. *(Yadına salaraq)* İndi bir söz desəm, təəccüblənəcəksiniz. O, hamilədir.

E l i z a b e t. Hamilədir? Onun altmış yaşı var...

M e r i. Qriqs həkim onu yoxlayıb təsdiqlədi ki, hamilədir. O, bütün ömrü boyu tənbəki çəkib, heç vaxt da əri olmayıb. İndi də, işə bir bax, hamilədir. Əgər özü etiraf eləməsəydi, ona dəyib-toxunmayacaqdılar. Körpənin nə günahı? Xeyr, mister Proktor, siz nə desəniz də, mən məhkəməyə gedəcəyəm. Mən rəsmi şahidəm, onlar belə deyir.

P r o k t o r. Mən rəsmi şahidliyi sənə göstərrəm! *(Sobaya tərəf gedib oradan asılan şallağı götürür.)*

M e r i *(gizlənməyə çalışsa da, qorxub)*. Elə məni vurmağınıza bəndəm!..

E l i z a b e t *(tələsik)*. Meri, söz ver ki, bir də şəhərə getməyəcəksən.

M e r i *(hər halda, Proktordan aralanmağı üstün tutur. Amma sözündə israrlıdır)*. İblis Seyləmdə peyda olub. Biz gərək onu tapaq, mister Proktor.

P r o k t o r. Mən o iblisi vurub sənin başından çıxaracağam. *(Şallağı hazırlayır.)*

M e r i *(bir qədər də kənara çəkilib Elizabeti göstərərək qışqırır)*. Mən bu gün onun həyatını xilas etmişəm.

Sükut. Şallaq Proktorun əlindən yerə düşür.

E l i z a b e t *(çox astadan)*. Məni də ittiham edirlər?

M e r i. Orada sizin də adınız çəkildi. Amma mən dedim ki, sizdə heç nə hiss eləməmişəm. Qudi Proktor kiməsə zərər yetirə bilməz. Bax belə dedim. Onlar da mənə inandılar. Bir halda ki evinizdə yaşayıram, demək, sizi tanıyıram.

E l i z a b e t. Məni kim günahlandırdı?

M e r i. Mən heç nə danışmayacağıma and içmişəm. *(Proktora)* Amma nəzərdə tutun ki, düz bir saat

əvvəl mən qubernatorun nümayəndəsi və dörd hakimlə birlikdə yemək yemişəm. Odur ki bəri başdan xahiş eləyirəm, mənimlə nəzakətlə davranasınız.

P r o k t o r (*dəhşət içindədir. İkrahlə pıçıldaıyır*). Di yaxşı, get yat.

M e r i (*ayağını yerə döyərək*). Mənə göstəriş verməyin, mister Proktor. Uşaq-zad deyiləm, on səkkiz yaşım var. Yatmağa haçan istəsəm, onda gedəcəyəm.

P r o k t o r. Öz işindir, istəyirsən otur.

M e r i. Onda, yaxşısı budur, gedim yatım.

P r o k t o r (*hiddətlənərək*). Gecən xeyirə qalsın!

M e r i. Xeyirə qarşı. (*Özündən və söhbətdən narazı halda buranı tərk edir.*)

Proktor və Elizabet bir-birinə baxırlar. Onlar sarsıntı içindədirlər.

E l i z a b e t (*pıçılıyla*). Kəndir!.. Kəndir...

P r o k t o r. Belə bir şey ola bilməz...

E l i z a b e t (*Abıqaylı nəzərdə tutaraq*). O, mənim ölümümü istəyir. Bütün həftəni bu hiss məni tərk etməyib...

P r o k t o r (*tərəddüdlə*). Onlar Meriyə inanıblar. Sən ki özün eşitdin.

E l i z a b e t. Bəs sabah necə olacaq? Onlar məni həbs eləyənəcən Abıqaylı israrla adımı deyib-duracaq.

P r o k t o r. Otur.

E l i z a b e t. Sən özün də bilirsən ki, o, mənim ölməyimi istəyir.

P r o k t o r. Dedim ki, otur.

Elizabet əsə-əsə stula əyləşir.

(*Özünü cəmləməyə çalışsa da, təmkinlə*) Elizabet, biz gərək indi özümüzü ağıllı aparaq.

E l i z a b e t (*ümitsizcəsinə, istehzayla*). Ah, sözsüz, sözsüz.

P r o k t o r. Heç nədən qorxma. İzekiil Çiverin yanına gedib Abıqaylın mənə dediklərinin hamısını ona çatdıracağam.

E l i z a b e t. Bir halda ki bu qədər adam həbs olunub, Çiver nə eləyə bilər? Mənim xətrimə, Con, Abi-qaylın yanına get.

P r o k t o r (*anlamağa başlayır və üzünü təzədən döndür*). Mən Abi-qayla nə deməliyəm?

E l i z a b e t. Mənim xətrimə! (*Ehtiyatla*) Görünür, sən gənc qızları tanımırısan. Yaxınlıq özü də axı haradasa bir vəddir...

P r o k t o r (*öz əsəblərinin cilovunu buraxmaq istəməyə-rək*). O nə vəddir elə?

E l i z a b e t. Vacib deyil ki, sözlə olsun. Amma sözsüz ki, Abi-qayl üçün bu da bir vəddir. İndi o, güman eləyir ki, mən olmayanda yerimi tutacağam.

Proktor hiddətdən boğulur.

Mən nə qudi Osborn, nə də Sarra Qudam. Məni ləkələmək asan deyil. Və əgər o, mənim adıma çəkməyə qərar veribsə, deməli, yerimi tutmağa ümidi var.

P r o k t o r (*arvadının haqlı olduğunu başa düşərək*). O, ümid eləyə bilməz.

E l i z a b e t. Sən bir dəfə də öz nifrətini ona hiss elətdirməmişən. Hələ üstəlik, o, hər dəfə kilsədə yanımdan ötür-keçəndə sən qızarırsan.

P r o k t o r. Mən öz-özümə utandığım görə qızarıram.

E l i z a b e t. Mən elə bilirəm ki, o, bunu başqa cür qavrayır.

P r o k t o r. Elizabet, bəs sən necə qavrayırsan?

E l i z a b e t (*yayınaraq*). Ola bilsin, onu mənim yanımda görəndə bir qədər xəcalət hissi keçirirsən!

P r o k t o r. Axı sən məni nə vaxt anlayacaqsan, ey qadın! Bu aylar ərzində əgər daşdan olsaydım belə, yenə dağılıb parçalanmalıydım.

E l i z a b e t. Onda get onun üstünə, Con. Get ona fahişə de. Nə qədər ümidli olsa belə, parçala, çillik-çillik elə onun ümidlərini!

P r o k t o r (*dodağının altında*). Yaxşı, gedərəm. (*Tüfəngi əlinə götürür.*)

E l i z a b e t (*əsə-əsə, təşvişlə*). Belə həvəssiz?

P r o k t o r. Dedim ki, gedəcəyəm. Özünü də elə bir söz deyəcəyəm ki, ona cəhənnəm odunda yanan kafirdən də isti olacaq. Kimə acığımı tutdusa, özünü gözləsin.

E l i z a b e t. Acığın tutdusa! Mən səndən yalnız onu xahiş eləyirəm ki...

P r o k t o r. Doğrudanmı, sən məni əclaf hesab eləyirsən?

E l i z a b e t. Məgər mən sənə əclaf dedim?

P r o k t o r. Amma sən hesab eləyirsən ki, mən vəd verməklə əl-qolumu bağlamışam. Erkək at dişiyə nə vəd verə bilər?

E l i z a b e t. Bəs onda onun ümidlərini dağıtmağın səndən xahiş eləyəndə niyə mənə əsəbiləşirsən?

P r o k t o r. Ona görə əsəbiləşirəm ki, bir dəfə də sənə xəyanət etməmişəm, vicdanım qarşısında təmizəm. Və hiss eləyirəm ki, nə eləsəm də, həyatımın yeganə ləkəsini yumaq mənə nəsib olmayacaq. Mən olmuşları dəyişmək gücündə deyiləm!

E l i z a b e t (*ümidləsizliklə*). Sənə məndən, öz arvadından başqa heç kimin lazım olmadığını dərk eləyəndə hər şey dəyişəcək. Amma Abıqayl tikan kimi sənün ürəyinə batıb qalıb. Bunu özün də bilirsən.

Qəflətən, sanki, kabus kimi qapının ağzında bir kişi fiquru peyda olur. Proktor və Elizabet səksənir. Heyl astanada dayanıb. Cənab keşif indi bir qədər fərqli görünür. Onun qətiyyəti, sanki, yerini alicənablığına verərək qeyb olub. O, elə bil, nəsə təərəddüd içindədir, hətta özünü nədəsə günahkar hiss elədiyi təsiri bağışlayır.

H e y l. Axşamınız xeyir.

P r o k t o r (*hələ də özünə gəlməyib*). O, mister Heyl? Axşamınız xeyir. İçəri buyurun.

H e y l (*Elizabetə*). Ümid eləyirəm ki, sizi qorxutmadım, eləmi?

E l i z a b e t. Yox, yox, mən, sadəcə, sizin gəldiyinizi eşitmədim.

H e y l. Qudi Proktor, eləmi?

E l i z a b e t. Bəli, Elizabet Proktor.

H e y l (*üzrxahlıqla*). Ümid eləyirəm ki, siz yatmağa hazırlaşmırdınız, hə?

P r o k t o r (*tüfəngi yerə qoyaraq*). Xeyr. (*Həyəcanını gizlətməyə çalışaraq*) Bizim belə gec qonağımız nadir hallarda olur, amma xoş gəlmisiniz. Ser, əyləşirsinizmi?

H e y l. Təşəkkür eləyirəm. (*əyləşir.*) Qudi Proktor, əyləşin.

Elizabet gözünü ondan çəkmədən stula əyləşir. Sükut. Heyl otağa göz gəzdirir.

P r o k t o r (*sükutu pozmaq üçün*). Alma şərabı istəyirsinizmi, mister Heyl?

H e y l. Yox. O, mənə pis təsir eləyir. Mən hələ bir-iki yerə də baş çəkməliyəm. Siz niyə əyləşirsiniz, mister Proktor?

Proktor əyləşir.

Mən sizi çox ləngitməyəcəyəm. Amma bir-iki məsələni çözməliyik.

P r o k t o r. Söhbət məhkəmə işindən gedir?

H e y l. Mən öz şəxsi təşəbbüslə sizin yanınıza gəlmişəm. (*Ağzını dəsmalla silir.*) Xəbəriniz olub-olmadığını bilmirəm, amma məhkəmədə sizin arvadınızın da adı çəkilib.

P r o k t o r. Meri Uorren bizə dedi. Biz dəhşətli dərəcədə heyrətlənmişik.

H e y l. Mən burada təzə adamam. Odur ki məhkəmədə ittiham olunan adamlar barədə onları tanımadan müəyyən mühakimə yürütmək mənim üçün çətindir. Ona görə də bütün axşam evbəev gəzə-gəzə qalmışam; məsələn, sizin yanınıza Rebekka Nersin yanından gəlmişəm.

E l i z a b e t (*heyrat içində*). Rebekka Nersi də ittiham eləyirlər?

H e y l. Rebekka Ners kimi bir qadını ittiham etmək Tanrı qarşısında cinayətdir. Amma neyləməli, onun da adı çəkilib.

E l i z a b e t (*gülməyə cəhd edərək*). Ümidvaram ki, siz Rebekka Nersin iblislə yaxınlığına heç vaxt inanmazsınız, hə?

H e y l. Qudi Proktor, hər şey ola bilər.

P r o k t o r (*sarsıntı içində*). Cənab keşiş, mən əminəm ki, siz belə düşünmürsünüz.

H e y l. Çox narahat zamanədir, ser. Qaranlıq qüvvələrin Seylemə hakim kəsildiyinə inanmamağa artıq heç kəsin haqqı yoxdur. Dəlil-sübut həddindən artıqdır. Siz mənimlə razısınızmi, ser?

P r o k t o r (*yayınaraq*). Mənim bu sahədən başım çıxmır. Amma yetmiş il sidqi-ürəklə Tanrıya tapınan Rebekka Ners kimi bir qadının birdən-birə iblisin nökəri olmağına inanmaq çətindir.

H e y l. Hamı bilir ki, iblis çox hiyləgərdir. Amma Rebekka Nersi hələ heç nədə ittiham etməyiblər. Güman eləyirəm ki, etməyəcəklər də. (*Pauza*) Ser, əgər icazə versəniz, sizə dini məzmununda bir neçə sualla müraciət edərdim.

P r o k t o r (*soyuq tərzdə*). Niyə də yox? Biz suallardan qorxmuruq, ser.

H e y l. Lap yaxşı. (*Yerini rahatlayır.*) Mister Perrisin kilsə kitabını vərəqləyəndə də gördüm ki, orada sizin adınıza nadir hallarda rast gəlinir.

P r o k t o r. Cənab keşiş, siz səhv eləyirsiniz.

H e y l. On yeddi ayda siz kilsəyə iyirmi altı dəfə getmişiniz. Məgər bu, çoxdur? Deyin görək, nədən siz kilsəyə az-az gedirsiniz?

P r o k t o r. Ağıma da gəlməzdi ki, kilsəyə neçə dəfə getməyim barədə hesabat verməli olacağam. Məsələ burasındadır ki, mənim arvadım bütün qışı xəstə olub.

H e y l. Mən bunu eşitmişəm. Amma siz, mister, siz axı kilsəyə tək gedə bilərdiniz.

P r o k t o r. Mən kilsəyə imkanım olandan-olana getmişəm. Başqa vaxtlar dualarımı evdə oxumuşam.

H e y l. Dini qanunlar bəyan edir ki, evdəki dualar kilsəni əvəz eləyə bilməz.

P r o k t o r. Billirəm, ser. Amma onu da bilirəm ki, keşişin dua oxuması üçün qızıl şamdanların olması elə də vacib deyil.

H e y l. Nə qızıl şamdan?

P r o k t o r. Biz kilsəmizi inşa eləyəndə Frensis Ners səcdəgah üçün qalaydan iki şamdan düzəltdi. İnanmıram ki, o qalaya toxunanların içərisində kiminsə əli Frensis Nersin əlindən təmiz ola. Amma mister Perris gələn kimi tələb eləməyə başladı ki, bunlar qızıl şamdanlarla əvəz olunmalıdır. Onları almayınca ağzından bir kəlmə də çıxmadı. Mən səhərdən axşamacan zəhmət çəkən bir insan kimi etiraf eləyirəm ki, bu şamdanlar mənim ibadətimə təhqirdir. Bəli, təhqirdir! Hərdən mənə elə gəlir ki, bu kilsəcik mister Perrisi təmin etmir, o, baş kilsə arzusundadır.

H e y l (*düşünərək*). Hər halda, siz xristiansınız, mister Proktor, bazar günləri kilsədə olmalısınız. (*Pauza*) Səhv eləmirəmsə, sizin üç övladınız var, eləmi?

P r o k t o r. Bəli, üç oğlan uşağı.

H e y l. Bəs necə olub ki, uç uşaqdan yalnız ikisi xaç suyuna salınıb?

P r o k t o r (*tərəddüd eləyir, sonra özünü saxlaya bilməyərk*). Mister Perrisin mənim uşağıma toxunmağını istəmirəm. Mən bu insanda Tanrı nuru görmürəm, özüm də bunu gizlətmirəm.

H e y l. Mister Proktor, gərək deyəm ki, bu iş sizlik deyil. Mister Perrisin üzərində ruhani rütbəsi var və Tanrı nuru da onun üstündədir.

P r o k t o r (*təəssüfdən qızaranaq gülümsəmək istəyir*). Siz məndən nədə şübhələnirsiniz, mister Heyl?

H e y l. Heç nədə. Sizə elə gəlir.

P r o k t o r. Mən kilsəni tikmişəm... Damı vurmuşam, qapıları yerinə qoymuşam...

H e y l. Bu, sizin xeyrinizədir.

P r o k t o r. Ola bilsin, mən mister Perrisə qarşı köklənməkdə hissə qapılmışam, amma siz mənim

dinə qarşı olduğumu düşünə bilməzsiz, eləmi? Axı bu yanaşmada biz bir-birimizə yaxınıq, düz demirəm?

H e y l (*özünü ələ verməyərk*). Sizin sözlərinizdə səmimiyyət çoxdur, ser...

E l i z a b e t. Ola bilsin, biz mister Perris barədə çox tələbkəniz. Amma mənim ərimin pul söhbətinə dözümlü yoxdur...

H e y l (*başını tərpədənək razılaşıır, sonra imtahan götürən professor görkəmiylə*). Bəs ehkamlar necə, qudi Elizabet, yadınızdadırmı?

E l i z a b e t (*tərəddüd etmədən, hətta çılğınliqla*). Əlbəttə, yadımdadır. Mən onlardan birini də pozmamışam. Məni pis xristian olmaqda heç kim qınaya bilməz.

H e y l. Bəs sizin necə, mister Proktor? Ehkamlar yadınızdadırmı?

P r o k t o r (*inamsız tərzdə*). Əlbəttə, yadımdadır.

H e y l (*Elizabetin və Proktorun çöhrələrinə baxaraq*). Xahiş eləyirəm, deyəsiniz.

P r o k t o r. Ehkamları?

H e y l. Bəli.

P r o k t o r (*alnını silir*). Öldürmə.

H e y l. Belə.

P r o k t o r (*barmağını qatlayaraq sayır*). Oğurlama... Arvadının yaxınına, onun uzunqulağına, onun keçisinə arzulama ki... Dostun haqqında şəhadət verəndə yalan şəhadət vermə... Kimisə özünə kumir seçmə. Yeddinci gündə sənin Tanrına... Öldürmə... (*pauza*) Atana və anana hörmət elə... Öz Tanrının adını əbəs yerə çəkmə... Bax onda sən məhrum... (*Gərgin sükut. Daha bir ehkamı yadına salmağa çalışır. Təzədən əllərini qatlayaraq yaddaşında indi dediklərini tələsik təkrarlayır, amma yenə bir çatışmır.*) Kimisə özünə kumir seçmə.

H e y l. Ser, siz bunu artıq demisiniz.

P r o k t o r (*çaşqın halda*). Hə, hə.

E l i z a b e t (*ehtiyatla*). Zina etmə...

P r o k t o r (*sanki, ürəyinə ox sancıdı*). Bəli. (*Gülümsəmək istəyir.*) Ser, gördüyünüz kimi, biz birlikdə bütün ehkamları bilirik.

Heyl Proktora diqqətlə baxaraq susur. Proktorun həyəcanı get-gedə artır.

Məncə, elə də böyük qüsur deyil.

H e y l. Ser, din qala kimidir. Qalada heç bir çat balaca hesab oluna bilməz. *(Çaşqın vəziyyətdə qalxaraq, düşüncələrə qarq olmuş halda otaqda gəzişir.)*

P r o k t o r. Ser, bu evdə iblis özünə tərəfdar tapa bilməz.

H e y l. Ümid eləyirəm, ümid eləyirəm. *(Elizabet və Proktora baxır. Üzündən nəşə təbəssümə oxşar bir ifadə boylanır. Amma aydın görünür ki, o, çaşqınlıq içindədir.)* Neynək, sizlərə xeyirli gecə diləyirəm.

E l i z a b e t *(özünü saxlaya bilməyərək)*. Mister Heyl!

O dayanır.

Mənə elə gəlir ki, siz nədəsə məndən şübhələnirsiniz. Eşidirəm siz!

Heyl *(pis yerdə yaxalanaraq yayınır)*. Mən sizi günahlandırmıram. Qudli Proktor, mənim vəzifəm məhkəmə işinə kömək etməkdir. Sizə xoş günlər arzulayıram... Gecəniz xeyrə qalsın. *(Qapıya tərəf gedir.)*

E l i z a b e t *(ümitsiz halda)*. Sən hər şeyi ona deməlisən, Con.

H e y l *(dönərək)*. Siz nəşə dediniz?

E l i z a b e t *(qışqırtısını güclə boğaraq, ərinə)*. Sən dilənəcəksən, ya yox?

Heyl sualedici nəzərlərlə Proktora baxır.

P r o k t o r *(güclə)*. Əgər mənim sözlərimə inancaqlarsa... Şahidlərim yoxdur... dəlil-sübutları da... Amma bilirəm ki, uşaqların xəstələnməsinin caduyla heç bir əlaqəsi yoxdur.

H e y l *(təəccüblə)*. Dediniz ki, əlaqəsi-filan yoxdur?..

P r o k t o r. Mister Perris onları meşədə rəqs eləyərkən yaxalayıb. Uşaqlar da çox qorxublar. Onların xəstələnməsinin səbəbi də elə budur.

H e y l. Bunu kim sizə dedi?

P r o k t o r (bir qədər sonra). Abıqayl Uilyams.

H e y l. Abıqayl?!

P r o k t o r. Bəli.

H e y l (gözlərini bəzəldərək). Abıqayl Uilyams sizə dedi ki, uşaqların xəstəliyinin səbəbi adi bir qorxudur? Cadunun bura dəxli yoxdur?

P r o k t o r. Bəli, ser. O, mənə bu sözləri siz bura gələndə dedi.

H e y l. Bəs niyə siz indiyəcən susmusunuz?

P r o k t o r. Bu cür boş bir şeyin belə şişəcəyini təsəvvürümə belə gətirməzdim!

H e y l. Boş şey? Mister, saysız-hesabsız insanı özüm şəxsən dindirmişəm. Və onların hamısı iblisə satıldıqlarını etiraf etdi. Etiraf etdilər!

P r o k t o r. Bəs necə? Onlar etiraf etməyə məcburdurlar. Yoxsa asılacaqlar. Onlar canlarını dar ağacından qurtarmaq üçün nəyi desən etiraf edərlər. Siz heç bu haqda düşünmüsünüzmü?

H e y l (bu cür fikirlər ağına gəlsə də, onları qovmağa çalışırdı). Mən bu haqda düşünmüşəm... Təbii ki, düşünmüşəm. Siz dediklərinizi məhkəmədə təsdiqləyəcəksinizmi?

P r o k t o r. Mən ora getmək niyyətində deyildim. Amma əgər belə vacibdirsə...

H e y l. Siz tərəddüd eləyirsiniz?

P r o k t o r. Mən tərəddüd eləmirəm, amma düzü, mənə inanacaqlarına əmin deyiləm. Bir halda ki sizin kimi bir müdrək ruhani ömrü boyu heç vaxt dilinə yalan gətirməyən, dürüstlüyü hamıya bəlli olan bir qadıncadan şübhələnirsə, mənim tərəddüd keçirməyimdə təəccüblü bir şey yoxdur. Mənim ağılim yerindədir!

H e y l (Proktorun sözləri ona kifayət qədər inandırıcı göründü). Açıq deyin, mister Proktor. Qulağıma məni narahat eləyən sözlər çatır. Deyirlər ki, ümumiyyətlə, cadugərlərin mövcudluğuna inanmırsınız. Elədirmi?

P r o k t o r (anlayır ki, həlledici məqam yetişib. O, indi yalan deməyə məcburdur. Bu səbəbdən onda özünə və Heylə qar-

şı yaranan ikrah hissiylə mübarizə aparır). Belə bir söz dediyim nəşə yadıma gəlmiş. Amma deyə bilərdim... Cadugərlər, ümumiyyətlə, mövcud olsalar belə, onların Seyləmdə məskunlaşmalarına inanmaq mənə çətinidir.

H e y l. Demək, siz inanmırsınız...

P r o k t o r. Mənim belə şeylərdən başım çıxmır. Bir halda ki Bibliya cadugərlərin mövcudluğunu təsdiqləyir, mən necə təkzib eləyə bilərəm?

H e y l (*Elizabetə*). Bəs siz?..

E l i z a b e t. Mən... Xeyr... Mən inana bilmirəm...

H e y l (*olduqca heyrtlənib*). İnana bilmirsiniz?

P r o k t o r. Elizabet, sən mister Heyli çaşdırırsan.

E l i z a b e t (*Heylə*). Mən vicdanlı, dürüst bir qadının iblisə xidmət eləməsinə inana bilmərəm. Elə özümlə müqayisə eləyirəm. Əgər siz mənim xeyirxah əməllərimlə eyni vaxtda həm də iblisə xidmət etdiyimi ağılınıza gətirə bilərsinizsə, onda mənim sizə sözümlə, yəqin... inanmamaq olacaq.

H e y l. Amma axı siz cadugərlərin varlığını inkar...

E l i z a b e t (*sözünü kəsərək*). Əgər siz məni cadugər hesab eləyirsinizsə, onda cavabım budur: bəli, onlar yoxdurlar.

H e y l. Şübhəsiz, siz Bibliyaya inanırsınız, eləmi?

P r o k t o r. Əlbəttə, inanır! Hər sözünə!

E l i z a b e t. Bibliya barədə mənimlə yox, Abiqayl Uilyamsla danışın, ser!

Heyl heyrlə Elizabetə baxır.

P r o k t o r. Mənim arvadım Bibliyaya şübhəylə yanaşmır, ser. Qoy bu fikri sizi narahat eləməsin. Bizim ev xristian evidir, ser, əsl xristian evi.

H e y l. Qoy Tanrı özü sizə yar olsun. Sizə məsləhətim budur ki, üçüncü uşağınızı tez xaç suyuna salın, bazar günləri də kilsəyə getməyi unutmayın. Əmin-amanlıqda yaşayın. Mənim fikrimcə...

Qapıda Cayls Kori peyda olur.

C a y l s. Con.

P r o k t o r. Nə olub?

C a y l s. Onlar mənim arvadımı tutub apardılar.

Frensis Ners daxil olur.

Onun Rebekkasını da!

P r o k t o r (*Frensisə*). Rebekkanı həbs etdilər?

F r e n s i s. Hə, dalınca Çiver gəlmişdi. Onu arabaya oturdub apardı. Tülməyə qaçdıq, amma bizi ora buraxmadılar.

E l i z a b e t. Mister Heyl, hamının ağılı çaşıb.

F r e n s i s (*Heylə yaxınlaşır*). Cənab keşiş, xahiş eləyirəm, qubernatorun nümayəndəsiylə danışasınız. Onun fikrini azdınlar.

H e y l. Sakitləşin, mister Ners, xahiş eləyirəm.

F r e n s i s. Mənim arvadım bizim kilsəyə həmişə sədaqətli olub. Marta Koriyə gəlincə, mən... ondan mömin qadın tanımıram.

H e y l. Həbs zamanı sizin arvadınıza hansı ittiham irəli sürüldü?

F r e n s i s (*qışqıraraq*). Onu qətlə ittiham eləyirlər. (*Sözlügedən orderdən İqtibaslar gətirir.*) “Ənn Patnemini uşaqlarını cadu vasitəsilə qətlə yetirməkdə ittiham olunur!” Mən nə eləyim, mister Heyl?

H e y l (*üzünü döndərir. Kifayət qədər həyəcanlıdır*). İnanın mənə, Ners, əgər Rebekka Ners də günahkar çıxsa, deməli, bütün bu çiçəklənən dünyanı alovun ağızına vermək olar! Gəlin özümüzü ədalət məhkəməsinə etibar edək. Mən əminəm ki, məhkəmə sizin arvadınızı evə buraxacaq.

F r e n s i s. Demək, onu istintaqa çəkəcəklər?

H e y l (*rəhm hissiylə*). Mister Ners, bizim ürəklərimiz qan ağlayır, amma geri çəkilməyə haqqımız yoxdur. Çox ağır zamanədə yaşayırıq, ser. Biz köhnə dostluqları və hörmət-izzəti bir kənara qoymalıyıq. İblis Seyləmdə veyl-veyl gəzir! Tann barmağının işarə elədiyi küləkli ovuc heç bir cəzadan yan keçməməlidir!

P r o k t o r (*kəskin tərzdə*). Amma Rebekka Nersi uşaq ölümündə necə ittiham etmək olar axı?

H e y l (*demək olar, əzab içində*). Süqutundan bir saat əvvələcən Tanrı iblisi də günahsız hesab eləyirdi.

C a y l s. Mən arvadımın hansısa kitabları oxuduğunu sizə dedim. Amma bu, onun cadugər olduğuna əsas vermir.

H e y l. Mister Kori, bəs sizin arvadınıza qarşı hansı ittihamlar irəli sürülüb?

C a y l s. Onu o qanlıqən əclaf Ualkott günahlandırıb. Beş il əvvəl o, mənim Martamdan donuz almışdı. Donuz az sonra gəbərdi. O da tələb eləməyə başladı ki, gərək pulunu qaytaraq. Mənim Martamsa qayıdıb ona dedi: «Bu cür yemlənsəydin, sən özün də gəbərərdin. Sən onu acıdan öldürmüşən». İndi o deyir ki, guya, donuzunu arvadımın kitabları gəbərdib... Guya, mənim Martam donuza cadu eləyibmiş.

İzekill Çiver daxil olur. Lal səhnə.

Ç i v e r. Axşamın xeyir, Proktor.

P r o k t o r. Axşamın xeyir, Çiver.

Ç i v e r. Axşamın xeyir, mister Heyl. (*Hamıya*) Axşamınız xeyir.

P r o k t o r. Ümid eləyirəm ki, siz məhkəmə işiy-lə bağlı gəlmisiniz.

Ç i v e r. Görürsünüz, düz tapmadınız, Proktor. Mən indi məhkəmənin katibiyəm.

Məhkəmə icraatçısı Herrik daxil olur. Otuzdan artıq yaşı olar. Sifətindən həyasızlıq, sırtıqlıq yağır.

C a y l s. Sən bir sadə dərziydin, İzekill, cənnətə düşə bilərdin, amma indi, güman eləyirəm ki, cəhənnəmin odunda bişəcəksən. Bilirsənmi, belə-belə işlərə görə cəhənnəmin odunda bişəcəksən?

Ç i v e r. Mən əmrə müntəzir adamam. Özünüz də bunu bilirsiniz. Odur ki məni cəhənnəmlə qorxutmayın. Mən, ümumiyyətlə, bu sözü xoşlamıram. (*Təşvişlə*)

Prokto *baxa-baxa, əllylə cibini eşələyir.*) Proktor, inanım, mənim üçün çox çətindir. (*Kağızı təqdim eləyərkək*). Sizin arvadınızın həbsi barədə order.

Proktor (*Heylə*). Siz dediniz ki, mənim arvadıma qarşı heç bir ittiham irəli sürülməyib.

Heyl. Görünür, bu, mənsiz olub. (*Çiverə*) Qudi Prokto

Çiver. Axşam mənə on altı order verdilər. Onların arasında Elizabet Proktorun həbsi barədə order də var idi.

Proktor. Kim onu ittiham etdi?

Çiver. Məgər bilmirsiniz? Abıqayl Uilyams!

Proktor. Bəs dəlil-sübutlar! Dəlil-sübutlar!

Çiver (*gözlərlə otağı gəzər*). Proktor, vaxtım azdır. Mənə əmr olunub ki, evdə axtarış aparım, amma nəyə ürayım gəlmir. Ona görə də sizin arvadınıza məxsus olan gəlinciyi, zəhmət olmasa, özünüz gətirin.

Proktor. Gəlincik?

Elizabet. Mən heç vaxt gəlincik-gəlincik oynamamışam, təbii ki, uşaqlığıma çıxmaq şərtiylə.

Çiver (*sobaya baxaraq, tutulmuş halda*). Amma mən gəlinciyi görürəm axı, qudi Elizabet.

Elizabet (*sobaya yaxınlaşır*). Hə, doğrudan ha. Bu, Merinin gəlinciyidir.

Çiver. Xahiş eləyirəm, gəlinciyi göstərəsiniz.

Elizabet (*gəlinciyi Çiverə uzadır*). Mister Heyl, məgər gəlinciklərlə bağlı nəyə bir qanun mövcuddur?

Çiver (*ehtiyatla gəlinciyi əlinə alır*). Evdə başqa gəlinciklər də varmı?

Proktor. Xeyr. Bu qanun da elə bu axşam yarandı? Gəlincik nə mənə kəsb edir?

Çiver. Gəlincik... (*Qorxa-qorxa gəlinciyi o üz-bu üzə çevirir*.) Gəlinciyin mənası odur ki... Qudi Proktor, xahiş eləyirəm, mənimlə gedəsiniz.

Proktor. Çiver, o heç yerə getməyəcək. (*Elizabetə*) Merini get çağır.

Çiver (*Elizabetin üstünə atılaraq*). Mənə əmr olunub ki, onu nəzərdən qaçırmayım.

P r o k t o r (*Çiveri kənara itələyir*). Ona toxunmağı ağılına da gətirmə. Başa düşdün? (*Elizabetə*) Dedim ki, Merinin dalınca get.

Elizabet yuxarı mərtəbəyə qalxır.

H e y l. Hər halda, gəlinciyin mənası nə oldu axı, mister Çiver?

Ç i v e r. Deyirlər, gəlinciyin mənası odur ki. (*Gəlinciyi əlində fırladır, onun tumanının altına baxır. Qorxudan gözləri az qalır hədəqəsindən çıxsa.*) Oh! Bəli, burada... bu axı...

P r o k t o r. Orada başqa nə tapmışan elə?

Ç i v e r. Bu axı... Baxın... (*Gəlincikdən İynəni çıxanır.*) Görürsünüz, İynədir. Herrik, bu ki İynədir! Görürsünüz? (*Herrikə göstərir*).

P r o k t o r (*qıcıqlanaraq*). Bu, nə deməkdir ki?

Ç i v e r (*əlləri əsir*). Ah, bu çox pisdir. Onun üçün çox pisdir, Proktor. Sizi əmin eləyirəm ki, bura gələndə mən qudi Elizabetin günahlandırılmasına şübhəylə yanaşırdım. Amma bu İynə... Bu, onu məhv edəcək. (*Heylə*) İynəni siz də görürsünüz də, ser!

Ç i v e r (*qorxudan gözlərini bərəldərək*). Ser, mister Perrisin bacısı qızı Abıqayl Uilyams bu gün nahardan əvvəl durduğu yerdəcə döşəməyə yıxıldı. O, döşəmənin üstündə, sanki, yaralı heyvan kimi vurnuxa-vurnuxa, qışqıra-qışqıra qalmışdı. Mister Perris onun üstünə əyləndə gördü ki... Ah, mister Heyl, o, İynəni gördü. İynə tikan kimi onun qarnına batıb qalmışdı. Dayısı ondan bu İynənin bura necə gəlib düşdüyünü soruşdu. O da and içdi ki (*Proktora*), bəs bu İynəni cadu vasitəsilə sizin arvadınız onun qarnına sancıb.

P r o k t o r. Sizə aydın deyilmi, bu işi Abıqayl özü düzüb-qoşub? (*Heylə*) Ümidvaram ki, bu boş bir şeyi məhkəmə dəlil-sübut kimi qəbul eləməyəcək, hə?

Heyl susur, onun deməyə sözü yoxdur.

Ç i v e r. Bu çox əsaslı dəlildir. (*Heylə*) Ser, özünüz

fikirləşin, məhkəmə qudi Proktorda gəlincik olduğundan şübhələnir. Mən də gəlib onu burada aşkar eləyirəm. Mənə deyirlər, bax görək, o gəlinciyə iynə sancılmayıb? Mən də baxıb görürəm ki, həqiqətən sancılıb. (Proktora) Bundan da əsaslı dəlil ola bilməz. Xahiş eləyirəm, Proktor, mənə vəzifəmə icra etməyə mane olmayın.

Elizabet və Meri yuxarıdan düşürlər. Proktor Merinin əlindən tutub Heylə tərəf çəkir.

P r o k t o r. Meri, danış görək, bu gəlincik bizim evə necə gəlib düşüb.

M e r i (qorxub. Güclə eşidiləcək səslə). Nə gəlincik, ser?

P r o k t o r (hövsələsizliklə Çiverin əlindəki gəlinciyi göstərərək). Bax, bu. Bu!

M e r i (karıxmış halda). Mən... Mənə elə gəlir... bu, mənim gəlinciyimdir.

P r o k t o r. Əminəm ki, bu, sənın gəlinciyindir.

M e r i (onun nəyə işarə etdiyini anlamayaraq). Bəli, ser.

P r o k t o r. Cavab ver görüm, bu gəlincik bizim evə necə gəlib düşüb.

Bütün baxışlar Meriyə dikilib.

M e r i (qorxu içində). Ah, ser, mən ki sizə dedim. Mən onu bu gün məhkəmədə olanda vaxtımı boş keçirməyim deyə düzəltmişəm. Axşam da gətirib Elizabetə hədiyyə etdim.

P r o k t o r (Heylə). İndi sizə hər şey aydın oldu?

H e y l. Meri Uorren, gəlincikdən iynə tapılıb.

M e r i. İynə?

P r o k t o r (tələsik). İynəni gəlinciyə sən sancmışsan?

M e r i. Ola bilər, ser. Yəqin ki, özüm.

P r o k t o r (Heylə). İndi sizə hər şey aydın oldu?!

H e y l (sınavıcı nəzərlərlə Meriyə baxır). Övladım, bəlkə, sən səhv eləyirsən? Bəlkə, kimsə səni yalan danışmağa vadar eləyir?

M e r i. Yalan danışmağa? Xeyr, ser. Susanna Ual-kottndan soruşun. Mənim gəlinciyi necə düzəltdiyimi o gördü. (*Astadan*) Abıqayldan soruşun. O da yanımda oturmuşdu, hər şeyi görürdü.

P r o k t o r (*Heylə*). Mister Çiverdən xahiş eləyin, getsin. Qoy o getsin. Hər şey aydın oldu.

H e y l. Meri, sən Abıqayl Uilyamsın həyatına sui-qəsdə ittiham olunursan.

M e r i. Sui-qəsdə?.. Mən?

H e y l. Bu gün Abıqayl iynəylə yaralanıb. İynə düz onun qamına sancılıbmış.

E l i z a b e t. İndi mənə çatır. O da buna görə mənə ittiham eləyib?

H e y l. Bəli.

E l i z a b e t (*boğula-boğula*). Məni?! O özü qatildir. O, yer üzündən silinməlidir.

Ç i v e r (*Elizabeti göstərərək*). Onun nə dediyini hamınız eşitdiniz də? “Yer üzündən silinməlidir” – Herrik, sən eşitdin?

P r o k t o r (*Çiverin əlindəki orderi dartıb alaraq*). Rədd ol buradan!

Ç i v e r. Proktor, sizin cürətiniz...

P r o k t o r (*orderi tıka-tıka eləyir*). Rədd ol buradan!

Ç i v e r. Siz qubernatorun səlahiyyətli nümayəndəsinin imzası olan orderi çırdınız.

P r o k t o r. O da, sənin o səlahiyyətli nümayəndən də lənətə gəlsin. Dedim ki, evimdən rədd ol!

H e y l. Yaxşı, yaxşı, Proktor. Sakit ol.

P r o k t o r. Siz də rədd olun! Mən daha sizin sözlərinizə inanmıram.

H e y l. Proktor, sizin arvadınız günahsızdırsa...

P r o k t o r. Əgər günahsızdırsa!.. Niyə axı siz bir dəfə də mister Perrisin, yaxud Abıqaylın haqlı olub-olmadığına şübhə eləmirsiniz? Niyə axı bir dəfə də əgər onlar haqlı deyilsə, sözlünü dilinizə gətirməmişiniz? Çünki hesab eləyirsiniz ki, onlar həmişə haqlıdır. Məgər biz də onlar kimi Tanrı bəndələri deyilik? Bəli, mister Heyl, Seyləmdə nəyin dolaşdığını mən sizə

deyə bilərəm. Seyləmdə dolaşanın adı qisasdır. Bizim ocaqlarımızı söndürən də odur. Qisas qanunlara dikte eləyir. Qızları cinayətə sürükləyən də qisasdır... Mən öz arvadımı qisasa qurban verməyəcəyəm!

E l i z a b e t. Con, mən gedim...

P r o k t o r. Sən heç yana getməyəcəksən.

H e r r i k. Qapının arxasında doqquz cavan oğlan dayanıb, Con. Əmr əmrdir, mən onu ləğv eləyə bilərəm.

P r o k t o r (Heylə). Onu buraxmağa icazə verirsinizmi?..

H e y l. İnanın mənə, məhkəmə özü araşdıracaq...

P r o k t o r. Oh, Ponti Pilat! Tənn onu əfv etmədiyi kimi sizi də əfv etməyəcək.

E l i z a b e t. Getmək lazımdır... Con, mən gedim...

O, ona baxa bilmir.

Meri, səhərə çörək çatar, günorta bir də bişirərsən. Mister Proktora qulaq as, təsərrüfat işlərində ona kömək elə... Mənim xətrimə. *(Hönlü təsərrüfatdan özünü zorla saxlayır. Proktora)* Uşaqlara heç nə demə, Con, soruşsalar, deyərsən, indilərdə qayıdacaq. *(Ayaqları getmir.)*

P r o k t o r. Mən səni xilas edəcəyəm, Elizabet. Xilas edəcəyəm! Sən tezliklə öz evinə dönəcəksən!

E l i z a b e t. Ah, Con, məni evimə tez qaytar!

P r o k t o r. Mən məhkəməni alt-üst eləyib səni xilas edəcəyəm. Bircə sən heç nədən qorxma.

E l i z a b e t (təşviş dolu səslə). Əzizim, mən qorxub-eləmirəm. *(Sanki, yaddaşına həmişəlik həkk eləmək üçün otağa göz gəzdirir.)* Uşaqlara deyərsən ki, mən xəstələrə baş çəkməyə getmişəm. Nəsə bir şey düzüb-qoşarsan.

Elizabet, ardınca da Herrik otaqdan çıxır. Çiver biranlıq astanada dayanaraq yolu kəsir. Dəmir İngiltisi eşidilir. Çiver qeyb olur.

P r o k t o r (çixış atılaraq). Herrik, onun zəncirini aç,

aç dedim! (*Qaçaraq otaqdan çıxır. Səslə eşidilir.*) Görüm səni lənətə gələsən! Mən imkan vermərəm. Onun zəncirini aç!

Heyl öz qətiyyətsizliyindən utanmış kimi arxası qapıya sarı dayanıb. Qəflətən Meri hönkürür. Cayls Heylə yaxınlaşır.

C a y l s. Siz niyə susursunuz, ey müqəddəs ata? Bu, böhtandır, siz də bilirsiniz ki, bu, böhtandır. Sizi susmağa nə vadar edir?

İki cavan Proktoru itələyib otağa salır. Herrik daxil olur.

P r o k t o r. Mən səndən qisasımı alacağam, Herrik. Sənə borclu qalmayacağam.

H e r r i k (*hirsli*). Tanrıya and olsun ki, mənim əlimdə heç nə yoxdur, Con. Mən onların hamısını aparmağa məcburam. İndi biz gedənəcən otaqdan çıxmayın. (*Cavan oğlanların əhatəsində gedir.*)

Proktor otağın ortasında dayanıb-durub. Güclə nəfəs alır. Araba çarxlarının səsi gəlir.

H e y l (*söz tapa bilməyərək*). Mister Proktor...

P r o k t o r. Gedin.

H e y l. Özünüza gəlin, Proktor. Özünüza gəlin! Sizin arvadınızın bildiyim yaxşı tərəfləri barədə məhkəmədə şəhadət verməkdən mən qorxmuram. Onun günahkar olub-olmadığı yalnız Tanrıya bəllidir, mən bunu bilmirəm. Amma inanın ki, məhkəmə hansısa qızın şəxsi qisası səbəbindən günahsız insanı ittiham etməz.

P r o k t o r. Siz qorxaqsiniz! Siz ruhanisiniz, amma qorxa-qorxa hərəkət eləyirsiniz.

H e y l. Proktor, hər boş şeyə görə Tanrını narahat eləməzlər... Bizim türmələr ağzınacan doludur. Seyləmədə oturanlar hüquq aləminin başbilənləridir. Edamlar gözlənilir. İnsanı ittiham etmək üçün tutarlı dəlillər

lazımdır. Qətlər, göylər də elə bununla barışa bilmir. Bax, bizlər bunun kökünü kəsmək üçün dünyaya gəlmişik. Bu, bizim yeganə vəzifə borcumuzdur. Hərç-mərclik və kütləvi xaos dönəmlərində biz həyatımızı Tanrıya xidmətə həsr etməliyik. (*Caylsa və Frensisə yaxınlaşır.*) Bir-birinizlə, başqa insanlarla məsləhətləşin. Bizim dərdlərimizin və faciələrimizin səbəblərini tapmağa çalışın. Hansı günahlarımıza görə başımıza bu işlər gəlib! Mən Tanrıya dualar edəcəyəm ki, özümüzü görə bilmək üçün gözlərimizi açsın. (*Gedir.*)

Frensis (*Heylin sözlərindən donub-qalaraq*). O, hansı qətlərdən danışdı? Mən heç nə eşitmədim.

Proktor. Frensis, məni tək buraxın.

Cayls (*əsa-əsa*). Biz hamımız məhv olduq, Con, de görüm...

Proktor. Get, Cayls, sabah söhbət eləyərək.

Cayls. Biz ertədən gələcəyik, Con. Oldumu?

Proktor. Yaxşı, Cayls. İndi məni tək burax.

Cayls. Sabahacan.

Cayls və Frensis gedir. Sükut.

Meri (*təşvişlə*). Mister Proktor, bəlkə də, onu evə buraxdılar.

Proktor. Sabah sən də mənimlə gedəcəksən, Meri. Sən bildiklərinin hamısını məhkəməyə danışacaqsan.

Meri. Mən Abıqaylı ittiham eləyə bilmərəm, mister Proktor...

Proktor (*hədələyici tərzdə*). Sən məhkəməyə o gəlinciyin bizim evə necə gəlib düşdüyünü, iynəni ona kimin sancdığını deyəcəksən.

Meri. O, məni öldürər.

Proktor ona yaxınlaşır.

O, sizi zinakarlıqda ittiham edir.

Proktor (*dayanaraq*). Sənə danışdı?

M e r i. Bəli, ser. Mən hər şeyi bilirəm. O, sizi məhv edər. Mən onu tanıyıram, məhv edər.

P r o k t o r (*özünə nifrətlə*). Onda onun öz müqəddəsliyi də faş olacaq.

Meri ondan kənara çəkilir.

Onun məndən ötrü qazdığı quyuya ikimiz birlikdə düşəcəyik. Sən məhkəməyə bildiklərinin hamısını danışacaqsan. Demək, danışdıq, sabah məhkəməyə gedirik.

M e r i (*dəhşət içində*). Mən qorxuram, ser...

P r o k t o r (*onun əlindən yapışaraq*). Arvadımın mənim ucbatımdan ölməyinə imkan vermərəm. Əgər məhkəməyə getməsən, sənin başını əzərəm.

M e r i (*əlindən çıxaraq*). Mən bunu bacarmaram, ser. Bacarmaram...

P r o k t o r (*onun boğazından yapışaraq, sanki, boğmaq istəyir*). Yetər! Sus! Cəhənnəmlə göy üzünü əlbəyaxaya çıxıb, maskalan yırtmaq vaxtıdır! Sus! (*Onu kənara itələyir.*)

M e r i (*yerə yıxılıb hönkürtü içində təkrarlayır*). Bacarmaram, bacarmaram!

P r o k t o r (*açıq qapıya tərəf addımlayır. Sanki, huşdadır, öz-özünü danışaraq*). Bəsdir! Yazı beləymiş – heç nə dəyişməyib. Bizlər elə əvvəl olduğumuz kimi, həm də lütük... (*Astanaya yaxınlaşıb vahimə və ümitsizlik içində başının üzərindən boylan göy üzünə baxır.*) Bəli, lütük! Və Tanrı küləyi, o bumbuz külək qılınc kimi canımızı kəsir!

Meri (*hönkürtü içində ara vermədən təkrarlayır*). Bacarmaram, mən bacarmaram, bacarmaram!!!

Pərdə ağır-ağır enir.

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Seyləmələ kilsədə keşis cübbələrinin saxlandığı yer. İndi bu yerdən ali məhkəmənin girişi kimi istifadə olunur. Pərdə qalxanda səhnənin boş olduğu görünür. Hündür, dar pəncərələrdən içəri yüngülca gün işığı düşür. (Arxa plandakı pəncərə o biri pəncərələrdən xeyli hündürdədir.) Yanlarda divar əvəzi kobud, hamarlanmamış taxtalardan tez-tələsik düzəldilmiş arakəsmələr qoyulub. Sağ tərəfə, adətən, ibadətə kimi istifadə edilən yerə iki qapı qoyulub və hazırda həmin yerdə məhkəmə gedir. Solda küçəyə çıxış üçün qapı var. Divan sağ və sol tərəfində iki taxta oturmaq qoyulub. Ortada taburet və hündür söykənəkli stulun sıx yapışdığı uzun stol var. Burada cansıxıcı, hətta vahiməli bir sükut hökm sürür.

Qonşu otaqdan (sağdan) hakim Hottornun səsi gəlir. Ardınca hakimin suallarına cavab verən Marta Korinin səsi eşidilir.

H o t t o r n u n s ə s i. Beləliklə, Marta Kori, məhkəmənin əlində sizin caduyla məşğul olduğunuzu təsdiq edən kifayət qədər dəlil var. Sizin buna qarşı nəsə etirazınız varmı?

M a r t a K o r i n i n s ə s i. Mən cadugər deyiləm, ser. Mən hətta cadunun nə olduğunu da bilmirəm.

H o t t o r n u n s ə s i. Əgər bunu anlamırsınızsa, cadugər olub-olmadığınızı necə bildiniz?

M a r t a K o r i n i n s ə s i. Əgər cadugər olsaydım, cadugərin necə olduğunu bilərdim.

H o t t o r n u n s ə s i. Siz çağaları ölümə sürükləmişiniz. Sizi bu işə nə vadar etdi?

M a r t a K o r i n i n s ə s i. Mən uşaqları sürükləməmişəm. Bu, düz deyil.

C a y l s (qışqır). Mənim əlimdə sübutlarım var. Mənə söz verin!

Məhkəmə zalında oturan şəhər camaatının hay-küy səsi artır.

D e n f o r t u n s ə s i. Sakitliyə riayət edin!

C a y l s i n s ə s i. Tomas Patnem özgə torpaqlarını ələ keçirmək niyyətindədir!

D e n f o r t u n s ə s i. Bu adamı məhkəmə zalından çıxarın.

Cayl s i n s ə s i. Sizə yalan deyirlər! Sizi çaşdırırlar!

Zalda hay-küy, qışqırtı.

H o t t o r n u n s ə s i. Zati-aliləri, göstəriş verin ki, bu adamı tutsunlar.

Cayl s i n s ə s i. Məndə sübutlar var. Niyə məni eşitmək istəmirsiniz?

Qapı açılır və Herrik, demək olar, Caylı əlləri üstündə aparır.

C a y l s. Burax məni, eşidirsən?! Əllərini çək, görüm səni lənətə gələsən!

H e r r i k. Caylı!

C a y l s. Sənə rədd ol dedim. Mənim əlimdə sübutlarım var...

H e r r i k. Ora olmaz. Məhkəməyə mane olma!

Heyl məhkəmə zalından çıxır.

H e y l. Xahiş eləyirəm, sakitləşin.

C a y l s. Mister Heyl, qoy mənə söz versinlər. Mən danışmaq istəyirəm.

H e y l. Sizdən xahiş eləyirəm, sakitləşin.

C a y l s. Ser, onlar mənim arvadımı asacaqlar!

Hakim Hottom daxil olur. O, altmış yaşlarında, rəhm nə olduğunu bilməyən qəddar bir Seylem hakimidir.

H o t t o r n. Siz məhkəmə zalına soxulub, çıxırbağır salmağa necə cürət eləyirsiniz? Kori, sizə nə olub, havalanmışınız?

C a y l s. Hottom, siz hələ Bostonda hakim vəzifəsinə təyin olunmamısınız, mənə havalı deməyə bir də cürət etməyin.

Qubematorun səlahiyyətli nümayəndəsi olan Denfort, onun ardınca Çiver və Perris daxil olur. Sükut yaranır. Denfortun yaşı alt-

mişi adlayıb. Müəyyən qədər yumor hissənə malik olsa da, üzündən kədər yağır. Sofistikaya meyillidir, amma bundan işinin və tutduğu vəzifənin maraqları naminə istifadə edir.

D e n f o r t (*Caylsın düz gözlərinin içinə baxaraq*). Siz kimsiniz?

P e r r i s. Cayls Koridir, ser. Yaman çılgındır.

C a y l s (*Perrisə*). Mən uşaq-zad deyiləm, özüm də cavab verə bilərəm. (*Denforta*) Mənim adım Koridir, ser, Cayls Kori. Mənim altmış akr torpağım, bir az meşəlik sahəm var. Siz indi mənim arvadımı mühakimə eləyirsiniz. (*Barmağıyla məhkəmə zalına açılan qapını göstərir.*)

D e n f o r t. Siz də güman eləyirsiniz ki, ictimai asayiş pozmaqla arvadınıza kömək eləyə bilərsiniz? Gedin. Yalnız ağ saçlarınıza hörmətə görə sizi türməyə basmadılar.

C a y l s (*yalvararaq*). Onlar mənim arvadıma böhtan atırlar, ser. Mən...

D e n f o r t. Deyəsən, siz kimə inanıb, kimə inanmamağımız barədə bizə dərs vermək niyyətindəsiniz.

C a y l s. Zati-alləri, mən heç vaxt cürət eləyib sizə qarşı hörmətsizlik...

D e n f o r t. Hörmətsizlik? Bu, hörmətsizlikdən də betərdir. Bu, məhkəmənin aliliyinə qəsdidir. Bilirsinizmi ki, burada işi Massaçusetsin ali məhkəməsi aparır?

C a y l s (*az qala, ağlaya-ağlaya*). Zati-aliləri, mən arvadım haqqında pis bir şey demədim. Yalnız onun kitab oxumağı xoşladığımı dedim. Məgər buna görə adamı türməyə basırlar?

D e n f o r t. Kitablar?! Hansı kitablar?!

C a y l s (*hıçqıraraq*). Zati-aliləri, Marta mənim üçüncü arvadımdır. Mənim əvvəlki arvadlarım heç vaxt əllərində kitab tutmayıblar. Amma Marta mütləqni xoşlayırdı. Odur ki onun bu marağı mənim özümə də maraqlı görünürdü. Məgər mən onun caduyla məşğul olduğunu demişəm? Mən yalnız onun kitab oxumağı xoşladığımı dedim, vəssalam. (*Utanıb-çəkinmədən ağlayır.*) O, mənim ucbatımdan türməyə düşdü. (*Ağladığına görə utanıb əlilə üzünü tutur.*)

H e y l. Zati-aliləri, mister Kori arvadının günahsızlığı barədə kifayət qədər tutarlı dəlillər gətirir. Məncə, ədalət naminə, gərək...

D e n f o r t (*onun sözünü kəsərək*). Onda dediklərini qanunun tələb etdiyi kimi yazılı şəkildə təqdim etsin və and içsin. Mister Heyl, sizə ki prosedur qaydaları məlumdur? (*Herrika*) Otağı boşaldın.

Frensis Ners küçədən daxil olur.

F r e n s i s (*Denforta yaxınlaşır*). Zati-aliləri, biz ümid-siz vəziyyətdəyik. Hər gün bura bizi eşitməyiniz üçün xahişə gəlirik, hər dəfə də geri qaytarılınq.

D e n f o r t. Bu adam kimdir?

F r e n s i s. Mən Frensis Nersəm, ser.

H e y l. Rebekka Nersin əri.

D e n f o r t. Belə de! Sizin bu davranışınız məni təəccübləndirdi. Mister Ners, mənə demişdilər ki, siz mərifət sahibisiniz və özünüzü aparmağı bacarırsınız.

H o t t o r n (*Denforta*). Hesab eləyirəm ki, məhkəməni təhqir etdiyinə görə Frensis Nerslə Cayls Korini də mühakiməyə cəlb etmək lazımdır.

D e n f o r t (*Frensisə*). Demək istədiklərinizin hamısını kağıza yazıb mənə verin.

F r e n s i s. Zati-aliləri, bizim əlimizdə olduqca tutarlı dəlillər var. Əgər onları dinləmək istəməsəniz, Tann sizi bağışlamaz. Qızlar, ser, qızlar sizi aldadıblar, ser.

D e n f o r t. Sözlünüzün canı nədir?

F r e n s i s. Bizim sübutlarımız var, ser. Onlar sizi azdınblar.

Denfort sınaqçı nəzərlərlə Frensisə baxır.

H o t t o r n. Bu, məhkəməni təhqir etməkdir. Şəksiz, bu, məhkəməni təhqir etməkdir.

D e n f o r t. Sakit olun, hakim Hottom. Mənim kim olduğumu siz bilirsinizmi, mister Ners?

F r e n s i s. Əlbəttə, ser. Zati-aliləri, siz müdrik insansınız, yoxsa siz siz olmazdınız.

D e n f o r t. Bəs bilirsinizmi ki, Marbheddən ta Lin-nə qədər, təxminən, dörd yüz adam türmələrdə çürü-yür? Və onların hamısını mən mühakimə etmişəm?

F r e n s i s. Zati-aliləri, əgər şəkk gətirsəydim, mən sizin kimi nəhəng bir insanı nahaqdan narahat etməz-dim. Ser, mən əminəm ki, sizin fikrinizi azdırıblar.

Soldan Cayls daxil olur. Hamı ona baxır. Onun küçədən kimi-sə çağırıldığını müşahidə edirlər. Onun ardınca Proktor və Meri daxil olur. Proktor Merinin əlindən tutub. Meri çox heysizdir, ayaq üstə güclə dayanıb.

P e r r i s (özündə deyil). Meri Uorren?! (Yaxın gəlib düz onun böyründə dayanır.) Sən niyə bura gəldin?

P r o k t o r (qətiyyətlə Perrisi kənarlaşdıraraq). O, qubernatorun səlahiyyətli nümayəndəsiylə danışmaq istəyir.

D e n f o r t (təəccüblə Herrikə). Deyəsən, siz Meri Uorrenin xəstə olduğunu deyirdiniz?

H e r r i k. Bəli, zati-aliləri. Ötən həftə mən onu məhkəməyə gətirmək üçün onlara dəyəndə yataqda uzanmışdı. Dedilər, xəstədir.

C a y l s. Onun ruhu bütün həftəni tərəddüd içində keçirib, ser. İndi Meri Uorren bura sizə həqiqəti demək üçün gəlib.

D e n f o r t. Bəs bu adam kimdir?

P r o k t o r. Mən Con Proktoram, ser, Elizabet Proktorun əri.

P e r r i s. Zati-aliləri, ondan qorunmaq lazımdır. Proktor xatalı adamdır.

H e y l (həyəcanlanıb). Zati-aliləri, mənçə, Meri Uorrenin ifadələri maraqlı ola bilər.

Denfort (əlini qaldıraraq). Sakit ol, ser. Meri Uorren, sən nə barədə məlumat vermək istəyirsən?

Proktor Meriyə baxır, amma o susur.

P r o k t o r. O heç vaxt ruh-zad görməyib, ser.

D e n f o r t (qorxu və təəccüblə). Heç vaxt ruhlan görməmişən? Heç vaxt?

C a y l s (*cəld*). Heç vaxt görməyib!

P r o k t o r (*ciblərləni eşələyərək*). O, ərizə yazıb, ser, hər şey qaydasındadır.

D e n f o r t (*dərhal*). Mən heç bir ərizə-filan qəbul eləmirəm. (*Artıq vəziyyəti qiymətləndirərkən hər şeyi ölçüb-biçib.*) Mister Proktor, deyin görüm, bu məsələdən kənddə də xəbərdardırlar?

P r o k t o r. Xeyr.

P e r r i s. Zati-aliləri, onlar məhkəməni pozmaq istəyirlər. Bu adam...

D e n f o r t. Xahiş eləyirəm, mister Perris. (*Proktora*) Sizə məlumdurmu ki, bu məhkəmə Yaradanın qəzəbiylə çağırılıb və bu prosesdə ifadə verən uşaqların diliylə danışan da elə Yaradan özüdür?

P r o k t o r. Məlumdur, ser.

D e n f o r t (*sınavçı nəzərlərlə Proktora baxıb sonra Meriyə tərəf dönür*). Meri Uorren, necə oldu ki, sən öz ifadələrinədən imtina etməyə qərar verdin? Sən insanları onların ruhlarının sənə əzab verməsində ittiham edirdin, eləmi?

M e r i. Ser, bütүн bunlar hamısı uydurma idi.

D e n f o r t. Eşitmədim.

P r o k t o r. O deyir ki, bunlar hamısı uydurma idi.

D e n f o r t. Bəs o biri qızlar? Onlar da yalan danışmış? Məsələn, Susanna Ualkott?

M e r i. Bəli, ser. Onlar da yalan danışmış.

D e n f o r t (*heyrlənib*). Doğrudan?

Pauza. Aydın görünür ki, Denfort vəziyyətin belə şəkil alma-sından sarsılıb və dilxor olub. Proktora sarı dönüb yenidən sınavçı nəzərlərlə ona baxır.

P e r r i s (*narahatdır*). Zati-aliləri, açıq məhkəmə işində belə əcaib çıxışlara yol vermək olarmı?

D e n f o r t. Əlbəttə, yox. Amma elə bircə bu qızın cürət edib belə bir bəyanatla bura gəlməsi özü məni heyrləndirir. (*Proktora*) Meri Uorrenin ərizəsini diqqətə alıb-almayacağım barədə mən hələ qərar qəbul

etməmişəm. Amma sizə xəbərdarlıq etməyi özümə borc bilirəm. Siz təhlükəli bir oyun başlamısınız, mister Proktor. İndi burada, bu yanan ocağın içində özünüzə, çətin ki, bir sığınacaq tapa bilərsiniz.

P r o k t o r. Bilirəm, ser.

D e n f o r t. Davam eləyirəm... Mən gözəl başa düşürəm ki, arvadını qorumaq üçün sevən ər nəyə desən, qadirdir. Dəlillərinizin əsaslı olduğuna ürəyinizin dərinliyində siz özünüz necə, əminsinizmi?

P r o k t o r. Bəli, ser. Siz də buna əmin olacaqsınız.

Denfort. Siz öz ifşaedici dəlillərinizlə açıq məhkəmədə, xalqın qarşısında çıxış etmək istəyirsiniz?

P r o k t o r. Sizin icazənizlə, ser.

D e n f o r t (*gözləri balacalaşib*). Oldu, ser. Sizin məqsədiniz nədir?

P r o k t o r. Nə olacaq ki? Mən öz arvadımı xilas edəcəyəm.

D e n f o r t. Siz səmimi danışsınız? Siz məhkəməni nüfuzdan salmaq məqsədi güdmürsünüz ki?

P r o k t o r (*yüngülca əsən səslə*). Nə danışsınız, ser. Ağılıma da gəlməzdi ki...

Ç i v e r (*qəflətən, sanki, yuxudan oyanaraq*). Zati-aliləri...

D e n f o r t. Bəli, Çiver.

Ç i v e r. Zati-aliləri, özümə vəzifə borcu bilirəm ki... (*Nəzakətlə Proktora*) Güman eləyirəm, siz inkar etməyəcəksiniz, eləmi? (*Denforta*) Biz onun arvadının həbsi üçün onlara gələndə o, məhkəmənin ünvanına qarğış yağdırmaqdan belə özünü saxlaya bilmədi və sizin imzaladığınız orderi çırdı.

P e r r i s (*Denforta*). Gördünüz!

H e y l (*köks ötürərək*). Hə.

P r o k t o r. Mən özümdə deyildim, ser. Mən nə elədiyimi dərk etmirdim.

D e n f o r t (*onu müşahidə edərək*). Mister Proktor...

P r o k t o r. Sizi eşidirəm, ser.

D e n f o r t (*düz gözünün içinə*). Siz iblisi görmürsünüz?

Pr o k t o r. Xeyr, ser.

D e n f o r t. Siz əsl xristiansınız, eləmi?

Pr o k t o r. Bəli, ser.

P e r r i s. Elə xristian ki həтта ayda bir dəfə olsun belə kilsəyə gəlmir!

D e n f o r t (*maraqla*). Kilsəyə gəlmir?

Pr o k t o r. Mən həmişə Tanrıya dualarımı eləyirəm, ser. Amma gizlətmirəm, mənim mister Perrisdən xoşum gəlmir.

Ç i v e r. O, bazar günləri də işləyir, ser.

D e n f o r t. Bazar günləri işləyir?

Ç i v e r (*özlünə bəraət qazandıraraq Proktora*). Mən rəsmi şəxsəm, nəyisə gizlətməyə haqqım yoxdur.

Pr o k t o r (*Denforta*). Mən, həqiqətən də, bazar günləri bir, ya iki dəfə tarlaya çıxmışam. Mənim üç uşağım var, ser.

C a y l s. Nəzərinizə çatdırım ki, ser, Proktor bazar günləri əkinlə məşğul olan yeganə xristian deyil.

H e y l. Zati-aliləri, mənəcə, insanı bir hərəkətinə görə mühakimə etməzlər.

D e n f o r t. Mühakimə-zad eləmirəm. (*Proktora baxır*.) Sizə açıq deyəcəyəm, ser. Bu məhkəmədə çox əcaib şeylər gördüm. Sancaqla cızılan, bıçaqla kəsilən bədənləri, ruhların insanları necə boğmaq istəmələrinə gördüm. Uşaqların məni azdırma biləcəkləriylə bağlı indiyəcən heç bir əsas görməmişəm. Fikrim sizə çatır?

Pr o k t o r. Amma sizin indi mühakimə etdiyiniz qadınlar bizim şəhərə xeyir verib, şan-şöhrət gətiriblər. Bu, sizə heç nə demirmi, ser?

P e r r i s. Siz Bibliyanı oxumusunuz, mister Proktor?

Pr o k t o r. Bəli, oxumuşam.

P e r r i s. Şübhə eləyirəm. Yoxsa bilərdiniz ki, Qabilin də adı, şan-şöhrəti pis deyildi, amma bununla belə, o, Habilin qatiliydi.

Pr o k t o r. Bu haqda bizlərə Tanrı özü deyir, ser. (*Denforta*) Bəs Rebekka Nersin yeddi çağanı öldürməsinə kim deyir? Bir neçə qız! İndi də onlardan biri and içir ki, bütүн bu müddət ərzində yalan danışib.

Denfort düşüncələrə qarq olub. O, çətin vəziyyətdədir. Sonra Hottomu çağırıb nə barədəsə onunla məsləhətləşir.

H o t t o r n (*təsdiqləyici tərzdə başını tərpədir*). Tamamilə doğrudur. Elizabet Proktor.

D e n f o r t (*Proktora*). Bu gün səhər iclasda sizin arvadınız ərizə yazaraq hamilə olduğu barədə bizi məlumatlandırdı.

P r o k t o r. Hamilə!

D e n f o r t. Amma ekspertiza bunu təsdiqləmədi.

P r o k t o r. Əgər o deyirsə ki, hamiləyəm, deməli, hamilədir. O, yalan danışmaz.

D e n f o r t. Yalan danışmaz?

P r o k t o r. Heç vaxt, ser.

D e n f o r t. İndi hamilə olmağı onun xeyrinədir. Bax buna görə də mən ona o qədər də inanmıram. Amma bir aydan sonra hər şey aydınlaşacaq. Əgər həkimlər onun, həqiqətən, hamilə olduğunu təsdiqləsələr, onda hökm doğuşa qədər təxirə salınacaq. İndi nə deyirsiniz?

Proktor susur.

Siz deyirsiniz ki, bir məqsədiniz var – arvadınızı xilas etmək. Gördüyünüz kimi, o, təxminən, birillik xilas olub. Bir il də az müddət deyil. Demək, bununla qurtardıq. Siz şikayətinizi geri götürürsünüzmü?

P r o k t o r (*çaşqın vəziyyətdə Frensislə Caylsa baxır*). Mən... mən bacarmaram...

D e n f o r t (*səsində yüngülcə hiss olunan qətiyyətlə*). Demək, arvadınızın xilasını sizin yeganə məqsədiniz deyilmiş, eləmi? Siz başqa nəyə nail olmaq istəyirsiniz?

P e r r i s. O, məhkəmənin nüfuzunu ayaqlar altına atmaq istəyir.

P r o k t o r (*Frensis və Caylsa işarə edərək*). Ser, onlar mənim dostlarımdır. Arvadları mühakimə olunublar...

D e n f o r t (*qəflətən fikrini dəyişərək*). Mən sizin ifadələri dinləməyə hazırım.

P r o k t o r. Mən bura məhkəməni təhqir etmək üçün gəlməmişəm. Mən istəyirəm ki...

D e n f o r t (*sözünü kəsərək*). Herrik, iclas zalına gedib hakim Stoptonla hakim Spuolluya deyün ki, birsaatlıq fasilə elan eləsinlər. Onlar azaddırlar. Şahidlər və müttəhimlər qoy yerlərində qalsınlar.

H e r r i k. Baş üstə, ser. (*Həddən ziyadə itaətkarlıqla*) İcazənizlə, ser. Mən mister Proktoru çoxdan, lap bineyi-qədimdən tanıyıram. Onun haqqında yaxşıdan başqa heç nə deyə bilmərəm.

D e n f o r t. Mən sizin səmimiyyətinizə inanıram.

Herrik gedir.

Di mister Proktor, siz məhkəməyə nə ifadə vermək istəyirsiniz? Sizdən xahiş eləyirəm, açıq danışın, heç nəyi gizlətməyin, hər şeyi olduğu kimi deyün.

P r o k t o r. Ser, mən vəkil deyiləm. Ona görə də...

D e n f o r t. Mənən təmiz olan adamın natiqlik istedadına heç ehtiyacı da yoxdur. Danışın.

P r o k t o r (*kağızı Denforta təqdim edərək*). Ser, sizdən xahiş edirəm ki, bu sənədlə tanış olasınız. Bu kağızı imzalayan insanlar bəyan edirlər ki, Marta Kori, Rebekka Ners və Elizabet Proktorun həyatı hamı üçün nümunə ola bilər.

P e r r i s (*Denforta xoş gəlmək üçün sarkazmla*). Onlar bəyan edirlər ki!

Denfort Perrisin sözlərinə əhəmiyyət vermir. Proktor bir qədər özünə gəlib.

P r o k t o r. Bütün bu insanlar əsl xristiandırlar. (*Denfortun diqqətini bir bəndə cəlb etmək üçün ehtiyatla*). Ser, bax burada onlar yazırlar ki, uzun illərdən bəri bu qadınları tanısalar da, onların ibislə nəşə əlaqədə olduqlarını bir dəfə də sezməyiblər.

Perris əsəbidir. O, Denforta yaxınlaşıb onun çlyni üstündən həmin o kağıza baxmaq istəyir.

D e n f o r t (*imza atanların uzun slyahısına baxır*). Burada nə qədər ad var?

F r e n s i s. Zati-aliləri, bu kağızı doxsan bir adam imzalayıb.

P e r r i s. Şübhəsiz, bu insanlar da bura gətirilməlidir... (*Denfortun sualedici nəzərlərini sezərək*) Sorğu-sual üçün.

F r e n s i s (*hiddətdən əsərək*). Mister Denfort, mən o insanlara söz vermişəm ki, onları heç bir təhlükə gözləmir.

P e r r i s. Bu, ədalət məhkəməsinə təzyiqdirlə

H e y l (*təmkinlə Pertsə*). Məgər hansısa müdafiə cəhdini məhkəməyə təzyiqlə kimi qəbul etməklə olarmı? Məgər onların haqqı yoxdur ki...

P e r r i s. Əsl xristian olanların hamısı Seyləmdə gedən məhkəmə işini alqışlayır. Bu insanlar isə (*imzalarına işarə edir*) kifayət qədər şübhəli istiqamətdə kökləniblər. (*Denforta*) Zati-aliləri, mənəcə, onların hər birindən nədən narazı olduqlarını ayrı-ayrılıqda öyrənib bilmək sizin üçün maraqlı olardı.

H o t t o r n. Mən də bu fikirdəyəm.

D e n f o r t. Fikrimcə, bu sənədə nəşə təhlükəli don geyindirmək lazım deyil. Amma yoxlamaya gəlincə...

F r e n s i s. Təkrar edirəm, ser, bu insanlar əsl xristiandırlar.

D e n f o r t. Bu təqdirdə onlar heç nədən qorxmamalıdırlar. (*Kağızı verərək Çiverə*) Orderləri hazırlayıb sabah onların hamısını məhkəməyə gətirin. (*Proktora*) Hə, mister Proktor, bizə başqa nə məlumatınız var? (*Dəhşətdən yerində donub-qalmış Frensisə*) Əyləşin, mister Ners.

F r e n s i s. Mən nə etdim! Mən o zavallı insanların başına oyun açdım!

D e n f o r t. Əgər vicdanları təmizdirsə, onları heç bir təhlükə gözləmir... İstəyirəm hamı bilsin... İndi ya məhkəmənin lehinə, ya da əleyhinə olmalısən. Üçüncü yol yoxdur. Qəti qərarların zamanı gəldi. Şükürlər

olsun ki, şərlə xeyirin bir-birinə qarşdığı ala-toranlıq dövrü keçdi, günəş onun doğmasıyla işıqdan qorxmayan hər kəsi salamlayır. Ümidvaram ki, alatoranlığın yenidən qayıtmasını sizlərdən heç kəs istəmir.

Sükut. Meri qəflətən hıçqırır.

Ona nə oldu? Halı dəyişdi?

P r o k t o r. Xeyr, ser. *(Meriyə tərəf əyilib əllərindən tutaraq astadan)* Meri, mələk Rafailin o oğlana – Tobiasa dedikləri yadıncadırmı? Bu sözləri heç vaxt unutma.

M e r i *(qorxu içində)*. Oldu, ser.

P r o k t o r. “Xeyir əməllər elə və qoy heç nə səni qorxutmasın!”

M e r i *(yalnız dodaqlarıyla)*. Bəli, ser.

D e n f o r t *(Proktora)*. Ey Tann bəndəsi, biz gözləyirik.

Henrik qayıdır.

C a y l s. Con, bəs mənim müraciətim... Mənim müraciətimi də ona ver!

P r o k t o r. Hə, hə. Zati-əliləri... *(Denforta yaxınlaşıb Caylsın müraciətini ona verir.)* Bu da mister Korinin müraciəti.

D e n f o r t. Eləmi? *(Sualedci nəzərlərlə əvvəl Proktora, ardınca Caylsa baxır.)*

Hottorn Denfortla yanaşı dayanıb Caylsın müraciətini oxuyur.

H o t t o r n *(şübhəylə)*. Bu kağızı hansı vəkil hazırlayıb?

C a y l s. Hakim Hottorn, siz ki bilirsiniz, həyatımda heç vaxt vəkilin köməyinə ehtiyac duymamışam.

D e n f o r t *(oxuyub qurtararaq)*. Çox səviyyəli yazılıb. Mənim təbriklərimi qəbul edin. Mister Perris, artıq çıxıb getməyibsə, mister Patnemi bura dəvət edin.

Perris iclas zalına yollanır. Hottorn müraciəti Denfortun əlindən alaraq pəncərəyə tərəf çəkilir.

Mister Kori, siz nə vaxtsa vəkilliklə məşğul olma-
mısınız ki?

C a y l s (*xeyll məmnun qalib*). Ser, həyatım boyu mən
otuz üç dəfə məhkəmədə olmuşam, həmişə də iddia-
çı qismində.

D e n f o r t. Belə düşünürəm ki, siz bir dəfə də
uduzmamısınız.

C a y l s. Heç vaxt uduzmamışam. Mən öz hüquq-
larımı yaxşı bilirəm və həmişə onları qorumağa hazı-
ram. Bilirsiniz, otuz beş il bundan əvvəl sizin atanız
mənim bir işimi araşdırırdı.

D e n f o r t. Belə de?!

C a y l s. O, sizə bu haqda heç vaxt deməyib?

D e n f o r t. Yadıma gəlmir.

C a y l s. Çox qəribədir. O, mənə dəymiş ziyana
görə doqquz funt kompensasiya ödənilməsiylə bağlı
məhkəmədə xeyrimə qərar çıxardı. Sizin atanız ədal-
lətli hakim idi. Bilirsinizmi, o vaxt mənim bir ağ atım
vardı. Bir cavan oğlan həmin atı bir nəfərə verib...

Perris, ardınca Patnem daxil olur. Patnemi görərkən Caylsın
üzünün o mülayim ifadəsi dəyişərək sərtləşir.

(*Patnem haqqında.*) Bu da o özü.

D e n f o r t. Mister Patnem, mənə mister Kori tərə-
findən ərizə verilib. O iddia edir ki, hazırda türmədə
olan Corc Cekobanı cadugərlikdə günahlandırmağı
qızınıza siz məcbur eləmişiniz.

P a t n e m. Yalandır.

D e n f o r t (*Caylsa*). Gördüyünüz kimi, mister
Patnem inkar eləyir. Nə deyə bilərsiniz?

C a y l s (*yumruqlarını düyünləyərək*). Riyakarlıq eləyir.
Yalnız bunu deyə bilərəm.

D e n f o r t. Sizin əllinizdə hansı sübutlar var?

C a y l s (*Hottomun əlində tutduğu müraciəti barmaqlayır*).
Mənim sübutum bax buradadır, buradadır! Zati-alilə-
ri, əgər Cekobanı cadugərlik ittihamıyla assalar, tor-
pağını müsadirə edəcəklər. Qanun belədir. Patnemin
isə o torpağı almaq üçün kifayət qədər pulu var. Bu

adam torpaqlarına yiyələnmək üçün öz qonşularını öldürür!

D e n f o r t. Amma sübut lazımdır, ser, sübut!

C a y l s (*ərizəni barmaqlayır*). Mənim sübutum budur. Mənim bir tanışım var, çox doğru-dürüst bir insandır. O, bu sözləri Patnemin öz dilindən eşidib. Patnemin qızının Cekobanın adını çəkdiyi gün həmin qadın ona torpağın əla yerindən pay verib.

H o t t o r n. O adamın adı.

C a y l s (*səksənərək*). Hansı adamın?

H o t t o r n. Bu sözləri eşidən adamın.

C a y l s (*dillə topuq vura-vura*). Mən... mən onun adını sizə deyə bilmərəm.

H o t t o r n. Nə səbəbə?

C a y l s (*tərəddüd içindədir, sonra qışqırır*). Səbəbini özünüz yaxşı bilirsiniz! Elə adını çəkən kimi onu türməyə basacaqsınız!

H o t t o r n. Mister Denfort, o, məhkəməni təhqir edir.

D e n f o r t (*qılığına girərək*). Əlbəttə, siz onun adını deyəcəksiniz, mister Kori, eləmi?

C a y l s. Mən sizə heç bir ad-filan deməyəcəyəm. Bir dəfə arvadımın adı dilimdən çıxdı deyə indi məni cəhənnəmin odu gözləyir. Mən məhkəmənin suallarına cavab verməkdən imtina edirəm.

D e n f o r t. Bu halda məhkəməni təhqir etdiyinizə görə sizi həbs etməkdən başqa yolum qalmır.

C a y l s. Sizin haqqınız yoxdur. Mən məhkəməni təhqir etməmişəm. Mən yalnız eşitdiyimi dilimə gətirmişəm. Yalnız eşitdiyimi.

D e n f o r t. Oh, siz lap anadangəlmə vəkilsiniz! İstəyirsiniz sizi rəsmən dindirsinlər? Yoxsa mənə cavab verəcəksiniz?

C a y l s. Başa düşün, o adamın adını çəkə bilmərəm. Bilmərəm.

D e n f o r t. Ağıldankəm qoca! Çiver, istintaqın protokolunu gətirin. Məhkəmə iclası davam eləyir. Cavab verin, mister Kori...

P r o k t o r (*sözünü kəsərək*). Zati-aliləri, mister Kori söz verib. O, sirləri açma bilməz.

P e r r i s. Hər gizlilər iblilsin xeyrinədir. (*Denforta*) Gizlin hər şey özündə...

H o t t o r n (*Denforta*). Bu adamların inadını qırmaq lazımdır.

D e n f o r t (*Caylsa*). Qulaq asın, əgər sizin o xəbərçiniz həqiqəti deyibsə, doğru-dürüst bir insan kimi bura təşrif buyurub hər şeyi açıq danışsın. Yox, əgər imtina eləyirsə, səbəbi mənə məlum olmalıdır. Hökumət və kilsə sizdən tələb edir ki, Tomas Patnemi qətl-də ittiham edən həmin adamın adını çəkəsiniz.

H e y l. Zati-aliləri...

D e n f o r t (*qıcıqlanaraq*). Mister Heyl!

H e y l. Biz bu məhkəmə işinin insanlarda təlaş yaratmasına barmaqarası baxa bilmərik.

D e n f o r t. Kimdəsə bu təlaş yaradan yeganə səbəb onun öz günahını dərk etməsidir, mister Heyl. Məsələn, siz istintaqdan qorxmursunuz ki?

H e y l. Mən bütүн ömrüm boyu yalnız o böyük Yaradandan qorxmuşam.

D e n f o r t (*ciddiyyətlə*). Onda mənə sərtlikdə qınamayın. Xalqın təlaşının səbəbi aydındır. Onlar bilirlər ki, aralarında Məsihə qarşı çıxan bir dəstə adam var.

H e y l. Amma bu, o demək deyil ki, kimdən şübhələnirsənsə, o, mütləq həmin dəstənin üzvüdür.

D e n f o r t. Qəlbi təmiz olan bir kəs də istintaqa cəlb olunmaqdan qorxmamalıdır. Bir kəs də! (*Caylsa*) Siz məhkəməni təhqir etdiyinizə görə həbs olunursunuz. Əyləşin, yaxşı-yaxşı düşünün. Siz ifadə verməyə razılaşana qədər həbsdən buraxılmayacaqsınız.

Cayls Patnemin üzərinə atılır, amma Proktor onların arasına girir.

P r o k t o r. Özünə gəl, Cayls! Cayls!

C a y l s (*Proktorun çyni üstündən*). Mən sənin hülqumunu kəsəcəyəm, mən səni öldürəcəyəm, Patnem!

P r o k t o r (*Cayısı stula oturdaraq*). Sakitləşin, Cayls.

Sakitləşin. Haqqın bizim tərəfimizdə olduğunu onlara sübut edəcəyik... *(Denforta tərəf dönür.)*

C a y l s. Onlarla danışma, **Con.** *(Denfortu göstərərək)* Görmürsən, o, bizi məsxərəyə qoyub. O, hamını asmağa qərar verib.

Meri hönkür-hönkür ağlayır.

D e n f o r t. Burada işi ali məhkəmə aparır, mister Kori, mən təhqirlərə dözə bilmərəm!

P r o k t o r. Əfv edin onu, ser, yaşlı adamdır. Sakitləşin, **Cayls.** Meri, sən də. *(Onun yanaqlarını sığallayır.)* Bəsdir ağladın. Mələk Rafaelin sözlərini xatırla. Onları ürəyində təkrar-təkrar de. Bu, sənə güc verəcək.

Meri sakitləşir. Proktor kağızı cibindən çıxarıb Denforta uzadır.

Bu da Meri Uorrenin ərizəsi. Ser, bunu oxumağa başlayanda, xahiş eləyirəm, yadda saxlayın ki, cəmi ikicə həftə əvvəl Meri Uorren də hələ də böhtan yağdıran o qızlarla dilbir idi. *(Onu boğan hiddəti və qorxunu bürüzə vermək üçün təmkinlə, ağıllı tərzdə)* Ser, Meri Uorrenin şəxsi qüvvələrin onu boğmaq istədiklərini deyərək necə qışqırdığını siz eşitmisiniz. Siz onun andını da eşitmisiniz. O and içmişdi ki, iblis indi türməyə atılan həmin o qadınların qiyafəsində onun gözünə görünüb.

D e n f o r t. Bütün bunlar mənə məlumdur.

P r o k t o r. Məsələ belədir, ser. İndi də Meri Uorren and içir ki, heç vaxt iblisi görməyib. Heç bir ruh da görməyib. Və o təsdiqləyir ki, rəfiqələri yalan danışblar, yalan danışmaqda da davam eləyirlər. *(Merinin müraciətini Denforta verir.)*

Heyl Denforta yaxınlaşır. O, həyəcanlıdır, əlləri əsir.

H e y l. Zati-aliləri, tələsməyin, həlledici an yetişib. Prosesin davamının taleyi bundan asılıdır.

D e n f o r t *(laqeydliklə).* Ola bilər.

H e y l. Mən Proktorun dürüst adam olub-olmadığına zəmin dura bilmərəm. Çünki onu az müddətdir tanıyıram. Amma onun dedikləri kifayət qədər ciddi qəbul olunmalıdır... Tanrı xatirinə, onu vəkil dalınca yollayın. O, fermer adamdır, öz sübutlarını əsaslandırma bilməz.

D e n f o r t. Qulaq asın, mister Heyl...

H e y l. Zati-aliləri, mən yetmiş iki orderə imza atmışam. Mən ruhaniyəm və hesab eləyirəm ki, adamı həyatdan məhrum etmək hüququna yalnız onun günahı heç bir şübhə doğurmadiğı halda malikəm.

D e n f o r t. Mister Heyl, ümid eləyirəm ki, siz mənim ədalətimə şəkk gətirmirsiniz?

H e y l. Zati-aliləri, bu səhər Rebekka Nersə qarşı çıxarılan hökmü imzalayanda mənim əlim əsdi. Yalvarıram sizə, qoyun mister Proktorun sübutlarını vəkil-lər əsaslandırın.

D e n f o r t. Mister Heyl, bu cür hərtərəfli bilidlərə malik ola-ola sizdəki bu şəkk-şübhə mənə qəribə gəlir. Ümid eləyirəm ki, siz məni bağışlayarsınız. Mən otuz iki il vəkilliklə məşğul olmuşam və etiraf eləyim ki, bu təcrübəmə baxmayaraq, əgər mənə bu insanları müdafiə etmək lazım gəlsəydi, kifayət qədər çətin vəziyyətə düşmüş olardım. Mənim bu sözlərimə fikir verin. (*Proktora və o birlərinə*) Mən sizdən də xahiş eləyirəm. Adi üsullarla törədilən cinayət zamanı müttəhimini necə müdafiə edirlər? Şahidləri çağırıb ifadələri tutuşdururlar və sairə. Doğrudumu? Amma cadu gözlə görünməyən cinayətdir. Cadunun yeganə şahidləri cadugərlər və cadunun qurbanları olur. Əlbəttə, biz cadugərin öz-özünü ifşa edəcəyinə ümid bəsləyə bilmərik. Qalır qurbanlar. Onlar da artıq ürəklərini boşaldıblar. Bu yerdə vəkillik nə iş var? Mənim bu məsələyə baxışım belədir.

H e y l. Amma Meri Uorren bəyan edir ki, qızlar sizi azdırırlar.

D e n f o r t. Mən elə məhz bu müraciəti yoxlamağa hazırlayıram. Sizin məndən başqa nə tələbiniz

var? Bəlkə, bir də təkrar eləyirəm, siz mənim ədalətimə inanmırsınız?

H e y l (*tərk-silah olub*). Sizin ədalətinizə mən əminəm, ser. İclası davam elətdirin.

D e n f o r t. Onda sizdən xahiş eləyirəm, sakitləşəsiniz, ser. (*Proktora*) Meri Uorrenin ərizəsi hanı?

Proktor kağızı Denforta verir. Hottom və Perris Denforta yaxınlaşır, Heyl də onlara qoşulur. Proktor Caylsa baxır. Frensis ovuclarını bir-birinə yapışdıraraq pıçıltıyla dua oxuyur. Çiver sakitcə ona veriləcək göstərişləri gözləyir. Meri astadan ağlayır. Proktor başını tumarlaya-tumarlaya onu sakitləşdirir. Nəhayət, Denfort gözlünü kağızdan çəkir. O artıq oxuyub. Pəncərəyə tərəf gedir. O, düşüncələrə qərq olub.

P e r r i s (*hiddətdən alışıb-yanır*). Soruşmaq istərdim...

D e n f o r t (*qışqırır və Perrisin hərəkətlərinin onda ikrah doğurduğuna artıq şübhə yeri qalmır*.) Xahiş eləyirəm susasınız, mister Perris! (*Pəncərəyə baxır. Pauza.*) Çiver, qızları bura gətirin.

Çiver gedir.

Meri Uorren, necə oldu ki, sən öz ifadələrinəndən imtina etdin? Proktor sənə hədə-qorxu gəldi?

M e r i. Xeyr, ser.

D e n f o r t. Ümumiyyətlə, o, nə vaxtsa səni hədələyib?

M e r i (*bir qədər inamsız*). Xeyr, ser.

Denfort (*onun bu tərəddüdünü tutaraq*). Deməli, sən həmişə vicdansızcasına yalan danışmısan? Bilə-bilə ki, insanları dar ağacına yollayırsan, yenə yalanından qalmamısan? Cavab ver!

M e r i (*güclə eşidiləcək səslə*). Bəli, ser.

Denfort. Gör bir sən nə tərbiyə almısan. Məgər sən bilmirsən ki, Tanrı yalançıları cəzalandırır?

Meri susur.

Bəlkə, sən elə indi də yalan danışırısan?
 M e r i. Xeyr, ser. İndi mən Tanrılayam.
 D e n f o r t. Tanrılasan deyirsən?
 M e r i. Bəli, ser.

D e n f o r t (*hiddətini boğaraq*). Bax belə... Ya sən o vaxt yalan danışmısan, ya da indi yalan danışırısan. Yalan isə cəzasız qala bilməz. Səni tümməyə basacaqlar, bunu bilirsənmi?

M e r i. Mən daha yalan danışa bilmirəm. Mən Tanrılayam, ser. (*Təzədən ağlamağa başlayır.*)

Qapı açılır və Susanna, Mersi, Betti, nəhayət, Abiqayl daxil olur. Çivər Denforta yaxınlaşır.

Ç i v e r. Rut Patnem və o biri qızlar yoxdurlar, ser.

D e n f o r t. Bunlar da kifayətdir. (*Abiqayla və o biri qızlara*) Əyləşin və diqqətlə mənə qulaq asın. Sizin rəfiqəniz Meri Uorren and içir ki, ömrü boyu nə ruh, nə kabus, nə də iblis görüb. Üstəlik, sizin də onları görmədiyinizə and içir.

Sükut.

Uşaqlar, məsələ belədir. Məhkəmə qanun əsasında hərəkət edir. Qanun Bibliyaya söykənir. Bibliyanı da Tanrı yazıb. Tanrı insanlara caduyla məşğul olmağı qadağan edir və qulaq asmayanları ölümə cəzalandırır. Tamamilə mümkündür ki, iblis Meri Uorreni yoldan çıxararaq bizə müqəddəs vəzifəmizi yerinə yetirməyə mane olmaqdan ötrü göndərib. Əgər bu, belədirsə, o, həyatdan məhrum ediləcək. Amma əgər onun dedikləri həqiqətdirsə, xahiş eləyirəm, siz də yaxşı-yaxşı düşünüb hər şeyi ürəkdən etiraf edəsiniz. Bunu nə qədər tez eləsəniz, mənim qərarım da bir o qədər yumşaq olacaq. (*Pauza.*) Abiqayl Uilyams, qalx!

Abiqayl ağır-ağır qalxır.

Sən Meri Uorrenin müraciətini təsdiqləyirsənmi?

A b i q a y l. Xeyr, ser.

D e n f o r t (*əvvəl Meriyə, sonra təzədən Ablqayla baxır*). Siz söhbəti fırlada bilməyəcəksiniz. Mən həqiqəti öyrənəcəyəm. Sizlərdən kimsə öz ifadəsini dəyişməlidir, yoxsa mən ən ağır ölçü götürməyə məcbur olacağam.

A b i q a y l. Mənim dəyişiləsi sözüüm yoxdur, ser. Yalanı o deyir.

D e n f o r t (*Meriyə*). Sənin sözün nədir? Hələ də dediklərimdə israrlısan?

M e r i (*astadan*). Bəli, ser.

D e n f o r t (*Ablqayla*). Mister Proktorun evində üstünə iynə sancılmış bir gəlincik tapılıb. Meri Uorren bəyan edir ki, o, həmin gəlinciyi düzəldəndə sən yanında oturmusan. O bəyan edir ki, iynəni sən sancmısan. Cavab ver!

A b i q a y l (*çaşqınlıqla*). Bu, yalandır, ser!

D e n f o r t (*pauzadan sonra*). Sən Proktorların evində işləmişən. Orada gəlincik görmüşənmə?

A b i q a y l. Qudi Proktorun gəlinciyi həmişə olub.

P r o k t o r. Zati-aliləri, mənim evimdə heç vaxt gəlincik olmayıb. Sizin nəzərdə tutduğunuz həmin o gəlinciyi isə mənim arvadıma Meri Uorren hədiyyə eləyib.

Ç i v e r. Zati-aliləri...

D e n f o r t (*Çiverə*). Siz nəsə demək istəyirsiniz?

Ç i v e r. Biz qudi Proktoru həbs eləməyə gələndə o qadın evində heç bir gəlincik olmadığını dedi. Amma qız vaxtlarında gəlinciklərlə oynadığını da gizlətmədi.

P r o k t o r. Onun üstündən on beş il keçib.

H o t t o r n (*Proktora*). Gəlinciyi neçə il desən saxlamaq olar, elə deyilmi, ser?

P r o k t o r. Əgər saxlamaq istəsən. Amma Meri Uorren də təsdiqləyə bilər ki, mənim evimdə bir gəlincik də yoxdur.

P e r r i s. Gəlinciyi kənar gözlərdən gizlətmək mümkündür.

P r o k t o r (*hiddətlənərək*). Kənar gözlərdən həтта üçbaşlı əjdahanı da gizlətmək olar. Amma axı onu da görən olmayıb.

P e r r i s. Zati-aliləri, biz bura məhz gözə görünməyənləri tapıb aşkar etmək üçün yığışmışıq.

P r o k t o r. Mister Denfort, bu qızların yalanını ifşa etmək Meri Uorrenin özünə bədbəxtlikdən başqa heç nə vəd etmir. Bir bu haqda düşünün. Yalan danışmağın Meri Uorrenə nə xeyri var?

D e n f o r t. Siz Abiqayl Uilyamsı sizin arvadınıza qəsdə cəhddə ittiham eləyirsiniz. Siz bu ittihamın ağırlığını dərk edirsinizmi?

P r o k t o r. Bəli, ser. Mən nəzərdə məhz bunu tutmuşdum.

D e n f o r t (*Abiqayla baxaraq istehzayla*). Bu uşaq qətl törədə bilərmidi?

P r o k t o r. O, uşaq-zad deyil, ser. Bu il Tanrıya ibadət zamanı güldüyünə görə onu iki dəfə kilsədən qovublar.

D e n f o r t (*öz qulaqlanna inanmayaraq, Abiqayla tərəf dönür.*) Güldüyünə? Tanrıya ibadət zamanı güldüyünə görə?

P e r r i s. Zati-aliləri, həmin dövrdə o, Titubanın təsiri altındaydı. İndi o, büsbütün Tanrı nuruna boyanıb.

C a y l s. Müqəddəsləşəndən sonra da qərara aldı ki, insanları edam kötüyünə təhvil versin, hə?

D e n f o r t (*Caylsa*). Sus, qoca!

H o t t o r n. Hazırda biz Abiqayl Uilyamsın ibadət vaxtı özünü necə aparmasını müzakirə eləmirik. Biz onu qəsdə cəhddə ittiham eləyirik.

D e n f o r t. Bəli. (*Sınayıcı nəzərlərlə Abiqayla baxır.*) Davam eləyin, Proktor.

P r o k t o r. Meri, meşədə necə rəqs elədiyinizi zati-alilərinə danış görüm.

P e r r i s (*sözünü kəsərək*). Zati-aliləri, mən Seyləmə gələn gündən bu adam məni şərləməklə məşğuldu. O...

D e n f o r t (*Perrisə*). Bircə dəqiqə, ser. (*Meriyə*) Söhbət hansı rəqsdən gedir?

M e r i. Mən... (*Abıqaylın sərt baxışlarıyla rastlaşaraq dillə topuq vura-vura*) Mister Proktor...

P r o k t o r. Abıqayl qızları yığıb meşəyə aparıb-mış. Onlar da orada paltarlarını soyunaraq rəsq eləyiblər.

P e r r i s. Zati-aliləri...

P r o k t o r (*sözünü kəsərək*). Mister Perris onları meşədə yaxalayıb. Onları öz gözləriylə gördüyünü özü danışdı. Bax onlar belə “uşaqlardır”!

D e n f o r t (*sifəti tutulub, sarsılıb. Dönərək*). Mister Perris...

P e r r i s (*dərhal*). Yalnız onu deyə bilərəm ki, onların lüt görməmişəm, ser. Bu adam...

D e n f o r t. Amma siz onların gecə vaxtı meşədə rəqs elədiklərini görmüsünüz, eləmi? (*Abıqayl tərəfə işarə eləyərək zənlə Perrisın gözlərinin içinə baxır.*)

Perris susur.

Abıqayl rəqs eləyirdi?

H e y l. Zati-aliləri, mən bura gələn gün onların necə rəqs elədiklərini öz gözləriylə gördüyünü mister Perris özü mənə danışdı.

D e n f o r t. Mister Perris, siz indi də inkar eləyəcəksiniz?

P e r r i s. Xeyr, ser. Amma mən onları lüt görməmişəm.

D e n f o r t. Amma rəqs eləməyinə eləyiblər, hə?

P e r r i s (*həvəssizcəsinə*). Hə.

Denfort Abıqayla baxır. Onun Abıqayla inamı qınılıb.

H o t t o r n. İcazənizlə, zati-aliləri...

D e n f o r t (*həddən artıq dilxordur*). Buyur.

H o t t o r n (*Meriyə*). Sən təsdiqləyirsən ki, heç bir ruh-zad görməmişəm...

M e r i (*lap astadan*). Bəli, ser, görməmişəm.

H o t t o r n. Lap gözəl. Amma lap bu günlərdə cadugərlikdə ittiham olunan adamlarla üzləşmə zamanı sənin bədənini soyuyurdu və özündən gedirdin. Onda deyirdin ki, onların ruhları sənə hücum edir, səni öldürmək istəyir.

M e r i (*qorxa-qorxa*). Mən yalan deyirdim, ser.

H o t t o r n. Eşitmirəm.

M e r i. Mən yalan deyirdim.

P e r r i s. Amma axı bədənini soyuyurdu, özündən gedirdin. Sən buz kimi soyuq idin. Tək mən yox, mister Denfort da...

D e n f o r t. Tamamilə doğrudur. Özü də dəfələrlə.

P r o k t o r. O kəf gəlirdi. Onlar hamısı kəf gəlməyi əla bacarır.

H o t t o r n. Çox yaxşı. Bu təqdirdə qoy o, indi soyuyub özündən getsin.

P r o k t o r. İndi?

P e r r i s. Niyə də yox? Deyirsə ki, o vaxt hamıya kəf gəlib, qoy indi də gəlsin. Qoy indi də soyuyub özündən getsin. (*Məryə*) Nə oldu? Özündən get!

M e r i. Özümdən gedim?

P e r r i s. Bəli, burada nə var ki? Sən axı əvvəl bilərəkdən özündən getmisən.

M e r i (*çaşqınlıq içində Proktora baxır*). Mən... mən bacarmaram.

P r o k t o r (*həyəcanla astadan*). Meri, bacarmarsan?

M e r i (*yan-yörəsinə baxaraq, sanki, özündən getmək üçün səbəb axtarı*). İndi məndə bu hissiyyat yoxdur...

D e n f o r t. Nə çatışmır?

M e r i. Bunu izah etmək mənim üçün çətindir, ser. Başa düşürsünüz...

D e n f o r t. Bəlkə də, sənini özündən gedə bilməməyinin səbəbi odur ki, bizim aramızda öz ruhunu sənə ötürə bilən yoxdur, hə?

M e r i. Ser, mən heç vaxt... ruh görməmişəm.

P e r r i s. Onda əvvəl bizə kəf gəldiyini sübut elə.

M e r i (*özünə qapılıaraq, başını yelləyir*). Yox, bacarmaram... bacarmaram...

P e r r i s. Onda etiraf elə ki, huşunu ruhlar sənə hücum elədiyinə görə itirmisən.

M e r i. Xeyr, ser, heç kəs mənə hücum eləməyib... Mən...

P e r r i s. Zati-aliləri, tamamilə aydın oldu ki, o, məhkəməni azdırmaq məqsədi güdür!

M e r i (*ümidlə halda*). Mən həqiqəti deyirəm. Dayanın, ser! O vaxt ona görə huşumu itirmişdim ki, mənə elə gəlirdi... onları görürəm.

D e n f o r t. Sənə elə gəlirdi ki, ruhları görürsən?

M e r i. Mənə, sadəcə, elə gəlirdi.

H o t t o r n. Əgər onları gerçəkdən görməsəydin, sənə elə gələ bilməzdi.

M e r i. Məsələ burasındadır ki, ser... qızlar elə hey ruhları gördüklərini qışqırırdılar... Elə siz də, ser, görürdüm ki, siz də onlara inanırsınız... hamı bir ağızdan qışqırırdı: "Ruhlar! Ruhlar!" Sonra da özlərindən gedirdilər. Əvvəl-əvvəl hətta gülməliydi... amma sonra mənə vahimə bürüdü, mənə elə gəldi ki... özüm də gerçəkdən ruhları görürəm. Amma əslində, mən onları heç vaxt görməmişəm.

Denfort, az qala, gözlərlə onu yeyir.

P e r r i s (*Merinin sözlərinin Denforta təsir etdiyini görərək həyəcanlanır*). Zati-aliləri, ümid eləyirəm ki, onun yalan danışdığını siz də görürsünüz, eləmi? (*Gəlir.*)

D e n f o r t (*gərgin vəziyyətdədir*). Abıqayl, mən sənə müraciət eləyirəm. Xahiş eləyirəm, bir də hər şeyi götür-qoy eləyəsən. Tənn hər məsum insanın həyatı üçün əsim-əsim əsir və yaxınına ziyan gətirən hər kəsi ciddi cəzalandırır. Ola bilsin, sən heç bir ruh-filan görməmişən, hə? Bəlkə, sənə elə gəlib ki, onları görürsən? Belə hallüsinasiyalar olur... Yaxşı-yaxşı fikirləş.

A b i q a y l. Gözümə necə görünə bilərdi? Bir halda ki onlar mənim bədənimə işgəncə... Məni qan aparırdı... Onlar isə hər gün mənə hədə-qorxu gəlirdilər ki, onlarla mübarizədən əl götürməsəm, məni öldürə-

cəklər. Amma mən öz borcumu vicdanla yerinə yetirməkdə davam eləyirdim. Bu da mənim mükafatım! Mənə inanmırlar, məni sorğu-suala çəkirlər...

D e n f o r t (*tərəddüdlə*). Məsələ mənim sənə inanıb-inanmamağımda deyil...

A b i q a y l (*açıq hücumla keçərək*). Özünüzü qoruyun, mister Denfort! Siz o qədər də əlçatmaz deyilsiniz ki, şər qüvvələr ağılınızı ala bilməsinlər. Özünüzü qoruyun! O qədər... (*Yuxarı, tavana baxır. Sifəti qəflətən dəyişir. Onun sifəti, həqiqətən də, vahiməlidir.*)

D e n f o r t. Sənə nə oldu?

A b i q a y l (*sanki, soyuqdan üşüyüb yığılaraq yan-yörəyə baxır*). Mənə... bilmirəm... bilmirəm! Külək əsdi! Soyuq külək otağa soxuldu! (*Baxışlarını Meriyə dlkir.*)

M e r i (*yalvarışlı tərzdə*). Abbi!

M e r s i (*əsə-əsə əllərini yelləyərək*). Mənə soyuqdur, donuram!

P r o k t o r. Onlar yenə kəf gəlirlər!

H o t t o r n (*Abiqayla toxunaraq*). Zati-aliləri, o soyuyub.

M e r s i (*dişi-dişinə dəyir*). Meri, sən məndən nə istəyirsən? Məni rahat burax!

M e r i. İlahi, mənə kömək ol!

A b i q a y l (*onu əsməcə tutub*). Külək. Soyuq külək!

M e r i (*dəlilik həddindədir*). Abbi, bəsdir! Abbi!

D e n f o r t (*Abiqaylın bu oyununa cəlb olunaraq*). Meri Uorren, sən öz ruhunu ona ötürdün? Sən onu caduladın? Səndən soruşuram! Cavab ver!

Meri dəli kimi qışqıb kənara atılır. Proktor onu tutur.

M e r i (*təxminən, bayılmış vəziyyətdə*). Buraxın məni, mister Proktor. Mən bacarmıram... bacarmıram...

A b i q a y l (*əllərini tavana uzadaraq qışqırır*). Ah, göylər, məni Meri Uorrendən hişz edin!

Proktor cəld Abiqaylın üstünə atılır. Abiqayl geri çəkilməyə macal tapmamış saçlarından tutub onu yerə pərçimləyir. Abiqayl ağırdan qışqırır.

D e n f o r t (*qışqırır*). Siz nə eləyirsiniz?
H o t t o r n (*qışqırır*). Buraxın onu!
P e r r i s (*qışqırır*). Cürət eləməyin!
P r o k t o r (*səslə bütün səsləri boğur*). Sən nə cürət eləyib göyləri çağırırsan, ay ləçər!

Herrik Abıqaylı Proktorun əlindən dartıb alır.

H e r r i k. Con!
D e n f o r t. Ey adam, sənə nə olub?
P r o k t o r (*hiddətdən boğularaq*). O, kafirdir, zati-ali-ləri. O, necə öncəgörən ola bilər?!
D e n f o r t (*sarsılıb*). Kafirdir?
A b i q a y l. O, yalan danışır, mister Denfort!
P r o k t o r. Diqqət eləyin, indi o qışqıracaq. Deyəcək ki, mən də öz ruhumu ona ötürmüşəm. Sonra da bayılacaq.
D e n f o r t. Sözlərinizdə ehtiyatlı olun! Siz gərək dediklərinizi sübut eləyəsiniz! Bu, sizə asan başa gəlməyəcək.

P r o k t o r (*ona olduqca ağırdır. Özü də bayılmaq ərafə-sindədir*). Mən onunla yaxınlıq eləmişəm, ser. Mən onunla yaxınlıq...

D e n f o r t. Siz? Deməli, siz pozğunsunuz...
F r e n s i s (*dəhşət içində*). Yox, Con, yox... Özünü-zə böhtan atmayın!..

P r o k t o r. Ah, Frensis, siz həmişə məni olduğumdan üstün bilmisiniz. (*Denforta*) Bizlərdən heç kəs bilə-bilə özünə böhtan atmaz.

D e n f o r t. Amma. nə vaxt? Harada?

P r o k t o r (*blabır olduğunu dərk etdiyindən səsi qırıla-qırıla*). Bu, səkkiz ay əvvəl baş verdi. Həmin dövrdə o, mənim evimdə qulluqçu işləyirdi. (*Hiddətdən və xəcalətdən əllərini sıxaraq*) Biz çox vaxt elə bilirik ki, Tanrı yatıb. Amma Tanrı hər şeyi görür. Mənim arvadım, mənim xeyirxah, vicdanlı arvadım bizim münasibətlərimizdən duyucq düşüb onu yola saldı. Həmin vaxtdan o yalnız bir istəyə mübtəladır: mənim arvadımdan qisas almaq.

(*Denfortdan üzünü döndərüb əllərlə sifətini tutur.*) **Bağışlayın mənə, zati-aliləri.** (*Yeganə çıxış yolu hər şeyi sonacan deməyə qalıb.*) O, heç nəyə baxan deyil, hər vasitəylə mənim arvadımı yolundan kənarlaşdırmağa can atır. O, mənə ərə gəlmək arzusundadır. Mən günahkaram, zati-aliləri! Mən ona heç nə vəd eləməmişəm, amma onunla isti rəftar eləmişəm, bununla da ona ümid vermişəm. Amma onun indi elədikləri məhəbbətin yox, qisasın diktəsidir. Özünün murdar istəklərindən başqa heç nəylə hesablaşmayan bir yolunu azmışın qisası. İndi mən bütün həqiqəti dedim. Özümü sizin ixtiyarınıza verirəm.

D e n f o r t (*dəhşətdən ağararaq*). Sən nə deyə bilərsən, Abiqayl? Mən gözləyirəm.

A b i q a y l. Əgər məhkəmə ona inanırsa, yaxşısı budur, mən gedim. Və bir də heç vaxt bura qayıtmayacağam!

P r o k t o r. Mən öz ləyaqətimi artıq ləkələdim! Mən öz təmiz adımla korladım. Və siz mənə inanmalısınız, ser Denfort. Mənim arvadıma gəlincə, onun günahı yalnız mənim məşuqəmi evdə saxlamaq istəməməsidir.

A b i q a y l (*Denfortun Proktora inanmağa meyillli olduğunu görərək*). Siz tərəddüd eləyirsiniz, zati-aliləri? (*Səsini qaldıraraq*) Mən tərəddüdü yaxın qoymaram! (*Qapıya tərəf gedir.*)

D e n f o r t (*qışqırır*). Yerinizdə qalın!

Herrick onun qarşısını kəsir. Abiqayl bir qədər düşünüb yerinə qayıdır. Gözləri lşim-lşim yanır. O, tamam karxıb.

Mister Perris, qudi Proktoru bura gətirin.

P e r r i s. Zati-aliləri, bütün bunlar...

Denfort (*astadan*). Qudi Proktoru bura gətirin, aydındır? Özü də bizim burada danışdıqlarımızdan bir kəlmə də. İçəri giməzdən qabaq qapını döyün.

Perris gedir.

İndi biz bütün bu çirkabı açıb araşdırırıq. (*Proktora*)
Siz təsdiqləyirsinizmi ki, arvadınız heç vaxt yalan
danışmır?

P r o k t o r. Mister Denfort, ömrü boyu bir dəfə də
onun ağzından yalan çıxmayıb. İnsan var ki, ağlamağı,
eləsi də var şənlnənməyi bacarmır. Mənim arvadım da
yalan danışa bilmir. Mən bunu çox gec anladım, ser.

D e n f o r t. Sizin arvadınızın da hər şeydən xəbə-
ri var?

P r o k t o r. Bəli, ser.

D e n f o r t. Məhz buna görə onunla haqq-hesabı
çürütdü?

P r o k t o r. Bəli, ser.

D e n f o r t. Yaxşı. (*Abiqayla*) Əgər o da sənin poz-
ğunluğunu təsdiqləsə, onda Tanrıdan özünə mərhə-
mət dilə.

Qapı döyülür.

Gözləyin! (*Abiqayla*) Burada üzü divara dayan. (*Prok-
tora*) Siz də nə qədər ki icazə olmayıb, bu tərəfə dön-
məyin. Xahişim budur, sakitliyə riayət eləyəsiniz. Bir
kəlmə də, bir hərəkət də! (*Qapıya*) Gəlin!

Perris və Elizabet daxil olur. Elizabetin gözlərini axtarır.

Çiver, protokolu yazanda xüsusi dəqiqlik göstərin.
Hazırsınız?

Ç i v e r. Bəli, ser.

D e n f o r t. Ey qadın, mənə yaxınlaşın.

Elizabet onun yaxınına gəlir.

Mənə baxın, qudi Proktor, yalnız mənə.

E l i z a b e t (*astadan*). Oldu, ser.

D e n f o r t. Bizə məlumdur ki, Abiqayl Uilyams
sizin evinizdə qulluqçu işləyib. Və siz onu qovubsu-
nuz, eləmi?

Elizabet nə cavab verəcəyini bilməyərək Proktora tərəf baxır.

Yalnız mənə baxın. Sizə kiminsə köməyi lazım deyil. Olanı deyin. Siz Abiqayl Uilyamsı niyə işdən azad etmişiniz?

E l i z a b e t (*yayınaraq*). O, məni təmin eləmirdi. (*Pauza*) Bəli, təmin eləmirdi.

D e n f o r t. Nəyə görə?

E l i z a b e t. O... (*Ərinə baxaraq gözləyir ki, sözünün davamını gətirmək üçün ona ipucu versin.*)

D e n f o r t. Mənə baxın! Bax belə! O, sizi təmin etmədi. Yaxşı. Nə üçün? Pinti idi? Tənbəl idi? Cavab verin.

E l i z a b e t. Zati-aliləri, ötən il yaman tez-tez xəstələnirdim. Odur ki mən... Yox, siz pis bir şey düşünməyin. Mənim ərim yaxşı və ədalətli bir insandır. Başqaları kimi içən deyil... Gününü qəlyanaltıxanalarda keçirmir. Həmişə işində, gücündədir. Beləcə, elə ki xəstələndim, ser – mən doğumdan sonra xeyli müddət xəstə yatdım – mənə elə gəldi ki, onun mənə münasibəti nəsə dəyişib. Bu qız... (*Abiqayla tərəf döndür.*)

D e n f o r t. Mənə baxın.

E l i z a b e t. Üzr istəyirəm, ser. Bax bu qız... (*Susur.*)

D e n f o r t. Abiqayl Uilyams!

E l i z a b e t. Bəli, Abiqayl Uilyams. Mənə elə gəldi ki, bu qız onun xoşuna gəlir. Odur ki bir gün qısqancılıq hissi mənə üstün gəldi, özümü saxlaya bilməyib onu evdən qovdum.

D e n f o r t. Ərinizin sizə qarşı münasibətinin dəyişdiyini güman etdiniz, yoxsa bu münasibət gerçəkdən dəyişmişdi?

E l i z a b e t (*tərəddüd içində*). Mənim ərim, ser... Bir də deyirəm, o, vicdanlı adamdır.

D e n f o r t. Deməli, onun sizə münasibətinin dəyişdiyini, sadəcə, güman etmişiniz, hə?

E l i z a b e t (*yenidən Proktora baxmaq istəyir*). O...

D e n f o r t (*qalxıb onun sifətini özünə tərəf çevirir*). Mənə baxın! Sizin əriniz Abiqayl Uilyamsla cinsi əlaqələrdə

ittiham olunur. Sizin bu əlaqələrdən xəbəriniz olub? Mənə baxın? Cavab verin.

E l i z a b e t (*astadan*). Xeyr, ser.

D e n f o r t. Herrik, aparın onu!

P r o k t o r (*arvadına tərəfatlıaraq*). Elizabet, həqiqəti de!

D e n f o r t. O artıq sözünü dedi. Aparın onu!

P r o k t o r (*qışqırır*). Elizabet, mən etiraf etmişəm!

E l i z a b e t. İlahi, özün saxla!

Qapı Elizabetin arxasınca çarpılır.

P r o k t o r. O, məni xilas etmək üçün yalan dedi! **H e y l**. Zati-aliləri, Elizabet Proktorun yalan deməsi şəksizdir. O, ərini xilas edir. Xahiş eləyirəm, iclası təxirə salasınız. Hər şeyi götür-qoy etmək lazımdır, yoxsa biz günahsız insanı cəzalandıra bilərik. Bütün bu işlərin kökündə şəxsi qisasın möhürü var. Mister Proktorun sözləri inandırıcıdır. Mən ona inanıram və sizdən xahiş eləyirəm...

D e n f o r t. Qudi Proktor dedi ki, Abıqaylla əri arasındakı zinakarlıqdan xəbəri yoxdur. Proktor yalan deyirmiş.

H e y l. Mən Proktora inanıram! Həmin bu qıza (*Abıqaylı göstərir*) gəlincə, onun dedikləri həmişə məndə şübhə yaradır...

Baxışlarını tavana zilləmiş Abıqayl tükürpədicə səsle qışqırır.

A b i q a y l. Cürət eləmə! Cəhənnəm ol! Yox ol! Yox ol deyirəm!

D e n f o r t. Sənə nə oldu, balası?

Abıqayl vahimə içində tavana göstərir. Onun sifəti dəhşətli qıcolmadan əyilib. Susanna, Mersi və Betti də onun ardınca tavana işarə edir. Burada olanlar hamısı ciddi-cəhdlə orada nə baş verdiyini aydınlaşdırmaq üçün tavana baxır. Denfort həyəcanla nəzərlərini Abıqayla tərəf çevirir. O qorxub.

Sən orada nə gördün? Qızlar, sizə nə oldu?

Abıqayl və qızlar, sanki, onun sözlərini eşitmirlər.

M e r s i (*tavana göstərir*). Bax, oradadır! Tirin üstündə oturdu.

D e n f o r t (*yuxarı baxaraq*). Kim?

A b i q a y l. Quş! (*gücdə*) Ey sarı quş, sən bizdən nə istəyirsən?

P r o k t o r. Mən heç bir quş-filan görmürəm!

A b i q a y l (*tavana baxaraq*). Sən niyə uçub gəldin? Mənim arxamca gəldin?

P r o k t o r. Mister Heyl...

D e n f o r t. Susun!

P r o k t o r (*Heylə*). Siz quş-zad görürsünüz?

D e n f o r t. Susun!

A b i q a y l (*gözünə görünən quşla danışmaqda davam eləyərək*). Amma axı Tanrı məni özünün oxşarı kimi yaradıb ki... Sən isə məni quşa döndərmək istəyirsən? Paxıllıq dəhşətli günahdır, Meri!

M e r i (*dəhşət içində yerindən atılaraq, yalvarışla*). Abbi!!!

A b i q a y l (*Meriyə əhəmiyyət verməyərək, "quş" söhbətini davam eləyir*). Ah, Meri! Bu, dəhşətli günahdır, məni quşa döndərmək dəhşətli günahdır... Yox! Yox, sən məni susmağa məcbur eləyə bilməyəcəksən! Mən Tanrı hüzurunda borcumdan çıxacağam!

P r o k t o r (*hiddətlə*). O, bizi axmaq yerinə qoyub, mister Denfort!

A b i q a y l (*geri atılır. Sanki, özünü qorumaq üçün əllərini irəli uzadır*). Ah, Meri, nə olar, mənə rəhmin gəlsin! Susanna. Onun dirnaqlarına baxın! Gör necə olub!

P r o k t o r. Yalandır! Yalandır!

A b i q a y l (*tavana baxmaqda davam eləyərək geri çəkilir*). Mənim canım ağrıyır, Meri! Niyə sən mənə ağrı veririrsən?

M e r i (*Denforta*). Mən ona toxunub-eləmirəm, ser.

D e n f o r t. Amma o, doğrudanmı, quşu görür?

M e r i. O, quş-zad görmür! O, yalan danışır!

A b i q a y l (*hipnozda olan adam kimi Merinin sözlərini təkrarlayır*). O, yalan danışır!

M e r i (*yalvarışla*). Abbi, bu, günahdır, sən belə eləyə bilməzsən...

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i (*sanki, trans vəziyyətdədirlər*). Sən belə eləyə bilməzsən...

D e n f o r t (*Məriyə*). Öz kabusunu geri çağır, onların azad elə!

M e r i. Mister Denfort...

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i (*ona davam etməyə imkan verməyərək*). Mister Denfort...

D e n f o r t. Sən iblislə birlikdəsən? Boynuna al!

M e r i. Yox, yox, siz nə danışırırsınız, mister Denfort!

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i. Yox, yox, siz nə danışırırsınız, mister Denfort!

D e n f o r t (*dəlicəsinə*). Niyə onlar sənin sözlərini təkrarlayırlar?

P r o k t o r. Mənə şallaq versəniz, susacaqlar.

M e r i. Onlar kəf gəlirlər! Onlar...

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i. Onlar kəf gəlirlər!

M e r i (*onlara tərəf dönüb ayaqlarını yerə döyərək dəlicəsinə*). Yetər, Abbi!

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i (*ayaqlarını yerə döyərək*). Yetər, Abbi!

M e r i. Bəsdir!

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i. Bəsdir!

M e r i (*ovuclarını sıxaraq var gücüylə çıxır*). Bəsdir! (*Heysliz-hərəkətsiz halda səhnənin düz ortasında dayanıb-durub. Baş aşağı düşüb, əlləri qamçı kimi sallanıb.*)

Qızlar onun ahənginə uyğun hönkürürlər.

D e n f o r t. Məri Uorren, lap dünənəcən sən özün də əzab çəkirdin. İndi başqalarına əzab verirsən. İnsanlar üzərində bu hökm sənə haradandır?

M e r i (*astadan*). Mənim heç bir hökmüm-zadım yoxdur.

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i (*əks-səda kimi*). Mənim heç bir hökmüm-zadım yoxdur.

P r o k t o r (*dəlilik həddində*). Onlar sizi ələ salırlar, mister Denfort!

D e n f o r t (*Meriyə*). Bu iki həftədə nələr baş verdi? Sən iblislə görüşdün?

H e y l (*Abiqayla və qızlara işarə eləyərək*). Zati-aliləri, məgər siz onlara inanırsınız?

M e r i (*heysiz halda*). Mən...

P r o k t o r (*onun təslim olacağını görərək*). Tanrı yalan danışanları cəzalandırır, Meri!

D e n f o r t (*İsrarla*). Sən iblislə görüşmüşsən? Lüsi-ferlə işbirliyinə getmişsən? Hə? Cavab ver!

P r o k t o r. Tanrı yalan danışanları cəzalandırır, Meri!

Meri nəyə aydın olmayan sözlər mızıldayır.

D e n f o r t. Mən səni eşitmirəm. Ucadan!

Meri nəyə mızıldamaqda davam eləyir.

Ya sən etiraf eləyəcəksən, ya da asılacaqsan. (*Çiyinlərindən tutaraq onu özünə tərəf çevirir.*) Sən bilirsənmi mən kiməm? Əgər boynuna almasan, səni asacaqlar!

P r o k t o r. “Xeyir əməllər sahibi ol və heç nədən qorxub çəkinmə”. Mələk Rafael belə deyib...

A b i q a y l (*tavanı göstərərək*). O tərpəndi, qanadlarını açdı. Lazım deyil, Meri, nə olar, lazım deyil!..

D e n f o r t (*Merinin çiyinlərindən tutub silkələyir*). Sən boynuna alacaqsan, ya yox?! İnsanlar üzərində bu hökm səndə haradandır? Dillən!

A b i q a y l. O, qanadlarını açır! O, aşağı uçmağa hazırlaşır!

D e n f o r t. Dillənəcəksən, ya yox?

M e r i (*qəzəblə*). Bacarmıram!

S u s a n n a, M e r s i, B e t t i. Bacarmıram!

P e r r i s. İblisi lənətlə! Ona verdiyin vəddən imtina elə.

A b i q a y l. O, indi uçub gələcək. Məni xilas edin!

Abıqayl tükürpədicə səslə çığıra-çığıra Merinin üstünə qaçır. Qızlar da onun ardınca qaçirlar. Meri qorxu içində qışqırmağa başlayır. Abıqayl və qızlar qaçib ondan kənarlaşanda biz tək-tənha dayanıb-durmuş Merini görürük. Onun gözləri tavana zillənib, sanki, bayılmaq ərafəsində dəli kimi qışqırır. Hamı dəhşətdən donub-qalıb.

P r o k t o r (*Meriyə sanı bir neçə addım atıb, nəvazişlə*). Meri, özünə gəl və zati-alilərinə de ki...

M e r i (*Proktordan kənarlaşaraq qışqırmaqda davam eləyir*). Mənə toxunma!

P r o k t o r (*zəif səslə*). Meri...

M e r i (*Proktoru göstərərək*). İblisin xidmətçisi bax budur.

Proktor sarsılıb.

P e r r i s. Xudaya şükür!

S u s a n n a, **M e r s i**, **B e t t i**. Xudaya şükür.

P r o k t o r (*hələ də qulaqlarına inanmayaraq*). Meri, özünə gəl!

M e r i. İstəmirəm ki, mənə də sizinlə birlikdə assınlar. Mən Tanrı hüzurunda günahkaram və ondan əfv diləyirəm.

D e n f o r t. Bizə bütün həqiqəti danış, Meri Uorren.

M e r i (*Proktoru göstərərək dəlilik həddində*). O, gecə-gündüz, gecə-gündüz, gecə-gündüz yanıma gəlib dil tökdü ki, bu kağızı imzalayım.

D e n f o r t. Nəyi imzalamağa məcbur etdi?

P e r r i s. O, kitabla gəlmişdi? İblisin kitabıyla? Ki, sən ora öz qolunu qoyasan?

M e r i (*vahimə içində Proktoru göstərərək*). “Əgər arvadımı assalar, səni öldürəcəyəm, – deyirdi. – Biz gərək məhkəməni aldadaq”. Mənə bax belə deyirdi.

Denfort Proktora tərəf dönmür. Proktor Heylə baxaraq ondan dəstək gözləyir.

(*Hönkürür.*) O, hər gecə mənə yuxudan oyadırdı. Gözləri canavar gözləri kimi işim-işim yanırdı. O,

mənim boğazımdan yapışıb qol çəkməyə, qol çəkməyə məcbur eləyirdi...

H e y l. Zati-aliləri, onun ağılı çaşdıb...

P r o k t o r (*Denfortun ona zillənən baxışlarını görərək*).
Meri!

Meri (*qışqırır*). Məni rahat buraxın! Mən yalnız bir olan Tanrını sevirəm, yalnız ona sədaqətliyəm. (*Hönkürtüylə Abıqaylın üstünə atılır.*) Abbi, mən bir də heç vaxt, heç vaxt sənə zərər toxundurmayacağam.

Abıqayl, sanki, gözəgörünməz qüvvələrdən azad olmaq üçün ovudlarını ağır-ağır alınına sürərək yan-yörəsinə baxır. Və gözüyaşlı Merini özünə tərəf çəkir.

D e n f o r t (*qətiyyətlə Proktora*). Siz kimsiniz axı? İblisin xidmətçisi?

Proktor hiddətdən cavab vermək halında deyil.

Antixristin nöqəri? Biz o qızın üzərində onun hökmünü gördük. İnkər edə bilməzsiniz!

H e y l. Zati-aliləri...

D e n f o r t (*kəskin tərzdə*). Mən sizi eşitmək istəmirəm, mister Heyl! (*Proktora*) Sizin etirafdan başqa çarəniz yoxdur. İblisin maraqları naminə hərəkət etdiyinizi boynunuza alırsınızmı? Yoxsa hələ də ona sadıqlıq nümayiş eləyəcəksiniz?

P r o k t o r (*hikkədən boğulur*). Əgər Tanrı hər şeyi görüb susursa, onda sözüüm bu olacaq: Tanrı yoxdur, o ölübl

P e r r i s (*hamıya*). Eşitdiniz?

P r o k t o r (*əsəbi gülüşlə*). Ocaq qalanıb! Alov qızıdır! Mən Lüsiferin addım səslərini eşidirəm! Bu alovun dilləri arasında mən iblisin idbar çöhrəsini görürəm. Onun çöhrəsində özümü, Denfort, sizi görürəm. Mən bizlər kimi qorxudan həqiqəti insanların gözüne qapandan başqalarını da görürəm. Onları avamlıq içində saxlayanları görürəm. Denfort, bütün bunların hamısı-

nın uydurma olduğunu məndən pis bilmirsiniz! Tanrı bizi lənətləyəcək və biz cəhənnəm odunda birlikdə yanacağıq!

D e n f o r t. Herrik, onu türməyə basın. Onunla birlikdə Cayls Korini də!

H e y l (*Denforta*). Ser, mən sizin qərarınızla razı deyiləm.

P r o k t o r. Siz fahişəyə müqəddəslik donu geyindirməklə Tanrını təhqir edirsiniz!

H e y l. Mən etiraz əlaməti olaraq iclası tərk eləyirəm! (*Arxasınca qapını çırpıb çıxır.*)

D e n f o r t (*hiddətlənərək onun arxasınca qulaqbatıncı səslə qışqırır*). Mister Heyll..

Pərdə enir.

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Türmə kamerası. Divar boyu (sol və sağ tərəflərdən) skamyalar düzülüb, ortada ağır qapı var. Səhnənin dərinliyindəki dəmir çərçivəli pəncərədən içəri güclə sezilən ay işığı düşür. Kamera qaralıqdır. Orada kiminsə olub-olmadığını müəyyənləşdirmək çətin-dir. Kiminsə addım səsləri, ardınca açar cingiltisi eşidilir. Qfıl açılır və Herrik əlində fənər peyda olur. O, kifayət qədər sərxoşdur. Səndirəyə-səndirəyə divara yaxınlaşıb skamyanın üstündən bağlamanı götürür.

H e r r i k. Sarra Qud, qalx! (*O biri skamyaya yaxınlaşır.*)

S a r r a Q u d (*üstünə atdığı cır-cıندانın altından çıxaraq*). Ah, zati-aliləri, qalxıram. Tituba, bir ora bax, zati-aliləri özü şəxsən təşrif buyurub.

H e r r i k. Sən də, Tituba da qonşu kameraya keçin. (*Fənəri divardan asır.*) Tərpənin.

T i t u b a (*qalxaraq*). Nə gözlərini bərəltdin? Elə bildin, doğrudan, zati-alilərindən? Sən, olsa-olsa, yalnız məhkəmə icraatçısısan.

H e r r i k (*cibindən içki şüşəsini çıxararaq*). Rədd olun deyirəm! Bu kamera lazımdır. (*Birbaşa şüşəni başına çəkir.*)

Sarra Qud (*onun sifətinə baxır*). Hə, demə, bu, sən-sənmiş, Herrik. Mən də elə bildim iblis özü təşrif buyurub. Alma şərabından bir damcı mənə də ver, yolqabağı gərək qüvvə toplayım.

Herrik (*şüşəni ona uzadaraq*). Nə yolqabağı?

Tituba. Barbadosa gedirik. İblis arxamızca gəlib bizi öz qanadları üstündə aparacaq.

Herrik. Eləmi? Yaxşı yol.

Sarra Qud. Sən cənub tərəfə uçan iki göy quş görsən, bil ki, bu, bizik. Biz quşa dönəcəyik, Herrik!

Herrik (*ondan şüşəni alaraq*). Bəsdir, bəsdir, yoxsa iblisinizi gücə salarsınız. Di getdik.

Tituba. Əgər sən də bizimlə uçmaq istəsən, mən onu razı salaram.

Herrik. Yəqin, elə belə də eləyərək! Bu gün o dünyaya getmək üçün yaxşı gündür.

Tituba. Barbadosda da cəhənnəm olar?! Ora elə yaxşıdır ki, iblis sevindiyyindən oxuyub-oyunayacaq. Pis yer buradır, adamlar onu əsəbiləşdirirlər. Buranın iqlimi də ona düşmür. Buralar qoca iblis üçün çox soyuqdur. Massaçusets o zavallının ruhunu da dondurub.

Haradasa yaxınlıqda, pəncərənin arxasında inək böyürür.

Odur! Bu, odur, Sarra.

Sarra Qud (*pəncərə tərəfə*). Zati-aliləri, biz buradayıq.

Sarra Qud və Tituba tələsik şey-şüylərini yığırdılar. Hopkins daxil olur.

Hopkins (*Herrikə*). Qubernatorun səlahiyyətli nümayəndəsi gəlib.

Herrik (*Titubanı qapıya tərəf itələyərək*). Tez elə, tez elə!

Tituba (*müqavimət göstərərək*). Zati-aliləri dalımızca bura gələcək. Mən evimə qayıdacağam!

Herrik. Zati-aliləri nədir, böyürən inək idi! (*Titubanı itələyib dəhlizə çıxarır.*)

Sarra Qud (*tələsik Titubanın ardınca gələrək*). Ona denən gözləsin! Tituba, gəlirəm! Gəlirəm! (*Çıxır.*)

Herrick və Hopkins Titubanın ardınca çıxır. Titubanın get-gedə uzaqlaşan qışqırtısı eşidilir: “Məni Barbadosa tez aparn, zati-aliləri!” Və ardınca ona yeyin getməyi əmr edən Hopkinsin səsi gəlir. Qısa pauza. Herrik geri dönüb orada qalan cır-cıندانı tələsik skamyanın altına basır. Addım səsləri eşidərək qapıya sarı dönüb gözləyir. Denfort və Hottom daxil olur. Onlar paltoda və şypapadadırlar. Bayır soyuqdur. Çıver peyda olur. Onun əlində məhkəmənin qərannın əks olunduğu kağız üçün futyar və nazik taxta yeşik var.

Herrick. Sabahınız xeyir, zati-aliləri.
Denfort. Mister Perris hanı?
Herrick. Mən indi onun dalınca gedərəm, ser.
Denfort (*Herriki saxlayaraq*). Cənab keşiş Heyl nə vaxt gəlib?
Herrick. Təxmini, gecəyarısı.
Denfort (*səsində şübhə var*). Ona burada nə lazımdır?
Herrick. O, müttəhimlərin kamerasındadır. Onlarla birlikdə ibadət eləyir. Mister Perris də oradadır.
Denfort. Mister Heylin bura gəlməyə ixtiyarı yoxdur. Siz niyə onu türməyə buraxmısınız?
Herrick. Mister Perris içəri buraxmağımı əmr etdi. Mən onun sözündən çıxmağa cəsarət eləmədim.
Denfort. Məhkəmə icraçısı, siz sərəxoşsunuz?
Herrick. Xeyr, ser. Amma burada soyuq qılinc kimi kəsir, gərək bir az özünü qızısqıdırasan.
Denfort (*hiddətini boğaraq*). Mister Perrisi çağırın.
Herrick. Baş üstə, ser.
Denfort. Buranın havası dözülməzdir.
Herrick. Mən sizin gəlişinizə görə elə indicə buranı təmizlədim.
Denfort. Çalışın az için, yaddan çıxarmayın ki, siz məhkəmə icraçısısınız.
Herrick. Baş üstə, ser.

Herrick növbəti əmrləri gözləyir, amma Denfort üzünü döndərir. Herrik bir qədər dayanıb gedir. Pauza.

Hottorn. Zati-aliləri, mister Heyli sorğu-sual edin. Əgər məlum olsa ki, bu yaxınlarda Andoverdə olanlar onun işidir, mən təəccüblənmərəm.

Denfort. Bu haqda hələ danışacağıq. İndi Andoverin adını da çəkmə. (*Nəfəsiylə əllərini isidir.*) Mister Perris Heyllə birlikdə ibadət eləyir. Qəribədir!..

Hottorn. Zati-aliləri, biz mister Perrisə müttəhimlərlə danışmağa icazə verməklə səhv etmirikmi?

Denfort sualedici nəzərlərlə Hottorna baxır.

Son vaxtlar mister Perris özünü nəsə qəribə aparır. Elə bil, ağılı çaşıb.

Denfort. Ağılı çaşıb?

Hottorn. Dünən küçədə onunla salamlaşanda ağlaya-ağlaya yanımdan düz keçdi. Onu bu vəziyyətdə kənddə görsələr, yaxşı olmayacaq.

Denfort. Bəlkə, o, nəyinsə fikrini eləyir?

Çivər (*soyuqdan ayaqlarını götürüb qoyaraq*). Hər şey inəklərə görədir, ser.

Denfort. İnəklərə görə?

Çivər. Zati-aliləri, mister Perris dünən bütün günü fermerlərlə mübahisə eləyib. İndi yol-küçə yiyəsiz inəklərlə doludur, ser. Onların yiyələri türmədədir. İndi də bu inəklərin kimə çatacağı haqda mübahisə gedir. İnsanlar da mübahisə eləyəndə dava-dalaşsız ötüşür. Mübahisə vaxtı kimsə mütləq ağlamalıdır.

Hottorn və Denfort dəhlizdən gələn addım səslərinə diqqət kəsilirlər. Perris daxil olur. O, xeyli arıqlayıb, həyəcanlı və çaşqın görünür.

Perris. Sabahınız xeyir, zati-aliləri. Çox sağ olun ki, gəldiniz. Belə tezdən sizi narahat etdiyim üçün üzr istəyirəm. Mister Hottorn, sabahınız xeyir.

Denfort (*sözünü kəsərək*). Sizə məlumdurmu ki, mister Heylin türmənin ərazisinə daxil olmağa icazəsi yoxdur?

P e r r i s. Zati-aliləri, mənə qulaq asın. (*Yaxın gəlib qapını bağlayır.*)

H o t t o r n. Siz onu müttəhlmlərlə tək qoydunuz?

D e n f o r t. Onun onlarla nə işi ola bilər?

P e r r i s (*dua oxuyurmuş kimi əllərini çarpazlayaraq*). Mənə qulaq asın, zati-aliləri. Mister Heyli bura ilahi qüvvə özü göndərib. O, Rebekka Nersi haqq yoluna gətirəcək.

D e n f o r t (*heyətlə*). O, hələ də onun etirafına nail olacağına ümidlidir?

P e r r i s (*əyləşir*). Artıq üç aydır ki, Rebekka Ners həbsdədir, zati-aliləri. Bu üç ayda mən dəfələrlə onunla danışmaq istəmişəm, amma məni eşitmək istəmir. İndi isə Rebekka Ners də, Marta Kerı də, o biri qadınlar da mister Heyli əhatəyə alıb ona qulaq asır. O, onlara yalvarır ki, həyatlarının xilasını üçün hər şeyi etiraf etsinlər.

D e n f o r t. Əgər onlar etiraf etsələr, bu, həqiqətən də, möcüzə olardı. Vəziyyət nə yerdədir? Onlar yola gəliblər? Yola gəliblər?

P e r r i s (*sıxılaraq*). Hələ yox, hələ yox! Amma gərək qüvvə toplayıb... ser... Bunun daha ağıllı yollarını fikirləşmək lazımdır. Ser, mən sizə deməliyəm ki... (*Davam eləməyə cəsarətli çatmayaraq illşib qalır.*) Ümid eləyirəm ki, siz...

D e n f o r t. Açıq deyin, mister Perris. Sizi narahat eləyən nədir?

P e r r i s. Vacib məsələlər var. Məhkəmə onları nəzərə almalıdır. Məsələ burasındadır ki, mənim bacım qızı... bacım qızı yoxa çıxıb.

D e n f o r t. Necə yəni yoxa çıxıb?

P e r r i s. Mən dərhal sizə xəbər vermək istəyirdim, amma düşündüm ki...

D e n f o r t. Nə düşündünüz? O, nə vaxt yoxa çıxıb?

P e r r i s. Artıq üç gün olar. Dedi ki, gedib Mersinin yanında gecələyəcək. Səhər qayıdıb gəlmədi. Mən onun dalınca mister Patnemın evinə adam göndərdim.

Mister Patnem də xəbər göndərdi ki, Mersi də Abiqaylın yanında gecələmək adıyla gedib qayıtmayıb.

P e r r i s (Denfortun qəzəbindən ehtiyatlanaraq). Bəli, ser.

D e n f o r t (hiddəttə). Mən onların dalınca bir dəstə silahlı göndərəcəyəm. Onlar harada gizlənə bilirlər?

P e r r i s. Zati-aliləri, qorxuram ki, onlar materiki tərək etmiş olalar.

Bu gözlənilməz xəbərdən Denfortun çənəsi sallanır.

Ötən həftə onların hansısa gəmilər barədə danışdıqlarını qızım Betti eşidib. Bu, hələ hamısı deyil, zati-aliləri. *(Göz yaşını gizlətmək üçün əlləriylə gözlərini örtür.)* Bu səhər gördüm ki, mücrümü sındırblar. Mənim nəyim varsa, hamısı oradaydı.

H o t t o r n (müəyyən qədər təəccüblə). O, sizi qarət eləyib?

P e r r i s. Mənim bir pennim də qalmayıb. (Ağlayır.)

D e n f o r t (həyəcan içində kamerada var-gəl edir). Siz kütbeyinsiniz, mister Perris!

Perris. Zati-aliləri, məni söyməyin xeyri yoxdur. Onlar, əlbəttə ki, Seylemdə qalmağa qorxublar. Seylemdə Abiqaylı tanımayan yoxdur. Və o vaxt ki qulağımıza söhbətlər çatdı, bəs Andoverdə...

D e n f o r t. Andoverdə sakitlikdir. Cümə günü məhkəmə üzvləri Seylemə qayıdıb iclası yenidən başlayacaqlar.

P e r r i s. Mənim buna şübhəm yoxdur, ser. Amma bizim qulağımıza sözlər çatanda ki, bəs Andoverdə üsyan...

D e n f o r t (kəskin tərzdə). Andoverdə heç bir üsyan-filan olmayıb!

P e r r i s. Mən yalnız başqalarının dediklərini təkrarlayıram, ser. Amma axı Andoverin əhalisi cadu haqqında heç nə eşitmək istəmədiklərini bəyan eləyərək hakimləri şəhərdən qovublar. Ser, qorxuram burada da asayış pozula.

H o t t o r n. Asayış pozula! Mən cəza dəstələrinin

hərəkətlərini Andover sakinlərinin necə alqışladığını öz gözlərimlə gördüm.

P e r r i s. Seylem Andover deyil. Orada üç il yepiskopla zinakarlıq edən Bricetlə, nəyi varsa hamısını ən axırıncı pennə qədər içkiyə verib ailəsini müflis edən əyyaş qadın İsaak Uardı mühakimə eləyirdilər. Burada isə söhbət Rebekka Nerslə Con Proktordan gedir. *(Denforta)* Bu insanlar Seylem camaatı arasında böyük nüfuz sahibidirlər. Əgər Rebekka Ners edam kötüyünə qalxanda xalqa müraciət etsə, əmin deyiləm ki...

H o t t o r n. O, cadugərdir, məhkəmə bu qənaətdə gəlib!

D e n f o r t *(düşüncələrə qarq olmuş halda əlini qaldıraraq, Hottoma).* Üzr istəyirəm. *(Perrisa)* Siz nə təklif edirsiniz?

P e r r i s. Zati-aliləri, mən sizin yerinizdə olsaydım, edamı təxirə salardım.

D e n f o r t. Mümkün deyil.

P e r r i s. Hələ ümid yeri var. Əgər mister Heyl müttəhimlərdən, heç olmasa, birini günahını etiraf etməyə razı sala bilsəydi, bu, xalqın şübhələrini dağıdardı. Hazırkı vəziyyətdə onlar hamısı bir ağızdan şər qüvvələrə xidmət etdiklərini inkar edir. Xalq isə, ümumiyyətlə, cadugərlərin mövcudluğuna şübhəylə yanaşır. Çoxları edam olunanlar üçün ağlayacaq və bizim bu xeyirxah məqsədlərimiz də dəniz qədər göz yaşları içində boğulacaq.

D e n f o r t *(düşüncələrə qapılır. Sonra Çiverə yaxınlaşır).* Müttəhimlərin siyahısını.

Çiver yeşikdən siyahını çıxarıb Denforta təqdim edir.

P e r r i s *(Denfort siyahını oxuyarkən).* Zati-aliləri, mən Con Proktoru kilsədən xaric etmək üçün möminləri çağıranda heç otuz nəfər də yığılmadı. Sakinlər narazıdır...

D e n f o r t *(oxuyub qurtarı).* Xeyr, təxirə salmaq mümkün deyil.

P e r r i s. Zati-aliləri...

D e n f o r t. Bu da siyahı, ser. Deyin görək, sizcə, onlardan hansı tövbəyə meyillidir. O adamın adını deyin. Mən sübhə qədər onunla söhbət etməyə hazırım. *(Siyahını Perrisə uzadır.)*

P e r r i s *(siyahıya göz ataraq).* Sübhəcən çox az müddətdir.

D e n f o r t. Mən mümkün olan hər şeyi edəcəyəm. Adını deyin!

P e r r i s *(vərəqə baxmadan, səsi əsə-əsə astadan).* Zati-aliləri, mən daha bacarmıram. Bıçaq... bıçaq düşdü...

D e n f o r t. Nə bıçaq?

P e r r i s. Dünən axşam. Elə təzəcə evimin kəndərindən içəri keçmişdim ki, ayağıma bıçaq düşdü.

Hamı susur.

(Dəlincəsinə qışqırır.) Onları edam etmək olmaz! Məni hədələyirlər! Hava qaralanda mən bir addım da ata bilmirəm.

Heyl daxil olur. Yuxusuz gecə onu heydən salıb. O, müttəhimlərin inadından dilxor olub. Amma daxilən həmişəkəndən də hazırlıqlı və diqqətlidir.

D e n f o r t. Cənab keşiş, səni görməyimizə şadıq.

H e y l. Zati-aliləri, mərhəmət nümayiş etdirin. Onlar dediklərində ısrarlıdırlar, onları inadından döndərmək mümkün deyil.

Herrik daxil olur.

D e n f o r t *(sakit tərzdə).* Cənab keşiş, artıq on iki nəfər edam olunub. İndi mən o biriləri əfv etsəm, bu, ölənlərə qarşı ədalətsizlik olardı.

P e r r i s *(özlüyən səslə Heylə.)* Rebekka Ners nə deyir?

H e y l *(Denforta).* İndilərdə gün çıxacaq. Xahiş eləyirəm, edamı təxirə salasınız. Mənə vaxt lazımdır.

D e n f o r t (*qətiyyətlə*). Mənə qulaq asın. Bəsdir özünüzü aldatdınız. Mən daha əfv, təxir barədə eşitmək belə istəmirəm. Ya etiraf, ya da ölüm. Edamın bu səhər tezdən olacağı barədə əhali məlumatlandırılıb. Hadisələrin təbii axanna qarşı istənilən dəyişiklik arzu olunmaz söhbətlərə gətirib çıxara bilər. Bu ən əvvəl artıq edam olunmuş on iki nəfərin günahkar olmasıyla bağlı şübhələrə rəvac verə bilər. Nə qədər ki qanunun aliliyini əsas tutaraq bu ittihamları gerçəkləşdirirəm, əllərim əsməyəcək. Mən güzəştə getməklə Tanrını təhqir edə bilmərəm. Mən heç bir hədədən qorxmuram və lazım gələrsə, on min adam da asaram. Qanun qaya kimi möhkəm bir şeydir və bir okean göz yaşı da onu sındıra bilməz. Odur ki bəsdir burnunuzun suyunu axıtdınız, qüvvə toplayıb mənə yardımçı olun. Mister Heyl, siz hamıyla danışdınız?

H e y l. Proktordan başqa hamıyla. O, zirzəmidəki kameradadır.

D e n f o r t (*Herrickə*). Özünü necə aparır?

H e r r i k. Susur, zati-aliləri. Elə bil, qırt düşmüş iri quş kimi oturub qalıb. Əgər hərdən-hərdən su içməsə, elə bilərsən, daşa dönüb.

D e n f o r t (*sükutdan sonra*). Mister Perris, siz bu adamı məndən də yaxşı tanıyırsınız. Onun arvadı hamilədir. Necə bilirsiniz, bəlkə, onlara görüşmək imkanı yaradaq? Bəlkə, arvadı ona təsir edə bildi?

P e r r i s. Bəlkə də, ser. O, arvadını üç aydır görmür.

D e n f o r t (*Herrickə*). O daha sizi vurmaq istəməyib ki?

H e r r i k. Xeyr, ser. Bu hadisədən sonra onu divara pərçimlədilər.

D e n f o r t. Qudi Proktoru bura gətirin. Sonra da onun özünü.

H e r r i k. Baş üstə, ser. (*Gedir.*)

Sükut.

H e y l (*ehtiyatla*). Zati-aliləri, əgər siz edamı bir neçə günlüyə təxirə salıb onların etirafına ümidli olduğunuz

barədə şəhəri məlumatlandırsanız, bu, güzəştə getməyinizdən yox, mərhəmət hissinizdən xəbər verəcək.

D e n f o r t. Tanrı necə ki mənə günəşi saxlamaq səlahiyyəti verməyib, eynən o cür də bu edamı təxirə salmaq haqqı verməyib.

H e y l (*qətiyyətlə*). Seyləmin ayağa qalxması, çətin ki, Tanrıya sərf etsin.

D e n f o r t. Məgər şəhərdə üsyan hazırlanır?

H e y l. Zati-alləri, Seyləmin evlərində yetimlər göz yaşlarına qərq olub. Yiyəsiz inəklər küçələri basıb. Yığılmayan məhsul sahələrdə çürüyüb. Heç kəs sabah onu nə gözlədiyini bilmir. Sizsə üsyan adı çəkiləndə heyətlənirsiniz! Bu yerin hələ də alova bürünmədiyinə heyətlənmək lazımdır!

D e n f o r t. Mister Heyl, bu ay təsadüfən Andoverdə moizəni siz oxumamısınız?

H e y l. Şükür ki, Andoverin mənim moizələrimə ehtiyacı olmayıb.

D e n f o r t. Mister Heyl, məni yaman yerdə axşamlatdınız. Düzünü deyin, Seyləmə niyə gəlmisiniz?

Heyl. Sizə cavab verəcəyəm, ser. Mən qayıtmışam ki, müttəhimlərdən özlərinə böhtan atmalarını xahiş edəm. Onların qanı mənim üstümdədir. Məgər siz onların mənim üstümdəki qanlarını görmürsünüz?

P e r r i s. Sakit.

Addım səsləri eşidilir. Hamı qapıya tərəf dönür. Elizabet, ardınca da Herrik daxil olur. Elizabetin heyi yoxdur, rəngi ağarıb. Herrik ona yaxınlaşıb əlinin qandalını açaraq gedir. Sükut.

D e n f o r t (*nəzakətlə*). Necəsiniz, qudi Proktor? Ümid eləyirəm...

E l i z a b e t (*xatırladaraq*). Altı aydan sonra... Hələ altı ay qalıb.

D e n f o r t. Sakit olun, biz bura sizi həyatdan məhrum etmək üçün gəlməmişik... Biz... (*Necə davam eləyəcəyini bilmir. Çünki kimisə yola gətirməyə öyrəncəll deyil.*) Mister Heyl, qudi Proktorla danışın.

H e y l. Qudi Proktor, siz bilirsinizmi, ərinizə qarşı çıxarılan hökm bu gün sübh tezdən icra olunmalıdır?

Pauza.

E l i z a b e t (*astadan*). Bəli, bilirəm.

H e y l. Qudi Proktor, siz bilirsinizmi, mən məhkəmə üzvlərindən birisi deyiləm.

İnamsız tərzdə ona baxır.

Mən Seylemə şəxsi təşəbbüslə gəlmişəm. Məsələ belədir... Mən istəyirəm sizin əriniz sağ qalsın. Əgər onu edam etsələr, mən özümü qatil hesab edəcəyəm. Siz məni anlayırsınız?

E l i z a b e t. Siz məndən nə istəyirsiniz, ser?

H e y l. Qudi Proktor, bu üç ayda mən özümə qapılıb eynən Tanrı kimi həqiqət axtarışıyla səhralara düşdüm. İnsanları yalana sövq edənlərə əfv yoxdur...

H o t t o r n. Siz bu cür danışmağa necə cəsarət edirsiniz?

H e y l (*Hottoma*). Məgər o müttəhimlərin iblisə xidmət etmələri yalan deyil?

D e n f o r t. Mən daha boş-boş şeylərə qulaq asmaq fikrində deyiləm.

H e y l (*Elizabeth*). Səhv etməyin, öz məsuliyyətinizi dərk edin, mənim günümə düşməyin. Mən Seylemə gəlməyə bəy gəlin dalınca tələsən kimi tələsirdim. Mənə elə gəlirdi ki, dinə, müqəddəs yazıya ən ali həqiqəti bəxş etməyə gəlirəm, amma əlimin toxunduğu hər şey söndü, ayağımın toxunduğu hər yer qana bulaşdı. Özünüzü qoruyun, qudi Proktor, yalnız ölüm və əzab gətirən bir dinin bətnində qərar tutmaq olmaz. Tanrının bizlərə bəxş etdiyi ən qiymətli sərvət həyatdır! Və insanı necəliyindən asılı olmayaraq, hətta ən aliləri də daxil etməklə idarə edən düşüncələrə bəraət yoxdur, əgər o, həyat adlı bu ilahi nemətdən imtina edəcəksə... Yalvarıram sizə, qudi Proktor, əri-

nizə təsir edin, onu yola gətirin ki, etiraf etsin. Əgər onun bu dünyada eşidəcəyi bir nəfər varsa, o da sizsiniz. Heç olmasa, qoy yalan desin. Tanrı öz təkəbbürünə görə həyat adlı ilahi nemətdən imtina edəndənsə, yalançını əfv edər.

E l i z a b e t (*astadan*). Mister Heyl, sizin bu nitqiniz iblisin nitqi kimi lap adamı yoldan çıxarır.

H e y l (*ümitsiz halda*). Ey qadın, Tanrı qarşısında hamımız adi külük! Onun dərinə varmaq bizlik deyil.

E l i z a b e t. Cənab keşiş, mən sizinlə mübahisə eləyə bilmərəm. Çünki həddən artıq avamam.

D e n f o r t (*Elizabetə yaxınlaşır*). Mən sizi bura mübahisə etmək üçün çağırمامışam. (*pauza*) Qudi Proktor, doğrudanmı, sizin ürəyiniz yoxdur? Məgər ərinizin həyatı sizin üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmir? Gün çıxan kimi o öləcək, siz bunu başa düşürsünüzmü? Vəhşi heyvan da bu sınağa tab gətirə bilməzdi!

Elizabet susur.

Siz daşdan, yoxsa nədənsiniz? Əgər mənim heç bir başqa sübutum olmasaydı belə, sizin cəhənnəmə mənsubluğunuza şübhə etməzdim. Bu daşürəkliliyiniz, bu qupquru gözləriniz özü sizi ifşa edir. Siz iblisə necə də sadıqsınız! O, sizin içinizdən rəhm və mərhəmət hissələrini dartıb çıxarıb. İndi görürəm, sizinlə danışmağın heç bir mənası yoxdur. Çiver, aparın onu!

E l i z a b e t (*astadan*). Zati-aliləri, mənə icazə verin, ərimlə danışım.

P e r r i s (*ümidlə*). Siz onu yola gətirməyə çalışacaqsınız?

Elizabet susur.

D e n f o r t. Cavab verin, qudi Proktor! Siz onu yola gətirməyə çalışacaqsınız?

E l i z a b e t. Mən heç nə vəd eləmirəm. İcazə verin, onunla danışım.

Dəhlizdən addım səsləri gəlir. Hamı qapıya tərəf dönlür. Herrik, arxasınca da Proktor daxil olur. Biz onu sonuncu dəfə gördüyümüz adam deyil, xeyli dəyişib: saqqal basıb, gözləri göz yaşlarından bulanıb. Arvadını görüb astanada ayaq saxlayır. İndi onların hər ikisinə hakim kəsilən hisslər hamını susmağa vadar edir.

H e y l (*Denforta yaxınlaşaraq*). Zati-aliləri, xahiş eləyirəm, gəl onları tək qoyaq...

D e n f o r t (*əsəbi tərzdə Heylin əlini kənara eləyərək*). Con Proktor, sizə deyilibmi ki, bu səhər tezdən... (*Proktorun onun sözlərinə əhəmiyyət vermədiyini görərək*) Ey adam, artıq hava işıqlaşır! Arvadınızla bir məsləhətləşin, qoy Tanrı sizə yar olsun!

Proktor gözlərini Elizabetdən çəkə bilmir.

H e y l. Zati-aliləri...

Denfort Heylin yanından ötüb-keçir. Heyl, Hottom, Herrik və Çiver də onun ardınca çıxırlar.

P e r r i s (*çıxmazdan əvvəl Proktora*). Əgər özünüzə gəlmək üçün ürəyinizdən bir-iki damcı alma şərabı içmək keçirsə, mən... (*Proktorun buz kimi soyuq baxışlarını görərək susur.*) Tanrı özü sizi haqq yoluna gətirsin! (*Gedir.*)

Proktor və Elizabet tək qalır. Proktor ona tərəf gedib dayanır... Hər şey, sanki, onların gözləri qarşısında dumana bürünüb. Onlar, sanki, tufana düşmüş adamlar kimi dayanıb-durublar. Dərd-sər indi onlardan uzaqlardadır. Proktor əlini uzadıb ona toxunur. Sanki, qarşısında dayananın heykəl yox, diri, əsl Elizabet olduğuna hələ də inana bilmir. Proktorun içindən nəsə qərribə bir səs çıxır, bilmək olmur bu, heyrətə, yoxsa sevincə işarədir. Onun əlini tutub sığalayır, taqətdən düşdüyünü hiss eləyərək skamyaya oturur.

Elizabet də yanında oturur. Elizabetin əlləri onun əlləri arasındadır.

P r o k t o r. Çığa necədir?
E l i z a b e t. Böyüyür.

P r o k t o r. Elizabet, oğlanlar necədir? Haradırlar?

E l i z a b e t. Onlar Rebekka Samuelin yanındadırlar. Yaxşıdırlar.

P r o k t o r. Onları bura gətirmişdilər? Sən onları gördün?

E l i z a b e t (*astadan*). Yox. (*Heydən düşdüyünü hiss eləyərək, birtəhər özünü ələ alır.*)

Sükut.

P r o k t o r. Sən necə də gözəlsən, Elizabet. Mən heç bilməzdim ki, sən belə gözəlsən.

E l i z a b e t. Sənə işgəncə veriblər? (*Onu boğan qüssəylə mübarizə aparır.*)

P r o k t o r. Hə. (*pauza*) Bu gün hava işıqlaşanda...

E l i z a b e t (*sözünü kəsərək*). Bilirəm.

P r o k t o r (*pauzadan sonra*). Çox adam etiraf etdi?

E l i z a b e t. Çox. Qudi Bellard, İsayya Hudkind. Yüz nəfər olar, bəlkə də, çox.

P r o k t o r. Bəs Rebekka?

E l i z a b e t. Xeyr.

P r o k t o r. Cayls necə?

E l i z a b e t. Məgər sənın xəbərın yoxdur?

P r o k t o r. Mənə heç bir məlumat çatmır.

E l i z a b e t. Onu daha heç kim incidə bilməz.

P r o k t o r (*onun gözlərının içınə baxır*). Nə vaxt asdılar?

E l i z a b e t. Onu asmadılar. O, məhkəmənin suallarına cavab verməkdən imtina etdi. Əgər ittihamları təkzib etsəydi, onu cadugər kimi asıb, mülkiyyətini də hərraca çıxarıb satacaqdılar. Amma o, ona qarşı irəli sürülən ittihamlara qarşı yalnız susurdu: nə razılaşırdı, nə də təkzib edirdi. Bununla da o, xristian kimi öldü. Odur ki mülkiyyəti də indi vərəsəlik yoluyla oğlanlarının adına keçəcək.

P r o k t o r. O intihar etdi?

E l i z a b e t. Yox. O, işgəncələrə dözmədi. Onlar onun sinəsinə taxta, taxtanın da üstünə nə qədər daş

qoyublanmış. Onlar ondan yalnız bir kəlməni qoparmaq istəyirləmiş – hə, ya da yox. (*Qocanın kişiliyinə dərin hörmət əlaməti olaraq işıqlı təbəssümlə*) Amma o, bircə bunu deyib: “Daşı bir az da artırın!” – və ölüb.

P r o k t o r (*sanki, öz-özünə*) “Daşı bir az da artırın...”

E l i z a b e t. Qoca Cayls Kori qorxmaz adam idi.

P r o k t o r (*bütün iradəsini toplayaraq və arvadına baxmağa çalışaraq*). Billirsən nə fikirləşirəm, Elizabet... bəlkə, etiraf eləyim? (*Elizabetin cavabını gözləyir. Amma o susur.*) Əgər mən etiraf etsəm, nə deyərsən?

E l i z a b e t. Bu, mənim işim deyil, Con.

Pauza.

Sən mənim etiraf etməyimi istədinmi?

E l i z a b e t. Sən istədiyini mən də istəyirəm. Əlbəttə, mən istəyirəm sən yaşayasan.

P r o k t o r (*sükutdan sonra, əlverişli ümidlə*). Bəs Caylsın arvadı Marta necə, o da etiraf etdi?

E l i z a b e t. Onu etirafa heç kim məcbur edə bilməz.

P r o k t o r. Amma bu, riyakarlıqdır, Elizabet.

E l i z a b e t. Niyə riyakarlıq olur?

P r o k t o r. Özünə müqəddəslik donu geyindirib edam kötüyünə getməyin nə mənası? Bu, sadəcə, özünü aldatmaqdır.

Elizabet susur.

Mənim qürurum sınıb, Elizabet. Mən heç də pak bəndə deyiləm. Əgər indi yalan desəm, təzə heç nə baş verməyəcək, yalnız o biri günahlanmın üstünə biri də əlavə olunacaq.

E l i z a b e t. Hər halda, sən indiyəcən etiraf etməmişən. Deməli, sən dürüst adamsan.

P r o k t o r. Məni indiyəcən saxlayan yalnız nifrətimdir. Bu murdar itlərə yalan demək alçaldıcı hərəkətdir. (*Pauza. Düz onun gözlərinin içinə baxır.*) Sən məni əfv edərsənmi, Elizabet?

E l i z a b e t. Səni əfv etmək mənlük deyil, Con.

P r o k t o r. Qoy yalan danışmayanlar öz ruhlarnı xilas edib, günahsız həyatlarını ləkələməsinlər. Amma müqəddəs donda görünmək mənim nəyimə lazım? Bu, olsa-olsa, şöhrətpərəstlikdir. Bununla nə Tanrını aldada biləcəyəm, nə də uşaqları dilənçilikdən xilas edə biləcəyəm. *(Pauza)* Məni əfv edərsənmi, Elizabet?

E l i z a b e t *(hönkürtüsünü boğaraq).* Əgər mən səni əfv etsəm belə, sonra sən özün heç vaxt özünü bağışlamayacaqsan.

O, ümitsiz halda dönür.

Bu, sənin vicdan işindir, Con, mənim yox.

Proktor qalxır. O, ağrı içindədir. Bu çox kəskin, hətta cismani ağrıdır. Şüuru sel kimi üstünə axıb gələn suallara cavab axtarsa da, tapa bilmir.

(Sanki, indicə hönkürəcək.) Bir şeyə qəti əminəm. Sən hansı qərarı qəbul etsən də, ürəyinin əksinə getməyəcəksən. Çünki sən vicdanlı adamsan.

Proktor çaşqınlıq içində ona sən dönür. Qüssəli baxışları onun baxışlarını axtarı.

Bütün bu üç ayı mən səni düşünmüşəm, Con. *(Pauza)* Mən sənə qarşında günahkaram. Sən mənə xəyanət etdin, çünki mən sənə qarşı soyuq idim. Bu, mənim günahımdır.

P r o k t o r *(ağrıdan qıç olmuş kimi).* Lazım deyil, lazım deyil... Sus!

E l i z a b e t *(bütün ürəyi ilə).* İstəyirəm mənim sənə qarşındakı günahımı biləsən!

P r o k t o r. Eşitmək istəmirəm! Mən səni özün bildiyindən yaxşı tanıyıram!

E l i z a b e t. Mənim günahımı öz üzərinə götürmə, Con.

P r o k t o r (*ümitsiz halda*). Yox, bu, mənim günahımdır! Mənim, mənim!

E l i z a b e t. Mən heç vaxt özümü sənə məhəbbətə layiq bilməmişəm, Con! Mən həmişə adi, sadə bir qadın olmuşam. Həmişə də öz hisslərimdən utanmışam. Bu hissləri bildirmək üçün lazım olan sözləri tapa bilməmişəm. Mən nəvaziş göstərməyə utanmışam! Mənim soyuqluğum sənə rahatsızlıq... (*Düksünür.*)

Hottom daxil olur.

H o t t o r n. Proktor, siz nə qərara gəldiniz? Günəşin çıxmağına az qalıb.

Proktor ağır-ağır nəfəs alır, gözü Elizabetdədir. Elizabet, sanki, yalvarmış kimi onun üstünə gedir.

E l i z a b e t (*səslə titrəyə-titrəyə*). Lazım bildiyin kimi hərəkət elə. Özün öz hakimin ol. Bu yer üzündə Con Proktora onun özündən sərt hakim ola bilməz! (*Üzünü tutub ağlayır.*)

P r o k t o r (*Hottoma sarı dönərək, güclə eşidiləcək səslə*). Mənim həyatım hələ mənə lazımdır.

H o t t o r n (*sanki, onu cərəyan vurdu*). Deməli, siz etiraf edirsiniz?

P r o k t o r. Mənim həyatım mənə lazımdır.

H o t t o r n (*ekstazla*). Şükür sənə, Xudaya! Möcüzə baş verdi! (*Qışqıra-qışqıra dəhlizə qaçır.*) O etiraf edir! Proktor etiraf edir!

P r o k t o r (*qapıya tərəf qaçıb qışqırır*). Siz niyə çıxırsınız?! (*Elizabetə sarı dönüb ümitsiz halda*) Bu, giclikdir? Giclikdir? Sən məni ittiham edirsən?

E l i z a b e t (*ağlayır*). Mən səni ittiham eləyə bilmərəm, Con, bilmərəm!

P r o k t o r. Səndən başqa bəs onda kim, kim məni ittiham eləyə bilər, Elizabet?! (*Sanki, ibadət eləyirmiş kimi əllərini birləşdirir.*) İlahi, cavab ver mənə – bu Con Proktor kimdir axı? O, kimdir axı?! (*Sanki, qəfəsə salınmış yır-*

tıcı heyvan kimi kamerada var-gəl edir.) Mənə elə gəlir ki, özümə görə dürüst adamam, bəli, dürüst adamam, amma mömin deyiləm. (Sanki, Elizabet onun bu sözlərini inkar eləyirmiş kimi əsəbi tərzdə) Bax Rebekka yalan danışa bilməz, o, müqəddəsdir. Amma mən, niyə riyakarlıq edirəm...

Dəhlizdən ehtiraslı səslər gəlir.

E l i z a b e t. Mən sənə ittiham eləyə bilmərəm, bilmərəm. *(Sanki, onu azadlığa buraxaraq) İstədiyini kimi hərəkət elə! Lazım bildiyini kimi hərəkət elə!*

P r o k t o r. Bəs sən necə, özünü belə sata bildin? Cavab ver. Onlara görə özünə şəər atardın?

O cavab verə bilmir.

Dilini közərmiş dəmirlə yandırsaydılar belə, sən yenə onlara güzəştə getməzdin! Bu, düzgün deyil, qoy düzgün olmasın, amma mən məhz belə eləyəcəyəm.

Hottom və Denfort, onların ardınca Heyl, Perris və Çiver daxil olur. Hamı tələsir, məsələ bitib – buz sınıb, onlar hövsələsizliklə sorğu-sualın başlanmasını gözləyirlər.

D e n f o r t *(yüngülləşərək).* Xudaya, min şükür, ey insan, axır ki, o, sənənin ağılını başına gətirə bildi. Gəlin başlayaq. Çiver, siz hazırsınız mı?

Çiver ciddi-ciddi mürəkkəbqabını və vərəql qabağına qoyur. Proktor onu nəzərləri ilə müşayiət edir.

P r o k t o r. Nə yazmağa hazırlaşırsınız?

D e n f o r t. Biz istintaqın protokolunu kilsə qapısına mıxlayacağıq ki, ibadətə gələnlər onunla tanış ola bilsinlər. *(Tələsik Perrisə) Məhkəmə icraatçısı haradadır?*

P e r r i s *(qapıya tərəf qaçıb üzünü dəhlizə tutaraq qışqırır).* Herrik, tələsin!

D e n f o r t (*Proktora*). Xahiş edirəm, mətləbdən kənara çıxmayasınız. Bir də danışanda tələsməyin ki, Çiver yazıb çatdıra bilsin. Beləliklə (*Çiverə baxır*), mister Proktor, cavab verin. Siz iblisi görmüsünüzmü?

Sükut.

Di haydı, Proktor, artıq hava işıqlaşır, edam meydanına camaat toplaşib. Mən indi sizin etirafınızı elan edəcəyəm. Siz iblisi görmüsünüzmü?

P r o k t o r. Bəli, görmüşəm.

P e r r i s. Kərəminə şükür, Xudaya!

D e n f o r t. O, sizə nə dedi? Sizdən nə tələb etdi?

Proktor susur.

Tələb etdi ki, onun iradəsinə tabe olasınız, eləmi?

P r o k t o r. Bəli.

D e n f o r t. Siz də ona xidmətçi vəzifəsini üzərinizə götürdünüz, hə?

Herrik Rebekkayla kameraya daxil olur. Rebekka yeriyə bilmir, ayaqlarını güclə çəkir. Herrik onu tutub.

(*Proktora baxmaqda davam eləyərək, Rebekkaya*) Gir içəri, gir içəri, ey qadın!

R e b e k k a (*Proktoru görərkən, sanki, sifəti nurlanır*). Con! Demək, siz sağsınız, hə, Con?

Proktor üzünü döndərir.

D e n f o r t. Möhkəm olun, Proktor, qoy başqaların da sizdən nümunə götürsünlər. Əyləşin, qudi Ners və qulaq asın. Mister Proktor, davam edin. Siz iblisə xidmət etmək öhdəliyini öz üzərinizə götürmüşdünüz, eləmi?

R e b e k k a (*heyətlə*). Sən niyə belə etdin, Con?..

P r o k t o r (*Rebekkanın baxışlarından qaçaraq*). Bəli.

D e n f o r t. Hə, qudi Ners, bir halda ki Con Proktor iblisi gördüyünü etiraf edir, onda digər müttəhimlərin günahsız olmasına heç kəs inanmayacaq. Sizin ağzınızı qıfılamağınızın heç bir xeyri yoxdur.

R e b e k k a (*sarsıntı içində*). Hə, Con, Tanrı səndən öz mərhəmətini əsirgəyəcək.

D e n f o r t. Ey qadın, mən sizə də məsləhət görərdim ki, etiraf edəsiniz.

Rebekka. Amma bu axı öz-özünü aldatmaqdır. Bu, Tanrı da aldatmaq, onun lənətinə gəlmək deməkdir!

D e n f o r t (*cəld Proktora tərəf dönür*). Mister Proktor, iblis qarşınızda peyda olanda Rebekka Ners də onun yanında idi?

Proktor susur.

Ey insan, cəsarətli ol və cavab ver! Rebekka Ners də onun yanında idi?

P r o k t o r (*güclə eşidiləcək səslə*). Xeyr.

D e n f o r t (*məğlubiyətini hiss edər və Çiverə yaxınlaşıb müttəhimlərin siyahısını ondan alıb əlində tutur. Siyahıya baxaraq.*) Bəlkə, onun yanında Rebekka Nersin bacısı Meri Esti dayanmışdı?

P r o k t o r. Xeyr.

D e n f o r t (*əsəbiliklə*). Bəs Marta Kori? Marta Kori iblisləydi?

P r o k t o r. Xeyr.

D e n f o r t (*siyahını ağır-ağır skamyanın üstünə qoyur.*) Bəs iblislə kimi görmüsünüz?

P r o k t o r. Heç kimi.

D e n f o r t. Mən sizə gümanımda səhv eləmişəm, Con Proktor. Elə bilirdim, siz səmimi olaraq bizə kömək etmək istəyirsiniz. Amma görürəm ki, siz yalnız öz həyatınızı xilas etməyin hayındasınız. Siz həyatınızla alver eləyirsiniz.

Proktor susur.

Etiraf edənlərin hamısı ifadələrində iblisin yanında Marta Korini gördüklərini göstərdi.

P r o k t o r. Demək, onun günahı sübut olunub, eləmi? Niyə axı, üstəlik, mən də bunu təsdiqləməliyəm!

D e n f o r t. Ən azı, etirafınızda səmimi olduğunuzu sübut etmək üçün.

P r o k t o r. Onlar öz təmiz adlarını saxlamaqla bu dünyadan getmək istəyirlər. O adları çirkəbə bulaşdırmaq mənlilik deyil.

D e n f o r t (*kinayə ilə*). Siz, doğrudanmı, elə düşünürsünüz ki, onlar bu dünyadan öz adlarını ləkələmədən gedəcəklər?

P r o k t o r (*səhbəti yayındıraraq*). Nə Rebekka Nersin, nə də Marta Korinin ağına gəlmirdi ki, onlar iblisin əmrlərini icra edirlər.

D e n f o r t. Mənə elə gəlir ki, siz baş verənləri heç də tam dərk etmirsiniz. Özlərinin şər qüvvələrə mənsubuqlarından duyuc düşmüşdülər, ya düşməmişdilər – bunun bizə isti-soyuğu yoxdur. Onlar uşaqların qətlində, siz isə Mersi Abıqaylı iblisə təzədə zinakarlığa sürükləməkdə ittiham olunursunuz. Siz günahsızlığınızı sübut etməlisiniz, əks təqdirdə məhv olacaqsınız. Vəssalam. Cavab verin, sizdən başqa iblislə əlaqələrdə daha kimlər olub?

Proktor susur.

Rebekka Ners iblislə əlaqədə olubmu?

P r o k t o r. Mən ancaq özümdən danışa bilərəm. Başqalarını mühakimə etməyə mənim haqqım yoxdur. (*Qışqırır.*) Mənim başqalarının ifşası üçün sözüm yoxdur.

H e y l (*yeyin addımlarla Denforta yaxınlaşır*). Zati-aliləri, onun öz günahını boynuna alması da kifayət edər. Qoy istintaq protokolunu imzalasın.

P e r r i s (*coşqunluqla*). Əlbəttə, zati-aliləri. Bu özü artıq qələbədir. Seyləmədə onun hörməti var. Onun

etirafı hamını sarsıdacaq. Yalvarıram sizə, qoy istintaqın protokolu imzalasın. Zati-aliləri, günəş çıxmaq üzrədir.

D e n f o r t (*bir qədər düşüncələrə dalıb xüsusi entuziazm göstərərək*). Yaxşı. (*Çiverə*) Protokolu imzalamağa verin.

Çiver Proktora yaxınlaşıb protokolu və qələmi ona uzadır. Proktor tərpənmir.

İmza atın. Biz gözləyirik.

P r o k t o r. Siz hamınız mənim etirafımın şahidi oldunuz. Məgər bu, azdır?

D e n f o r t. Deməli, siz protokolu imzalamaqdan imtina edirsiniz?

P r o k t o r. Mən etiraf etdim. Bu, kifayətdir.

D e n f o r t. Siz məni məsxərəyə qoymusunuz! Ya bu kağızı imzalayacaqsınız, ya da hökm dərhal icra olunacaq! Özünüz seçin!

Proktor Çiverin əlindən protokolu və qələmi alıb skamyaya tərəf əyilərək ona imza atır.

P e r r i s. Kərəminə şükür, Xudaya!

Denfort skamyaya yaxınlaşıb protokolu almaq üçün əlini uzadır. Proktor çəşqinlik və hiddət içində cəld hərəkətlə protokolu arxasında gizlədir.

D e n f o r t (*əlləri qabağa uzadılmış vəziyyətdə təəccüb və nəzakətlə*). İcazənizlə, ser.

P r o k t o r (*kəskin tərzdə*). Xeyr.

D e n f o r t. Protokolu verin, ser. Mən gərək mütləq...

P r o k t o r. Siz istəyirdiniz mən imza atım? Mən imza atdım. Budur, baxın.

P e r r i s. Sizin etirafınızı xalqa necə sübut eləyək?

P r o k t o r. Mən Tann qarşısında etiraf etdim. O, mənim sözlərimi eşitdi, imzamı da gördü.

D e n f o r t. Siz anlamaq istəmirsiniz ki...

P r o k t o r (*sözünü kəsərək*). Siz deyirdiniz ki, mənim ruhumu xilas etmək istəyirsiniz, eləmi? Mən etiraf etdim. Ruhum xilas oldu.

D e n f o r t. Qulaq asın!

P r o k t o r. Mən etiraf etdim! Harada yazılıb ki, etiraf yalnız ictimaiyyət qarşısında olanda həqiqidir? Tanrının mənim ləkələnməyimi bilməsinə, adımın divara mıxlanmasına ehtiyacı yoxdur. O, onsuz da, mənim günahlarımdan xəbərdardır!

D e n f o r t. Mən istəyirəm...

P r o k t o r. Mən sizin əlinizdə silah olmayacağam! Mən nə Sarra Qud, nə də Titubayam. Mən Con Proktoram. Və sizlər mənim adımla alver eləyə bilməyəcəksiniz.

D e n f o r t. Mən heç buna hazırlaşmıram...

P r o k t o r. Mənim üç balam var. Özüm satqın ola-ola, onlara insanlığı necə öyrədə bilərəm?

D e n f o r t. Siz heç kimi satmırsınız.

P r o k t o r. Gəl bir-birimizi aldatmayaq! Mənim dostlarım edam olunan gün siz bu kağızı kilsə qapısına mıxlayacaqsınız. Ki, onların günahkar olmasına heç kəsdə şübhə qalmasın. Məgər bu, mən tərəfdən satqınlıq deyil?

D e n f o r t. Amma axı sizin etirafınızı camaata necə sübut eləyəcəyəm?

P r o k t o r. Siz külli-ixtiyar sahibisiniz. Gedin, onlara deyin ki, mən günahımı etiraf etdim. Deyin ki, Con Proktorun ürəyi əsdi, dizləri qatlandı, bəs o, arvad kimi ağladı. Sizin boyda bir şəxsə inanmamağa kimin cürəti çatar? Məgər Denfortun sözü hər şeyin məhz belə olduğuna zəmanət deyil?

D e n f o r t (*gözlərini qıyaraq*). Bu halda sizin üçün nə fərqi var – ya onlara etirafınızı sözlə çatdırım, ya məktubla? Bəlkə, siz azadlığa çıxandan sonra sözlərinizdən imtina etməyi düşünürsünüz?

P r o k t o r. Mən heç nədən imtina etmək fikrində deyiləm!

D e n f o r t. Onda izah edin, niyə axı...

P r o k t o r (*fəryadla*). Çünki adım mənim üçün qiymətlidir! Çünki mən yalan dedim və yalan deməkdə davam eləyirəm! Çünki bu sözlərin altında mənim imzamı görmüş adamları aldatmış olaram! Çünki mən artıq asılmış o adamların heç dırnağı da olmaram. Mən ruhumu sizlərə satdım, heç olmasa, adımlı təmiz saxlamaq istəyirəm.

D e n f o r t. Deməli, siz deyənlərin hamısı yalanmış? Yox, istəmirəm ki, məni, guya, sizi yalana sövq etməkdə qınayasınız. İstintaq protokolunu özünüzdə saxlaya bilərsiniz. Mən bu saxta sənədə toxunmayacağam.

Proktor susur.

Bax belə, ser. Əgər kəndirdən xilas olmağı istəyirsinizsə, dərhal sözlərinizdən imtina edib etiraflarınızın doğru olduğuna and içməlisiniz. Mən gözləyirəm.

İki cəld hərəkətlə Proktor İstintaq protokolunu cıvr. Yanaqlarından yaş axsa da, o, məğlub adama oxşamır.

(*Qışqırır.*) Məhkəmə icraatçısı!

P e r r i s (*dəlillik həddində. Sanki, Proktor özünün yox, onun həyatına xitam verib*). Proktor! Proktor!

H e y l. Siz niyə belə elədiniz, Proktor...

P r o k t o r (*sözünü kəsərək*). Elədim! Bu məhkəmənin bütün günahı sizin üzərinizdədir. Siz məni buna sövq etmək üçün əlinizdən gələni etdiniz. Düşünürəm ki, indi özümlə qürrələnməyə haradasa haqqım var. Mənim günaha batmış adım bayraq olmasa da, hər halda, sizlər kimi itlərin qabağına atılması da deyil ki, onu murdarlayasınız. Bu ad kifayət qədər təmizdir.

Elizabet Con Proktorun qabağında diz üstə çöküb yanağını onun əllərinə yapışdıraraq ağlayır.

Ağlama, Elizabet, göz yaşların onlara sevinc bəxş edir. Möhkəm ol. *(Elizabetə qalxmağa kömək eləyib onu öpür.)*

R e b e k k a. Qorxmaq lazım deyil. Bizlərdən kimin haqlı, kimin haqsız olduğu hökmünü Tanrı verəcək.

D e n f o r t. Asın onları! Onlar rəhmə layiq deyilərlər. Onlar üçün kim ağlayacaq? *(Elizabetin və Proktorun yanından ötüb-keçir.)*

H e r r i k *(Proktora)*. Ey adam, gedək. *(Rebekkaya)*
Gedin!

R e b e k k a *(heyi yoxdur, təxminən, yanbayılmış vəziyyətdədir. Proktorun onu qorxaqlıqda ittiham edə biləcəyindən şübhələnərək, astadan)*. Mən heç nə yeməmişəm.

Proktor Rebekkanı əliylə tutur və onlar kameradan çıxırlar. Onların arxasınca Herik, Hottom və Çiver də çıxır. Elizabet yerindən tərpənmədən gedənlərin ardınca baxa-baxa qalıb. Onun gözlərindən dəhşət boylanır.

P e r r i s *(rəngi ağarıb, əlləri əsir)*. Gedin, qudi Proktor. Onun dalınca gedin. Onu hələ xilas etmək olar.

Çöldən baraban səsi gəlir.

(Perris, sanki, zərbə almış kimi diksinir. Qışqırır) Proktor!
Proktor! *(Qaçır.)*

Elizabet kameranın astanasında durub. Baraban səsi kəsilmir.

H e y l. Ey qadın! *(Qaçmaq istəyir, amma qapıya çatıb geri döndür.)* Ora get, hakimlərə yalvar ki, onu əfv etsinlər! Səni susmağa məcbur edən qürurundur. Unut onu.

Elizabet ona baxmadan pəncərəyə tərəf gedir.

(Elizabetin qarşısında diz çökür.) Ona kömək elə! Özünü həyatdan məhrum etməklə nəyə nail olacaq? Kimdir bunu qiymətləndirən? Məgər kül və heçlik nəyəsə işarət ola bilərmi? Həqiqətin üstünü məgər ilbizlər açacaqlar? Get! Bu ləkəni onun üstündən götür!

E l i z a b e t (*pəncərədən baxa-baxa qalib. Huşunu itirməmək üçün pəncərənin çərçivəsindən tutub. Ah çəkir*). O, vicdanlı adamdır. Onun vicdanına toxunmağa Tanrı mənə icazə verməz!

Çıxan günəşin şüaları kameraya düşür. Heyl aman vermədən yalvar. Bu şaxtalı havanın sübh çağında barabanın quru səsi ətrafa yayılır.

Pərdə enir.

ƏSRLƏRİN O BAŞINDAN GƏLƏN SƏS

Bu kütləvi dəhşət ötüb-keçəndən az sonra Perrisi növbəti dəfə seçmədilər və o, Seylemi tərk etdi, bir də kimsə onun barəsində nəsə eşitmədi.

Şayiələrə görə, Abiqaylı Bostonda fahişəxanalarda görüblərmiş.

Proktorun ölümündən dörd il sonra Elizabet ərə getdi.

İyirmi il sonra hökumət edam olunanların ailələrinə və məhkəmə prosesi zamanı zərərçəkmişlərin hamısına kompensasiya ödədi. Amma belə güman etmək olar ki, Seylem əhalisi baş verən bu faciənin ən əsas səbəblərindən birini elə də anlaya bilmədi. Belə ki, bu baş verənlərdə onların da məsuliyyət daşdıqları ağıllarına gəlmədi.

Bu böhtanın və satqınlığın kökü onların arasındakı qarşıdurmadan qaynaqlanırdı. Kompensasiya alanların arasında olan zərərçəkmişlərin bəziləri o vaxtlar həm də satqınlıq etmişdilər.

Hökumətin təzyiqi nəticəsində kilsədən xaric edilərək edam olunanların adı bəraət aldı. Bu prosedur 1712-ci ilin martında təntənəli ibadət mərasimiylə müşayiət olundu. Məhkəmə üzvləri müraciətlərini dərc eləyərək, ekzekusiyadan zərərçəkmişlərdən üzr istədilər.

Edam olunmuşların evləri yüz ildən artıq müddət boş qaldı. Kimsə nə o evləri almağa, nə də orada yaşamağa razı idi. Bu evlər də haradasa, uzunçəkən bir ölmə məhkum oldular.

Əslində, bununla da Massaçusetsdə teokratiyanın müqaviməti qırıldı.

KÖRPÜDƏN GÖRÜNTÜ

(birpərdəli pyes)

KÖRPÜDƏN GÖRÜNTÜ

(Bірpərdəli pyes)

İŞTİRAKÇILAR:

Luis
Mayk
Alferi
Eddi
Ketrin
Biatris
Marko
Toni
Rodolfo
Birinci immiqrasiya agenti
İkinci immiqrasiya agenti
Mister Lipari
Missis Lipari
İki naməlum kişi

Çoxmənzillli ev və onun qarşısından uzanan küçə.

Pyesin özü kimi dekorasiyalara da ikincidərəcəli detallardan xalidir, səhnədə yalnız ən zəruriləridir. Hadisələrin cərəyan etdiyi əsas məkan Eddi Karbonun mənzilindəki qonaq otağıdır. (Bu otaqdan həm də mətbəx kimi istifadə olunur). Otaqda dəyirmi masa, bir neçə stul, yelləncək və pətefon var. Otaq səhnə səviyyəsindən bir qədər hündürdə yerləşib. Otağın forma və ölçüləri quruluşçu rejissorun ideyasına uyğun gəlməlidir. Arxa divar sağ və sol tərəflərdən mətbəxə və yataq otağına açılan, amma tamaşaçının görmədiyi iki qapı üçün arakəsmə rolunu oynayır. Səhnənin ön hissəsində, otaqda və ondan sol tərəfdə hündürə qalxan sütunvarı nələrsə var ki, bu da evin fasadı və girişi anlamını verir. Buradaca bir memarlıq detalı asılıb. Bu, qoyulmuş sütunlar və evin bütün fasadıyla bərabər, ön tərəfi təsvir edir. Girişdə olan pilləkən qonaq otağının döşəməsinə qədər çataraq, səhnənin arxa hissəsinə dönür və onu da ötüb-keçərək ikinci mərtəbədəki zala qabır.

Səhnənin ön hissəsinin mərkəzində küçədir. Sağ tərəfdə, pərdənin qabağında mister Alferinin yazı masası və stulu qoyulub. Bura onun kontorudur. Stulun arxa tərəfində asılqan var. Kontorla yanaşı, əsasən, zirzəmiyə düşən pilləkəni ayırmaq üçün qoyulan nazik, çuqun çərçivə var. Bir qədər sonra burada, pərdənin qabağında avtomat telefon budkası da peyda olacaq.

Tamaşanın məramı bu hekayətdəki bəşəri mövzunu əllə toxunulacaq qədər gerçəkləşdirmək, böyük müasir şəhərin adı həyatıyla, bu günlə əbədiyyəti toqquşduraraq səhnədə xüsusi bir aləm yaratmaqdır. Pərdə qalxanda görürük ki, limanın yükvuranları Luis və Mayk divarın sol tərəfində bir-biriyə “oryol-reşka” oynayır.

Uzaqdan, liman tərəfdən fit səsi gəlir.

Alferi daxil olur. O, əlli yaşlarında artıq saçları ağarmış, dolu, ürəyiaçıq, hər şeylə maraqlanan bir vəkilidir. Yükvuranların yanından ötüb-keçəndə başlarının hərəkətiylə onunla salamlayırlar. Vəkil ağır-ağır öz masasına yaxınlaşır, paltosunu və şlyapasını çıxarıb asır və dönüb üzünü tamaşaçılara tutur.

A l f e r i.

Gülməməyimin səbəbi odur ki, mənə də

Təbəssümlə baxanlar çox deyil.

Mən vəkiləm, amma bizim bu yerlərdə

Vəkil keşiş kimi bir şeydir:

Hər ikisi dərd gələndə yada düşür –

Bizlər fəlakət göyərçinləriyik.

Axşamınız xeyir. Bizim teatra xoş gəlmisiniz. Mənim adım Alferidir. Vəkil olsam da, birbaşa mətləbə keçəcəyəm. Mən artıq cavan deyiləm və bizim peşənin adamlarında olan zəif yerlər məndə də var. Mənim praktikamda xeyli sayda qeyri-adi dərəcədə maraqlı işlər olub.

Adam nə qədər ki gənccdir, həyatın izah olunmaz qəribəliklərindən əsəbilik hissi keçirir. Cavanlıqda hər şeydə məntiq axtarırsan. Amma elə ki yaşlaşdın, faktlar sənə üçün hər şeydən vacib və qiymətli olur. Sən poeziyanı, bütün möcüzələri, baharın sehrini məhz onda tapırsan. Hə, yaşınla artıq beşinci onilliyi geridə qoyandan sonra bahar necə də gözəl olur! Mən faktlara aşıqəm. Ən qiymətli şey ola bilərdi, yaxud da bəlkə də, belə oldu yox, artıq olmuşun özüdür...

Arvadım da, dostları da həmişə mənə tənə edib deyirlər ki, bəs buranın camaatında nəciblik, cazibədarlıq çatışmır... Belə baxanda, bu, həqiqətdir. Bütün ömrüm boyu kimlərlə iş görmüşəm? Liman yükvuranlarıyla, onların arvadlarıyla, atalarıyla, babalarıyla... İş zamanı xəsarət almaq, evdən çıxarımaq, ailə münafiqşələri – mənim işim bunlardan ibarət olub. Yoxsulluğun xırda-para fəsadları... Amma...

Qabarma zamanı

Okean küləyi dalğaları divara çırpanda,
Mən öz kontorunda oturub
Hər şeyin əbədi olduğu haqda düşüncələrə dalıram.
Mən bu insanların gəldikləri Siciliyanı,
Kalabriyanın qədimi qayalıqlarını,
Karfagenlərlə yunanların ölüm-dirim savaşına çıxdıkları Sirakuzanı düşünürəm. Hannibalı düşünürəm – Onların əcdadlarının qatilini; Sezarı düşünürəm – Onları latıncaya keçməyə qısnayanı.

Bütün bunlar, əlbəttə, gülməlidir.

Al Kapone bu peşəni bax bu divarın aşağı haşiyəsində öyrənib.

Frenk Yelanı isə iki şaqqa elədilər.

Ədalətsiz insanların

Çoxlarını güllələdikləri – hamısını da yerində,

Həmin o Prezident-stritin və Yunionun dalanında.

İndi, əlbəttə, hər şey dəyişib.

Mən daha kontorda revolver saxlamıram;

Bizlər mədəniləşmişik. Bizlər əsl amerikalılarıq.

İşlər indi əmin-amanlıqla yoluna qoyulur.

Mənim üçün belə yaxşıdır.

Amma hər halda, qabarma zamanı

Okeanın mavi qoxusu

Düz pəncərəyəcən üzüb gəlir.

Və göy üzündə

Yoxsulların göyərçinləri dövrə vururlar.

Amma mən onları yox, şahinləri görürəm.
İtaliya meşələrinin üstüylə dövrə vuran
Köhnə əyyamların ov şahinlərini.
Və bütün bunlar indi Bruklin körpüsündən görünən
Həmin o liman zibilliyinə – Red Xuka çevrilib.

Eddi küçəylə addımlayır. O da oynayanlara qoşulur.

Hərdən-hərdən babat bir iş də düşür.
Və tərəflər öz dərdlərini dilə gətirəndə
Zamanın hörümçək toru qınılır,
Adriatik xarabalıqlarının daşları yenidən binə olur.

Kalabriya!
Qəflətən iddiaçının gözləri, elə bil, heykəlləşir.
Onun səsi xarabalıqların içindən gəlir.

Eddi Karbone adlı bu adama baxın.
Bu yükvuran Bruklin körpüsüylə bənd arasındakı
Gəmi təmiri yerində işləyir...

E d d i (*yerdən dəmir pulları yığaraq*). Oldu, uşaqlar, bir
azdan görüşərik.

L u i s. Sən sabah işləyirsən?

E d d i. Hə, hələ bir gün də o qab-qacağın içində
əlləşməliyəm. Di hələlik. Görüşənədək, Luis.

Eddi evə daxil olub pilləkənlə qabxır. Mənzildə işıq yanır. Eddi
qırx yaşlarında, enlikürək, azca dolu bir yükvurandır. Onun çohu-
mu Ketrin pəncərədə dayanıb Luisə əl eləyir. Luis də onu görüb əl
eləyir. On yeddi yaşlı Ketrinin əlində bir neçə qab var. O, nahar
süfrəsi açmağa hazırlaşır.

Eddi daxil olan kimi Ketrin pəncərədən stola tərəf gedir. Evin
qarşısındakı küçənin və Alferinin üzərinə düşən işıq sönür.

K e t r i n (*baxışlarından glzlə ehtiras boylanır*). A-a, Eddi,
gəlib çıxdın?!

E d d i (*azca sancaraq*). Bu tuffiləri nə münasibətlə
geyinmişən?

K e t r i n. Mən heç hara getməmişəm.

E d d i (*gödəkçəsini və şlyapasını çıxarıf*). Pəhol! Mənə minnət qoyursan?

K e t r i n. Niyə axı mən, heç olmasa, evdə bunu geyinməyim?

E d d i. Çıxar görüm, yaxşımı? Sən elə bu tuffilərsiz də gözəlsən!

K e t r i n. Sadəcə, onlara öyrəşmək istəyirdim.

E d d i. Mən evə gələndə,

Kinoya yox, evə gələndə

Nazik dabanları üstə yırğalanan

Qızlara baxmaq məndə ikrah yaradır!

K e t r i n. Ah, ilahil..

Eddinin arvadı Biatris daxil olur. O, əriylə yaşiddir.

B i a t r i s. Nəyisə aydınlaşdırı bildinmi?

E d d i (*yırğalanan kürsüyə oturaraq*). Bərə gəlib. Yəqin, onlar indilərdə sahilə çıxacaqlar.

B i a t r i s (*sevinclə, yaxud yalvarış üçün əllərini bir-birinə sıxaraq astadan*). İlahi! Sən Tonini görmüsən?

E d d i (*əndişə ilə*). Hə, mən onunla danışdım. Axşam komandanı sahilə buraxacaqlar. Toni dedi ki, onlar istənilən an bura gəlib çıxa bilərlər.

K e t r i n. İlahi, yəqin, indi onların dizləri əsir...

E d d i. Boş şeydir. Rahatca sahilə düşəcəklər. Axı onların dənizçi sənədləri necə lazımdır, qaydasındadır. Dəstəylə birlikdə sahilə düşəcəklər. (*Biatrisə*) Ümid eləyirəm ki, harada gecələməli olduqlarını artıq müəyyənləşdiriblər, hə?

B i a t r i s. Mən məktubda onlara yazmışdım ki, yerimiz yoxdur.

K e t r i n. Amma sən özün onları qarşılamadın, eləmi? Sən özün onları görmədin ki?

E d d i. Yox, onlar hələ oradadırlar. Körpüdə yalnız Toni gözümə dəydi. Nədən siz hər ikiniz belə vəlvələyə düşmüşünüz?

K e t r i n. Mən vəlvələyə-zada düşməmişəm.

B i a t r i s (*aranı sakitləşdirərək*). Hər halda, axı bu hadisə... O, necə həyəcanlanmaya bilər?

E d d i (*Keitrinə*). Elə bilirsən onlar bura kefə gəlirlər. Onlar işləməyə gəlirlər.

K e t r i n (*tutulub. Amma guya, bu qınaqdan həтта məmnun qalaraq*). Kim dedi ki, kefə gəlirlər?

E d d i. Qulaq as, Ketti, nədir, ayağına keçirməyə başqa şey yoxdur? Sənin ki yaxşı tuffilərin çoxdur! (*Onun ayaqlarına işarə eləyərək*). Bu cındır hansısa aktrisyaya gedər. Tez elə, dəyiş.

K e t r i n. Mən qayıdanacan, baxın ha, heç nə danışmayın! (*Yolüstü tuffilərinə ayağından tullayaraq qaçıb otaqdan çıxır.*)

E d d i (*ona yaxınlaşan zaman Blatrisə*). Niyə sən ona belə zirzibillə gəzməyə icazə verirsən? Bu tuffilər ona qəti yaraşmır!

Blatris əyilib onun yanağından öpür.

Xeyir ola, bu, nə üçündür?

B i a t r i s. Sənin belə yaxşı olmağın üçün.

E d d i. Bircə onlar bilməlidirlər ki, bizim heç nəyimiz yoxdur, Bi. Məni indi qayğılandıran bax budur.

B i a t r i s. Onlar hər şeyin pulunu ödəyəcəklər. Mən məktubda yazmışam.

E d d i. Keçəl suya getməz, bu dəfə sən o vaxt ananın evi yananda olduğu kimi quru yerdə yatmayacaqsan.

B i a t r i s. Eddi, mən məktubda onları xəbərdar etmişəm ki, yerimiz yoxdur.

Ketrin ayağında alcaqdaban tuffi daxil olur.

E d d i. Boşla görək, mən səni yaxşı tanıyıram. Hansısa bir qohum-əqrəban gələn kimi yerdə yatırsan.

B i a t r i s (*yarıciddi, yanzarafatla*). Bəsdir deyindin. Pivə istəyirsən? Nahar hələ hazır deyil.

E d d i (*Blatrisə*). İstəmirəm, onsuz da, soyuqdur. (*Keitrinə*) Ay Qreta Qarbo, bu gün dərsin oldu?

K e t r i n. Aha. Mən artıq çox oxumuşam, indi gərək bacardıqca təcrübə keçəm.

B i a t r i s. İndi o, sən necə danışırsansa, həmin sürətlə yazır. Lap dəhşətdir! Ona nəyə bir şey oxu, özün görəcəksən!

E d d i. Afərin, Ket. Balası, səndən nəyə çıxacaq.

K e t r i n (*qürurla*). Mən elə indinin özündə də işə düzələ bilərəm. Azca da qorxub-eləmirəm.

E d d i. Tələsmək lazım deyil. Gözlə bir, on səkkiz yaşın tamam olsun. Elanları oxumaq lazım gələcək. Bəlkə, bəxtimizə hansısa sanballı şirkət, bəlkə, vəkil kontoru, ya da ona oxşar bir şey çıxdı.

K e t r i n. Pərvərdigara! Müəlliməm deyir ki, mən elə günü bu gün də işləyə bilərəm.

E d d i. Qoy hələ on səkkiz yaşın tamam olsun. Mən istəyirəm ki, sən ayaqların üstə möhkəm dayanasan. Yoxsa hələ tez-tez havalı kimi gəzirsən. (*Blatrisə*) Uşaqlar haradadır? Hələ də küçədədirlər?

B i a t r i s. Onları anamın yanına apardım. Yoxsa bütün gecəni yatmayacaqlar. Bu gün yükün nə oldu?

E d d i. Qəhvə. Bəxtimiz gətirdi!

B i a t r i s. Deyirəm axı, bütün günü qəhvə iyi burnumdan getməyib!

E d d i. Hə, Braziliya qəhvəsi... Nadir hallardan biridir ki, yükvuran peşəsi adama xoş gəlir. Bütün bərəni qəhvə iyi bürümüşdü. Sanki, oranı gül-çiçək qoxusu basmışdı. Sabah torbanın cırılmasını bəhanə eləyib sənə də bir az gətirərəm. Yaxşı, yeməyi çək.

B i a t r i s. İkiçə dəqiqə də gözlə. İstəyirəm tərəvəzlər yaxşıca bişsin.

Eddi içində üzüm olan vazaya tərəf gedir.

K e t r i n. Biatris, necə olub ki, o, indiyəcən subay qalıb? Belə yaşlı adam... O balacanı deyirəm.

B i a t r i s (*Eddiyə*). İyirmi beş yaş onun üçün artıq qocalıq deməkdir!

E d d i (*Ketrinə*). Beynində nə boş-boş şeylər saxlayırsan?

K e t r i n (*sancaraq*). Bəs, sənə, mənim beynimdə nə olmalıdır?

E d d i. O qədər şey var ki.

K e t r i n. Məsələn?

E d d i. Nə qır-saqqız olmusan? Anana sənə qayğına qalacağıma and içəndə kaş dilim quruyaydı.

K e t r i n. Elə mənim də.

E d d i (*gülə-gülə*). İlahi, bəlasan ki bəla! Lap ifritəsən! Səni gərək ancaq televizorda göstərələr.

K e t r i n. Nə qiyamət olardı!

E d d i. Qiyamət? Qorxudan ürəyin partlayardı.

K e t r i n. Mənimmi?! Niyə?!

E d d i. Ey, Qarbo, yeri gəlmişkən, sənə deməmişəm, pəncərədən əl eləmə?

K e t r i n. Mən ki Luisə əl eləyirdim!

E d d i. Əzizim, billirsən, mən sənə bu Luisdən elə sözlər deyərəm ki, sən bir də ömür-billah ona əl eləməzsən.

K e t r i n (*eləcə gülə-gülə qalan Biatrisə*). Görəsən, bu dünyada elə bir cavan varmı ki, bu, onun haqqında nə gəlmiş danışmasın!

E d d i (*Ketrinə yaxınlaşıb İri əlləriylə onun buxağını sıxır*).

Bura bax, Ketrin, mənimlə zarafatı boşla!

Balası, mən sənə cavabdehəm.

Anan öləndə ona söz vermişəm.

Odur ki mənimlə zarafat eləmə. Ciddi sözümdür.

Mən dikdabanla səkiylə getməyi xoşlayanlardan deyiləm.

Mən o taq-taq-taq səsini xoşlamıram.

İstəmirəm ki, səni gözləriylə yesinlər.

B i a t r i s. Onun günahı nədir, camaatın gözünü bağlamayacaq ki?

E d d i. Lazım olan kimi yerim. (*Ketrinə*) Başdan-ayağacan yırgalanır.

Biatris mətbəxə keçir.

K e t r i n. Kim yırğalanır?

E d d i. Ketİ, mənİ özümdən çıxarmal Sən yırğalanırsan!

K e t r i n. Özün bilirsən ki, cavan oğlanlar fərq qoymur, bütün qızlara baxır.

E d d i. Başqalarının ata-anası var. Sən gərək ehtiyatı əldən verməyəsen.

Biatris əlində qab içəri gİrİr.

K e t r i n. İlahi, özün saxla! (*Mətbəxə gedir.*)

E d d i (*onun arxasınca qışqırır*). Dİlini ağzında saxla, eşİtdin?

B i a t r i s (*yeməyi onun qabına çəkİb vəziyyəti yumşaltmağa çalışaraq*). Niyə axı sən həmişə ona İlişİrsən?

E d d i. O necə də böyüyüb! Əgər sənİN bacın onu görə bİlsəydi! Lap möcüzədir. Elə bİl, hələ dünün bap-balaca uşaq İdi, bİr də ayılıb gördük...

Ketrin əlində qaşIq və çəngəl içəri gİrİr.

Bilirsən, o, süfrəni düzəldəndə lap madonnaya oxşayır.

Biatris Ketrinin alınına düşən saçını kənara eləyir.

(*Ketrinə*) Ketİ, sənİN çöhrən madonna çöhrəsidir... Bax buna görə də sənə gözəgİrən paltar geyİnmək olmaz. Eləsi sənə yaraşmır. İşdə də sənə çəpəki baxarlar. Orada belə şeyləri xoşlamırlar. (*Stolun arxasına keçir.*)

B i a t r i s (*yeməyə başlayır*). Ketİ, canım, əyləş.

Ketrin əyləşir. Onlar yeyirlər.

E d d i. Uşaqlar olmayanda evdə necə də sakitlikdir.
K e t r i n. İndi necə olacaq? Onlar bizi necə tapacaqlar?

E d d i. Toni onları bərədən götürüb bura gətirəcək.

B i a t r i s. Bu Toni, yəqin, pula pul demir.

E d d i. Pul nə gəzir. Bütün qaymağı sindikat götürür.

K e t r i n. Birdən bərə boşalanda onların orada olmadığı məlum olsa, necə eləyəcək?

E d d i. Narahat olma, kapitan da öz payını alır.

K e t r i n. Hətta kapitan da?

E d d i. Bəs necə, məgər kapitanın ağzı yoxdur? Kapitan da alır, gəmiçilərdən biri də... Nəsə itmişdi, buna görə İtaliyadan sənədləri düzüb-qoşan həmin o cavan oğlan... (Biatrisə) Öz qazanclarına sahib olmaq üçün gərək altı ay sindikata işləsinlər. Ümid eləyirəm ki, onlar bunu bilirlər, hə?

B i a t r i s. Əlbəttə. Amma həm də axı Toni onların işə düzəldəcək, eləmi?

E d d i. Bəs necə! Əgər ona verəcəkləri varsa, əlbəttə, düzəldəcək. Elə ki onlar bütün pulu ödəyib qurtardılar, bax onda iş sarıdan çətinlik yaranacaq. Elə bizdə də. Ümid eləyirəm ki, onlar bunu da bilirlər.

B i a t r i s. Hə, bilmiş olurlar. İlahi, onlar, yəqin, orada acıdan ölürlər. Bir neçə dollar irəli düşmək üçün gör nə əzablardan keçməli olurlar! Bu yerdə ağlamayıb neyləyəsən!

E d d i. Yeri gəlmişkən, qonşulara nə deyəcəksən – əgər səndən onların burada nə elədiklərini soruşan olsa?

B i a t r i s. Nə deyəcəyəm ki... Əşi, kimdir soruşan? Onsuz da, hamı hər şeyi bilir.

E d d i. Necə yəni bilir? Qulaq as, Biatris, İmmiqrasiya bürosunun hər yerdə casusu var.

B i a t r i s. Ola bilər. Amma bunun bizim evə nə dəxli?..

E d d i. Haradan bilirsən ki, bizim evdə yoxdur? Hər ikinizin qulağı məndə olsun. Əgər sizdən soruşsalar, deyin ki, qohumlarınızdır, sizə qonaq gəliblər. Tutaq ki, Filadelfiyadan.

K e t r i n. Yaxşı. Amma onlar özləri Filadelfiya haqqında nəsə bilirlərmə? İşdir-şayəd birdən onların özlərindən soruşsalar...

E d d i. Hə, nə olsun? Deyərlər ki, zəvzəməyi xoşlamırlar, vəssalam! Siz bircə heç kimlə açıq danışmayın, eşitdiniz? Bir-iki dollara görə buradakıların çoxu nəyə desən hazırdır. İmmiqrasiya bürosunda oturanlar belə məlumatlara görə yaxşı pul verirlər.

K e t r i n. Mən onlara Filadelfiya haqqında danışa bilərəm...

E d d i. Balası, sən mənim canım, nə onlara dərs ver, nə də böyür-başlarında fırlan, yaxşımı? Sənin bu uzun dilin nə qədər qısa olsa, bizim üçün bir o qədər yaxşıdır. Onlar burada işləyəcəklər, evə də yatandan-yatana gələcəklər. Mən istəmirəm ki, sən onlara nəse diqqət ayırasan. Bu, zarafət məsələ deyil, bu işdə Birləşmiş Ştatlar hökumətinin marağı var. Demək, yaxşı olar ki, sənin, ümumiyyətlə, onların bu yer üzündəki mövcudluğundan belə xəbərin olmasın. Rəfiqələrinlə qeybətləşəndə ehtiyatlı ol. Dilini ağzında saxla. *(Bir qədər susaraq)* Duz hanı?

Pauza.

K e t r i n. Hava artıq qaralır.

E d d i. Hə, belə görünür ki, sabah qar olacaq.

Pauza.

B i a t r i s *(rəşvışlə)*. İlahi, sən o Vinni Bolzanonu xatırlayırsan? Neçə illər əvvəl. Yadındamı?

E d d i. O dəlini deyirsən? Elə bu günlərdə yadıma düşmüşdü.

K e t r i n. O, kimdir?

B i a t r i s. Onda sən lap balacaydın. Burada, yaxınlıqdakı Seket-stritdə Vinni adlı on altı yaşlarında bir oğlan yaşayırdı. İmmiqrasiya bürosuna kimdənsə məlumat ötürmüşdü. Özünün beş qardaşı və bir də qoca atası vardı. Onlar da o gənci mətbəxdə tutub üçüncü mərtəbədə yerə sürükləmişdilər. Başı pələkənlərə dəyib qarpız kimi partlamışdı. Küçədə öz

doğma atasıyla qardaşları onun üzünə tüpürürdülər.
Dəhşət idi!

K e t r i n. Bəs sonra necə oldu?

B i a t r i s. Deyəsən, buradan baş götürüb getdi.
(Eddiyə) Sən onu bir də görmədin ki?

E d d i. Onumu? Onu bir də görməyəcəksən. Gör
camaatın başına nə oyun açdı! Məgər o, adamların
üzünə baxa bilərdimi?.. Duzu çox olub.

B i a t r i s. Niyə sən üstündən bir də duzladın?

E d d i (qasıği süfrəyə qoyub stolun arxasından qalxır). Bilir-
sən, mən nəyə qorxuram...

B i a t r i s. Niyə ki? Onlar bura yatandan-yatana
gələcəklər. Sən onlarla göz-gözə gəlməyə də bilər-
sən. Bir az da otur.

Eddi narahatlıqla arvadına baxır.

Mən nə eləyə bilərdim? Axı onlar mənim yaxın
qohumlarımdır.

Eddi Biatrisə yaxınlaşıb onun çöhrəsini məhəbbətlə əlləri ara-
sına alır. İşiq onların üzərində sönərək Alferinin üzərinə düşür.

A l f e r i. Bilirəm, o, iki uşaq atasıydı.

Və bu yeknəsəq, miskin həyatı boyu

Yaxşı ər olmağa çalışırdı.

İş olandan-olana tər tökürdü,

Qazancı da evinə gətirirdi.

Beləcə yaşayırdı.

Həmin axşam, təxminən, on radələrində –

Onlar artıq şam eləmişdilər –

Qohum-qardaşlar gəlib çıxdılar.

Ketrin və Biatris süfrədən qab-qacağı yığır, Eddi qəzet oxu-
maqla vaxtını öldürür.

Alferinin səsi gələn müddətdə Eddi qalxıb pəncərəyə yaxın-
laşaraq çölə baxır. Küçədə hərəsi əlində bir çamadan tutmuş Mar-
ko və Rodolfonun müşayiəti ilə gələn Toni görünür. Toni dayanıb
Eddinin yaşadığı evi göstərir.

M a r k o (*otuz iki yaşında enlikürək bir kəndlidir. Heç kimə etibar etmir*). Çox sağ olun.

T o n i. Di indİ özünüz baxın. Bircə ehtiyatı əldən verməyin, vəssalam. Birinci mərtəbə.

M a r k o. Çox sağ olun.

T o n i. Sabah körpünün yanında görüşərik. İşə başlayacaqsınız.

Marko başını tərpədir və Toni çıxıb gedir.

R o d o l f o (*yaşı iyirmidən bir qədər artıq olan diribaş gəncdir. Hərdən hələ lap uşaq kimi, hərdən də yaşından böyük – qayğı basmış kişi kimi görünür. Saçları qeyri-adi dərəcədə sandır*). Bu, mənim Amerikada daxil olacağım ilk evdir.

M a r k o. Sus! Getdik.

Marko və Rodolfo pilləkənlə qabır.

R o d o l f o. Sən bir bura bax! Bacı yazmışdı ki, kasıb dolanırlar!..

M a r k o. Sus!

Qardaşlar sütunların arasından keçib-gedirlər. Otaqda işıq yanır. Eddi, Ketrin və Biatris addım səslərini eşidib başlarını qapıya tərəf çevirirlər. Marko qapını döyür. Biatris və Ketrin Eddiyə baxır. O qabıb qapını açır. Marko və Rodolfo içəri daxil olub kepkalarını çıxarırlar.

E d d i. Siz Markosunuz?

Marko başını tərpədir qadınlara baxır. Onun gözləri zənn ilə Biatrisə dikilib.

M a r k o. Mənim qohumum sizsiniz?

B i a t r i s (*əlini sinəsinə qoyaraq*). Biatris mənəm. Bu da ərim Eddidir. (*Bir-birinə təzim edirlər.*) Mənim bacım qızı Nensi Ketrin.

Qardaşlar “salam”a işarə kimi başlarını tərpədirlər.

M a r k o (*Rodolfo*nu göstərərək). Mənim qardaşım Rodolfo.

Rodolfo təzim edir.

(*Eddiyə yaxınlaşır və qamətini dikəldir.*) Bəri başdan sizə demək istəyirəm ki, nə vaxt getməyimizi istəsəniz, çıxıb gedəcəyik.

E d d i. Yox, əşi...

M a r k o. Görürəm ki, mənziliniz balacadır, amma bəlkə, tezliklə bizim öz evimiz oldu.

E d d i. Bizə xoş gəlmisiniz, Marko, yerimiz hamıya çatar. Ket, onlara şam yeməyi ver.

K e t r i n. Bura gəlin, əyləşin. Mən sizə şorba gətirəcəyəm.

Qardaşlar stola yaxınlaşırlar.

M a r k o. Biz bəradə yemişik. Çox sağ olun. (*Eddiyə*) Siz də çox sağ olun.

B i a t r i s. Qəhvə için. İndi hamımız qəhvə içərik. Di əyləşin.

K e t r i n. Rodolfo, bu, necə olur: o, tamamilə qarışıqdır, amma siz belə ağbənizsiniz?

R o d o l f o. Nə bilim. Deyirlər ki, min il əvvəl nəşə günlərin bir günü danimarkalılar Siciliyanı işğal eləyibləmiş... (*Gülür.*)

K e t r i n (*Biatrisə*). O əsl sarışıdır.

E d d i. Qəhvə necə oldu?

K e t r i n (*qarıxdıraraq*). İndi gətirirəm. (*Otaqdan çıxır.*)

E d d i. Səyahətiniz necə keçdi?

M a r k o. Okean qışda həmişə təlatümlü olur. Amma bizlər dənizə öyrəncəliyik...

E d d i. Siz bura gələndə hər şey qaydasınca oldu?

M a r k o. Hə. Həmin o Toni bizi evəcən ötürdü. Qiyamət oğlandır.

R o d o l f o. Dedi ki, biz sabahdan işə başlayırıq. Adam kimi necədir, dürüstdür?

E d d i. Yox. Amma nə qədər ki onlara borcunuz var, sizə iş verəcəklər. *(Markoya)* Siz orada, öz İtaliyanızda nə vaxtsa limanda işləmişiniz?

M a r k o. Limanda? *(Təəssüflə dodaqlarını dişləyir.)*
Xeyr.

R o d o l f o *(öz doğma şəhərinin necə balaca olduğunu xatırlayaraq təbəssümlə).*

Bizim şəhərdə liman yoxdur.

Olub-qalanımız balıqçı qayıqları üçün elə o qum sahildir.

B i a t r i s. Bəs siz orada nə iş görmüsünüz?

M a r k o *(əsəblə tərzdə çiyinlərini çəkir).* Nə gəldi. Təki iş olsun, ağına-bozuna baxanlardan deyilik.

R o d o l f o.

Hərdən ev tikiləndə,

Yaxud körpü salınanda Marko

Bənnalıq eləyirdi.

Mən də onun sementdaşıyanı idim.

(Gülür.)

Yay aylarında da tarlalarda işləyirdik,

Nə iş versəydilər, qane olurduq.

E d d i. Orada vəziyyət elə əvvəlki kimi pisdir, hə?

M a r k o. Hə, pisdir.

R o d o l f o. Dəhşətdir.

Hər verən gün meydanı kəsdirib durmuşuq.

Quşlar kimi fəvvarənin fişiltısına qulaq asırıq.

(Gülür.)

Qatar gəlib çıxanacan.

B i a t r i s. O qatarda nə olur ki?

R o d o l f o.

Əşi, heç nə. Amma əgər səmişin çox olsa,

Və bir də əgər bəxtiniz gətirsə,

At daşıyan yükü dağa çıxarmaqla

Bir-iki lir qazana bilərsən.

Ketrin daxil olaraq əyləşib qulaq asır.

B i a t r i s. Atları əllə itələyirlər?

R o d o l f o (gülərək).
Bizdə belədir.
Axı bizim atlar lap keçi kimi anqdırlar.
Əgər səmişin çoxdursa,
Biz o yükləri yuxarı, mehmanxanaya itələyirik.
(Yenə gülür.)
Atlar isə yaraşır üçündür.
K e t r i n. Bəs niyə taksiləriniz yoxdur?
R o d o l f o.
Biri vanımızdır.
Onu da itələyirik.

Hamı gülür.

Bizim şəhərdə hər şeyi
İtələməli olursan.
B i a t r i s (Eddiyə qüssəylə). Necədir, xoşuna gəlir?
E d d i (Markoya). Xülasə, istəyiniz nədir: burada, bu
ölkədə qalmaq, yoxsa evə qayıtmaq?
M a r k o (təəccüblə). Evə qayıtmaq?
E d d i. Siz axı evlisiniz, elə deyilmi?
M a r k o. Hə, mənim üç övladım var.
B i a t r i s. Üç? Mən elə bilirdim, bir uşaqdır.
M a r k o.
Nə danışırısan? İndi üçdürlər,
Dörd, beş, altı yaşlarında.
B i a t r i s. Əmin eləyə bilərəm ki, onlar artıq sizin
üçün ağlaya-ağlaya qalıblar.
M a r k o.
Mən nə eləyə bilərdim?
Axı böyüyü vərəmlidir. Arvad da
Öz boğazından kəsir ki, uşaqlar ac qalmasın.
Sizə olanı deyirəm.
Mən orada qala bilməzdim.
Axı uşaqlar tək hava udmaqla
Necə böyüyə bilərdilər?
B i a t r i s. İlahi, özün saxla. Siz burada nə qədər
qalmaq niyyətindəsiniz?

M a r k o. Əgər icazə versəydiniz, biz, çox güman ki, burada...

E d d i. O, buranı, bu evi yox, Amerikanı nəzərdə tutur.

M a r k o. Hə-ə. Dörd-beş, ola bilsin, altı il.

R o d o l f o (*təbəssümlə*). O, arvadından da arxayındır.

B i a t r i s.

Əgər bir şey qazana bilsəniz,

Daha tez qayıda bilərsiniz.

M a r k o. Görək də. Bilmirəm. (*Eddiyə*) Belə görürəm ki, burada sizin üçün də xoş keçmir.

E d d i. Hər halda, nə qədər ki onlara bütün borcunuzu ödəməmişiniz, elə bilirəm ki, siz narahat olmaya bilərsiniz. Sonra iş sarıdan sizə də asan olmayacaq, bizlər kimi ora-bura təpik döyməli olacaqsınız. Amma hər halda, siz burada oradan çox qazanacaqsınız.

R o d o l f o. Nə qədər çox?

Bizə müxtəlif məbləğlər deyirlər. Amma

Burada nə qədər pul çıxarmaq olar:

Biz gecə-gündüz bilmədən işləməyə hazırıq...

E d d i (*get-gedə daha çox Markoya, yalnız ona üzünü tutur*). İl ərzində? Ola bilsin... Nəsə demək çətindir. Bəzən biz xeyli vaxt işsiz qalırıq. Bəzən üç-dörd həftə bir gəmi də olmur.

M a r k o. Üç-dörd həftə? (*Təəssüf hissiylə köks ötürür.*)

E d d i. Amma mən elə bilirəm, siz bütün ilboyu həftəyə, yaqın... otuz, hətta lap qırx götürə bilərsiniz.

M a r k o. Dollar?

E d d i. Əlbəttə, dollar!

M a r k o (*xoşbəxt nəzərlərini Rodolfoya dikərək*). Biatris, biz burada, heç olmasa, bir neçə ay qala bilsəydik...

B i a t r i s. Öz evinizdir, Marko...

M a r k o. Əgər mən sizdə qalsaydım, onlara bir az pul göndərə bilərdim...

B i a t r i s. Nə qədər istəyirsiniz qalın, yerimiz var...

M a r k o (*gözləri yaşarı*). Mənim arvadım... Mənim arvadım... İstəyirəm ona elə əlimə pul düşən kimi iyirmi dollar göndərim.

E d d i. Siz artıq gələn həftə onlara bir az pul göndərə bilərsiniz.

M a r k o (az qala, ağlaya-ağlaya). Eduardo...

E d d i. Təşəkkür-filan lazım deyil. Lənət şeytana, mənlik nə var ki? (Ketrinə) Sənin o qəhvən necə oldu?

K e t r i n. Üstündədir. (Rodolfoya) Siz də evlisiniz? Yəqin, yox.

R o d o l f o. Yox, yox!

Bitaris. Mən sənə demişdim axı, o...

K e t r i n (Biatrisə). Bilirəm, amma bəlkə, təzəlikcə evlənib.

R o d o l f o.

Evlənməyə pulum nə gəzir,
Sır-sifətdən, yəqin, varlıyam,
Amma cibimdə qəpik də yoxdur.

(Gülür.)

K e t r i n (Biatrisə). O əsl, əsl sarışındır!

B i a t r i s (Rodolfoya). Sən də burada qalmaq niyyətindəsən? Ola bilsin, həmişəlik?

R o d o l f o. Mən?

Həmişəlik?.. Yox əşi.

Amerikada yaşamaq istəmirəm,
Pul toplayıb motosikl alacağam,
Sonra evə qayıdacağam.

(Gülür.)

K e t r i n. Motosikl?

R o d o l f o. Motosiklin olsa, İtaliyada ac qalmazsan!

B i a t r i s. Gedim qəhvəni gətirim. (Çıxır.)

E d d i. Motosiklə nə edəcəksən?

M a r k o. Hamısı xülyalardır, boş xülyalar.

R o d o l f o. Niyə boş xülyalar?

Göstərişlər! İstənilən! Mehmanxanalarda qalan
Varlılara həmişə əl buyruqçusu lazım gəlir.

Tez olsun! Çaparaq, hay-küylə.

Mən öz mavi motosiklimi mehmanxananın həyə-
tində saxlayacağam.

Dərhal da kimdənsə göstəriş alacağam.

M a r k o. Adam subay olanda xülyalara qapılır.

E d d i. Niyə axı, göstərişləri piyada, avtobusda, yaxud başqa nədəsə yerinə yetirmək olmaz?

Blatris əlində qəhvədən daxil olur.

R o d o l f o.

Yox, yox, motosikl ayrı aləmdir.

Adam varlıların mehmanxanasına gəlib

Bəyan edir: «Mən çaparam».

O birilər kimdir ki?

Piyadal Sən izsiz, səssiz qeyb olursan.

Piyada göstərişi yerinə yetirməyə,

Qayıtmaya da bilər.

Amma motosikli adam

Sanballı adamdır. O itməz.

Ona göstəriş verəcəklər.

Üstəlik, mən həm də müğənniyəm.

E d d i. Necə yəni müğənni? Doğrudan?

R o d o l f o. Hə, hə. Ötən il.

Bariton Andreola qəflətən xəstələndi,

Mən onu mehmanxananın bağında əvəz etdim.

Üç ariya oxudum, xoruz-zad buraxmadım.

Stollardarı mənə minlik əsginaslar atırdılar.

Pullar başıma yağış kimi tökülürdü.

Bu, möhtəşəm idi.

Həmin axşam bizi yarım il saxladı. Eləmi, Marko?

M a r k o (*inamsız halda başını tərpədir*). İki ay.

B i a t r i s. Niyə axı orada sizin üçün iş olmasın?

R o d o l f o. Andreola sağalıb durdu.

Onun baritonu möhtəşəmdir.

Yoxsa mən...

M a r k o (*Blatrisə*). Rodolfo çox zildən oxuyurdu.

R o d o l f o. Heç də yox!

M a r k o. Çox zildən. Mehmanxananın müştəriləri də ingilislərdir. Onlar nəyisə çox zildən eləyəndə xoşlamırlar...

R o d o l f o. Bəs onda pullarını niyə belə səpələyirdilər?

M a r k o. Onlar sənin cəsarətini qiymətləndirirdilər. (*Eddiyə*) İngilislərə cəsarətli olduğunu göstərəndə xoşlarına gəlir, amma bir dəfədən artıq olanda bəyənmirlər.

R o d o l f o (*Markodan başqa hamıya*). Çox zildən oxuduğumu bir nəfər də mənə deməyib.

K e t r i n. Siz haçansa caz musiqisi eşitmisiniz?

R o d o l f o. Bəs necə! Mən özüm caz üstə oxuyuram.

K e t r i n. Siz caz üstə oxuya bilərsiniz?

R o d o l f o. Mən cazın müşayiəti ilə Neapolitan mahnıları oxuyuram. Mən "Kağız gəlinciyi" oxuyuram. "Kağız gəlincik" xoşunuza gəlir?

K e t r i n. Hələ bir soruşursunuz da. "Kağız gəlincik" üçün mənim ürəyim gedir! Di oxuyun görək!

R o d o l f o (*qalxıb yüksək tenorla oxuyur*).

Tənhalıq necə ağırdır, deyəcəyəm sizə, a dostlar.

Məsələn, bir gəlincik səni sevir, amma o, sənə deyil.

Bütün qadınlar unudulsun,

Onlara baxmaq belə istəmirəm.

Əlimdən başqa nə gələr, a dostlar?

Özümə bir kağız gəlincik

Alacağam.

Gözləri oynayan şən cavanlar,

İstərsiniz gülün, istərsiniz ağlayın,

Saxtadır gözdəki yaşlar.

Kağız gəlincik sizlərlə getməz,

Kiminləsə gedib məni tərk etməz.

Sizin gün keçirdiyiniz diri gəlinciklər olacaq,

Kağız gəlincik isə mənə qalacaq.

E d d i (*coşmuş haldadır, elə hey ayaqlarını tərpedə-tərpedə qalıb*). Ey, əzizim, bircə dəqiqə gözlə...

E d d i. Ey cavan oğlan, istəyirsən ki, səni burada yaxalasinlar, hə?

M a r k o. Yox, yox!

E d d i (*qonşu pəncərəyə işarə eləyərək*). Bizdə, buralarda hələ indiyəcən oxuyan olmayıb. Di indi, durduğu-

muz yerdə evdə bir oxuyan peyda olur... Nə dediyimi anlayırsınızmi?

M a r k o. Bəli. Əlbəttə. Mumla, Rodolfo.

E d d i (*ehtirasdan qızararaq*). Marko, onların hər yerdə adamları var, başa düşürsünüzmü?

M a r k o. Bəli. O, səs çıxarmayacaq. (*Rodolfoya*) Mumla.

E d d i (*dəmir təmkinlə, hətta gülümsəyərək*). Qarbo, sən yenə həmin tuffiləri geyindin?

K e t r i n. Elə bildim, bu axşam...

E d d i. Xahiş eləyirəm, eşidirsən? (*Barmağını yataq otağına tərəf tuşlayır.*) Ora get.

Ketrin tutularaq, həm də artıq əsəbi halda yataq otağına gedir. Blatris narahatlıqla Ketrinə baxaraq qalxır və Eddinin yanından ötüb-keçərkən yalnız başqa adamların burada olması səbəbindən özünü saxlayaraq, ona soyuq-soyuq baxmaqla kifayətlənir. Stola yaxınlaşıb qəhvəni fincanlara süzür.

(*Markoya. Amma sözləri həm də Blatrisə ünvanlanıb.*) Bura dakılar hamısı aktrisalıq eşqinə düşüb! (*Pəncərəyə yaxınlaşıb pərdəni aşağı salır.*)

R o d o l f o (*sevincək*). Elə İtaliyada da! Bütün qızlar!

E d d i (*gizlədə bilmədiy! şübhəli, sınaıçı nəzərlərini Rodolfoya dlkərək*). Eləmi?

R o d o l f o. Hə, elədir! (*Gülür və başıyla Ketrinə, daha doğrusu, onun yataq otağına işarə edir.*) Xüsusən də belə gözəl olanlar.

Ketrin alçaqdaban tuffidə yataq otağından çıxıb stola tərəf gəlir. Rodolfo fincanı ağızına aparır.

K e t r i n. Siz qəndlə xoşlayırsınız?

R o d o l f o. Qəndlə? Hə! Qəndi çox xoşlayıram.

Eddi səhnənin ortasında dayanıb Ketrinin qəndi Rodolfonun fincanına necə qoyduğunu müşahidə edir. Eddi dönüb daha bir pərdəni aşağı salır. Sifətindən həyəcan boylanır. Otağın işığı sönmüb Alferinin üzərində yanır.

A l f e r i. Aqibətini kim bilə bilər?
Küçənin və evin üzərindən günəş qalxır.
Eddi Karbone onu nə gözlədiyini
Nə fikirləşə, nə də təxmin edə bilərdi.

Eddi ayaqlarını güclə ataraq ağır-ağır pilləkənlə düşür.

Budur, insan övlad böyüdü,
Keqli oynayır, yeyir-içir,
İşləyir, yaşlaşır, ölümü gözləyir...
Həftələr ötürdü və onun düz qarşısında
Təhlükənin işartıları görünürdü.
Dərd ona rahatlıq vermirdi.

Biatris əlində qab peyda olur.

E d d i (onu artımda gözləyir). Saat artıq beş tamamdır.
B i a t r i s. Bu kinonun xeyli jurnalı var.
E d d i. Onlar jurnalqanşır hər şeyə çoxdan baxıblar.
Yaxşı olar ki, nahaqdan camaatın gözünü yağır elə-
məsin.
B i a t r i s. Sən denən, mən nə eləyim?
E d d i. Dünən onlar parkda olublar.
Axşam onlar parkda görüblər.
B i a t r i s. Onun bugün-sabah on səkkiz yaşı olur.
Burada pis nə var?
E d d i. Mən ona görə məsuliyyət daşıyıram.
B i a t r i s. İstədim, heç olmasa, ömründə bir kərə
bu sözü mənim barəmdə də deyəydin.
E d d i. Məni niyə gözümçixdığa salmışan?
B i a t r i s. Guya, özün bilmirsən?

Eddi dişlərini sıxaraq dönüb özünü elə aparır ki, guya, küçə-
ni nəzərdən keçirir.

Nə çeynəyirsən? Bir azdan dişsiz qalacaqsan.
Yuxuda da dişlərini qıcayırısan. Bütün gecəni qıcayır-
san, elə bil, öz-özünü çeynəyirsən.

Eddi gözünün bir qırağıyla baxaraq cavab vermir.

E d d i, sənə nə olub?

E d d i. Sənin heç nə vecinə deyil! Daş kimisən!

B i a t r i s. Bəs sən nə istəyirsən, Eddi, onu bütün ömrü boyu nənnidə yırğalamaq mı? Axı nə istəyirsən?

E d d i. Hə, demək, mən gör bir kimin üçün onu böyütmüşəm. Bu tip üçün?

B i a t r i s. Ona nə olub? Qiyamət oğlandır. Zəhmətkeş, sir-sifətdən də yaxşı...

E d d i. Söz yox, yaman yaxşıdır!

B i a t r i s. İlahi, özün saxla, məgər o, gözəl oğlan deyil?

E d d i. Onu görən kimi mənim ürəyim bulanır. Özünü aparmağı da xoşuma gəlmir.

B i a t r i s (*gülərək*). Sən, sadəcə, qısqanırsan, vəs-salam.

E d d i. Onamı? Əzizim, sən mənim haqqımda o qədər də yüksək fikirdə deyilsən!

B i a t r i s (*ona yaxınlaşaraq*). Niyə sən narahat olursan? O ki uşaq deyil, özünü müdafiə eləyə bilər.

E d d i. O, hələ heç nə anlamır. O da onun başını xarab eləyib. Məgər sən Ketrinin ona necə baxdığını görmürsən? Yan-yörəsində lap dünya dağılsa belə, vecinə deyil.

B i a t r i s. Burada təəccüblü nə var? Əgər bir dostu peyda olubsa, qız artıq öz-özünün yiyəsi deyil. Başqa cür necə ola bilər?

E d d i. Sən bilirsənmi, o, bərələrdə mahnı oxuyur?

B i a t r i s (*qayğılı halda*). Necə yəni bərələrdə mahnı oxuyur?

E d d i. Çox sadə. Göyartədə durub-durduğu yerdə özü üçün oxuyur. Əvvəl ona "Kağız gəlincik" deyirmişlər, indi ləqəbi "San bülbül"dür. And olsun ki, çox qəribə adamdır. Gəmilər yan alan körpüdə görünən kimi tamaşa başlanır.

B i a t r i s. Hə, burada nə var? Hələ cavandır, özünü necə aparmalı olduğunu bilmir.

E d d i. Saçları da lap mum kimi sandır. Şansonetkanın, lap ondan da aşağının birisidir.

B i a t r i s. O axı sanşındır...

E d d i (*ona baxmadan*). Ümid eləyirəm ki, saçları anadangəlmə belədir. Bircə buna ümid eləyirəm!

B i a t r i s (*həyəcanla*). Görürəm ki, sən tamam ağılnı itirmisən!

E d d i (*ona ani baxaraq*). Nədir? Sən heç bilirsənmi adı nədir? Cümə günü özüm eşitdim. Jeton üçün növbəyə dayananda qulağıma kiminsə səsi gəldi: "Taxta-şalban gəmissi!" Dönüb görürəm ki, onu səsləyirlər. Sənə çatır: "Taxta-şalban gəmissi?!"

B i a t r i s. Adam elə bilər ki, sən ömrün boyu sarışın görməmişən! Bəs San Balzo?

E d d i. Balzo axı oxumurdu. O axı belə oyunlardan çıxmırdı...

B i a t r i s. Haradan bilək, bəlkə, onların o İtaliyasında belə qəbul olunub.

E d d i. Onda niyə qardaşı da oxumur? Özünü də adam kimi aparır, heç kəs onu məsxərəyə qoymur. (*Ona baxaraq ayaqlarının duruşunu dəyişmir*). Eşidirsən, Bi, mən onu bəyənmirəm. Sənin düz üzünə deyirəm: mən buna dözmək niyyətində deyiləm. Mən onu bu tip üçün böyütməmişəm!

B i a t r i s. Yaxşı, get, Ketrinin özünə denən.

E d d i. Mən ona nə deyə bilərəm? Onsuz da, o, məni eşitməyəcək. O heç indi mən adda adamı tanımır. Evə gələndə görürəm ki, yuxulu kimidir. Necə də arıqlayıb: bir dəri, bir sümük qalıb...

B i a t r i s. Sən bir dayan...

E d d i. Mənim bütün içim göynəyir. O adamı görmək belə istəmirəm! Bəs Ketrinin stenoqrafiyası necə oldu? İndi qəti məşğul olmur.

B i a t r i s. Oldu, oldu. Sən onlardan qəmişini çək, aydındır? Sən özünü bərkə salma, eşidirsən? Ketrin özü bilər.

E d d i. Bi, məni başa düş, o, qızı pozacaq!

B i a t r i s. Neynək, nuş olsun. Sənin işinə qalmayıb. Artıq vaxtı çatıb, indi bir başqası onu öz madonnası eləməlidir. Evə gedək, sənin öz uşaqların var,

onların qayğısına qal. *(Yan-yörəsinə baxır.)* Sən küçədə nə qədər dayanıb qalsan da, Ketrin vaxtından tez gələn deyil. Üstəlik, adamlardan da ayıbdır.

E d d i. İndi qayıdırəm. Bir az gəzişmək istəyirəm. *(Aralanır.)*

B i a t r i s. Gedək, heç olmasa, bir dəfə uşaqlarını da görərsən.

E d d i. Dedim axı, indi gəlirəm. Sən get.

B i a t r i s *(incikliyini göstərməyə çalışaraq)*. Xahiş eləyirəm, burada durma. Yaxşı deyil. Mən ciddi deyirəm. *(Evə keçir.)*

Eddi avansəhnənin sağ küncünə yaxınlaşır. Bir dəqiqə dağınıq nəzərlərini uzaqlara dikir, sonra kiminsə yaxınlaşdığını görüb səhnənin qabaq küncündəki sürəhiyə tərəf gedib oturur. Luis və Mayk gəlib onun yanında əyləşir.

L u i s. Keqli oynamaq istəyirsən?

E d d i. Yorulmuşam. Gedim yatım.

L u i s. “Dovşanların” necədir?

E d d i. Qaydasındadırlar.

L u i s. Görürəm ki, iş sarıdan korluq çəkirlər.

E d d i. Hə, işləri pis getmir.

Mayk. Sağ əlləri bizim başımıza. Bəlkə, biz də buradan baş götürüb gedək, sonra gəminin anbarında “dovşan” kimi təzədən qayıdırıq. Onda bizə də bir iş tapılar.

E d d i. Yaxşı fikirdir!

L u i s. Əlbəttə, bəs necə? Bilirsən nədir?

E d d i. Turalım bilirəm.

L u i s. Sən xeyirxah iş görmüsən. Buna görə sənə hörmət eləyəcəklər...

E d d i. Bu uşaqlar mənə o qədər də mane olmur-lar. Amma bir qara qəpik qədər qiymətləri də yoxdur.

Mayk. Böyüyü lap öküz kimidir! Bu günlərdə onun qəhvə torbalarını necə daşdığını gördüm. Ona imkan versən, bütün bərəni tək yükləyər.

E d d i. Hə, söz yox, oğlan lap pəhləvan kimidir.

Mənim Frenkim, görünür, ona çəkib. Deyirlər ki, onların atası lap divar kimi imiş.

L u i s. Markoya baxanda bilinir. Amma elə bil, nə ətdir, nə də balıq, özünü nöqəsr kimi aparır.

M a y k. Amma o sarsaç...

Eddi baxışlarını dərhal Maykın üzərinə gətirir.

Yaman deyib-güləndir.

E d d i (*sınavçı təzdə*). Hə, gülməlidir...

M a y k (*gülməkdən özünü saxlaya bilmir*). Yox əşi, demək olmaz ki, gülməlidir, amma beləsi, necə deyərlər... Elə islətsin ki, başa düşürsən... Elə bircə sifəti görünən kimi hər tərəfi gülmək səsi bürüyür.

E d d i (*özünü narahat hiss eləyərək*). Hə, hə, əlbəttə... Zarafatı xoşlayır.

M a y k. Elə mən də onu deyirəm. Elə islətsin ki...

Maykla birlikdə Luis də xısın-xısın gülür.

E d d i. Belə deyirlər... Amma o axı hələ lap uşaqdır, hə? O, hələ, olsa-olsa, uşağın birisidir.

M a y k. Doğrudur. Bircə dəfə çöhrəsinə baxan kimi adamın eyni açılır. Özü də tək mənim yox. Ötən həftə nəşə onunla Mur-Makkormakın yanında birlikdə işlədik. Sənə deyim ki, gülməkdən hamı, az qala, yıxılırdı.

E d d i. Niyə? O, nə elədi ki?

M a y k. Mən nə bilim. Zarafatlaşırdı, vəssalam. Hətta nə dediyini yadıma da sala bilmirəm. Məsələ onun necə danışmağındadır! Bircə dəfə baxan kimi səni gülmək tutur.

E d d i. Aydındır. (*Narahatlıqla*) Təlxək!

M a y k (*gülərək*). Dəqiqə tapdın.

L u i s. Di hələlik, Eddi, görüşərik.

E d d i. Mısmırğını sallama!

L u i s. Aydındır. Hələlik.

M a y k. Əgər ürəyindən keqli oynamaq keçsə, nəzərdə tut ki, biz Fletbaş-avenyuda olacağıq.

Luis və Mayk gedir. Həyəcanlı fikirlərin məngənəsində olan Eddi onların arxasınca baxır. Onlar səhnənin sol küncünə yaxınlaşırlar və qayğısız, dost gülüşləri ilə əl-ələ gələn Rodolfo ilə Ketrini görərkən daha da ucadan səslənirlər. Yükvuranlar gedirlər və Rodolfo uzaqdan əl eləyərək onlarla salamlaşır.

K e t r i n. Eddi, heç bilirsən bu gün baxdığımız kino necə idi? O qədər güldük ki.

E d d i (*Ketrini görərkən təbəssümünü gizləyə bilmir*). Siz hara getmişdiniz?

K e t r i n. “Paramunt”a. Ah, həmin o iki artist oynayırdı. Bilirsən hansılar...

E d d i. Bruklin “Paramunt”una?

K e t r i n (*yüngül əsəbiliklə. Çünki Rodolfonun qarşısında pis vəziyyətdə qalıb*). Əlbəttə, Bruklin “Paramunt”una, başqa hara olacaq? Dedim axı, mərkəzə gedəcəyik.

E d d i (*onun hirsənəcəyindən ehtiyatlanaraq geri çəkilir*). Mən yazıq, sadəcə, soruşdum. (*Rodolfoya*) Mən, sadəcə, onun Tayms-Skverdə veyllənməyini istəmirəm. Orada o qədər avara-uvara var ki.

R o d o l f o. Eddi, ürəyimdən Brodvey boyu gəzişmək keçir,

Ketrinlə, heç olmasa, bir dəfə gəzmək istəyirəm – Oraları, opera, müxtəlif teatrlar olan yerləri.

Uşaqılıqda mən o məşəlləri kinolarda görmüşəm.

E d d i (*səbir kasası dolub*). Rodolfo, mənim onunla söhbətim var. Yuxarı qalx, yaxşımı?

R o d o l f o. Eddi, sadəcə, onunla küçələri gəzirik. O, mənə başa salır ki...

K e t r i n. Bilirsən, o, nəylə razılaşa bilmir?

Ki, niyə Bruklində fəvvarələr yoxdur?!

E d d i (*İstər-istəməz Rodolfoya tərəf gülümsəyərək*). Fəvvarələrimi?

Rodolfo da öz sadələvhlüyünə gülür.

K e t r i n. O deyir ki, İtaliyada dörd tərəf fəvvarədir. Görüşləri də onların yanına təyin edirlər. Bundan başqa,

Portağal onlarda ağacda yetişir.
Hələ limon da, inanırsan? O da ağacda!
Qiyamətdir! Amma onun Nyu-York üçün ürəyi
gedir.

R o d o l f o (*dostyana danışmağa çalışaraq*). Qulaq as,
Eddi, nədən axı biz, heç olmasa, bir dəfə Brodveyi
obaş-bubaş gəzməyək?

E d d i. Bəsdir, mənim ona sözüm var...

Rodolfo başını tərpedib artırmaya tərəf gedir.

R o d o l f o. Bəlkə, sən də bizimlə gələsən.
Mən o işıqlara elə baxmaq istərdim...

Eddinin sifətinin ifadəsi dəyişmir. Rodolfo Ketrinə baxaraq evə
daxil olur.

K e t r i n. Eddi, niyə sən heç vaxt onunla danış-
maq istəmirsən?

E d d i (*gözünü ondan çəkməyərək*). Mən də sənə pərəs-
tiş eləyirəm, amma sən də mənimlə heç vaxt danış-
mırsan. (*Bic-bic gülümsünür.*)

K e t r i n. Mənmi səninlə danışmıram? (*Onun əllə-
rindən vurur.*) Sən bununla nə demək istəyirsən?

E d d i. Mən indi səni heç görmürəm. Evə gələn-
də xəbər tuturam ki, kim bilir, haralardasan...

Ketrin onun əlindən tutub. Hər ikisi küçə boyunca gəzişir.

K e t r i n. Bilirsən, o, buralarda hər şeyə elə bax-
maq istəyir ki, ona görə də onunla şəhəri ələk-vələk
eləyirik. Sən mənə qarşı acıqlısan?

E d d i. Yox. (*Qüssə dolu, hətta xəyali bir təbəssümlə*)
Əvvəllər mən hər dəfə işdən qayıdanda sən həmişə
evdə olardın. Bir də gözümü açıb gördüm ki, lap yekə
qız olmusan. İndi səninlə necə danışmalı olduğumu
da özüm üçün aydınlaşdırı bilmirəm.

K e t r i n. Niyə?

E d d i. Bilmirəm, Ketİ, bilmirəm, sən həmişə orada-buradasan, həmişə orada-buradasan... Mənə elə gəlir ki, sən daha məni eşitmirsən.

K e t r i n. Eddi, nə danışırsan? Mən nə vaxt səni eşitmədim? Nə məsələdir? O, sənİn xoşuna gəlmiR?

Qısa pauza.

E d d i. Bəs sənİn necə, Ketrin, xoşuna gəlir?

K e t r i n *(qızaranaq, amma həm də başını dİk tutaraq)*. Bəli, xoşuma gəlir.

E d d i *(təbəssüm üzündən çəkillir)*. Aha, demək, sən onu bəyəniRSən...

K e t r i n *(ayaqlarına baxaraq)*. Bəli. *(Gözlərini qaldırır gülə-gülə gözləyir ki, görsün nə eşidəcək. Amma o, istənilən zərbəyə hazırdır.)*

Eddi donuq nəzərlərlə ona baxır.

Sən niyə ona qarşısan? Başa düşə bilmirəm. O, sənə pərəstiş eləyir...

E d d i. Mənə pərəstiş etmək onun ağına da gəlmiR, Ketİ.

K e t r i n. Düz deyil! Sən onun üçün ata əvəziSən.

E d d i. Ketİ!

K e t r i n. Nədir, Eddi?

E d d i. Sən ona ərə gedəcəksən?

K e t r i n. Bilmirəm. Biz axı, sadəcə... birlikdə gəzişirik, vəssalam...

E d d i. O, sənə hörmət etmiR, Ketİ.

K e t r i n. Niyə ki?

E d d i. Əgər yetim olmasaydın, məgər səni yanına salıb şəhəri obaşa-bubaşa gəzmək üçün atandan icazə almalı deyildi?

K e t r i n. Sənİn buna görə əsəbiləşəcəyini o, ağına da gətirməyib.

E d d i. O bilir ki, mən əsəbiləşəcəyəm, amma buna tüpürmək belə istəmiR. Başa düşürsən?

K e t r i n. Yox, o, mənə hörmət eləyir, elə sənə də. Hər dəfə yolu keçəndə o, az qala, təzimlə mənim əlimdən tutur. And içə bilərəm ki, sən, sadəcə, onu duymursan. Sən...

E d d i. Ketii, o, sənii yox, öz pasportunun qayğısını çəkir.

K e t r i n. Pasportunun?!

E d d i. Bəli, pasportunun! Səninlə evlənsə, Amerika pasportu alacaq. Bax məsələ də elə bundadır.

Ketirin dilxor olub.

Nə dediyimi anlayırsan? O cavan oğlan öz xeyrini güdür, vəssalam. Ona lazım olan budur.

K e t r i n (*ağnyla*). Yox, mən sənə inanmıram.

E d d i. İnanmırsan? Tanrıya and olsun ki, sən dəhşət adamsan. De görüm, ondan nə fəhlə? Özünün ilk qazancını o, hara sərf etdi? Özünə fasonlu pencək, ucubiz başmaq, plastinkalar aldı. Amma qardaşının balaları acdır, vərəmdən can çəkirlər. Ay qız, inan mənə, o, avaranın birisidir, beynində olan ancaq Brodveyin işıqlandır. Belə cavanciyəzlər yalnız özlərini düşünürlər! Ona ərə getsən, gərək sonra əliçıraqlı gəzəsən, bir də üzünü boşanma prosesində görəcəksən.

K e t r i n. O, mənə sənədləri barədə bir kəlmə də deməyib, ya da...

E d d i. Yox bir, sənii özünə deyəcək!

K e t r i n. Mənə elə gəlir ki, heç bu barədə düşünmür də.

E d d i. Bəs onda nə barədə düşünür? İstənilən vaxt onu yaxalaya bilərlər. Hə, onda kitabı bağlandı! Gərək təzədən yükləri dağa itələyə.

K e t r i n. Hər halda, mən inanmıram.

E d d i (*onun əlindən yapışaraq*). Ketii, sən mənim ürəyimi partladırısan, qulaq as...

K e t r i n. Mən heç nə eşitmək istəmirəm. Məni rahat burax.

E d d i (*onu tutub saxlayaraq*). Ketii, qulaq as...

K e t r i n. O, mənə sevirl

E d d i (*dərin həyəcanla*). Mənə belə demə. Tanrı xatirənə! Belə qarmaqlara ta bineyl-qədimdən tək cə sənə kimi səfehlər keçir!

K e t r i n (*ümitsizliklə. Sanki, onun sözlərindən ruhu təhqir olunub*). Mən sənə inanmıram.

E d d i. İmmigrantlar haqqında qanun qüvvəyə minəndən burada sənə kimilərini qarmağa keçirirlər. Hələ ağılı heç nə kəsməyən sadələvh bir qızın böyür-başına keçib...

K e t r i n. İnanmıram! Sus! Cəhənnəm ol... (*Göz yaşları içində evə qaçır.*)

E d d i. Ketil

Eddi qaçıb ona çatmaq istəyir. Amma sanki, onun üzərində heç bir səlahiyyəti olmadığını anlayaraq dayanır. Uzaqdan musiqi səsi gəlir – radioda caz melodiyası səslənir. O, küçəyə ani nəzər salıb evdən uzaqlaşır. Hiddətdən sinəsi qalxıb-enir. Öz stolunun arxasında əyləşmiş Alferinin üzərində işıq yanır.

A l f e r i. Həmin gün yanıma birinci dəfə gəlmişdi. Mən nə vaxtsa onun atasını müdafiə etmişdim – O, iş zamanı zədə almışdı – və ailəsiylə yüngülcə tanışlığım vardı.

Mən onu dərhal, elə astanamdan

İçəri girən kimi tanıdım.

Onun çuxura düşmüş gözləri tunelə oxşayırdı.

Əvvəl-əvvəl elə bildim nəsə cinayət törədib.

Eddi daxil olur. O, əlində kepka stolun yanında əyləşib pəncərəyə baxır.

Amma tezliklə anladım ki, bu, sadəcə, ehtirasdır, Bu hiss onun bədəninə qapını döymədən daxil olmuşdu.

(*Susur, öz stoluna baxır, sonra təzədən gözlərini Eddiyə tərəf qaldırır.*) Mən sizə necə kömək eləyə biləcəyimi nəsə tam anlamıram. Məgər burada hansısa bir qanun pozuntusu var?

E d d i. Elə sizdən bunu soruşmaq istəyirdim.

A l f e r i. Əgər qız mühacirə vurulubsa, burada qanundankənar heç nə yoxdur.

E d d i. Bəli. Amma əgər bu məsələdə yalnız pasport qazanmaq məqsədi güdülsə, onda necə?

A l f e r i. Siz ki bunu dəqiqləşdirməmişiniz...

E d d i. Gözlərimdən bilirəm. O, onu da, məni də dolayıb.

A l f e r i. Eddi, mən vəkilməm. Və yalnız dəlil-sübutu olan bir şeyə əsaslanıram. Aydın dır? Dediklərinizi sübut eləyə bilərsinizmi?

E d d i. Mister Alferi, onun nə düşündüyünü mən yaxşı bilirəm.

A l f e r i. Hətta siz əgər bunu sübut edə bilsəniz belə...

E d d i. Qulaq asın... Siz bircə dəqiqə mənə qulaq asa bilərsinizmi? Atam həmişə deyirdi ki, siz bacarıqlı adamsınız. İstəyirəm məni dinləyəsınız.

A l f e r i. Mən bir qanun keşikçisiyəm, Eddi, vəsalam...

E d d i. Məni dinləyəcəksinizmi? Elə mən də qanundan danışırım. Bircə imkan verin, düşündüklərimi deyə bilim. Əgər kimsə qeyri-qanuni şəkildə hansısa ölkəyə gəlib, ayıq başla düşünsək, gərək o, qazandığı qəpiyi toplasın, eləmi? Axı o, sabah başına nə gələcəyini bilmir, düz deyilmi?

A l f e r i. Turalım elədir.

E d d i. Amma o, pulu sağa-sola səpir, hansısa plastinkaları alır. Ayaqqabılar. Pencəklər. Aydın dırımı? O cavanı, demək olar, heç nə qayğılandırmır. Elə bilir ki, burada həmişəlik qalacaq. Demək, o artıq nəyin nə olduğunu beynində ölçüb-biçib. Belə qərara gəlib ki, işləri tam qaydasındadır. Elə deyil?

A l f e r i. Turalım elədir. Yaxşı, bəs sonra?

E d d i. Oldu. *(Sanki, bura kiminsə daxil olacağından qorxaraq çyni üstündən ora-bura boylanır. Sonra Alferiyə baxıb təzədən başını aşağı salır və nəzərlərini döşəməyə zilləyir.)* Bu söhbət yalnız ikimizin arasında qalmalıdır!

A l f e r i. Sözsüz.

E d d i. Demək istəyirəm ki, mən başqa bir yerdə bu söhbəti açmazdım. Kiminsə barəsində belə şeylər danışmaq heç də xoş deyil. Hətta arvadıma da kiminsə haqqında bu sözləri deməzdim.

A l f e r i. Məhz nəyi?

E d d i (*dərindən köks ötürərək*). Bu cavan axı nəsə o məsələ, mister Alferi...

A l f e r i. Nə mənada?

E d d i (*yənə çlyni üstündən boylanaraq*). Onda heç də hər şey qaydasında deyil...

A l f e r i. Başa düşmədim.

E d d i (*narahat-narahat stulda qurcalanaraq*). Siz heç onu görmüsünüz?

A l f e r i. Nəsə xatırlamıram.

E d d i. Onun sarışınlığı lap göz qamaşdırır. Saçları... lap platin kimidir. Başa düşürsünüz?

A l f e r i. Xeyr.

E d d i. Və ümumiyyətlə, üstünə bir qəzet yelləyən kimi elə qeyb olur ki, elə bil, heç bu adda adam burada yoxmuş.

A l f e r i. Hə, amma bu, o demək deyil ki...

E d d i. Bir dəqiqə aman verin. Mən sizə söz deyirəm. O, mahnı oxuyur, başa düşürsünüzmü? Bu, öz yerində... Demək istəyirəm ki, burada, ola bilsin, elə bir şey yoxdur, amma hərdən elə səs çıxarır ki... Başa düşürsünüz? Adamın qulaqları deşilir. Elə yüksəkdən oxuyur ki. Başa düşürsünüz?

A l f e r i. Nə olsun, demək, tenordur.

E d d i. Mister Alferi, tenorun nə olduğunu mən də bilirəm. Məsələ heç də tenorluq deyil. Sizə deyirəm: əgər evə girib kimin oxuduğunu bilməsəniz, bu səsin qadına yox, kişiyyə məxsus olduğu ağılıza da gəlməz.

A l f e r i. Amma bu heç də o demək deyil ki...

E d d i. Bir dəqiqə aman verin, mister Alferi. Sizə dedim axı, ürəyimdə olanların hamısını boşaltmaq istəyirəm. İki gün əvvəl baldızımın qızı əyninə balaca

olan donunu bizə göstərdi. Axır bir ildə qız cavan ağac kimi boya verib. Bilirsiniz nə oldu? O, həmin donu götürüb stolun üstünə sərdi, qayçıyla çik-çik, iynə-sapla ora-bura – don hazırdır. Başa düşürsünüz? Bununla bərabər, həm də mələksimadır, görən onu öpmək istəyir!

A l f e r i. Qulaq asın, Eddi...

E d d i. Mister Alferi, limandakılar hamısı onunla məzələnir. Utanıb yerə girirəm. Ona “Kağız gəlincik” deyirdilər. İndi də “Taxta-şalban gəmisi” deyirlər! Qardaşı da elə bilir ki, belə şən, zarafatçı olduğu üçün hamı ona gülür. Amma belə deyil. Ona görə gülmürlər. Onlar onun mənim qohumum olduğunu bilirlər, əlbəttə, haqqında pis danışmazlar. Əslində, özləri üçün də belə zarafatdan uzaq olsalar yaxşıdır. Amma onların nəyə güldüklərini mən axı bilirəm. Və bu vecsiz adamın o qıza əl vurduğunu düşünəndə nə desən etməyə... Məni, elə bil, astar üzünə çevirirlər, mister Alferi. Mən axı o qızın yolunda dəridən-qabıqdan çıxmışam. İndi isə o gədə mənim evimə gəlib...

A l f e r i. Qulaq asın, Eddi. Mən sizi başa düşürəm, özümün də uşaqlarım var. Amma qanun hər şeyi dəqiq müəyyənləşdirir. Qanun icazə vermir ki...

E d d i (*təəccübü daha da artır*). Siz demək istəyirsiniz ki, guya, heç də qaydasında olmayan bir cavan oğlanın işləmək hüququna və evlənməyinə qarşı çıxan qanun yoxdur? Və əgər...

A l f e r i. Eddi, qanun sizə heç cür kömək eləyə bilməz.

E d d i. Hətta onda hər şey qaydasında olmasa belə? Mister Alferi. Siz demək istəyirsiniz ki...

A l f e r i. İnanın mənə, Eddi, bu məsələdə heç nə eləmək mümkün deyil.

E d d i. Heç nə?

A l f e r i. Demək olar ki, hə. Qanunu burada yalnız bir məsələ maraqlandıra bilər.

E d d i. Nə?

A l f e r i. Onun bizim ölkəyə necə gəlib çıxması.

Amma mənə elə gəlir, siz, çətin ki, bundan istifadə edəsiniz.

E d d i. Siz nə demək istəyirsiniz?

A l f e r i. Axı onlar buraya qeyri-leqal yolla gəliblər.

E d d i. İlahi, mən bu cəncəl işə baş qoşmaram.

Yəni...

A l f e r i. Yaxşı, indi icazə verin, sizə bir-iki söz deyim.

E d d i. Mister Alferi, mən sizin dediklərinizə nəşə inana bilmirəm! Mütləq elə bir qanun olmalıdır ki...

A l f e r i. Eddi, istəyirəm siz mənə diqqətlə dinləyəsiniz.

Pauza.

Hərdən Tanrı aqlımızı alır.

Hər birimizin öz məhəbbəti var:

Arvad, uşaqlar – öz yerində.

Amma bəzən – sizə necə deyim –

Məhəbbət hədd tanımır.

Budur, insan öz əllərinin zəhmətiylə

Bir qohumunu, ya da qızını böyüdür.

Və insanın ağına da gəlmir ki,

Bu qızını o, dəlicəsinə sevir,

Ki, qohumu ürəyinə yaman yatıb.

Qohum kimi yox, daha artıq.

Mənim sözlərimi tuta bilirsinizmi?

E d d i (*sarkazmla*). Siz demək istəyirsiniz ki, ona yaxşı olsun deyə, mən qayğısına qala bilmərəm?

A l f e r i.

Bəli, Eddi, amma gec-tez

Buna xitam verməlisən.

Uşaq böyüyüb gedəcək,

Gərək öz sevgini dəfn edəsən.

Eddi, siz gərək bunu anlayasınız.

Başqa cür mümkün deyil.

Pauza.

Onu buraxın, getsin. Sizə belə məsləhət görürəm.

Siz əlinizdən gələni etdiniz.
Qoy həyata özü başlasın.
Qoyun getsin,
Özü də sizin xeyir-duanızla.

Pauza.

Siz belə edəcəksinizmi? Elə bir qanun yoxdur.
Qanun belə şeylərin fərqində deyil, aydındır?
E d d i. Siz demək istəyirsiniz ki, o həтта əclafın
birisi olsa da, fərq etməz? Əgər həтта o...

A l f e r i. Siz heç nə eləyə bilməzsınız.

E d d i (*hiddətdən, az qala, dişlərini qıcaya-qıcaya oturub qalıb*). Neynək, oldu, minnətdaram. Olduqca minnətdaram.

A l f e r i. Siz nə eləmək fikrindəsiniz?

E d d i (*acizlik nümayiş etdirən jestlə, amma istehzasından da qalmır*). Siz mənə nə əmr edərdiniz? Mən, olsa-olsa, makaronçunun birisiyəm. Makaronçunun əlindən nə gələr? Qızın yolunda iyirmi il eşşək kimi işlədim, indi də onu bu yarımkəşiyə verim? Vəssalam, başqa nə eləyə bilərəm?! Ən ağır, sözlə deyiləsi mümkün olmayan, limana bir gəminin də yan almadığı o ağır dövrlərdə məgər mən oturub ianə gözləmişəm? Xeyr, başımı vurmadığım yer qalmamışdı. Bruklin limanı boş olanda mən Xoubokeni, Steyten-Aylendi, Vest-Saydı, Cersini, gümanım gələn hər yeri əldən-ayaqdan salmışam. Səbəb nə idi? Səbəb o idi ki, o qızın anasına and içmişdim. Mən öz uşaqlarımın boğazından kəsib onu yedirtmişəm. Özümə qıymamışam. Neçə dəfələrlə boş mədəylə şəhəri veyl-veyl gəzib-dolaşmışam! (*Artıq özünü saxlaya bilmir.*) İndi də əmr edirsiniz ki, əllərimi qoynuma qoyub bu yaramazlığa tamaşa edim? Bu it oğlu haradan gəlib çıxdı? Mən onu evimə buraxdım, başı üstə dam verdim. Öz yatağımın adyalını verdim. O lənətə gəlmiş oğru isə ona əl atır!

A l f e r i. Amma axı, Eddi, o, qadındır...

E d d i. O, onu məndən oğurlamaq istəyir!

A l f e r i. Onun ərə getmək vaxtıdır, Eddi. O axı sənə ərə gələ bilməz, eləmi?

E d d i (*dəlillik həddində*). Siz nədən belə küfr eləyirsiniz? Siz nə danışırsınız?

Pauza.

A l f e r i. Mən sizə öz məsləhətimi verdim, Eddi, vəssalam, əlimdən gələn budur.

Pauza.

E d d i (*özünü ələ alaraq*). Neynək, sağ olun. Çox sağ olun. Məsələ burasındadır ki, mənim ürəyim partlayır, məsələ burasındadır, mən...

A l f e r i. Başa düşürəm. Bütün bunları başınızdan çıxarın. Buna çalışın!

E d d i. Mən... (*İndicə, hönkürəcəyini hiss eləyərək, ümitsiz halda əlini yelləyir.*) Əlvida. (*Gedir.*)

A l f e r i.

Bəzən qışqırmaq istəyirsən,
Həyəcan təbili çalmaq istəyirsən. Səbəbsiz-filansız.
Mən bilirdim, mən elə həmin gün bildim. Elə həmin axşam

Mən bu əhvalatın sonunu deyə bilərdim.
Burada hər şey büsbütün üzde idi,
Mən görürdüm: sanki, kölgə zalboyu sürünürdü,
Düyün addımbaaddım açılırdı.
Onun nəyə işarə etdiyini mən bilirdim.
Bunun necə sonuclanacağını da bilirdim.
Axşamlar burada tez-tez otururdum
Və düşüncələrə dalırdım! Mənim aqlım yerindədir.
Və bütün bunlara son qoymaq mənim gücüm daxilində deyildi.

Hətta bir dəfə qonşuya da müraciət etdim –

Müdrək bir qarıydı – və soruşdum:

“Nə etməli?”

O yalnız başını bulamaqla kifayətləndi:

“Onun üçün dua edin”.

Beləcə. *(Oturur.)* Mənə yalnız gözləmək qaldı.

Alferinin kontoru qaranlığa qarq olur və Eddinin mənzili işıqlanır. Burada hamı stol arxasında əyləşib. Şam yeməyi yekunlaşmaq üzrədir. Sükut. Yalnız qab-qacağın səsi eşidilir. Amma budur, Ketrin başını qaldırdı.

K e t r i n. Bilirsinizmi, onlar artıq haralarda olublar?

B i a t r i s. Haralarda?

K e t r i n. Onlar Afrikayacan üzüblər. Balıqçı şxununda. *(ona baxan Eddiyə)* Doğru deyirəm, Eddil

E d d i. Mən heç nə danışmıram. *(Qəhvəsini içib stol arxasından qabır.)*

K e t r i n. Amma mən hələ heç şəhərin o başında da olmamışam.

E d d i *(əlində qəzet yelləncəkdə oturub).* Bununla sən heç nə itirməmişən.

Pauza.

Ketrin qabları aparır, Blatris və Rodolfo stolun üstünü yığıdır.

Marko, Siz ora, həmin o Afrikaya çoxmu yol qət etdiniz?

M a r k o. İki gün. Hə, biz bu yaşımda az şey görməmişik...

R o d o l f o. Bir dəfə hətta Yuqoslaviyaya da gedib çıxmışığı.

E d d i *(Markoya).* Bu şxunda çoxmu qazanmışınız?

M a r k o. Baxır nə qədər balıq tutmusan.

R o d o l f o. Belə şxun hər adamda olmur. Bizim ailənin öz şxunu yox idi. Odur ki biz yalnız başqa ailələrdə kimsə xəstələnəndə balıq tuturduq.

Ketrin qayıdıb gəlir.

B i a t r i s. Mənə bir şey çatmır, Marko. Okean balıqla dolu ola-ola siz aclıq çəkirsiniz.

E d d i. Gərək qayığın, torun ola. Buna da pul lazımdır.

B i a t r i s. Yaxşı, amma bəs sahildə balıq tutmaq olmazmı? Koni-Ayləndin üstündə gör nə qədər balıq tutulur...

M a r k o. Bizdə sardinadır.

E d d i. Aydın oldu. Məgər sardina qarmağa keçər?

B i a t r i s. Mən heç bilməzdim ki, onlardakı sardinadır. *(Ketrinə)* Onlarda, demə, sardinaymış!

K e t r i n. Hə, elədir, onlar bütün okean boyu həmin balığı gırləyirlər... Yunanıstana, Yuqoslaviyaya, Afrikayacan...

B i a t r i s *(Eddiyə).* Gülməlidir, eləmi? Sən bir təsəvvür elə: sardina okeanda üzür!

K e t r i n. Aha! Amma portağalla limon elə ağacdaca yetişir. *(Eddiyə)* Sən portağalla limonun ağacda necə yetişdiyini təsəvvür edə bilərsənmi?

E d d i. Doğrudan da, gülməlidir. *(Markoya)* Eşitdiyimə görə, narıncı olması üçün portağalı rəngləyirlər.

M a r k o. Rəngləyirlər?

E d d i. Hə də. Eşitdiyimə görə, portağal, əslində, göy rəngdədir.

M a r k o. Xeyr, İtaliyada portağal nannı rəngdədir.

R o d o l f o. Göy rəngdə olan limondur.

E d d i *(Rodolfonun söhbətə müdaxilə etməsindən narazıdır).* İlahi, özün saxla, guya, limonun göy rəngdə olduğunu mən bilmirdim. Bəzən dükanda onları elə göy-göy satırlar. Mən portağalın rəngləndiyini dedim, məgər limon adı çəkdim?

B i a t r i s *(söhbəti başqa səmtə yönəldərək).* Marko, indi arvadın vaxtlı-vaxtında pul alırmı?

M a r k o. Hə. Oğlana dərman alıb.

B i a t r i s. Əla. Yəqin, ürəyin bir az yüngülləşib.

M a r k o. Bəs necə! Amma onlar üçün darıxıram.

B i a t r i s. Ümid eləyirəm ki, sən başqaları kimi olmayacaqsan. Eləsi var ki, lövbərini iyirmi beş ildir bura salıb, amma evə qayıtmaq üçün heç cür pul toplaya bilmir.

M a r k o. Bilirəm. Bizim şəhərdə ailələr var ki,

övlad heç vaxt atasının üzünü görməyib. Amma mən evə qayıdacağam. Üç-dörd ilə.

B i a t r i s. Bəlkə, sən elə pulu burada dala atasan? Yoxsa arvadın elə düşünəcək ki, burada yel əsib, qoz tökülüb. Belə olmasa, ayaq üstə dura bilməzsən.

M a r k o. Yox, mənim arvadım qənaətcildir. Mən bütün pulumu ona göndərirəm. Arvadım yaman danışır. *(Sıxılaraq gülümsəyir.)*

B i a t r i s. Görünür, canlara dəyən arvaddır. Yarasıqlıdır? Yəqin, elədir!

M a r k o *(qızararaq).* Yox, amma hər şeyi anlayır.

R o d o l f o. Onun arvadı ağıl dəryasıdır!

E d d i. Sizin cavanlar evə qayıdanda, yəqin, gəlib görürlər ki, aləm bir-birinə qarışıb, hə?

M a r k o. Aləm bir-birinə qarışıb?

E d d i. Məsələn, belə də olur da... Uşaqları sayıb görür ki, bir cütü artıq çıxdı... Yəni evdən yola çıxdıqları vaxtla müqayisədə.

M a r k o. Yox... yox. Bizim arvadlar gözləyirlər, Eddi. Əksəriyyəti. Əksəriyyəti gözləyir. Aləm nadir hallarda qarşır.

R o d o l f o. Bizim şəhərdə sizdəkindən daha qapalı yaşayırlar.

Eddi ona baxır.

Bizdə özünü sərbəst apara bilmərsən.

E d d i. Ağılın başqa yerə getməsin, elə burada da özünü sərbəst apara bilmərsən. Təzə gələnlərin buna görə başının nə bəlalara çəkdiyini çox görmüşəm. Onlar düşünür ki, əgər qız başına yaylıq bağlamırsa, deməli, ayağı sürüşkəndir. Abır-həyasını qoruması üçün qızın qara libasda gəzməsi heç də vacib deyil. Anladın?

R o d o l f o. Nə danışsınız, mənim həmişə hörmət etdiyim...

E d d i. Hə, bilirəm, öz evinizdə sən icazəsiz qızın dalınca sürünmərsən. *(Dönür.)* Sən məni anlayırsanmı,

Marko? Bizim adət-ənənə heç də sizinkindən pis deyil.

M a r k o (*ehtiyatla*). Əlbəttə.

E d d i (*Rodolfoya*). Sizlərdən kimin ağılında nə olduğunu bircə Tanrı bilir. Ola bilsin, buralarda insanlar özlərini daha sərbəst aparırlar, amma ölçü hissimiz heç də sizlərdən az deyil.

R o d o l f o. Mən ona hörmət eləyirəm, Eddi. Məgər mən artıq nəyisə özümə rəva bilərəmmi?

E d d i. Neynək, mən ki onun atası deyiləm, olsa-olsa dayısıyam...

M a r k o. Yox, Eddi, əgər o, özünü lazım olduğu kimi aparmazsa gərək bunu ona deyəsən. O, pis nə iş tutub ki?

E d d i. Başa düşürsən, Marko, əvvəllər Ketrin gecəyariya qədər gəzmirdi.

M a r k o (*Rodolfoya*). Sən evə tez gələcəksən!

K e t r i n. Kino axı gec qurtardı.

E d d i. Mən heç nə demirəm... Amma o, yəqin, fikirləşir ki, sən elə həmişə gecəyariyacan gəzmisən. Əzizim, o axı heç nə anlamır.

M a r k o. Bundan sonra sən evə tez gələcəksən, Rodolfo.

R o d o l f o (*çaşqınlıq içində*). Nə olar, baş üstə.

E d d i. Məsələ təkəcə Ketrində deyil, Marko. (*Ketrinə*) Balası, məsələ onun özünü ehtiyatlı aparmamasındadır. O, küçədə nə qədər çox veyllənirsə, bir o qədər riskə yol vermiş olur. (*Rodolfoya*) İşdir, bir də gördün maşının altında qaldın, ya nə bilim, başqa bir hadisə oldu, onda özünün kimliyini bildirmək üçün nə sənəd göstərəcəksən? Nə dediyim sənə çatır?

R o d o l f o. Amma mən axı bütün günü evdə oturub qala bilmərəm. Mən...

B i a t r i s. Düz deyir, hərdən bir gəzişməlidir axı...

E d d i. Məsələ belədir, Bi. O, bura işləməyə gəlibsə, qoy işləsin, yox, gəzməyə gəlibsə, onda yol açıqdır. (*Markoya*) Amma, Marko, mən elə bilirdim ki, hər ikiniz bura qazanc dalınca gəlmisiniz. Fikrim sənə çatır da?

M a r k o (*İndi o, həqiqətən də, demək olar, hər şeyi anladı. Təmkinlə*). Nə məsələdir, Eddi?

E d d i. Deyirəm ki, əvvəl sizin bura, guya, işləməyə gəldiyinizi düşünürdüm.

M a r k o. Əlbəttə, biz bura işləməyə gəlmişik.

E d d i. Mən də səndən bax elə bunu eşitmək istəyirdim.

Çaşqınlıqdan yaranan pauza. Ketrin qalxıb plastinkanı qoyur. Musiqi.

K e t r i n (*karxıb, nə elədiyini bilmir*). Rodolfo, gəl rəqs edək.

R o d o l f o (*Eddini özündən çıxarmaq istəməyərək*). Mən... Mən yorulmuşam.

K e t r i n. Yox, gəl. O cavan oğlan royalda elə qiyamət çalır. Gəl. (*Rodolfonun əlindən tutur.*)

Rodolfo Eddinin baxışlarını öz üzərində hiss eləyərək ağır-ağır qalxır. O, Ketrinlə rəqs edir.

E d d i (*Ketrinə*). Nədir, yenə təzə plastinka?

K e t r i n. Yox, elə həminkidir. Biz onu təzəlikcə almışıq.

B i a t r i s (*Eddiyə*). Onlar cəmi üç plastinka alıblar. (*Ketrinlə Rodolfonun necə rəqs elədiklərinə baxır.*)

Eddi üzünü döndərir. Marko daş kimi oturub qalıb.

(*Eddiyə*) Yəqin, balıqçı şxununda üzmək ləzzətli şeydir. Elə mən özüm də dünyanı gəzməkdən imtina etməzdim.

E d d i. Yəqin.

B i a t r i s (*Markoya*). Amma əlbəttə, siz özünüzlə qadın götürməzsiz, hə?

M a r k o. Şxunamı? Çox-çox ağır işdir.

B i a t r i s. Sizin orada mətbəxiniz də necə lazımdırsa, elədir, hə?

M a r k o. Hə, şxunda yemək yaxşı olur, xüsusən də Rodolfo bizimlə gələndə. Adam lap kökəlidir.

B l a t r i s. O, biş-düşü də bacarır?

M a r k o. Bəs necə! Onun kimi aşpaz nə gəzir? Nə desən bişirir: düyü, makaron, balıq.

E d d i. Aha, deməli, o, hələ üstəlik həm də qulluqçudur! (*Rodolfoya baxır.*) Oxuyur, bişirir...

Rodolfo minnətdarlıqla gülümsəyir.

B l a t r i s. Neynək, lap yaxşı, heç vaxt çörəksiz qalmaz.

E d d i. Hə, doğrudan da, lap qiyamətdir! Oxuyur, biş-düşü bacarır, paltar tikir...

K e t r i n. Onlarda aşpazlara yaxşı pul verirlər. Bütün böyük restoranların baş aşpazı mütləq kişi olmalıdır. Onların barəsində hətta qəzetlərdə də yazırlar.

E d d i. Bəs mən nə deyirəm.

Ketrin və Rodolfo rəqs eləyir.

K e t r i n. Hə, hə!

E d d i (*Blatrisə*). Hə, oğlan deyil, qızıldır. (*Qısa pauza. Yan-yörəsinə baxır, sonra təzədən Blatrisə sanı dönür.*) Bax buna görə də liman onun yeri deyil; məsələn, elə mənə götürək. Nə biş-düşü, nə oxumağı, nə də paltar tikməyi bacarıram. Mənə limanda işləməyi Tann özü rəva bilib. Əgər biş-düşü, oxumağı, yaxud paltar tikməyi bacarsaydım, dünyasında torba daşımazdım. (*İndi hamı gözünü çəkmədən ona baxır. İçindəkiləri bürüzə verdiyini hiss eləsə də, özünü saxlaya bilmir.*) Mən çoxdan haradasa başqa bir yerdəydim; məsələn, üzdə olan dərzixanaların birində. (*Gözlənilmədən qalxıb şalvarını yuxarı çəkir.*) Nə deyirsən, Marko, bu şənbə axşam gedib boksa baxaqlımı? Sən hələ bu vaxtacan boksa baxmamısan, eləmi?

M a r k o (*həyəcanla*). Yalnız kinoda.

E d d i. Qonaq eləyirəm. Danimarkalı, bəs sən nə deyirsən? Bizimlə gəlirsən? Bilet mənlikdir.

R o d o l f o. Əlbəttə, gəlirəm. Məmnuniyyətlə.
K e t r i n (*sevincək, coşquyla*). Mən bir qəhvə hazırlayım, yaxşımı?
E d d i. Get hazırla! (*Onu özünə çəkir.*) Şirin və tünd.

Tapşırğını alan Ketrin gülümsəyib gedir.

(*Qəribəcasinə şəndir. Yumruğunu ovcuna sürtür.*) Hələ bir gözlə, Marko, sən bizdə əsl döyüşün necə olduğunu görəcəksən. Özün necə, nə vaxtsa boksla məşğul olmusan?

M a r k o. Heç vaxt.

E d d i (*Rodolfoya*). Sən necə, şillə-yumruqla məşğul olmamısan?

R o d o l f o. Xeyr, məşğul olmamışam.

E d d i. Neynək, onda bura gəl. Belə dur, mən səni öyrədərəm.

B i a t r i s. Nəyinə lazımdır?

E d d i. Bilmək olmaz, bəlkə də, kimsə onun ayağını tapdaladı? Rodolfo, bura gəl, sənə bir-iki fənd öyrədim.

B i a t r i s (*həvəssiz, ehtiyatla*). Get, Rodolfo. O, doğrudan da, yaxşı bokscudur, sənə nəsə öyrədə bilər.

R o d o l f o (*sıxılaraq*). Mən axı bacarmaram...

E d d i. Əllərini qaldır!.. Gördün, bax belə. Düz eləyirsən. Heç də pis deyil. Solu hazır saxla, onunla vuracaqsan, bax, diqqətli ol. (*Sol əl ilə ehtiyatla Rodolfonun sifətinə toxunur.*) Gördün? İndi sən müdafiə olunmalısan, əgər mən həmlə eləsəm, sən...

Rodolfo onun sol əl ilə zərbəsini dəf edir.

Bir bax ha, səndə qiyamət alınır!

Rodolfo gülür.

Yaxşı, indi sən hücum elə. Vur.

R o d o l f o. Qorxuram ki, səni ağrıtsın, Eddi.

E d d i. Mənə rəhmin-zadın gəlməsin, deyirəm vur. Mən necə müdafiə olunmağı sənə göstərəm.

Rodolfo təbəssümlə həmlə edir.

Bax belə. Birin də. Çənəmə vur, düz bura.

Rodolfo daha sərbəst hücum edir.

Əla!

B i a t r i s (*Markoya*). Görürsənmi, onda necə yaxşı alınır!

E d d i. Nə danışırısan, lap əjdahadır! Di, cavan oğlan, gücün gəldikcə vur, onsuz da, məni ağında bil-məzsən.

Bu dəfə Rodolfo daha qətiyyətli zərbə endirib onun çənəsinə toxunur.

Canlara dəyən oğlansan! İndi mən vuracağam, sən isə müdafiə olunacaqsan, aydıdır!

Ketrin mətbəxdən qayıdıb bu döyüşənlərə tamaşa eləyir.

K e t r i n (*get-gedə artan həyəcanla*). Onlar nə edirlər?

Eddi və Rodolfo bir-birinə yüngül zərbələr endirirlər.

B i a t r i s (*bunu yalnız dost zərəfatı kimi qəbul edir*). Eddi ona dərs keçir. Rodolfo olduqca qabiliyyətlidir.

E d d i. Nə danışırısan, əsl igiddir! Gör necə vurur!

Rodolfo zərbə endirir.

Bax belə. İndi mənim növbəmdir, danimarkalı, özünü gözlə. (*Solla aldadıcı hərəkət eləyib, sağla vurur.*)

Rodolfo səndirləyir.

K e t r i n (*Rodolfonun üstünə atlaraq*). Eddi!

E d d i. Nədir? Mən ona heç nə eləmədim. (*Səndir-ləyən Rodolfonu tutaraq*.) Yaxşı görək, məgər ağrıtdı?

R o d o l f o. Yox, ağrıtmadı. (*Şən təbəssümlə Eddiyə*) Mən, sadəcə, gözləməirdim.

B i a t r i s. Bəsdir, Eddi. Hər halda, o, pis döyüş-mədi.

E d d i. Düzdür. (*Yumruqlarını bir-birinə sürtərək*) Ondan nəyə çıxacaq, Marko. Mən ona yenə dərs verəcəyəm.

Marko başını tərpedir, amma o qədər də inamlı deyil.

R o d o l f o (*radloda səslənən yeni melodiyarı eşidərək özü üçün də gözlənilməz olan bir amiranəliklə*). Gəl rəqs edək, Ketrin. Gedək. (*Onu qucaqlayır*.)

Rodolfo və Ketrin rəqs edir. Eddi yelləncəkdə oturub düşüncələrə qərq olur. Marko qalxıb səhnənin dərinliyində qoyulmuş stula tərəf gedir. Biatris və Eddi onu müşahidə edir.

M a r k o. Bu stulu qaldıra bilərsən?

E d d i. Necə?

M a r k o. Bax belə. (*Diz üstə düşür, bir əlini bellinə qoyur, o biriylə stulun ayağının lap aşağısından tutur, amma qaldırmır*.)

E d d i. Əlbəttə, niyə də yox? (*Stula yaxın gəlib diz üstə dayanır, ayağından tutub onu yuxarı qaldırır, amma stul dərhal yerə əyllir*.) Gör ha, demə, elə də asan məsələ deyilmiş. Mən heç bilmirdim. (*Növbəti dəfə cəhd eləyir, amma yenə alınmır*.) Bunun nəyə bir çəmi olmalıdır. Görünür, onun hansısa küncündən yapışmaq lazımdır.

M a r k o. Bax. (*Diz üstə düşüb stulun ayağından yapışır, güc verərək onu ağır-ağır yuxarı qaldırır və bu zaman özü də ağır-ağır ayağa qalxır*.)

Rodolfo və Ketrin rəqsi dayandırıb Markonun stulu başının üstünə qaldırmağına baxırlar. Marko Eddiyə üz-üzə dayanıb: gözləri alışıb-yanır, damarları görünən boynu gərilib, stulu əlində silah kimi tutub, sifətində yavaş-yavaş zəfər təbəssümünə çevrilən tərəddüd var. Eddi onun baxışlarını tutub gülməyini kəsir. İşiq sönür.

Səhnədə biranlıq zülmət qaranlıq hökm sürür. Bərələrdən fit səsi gəlir. Işıq bir də Alferinin kontorunda peyda olur. O, dərin düşüncələrə qərq olmuş halda yazı masasının arxasında əyləşib. Əli masanın üstündədir, başı aşağı əyilib. Gözlərini qaldırıb zala baxır.

A l f e r i.

Həmin o iyirmi üç dekabrda
Bir yeşik şotland viskisi yükboşaltma zamanı
Qırx birinci körpüdə yerə düşdü.
Milad axşamlarında şotland viskilərini
Sındırmaq adət-ənənəsi var.
Hava soyuq olsa da, qar yox idi.
Biatris alış-veriş dalınca getmişdi.
Marko hələ gəlib çıxmamışdı.
Rodolfo isə həmin gün bikar idi.
Ketrin bir müddət sonra deyəcəkdi ki,
Həmin gün onlar ilk dəfə evdə tək qalmışdılar.

Işıq Ketrinin üzərinə gəlir. O, paltar ütüləyir. Musiqi səsi eşidilir. Rodolfo başını arxaya ataraq qımıldanmadan yelləncəkdə oturub. Royalın müşayiət etdiyi caz melodiyası eşidilir. Rodolfo xoşbəxtcəsinə başını çevirib Ketrinə tərəf gülümsəyir. O da təbəsümlə cavab verərək paltar ütüləməkdə davam edir. Rodolfo stolə yaxınlaşıb Ketrinlə yanaşı əyləşir.

K e t r i n. Nədir? Yemək istəyirsən?

R o d o l f o. İstəmirəm. *(Əlinin arxa tərəfini çənəsinə dayayıb onun necə ütülədiyinə tamaşa eləyir.)* Mənim artıq üç yüz dollara yaxın pulum var. *(Onun sifətinə baxaraq)* Ketrin, eşidirsən?

K e t r i n. Eşidirəm.

Rodolfo onun əlini əlinə alıb öpür, sonra buraxır. Ketrin ütüləməkdə davam edir. O, təzədən əlini çənəsinə dayayır.

R o d o l f o. Sən daha bu haqda danışmaq istəmirsən?

K e t r i n. Yox, niyə ki?

R o d o l f o. Ketrin, ürəyində nə düşünürsən?

Ketrin ütüləməkdə davam edir. O, yenə Ketrinin əlindən, bu dəfə ütünü tutan əlindən tutur. Ketrin onun gözlərinə baxmadan oturub belini stulun arxasına söykəyir.

K e t r i n. Mən nə vaxtdır səndən bir şey soruşmaq istəyirəm. Olar?

R o d o l f o. Bütün cavabları sən mənim gözüm-dən oxuyacaqsan. Amma sən nəyə daha mənə bax-mırsan. Nədir, öz şəxsi sirlərin əmələ gəlib?

Ketrin onun üzünə baxır. O, Ketrinin əlini öz yanağına qoyur. Ketrin nəyə ümitsiz vəziyyətdədir.

Sən nəyi soruşmaq istəyirdin?

K e t r i n. Mən İtaliyada yaşamaq istəsəm, necə?

R o d o l f o (*yöndəmsiz sualdan gülümsəyərək*). Sən var-
lı adama ərə getmək qərarına gəlmisən?

K e t r i n. Yox, mən səndən soruşuram: əgər biz yaşamağa ora getsək, necə olar?

R o d o l f o (*təbəssümü qeyb olur*). Nə vaxt?

K e t r i n. Nə bilim... Nə vaxt evlənsək.

R o d o l f o (*təəccüblə*). Sən italyalı olmaq istəyirsən?

K e t r i n. Yox, amma mən orada özüm kimi də yaşaya bilərəm. Məgər orada amerikalılar yoxdur?

R o d o l f o. Həmişəlik gedək?

K e t r i n. Hə.

R o d o l f o. Sən zarafat eləyirsən?

K e t r i n. Qəti.

R o d o l f o. Sənin ağılında nə var?

K e t r i n. Axı özün həmişə oraların necə gözəl olduğundan danışırıdın: dağlar, dənizlər, ümumiyyətlə, hər şey.

R o d o l f o. Sən zarafat eləyirsən.

K e t r i n. Bir tikə də!

R o d o l f o.

Nə pul var, nə iş var. Heç nə yoxdur, Ketrin.

Əgər səni evimizə gətirsəm,

Görən deyəcək: Rodolfonun ağı çasıb.

Üstümə ya rahib, ya da həkim çağıracaqlar.

K e t r i n. Bilirəm, amma hər halda, mənə elə gəlir ki, biz orada xoşbəxt yaşaya bilərdik.

R o d o l f o. Xoşbəxt? Bəs nə yeyəcəksən? Bütün o gözəlliklərdən bir quruca şorba da bişirə bilməzsən.

K e t r i n. Sən müğənnilik eləyə bilərdin. Deyək ki, Romada, yaxud...

R o d o l f o. Romada! Romada mənsiz də müğənni çoxdur!

K e t r i n. Onda mən özümə bir iş tapardım.

R o d o l f o. Harada?

K e t r i n. İlahi, orada nəşə bir iş tapılmayacaq!

R o d o l f o.

Yoxdur! Orada heç nə yoxdur! Yoxdur!

İndi gəl aydınlaşdıraq.

Səni varlı ölkədən aparım ki,

Kasıb ölkədə əzab çəkəsən?

De, sən nə düşünmüsən?

(Deməyə söz gəzir.)

Mən sənin gözəlliyini oğurlayıb apardım.

İkicə ilə ac-yalavac bir qan olacaqsan.

Qardaşımın uşaqları acından ağlayanda onlara su verirlər,

Sür-sümük qaynayan su.

Nədir, yoxsa mənə inanmırsan?

K e t r i n *(astadan)*. Mən burada vahimə içindəyəm. Mən Eddidən qorxuram.

Qısa pauza.

R o d o l f o.

Biz onlarla yaşamayacağıq.

Gec-tez mənə vətəndaşlıq verəcəklər.

Harada istəsəm, orada da işləyə biləcəyəm.

Özümə daha yaxşı bir iş tapacağam.

Ketrin, bizim öz evimiz olacaq.

Əgər tutulmaqdan qorxmasaydım,

Elə indidən xeyli irəli getmişdim.

K e t r i n *(özünə güc gələrək)*. Mən səndən bir şeyi

soruşmaq istəyirəm... Vicdanla cavab ver. Əgər biz İtaliyaya getməli olsaydıq, sən mənimlə evlənərdinmi? Hesab eləyək ki, məsələ bu cürdür.

R o d o l f o. Bunu sən, yoxsa o soruşur?

K e t r i n. Mən bilmək istəyirəm, Rodolfo. Mən bunu bilməliyəm.

R o d o l f o. Boş əllə ora getmək?

K e t r i n. Bəli.

R o d o l f o. Bu halda yox.

Ketrin gözlərini dipdiri açaraq ona baxır.

Yox.

K e t r i n. Sən istəməzdin?

R o d o l f o.

Xeyr. Mən səninlə İtaliyada yaşamaq üçün evlənmək istəməzdim.

Mən buranın tamhüquqlu vətəndaşı olandan sonra səninlə evlənəcəyəm.

Ona da denən, yoxsa özüm deyəcəyəm.

(Əsəbl halda otaqda gəzişir.)

Bir də ona denən ki – elə özün də bil,

Mən dilənçi-zad deyiləm.

Sən isə zavallı bir mühacirə

Pay kimi verilən at, ya əşya deyilsən.

K e t r i n. Yaxşı, dəli olma.

R o d o l f o.

Mən havalanmışam!

Sən elə bilirsən, məni artıq divara dayayıblar?

Qardaşımı hə, amma məni hələ yox.

Sən elə fikirləşirsən, yalnız amerikalı olmaqdan ötrü

Mən həyatımın sonunacan

Sevmədiyim birisini boynuma mindirərəm?

Məgər bu, belə cəzbedicidir?

Elə bilirsən bizim İtaliyada hündür binalar,

Elektrik işıqları, yaxud geniş küçələr yoxdur?

Ya avtomobillər yoxdur?

Bizdə işdən savayı hər şey var.
Mən işə görə amerikalı olmaq istəyirəm.
Buranın yalnız bir möcüzəsi var – iş.
Niyə axı sən mənə ələ salırsan, Ketrin?
K e t r i n. Mən belə demək istəmirdim.
R o d o l f o.
Sənə baxıram, ürəyim parça-parça olur.
Niyə sən ondan belə qorxursan?
K e t r i n (az qala, ağlaya-ağlaya). Bilmirəm!
R o d o l f o (onu özünə tərəf çəkir). Bəs sən? Ketrin,
sən mənə inanırsan?
K e t r i n.
Məsələ burasındadır ki, mən...
Ki, o, mənə qarşı çox xeyirxah olub, Rodolfo.
Sən axı onu qəti tanımırsan.
O, həmişə mənə qarşı nəzakətli olub.
Və xeyirxah. Əzab verir, yandırır-yaxır,
Amma təhqir etməz. Mən axı bilirəm,
Onu məyus etmək mənim üçün ayıb olardı.
Mən həmişə istəmişəm ki, o,
Mənim izdivacımdan razı qalsın,
Mənim toyumda oxuyub-oynasın.
Amma indi o, bütün günü özünü qəddar, əsəbi
apanır. (Ağlayır.)
Ona denən ki, İtaliyada yaşayacaqsan,
Bəlkə, sənə inandı.
Məni başa düş. İstəyirəm o xoşbəxt olsun.
O, mənə əzizdi... Rodolfo, əzab çəkirəm. (Ağlayır.)
R o d o l f o (onu qucaqlayır). Ketrin... mənim gözəl
qızım...
K e t r i n. Rodolfo, mən səni sevirəm, sevirəm.
R o d o l f o.
Di bu sözü onun özünə də denən,
Doğrudanmı, bacarmazsan?
K e t r i n. Mən qorxuram. Mən yaman qorxuram.
R o d o l f o.
Ş-ş-ş. Bu axşam o qayıdıb gələndə
Hər ikimiz onunla oturub

Hər şeyi açıb deyərik. Sən və mən.
(Görür ki, onun təşvişi daha da artır.)
Amma sən özün gərək mənə inanasan, Ketrin.
Başa düşürəm, sən nə boyda hədiyyə eləyirsən –
Bütün vətənin! Bir təsəvvür elə,
Səninlə birgə Amerikanı da qucaqlayıram.
Amma əgər səni sevməsəydim,
Hər dəfə sən yadıma düşəndə
Günboyu üzüm gülə-gülə qalmazdı.
Mənə bu Amerikadan minini versəydilər belə,
Səni öpə bilməzdim.
Bu axşam mən hər şeyi ona deyəcəyəm.
Sənin qorxun da keçəcək. Eləmi?
İki-üç aya isə lazım olan pulu toplayıb
Səninlə birlikdə kilsəyə gedəcəyik.
Oradan da bizə, öz...

Ketrinin üzündəki təbəssümü, gözlərindən boylanan ehtirası görərək susur.

Ketrin!

K e t r i n. Elə indi. Burada heç kim yoxdur.
R o d o l f o. Mənim gözəl qızım. İlahi!
K e t r i n (onun üzündən öpərək). Elə indil

Ketrin başını Rodolfonun çiyinə qoyur. O, Ketrin üçün astadan nəsə oxuyur. Onlar dönüb qucaq-qucağa səhnənin dərinliyinə tərəf gedirlər və yataq otağının qapısına çatacaq qeyb olurlar.

Pauza. Uzaqdan bərələrin fit səsi gəlir. Eddi küçədə peyda olur. O, sərxoşdur, ayaq üstə güclə dayanır. Pirləkənlə qalxır, fit səsi hələ də eşidilir. O, mənzilə daxil olub, ora-bura baxır, cibindən içki şüşəsini çıxarıb stolun üstünə qoyur. O biri cibindən daha bir şüşə, döş cibindən isə üçüncünü çıxarır. Ütünü görüb yaxınlaşır, ona toxunub əlini çəkir və üzünü səhnənin dərinliyinə tərəf tutur.

E d d i. Biatris? (Mətbəxin qapısına tərəf gedib içəri baxır. Sonra yataq otağının qapısına tərəf addımlayır.) Biatris?

Ketrin yataq otağından çıxır. Eddi zənlə ona baxır. Ketrin donunu düzəldir.

K e t r i n. Nə tez gəlmisən?

E d d i (*qeyri-müəyyən həyəcan keçirərək və bunun səbəbini tapmağa çalışaraq*). Millad axşamı münasibətilə işi tez qurtardıq.

Ketrin onun yanından keçib ütü taxtasına yaxınlaşır.

(*Ütüyə işarə eləyərək*) Yaxşıdır ki, yanğın-zad olmayıb.
K e t r i n. Mən bircə dəqiqəliyə getmişdim.

Rodolfo da yataq otağından çıxır. Eddi onu görüb əllərini qıca-yır. Rodolfo uzaqdan sınaycı nəzərlərlə ona baxıb başıyla salam verir. Eddi Ketrinə baxır. O, başını qaldırmadan paltar ütüləyir.

R o d o l f o. Biatris uşaqlar üçün yarımboğaz çəkmələr almağa getdi.

E d d i. Əşyalarını yığışdır. Cəld! Şələ-küləni yığ və rədd ol.

Ketrin ütünü qoyub yataq otağına gedir.

(*Onun əlindən yapışıır.*) Sən hara?

K e t r i n. Məni rahat burax, Eddi. Mən də onunla gedirəm.

E d d i. Sən onunla gedəcəksən? Gör ha, sən onunla gedəcəksən? (*Hər iki əlilə onun sifətini bərk-bərk tutur.*) Sən onunla gedəcəksən? (*Onun dodaqlarından öpür.*)

Ketrin onun əllərini aralamaq istəyir, amma Eddi onu buraxmır. Üzünü Ketrinin üzünə sürtür. Rodolfo onlara yaxınlaşır.

R o d o l f o (*əvvəlcə onu sakitləşdirmək istəyir.*) Eddi! Lazım deyil, Eddi! (*Eddinin əllərini aralamağa cəhd edir.*) Lazım deyil! Əl çək!

Ketrin onun əlindən çıxır. Rodolfo Eddinin sifətini zorla özünə tərəf çevirir.

E d d i. Sən nə istəyirsən?

R o d o l f o. O, mənim arvadım olacaq.

E d d i. Bəs sən özün kim olacaqsan? Mən bilmək istərdim. Bəs sən özün kim olacaqsan?

R o d o l f o (*gözləri həm yaşanıb, həm də hədəqəsindən çıxıb*). Mənimlə belə danışma!

Rodolfo Eddinin üstünə atılır. O, gülə-gülə Rodolfonun əllərindən tutub qəflətən öpür.

Ketrin. Eddi! Burax onu, eşidirsən! Mən səni öldürəcəyəm. Burax! (*Eddinin sifətini cırmaqlayır.*)

Eddi Rodolfonu buraxıb daş kimi dayanıb qalır. Yanaqlarından göz yaşları axır, amma hələ də alçaldıcı tərzdə Rodolfoya gülməyindədir. Ketrin güclə nəfəs alaraq, dəhşət içində ona baxır. Rodolfo, sanki, daşa dönüb. Hər üçü elə indicə bir-birini didim-didim edən və artıq rəqibin hansısa hərəkətini qarşılaya bilmək üçün marqda dayanan yırtıcıya bənzəyir.

E d d i. Yaxşı, sənə sabahacan vaxt verirəm. Sabah rədd olub gedərsən. Tək özün. Eşitdin? Tək özün.

K e t r i n. Mən də onunla gedəcəyəm.

E d d i (*başının hərəkətiylə Rodolfonu göstərərək*). Yox, sən onunla getməyəcəksən! (*Əyləşir, hələ də nəfəsi zorla gedib-gəlir. Ketrin və Rodolfo acizənə nəzərlərlə onun qınc-qınc nəfəs alaraq, başının arxasını stulun söykənəcəyinə necə dayayıb gözlərini yummağına baxır.*) Sən məni özümdən çıxarma, Ketrin.

Eddinin otağı qaranlığa qərq olur. İşıq bir də Alferinin kontorunda peyda olur.

A l f e r i.

Dekabrın iyirmi yeddisində mən onu bir də gördüm,

Adətən, altıya qədər mən evə gedirəm.

Amma bu dəfə pəncərədən buxtaya baxa-baxa qalmışdım.

Oturub qalmışdım, oturub qalmışdım.

Onu qapıda görən kimi hər şeyi başa düşdüm.
Mən bunu gözləyirdim.
Və əgər mən bunu sizə yuxu kimi danışırımsa,
Əslində, elə belə idi,
Hər şey yuxu kimi idi.
Bu iki söhbət əsnasında
Elə olurdu ki, mən, elə bil, donub-qalırdım,
Sanki, taqətdən düşürdüm.

Eddi daxil olub kepkasını çıxanır və fikirli halda əyləşir.

Mən onu dinləməkdən çox,
Gözlərinə baxırdım. Və düzünü desəm,
Onun sözləri, demək olar, yadımda qalmayıb.
Amma o, mənə baxanda işığın necə söndüyünü
Heç vaxt unuda bilmirəm.
Onun bir cüt gözü iki tunel kimiydi.
Mən necə də polismeni haylamaq istəyirdim.
Amma hər şey sakit oldu,
Əslində, heç nə baş vermədi...

(Sözünü kəsib gözlərini aşağı dikir. Sonra Eddiyə san dönür.)

Qısa, o getmək istəmir, hə?

E d d i. Arvadım onlar üçün otaq kirayə eləmək istəyir. Bizdən bir mərtəbə yuxarı bir qan otağını kirayəyə verir.

A l f e r i. Bəs Marko nə deyir?

E d d i. O, heç nə demir. Markodan sözü gərək kəlbətinlə çıxarasan.

A l f e r i. Yəqin, onlar bu məsələni ona açıb-ağartmayıblar.

E d d i. Bilmirəm. Dedim axı, Markodan sözü gərək kəlbətinlə çıxarasan.

A l f e r i. Bəs arvadınız nə deyir?

E d d i *(təfərrüatına varmaq istəmir)*. Evdə hamısı susmağa üstünlük verir. Sizin sözlünüz nə olacaq?

A l f e r i. Amma siz onu nədəsə günahlandıra bilməzsiniz, eləmi?

E d d i. Mister Alferi, mən axı sizə dedim ki...

A l f e r i.

E d d i, siz mənə heç nə deməmişsiniz.
Söhbəti də elə ora yönləndirirsiniz ki,
Bəs o, sizə üstün gələ bilməz.

E d d i.

Mən isə sizə deyirəm: o, kişi deyil,
Üstün gəlmək istəyən, üstün də gələcək.

Hətta siçan, bapbalaca siçan da,

Əgər ovcunda tutub sıxsan belə,

Sonacan mübarizə aparacaq.

Amma bu gədə sonacan mübarizə aparmadı.

Mən bilirəm. Xeyr, o, kişi deyil.

A l f e r i.

Niyə siz bu işi gördünüz?

E d d i. Onun kim olduğunu göstərmək üçün! Ki,
Ketrin onun əsl qiymətini biryolluq və həmişəlik bil-
sin! Onun anası qəbirdə də rahatlıq tapmaz! (*Özünü güc-
lə ələ alaraq*) İndi nə eləyim? Deyin, mən nə eləyim?

A l f e r i. Ketrin dedi ki, ona ərə gedir?

E d d i. Bəli, dedi. İndi mən nə eləyim?

Qısa pauza.

A l f e r i.

Mən sonuncu dəfə deyirəm.

Nə edəcəyinizə isə özünüz qərar verəcəksiniz.

Və siz o qıza mane ola bilməzsünüz.

E d d i (*əsəbl halda*). Nə dediyimi eşitmədiniz?

Alferi (*səsini qaldıraraq*).

Nə dediyinizi eşitdim.

İndi də siz məni eşidin.

Və bu, sadəcə, cavab deyil, daha artıqdır.

Sizə xəbərdarlıq eləmək istəyirəm –

Qanun təbiətə zidd getmir.

Qanun, olsa-olsa,

Haqlı nəyinsə baş verməsi üçün bir üsuldur.

Əgər qanun da səhv edirsə,

Demək, təbiətin əleyhinə getmiş olur.

İndiki halda isə təbiətə sadıq olan odur.
Siz axına qarşı getmək istəyirsiniz,
Amma o axın sizi udacaq...
O qıza xeyir-dua verin, qoyun getsin...

Alferi danışan zaman səhnənin əks tərəfində telefon köşkü görünməyə başlayır. Bu göy rəngli köşkün üzərinə zəlf, şəffaf işıq düşür. Eddi dişlərini qıcağıb qalxır.

Eddi, onsuz da, gec-tez
Onu kiməsə verməli olacaqsınız.

Eddi getməyə hazırlaşaraq dönür. Alferi dərin həyəcan içində qalxır.

Siz bütün dostlarınızı itirəcəksiniz.
Hətta sizi anlamaq iqtidarında olanlar da
Sizdən üz döndərəcəklər.
Hətta eynən sizin kimi hərəkət edə biləcək
insanlar da
Sizə nifrət edəcəklər.

Eddi yeyin addımlarla gedir.

Unut onu, Eddi!

Alferinin kontoru qaranlığa qərq olur. Eddi telefon köşkündə peyda olub dəstəyi götürür.

E d d i. Mənim bir məlumatım var. Bura icazəsiz gələn iki italyalı ilə əlaqədar. Onlar iki nəfərdir. Dəqiq. Bruklin, Sekson-strit dörd yüz qırx bir nömrəli ev. Bəli, düzdür. Aşağı mərtəbə? Nə dediniz? (Özünü ələ alaraq) Bəli, mən qonşuyam. Nədir?

Görünür ki, ondan nə barədəsə soruşurlar. O, ağır-ağır dəstəyi asır. Luis və Mayk küçədə peyda olanda o, telefon köşkündən çıxır. Onlar yalnız özlərinə məlum olan nə barədəsə xısnlaşmış gülürlər.

L u i s. Eddi, gedək keqli oynayaq?
E d d i. Yox, mən evə getməliyəm.
L u i s. Mısmırğını sallama.

Luis və Mayk, görünür, çox şən olan söhbətlərinə təzədən başlayıb gedirlər. Eddi onlann ardınca baxır. Sonra yan-yörəsinə boylanaraq evə daxil olur və dərhal da mənzilinin işığı yanır. Blatris əyləşib uşaq şalvarları tikir.

B i a t r i s. Bayaقدan harada azıb qalmısan?
E d d i (*daxil olaraq*). Sənə demişdim axı, gəzməyə çıxmışdım. (*Gödəkçəsini çıxarıb qəzetləri stulun üstündən götürür ki, yemək yesin.*) Uşaqlar yatıb?
B i a t r i s. Hə, yatıblar.

Pauza.

E d d i (*pəncərəyə baxır*). Marko hanı?
B i a t r i s. Onlar yuxarıya – missis Donderonun mənzilinə köçməyə qərar verdilər.
E d d i (*ona sarı dönərək*). Onlar indi yuxandadırlar?
B i a t r i s. Şey-şüylərini də ora aparıblar. Ketrin qərara aldı ki, belə daha yaxşı olar. Ketrin haqlıdır, Eddi. Onlar daha sənin gözlərini yağır eləməzlər. Onlar xoşbəxtdirlər, biz də səninlə xoşbəxt olarıq.
E d d i. Ketrin yuxarıdadır?
B i a t r i s. O, ora yataqağı aparıb. İndi qayıdıb gələr.

E d d i (*başını tərpədənərək*). Neynək, onlar üçün orada daha yaxşı olar. Onsuz da, onların burada yaşadıklarını bütün ev bilirdi. İndi daha kimdənsə gizlənmək lazım deyil.

B i a t r i s. Elə mən də belə düşünürəm. Bir də onlar orada tək yaşamayacaqlar ki. Elə onlar özləri də adi sakinlərdən biridir. Yemək istəyirsən?

E d d i. Orada başqa kim yaşayır?

B i a t r i s. İki cavan oğlan. Qarı o biri otağı da onlara kirayəyə verib. Qarı axı iki otağını kirayəyə

verir. Çarpayı, nə bilim, lazım olan hər şeyi alıb. Mən ki sənə demişdim.

E d d i. Nə vaxt demişdin?

B i a t r i s. Yadımda deyil, deyəsən, səninlə bu barədə ötən həftə söhbət etdik. Qarı nəsə xudmani pansion açmaq niyyətindədir. Hələlik yalnız yataqağı yoxudur.

E d d i. Mən heç bir pansion-filan barədə eşitməmişəm.

B i a t r i s. Nə danışırısan... Mən hələ bu həftənin əvvəlində iri sapılcanı müvəqqəti ona vermişəm. Mən ki sənə demişdim. *(Gülə-gülə Eddiyə yaxınlaşır.)* Özünə gəlməyin vaxtıdır, əzizim, axır vaxtlar birtəhərsən.

Eddi gözlərini zənlə boşluğa dikərək susur.

(Onun başına toxunaraq.) Bilirsən, Eddi, bütün günahlar məndədir, sən məni bağışla. Zarafatsız. Gərək lap əvvəldən onları yuxarıda yerləşdirəydim.

E d d i. Sən həmin o cavan oğlanları görmüsən?

B i a t r i s. Demək olar, hər gün pilləkəndə rastlaşırıq. Cavan görünürlər. Amma sən dəhşətli görkəmdəsən.

E d d i. Yükvurandırlar?

B i a t r i s. Təsəvvürüm belə yoxdur. Onlardan eşitdiyim ancaq “salam” sözüdür, qarı da heç nə demir. Heç mən də soruşmuram. Amma üzdən çox yaraşığı uşaqlardır.

Eddi zənlə ona baxır.

Nə məsələdir? Mən elə bilirdim, razı qalacaqsan.

E d d i. Bilmək maraqlı olardı... Onlar haradan peyda olublar? Qarı qapısından heç nə asmayıb, tanışları da yoxdur... Bu qarı durub-durduğu yerdə bu sakinləri haradan qazandı?

B i a t r i s. Nə fərqi? Qarı...

E d d i. Nə fərqi? Bəlkə, agentdirlər, onda necə?

B i a t r i s. Yox əşi, elə düşünmürəm.

E d d i. Doğrudan da, bunun mənə nə dəxli? Mən bu məsələdən kənaram. Amma yadda saxla ki, agentlər formada gəzmirlər. Özünü aldatmaq lazım deyil, o cavan oğlanlar çox rahatca agent də ola bilərlər. Rodolfo da, adəti üzrə, dilini dinc qoymayacaq. Və kitab bağlandı.

B i a t r i s. Çətin. Qəhvə istəyirsən?

E d d i. Yox. Heç nə istəmirəm.

B i a t r i s. Sənə nə olub? Xəstələnmişən-nədir?

E d d i. Mən... yox, yaxşıyam. *(Narahatlıqla)* Onun kərənişinləri olduğunu sən haçan mənə dedin?

B i a t r i s. Əşi, dəfələrlə demişəm!

E d d i. İlahi, tamam unutmuşam. Mən elə bilirdim, onun cəmi bir otağı var. *(Həyəcanla alına toxunur.)*

B i a t r i s. Mənə rəhmin gəlsin, biz axı keçən həftə bu barədə səninlə danışdıq. Mən iri sapılcanı ona borc verdim. Yadındamı, sənə dedim axı!

E d d i. Nəsə başım yerində deyil.

B i a t r i s. Heç nə olmaz, keçib-gedər. İndi sən də canın rahat olar. Doğru sözümdür, mən gərək əvvəldən onları yuxarıda yerləşdirəydim. Gərək öz evinə yad adam buraxmayasan. *(Pauza.)* Bilirsən nədir?

E d d i. Nə?

B i a t r i s. Niyə sən Ketinin yanına gedib indi hər şeyin qaydasına düşdüyünü ona deməyəsən? Get bunu Ketiyə de. Onun könlünü al. Toy şən keçməlidir.

E d d i. Mənim üçün fərqi yoxdur. Qoy nə istəyir eləsin.

B i a t r i s. Niyə Ketə deməyəsən ki, onun toyuna sən özün də gələcəksən? Axı toyda gəlinin atasının olmaması dəhşətdir. Ket çox ümitsiz haldadır.

E d d i. Onlar artıq günü müəyyənləşdiriblər?

B i a t r i s. Ketə istəyir ki, o qoy hələ altı-yeddi yüz pul toplasın. Mən ona dedim ki, əgər sıfırdan başlasan, ömrünün axırnaqan ehtiyac içində yaşayacaqsan... Odur ki onlar vaxtı bir az uzatmaq qərarına gəliblər. Yəqin, payıza qədər. Amma başa düşürsən,

əgər toya gələcəyini desən, onlar üçün çox xoş olacaq. Hər ikisi özünü xoşbəxt hiss edəcək. Eddil Özün də yaşa, başqalarına da yaşamağa imkan ver, başa düşürsən?

E d d i (*olduqca biganə tərzdə*). Yaxşı. Mən toya gələcəyəm.

Ketrin pilləkənlə yuxarıdan düşür.

B i a t r i s (*Ketrinin addım səslərini eşdib ona baxır*). Olar ki, indi onun özünə də deyim?

E d d i (*fikirləşir, sonra eyni biganəliklə ona san dönür*). İstəyirsən de.

Ketrin daxil olur. Eddini görüb yataq otağına istiqamət alır.

B i a t r i s. Ket, bura gəl.

Ketrin tərəddüdlə ona baxır.

Balası, bura gəl.

Ketrin yaxınlaşır və Biatris onun belini qucaqlayır. Eddi kənara baxır.

O, axır ki, toya gəlməyə qərar verdi.

K e t r i n. Mənim üçün fərqi yoxdur. İstəyir gəlsin, istəyir gəlməsin. (*Otağın dərinliyinə tərəf addımlayır.*)

B i a t r i s (*onu saxlayaraq*). Qulaq as, Ket, belə inadkar olma! Mən istəyirəm siz barışsınız. Bura gəl. Sən axı onun qızısan. (*Ketrini Eddiyə san çəkmək istəyir.*)

K e t r i n. Mən onunla barışmalı deyiləm, qoy o özü mənimlə barışsın.

E d d i. Onu rahat burax, nə elədiyini özü bilir. (*Amma biranlıq Ketrinə san dönür.*) Amma sizin yerinizdə olsaydım, yuxarıdakı o kirayəşinlərə göz qoyardım.

B i a t r i s. Qorxur ki, onlar agent ola bilər.

K e t r i n. Yox əşi, nə agentbazlıqdır? Ət dükanın-

dakı mister Liparini tanıyırsınız da, onun qohumlandır. Keçən həftə gəliblər.

E d d i (*düksinərək*). Onlar da “dovşandırlar”?

K e t r i n. Hə. Bura Barinin yaxınlığında olan bir yerdən gəliblər. Agent-filan deyillər. (*Öz yataq otağına gedir.*)

Eddi özünü güclə saxlayır. Danışmağa başlayanda isə həyəcanını gizlətsə də, səsi bərk çıxır.

E d d i. Ketrin!

Ketrin döndür.

(*Nə qədər gizlətməyə çalışsa da, mümkün olmayan təşvişlə ayağa qalxır.*) Elə düşünürsən ki, qərann düzgündür?

K e t r i n. Hansı?

E d d i. Haradan bilirsən ki, Liparinin düşmənləri kimlərdir? Bəlkə, onlardan biri onun kürəyinə bıçaq sancdı? Ketrin, demək istəyirəm ki, siz nahaq belə işlər görürsünüz. İki naməlum cütlüyün bir yerdə yaşamasını nəzərdə tuturam. Barinin izinə düşsələr, dördü də ələ keçəcək. Sənə məsləhət vermək mənlilik deyil, amma siz axmaqlıq eləyirsiniz. Kimdən soruşsan, sənə belə deyər. Sənə çatırmı: bu, ikiqat riskdir?

K e t r i n. Yaxşı, bəs indi mən nə eləyim?

E d d i. Nə mənada? Məgər qonşuluqda boş otaqlar azdır? Əgər o, bir neçə məhəllə buradan aralıca məskunlaşsa, doğrudanmı, sən ölürsən? Liparinin böyük ailəsi var. Əgər onun qohumları ələ keçsə, o, sənənlə məni günahlandıracaq, bütün ailəsi də üstümüzə düşəcək! Əzizim, bu, zarafat məsələ deyil. Bu Liparilər yaman dəliqanlıdırlar!

K e t r i n. Neynək, sabah onlar üçün başqa yer axtararam...

E d d i. Mən daha sənə bir kəlmə də deməyəcəyəm. Bir də ki mən nə bilirəm axı, bisavadın, qanmazın birisiyəm. Amma sənənin yerində olsaydım, onları elə bu gecə həmin evdən çıxardım...

K e t r i n. Gecə vaxtı onlara otağı haradan tapım?
E d d i (*daha da odlanaraq*). Ketrin, yad ailənin işlərinə qarışma, eşitdin?

Paltoda və şlyapada olan iki nəfər küçədə peyda olub evə yaxınlaşır.

İstəyirsənmi hər şey yaxşı olsun? Onda qalx yuxarı, onları buradan apar.

K e t r i n. Amma axı onlar artıq burada yaşayırlar.
E d d i. Elə düşünürsən ki, səfəhləyirəm. İnanmırsan ki, mən sənə yaxşılığını istəyirəm? (*Qəflətən ağlayaraq*) Məgər sənə yedirtmək üçün at kimi işləyən mən deyildimmi? Elə bilirsən, mənim ürəyim yoxdur? Məgər həyatımda bircə dəfə də olsa mən sənə zərərinə nəşə demişəm? Bir kəlmə də! Amma gör bir sən mənimlə necə danışırsan! Elə bil, mən sənə düşməninəm. Elə bil, mən...

Qapı döyülür. Eddi cəld kənara boylanır. Hamı, sanki, daşa dönüb. Təzədən taqqıltı səsi.

(*Hökmlə Ketrini özünə çəkir. Pıçılıyla.*) Yangın pilləkəniylə cəld gedib onları həyətdən çölə çıxar!

Birinci agent (*kənardan*). Açın! İmmiqrasiya idarəsindənik!

E d d i. Get, get də. Tez ol! (*Zorla Ketrini itələyir.*)

Ketrin hər şeyi anlayıb biranlıq dəhşət içində ona baxır.

Nə gözünü bərəldib qalmısan?

Birinci agent. Açın!

E d d i. Orada kimdir?

Birinci agent. İmmiqrantlara görə gəlmişik. Açın!

Hiddətdən donub-qalmış Ketrin hələ də dəhşət dolu baxışlarını Eddidən çəkməyərək yataq otağına keçir. Eddi gözünü ondan ayırıb özünü stula yıxan Biatrisə baxır.

E d d i. Yaxşı, mısmırığını sallama, dilxor olma.
(*Gedib qapını açır.*)

Agentlər otağın astanasına keçirlər.

Nə məsələdir?

Birinci agent. Onlar haradadır?

E d d i. Kim?

Birinci agent. Yaxşı, yaxşı, bizi ora-bura çəkməyin, onlar haradadırlar?

E d d i. Bizdə heç kim yoxdur.

Birinci agent qapını açıb qonaq otağında qeyb olur. İkinci agent yataq otağının o biri qapısını açıb içəri keçir. Biatris Eddiyə baxmaq üçün başını çevirir. Eddi ona yaxınlaşıb əlini uzadır, amma Biatris instinktiv olaraq kənara çəkillir.

(*Hədələyici, qəddar səslə.*) Sənə nə olub?

Birinci agent (*yataq otağından çıxıb astadan ikincini çağırır*). Dominik!

İkinci agent yataq otağından çıxır.

İkinci agent. Bəlkə, həmin mənzil deyil?

Birinci agent. Yuxarıda iki mərtəbə də var. Mən giriş tərəfdən gedərəm, sən isə yanğın pilləkəniylə qalx. Mən səni içəri salaram. Hər ikisinə bax.

İkinci agent. Oldu, Çarli. (*Təzədən yataq otağına keçir.*)

Birinci agent qapıya sanı gedə-gedə yolüstü Eddiyə tərəf boylanır.

Birinci agent. Bu, dörd yüz qırx birdir?

E d d i. Elədir ki var.

Birinci agent girişə çıxıb arxasınca qapını bağlayır. Sonra yuxarı qalxaraq gözdən itir. Biatris ağır-ağır stula oturur. Eddi bağlı qapıya yaxınlaşıb qulaq asır. Yuxarıda qapı taqqıltısı, səslər eşidi-

ilir. Eddi Blatrisə tərəf dönür. Blatris keçirdiyi qorxudan halsızlaşaraq başını stola əyir.

B i a t r i s. İlahi, özün kömək ol!
E d d i. Sənə nə olub? (*Blatrisə yaxınlaşır.*)

Blatris qalxıb ovuqlarıyla yanaqlarını sıxaraq ondan aralanır.

B i a t r i s. İlahi, ilahi...
E d d i. Nədir, məni günahkar bilirsən?
B i a t r i s (*qaçıb getmək əvəzinə, sanki, həlledici zərbəni endirmək üçün ona sarı dönür*). Sən niyə belə etdin?!

Addım səsləri Eddinin diqqətini cəlb edir. Biz birinci agentin Markonu yanına salıb pilləkəndən düşdüyünü görürük. Rodolfo və iki naməlum adam onların arxasınca gəllir. Yürüşü ikinci agent qapayır. Blatris tələsik qapıya tərəf gedib açır.

K e t r i n (*pilləkəndə peyda olaraq*). Siz onlardan nə istəyirsiniz? Onların işi işləməkdir, vəssalam. Onlar yuxanda otaq kirayələyib, limanda işləyirlər.

B i a t r i s (*girişə çıxaraq birinci agentə*). Ah, cənab agent, siz onlardan nə istəyirsiniz? Onlar axı kimə mane olurlar?

K e t r i n (*Rodolfonu göstərərək*). Guya da, hansısa “dovşanlardan” biridir? O, Filadelfiyada doğulub.

Birinci agent. Hörmətli xanım, kənara çəkilin.

K e t r i n. Siz nə haqla başqasının evinə soxulub...

Birinci agent. Yaxşı, səs-küy qaldırmayın. (*Rodolfoya*) Siz Filadelfiyanın hansı küçəsində doğulmuşunuz?

K e t r i n. Necə yəni hansı küçəsində? Siz özünüz necə, hansı küçədə doğulduğunuzu mənə deyə bilərsinizmi?

Birinci agent. Əlbəttə. Buradan dörd kvartal o yanda. Yunion-strit, yüz on bir nömrəli ev. Uşaqlar, getdik.

K e t r i n (*onu Rodolfodan aralayaraq*). Sizin haqqınız yoxdur. Rədd olun buradan!

Birinci agent (*Ketrini kəskin tərzdə kənarlaşdıraraq*). Xanım, qulaq asın, əgər onlarda hər şey qaydasında olsa, günü sabah evə qayıdacaqlar. Yox, əgər burada qeyri-leqal yaşayırlarsa, haradan gəliblərsə, ora da qayıtmalı olacaqlar. Vəkil tuta bilərsiniz, amma bəri başdan sizə deyirəm ki, pulunuza heyfiniz gəlsin. (*Girişdə dayanıb gözləyən bir dəstə adamın yanına qayıdır.*) **Dominik**, onları maşına otuzdur. (*O birlərə*) **Tərpənin!**

Hamı aşağıya tərəf istiqamət alır, bircə Marko dayanıb onların keçib-getməyini gözləyir.

Biatris. Təni xatirinə, mənə deyən görüm, onlar kiməsə mane olurlarmı?! Siz onlardan nə istəyirsiniz? Onlar axı orada acından gəbərəcəklər! Niyə onlardan əl çəkmirsiniz?

Marko qəflətən girişdə dayanan dəstədən qopub otağa cumur və Eddiyə üz-üzə dayanır. Biatris və birinci agent onun dalınca qaçır. Marko Eddinin üzünə tüpürür. Bu zaman qapıya yaxınlaşan Ketrin də bunu görür. Eddi hiddətlə çığıra-çığıra Markonun üstünə atılır.

E d d i. Ay səni, heyvan...

Birinci agent onları ayırmağa tələsir. Eddini hədələyici və ifşaedici nəzərlərlə ona baxan Markodan çəkib aralayır.

Birinci agent. Sən bu işi boşla!

E d d i (*onun çiyini üzərindən Markoya*). İtin balası, mən səni öldürəcəyəm!

Birinci agent. Ey, sən! (*Eddini silkələyir.*) Burada dayan. Aşağı düşməyə cürət eləmə. Onunla işin olmasın. Eşidirsən? Dostum, yaxşısı budur, sən aşağı gəlməyəsən...

Biranlıq sükut yaranır. Sonra birinci agent dönüb Markonun əlindən tutaraq çoxmənalı tərzdə son dəfə Eddiyə baxır. Onlar Markoyla girişə çıxanda Eddi coşur.

E d d i. Mən bunu sənə bağışlamayacağam. Eşidirsən? Bağışlamayacağam.

Birinci agent və Marko pilləkənlə düşür. Ketrin qaçaraq otaqdan çıxıb, sanki, pilləkənin üstüylə uça-uça onları ötüb-keçərək ikinci agentlə və iki naməlum adamla birlikdə küçəyə çıxan Rodolfonun arxasınca qaçır. Artırmanın ətrafına camaat yığılıb. Luis, Mayk, qonşulardan da kimsərsə buradadır. Ortayaşlı kök qəssab Lipari də onların arasındadır. Eddi də Ketrinin arxasınca qaçaraq Markonu haqlayır. Biatris onları otaqdan müşahidə eləyir. Əllərini sıxıb, bilmək olmur təşviş keçirir, yoxsa dua eləyir.

E d d i (*qışqırır*). Bu da sənin mənə “çox sağ ol”undur, hə? Sənə öz adyalımı verdiyimə görə, hə? (*Pilləkənlə aşağı qaçır.*)

Biatris arxasınca düşüb onu saxlamaq istəsə də, xeyri yoxdur.

Sən məndən üzr istəyəcəksən! Eşidirsən, Marko?

Eddi artırmaya çatanda ona zillənən lal baxışları görür. O, nəyisə gözləyirmiş kimi susur. Qəssab Lipari həmin o iki naməlum adama yaxınlaşıb onları öpür. Onun arvadı ucadan ağı deyərək onların əllərindən öpür.

Birinci agent. Yaxşı, vətəndaş, onları ləngitməyin. Uşaqları maşına oturdun, odur, dayanıb.

İkinci agent iki naməlum adamla və Rodolfoyla uzaqlaşır. Ketrin Markonu aparmağa cəhd edən birinci agentin üstünə atılır.

K e t r i n. O, Filadelfiyada doğulub. Siz ondan nə istəyirsiniz?

Birinci agent. Xahiş eləyirəm, çəkilin. Di haydı, getdik...

M a r k o (*birinci agentin başının Ketrinə qarışmasından istifadə edərək qəflətən onun əlindən çıxıb barmağıyla Eddini göstərir*). Onun işidir! Mən bilirəm! Bu, onun işidir!

Birinci agent (*onu tutub cəld kənara çəkərək*). Getdik!

M a r k o (*onu çəkib apardıqları anda da əltilə artırmada*

dayanıb durmuş Eddini göstərir). Onun işidir! Mənim balalarımın qatili! O, mənim balalarımın çörəyini oğurladı!

Markonu aparırlar. Camaat Eddiyə tərəf dönür.

E d d i. Dəli. Mən öz adyalımı ona verdim. Düz altı ay onları yedirdib-ıçırdım... Lipari! (*Artımadan düşüb Liparidən yapışır, onun üzünü özünə çevirir.*) Tanrı xatirinə, məni eşit! Mən onları yedirdim, onlara öz adyalımı verdim.

Lipari nifrət dolu baxışlarla ondan üz döndərüb hələ də ağı deyən arvadıyla gedir. Camaat dağılışır.

(*Qışqırır.*) Luis!

Luis ağır-ağır dönüb Maykla gedir.

Luis!

Artımada Blatris tək qalıb. Ketrin maşının dayandığı səhnə arxasından qayıdıb gəlir. Gözləri bomboşdur, sanki, heç nə görmür.

K e t r i n (*çığır*). Yaxşısı budur, qoy o, öz sözlərini geri götürsün. Yoxsa mən onu öldürəcəyəm. (*İndicə adamların aralanıb dağılışdıqları küçəyə baxır.*) Siz məni eşirdirsiniz? Mən onu öldürəcəyəm!

Hava qaralır.

İşıqlar yanana qədər bir müddət səhnədə qaranlıq hökm sürür. Solda, düz Alferinin yazı masasının əks tərəfində söykənə-cəksiz taxta skamyaya var. Rodolfo və Marko həmin skamyada əyləşib. Elə burada iki adlı stul da var. Bura tükənin otağıdır. Həmin o iki stulda isə Ketrin və Alferi əyləşib.

A l f e r i. Mən sizi gözləyirəm, Marko. Sözlünüz nə olacaq?

Marko çiyinlərini çəkərək lal baxışlarını ona dikir.

Bu, azdır, siz mənimlə sözlə danışın.

R o d o l f o. Marko kiməsə pislik eləməyib.

A l f e r i.

Sizi zaminə götürə bilərəm. Məhkəməyə qədər.

Amma vəd verməsəniz, götürməyəcəyəm.

Siz dürüst adamsınız. Mən sizə inanıram.

Dİ sözlünüz nə olacaq?

M a r k o.

Bizim ölkədə yaşasaydı,

Onun həyatı belə uzun sürməzdi.

A l f e r i.

Neynək, Rodolfo, məsələ aydındır.

R o d o l f o.

Xeyr! Cənab, xahiş eləyirəm! Marko,

Sən gərək ona vəd edəsən. Axı mən istəyirəm,

Sən bizim toyumuzda oynayasan.

Sən türmədə ola-ola mən necə evlənirəm?

Xahiş eləyirəm, belə eləmə.

Axı sən özün də bilirsən ki...

Marko susur.

K e t r i n. Marko, niyə sən başa düşürsən?.. Əgər sən nəsə pis bir iş tutmağı qərarlaşdırmısan, cənab Alferi səni zaminə götürə bilməz. Qoy o Eddi cəhənnəm olsun! O lap axirətə qədər yaşasa belə, daha heç kəs onu dindirib-danışdırmayacaq! Sənin onun üzünə tüpürdüyünü hamı gördü. Məgər bu, azdır. Heç olmasa, mənə yazığın gəlsin. Sənin mənim toyumda olmağını elə istəyirəm ki. Marko, sənin arvad-uşağın var, iş məhkəməyə gedib çıxanacan türmədə yatıb qalmaqdansa, gedib işləyərdin. Sənin türmədə yatmağın, olsa-olsa, yalnız onu sevindirəcək.

M a r k o (*bir qədər susaraq, Alferyə*). Deyirsiniz məhkəməyə nə qədər vaxt qalıb?

A l f e r i. İmkan qədər məhkəməni uzadacağam. Amma beş-altı həftədən artığa çətin gücüm çata.

K e t r i n. Sən bu müddət ərzində bir az pul qazana bilərsən, anlayırsan?

M a r k o (*Alferiyə*). Ümid yerim yoxdur, hə? Heç?

A l f e r i. Heç. Siz evə qayıdacaqsınız. Məhkəmə iclası quru formallıqdan başqa bir şey deyil. Hər şey belə də aydındır.

M a r k o. Bəs o? O ümid eləyə bilər, hə?

A l f e r i. Bu qız ona ərə gedəndən sonra vaxt keçdikcə amerikalı ola biləcək. Əgər arvadın buralıdırsa, icazə var.

M a r k o (*Rodolfoya baxaraq*). Neynək, hər halda, biz nəyəsə nail ola bildik. (*Əliylə Rodolfonun yanağına toxunur, sonra əlini aşağı salır.*)

R o d o l f o. Marko, bu adama istədiyi sözü ver.

M a r k o. Mən ona nə söz verim? (*Alferiyə baxır.*) O bilir ki, belə vəd vermək düzgün deyil.

A l f e r i. Qətl törətməyəcəyini vəd etmək düzgün deyil?

M a r k o. Məgər düzgündür?

A l f e r i. Əlbəttə.

M a r k o (*başını yana əyib fikrə dalır. Bu, ondan ötrü nəşə yeni fikirdir*). Bəs onda onun kimi adamların cavabı necə verilməlidir?

A l f e r i. Heç necə. Əgər o, qanunu pozmayıbsa, demək, yaşamaq hüququnu da pozmayıb. Vəssalam.

M a r k o. Hansı qanunu? Qanunların heç də hamısı kitaba düşməyib.

A l f e r i. Xeyr, onlar hamısı kitaba düşüb. Başqa qanun yoxdur.

M a r k o (*get-gedə artan hiddətlə*). O, mənim qardaşımı... Mənim yurdumu təhqir edib. O, mənim uşaqlarımı qarət edib, mənim zəhmətimi alçaldıb. Bura gəlib düşmək üçün mən dəridən-qabıqdan çıxmışdım!

A l f e r i. Bilirəm, Marko...

M a r k o. Və bunun üçün qanununuz yoxdur? Sizdə belə bir qanun yoxdur?

A l f e r i. Bizdə belə bir qanun yoxdur.

M a r k o (*başını yelləyərək*). Mən sizin ölkəni anlaya bilmirəm. (*Lal-dinməz dayanıb durub. Gözləri hiddətdən alışır.*)

A l f e r i. Di necə olsun? Mənə cavabınız nə olacaq? Siz hələ beş-altı həftə də işləyə bilərsiniz, əks halda gərək burada yatıb qalasanız. Sözlünüz nə olacaq?

Marko başını aşağı salıb. Sanki, xəcalət çəkir.

M a r k o. Oldu.

A l f e r i. Siz ona əl vurmayaçaqsınız, hə? Söz verdiniz.

Qısa pauza.

M a r k o. Bəlkə də, o, məndən üzr istədi.

A l f e r i (*onun əlindən tutaraq*). Bu, Tanrı əli deyil, Marko. Məni eşidirsən? Ədaləti yalnız Tanrı bərpa eləyə bilər.

Marko əlini çəkib o biri əlinin üstünə qoyur.

M a r k o. Yaxşı.

A l f e r i. Sizin dayınız toya gələcək?

K e t r i n. Yox. Amma o, aranı qatıb-eləyən deyil. Nəyi var dilindədir; istəyir insanlar onun haqlı olduğunu düşünsünlər. Vəssalam. Eləcə boş-boş danışıq. Biz hamımız indi kilsəyə gedəcəyik, sonra siz məni orada gözləyərsiniz.

A l f e r i. Niyə ki? Bəs siz hara gedəcəksiniz?

K e t r i n. Mən gərək Biatrisin dalınca gedəm.

A l f e r i. Evə getməyi sizə məsləhət görməzdim.

K e t r i n. Nə danışırsınız! Mənim toyum Biatrissiz keçə bilər? Narahat olmayın, onunku, olsa-olsa, lovğalıqdır. O, pis bir iş tuta bilməz. Mən rahatca evə gedə bilərəm.

A l f e r i (*başını tərpədən. Amma o qədər də əmin deyil*). Neynək, yaxşı, gedək.

Marko qalxır. Rodolfo hərəkətlə onu qucaqlayır. Marko əlilə qardaşının kürəyinə vurur, amma fikri haradasa uzaqlardadır.

Rodolfo Ketrinə yaxınlaşıb əlini öpür. Ketrin başını onun çiyinə qoyur. Onlar çıxırlar. Marko Alferinin gözlərinin içinə baxır.

Yalnız o bir olan Tanrı, Marko.

Marko dönüb çıxır. Alferi, sanki, hansısa yürüşdə olduğu kimi nizami addımlarla onun arxasınca gəlir. Işıq yavaş-yavaş sönməyə başlayır, bir də qonaq otağında yanır.

Eddi dala-qabağa yırğalana-yırğalana yelləncəkdə oturub. Pauza. Əvvəlcə Blatris, arxasınca Ketrin yataq otağından çıxır. Hər ikisi əyninə özünün ən yaraşığıl donunu geyinib, başına da ən yaraşığıl şlyapasını qoyub.

B i a t r i s (*təşvişlə*). Eddi, mən bir saatdan sonra qayıdıram, yaxşımı?

E d d i. Nədir, mənim dediklərimi eşitmədin? Kar olmusan?

Bitaris. Eddi, Tanrıdan qorx, bu axı onun toyudur!

E d d i. Sən nə dediyimi eşitdin? Sən bircə cürət elə, evdən çıx. Onda qayıtmaya bilərsən.

B i a t r i s. Niyə? Bununla sən nə qazanmaq istəyirsən?

E d d i. Özümə hörmət. Bəlkə, sən belə bir söz eşitmisən? Öz halalca arvadımdan özümə hörmət.

K e t r i n. Blatris, artıq saat dördüdür, biz gərək çoxdan orada olaydıq. Keşis bizi gözləyən deyil.

B i a t r i s. Eddi, bu, onun toyudur! Axı bizim ailədən orada məndən başqa heç kəs olmayacaq. Mənim mərhum bacımın xətrinə, icazə ver, gedim. Mən ora yalnız bacımın xətrinə gedirəm.

E d d i. Qulaq as, nə qədər soruşmaq olar? Mən bütün günü sənənlə didişə-didişə qalmışam. Mən dedim, sən də eşitdin. Ya o, bura gəlib məndən üzr istəyəcək, ya da bu gün bu evdən heç kim kilsəyə getməyəcək. Əgər onlar sənə məndən əzizdirlərsə, onda gedə bilərsən. Amma qayıtma. Sən ya onlarla, ya da mənəmləsən, vəssalam.

K e t r i n (*qəflətən*). Nədir, lənətə gəlmiş, nə belə ipə-sapa yatmayan olmusan?

B i a t r i s. Suss!

K e t r i n. Sən daha hökm eləyə bilməzsən! Heç kimə! Öləncən, eşitdin?

B i a t r i s. Sus, Ketil!

K e t r i n (*Biatrisin əlindən tutub dartır*). Sən mənimlə getməlisən!

B i a t r i s. Mən bu cür eləyə bilmərəm, Keti, bilmərəm...

K e t r i n. Niyə sən ona qulaq asırsan? O əclaf!

Eddi qalxır.

B i a t r i s (*Eddinin baxışlarından dəhşətə gələrək Ketrinə*). Sən get, get... Mən getməyəcəyəm...

K e t r i n. Sən nədən qorxursan? O ki adam deyil, siçandır! Onun yeri çirkab dolu çuxurdur. Çirkab quyusudur! (*Eddiyə*) Sən üfunət iyi verən siçansan. Sənin kimilərini mən limanda görmüşəm! Onlar oğrun-oğrun gəlib yatmış adamları dişləyirlər!

Eddi yumruqlarını qaldırıb Ketrinin üstünə atılır. Biatris onu tutub saxlamaq üçün müqavimət göstərir. Rodolfo küçədə peyda olub yeyin addımlarla evə yaxınlaşır və qaça-qaça pilləkənlə qalxır.

B i a t r i s (*var gücüylə qışqırır*). Get buradan, Keti! (*Eddiyə*) Lazım deyil. Eddi, Eddi, lazım deyil!

E d d i (*əlindən çıxaraq*). Mənə mane olma!

Rodolfo daxil olur. Pauza.

E d d i. Rədd ol buradan.

R o d o l f o. Marko bura gəlir, Eddi.

Pauza. Biatris dəhşət içində əllərini qaldırır.

O, kilsədə ibadət elədi. Başa düşürsən?

Pauza.

B i a t r i s. Eddi, get, get!

E d d i. Necə yəni get?

B i a t r i s. Eddi, sənın balalann var, get buradan!
Evdən get!

E d d i.

Mən evdən gedim? Mən? Evdən?

Mən nə eləmişəm ki, öz evimdən gedim?

Mən istəmirəm ki, bu qız böyüyüb ləçər olsun.

Mən axı onu adam eləyəcəyimə and içmişdim.

Andıma da sadıq qaldım!

Ketrin əsə-əsə ona yaxınlaşır.

K e t r i n. Eddi...

E d d i. Sənə nə lazımdır?

K e t r i n. Eddi, səndən xahiş eləyirəm, get. O,
sənin canın üçün gəlir.

E d d i. Sənə nə? O, bura gəlsə, bundan sənə nə?

K e t r i n (*hönkürtüylə onu qucaqlayır*). Mən heç vaxt
sənin pisliyini istəməmişəm, Eddi!

E d d i (*gözlər yaşar*). Bəs onda kim istəyib? Bu pis-
lik haradan gəldi?

K e t r i n. Bilmirəm, bilmirəm!

E d d i (*Rodolfonu göstərir, amma bu dəfə Ketrinin ona qar-
şı bu istiliyindən gələn arxayınçılıqla göstərir*). Bax buradan
gəlir! Hər şeyi onlar korladılar. Bax bu, bir də bunun
qardaşı. Hər şeyi onlar korladılar. Bizi tamam qarət
etdilər! Oğrular! (*Ketrinin əlindən tutub çəkir və özü qapıda
dayanan Rodolfoyla onun arasında qalır.*)

Ona denən gəlsin, özü də tez gəlsin.

Ona denən qonşuların yanında dediyi sözlərə görə
məndən üzr istəsin!

Tez get, xəbər elə.

R o d o l f o (*Eddinin böyrüylə zənlə Ketrinə baxır*).
Gedək, Ketrin...

E d d i (*Rodolfonu, az qala, qapıdan çölə ataraq*). Onun
yanından rədd ol!

R o d o l f o (*otağa keçmək üçün onu itələyərək*). Ketrin!

E d d i (*Ketrinə tərəf dönərək*). Ona denən rədd olub getsin!

Ketrin onun qarşısında daş kimi donub-qalıb.

Keti! Əgər o, buradan rədd olub getməsə, mən özümə cavabdeh deyiləm!

B i a t r i s (*Eddinin üstünə atılaraq, əllərini elə uzadıb dayanır ki, sanki, dua eləyir*). Eddi, o, onun əridir, o, onun əridir! Burax onu, axı o, onun əridir!

Ketrin fəryad içində qarıya atılır. Rodolfo da onun arxasınca. Eddi özünü irəli verib Ketrini tutur. O, Eddinin üzünə baxaraq ağlayır. Eddi onun dodağından öpür.

E d d i (*dəli olmuş məşuq kimi*). Sənin ərin mənəm!

B i a t r i s (*onu yumruqlayır*). Eddi, Tanrıdan qorx, Eddi!

E d d i. Keti, mənəm, hə? Sən axı bilirsən ki, mənəm!

K e t r i n. Lazım deyil, Eddi, lazım deyil, burax! A-a! Burax! (*Əlindən çıxmaq istəyir*.)

Marko küçədə peyda olur.

E d d i (*Rodolfoya*). Ay düdəmə. Ona kim olduğunu özün denən! Sən özün axı düdəmə olduğunu bilirsən!

K e t r i n (*Rodolfonu arxasınca çəkir*). Gedək!

E d d i (*onların arxasınca atılır*). Di onu məcbur elə, qoy kim olduğunu özü desin! Kimliyini ona denən, ay düdəmə! (*Pilləkənin üstündən onların arxasınca çıxır.*) Niyə o, ağzına su alıb? Cavab ver. (*Pilləkənlə aşağı yuvarlanır.*)

B i a t r i s (*onun dalınca qaçır*). Eddi, qayıt!

R o d o l f o (*Markonu küçədə görüb qışqırır*). Yox, Marko! Çıx get, Marko, get!

Amma Marko yuxarıdan düşən Eddidən gözlərini çəkməyərək artımağa yaxınlaşır.

E d d i (*artımda peyda olaraq*). Ay düdəmə, səndən o qıza nə fayda? Niyə ağzına su almısan? Mən gözləyirəm... Cavab ver! (*Markonu görür.*)

Küçədə iki qonşu peyda olur. Onlar lal-dinməz dayanıb tamaşa edirlər.

B i a t r i s (*Eddinin yolunu kəsərək*). Evə get, Eddi...

E d d i (*onu kənara itələyib hədələyici və hirsli nəzərlərini aşağıya, Markoya dikir*). Nə səbəbdən mən evə getməliyəm? Bəlkə, o, məndən üzr istəmək üçün yanıma gəlib. (*Adamlara*)

O adamdan ki öz adyalını
Öz yatağından götürüb onlara verib,
Öz balalarının boğazından kəsib,
O qızı öz qızı kimi bəsləyib...
Budur, indi onu alıb aparırlar,
Bir kəlmə də demədən,
Elə bil, atdır, tövlədən açıb aparırlar.
Üstəlik, ittiham eləyirlər, qara yaxırlar.

Markoya tərəf dönüb. Onlar üz-üzə dayanıblar.

Sən öz sözlərini geri götürəcəksən?

B i a t r i s. Eddi! Eddi!

E d d i. Marko, mənim təmiz adımlı özümə qaytar!
Sən onu məndən almısan!

Biatris Markonun üstünə atılıb onu Eddidən kənarlaşdırmaq istəyir.

B i a t r i s. Get! Get!

M a r k o. Heyvan! Qarşımda diz çök! (*Var gücüylə Eddinin başından vurur.*)

Eddi səndirləyib bıçaq çıxanır. Marko cəld müdafiə mövqeyi tutur. Hər ikisi bir-birinin başına fırlanır. Eddi həmlə eləyir. Mayk, Luis və o biri qonşular onları ayırmağa atılırlar, amma hər ikisi pilləkənin pillələrini qalxa-qalxa əlbəyaxalarına davam eləyir. Qəflət

tən tükürpədic fəryad eşidilir. Bu, Biatrisin səsidir. Və burada olanların hamısı kənara çəkilir. Kimsə qaçıb gedir. Marko diz çökmüş Eddinin başı üstündə dayanıb. Eddinin əlində qanlı bıçaq var. Eddi qabağa yuxulub dizlərlə Ketrinə tərəf sürünür. Ketrin onu bu halda görməmək üçün başını qaldırır. Eddi ayaqlarından tutub, sanki, özünə qarşı bu xəyanətdən və təhqirdən çaşaraq heyrətlə aşağıdan-yuxarı qıza baxanda da Ketrin tərpənmir.

E d d i. Ketrin... Nə üçün? (*Üzüstə yerə düşüb ölür.*)

Ketrin əllərlə üzünü tutub ağlayır. Sonra ağlayan Biatrislə yanaşı diz çökür. İşıq ağır-ağır sönüb bir də Alferinin kontorunda yanır.

A l f e r i.

İndi bizdə işlər dava-dalaşsız yoluna qoyulur.

Mənim üçün belə yaxşıdır.

Amma qabarma vaxtı

Okeanın göy nəfəsi

Pəncərələrimizə vuran zaman

Bu buxtanın dalğaları

Sirakuza dalğaları kimi olur.

Və gözümə görünən sifətlər,

Sanki, daşdan hörülüblər.

Tunelə oxşayan gözlər

Bizlərin nə vaxtlarsa yaşadığımız

Qədim sahillərdən bu günümüzə baxırlar.

O zaman düşünürəm ki,

Bizlərdən çoxu

Hələ də o günlərdə qalıb.

Düşünürəm ki,

Görən nə vaxt biz bu ölü zülmətdən,

Keçmişin xarabalıqlarından xilas olub

İrəli gedəcəyik.

Bu da hekayətin sonu, gecəniz xeyrə qalsın.

Pərdə enir.

MÜNDƏRİCAT

Bizi bizə tanıdan dramaturq 5

PYESLƏR

Hamısı mənim oğlum idi 16

Kommivoyajörün ölümü 104

Bəxti gətirən adam 226

Qiymət 322

Dünyanın yaranışı
və başqa-başqa işlər 422

Ağır sınaq 518

Körpüdən görüntü 650

ARTUR MİLLER

7 pyes

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında
Tərcümə Mərkəzi
Bakı – 2016

Kompüter dizaynı:

Aqil Əmrahov

Korrektor:

Selcan Məmmədli

Çapa imzalanıb: 12.02.2016, Formatı: 60x84 ¹/₁₆,
Ofset çaptı. Fiziki çap vərəqi: 45,5. Tiraj: 500. Sifariş: ...

Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi

Ə. Topçubaşov küç. 74,

Təqdim olunmuş hazır fayldan “**Təhsil Nəşriyyat-
Poliqrafiya**” müəssisəsinin mətbəəsində çap olunmuşdur.
AZ 1052, Bakı, Fətəli Xan Xoyski küçəsi, 121^A